LITERATURA ZIEMI WILEŃSKIEJ
OD XVI W. DO 1945 R.

Opracował

Mieczysław Jackiewicz

Biblioteka Wileńskich Rozmaitości
Seria B nr 53

ISSN 1230-9915
ISBN 83-87865-44-3

Skład i druk: Zakład Poligraficzny SPRINT Tomasz Toczkiewicz
przygotowanie: Krzysztof Pawłowski
ul. Ludwikowo 7, 85-502 Bydgoszcz, tel. (0-52) 321 82 00
e-mail: sprint@cps.pl

Autorzy podpisanych haseł

Bujnicki Tadeusz
Dalecka Teresa
Dubowik Henryk
Fedorowicz Irena
Jakubenas Regina
Malinowski Leszek Jan
Narkowicz Liliana
Zienkiewicz Tadeusz

Pozostałe hasła opracował
Mieczysław Jackiewicz

Od Wydawcy

Biblioteka Wileńskich Rozmaitości z satysfakcją przekazuje wszystkim zainteresowanym dziejami Wileńszczyzny, a przede wszystkim jej miłośnikom, kolejny tom Encyklopedii Ziemi Wileńskiej (EZW) *Literatura*.

Zadaniem jego, podobnie jak wydanego w 2002 r. tomu *Wileński słownik biograficzny*, jest uratowanie od zniszczenia, (bo taka działalność jest kontynuowana bez przerwy przez obdarowanych w Jałcie naszymi Kresami Wschodnimi), jak i od zatarcia pamięci przez bieg wydarzeń czy zmianę pokoleń, olbrzymiego i wspaniałego naszego dorobku kulturalnego na tej Ziemi.

EZW Literatura odnotowuje niespełna tysiąc nazwisk ludzi, tytułów czasopism i związków, tworzących piśmiennictwo na przestrzeni wieków: od XVI po XX, ściślej do 1945 r., tj. do czasu, kiedy przygniatająca większość Polaków musiała opuścić Wileńszczyznę. Stanowi zatem niepodważalny dowód jakże poważnego udziału Ziemi Wileńskiej w całym dorobku kulturowym Rzeczypospolitej.

Literatura ta była tworzona nie tylko przez Polaków, ale także przez Białorusinów, Karaimów, Litwinów,Rosjan i Żydów. Dzięki tej mozaice zarówno narodowościowej, jak i wyznaniowej, potwierdza ona możliwość współpracy przedstawicieli różnych nacji, które przecież przez stulecia zgodnie ze sobą współżyły - do czasu, kiedy sąsiedzi ze wschodu i zachodu nie rozpoczęli kreciej roboty skłócenia ich w myśl dewizy *divide et impera*.

Przykładem skutków tej destrukcyjnej działalności politycznej są, między innymi, „przywłaszczenia" widoczne także w zestawie nazwisk w tym tomie. Oto spośród 556 pisarzy polskich autorzy takich „dzieł", jak *Lietuvių literaturos enciklopedija, Lietuvių literaturos istorija* czy *Taribų Lietuvos enciklopedija* 87 uważają za Litwinów, podobnie jak w 49 przypadkach twórcy książek Biełaruskije pismienniki lub *Encyklopedia literatury i mastactwa Biełarusi* traktują ich jako Białorusinów. To fakty nie wymagające komentarza. Sapienti sat!

Jak wiadomo, pojęcie literatura odnosi się do literatury naukowej, literatury pięknej i publicystyki. Niniejszy tom EZW w zasadzie pomija literaturę naukową, która w konsekwencji swego bogactwa powinnia być przedstawiona w odrębnym tomie. Nie udało się także - wobec ograniczonych możliwości tak organizacyjnych, jak i przede wszystkim finansowych wydawnictwa - przedstawić najważniejszych utworów literackich (z wyjątkiem wileńskich dzieł Adama Mickiewicza) według wzoru *Literatury polskiej. Przewodnika encyklopedycznego* (PWN, Warszawa 1984). Mamy nadzieję, że może w przyszłości ten tom EZW zostanie wydany ponownie, poszerzony już nie tylko o dzieła literackie godne omówienia, ale także o nazwiska, nazwy i tytuły tutaj nie uwzględnione.

W przeciwieństwie do *Bibliografii literatury polskiej Nowego Korbuta* informacje bibliograficzne, towarzyszące większości haseł, nie są kompletne, stanowiąc jedynie wskazanie źródła wiadomości tyczących tegoż hasła.

Nieliczny zespół współautorów zorganizował prof. dr hab. Mieczysław Jackiewicz, który też wziął na siebie olbrzymi trud autorski: wszystkie niepodpisane hasła, a jest ich przygniatająca większość w tym tomie EZW, wyszły spod Jego pióra. Zarówno prof. Jackiewicz, jak i wymienieni na str. 4 współtwórcy przygotowali *Literaturę* zupełnie bezinteresownie. Biblioteka Wileńskich Rozmaitości, w imieniu własnym i wszystkich wilnian, składa Profesorowi i jego współautorom wyrazy wielkiej wdzięczności i szacunku.

L.J.Malinowski

A

Abelewicz Jan, syn Wincentego i Anny z Bukszów, ur. 17.03. 1821 r. w parafii oniksztyńskiej (Anykšèiai), zm. 3.07. 1882 r. w Wilnie; ksiądz, kaznodzieja, redaktor pism religijnych biskupa Macieja Wołonczewskiego. Urodził się w rodzinie chłopskiej, chociaż podawał, że jest szlacheckiego pochodzenia. W l. 1833-1838 uczył się w szkole powiatowej w Traszkunach (Troškūnai), następnie w l. 1838-1840 był alumnem seminarium duchownego w Wilnie, w 1840 wstąpił do Akademii Duchownej w Wilnie, w 1842 z akademią przeniósł się do Petersburga. Akademię Duchowną w Petersburgu ze stopniem magistra św. teologii ukończył w 1846. W tymże roku został wyświęcony na księdza i skierowany na stanowisko kapelana gimnazjum w Swisłoczu. W 1847 skierowany do Seminarium Duchownego w Wilnie na stanowisko profesora, gdzie do 1853 wykładał teologię dogmatyczną, równocześnie pełnił funkcję prokuratora seminarium. W 1853 skierowano go do Wołkowyska na stanowisko proboszcza tamtejszej parafii. W 1870 powrócił do Seminarium Duchownego w Wilnie, gdzie został inspektorem oraz profesorem homiletyki. Od 1872 do 1878 wykładał *Pismo Święte*. Od 1878 pełnił obowiązki rektora seminarium. Zmarł nagle na apopleksję. Jako literat pisał kazania oraz redagował pisma biskupa Macieja Wołonczewskiego (Motiejus Valančius).

J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*.Wilno, 1912, s. 408; Cz. Falkowski, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 1, 1935, s. 4.; P. Kubicki, *Bojownicy kapłani*, t. II, 1936, s. 414; V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. III, Vilnius, 1990, s. 302.

Abraham ben Joszijahu, ur. w 1636 w Trokach, zm. w 1687; poeta, mistyk karaicki, autor rozpraw w języku hebrajskim, lekarz; poezję liturgiczną zamieścił w modlitewniku karaickim wydanym w Wilnie. Był tytularnym lekarzem nadwornym króla Jana III Sobieskiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 9.

Abramowicz, Abrahamowicz Adam, ur. 23. 08. 1710, zm. 1776 w Worniach; jezuita (1726), kaznodzieja, pisarz religijny, doktor filozofii. W l. 1743-52 pracował w kolegiach jezuickich w Wilnie, Nowogródku i Warszawie. W 1752 w Wilnie założył Collegium Nobilium, był jego pierwszym rektorem. W l. 1758-73 był rektorem kolegiów jezuickich w Nieświeżu, Połocku i Mińsku. W l. 1743-53 wydał w Wilnie cztery książki kazań. Dedykował je Józefowi Sapieże. Wydał *Kazania niedzielne* (Wilno, 1743-1753).

Laureae Academicae, 1997, s. 223,361; V. Gaigalaitė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 9.

Abramowicz, Abrahamowicz Jan, data ur. nieznana, zm. 19.04. 1602; mecenas pisarzy, działacz kalwiński. W młodości przebywał na dworze Mikołaja Radziwiłła, zw. Rudym; uczestniczył w wyprawie na Moskwę. Popierany przez Radziwiłła został w 1580 starostą lidzkim, później wendeńskim (obecnie Cesis, Łotwa), w 1590 r. był prezydentem Dorpatu; od 1596 r. wojewoda smoleński. Popierał i wspomagał finansowo pisarzy Jana

Radwana, Stanisława Sudrowskiego, Andrzeja Wolana i innych propagatorów kalwinizmu na Litwie; uczestniczył w dyskusjach z jezuitami. W 1595 r. wydał (nie zachował się) traktat *Zdanie Litwina o kupczy tanio zboża, a drogiej przedaży*. Pięć postulatów tego dziełka cytował Tadeusz Czacki.

S. Narbutas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s.9.

Abramowicz Ludwik Karol, pseud. Alf, Karol Waga, ur. 5.07. 1879 w Moskwie, zm. 9.03.1939 w Wilnie; dziennikarz, wydawca, publicysta, historyk. Po ukończeniu gimnazjum studiował nauki przyrodnicze na uniwersytecie w Charkowie, na Uniwersytecie Jagiellońskim ukończył historię. W okresie studiów rozpoczął współpracę z warszawskim „Ogniwem". W 1906 zamieszkał w Wilnie; członek Stowarzyszenia Szubrawców; jeden z inicjatorów Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie; był stałym uczestnikiem poniedziałkowych spotkań wileńskiej elity kulturalnej u Ferdynanda Ruszczyca. Współpracował z „Gazetą Wileńską" Michała Romera (1906), a po jej zamknięciu - z dziennikiem „Kurier Wileński", od 1907 r. pełnił funkcję sekretarza redakcji. Założył tygodnik „Przegląd Wileński", który redagował w latach 1911-1915 i 1921-1938, w którym występował w obronie innych narodowości zamieszkałych w Wilnie i na Wileńszczyźnie, zwłaszcza Litwinów, Białorusinów, Żydów. W 1906 ogłosił drukiem szkic *Przyczynek do dziejów powstania Kościuszkowskiego na Litwie*. Był rzecznikiem idei krajowej, opowiadał się za równouprawnieniem wszystkich narodowości zamieszkujących na terenie d. WKL. W latach pierwszej wojny światowej mieszkał w Warszawie. W 1919 r. powrócił do Wilna. Krótko pełnił funkcję inspektora prasowego Okręgu Wileńskiego przy Zarządzie Ziem Wschodnich. W 1920 był współtwórcą pisma „Gazeta Krajowa". Pod pseudonimem Karol Waga opublikował szkic o dziejach odrodzonej prasy polskiej w Wilnie. Od 1920 pracował nad bibliografią regionalną WKL. W 1922 r. został członkiem Komitetu Towarzystwa Pomocy Naukowych im. Eustachego i Emilii Wróblewskich, od 1925 r. był jego wiceprezesem; powierzono mu opiekę nad zbiorami zgromadzonymi przez Tadeusza Wróblewskiego, z których w 1926 r. powstała Biblioteka Państwowa im. E. i E. Wróblewskich (obecnie Biblioteka Naukowa Akademii Nauk RL). Bibliotece tej podarował prywatną bibliotekę oraz rękopisy, dokumenty i wycinki prasowe z okresu pierwszej wojny światowej na Litwie, a także rzadkie zbiory druków i rycin z XVI-XVIII w., które stały się podstawą zorganizowanego w 1931 r. przy Bibliotece Wróblewskich Muzeum Ikonograficznego miasta Wilna, został jego honorowym kustoszem. Od 1920 r. pracował nad bibliografią regionalną Wielkiego Księstwa Litewskiego, której nie zdążył ogłosić. Publicysta i redaktor „Gazety Wileńskiej" i „Kuriera Wileńskiego". W 1925 r. wydał w Wilnie książkę: *Cztery wieki drukarstwa w Wilnie (1525-1925),* która uzyskała liczne recenzje. Pisał artykuły o historii Litwy i ludziach tu działających, m. in. o Konstantym Kalinowskim, ponadto opublikował: *Litwa podczas wojny. Zbiór dokumentów, uchwał i odezw* (1918). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

M. Mołodcówna, *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa, 1972, s. 1-2; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu* Olsztyn, 1993, s.83; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny.* Bydgoszcz, 2002, s. 10; opr. I. Fedorowicz.

Abramowicz Władysław, Abramavičius Vladas, pseud. Algirdas Gegužinis, Vladas Gegužinis; ur. 9.05. 1909 r. w Nowym Dworze (Naujadvaris) w powiecie trockim, zm. 16.11.1965 r. w Wilnie; poeta, tłumacz, dziennikarz, historyk kultury, bibliograf. Urodził się w rodzinie robotników folwarcznych, wcześnie osierocony, był czeladnikiem krawieckim; od początku lat dwudziestych mieszkał w Wilnie. W 1930 r. ukończył w

Wilnie gimnazjum dla dorosłych, w 1934 r. Wyższą Szkołę Dziennikarską w Warszawie, w 1951 r. – Wydział Historyczny Uniwersytetu Wileńskiego. W l. 1933-39 pracował w drukarni „Znicz" w Wilnie, w redakcji „Kuriera Wileńskiego", w l. 1939-40 – w redakcji „Gazety Codziennej". W l. 1936-1937 mieszkał w Lidzie, gdzie redagował czasopismo „Ziemia Lidzka". W l. 1940-41 był redaktorem-tłumaczem w wileńskim oddziale Agencji Prasowej ELTA, w l. 1941-45 – bibliotekarz w Instytucie Historii, w l. 1945-65 kierownik Działu Rękopisów Biblioteki Naukowej Akademii Nauk RL (dawna Biblioteka E. i E. Wróblewskich). Na początku lat sześćdziesiątych prowadził polskie kółko literackie przy dzienniku „Czerwony Sztandar", uczył młodych uzdolnionych poetów wileńskich pisania wierszy. Jako poeta debiutował w 1930 zbiorkiem poezji pt. *Świtanie myśli*, wydanym w Wilnie; w 1933 wydał drugi zbiorek poezji pt. *Regionalne*. W 1932 ogłosił szkic literacki pt. *Obraz współczesnej poezji litewskiej*. Przełożył z litewskiego wiersze 25 współczesnych poetów litewskich i ogłosił drukiem w 1935 w Nowogródku pt. *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*. W 1938 wydał szkice krajoznawcze *Strony nowogródzkie: szkice krajoznawcze*. Po wojnie w języku polskim ogłosił w Wilnie *Piśmiennictwo i książka na Litwie* (1957) oraz opracował i podał do druku *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza. 1819-1821* (1956). W języku litewskim wydał pracę o wydawnictwie Zawadzkich, książki o Walerym Wróblewskim i Tadeuszu Wróblewskim, o Tarasie Szewczence w Wilnie. Wiele artykułów w języku polskim ogłosił w dzienniku „Czerwony Sztandar". Zmarł śmiercią samobójczą.

Twórcz.: *Świtanie myśli*. Wilno, 1930, s. 47; *Regionalne*. Wilno 1933, s. 67; *Obraz współczesnej poezji litewskiej*. Wilno 1932, s. 14; *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*. Nowogródek 1935, s. 118; *Strony nowogródzkie: szkice krajoznawcze*. Nowogródek 1938; *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza. 1819-1821*. Oprac. W. Abramowicz. Vilnius 1956, s. 156; *Piśmiennictwo i książka polska na Litwie*. Vilnius 1957. W języku litewskim: *Valerijionas Vrublevskis*. Vilnius 1958, s. 104; *Tadas Vrublevskis*. Vilnius 1960, s. 37; *Tarasas Ševèenka ir Vilnius*. 1964, s. 79.

K. Woźniakowski, *Władysław Abramowicz- poeta, historyk kultury, działacz Polonii litewskiej*. „Przegląd Polonijny", 1976, z. 2, s. 167-200; *Lietuvių rašytojai. Biobibliografinis žodynas*, t. I, Vilnius, 1979, s. 13-16; *Tarybų Lietuvos rašytojai. Bibliografinis žodynas*. Vilnius, 1984; M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz: poeta i historyk polsko-lite*wski. „Kurier Wileński" 1992, nr 66; D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, „Zeszyty Literackie", 1993, t. 479, s. 103, s. 145-154; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn, 1993, s.40-41; E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*, Wrocław 1993, s. 122; V. Rakauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 9.

Achrem-Achremowiczowa Wanda, z Nowodworskich, córka Witolda i Marii z Kowzanów, ur. 2. 08. 1901 w Gudelach powiatu oszmiańskiego, zm. 13 03 1974; poetka, nauczycielka. Dzieciństwo i wczesną młodość spędziła w Rosji, świadectwo dojrzałości uzyskała w 1919 w Kijowie. Gdy ojciec otrzymał stanowisko profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego, rodzina przeniosła się do Wilna. W 1921 rozpoczęła studia polonistyczne na USB. Uczennica prof. Stanisława Pigonia; wyszła za mąż za Gracjana Achrem-Achremowicza, grafika i malarza wileńskiego. W 1930 ukończyła polonistykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, pracowała jako nauczycielka w szkołach wileńskich, m.in. w Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej, w Gimnazjum Nazaretanek, w Liceum im. Śniadeckich. Redagowała czasopisma dla młodzieży „Ruń", „Nasza Praca", „Listki", publikowała wiersze. Podczas drugiej wojny światowej, w l. 1941-1942 uczyła na tajnych kompletach gimnazjalnych w Wilnie. Po drugiej wojnie światowej mieszkała w Polsce – w Tucholi i Lublinie, od 1950 r. była asystentką na Kato-

lickim Uniwersytecie Lubelskim; ogłosiła wiele rozpraw naukowych, m.in. rozprawy o Norwidzie i Mickiewiczu, wydała opracowania w „Bibliotece Analiz Literackich": *Nad Niemnem* i *Śluby panieńskie*. Wiersze publikowała od 1922 r., m.in. na łamach „Alma Mater", w „Tygodniku Wileńskim", „Dzienniku Wileńskim", „Słowie". Była autorką studiów literackich i współautorką tekstów do Szopek Akademickich. Artykuły zamieszczała na łamach czasopisma „PAX". Brała udział w turniejach poetyckich (1925, 1926) organizowanych przez Koło Polonistów USB. Jest autorką prac: *Ewangelia miłosierdzia* (1970), *Bo jego miłosierdzie na wieki* (1972).

J. Starnawski, *Wanda Achremowiczowa* (2 09 1901-13 03 1974). „Pamiętnik Literacki", 1974, R. 65, s. 3, s. 421-424; M. Jasińska-Wojtkowska, *Wanda Achremowiczowa* (2 09 1901-13 03 1974), „Roczniki Humanistyczne" 1975, R. 23, z. 1., s. 197-199; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 11; opr. T. Dalecka.

Adważny Wincuk, wł. Hermanowicz Józef, ur. w 1890 w Holszanach w powiecie oszmiańskim, zm. 26. 12. 1978 w głębi Rosji na zesłaniu; poeta białoruski, ksiądz katolicki. W 1913 r. ukończył seminarium duchowne w Wilnie, był księdzem w powiecie dziśnieńskim i w okolicach Słonima. Publikował w wileńskiej prasie białoruskiej drobne utwory literackie; kilka utworów wydał w chrześcijańskim wydawnictwie białoruskim w Wilnie. Kontynuował tradycje literackie Franciszka Bahuszewicza. Najbardziej znane jego utwory: *Panskaje ihryszczaa na nowy ład* oraz *Adkaz Jurcy*. Pisał wiersze humorystyczne dla dzieci.

U.A.Kalesnik, *Encykłapedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1, Minsk 1984, s. 39.

Agryppa Wacław Iwan, zm. w 1597; tłumacz, związany z Radziwiłłami, przełożył Kazania Bencjusza, wydane u Karcana w Wilnie.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 12.

Akielewicz Mikołaj, Akelaitis Mikalojus, ur. 5.12.1829 w Czoderyszkach (lit. Èiuoderiðkës) w pow. mariampolskim, zm. 27.09. 1887 r. w Paryżu; prozaik, tłumacz, publicysta. Urodził się w patriotycznej rodzinie chłopskiej. Jego ojciec, Adam, powstaniec 1831 zmarł na Syberii. M. Akielewicz z początku uczył się prywatnie, później, od 1845, w progimnazjum w Mariampolu, którego nie ukończył. Wykształcenie zdobywał samodzielnie dając lekcje prywatne głównie w dworach polskich. Około 1852 rozpoczął współpracę z prasą polską w Warszawie i Wilnie. W 1856 r. wyjechał do Warszawy, gdzie zamierzał utrzymywać się z pracy dziennikarskiej, nawiązał wówczas kontakty z działaczami litewskimi. W 1858 r. zamieszkał we dworze Jaunsvirlauka (obecnie Łotwa) u Piotra Smuglewicza, gdzie zetknął się z litewskim historykiem Simonasem Daukantasem (Szymon Dowkont), który zachęcił go do pisania w języku litewskim. Mieszkając w Jaunsvirlauce nawiązał bliższą współpracę z prasą wileńską. W 1859 zamieszkał w Retowie (Rëtavas), gdzie zamierzał zorganizować wydawnictwo w języku litewskim. Napisał gramatykę litewską (wydana w 1890 r.). W latach 1860-1861 mieszkał w Wilnie, wybrano go tu na członka Komisji Archeologicznej, działał na polu dziennikarskim, drukował artykuły w prasie wileńskiej, współpracował z Adamem Honorym Kirkorem. W Wilnie przetłumaczył na język polski poemat Kristijonasa Donelaitisa *Pory roku*. W 1861 r. napisał kilka powiastek w języku litewskim, które przygotował do wysłania do Kłajpedy, gdzie miały być wydrukowane. Utwory te trafiły do rąk żandarmów carskich, dokonano rewizji w jego mieszkaniu, zarekwirowano rękopisy, m.in. przekład poematu *Pory roku*. Akielewicz ukrywał się w Wilnie, następnie zbiegł do Prus a stamtąd wyjechał do Pary-

ża. Po wybuchu powstania styczniowego potajemnie powrócił na Litwę, wziął udział w postaniu na Suwalszczyźnie, został zastępcą komisarza na okręg augustowski. Po upadku powstania, w 1864 zbiegł do Prus. Tu został rozpoznany przez policję, aresztowany, dwa lata przesiedział w więzieniu, następnie postawiono go przed sądem. Zbiegł z sali sądowej i szczęśliwie dotarł do Paryża. Tam się ożenił z Francuzką i pracował w różnych urzędach, równocześnie współpracował z prasą polską. Wysyłał artykuły do „Gazety Warszawskiej", „Kuriera Warszawskiego" i do czasopisma „Wiek". Wraz z innymi Litwinami założył w Paryżu Litewskie Towarzystwo Kulturalne „Żelmuo" („Ruń"). Pisał głównie w języku litewskim utwory o charakterze oświatowym, tłumaczone z języka polskiego. Jego polskie utwory to przeważnie publicystyka. Twórczość. *Rzut oka na starożytność narodu litewskiego*. Petersburg 1885; *Gramatyka języka litewskiego. Głosownia.* Poznań 1890; *Słówko o bogach litewskich*. „Biblioteka Warszawska", 1858, t. 3.; *Wspomnienia Litwina. Wiersze.*"Wieniec. Pismo zbiorowe", Warszawa, t. 3, 1858.

Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej*, Wrocław 1986, s. 52; *Lietuvių literatūros istorija. XIX ampius*, Vilnius, 2001, s. 523-525; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917 r.* Warszawa 2003, s. 88-90.

Albinus Jerzy, ur. na pocz. XVI w. w Polsce, zm. 1570 r. w Wilnie; teolog, bibliofil. Kantor katedry wileńskiej, później biskup sufragan wileński. Pisał po łacinie. Wydał dziełko poetyckie w języku łacińskim; pisał wiersze okolicznościowe. Posiadał dużą bibliotekę, część jej przekazał Akademii Wileńskiej.

V. Vanagas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 14.

Aleksandrowicz Adrian, żył w I poł. XVIII w., pisarz religijny. W 1732 r. w Wilnie wydał książkę pt. *Traktat mądrości duchowney*, w której w formie dialogu zawarł medytacje o pustce duchowej na tym świecie i potrzebie połączenia się z Chrystusem; o śmierci i sądzie ostatecznym. Książka zawiera też tłumaczone z języka łacińskiego hymny, psalmy, lamentacje, litanie. Jedna z nich poświęcona św. Kazimierzowi. Są w książce panegiryki, które autor dedykuje Denhofom i Słuszkom.

V. Gaigalaitė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 15.

Aliachnowicz Franciszak, Olechnowicz Franciszek, pseud. Jerzy Monwid, Jahor Monwid; ur. 9. 03. 1883 w Wilnie, zm. 3. 3.1944 r. tamże; białoruski dramaturg, aktor, pamiętnikarz, wydawca. Urodził się w rodzinie drobnoszlacheckiej. Dziad A. pochodził spod Radoszkowicz, a ojciec, Karol Olechnowicz, był skrzypkiem, grał w orkiestrze teatru wileńskiego. Matka, Maria z Markowiczów, pochodziła z rodziny drobnoszlacheckiej spod Giedrojciów (Gedraiėiai) na Litwie. Od dzieciństwa A. związany był z teatrem. Uczył się w 2. Wileńskim Gimnazjum, ale go nie ukończył. Chciał koniecznie zostać aktorem, ale rodzice posłali go do Szkoły Chemiczno-Technicznej. Tej szkoły również nie ukończył. W 1903 r. wyjechał do Krakowa do szkoły aktorskiej, a ponieważ się do niej nie dostał, zapisał się jako wolny słuchacz na Uniwersytet Jagielloński. Studiował tam tylko przez rok. W 1904 r. wyjechał do Warszawy, gdzie wstąpił do Szkoły Dramatycznej przy Towarzystwie Muzycznym. Szkołę tę ukończył w 1907. W l. 1907-1908 był aktorem w polskim teatrze wędrownym. W 1908 wrócił do Wilna, ożenił się i został reporterem w gazetach wileńskich. Wydawał tygodnik humorystyczny „Perkunas". W tym czasie zetknął się z działaczami białoruskimi zgromadzonymi wokół pisma „Nasza Niwa" i od 1910 stał się aktywnym działaczem białoruskiego ruchu narodowego w Wilnie. Był współtwórcą, wspólnie z Aliaksandrem Burbisem i Aloizą Paszkiewicz-Ciotką, białoruskiego

teatru w Wilnie. W 1910 władze carskie zamknęły pismo „Perkunas", a wydawcę oskarżyły o nieprawomyślność. A. groziło więzienie, zbiegł więc do Krakowa, gdzie pod pseudonimem Monwid grał w latach 1910-1913 w różnych polskich teatrach w Galicji. W 1913 wrócił do Wilna, licząc, że z okazji 300-lecia panowania Romanowów obejmie go amnestia. Jednakże prokurator przypomniał o winie Alachnowicza i sąd skazał go na rok więzienia; karę odsiedział na wileńskich Łukiszkach. Tam rozpoczął pisanie dramatów. W więzieniu napisał pierwszą sztukę po białorusku *Na Antokali (Na Antokolu)*. Po wyjściu z więzienia imał się różnych zawodów: malował szyldy, był policjantem, kontrolerem liczników elektrycznych, korektorem białoruskiej gazety „Homan". Równocześnie pisał sztuki: *U wioscy (We wsi,* 1916), *Butrym Niemira* (1916), *Mańka* (1917). W 1917 r. został nauczycielem w Czarnym Borze pod Wilnem. Tutaj napisał sztukę *Kaliści (Kiedyś)* i jednoaktówkę dla dzieci *U liasnoj huszczy (W leśnej gęstwinie)*. W latach 1916-1918 prowadził w Wilnie teatr białoruski, w którym wystawił E. Orzeszkowej *Chama*, a także własne sztuki: *Na wioscy*, *Butrym Niamira*, *Kaliści*. W 1918 r. nielegalnie wyjechał do Mińska, gdzie zaangażował się do białoruskiego Teatru Dramatycznego w charakterze reżysera. Wystawił tam swój dramat *Butrym Niamira*. W Mińsku napisał sztukę *Strachy życcia* i wystawił ją na mińskiej scenie. Zorganizował tam własną trupę teatralną. Jednakże w warunkach sowieckich nie mógł działać i w 1919 r. wrócił do Wilna. Tutaj rozpoczął wydawanie czasopisma ilustrowanego „Biełaruskaje Życcio" („Życie Białoruskie"). Po zajęciu Wilna przez wojsko polskie A. znowu wyjechał do Mińska, gdzie napisał kilka nowych sztuk. W lipcu 1920 r. wrócił do Wilna i próbował zorganizować tu teatr białoruski. Napisał wtedy sztukę *Szczasliwy muż (Szczęśliwy mąż)*. W 1924 r. wydał w Wilnie książkę *Teatr białoruski*. W 1926 r. na zaproszenie Białoruskiej Akademii Nauk pojechał do Mińska na konferencję poświęconą teatrowi białoruskiemu. Podczas konferencji został aresztowany przez NKWD i zesłany do łagru na Wyspy Sołowieckie, gdzie przebywał w ciężkich warunkach siedem lat. Dopiero w 1933 r. został wymieniony na komunistę białoruskiego, tłumacza *Pana Tadeusza* – Branisława Taraszkiewicza, który później zginął w łagrach sowieckich. A. wrócił do Wilna i napisał znaną w okresie międzywojennym książkę (w języku polskim) *W szponach GPU*, którą w latach 1935-1937 przełożono na wiele języków i wydano w Europie i USA. Do 1939 r. pracował w dzienniku „Słowo", na łamach tej gazety wydrukował m.in. *Miłość przez kraty*, *Nowy rok Poputczika. Zdarzenie prawdziwe*, *Betlejki białoruskie*. W okresie okupacji niemieckiej, w 1943 r., napisał sztukę *Jak nie kruci, a pamreć treba* (*Jak nie kręć, a umrzeć trzeba*), pracował w redakcji gazety białoruskiej „Biełaruski Hołas", zamieszczając artykuły o teatrze białoruskim.. 3 marca 1944 r. został zastrzelony na ulicy przez nieznanego sprawcę w niewyjaśnionych okolicznościach. Zwłoki A. pochowano na Cmentarzu Ewangelickim przy d. ul. Mała Pohulanka. Grób nie zachował się. W 1989 r. Białoruskie Towarzystwo „Siabryna", działające w Wilnie, uzyskało zgodę władz litewskich na postawienie symbolicznego grobu A. na Rossie.

Biełaruskije piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. I. Minsk, 1992, s. 76-78; *Historyja biełaruskaj literatury XX stahoddzia*, t. I, s. 335-357; H. Pietkiewicz, *„Tyś mnie Wilno wychowało..." (O Franciszku Olechnowiczu)*, w: *Życie literackie i literatura w Wilnie XIX-XX wieku*, Kraków 2000, s. 273-279.

„Alma Mater Vilnensis", czasopismo akademickie. Wydawnictwo Zrzeszenia Kół Naukowych USB, wydawane w Wilnie w l. 1922-1935. Ukazało się 12 numerów. Pierwszy zeszyt ukazał się jako jednodniówka pod tytułem „Jednodniówka Akademicka". W zespole redakcyjnym znaleźli się m.in. Ferdynand Ruszczyc (odpowiadał za szatę gra-

ficzną pisma), Aleksander Marcinowski, Kazimierz Leczycki, Walerian Charkiewicz, Ignacy Widawski i Władysław Zahorski. W l. 1924-1934 pismo było wydawnictwem Zrzeszenia Kół Naukowych USB. Redaktorami byli kolejno: Aleksander Marcinowski, Walerian Charkiewicz, Tomasz Ratkowski, Leon Sienkiewicz, Władysław Arcimowicz, Czesław Zgorzelski, Witold Nowodworski. Numer 12 ukazał się jako wydawnictwo Koła Polonistów Studentów USB. Redaktorem naczelnym był Stefan Zagórski. Periodyk miał bogatą szatę graficzną, opracowywaną przez grafików z Cechu św. Łukasza. Materiały naukowe, publicystyczne i literackie były gromadzone w trzech działach (naukowym, literacko-artystycznym i sprawozdawczym). W piśmie znalazły się cenne materiały do historii sztuki i architektury wileńskiej (m.in. rozprawa J. Ordy o kościele św. Piotra i Pawła), artykuły Mariana Zdziechowskiego, studia o literaturze Bruchnalskiego i Cz. Zgorzelskiego. Osobne sprawozdania z wypraw Akademickiego Klubu Włóczęgów zamieścili Stefan Jędrychowski i Wacław Korabiewicz.. Publikowano w AMV fragmenty Szopek Akademickich oraz teksty Żywej Gazetki. Bogato była reprezentowana w piśmie twórczość poetycka (m.in. W. Hulewicz, W. Charkiewicz, W. Dobaczewska) i eseistyka literacka (Z. Falkowski, H. Obiezierska, A. Gołubiew) Pod koniec lat dwudziestych, kiedy kierownictwo literackie pisma objął Teodor Bujnicki, na jego łamach pojawiły się utwory przyszłych Żagarystów (w r. 1930 debiutował tu Czesław Miłosz). AMV były pismem otwartym przedstawiającym na swych łamach różne orientacje naukowe, literackie i artystyczne.

Lietuvos Centrinis Valstybės Archivas, fondas 175, apr. 1, byla I A 559; opr. T. Bujnicki, T. Dalecka.

„Almanach Literacki" wileńskiego Oddziału Polskiego Białego Krzyża, red. Czesław Jankowski, Wilno 1926. Treść: Literatura polska w Wilnie z 1925 r na 1926 r. Zamieszczono sylwetki poetów i pisarzy: Michała Brensztejna, Jana Bułhaka, Waleriana Charkiwicza, Kazimierza Chodynickiego, Aleksandra Chomińskiego, Ludwika Chomińskiego, Stanisława Cywińskiego, Ludwika Czarkowskiego, Wandy Niedziałkowskiej-Dobaczewskiej, Ewy z Makowskich Gulbinowej, Władysława Gutowskiego, Witolda Hulewicza, Czesława Jankowskiego, Kazimierza Kolbuszowskiego, Kazimierza Sołtysa Kozaryna, Wincentego Lutosławskiego, Tadeusza Łopalewskiego, Antoniego Millera, Heleny Romer-Ochenkowskiej, Wiktora Piotrowicza, Stanisława Pigonia, Jerzego Remera, Władysława Renarda, Marii Reutówny, Napoleona Romby, Wandy Stanisławskiej, Lucjana Uziębły, Jerzego Wyszomirskiego, Władysława Zahorskiego, Mariana Zdziechowskiego, Ludwiki Życkiej oraz dziennikarzy wileńskich wileńskich lat dwudziestych XX w.

Andruszewicz Jan, pseud. Anchuscius, Anchusius, ur. w końcu XV lub na początku XVI w., zm. ok. 1567; poeta. Był kanonikiem katedry wileńskiej, od 1544 r. biskup kijowski, od 1555 – biskup łucki. Napisał poemat o męczeństwie franciszkanów wileńskich w czasach księcia Olgierda (Algirdasa).

M. Ročka, *Jono Andruševičiaus eilės*, „Literatûra", 1971, nr 14, s. 97-104; V. Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija,* Vilnius, 2001, s. 22.

Andrzejkiewicz Andrzej, ur. w 1599 lub 1609 w powiecie wołkowyskim, zm. 1674; pisarz, pedagog, jezuita. Pochodził z rodziny szlacheckiej herbu „Pobóg", był rektorem kolegium jezuickiego w Połocku. Wydał kilka prac, m.in. *Memoriał nieśmiertelnej pamięci...* (Wilno 1667), *Ziarno gorczycy gorzkiej pokuty... Chrystusa* (Wilno 1673), wydawane w Zamościu, Kaliszu, Krakowie.

U. Karotki, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 114.

„Anioł Pański" zob. „Świat Umarłych"

Arcimowicz Władysław, ur. 4. 03. 1901 r. w Nowej Wilejce, zm. 11. 05. 1942 w Wilnie; pisarz, publicysta. Maturę uzyskał w gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie. Był nauczycielem szkół powszechnych w powiecie święciańskim, w Podbrodziu oraz seminarium nauczycielskim w Wilnie. Podczas wojny 1920 r. pełnił służbę jako kurier i wywiadowca w Grodnie a następnie w Lublinie. W 1921 r. wrócił do Wilna, po czym wyjechał do Święcian. Redagował Biblioteczkę Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Wileńskiego Okręgu Szkolnego. W 1924 r. w Święcianach redagował i wydawał pismo „Hejnał". Był aktywny w prasie wileńskiej i radiu jako krytyk literacki. Na antenie radiowej nadawano również słuchowiska jego autorstwa. Debiutował w 1924 r. na łamach wileńskiego „Słowa". Publikował też w „Alma Mater Vilnensis", „Kurierze Wileńskim", „Dzienniku Wileńskim", „Ruchu Literackim", w pismach „Włóczęga", „Pax". W 1929 był redaktorem „Alma Mater Vilnensis", w 1934 r. – „Pax-u". Ukończył polonistykę na USB. W seminarium prof. Stanisława Pigonia napisał pracę *Cyprian Kamil Norwid na tle swego konfliktu z krytyką* (1935), wydaną jako t. 4 Biblioteki Prac Polonistycznych. O Cyprianie Kamilu Norwidzie ogłosił od 1928 r. ponad 20 publikacji. W roku 1931 uznany przez czasopismo „Tęcza" za jednego z najwybitniejszych „norwidzistów". Aktywny uczestnik uroczystości poświęconych Norwidowi w Wilnie w 1933 r. Jeden z założycieli Studia Twórczości Oryginalnej przy Kole Polonistów Słuchaczów USB. Aktywny organizator czwartków akademickich. Członek Sądu Konkursowego Nagrody im. Filomatów. Jego wiersze znalazły się w zbiorach poezji *STO. Poezje* Władysława Arcimowicza, Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Wacława Korabiewicza, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego (1927) oraz *Z pod arkad. Poezje* Władysława Arcimowicza, Zygmunta Falkowskiego, Marty Aluchny Kolatorowej, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego (1929). Wydał ponadto *Jak korzystać z działu regionalnego biblioteczki Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej* przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego (Wilno 1935, współautorka Tatiana Żukowska), *Antoni Marcinkowski jako krytyk literacki* (Wilno 1932), *„Assunta" C. Norwida. Poemat autobiograficzno-filozoficzny* (Lublin 1933), *Marszałek Piłsudski w Wilnie i na Wileńszczyźnie.* Wypisy (Wilno 1934), *Wielkie Księstwo Litewskie za* czasów *Stanisława Augusta* (Wilno 1938).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV B 106 Arcimowicz Władysław; B[arbara] T[yszkiewiczówna]: *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik bibliograficzny*, T.1. Warszawa 1994, s. 53-54; opr. T. Dalecka.

Aroł M., wł. Petelski Stefan, ur. ok. 1890 w Gródku Białostockim, zm. w końcu 1917 lub na pocz. 1918; białoruski poeta, publicysta, tłumacz. W 1909 ukończył szkołę cerkiewną, był nauczycielem w Białostocczyźnie i Grodzieńszczyźnie, od 1914 – w armii carskiej. Utwory literackie drukował w l. 1909-1914 w gazecie „Nasza Niwa" w Wilnie, czasopiśmie „Łuczynka". Wiersze zamieszczono w zbiorku *Apawiadanni i lehiendy wierszami roznych autarau* (Wilno 1914). Przygotował do druku zbiorek poezji *Limik*, jednakże książka z powodu wybuchu pierwszej wojny światowej nie ukazała się, rękopis znajduje się w Centralnej Bibliotece A.N. RL (d. Biblioteka im. E. i E. Wróblewskich) w Wilnie. Na język białoruski przełożył utwory Wissariona Bielińskiego (1912).

I. Sałamiewicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 171-172.

Arsieniew Aleksandr, pseud. Rus, Nielubow; ur. 4.06. 1854, zm. w 1896 w Petersburgu; rosyjski poeta, prozaik, dramaturg, bibliograf. Z powodu choroby oczu szkoły średniej nie ukończył, pracował w Peters-

burgu w księgarni, gdzie uzupełniał wykształcenie czytając książki. Publikował artykuły w czasopismach „Dieło"(1875), „Russkij Mir" (1876). Do Wilna przybył w 1877, gdzie współpracował z gazetą „Wilenskij Wiestnik" oraz z czasopismem „Sielskoje Cztienije". Do Petersburga powrócił ok. 1880. Publikował opowiadania w petersburskim czasopiśmie „Niwa", wiersze- w czasopiśmie „Pczeła". W 1884 r. razem z malarzem Szpakiem wydawał czasopismo dla dzieci „Wiesna".

Bolszaja enciklopiedija, t. II, St.Petersburg, 1901, s. 100.

Arsienniewa Natalla, ur. 20. 09. 1909 r. w Baku, w rodzinie wyższego urzędnika carskiego, zm. w 1998 r. w USA; białoruska poetka. Jako miejsce urodzenia podawała Wilno; w Wilnie mieszkała od wczesnego dzieciństwa.do 1922. Z pochodzenia była Rosjanką, spokrewnioną z rodem Lermontowów. W Wilnie uczyła się w rosyjskim gimnazjum, naukę kontynuowała po ewakuacji w 1915 r. w Jarosławlu. Po powrocie do Wilna ukończyła gimnazjum białoruskie, kursy nauczycielskie; w 1922 wyszła za mąż za F. Kuszeta, oficera Wojska Polskiego; podjęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego, ale z powodu przeniesienia męża do Chełmna, studia przerwała. Jeszcze w czasie nauki w gimnazjum zaczęła pisać wiersze białoruskie. Jej udział w białoruskim życiu literackim ograniczał się teraz do przesyłania ze Słonima, następnie z Chełmna i Rawicza utworów poetyckich zamieszczanych na łamach kilku czołowych pism białoruskich: „Szłach Moładzi", „Kałossie", „Nioman", „Biełaruski Lietapis", „Studenskaja Dumka". W jednodniówce „Nowahodnik" (1924) opublikowano cykl jej wierszy pt. *Piesni na czużynie.* Poetka co roku odwiedzała Wilno, brała udział w wieczorach autorskich, w spotkaniach i dyskusjach na temat literatury białoruskiej. Jednym z pierwszych utworów był wiersz *Wosień* opublikowany w 1920 na łamach tygodnika „Nasza Dumka", redagowanego przez Maksima Hareckiego. Utwory powstałe w okresie wileńskim w latach 1920-1922 zamieściła autorka w tomiku *Pad sinim niebam*, wydanym w 1927 przez Borysa Kleckina w Wilnie. W zbiorku tym znalazł się wiersz z 1921 pt. *Wosień u Wilni.* Przetłumaczyła i w 1925 opublikowała na łamach pisma „Studenskaja Dumka" fragmenty *Dziadów* Adama Mickiewicza. W jej twórczości do 1939 można wyróżnić dwie odrębne grupy: do pierwszej należą utwory liryczne, pełne subtelności uczuć i ukazujące obrazy przyrody, najczęściej jesienny pejzaż, drugą grupę stanowią wiersze zawierające motywy folklorystyczne. Jej twórczość odbiegała od dominującej w poezji białoruskiej tematyki narodowej. N. Arsienniewa jako zwolenniczka poezji estetycznej, wiodła spór z poetami rewolucyjnymi, jak np. Maksimem Tankiem, Michasiem Maszarą, działającymi w Wilnie. Po wybuchu wojny w 1939 zamieszkała z synami w Wilejce, pracowała tu w miejscowej białoruskiej gazecie. W 1940 została aresztowana przez NKWD i wywieziona do Kazachstanu. Pracowała tam w kołchozie. W wyniku starań czołowych poetów białoruskich, m.in. Janki Kupały, w maju 1941 zezwolono jej powrócić z zesłania na Białoruś i zamieszkać w dawnym majątku męża Dory koło Lidy. W latach 1941-1944 przebywała z mężem, oficerem współpracującym z Niemcami, w Mińsku. Pracowała w dzienniku „Mienskaja Hazieta"; w 1944 kierowała oddziałem literatury Białoruskiego Kulturalnego Towarzystwa. W 1944 z rodziną ewakuowała się do Niemiec, gdzie przez pewien czas przebywała w obozie, następnie w 1950 wyjechała do Rochester w USA. Współpracowała tu z Białoruskim Instytutem Literatury i Sztuki w Nowym Jorku. Wydała zbiorki poezji: *Pad sinim niebam* (Wilnia 1927), *Siahońnia* (Mińsk 1944), *Miż bierahami* (Nowy Jork-Toronto 1979), ten ostatni zawiera wybór jej twórczości z lat 1920-1970, w tym wier-

sze o tematyce wileńskiej pisane w kraju, w Mińsku i na emigracji. Ponadto wydała sztukę *Swaty* (1955), libretto do opery *Usiasłau Czaradziej*. Przełożyła na język białoruski rozdziały z *Dziadów* i *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza.

Biełruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.I, Minsk 1992, s103-105; J. Czywkin, *Miż Wilnjaj i Roczesterom. (Tworczaść Natalli Arsienniewaj)* w: J.Czykwin, *Daliokija i blizkija,* Białystok, 1997, Białystok. 39-59; A. Adamowicz, *Natalia Arsieńniewa „Miż bierahami".* Wstęp do: N. Arsieńniewa, *Miż bierahami. Wybar paezii 1920-1970*, New York-Toronto, s. XI-XXXIX; *Biełaruskija piśmienniki (1917-1990). Dawiednik*, Minsk, 1994, s. 28; opr. T.Zienkiewicz.

„Ateneum Wileńskie", czasopismo Wileńskiego Towarzystwa Naukowego, wydawane w l. 1923-1939; ukazało się 14 tomów, redaktorami byli: Kazimierz Chodynicki (1923-1928), Teofil Emil Modelski (1929-1930), Bolesław Wilanowski (1931-1939); od 1938 był też redaktorem Stanisław Zajączkowski. Publikowano głównie materiały historyczne dotyczące Wielkiego Księstwa Litewskiego i Wilna.

J. Tumelis, *Bibliografia zawartości „Ateneum Wileńskiego".* „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej" 1983, z. 20; I. Petrauskienė, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 118.

„Athenaeum". Pismo zbiorowe poświęcone historii, filozofii, literaturze, sztukom; czasopismo wileńskie, wydawane przez Józefa Ignacego Kraszewskiego (6 tomów rocznie) w Wilnie w l. 1840-1851; ukazało się drukiem 66 tomów. Założone w celu ożywienia ruchu umysłowego na wschodnich obszarach dawnej Rzeczpospolitej. Nie reprezentowało jednolitej koncepcji ideologicznej Kraszewskiego. W różnych okresach w „Athenaeum" drukowali znaczniejsi ludzie pióra związani z ziemiami litewsko-ruskimi, m.in. Ignacy Chodźko, Ewa Felińska, Michał Grabowski, Aleksander Groza, Ludwik Adam Jucewicz, Józef Ignacy Kraszewski, Cyprian Kamil Norwid, Władysław Syrokomla. W piśmie zamieszczano tez polemiki literackie, m.in. wokół *Mieszanin obyczajowych* Henryka Rzewuskiego.

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w latach 1832-1851*, Wrocław, 1966; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t.I, Warszawa, 1984, s.33.

Ažukalnis, wł. Zagórski Walerian, ur. 4.12.1816 w majątku Gajdamonie koło Malat, zm. 2.02.1874 w Kownie; poeta litewski, tłumacz. Pochodził z rodziny szlacheckiej, jego ojciec dzierżawił majątki. Kształcił się prywatnie. Pracował w majątku Kościałkowskiego jako pisarz i ekonom, w 1840 r. zaręczył się z Kazimierą Dąbrowską i wyjechał do Wilna. Pracował w drukarni Teofila Glucksberga, był korektorem i dziennikarzem „Kuriera Wileńskiego", przyjaźnił się z Władysławem Syrokomlą, ogłosił kilka wierszy w języku polskim oraz opowiadanie *Jagodbór.* Wkrótce w Wilnie otrzymał wiadomość, że zaręczyny z Dąbrowską są unieważnione, bardzo to przeżył. Od 1856 r. pracował jako ekonom w majątku Hanuszyszki Teofila Komara. Tam ożenił się z Apolonią Cębrowską, pielęgniarką, która nie doceniała zainteresowań poetyckich męża, niszczyła jego utwory. W 1858 r. przeniósł się z rodziną do Skopiszek. W 1863 r. został aresztowany za pomoc powstańcom, po zwolnieniu z więzienia, w 1864 r. przeprowadził się do Kowna, gdzie pracował jako pisarz gubernialnej komisji szlacheckiej. Zaprzyjaźnił się tu z Antanasem Baranauskasem, późniejszym biskupem sejneńskim. Pochowany na cmentarzu w Kownie. Pisał przeważnie wiersze w języku litewskim, tłumaczył polskich poetów Oświecenia, poezje Adama Mickiewicza i Władysława Syrokomli. Jego litewskie wiersze ukazały się drukiem dopiero w 1968 r. Twórcz.: *Raštai lietuviški.* Vilnius 1968.

Lietuvių literaturos istorija. XIX amžius, Vilnius, 2001, s. 353-358; I.Čiuiauskaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija,* Vilnius, 2001, s. 37; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t.I, Warszawa, 2003, s. 93-94.

B

Babinicz Waldemar, ur. 13. 08. 1902 w Kowlu, zm. 22.04. 1969 w Lublinie; pisarz, publicysta, pedagog. Ukończył studia humanistyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Od 1926 pracował w szkolnictwie, publikował artykuły w „Głosie Nauczycielskim". Po przeniesieniu się do Warszawy, od 1936 związany z redakcją „Dziennika Porannego". W l. 1939-1941 przebywał w Wilnie, współpracował z „Gazetą Codzienną", następnie w okresie okupacji niemieckiej – na Kielecczyźnie. Był twórcą Uniwersytetu Ludowego we wsi Jeziorki, po 1944 - w Pawłowicach, od 1952 – w Rośnicy. Patronował grupie literackiej „Ponidzie". W l. 1956-1958 był redaktorem naczelnym „Ziemi Kieleckiej". Opublikował tom publicystyki *Listy z parafii* (1959), zbiory opowiadań *Apostołowie* (1960), *Za ścianą* (1963), *O babkach, nugatach i dziwnej antyfonie* (1965), powieści: *Złota woda* (1960), *Obecny* (1962), *Rówieśnicy* (1965), *Działęż* (1965) *Fontana* (1967), *Drzazgi* (1967), *Prawo wyboru* (1972).

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t..I, Warszawa 1984, s. 38.

Bahuszewicz Franciszak, Bohuszewicz Franciszek Benedykt, pseud. Maciej Buraczok, Symon Reuka spad Barysawa, Dem, Demos, Huszic, ur. 9 (21). 03. 1840 w Świranach koło Rukojń w d. powiecie wileńskim, zm. 15(28). 04. 1900 r. w Kuszlanach pow. oszmiańskiego; białoruski poeta, publicysta, tłumacz. Pochodził ze szlacheckiej rodziny katolickiej, był synem dzierżawcy w Świranach (pow.wileński). Wkrótce rodzina przeniosła się do rodowej posiadłości w Kuszlanach w pow.oszmiańskim. Uczył się w gimnazjum gubernialnym w Wilnie, a w 1861 wstąpił na wydział matematyczno-fizyczny Uniwersytetu w Petersburgu. Za udział w demonstracjach studenckich został usunięty z uniwersytetu. Wraz z bratem Walerianem wziął udział w powstaniu 1863, był ranny w lasach augustowskich. Obawiając się represji, która dotknęła jego rodzinę, schronił się na Ukrainie. Ukończył w Nieżynie liceum prawnicze i pracował jako kancelista, sędzia śledczy. W 1884 wrócił do Wilna i wpisał się w poczet obrońców w utworzonym tu sądzie okręgowym. Został adwokatem przysięgłym w Izbie Skarbowej.W Wilnie mieszkał przy ul. Końskiej (obecnie Arklių). W latach 1885-1896 zamieszczał systematycznie korespondencje, artykuły, materiały etnograficzne na łamach „Kraju" w Petersburgu, współpracował też z warszawską „Wisłą. Utrzymywał kontakty z przedstawicielami kultury polskiej, prowadził korespondencje z etnografem Janem Karłowiczem i na jego prośbę układał słownik białoruski. Odwiedzał w Grodnie Elizę Orzeszkową, zapoznając ją ze swoimi wierszami, pisał do niej listy. Przyjechał do Grodna w 1891 w czasie obchodów 25-lecia twórczości pisarki. Poświęcił jej białoruski wiersz *Jaśnie Wielmożnej Pani Orzeszkowej* podpisany pseud. Maciej Buraczok Wchodził w skład nielegalnego komitetu budowy pomnika Adama Mickiewicza w Wilnie, zawiązanego w 1897. Wobec zakazu wydawania utworów po białorusku, wiersze i opowiadania drukował w zaborze austriackim i pruskim. Pod pseudonimem Macieja Buraczka wyszła w wydawnictwie Anczyca

Dudka białaruskaja, Kraków 1891, opatrzona znaną *Przedmową (Pradmowa)*, w której padają słowa: „Nie porzucajcie mowy naszej białoruskiej, byście nie umarli". W r.1894 ukazał się w Poznaniu (?) pod pseudonimem Symon Reuka zpad Barysawa *Smyk biełaruski*. W Krakowie w 1892 wydał opowiadanie *Tralaloneczka*. Pisał też wiersze polskie, które m.in. zamieszczał w korespondencjach do J. Karłowicza i Zygmunta Nagrodzkiego.W Wilnie utwory Bahuszewicza wydawano w 1918, 1921 i w trzydziestą rocznicę śmierci w 1930. Badacze białoruscy nazywają go „pierwszym wielkim poetą narodowym". U źródeł zainteresowania białoruskością leżało u F. Bahuszewicza poczucie niesprawiedliwości społecznej. Podkreślał odrębność geograficzną Białorusi w jej historycznych związkach z Litwą i dobrowolnym połączeniu z Polską.W *Przedmowie* nie padają słowa „naród białoruski". Na dwa lata przed śmiercią wrócił do Kuszlan, gdzie 15(28) kwietnia 1900 roku zmarł. Pochowano go na cmentarzu w Żupranach.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.I, Minsk 1992, s.182-191; *Franciszak Benjadzikt Bahuszewicz: Zyćcio i tworczaść*, red. U. Sodal, J.Maciusz, Mińsk 1986; R.Radzik, *Białoruskie źródła nowoczesnej białoruskości*, "Przegląd Powszechny" 1994, nr 3. opr. T.Zienkiewicz.

Bajewski Jan, żył na przełomie XIX i XX w.; publicysta. Był redaktorem „Głosu Wileńskiego" (1912) i „Kuźni" (1913). Właściciel Drukarni Wileńskiej, w której tłoczono głównie pisma socjalistyczne. Ogłaszał artykuły publicystyczne.

L. Abramowicz, *Cztery wieki drukarstwa w Wilnie. Zarys historyczny. 1525-1925*, Wilno, 1925; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska, Kraków*, 1999, s. 299, 280, 299,300, 323; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H.Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 18.

Bajkin Wsiewołod, żył na przełomie XIX i XX w.; rosyjski poeta, krytyk, historyk literaturay. W okresie 20-lecia międzywojennego mieszkał w Wilnie. Od roku akad.1930/31 prowadził lektorat języka rosyjskiego na USB, a w końcu lat trzydziestych wykładał także literaturę staroruską i wstęp do filologii rosyjskiej. Posiadał stopień doktora uzyskany w latach trzydziestych. Uczestniczył w pracach sekcji literacko-artystycznej (Litieraturno-artisticzeskaja siekcyja), m.in.wygłaszając odczyty o rosyjskiej literaturze emigracyjnej. Należał do warszawskiego towarzystwa literackiego (Tawierna Poetow) i do Sodrużestwa Wilenskich Poetow. W 1937 Wilno obchodziło 100-lecie śmierci Aleksandra Puszkina. W czasie uroczystej akademii zorganizowanej przez Komitet Puszkinowski, w której uczestniczyli przedstawiciele społeczności polskiej, białoruskiej, rosyjskiej i żydowskiej, referat wygłosił W. Bajkin. W tymże roku opublikował na łamach miesięcznika „Środy Literackie" artykuł pt. *Poeta-twórca*. Współpracował z Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza. Na zebraniu Towarzystwa w 1938 wystąpił z referatem *O „Sonetach krymskich" A. Mickiewicza i ich przekładzie na j. rosyjski*. Zamieszczał recenzje utworów pisarzy rosyjskich w biuletynie Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie „Balticoslavica". Utwory poetyckie drukował na łamach rosyjskich pism warszawskich „Za Swobodu", „Miecz", „Mołwa". Charakterystyczne dla niego (i dla większości poetów-emigrantów rosyjskich w Polsce) były wiersze *Czużyje słowa* i *Czużak*, zamieszczone w miesięczniku „Miecz" z 1939. Kilka wierszy, m.in. *Jesieninu* opublikował w tomiku *Sbornik Wilenskogo Sodrużestwa Poetow*, Wilno 1937. Był autorem podręczników języka rosyjskiego dla Polaków (dla wojska). W *Wypisach rosyjskich akcentowanych* (Wilno 1934, wyd. „Pogoń") umieścił przekład *Trzech Budrysów* i sonetu *Stepy Akaremańskie* A. Mickiewicza, ale także utwory Aleksandra Puszkina, Michaiła Lermontowa, Mikołaja Gogola, Iwana Turgieniewa, Antoniego Czechowa, Fiodora

Dostojewskiego, Lwa Tołstoja, Iwana Bunina, Anny Achmatowej, Aleksandra Błoka. Wypisy te zawierały też zasady gramatyki rosyjskiej. Opublikowal też podręcznik języka rosyjskiego (Warszawa 1938). Los jego po r.1939 nie jest znany.

P. Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy. XIX-pierwaja połowina XX wieka*.Vilnius, 1999, s. 122; opr. T. Zienkiewicz.

Baka Józef, ur. 18. 03. 1707 r. koło Nowogródka, zm. 2. 05. 1780 w Warszawie; poeta, pisarz religijny, jezuita. W Akademii Wileńskiej do 1736 r. studiował retorykę, filozofię i teologię. Wykładał w kolegiach jezuickich, był misjonarzem w Mińsku, pełnił służbę duszpasterską w Wilnie. Był kaznodzieją Bractwa Dobrej śmierci w Wilnie. W 1780 r. wyjechał do Warszawy, gdzie rychło zmarł. Był pisarzem religijnym, wydał poezje pt. *Uwagi rzeczy ostatecznych i złości grzechowej* (Wilno 1766) oraz *Uwagi śmierci niechybnej wszystkim pospolitej* (Wilno 1766). Wydał ponadto m.in. *Nabożeństwo codzienne chrześcijańskie*. Działalność pisarska Baki łączyła się z pracą kaznodziejską, zwłaszcza misyjną. Większość jego dzieł zaginęła. Twórcz.: *Poeci baroku 2*; *Poezja polska XVIII wieku*, opracował Z. Libera, Warszawa 1976; J. Baka, *Poezje*, Warszawa, 1986.

A. Czyż, *Groteska w poezji księdza Baki*, „Przegląd Humanistyczny", 1981, nr 3, s. 147-157; *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 40; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 18.

Baliński Michał, ur. 14. 08.1794 w Terespolu powiatu połockiego, zm. 3.01.1864 w Wilnie; historyk, publicysta. Był zięciem Jędrzeja Śniadeckiego. Ukończył w 1815 wydział matematyczno-przyrodniczy Uniwersytetu Wileńskiego. Prowadził studia z dziedziny humanistyki. Debiutował w 1816 r. w „Dzienniku Wileńskim", do którego pisywał do 1822 i 1829-30. W l.1816-1819 redagował „Tygodnik Wileński", w l. 1818-1822 był sekretarzem Towarzystwa Typograficznego Wileńskiego, które starało się popularyzować czytelnictwo. Był członkiem Towarzystwa Szubrawców (pseud. Auszlawis) i współpracownikiem „Wiadomości Brukowych"; zamieszczał w „Tygodniku Wileńskim" wiersze szubrawskie, m.in. *Mixtum Chaos, czyli Historia szubrawstwa*, 1816. W l. 1836-1847 pracował w Warszawie w Wydziale Oświecenia; należał do założycieli „Biblioteki Warszawskiej", w której drukował rozprawy i recenzje z zakresu historii. Po powrocie na Wileńszczyznę osiadł w Jaszunach pod Wilnem, gdzie zgromadził wartościową bibliotekę (m.in. dzieła historyczne i prawnicze z XVI-XVII w., zbiór gazet od 1734 r.); był wiceprezesem i redaktorem „Pamiętników Komisji Archeologicznej Wileńskiej". W l. 1856-1860 drukował w „Gazecie Warszawskiej" korespondencje pt. *Listy znad brzegów Krożenty*. Napisał wiele prac dotyczących Litwy, Wilna i Uniwersytetu Wileńskiego. Jest autorem takich prac jak *Historia miasta Wilna* (do 1586) (t. 1-2 1836-1837), *Pamiętniki o królowej Barbarze* (t. 1-2 1837-1840), *Życie Jędrzeja Śniadeckiego* (1840), *Dawna Akademia Wileńska* (1862), *Pamiętniki o Janie Śniadeckim* (t. 1-2 1865), oraz w współautorstwie z T. Lipińskim – *Starożytna Polska* (t. 1-3 1843-1846). Ponadto wydał *Pisma historyczne* (1845) i *Studia historyczne* (1856). Pochowany w Jaszunach.

T. Turkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 1; Z. Lewinowa, *Literatura Polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa 1984, s. 45.

Banaitis Juozas, ur. 14.03.1908 w miasteczku Eržvilkas koło Jurborka, zm. 27.03.1967 w Wilnie; litewski prozaik. Pochodził z rodziny rzemieślniczej, po ukończeniu gimnazjum w Jurborku, w l. 1928-1932 studiował na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Kowieńskiego. W 1936 ukończył konserwatorium w Kownie, w 1932 wydawał z Stasysem Anglickisem czasopismo „Linija".

Pracował jako nauczyciel, a także w redakcji „Muzikos Barai". W 1940 zamieszkał w Wilnie, w l. 1940-1941 był przewodniczącym Radiokomitetu w Wilnie. W czerwcu 1941 ewakuował się w głąb Związku Sowieckiego, w l. 1941-1944 był kierownikiem audycji litewskiej Radia Moskiewskiego. W 1944 wrócił do Wilna, w l. 1944-1953 był naczelnikiem ds. kultury w rządzie LSRR; od 1958 – minister kultury LSRR. Utwory drukował w czasopismach „Lietuvos Studentas", „Naujoji Romuva", „Aurora". Wydał tendencyjne powieści *Jokûbas Guoba* (Moskwa 1943), *Kelias á kalna* (Vilnius 1946).

Tarybų Lietuvos rašytojai. Vilnius 1984; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 184; R. Glinskis, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 49.

Banda, grupa literacko-artystyczna w Wilnie. Założona w 1909 przez Jerzego Jankowskiego. Do grupy należeli m.in. Benedykt Hertz, Wanda Stanisławska, Aleksander Zwierzyński, Maria Morozowiczówna, Ludomir Rogowski, Władysław Rogowski, Wacław Studnicki. Grupa rozpadła się w 1910.

F. Ruszczyc, *Dziennik. Część pierwsza. Ku Wilnu*, Warszawa, 1994, s. 231.

Bandurski Władysław, ur. 25. 05. 1865 w Sokalu k. Lwowa (dziś Ukraina), zm. 6.03. 1932 w Wilnie; biskup, pisarz, poeta, kaznodzieja, działacz niepodległościowy. W l. 1906-1917 biskup pomocniczy archidiecezji lwowskiej. Członek tajnej organizacji obywatelskiej patronującej Drużynom Strzeleckim i Zarzewiu. W czasie pierwszej wojny światowej od 1914 mieszkał w Wiedniu, był opiekunem uchodźców i jeńców polskich. Honorowy kapelan I Brygady Legionów Polskich, sprawował również opiekę duszpasterską nad całymi Legionami Polskimi. W 1908 wydał pracę *Czym Wyspiański dla Polski*. Wygłaszał kazania na pierwszej linii frontu. Od listopada 1918 w Wojsku Polskim, od 1920 mieszkał w Wilnie, m.in. był kapelanem sił zbrojnych Litwy Środkowej; jest autorem kazań, powiastek, broszur, utworów scenicznych o tematyce religijnej, m.in. *Ducha nie gaście. Mowy i przemowy patriotyczne* (1911). *Praca i cierpienie* (1921), *Krwi ofiarnej cześć* (1928); wydał tom wierszy *Z niewoli do ziemi obiecanej* (1920). W Wilnie prowadził aktywną działalność społeczną w wojsku, harcerstwie i środowisku akademickim. Pochowany w Katedrze wileńskiej, jego szczątki w 1996 przeniesiono do katedry Polowej WP w Warszawie.

I. Teresińska, *Literatura polska XX wieku. Przewodnik* encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 2000, s. 19; Wielka *Encyklopedia PWN*, Warszawa, 2001, s. 177; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego*, Bydgoszcz, 2002, s.19.

Baranowska Jadwiga, z Chmielowskich, żona Wojciecha, ur. ?, zm. 1926; tłumaczka i recenzentka. Była członkiem redakcji „Kuriera Litewskiego", recenzowała sztuki teatralne, zamieszczała je w „Kurierze Litewskim".

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 85.

Baranowski Antoni, Baranauskas Antanas, ur. 17.01.1835 w Onikszcie, zm. 26.11.1902, biskup sejneński, poeta. W 1856 wstąpił do seminarium duchownego w Worniach, ukończył Akademię Duchowną w Petersburgu i został w niej profesorem. W 1883 został sufraganem żmudzkim, w 1897 - biskupem sejeńskim. W 1905 wydano w Wilnie po litewsku jego poemat *Anykščių šilelis*, w 1909 - przekład polski: *Borek Oniksztyński*, w 1921 - *Poezje litewskie sprzed 1863 r.* (z równoległym tekstem polskim).

Polski słownik biogr. T.1, s. 276. Opr. H. Dubowik

Baranowski Wojciech, ur. 1873 w Łowiczu, zm. 1957; poeta, publicysta dziennikarz. Ukończył Politechnikę Ryską, publikował w prasie warszawskiej; pracował jako sekre-

tarz redakcji w czasopiśmie „Wędrowiec" W Wilnie mieszkał i pracował w l. 1906-1914. Był członkiem redakcji „Kuriera Litewskiego", gdzie redagował dział *Z prasy polskiej* i publikował recenzje teatralne. Od maja 1914 prowadził „Słowo" w Warszawie, a w latach 1915-1916 redagował „Głos Polski" w Petersburgu. Od 1917 w służbie państwowej, m.in. pracował w ambasadzie polskiej w Rydze. Wydał zbiorek *Poezje* (Kraków 1899).

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 75-76; P. Hertz, *Zbiór poetów polskich XIX* w., t.IV, Warszawa 1965, s. 902; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 34.

Bardowski Mikołaj, żył w XVII w.; pochodził ze Żmudzi; poeta, autor panegiryków. Studiował w Akademii Wileńskiej. Pisał panegiryki po łacinie: *Nova Hierusalim fax nova* (*W nowym Jeruzalem nowe światło*, Wilno 1643), opisuje w panegiryku Kalwarię Żmudzką; drugi panegiryk poświęcony jest Jerzemu Tyszkiewiczowi: *Panegyricus illustrissimo ac reverendissimo domino d. Georgio Tyszkiewicz magno Samogitiae praesuli*... (*Panegiryk najjaśniejszemu i szlachetnemu panu Jerzemu Tyszkiewiczowi, wielkiemu biskupowi żmudzkiemu*..., Wilno 1643).

S. Narbutas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 51.

Barkowski Michał, żył w XVII w., poeta, autor łacińskich panegiryków. Studiował w Akademii Wileńskiej, był proboszczem w Krożach. W Wilnie wydane zostały jego panegiryki: *Memoriae aeternae magnifici et generosi domini d. Joannie Rudomina Dusiatski*... (*Na wieczną pamięć szlachetnemu panu Janowi Rudomina Dusiatskiemu*..., Wilno 1622) i *Luna renata orbis Samogitici*... (*Odrodzenie żmudzkiego księżyca świata*..., Wilno 1641).

S. Narbutas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, s. 52.

Bartels Artur, ur. 13 X 1818 w Wilnie (?), zm. 23 XII 1885 r. w Krakowie; satyryk, piosenkarz, rysownik amator. Był podobno nieślubnym synem jednego z Radziwiłłów; po 1863 r. przeniósł się z Wilna do Warszawy; ok. 1875-78 mieszkał w Rydze, nastepnie w Krakowie. Rozgłos przyniosły mu piosenki we własnym wykonaniu i satyryczne obrazki obyczajowe pisane wierszem. Pisał też dla sceny, m.in. farsa *Goście* (1875), a w 1878-80 drukował w „Łowcu" opowiadania myśliwskie. W 1858 r. zamieścił trzy cykle karykatur obyczajowych w „Albumie wileńskim" Jana Kazimierza Wilczyńskiego. Wydał *Zbiór piosenek* (1870), *Drugi zbiór piosenek* (1878), pośmiertnie ukazały się *Satyry* (1888), *Piosnki i satyry* (z. 1-2 1888-90).

J. Wiercińska, *Polski słownik biograficzny*, t. I; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 55.

Bartold Karol, ur. 28. 10. 1680 r w Ciechanowie, zm. 24. 05. 1745 w Wilnie; jezuita, dramaturg, sztuki pisał po łacinie. Studiował w kolegiach jezuickich w Pułtusku, Krożach i Warszawie. W l. 1711-1712 studiował retorykę w Akademii Wileńskiej. Przypisuje się mu, że w 1712 r. napisał dwa dramaty w języku łacińskim wystawione w Wilnie: *Incendiarius capitum (Podpalacz głów)* i *Cognatus purpuratus (Krewny purpurat)*.

V. Zaborskaitė, *Prie lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 206; *Lietuvių literaturos istorija*, Vilnius, 2001, s. 54; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 21.

Bartoszewicz Adam Dominik, ur. w 1838, zm. w 1886; wydawca, literat. Uczył się w gimnazjum wileńskim, studiował w Moskwie, był uczestnikiem powstania 1863 na Litwie, potem emigrantem politycznym. Redagował czasopismo „Przyszłośc" w Genewie (1866), od 1867 r. działał we Lwowie, gdzie był redaktorem czasopisma „Mrówka" i wydawcą „Biblioteki Mrówki". W 1872 r. założył Księgarnię Polską. Publikował utwory własne.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s.21.

Bartoszewicz Antoni, ur. 13. 06. 1726 na Wileńszczyźnie, zm. 20. 10. 1768 r. w Użance koło Słucka; jezuita, kaznodzieja, pisarz religijny. Studia teologiczne ukończył w Pińsku. Wykładał gramatykę, retorykę i historię w kolegiach jezuickich w Wilnie i Słucku. W l. 1764-1767 był rektorem kolegium jezuickiego w Nieświeżu. Wydał zbiór kazań w języku łacińskim *Orationes quatuor... (Cztery kazania...*, Wilno 1759), w języku polskim wydano *Mowy wyborne po większej części z późniejszych mowców i rękopisów zebrane* (Wilno 1784).

Polski słownik biograficzny, t. 1. Kraków, 1935, s. 324; K. Mačiulytė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 54.

Bartoszewicz Stanisław, pseud. Stasio Beksa, Krokodyl znad Wilii, Bicz, Bat, żył na przełomie XIX i XX w.; autor wierszy satyrycznych w prasie wileńskiej 1907-1910: „Plotka Wileńska", „Litwinka", „Skandal", „Kukułka Litewska". Był subiektem fryzjerskim i korektorem w drukarni.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 22;

Bartoszewicz Zygmunt, ur. w 1798 w Jordanach powiatu wileńskiego, zm. ok. 1870; redaktor, publicysta. Ukończył Uniwersytet Wileński, kolega A. Mickiewicza w uniwersyteckim Seminarium Nauczycielskim, był współredaktorem „Tygodnika Wileńskiego".

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 22.

Bartoszewski, Bartoszewicz, Jan, ur. ok. 1574, zm. w 1645; jezuita, kaznodzieja i misjonarz w Wilnie i Krożach. Autor wierszy, pieśni i opisów uroczystości religijnych.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s.22.

Basanavičius Jonas, Basanowicz Jan, ur. 23.11.1851 we wsi Ożkabale koło Wyłkowyszek, zm. 16.02.1927 w Wilnie; litewski lekarz, historyk, etnolog, folklorysta, publicysta. Kształcił się w gimnazjum w Mariampolu, w 1879 ukończył medycynę na Uniwersytecie Moskiewskim. Pracował jako lekarz w Bułgarii, w miastach Lom, Palanka, Elena, Warna. W l. 1882-1884 studia medyczne pogłębiał w Pradze i Wiedniu. W 1905 wrócił na Litwę i zamieszkał w Wilnie. Był jednym z założycieli pierwszej litewskiej gazety „Aušra" (1883-1886). Należał do grona Litwinów działających na rzecz odrodzenia narodowego Litwy, był jednym z przywódców duchowych tego ruchu. Był inicjatorem założenia Litewskiego Towarzystwa Naukowego w Wilnie, redagował czasopismo „Lietuvių Tauta" („Naród Litewski"), przewodniczący Sejmu litewskiego z 1905, jeden z sygnatariuszy aktu niepodległości Litwy 16 lutego 1918 r. Opublikował ponad 40 prac z dziedziny historii, etnografii, mitologii i folklorystyki. Publikował artykuły publicystyczne oraz o twórczości poszczególnych pisarzy litewskich, m.in. Vincasa Kudirki, Antanasa Strazdasa, Vincasa Pietarisa. Pisał i drukował recenzje prac literackich i naukowych. Wydał też zbiorek poezji. Współpracował z prasą polską, rosyjską i bułgarską. Publikował artykuły w języku polskim. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Nezabitauskis, *Basanavičius*, Kaunas, 1938; W. Sakowicz, *U.p. Jan Basanowicz*, „Źródła Mocy„ 1927, z. 1. s. 118-120; V, Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 54.

Batorowicz Józef, ur. 4. 01. 1897 we wsi Czerwonce -Liwskie na Podlasiu, zm. ?; poeta; Kształcił się w Warszawie. Pracę literacką rozpoczął jako uczeń w 1912 r. zamieszczając utwory w „Zorzy", „Drużynie",

Gazecie Świątecznej" i „Gazecie Polskiej" w Warszawie. W 1916 r. wydał *Jasełka. Obrazek sceniczny, Wiersze i piosenki junackie*, w 1918 r. *Sierotkę Marysię*, baśń dramatyczną. W 1919 r. zamieszkał w Wilnie, pracował tu do 1920 r. jako dziennikarz, następnie w dzienniku „Nasz Kraj" był sekretarzem redakcji, od 1921 do 1922 jako sekretarz „Słowa Żołnierskiego", a potem jako redaktor „Gazety Krajowej", w 1923 r. został redaktorem „Wileńskiej Gazety Powszechnej". W 1924 r. wydał zbiór poezji *Liliowe śnienia*, w 1926 pracował w redakcji „Kuriera Wileńskiego", opublikował *Pieśń szarych zaułków*.

Almanach Literacki, Wilno, 1926, s. 75; „Tygodnik Ilustrowany" 1930, nr 37, s. 774.

Bazylik Cyprian, ur. 1535 (?) w Sieradzu, zm. po 1600; poeta, tłumacz, działacz kultury WKL. Urodził się w rodzinie mieszczańskiej; w księgach metrykulacyjnych z l. 1550-1551 Uniwersytetu Jagiellońskiego zapisany jako Cyprianus Mathiae Syradiensis. W połowie l. 1550 przeszedł na kalwinizm, pracował w kancelarii WKL w Wilnie. Przy dworze króla Zygmunta Augusta spotkał się z Jakubem Bazylikiem Heraklidesem z Grecji, który nadał Cyprianowi szlachectwo, herb i nazwisko od drugiego imienia – Bazylik. Od 1558 był członkiem dworskiej orkiestry Mikołaja Radziwiłła „Czarnego". Pisał wiersze protestanckie, wydane w 1556 r. w Krakowie. W 1558 r. w Brześciu ukazał się drukiem jego kancjonał *Pieśni na chwałę Bożą*. Po 1565 r. mieszkał w Brześciu, gdzie kierował tamtejszą drukarnią. Znany był także jako tłumacz. Twórczość: *Pieśni*. Kraków, 1958.

Literatura staropolska w kontekście europejskim, Wrocław, 1977, Wrocław. 162-167.

Benet Jakub, ur. w poł. XVII w., zm. w końcu XVII lub na pocz. XVIII w.; poeta. Studiował w Akademii Wileńskiej. Napisał po łacinie poemat epicki o zwycięstwie wojsk polskich i litewskich w 1673 r. pod Chocimiem *Virtus dexterae domini*, 1674.

M. Vaicekauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 56.

Benisławska Konstancja, z Ryków (Ryców), ur. 6. 01. 1747 na Inflantach, zm. 8. 11. 1806 w Witebsku; poetka. W 1776 r. wydała w Wilnie zbiór poezji *Pieśni sobie śpiewane,* obejmujący dwa cykle liryków medytacyjnych oraz cykl medytacyjnych modlitw. Wszystkie wiersze o tematyce religijnej; poezja Benisławskiej w nurcie liryki barokowej, z której doświadczeń poetka czerpie obficie.

A.K. Guzek, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984, s. 64.

Benisławski Konstanty, ur. 3. 05. 1746 na Inflantach, zm. po 1780 r. na Białorusi; dramaturg, poeta. W latach 1769-1771 był profesorem w Akademii Wileńskiej, w drukarni Akademii wydano jego dramat *Cytrus...* (Wilno 1771) i zbiór poezji *Pieśni całodzienne i całonocne* (Wilno 1780), dedykowane carycy Katarzynie II.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 207; K. Mačiulytė, *Lietuvių literatūros enciklopedija,* Vilnius, 2001, s. 56.

Bernatowicz Feliks Aleksander, ur.18. 05. 1786 w Kownie, zm. 7 lub 5.09.1836 w Łomży; pisarz. Syn rotmistrza województwa trockiego. Kształcił się w Krzemieńcu i Wilnie, do 1830 przebywał na dworze Czartoryskich w Sieniawie, a po śmierci Adama Kazimierza Czartoryskiego, którego był zaufanym sekretarzem, w Puławach; pod koniec życia popadł w obłęd, wg niektórych biografów w związku z miłością do Marii Wirtemberskiej. Utwory pisał głównie w Puławach; uważany jest za prekursora prozy historycznej i obyczajowej. Twórczość: romans listowny *Nierozsądne śluby* (1820), powieści historyczne: *Pojata, córka Lizdejki* (1826) i *Nałęcz* (t. 1-3 1828); powieści obyczajowe: *Reginka z Sieciechowa* (1834), *Powódź* (1834).

A. Bar, *Polski słownik biograficzny*, t. 1; W. Kubacki, *Twórczość Feliksa Bernatowicza*, Wrocław, 1964; A. Witkowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* Warszawa, 1984, s. 66.

Berżański Michał, ur. 3.07.1691 na Żmudzi, zm. 29.07. 1736 w Poszawszu na Żmudzi; autor dramatów szkolnych, jezuita. Był kaznodzieją w Wilnie i Krożach. W l. 1722-1723 wykładał retorykę w Akademii Wileńskiej; był rektorem w kolegium jezuickim w Poszawszu; napisał dramaty *Królewski kwiat, królewską krwią opryskany*, *Decydujące znaki Boże nad Rzymem* (oba wystawione w Wilnie 1723).

V. Zaborskaitė, *Tarybų Lietuvos enciklopedija,* t. 1. Vilnius 1985, s. 239.

Beynar Leon Lech, po 1945 **Jasienica** Paweł, ur. 1909 w Saratowie, zm. 1970; pisarz, publicysta. W 1928 szkołę średnią ukończył w Grodnie, W 1933 ukończył historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, należał do Akademickiego Klubu Włóczęgów (pseud. Bachus), był nauczycielem w gimnazjum Polskiej Macierzy Szkolnej w Grodnie, brał udział w kampanii wrześniowej, podczas okupacji był oficerem Armii Krajowej w Wilnie, redagował konspiracyjne pismo „Pobudka". Po wojnie był w oddziale partyzanckim „Łupaszki" Zygmunta Szendzielarza, w okresie stalinowskim więziony, po marcu 1986 objęty zakazem publikacji. Wydał syntezę dziejów Polski: *Polska Piastów* (1960), *Polska Jagiellonów* (1963), *Rzeczpospolita obojga narodów* (1967-1972), w *Pamiętniku* (wydanym poza cenzurą w 1986) scharakteryzował międzywojenne Wilno, profesorów i studentów USB.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 121.

Biadula Zmitrok, wł. Płaunik Samuił (Pławnik Samuel), pseud. Samuił, Szlomka Płaunik, Sasza Płaunik, Jasakar, Szymon Pustelnik, Iskra, Jaryła Czerwonka, Czerwonka., Czerwonka.P., ur. 23 04 1886 w osadzie Posadziec (ówczesny powiat wileński), zm. 3.11.1941 w pobliżu Uralska w Rosji; białoruski poeta, pisarz, satyryk. Pochodził z ubogiej rodziny żydowskiej; ojciec jego był drobnym handlarzem; Z. Biadula uczył się w jeszebie- żydowskiej ortodoksyjnej szkole wyższego stopnia, kształcącej rabinów. Nauki nie ukończył. Później zarabiał na życie jako korepetytor i subiekt. Tworzyć zaczął w 1907. Z początku pisał w języku rosyjskim, zamieszczając utwory w prasie w Petersburgu i piśmie wileńskim „Mołodyje Porywy". W 1910 nawiązał współpracę z „Naszą Niwą", drukując pierwsze korespondencje i podpisując je pseudonimami Sasza Płaunik i Zmitrok Biadula. W tym czasie zbierał białoruski baśnie, z folkloru zapożyczył też pseudonim, którym będzie się odtąd posługiwał. Jako pisarz białoruski debiutował w „Naszej Niwie" w 1910 r. prozą poetycką *Piajuć naczleżniki* (Śpiewają nocni pastusi). Pod koniec 1912 przeniósł się do Wilna. Znalazł pracę w kantorze handlowym, następnie zatrudnił się w wydawnictwie białoruskim i w redakcji „Naszej Niwy". W roku 1914 Janka Kupała powierzył Z. Biaduli funkcję sekretarza redakcji. Wilno jako ośrodek życia kulturalnego wywarło b.duży wpływ na poetę. Bywał często w teatrach i odtąd życie teatralne będzie interesowało go szczególnie, zwiedzał muzea, uczestniczył w pracach klubów litewskich i polskich, w spotkaniach inteligencji białoruskiej, pogłębiał wiedzę o literaturze z przełomu wieków. Ważna dla jego rozwoju była współpraca z J.Kupałą.Wilno nazwał w krótkiej poetyckiej impresji ofiarowanej w pierwszą rocznicę śmierci Iwana Łuckiewicza (*Zbornik u pamiać Iw. Łuckiewicza*, Wilnia 1920 g.), „świętym miejscem" Białorusinów, wyrażając wiarę, że „Kraj Zabrany" z całym jego tragizmem i wspaniałą przeszłością , odrodzi się. „Boże! To tu nastąpi początek odrodzenia całego narodu!" Pierwszy tomik utworów Z. Biaduli wyda-

ny w Petersburgu, nosił tytuł *Abrazki.Wierszy u prozie* (tytuł podpowiedziany przez J.Kupałę). W latach 1912-1914 napisał kilka opowiadań, m.in.*Piać łyżak zacirki* (1912), *Na kalady k synu* (1913), *Wialikodnyja jajki* (1913), *Letapiscy* (1914),), *Małyje drywiasieki*(1914). W „Naszej Niwie" zamieszczał szereg utworów poetyckich charakteryzujących się głębokim liryzmem. Pisał też wierszowane utwory historyczne m.in. *Żalezny wouk* -legenda o założeniu Wilna i wiersz *Kasciol sw. Hanny* (Anny). Biadula w swojej twórczości białoruskiej sięgał do motywów folklorystycznych. Początkowo w jego białoruskich wierszach wyczuwa się brak oryginalności , dotyczy zarówno treści i motywów, jak i formy. Bardzo szybko Biadula ukazuje własne, zupełnie odrębne oblicze. Jego poezję charakteryzuje wielostronnoćć uczuć, ich odcieni, nastrojów, myśli, skala tonów i motywów. Nieobce są mu motywy społeczne. Obrazy i impresje prozą, pisane są żywo i malowniczo. W sierpniu1915 r. „Nasza Niwa" przestała się ukazywać. Z. Biadula powrócił do Posadźca, następnie udał się do Mińska. W Mińsku ukazały się jego następne tomiki wierszy, poematy, opowiadania, opowieści i dramaty. W 1917, w kilku zeszytach literackich wydanych przez pismo „Wolnaja Biełaruś", opublikował utwory z cyklu *Wilenskije uspaminy*. Zmarł w czasie ewakuacji w 1941 i pochowany został w m.Uralsku.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.I, Minsk 1992, s.451-467; *Historyja biełaruskaj litaratury XX stahoddzia*,T.I, Minsk 1992, s.237-264; Z.Biadula, *Wiersze białoruskie*, Łódź 1971; opr. T. Zienkiewicz.

Białkowski Mikołaj, druga połowa XVIII w., poeta. W 1782 r. w Wilnie wydał zbiór poezji pt. *Zbiór rymów w różnych zdarzeniach ojczystym językiem pisanych* o charakterze klasycystycznym; w zbiorku zawarte są głównie ody i panegiryki, także wiersze dedykowane różnym wileńskim osobistościom; wiele wierszy poświęconych jest Wilnu.

V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 58.

Białłozor Jan Karol, ur. w 1596, zm. 10.02.1631; poeta, autor panegiryków. Studiował w Akademii Wileńskiej, studia teologiczne pogłębiał w Niemczech i we Włoszech. W 1630 r. został referendarzem WKL. W 1615 w Wilnie wydał drukiem *Honor Academicus in exequis illustris ac magnifici domini d. Gabrieli Woyna M.L.D. vicecancellarii... exhibitus...* i *Justorum illustri ac magnifico d. Gabrieli Woyna M.D.L. vicecancellario... ab Akademia Vilnen. Soc. Jesu persolutorum theatrum...* Pochowany w katedrze wileńskiej.

S. Narbutas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 58.

Białowicz Walenty, ur. w 1637 , zm. 13. 06. 1678 w Myszy w Nowogródzkiem; poeta, dramaturg, jezuita. Kształcił się w kolegiach jezuickich w Wilnie i Krożach. W l. 1663-1664 studiował w Akademii Wileńskiej, w l. 1665-1669 studiował teologię w Braniewie, w l. 1672-1673 był profesorem retoryki w Warszawie, w 1674-1677 – w Wilnie. Od 1677 r. był misjonarzem w Myszy. Wydał zbiorki poezji religijnej: *Parodia genialis de immaculata conceptione B. Virginis Mariae*, Wilno 1666; *Ode longiuscula de B. Stanislao Kostka*, Wilno 1667; *Epinicion dum sacrum korpus B. Josaphat archip.. et martyris Vilnam ab Emilio inveheretur,* Wilno 1667; *Cynthiae Hlebovicianae decora, Wilno 1668; Lilium D. Casimiri* , Wilno 1669; *Soli polique decus, Wilno 1669; Aetas liliata,* Wilno 1671 i inne. Ponadto wydał szkolne dramaty: *Gloriosus de vanitate mundi triumphus*, Wilno 1675 i *Imago crucifixi amoris*, 1675.

S. Narbutas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 58.

Biarozka Anatol, wł. Smarszczok Maćwiej, ur. 19.02.1915 r. we wsi Podlesie w powiecie baranowickim, zm. ? prawdopodobnie

w USA; białoruski poeta, lekarz. Ukończył gimnazjum i liceum w Baranowiczach. W 1939 r. był studentem wydziału medycznego Uniwersytetu Stefana Batorego, równocześnie pracował na wydziale jako asystent. W 1944 r. zbiegł przed Armią Czerwoną do Niemiec; stamtąd emigrował do USA, gdzie dał się poznać jako wybitny lekarz specjalista. Mieszkając w Wilnie w latach trzydziestych XX w. opublikował w prasie białoruskiej kilkadziesiąt wierszy i innych utworów, głównie w czasopismach „Kałossie" i „Szlach Moładzi", pisał też w języku polskim, artykuły zamieszczał w „Środach Literackich" i „Słowie".

I.E. Bahdanowicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6, Minsk, 1995, s. 552.

Biełarus Piotra, wł. Jeleński Piotr, żył na przełomie XIX-XX w.; białoruski poeta. W l. 1913-1915 drukował wiersze w białoruskiej gazecie „Nasza Niwa", wydał w Wilnie w 1914 poemat pt. *Jakim Biazdolny*. Pisał także opowiadania. Fakty z życia tego poety i prozaika nie są znane.

Encyklapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi, t. 1. Minsk 1984, s. 326.

„Biełarus", białoruska gazeta literacko-społeczna o kierunku katolickim, skierowana przeważnie do Białorusinów-katolików, drukowana czcionką łacińską, wychodziła w Wilnie w l. 1913-1915; redaktor-wydawca A.I. Byczkouski, później B.A. Paczopka. Ukazywały się w gazecie utwory białoruskich poetów Alesia Haruna, Leopolda Rodziewicza, A. Pauliukowicza, A. Ziaziuli, Kazimiera Swajaka i innych.

U. Konan, *Encyklapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 326.

„Biełaruskaja Niwa", białoruska gazeta o kierunku demokratyczno-rewolucyjnym (komunistycznym), wydawana w Wilnie od 18.11.1925 do 10.03.1926. Redaktorem-wydawcą był J. Matciniewski, faktycznym redaktorem komunista J. Babrowicz. Członkami redakcji byli m.in. Bronisław Taraszkiewicz, S. Rak-Michajłouski, P. Miatła. Zamieszczano artykuły krytykujące ustrój państwowy. Swoje utwory literackie na łamach gazety publikował Uładzimir Żyłka, A. Sałahub, J. Małanka, P. Miatła i inni. Ukazało się 35 numerów.

S. Gowin, *Encyklapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 372.

„Biełaruskaja Sprawa", białoruska gazeta o kierunku demokratyczno-rewolucyjnym (komunistycznym), wydawana w Wilnie w 1926. Wydawcą był Piotra Miatła, redaktorami - A. Wilczycki, S. Makulik. Publikowała artykuły krytykujące ustrój Polski. Utwory literackie drukowali: M. Wasilok, P. Miatła, S. Walko i inni. Ukazało się 29 numerów.

S. Gowin, *Encyklapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 374.

Biesiadowska Ludwika, ur. ?, zm. 5. 02. 1976 w Chicago; poetka. Ukończyła Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Jako poetka debiutowała w Wilnie. W 1941 r. wywieziona w głąb ZSRR. Ewakuowała się z armią Andersa do Iranu. Drukowała m.in. w czasopiśmie „Ochotniczka", „ W Drodze", „Kurierze Polskim w Bagdadzie", „Dzienniku Polskim". Twórczość: *Po drodze. Zbiór poezji po drodze z Wilna czy Nowogródka na Syberię, a przez Persję, Irak, Palestynę i Egipt do Turcji*. Glasgow 1945. *W marszu. Zbiór pieśni żołnierskich*, Palestyna, 1944.

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W.Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie*, Warszawa 1992, s.34.

Billewicz Teodor, ur. w połowie XVII w. na Żmudzi, zm. po 1695 prawdopodobnie tamże; pamiętnikarz, publicysta. Studiował w Akademii Wileńskiej, był stolnikiem żmudzkim i sędzią ziemskim. W l. 1677-78 podróżował po Europie. Napisał dziennik podróży w dwóch częściach: *Diariusz Peregrinatij Niemieckiey Czeskiey i Włoskiey Ziemi*

Czyniony przezemnie Teodora Billewicza Stolnika Żmudzkiego, Diariusz czyniony we Frantiey w Holandie i w Angliey pokosię peregrinowało y mieszkało. Dziennik ten nie był publikowany. Zachowały się 3 rękopisy. W dziennikach autor opisuje różne wydarzenia z podróży, obrazy obcej przyrody oraz obyczaje mieszkańców odwiedzanych krajów, także detale obcej architektury.

M. Brensztejn, *Polski słownik biograficzny*, t. 2; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa, 1984, s. 86; B. Mikalonienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 64.

„Biruta", noworocznik, wydawany w l. 1837-38 w Wilnie przez Józefa Krzeczkowskiego. Nazwą (imię kapłanki pogańskiej, żony księcia Kiejstuta, matki Witolda) i doborem materiałów historycznych nawiązywał do przeszłości Litwy. Głównym współpracownikiem był Józef Ignacy Kraszewski. Z poezji w „Birucie" drukowano wiersze Adama Mickiewicza *W imionniku M.S.*, bajki *Pies i wilk,Wilk i brytan*, z prozy m.in. *Samowar* Ignacego Chodźki.

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w latach 1832-1851*, Wrocław, 1966; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 87.

Birżyszka Michał, Biržiška Mykolas, ur. 24.08.1882 r. w Wieksznі (Viekšniai) na Żmudzi, zm. 24.08. 1962 r. w Los Angeles (USA); litewski pisarz, historyk, publicysta. W 1901 r. ukończył gimnazjum w Szawlach, następnie w 1907 r. ukończył wydział prawa Uniwersytetu Moskiewskiego. Od 1907 r. zamieszkał w Wilnie, w 1908 r. redagował czasopismo litewskie „Žarija" („Żar"), w l. 1908-1909 pracował w redakcji gazety litewskiej „Vilniaus Žinios" („Wiadomości Wileńskie"), w l. 1910-1911 redagował pismo socjaldemokratyczne „Visuomenė" („Społeczeństwo"), natomiast w l. 1909-1915 pracował w Banku Ziemskim w Wilnie. Od 1917 r. członek Taryby litewskiej, w 1918 r. minister w rządzie litewskim, w 1919 r. przewodniczący komitetu litewskiego w Wilnie. W latach 1919-1920 redagował w Wilnie litewską gazetę w języku polskim „Głos Litwy". Założył w Wilnie gimnazjum litewskie. W 1922 r. wydalony z Wilna, zamieszkał w Kownie. W l. 1922-25 był dziekanem wydziału humanistycznego Uniwersytetu Kowieńskiego, W 1925-26 – prorektor, a w l. 1926-27 rektor Uniwersytetu Kowieńskiego. W latach 1925-1935 przewodniczący Związku Wyzwolenia Wilna. W l. 1939-41 prorektor i rektor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego. Współpracował z niemieckimi władzami okupacyjnymi. Do 1943 r. rektor Uniwersytetu Wileńskiego. W 1944 r. zbiegł do Niemiec, od 1949 r. mieszkał w USA. Pisał i publikował głównie prace naukowe z historii kultury i literatury litewskiej. W latach 1903-1905 współpracował z socjalistycznym pismem „Echo Życia Robotniczego na Litwie". W języku polskim napisał i opublikował następujące dzieło: *Skrót dziejów piśmiennictwa litewskiego*. Wilno 1919, s. 68 oraz w tłumaczeniu polskim *Antoni Klement. Pisarz litewski w początku XIX w.* Z litewskiego tłum. St. J (Stefania Jabłońska) Wilno 1921, s. 63. Ponadto ogłosił wiele artykułów w języku polskim, głównie w czasopiśmie „Głos Litwy".

V. Maciūnas, *Mykolas Biržiška,* „Aidai", 1952, nr 7, s. 302-309; L. Gineitis, *Lietuvių literatūros istoriografija: ligi 1940 m.* Vilnius, 1982, s. 249-260; A. Jovaišas, *Lietuvių literatūros enciklopedija,* Vilnius, 2001, s. 68.

Birżyszka Wacław, Biržiška Vaclovas, ur. 2. 12. 1884 r., zm. 2.01.1956 r. w Waterbury (USA); brat Michała Birżyszki, litewski historyk kultury, bibliograf. W 1903 ukończył gimnazjum w Szawlach, następnie w l. 1903-1909 studiował prawo na Uniwersytecie Petersburskim. Po ukończeniu studiów w l. 1910-1911 był adwokatem w Wilnie i w l. 1913-1914 – w Szawlach. W l. 1914-1917 służył w armii rosyjskiej jako oficer. Po rewolucji bolszewickiej został kierownikiem archiwum Komitetu Litewskiego w Moskwie,

na prywatnym Uniwersytecie A. Szaniawskiego w Moskwie studiował bibliotekoznawstwo. W 1919 r. po powrocie do Wilna był komisarzem oświaty w rządzie Litewsko-Białoruskiej Republiki. Następnie był nauczycielem w gimnazjum litewskim w Wilnie. W 1920 r. wyjechał do Kowna, gdzie do 1922 r. wykładał w szkole wojskowej. Od 1922 r. pracował w Uniwersytecie Kowieńskim. W l. 1940-1941 był dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Redagował czasopismo litewskie w języku polskim pt. „Litwa" (1921), od 1931 naczelny redaktor Encyklopedii litewskiej (wydano 9 tomów w l. 1933-41). Podczas okupacji niemieckiej Wilna do 1944 r. był dyrektorem Biblioteki Naukowej Uniwersytetu Wileńskiego. W 1944 zbiegł do Niemiec. W 1949 wyjechał do USA. Opublikował wiele artykułów w języku polskim podpisując je A. Kurmiełowicz, Szerszeń,, V. Bir-ko, Wagabunda, W. Antonowsicz, Wicz. W języku polskim opublikował dziełko: *Z przeszłości i teraźniejszości*. Wilno 1920, s. 64.

V. Maciūnas, *Vaclovo Biržiškos inašas lituanistikon*, „Aidai„1982, nr 3, s. 170-178; A. Jovaišas, *Broliai Biržiškos*, „Švyturys„, 1990, nr 1, s. 22-25

„Biuletyn Wileński", tajne pismo ukazujące się w Wilnie w czasie okupacji niemieckiej, w l. 1917-1918; organ Polskiej Organizacji Wojskowej. Na czele okregowej komendy PW stał por. Eugeniusz Dobaczewski, on też był pierwszym redaktorem gazety. Zastąpili go na tym stanowisku kolejno: Januszka, Ludwik Chomiński, Witold Abramowicz. Pismo ukazywało się nieregularnie, jego nakład sięgał 1 tys. egzemplarzy.

W. Dobaczewska, *Dzieje prasy polskiej politycznej na ziemiach ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego w l. 1905-1937*, w: *Wileńszczyzna iNowogródczyzna w l. 1920-1937*. Wilno 1938; opr. I. Fedorowicz.

Bochan Dorofiej, pseud. A. Sieriebrianyj, D. Ślizień, Minczanin, Dodo, Wowa Krutikow, AS, D.B., N.S.; ur. w 1878 w Mińsku, zm. w 1942 (?); rosyjski poeta, tłumacz, krytyk, publicysta, redaktor. Pochodził z rodziny generała carskiego;uczył się w Korpusie Kadetów w Połocku i w Szkole Artyleryjskiej w Petersburgu. Do roku 1908 służył w wojsku. Ożenił się z Polką. Od połowy 1890 współpracował z prasą mińską i pismem ukazującym się w Wilnie „Siewiero-Zapadnoje Słowo". W 1905 wydał w Mińsku antologię poezji polskiej *Iz polskoj poezji*, zawierającą tłumaczenia utworów poetów od Jana Kochanowskiego i Macieja Kazimierza Sarbiewskiego po najmłodszych. Przekłady wierszy polskich zamieszczał w prasie rosyjskiej wydawanej w kilkunastu miastach w całej Rosji. Publikował też artykuły o literaturze polskiej. W Wilnie w 1911 w wydawnictwie „Edytor" ukazał się jego szkic pt. *Adam Mickiewicz. Biograficzeskij oczerk.* W 1920 zamieszkał w Wilnie, stając się jednym z organizatorów rosyjskiego życia literackiego. Kierował tu sekcją literacko-artystyczną towarzystwa Wilenskoje Russkoje Obszczestwo, skupiającą ludzi pióra. Organizował na wzór polski „czwartki literackie", inicjował obchody ku czci pisarzy, w których uczestniczyli także pracownicy naukowi USB (Marian Zdziechowski, Stefan Srebrny, Stanisław Cywiński, Piotr Marian Massonius, Władysław Arcimowicz). Współpracował z wieloma pismami: „Wilenskoje Słowo", „Wilenskoje Utro", „Utro", „Nasze Wremia", „Russkoje Słowo", redagował miesięcznik literacki „Utios" i gazetę „Iskra"(następnie „Nowaja Iskra"). W Wilnie pracował nad przekładami dramatów A. Mickiewicza, J. Słowackiego, utworów C.K.Norwida. Nosił się z zamiarem wydania nowej antologii poezji polskiej. W Wilnie w 1930 opublikował tłumaczenie impresji Stanisława Brzozowskiego *Fiodor Dostojewski. Iz głubin russkogo ducha,* wczesniej opublikowanej w pismach wileńskich („Nasza Żyźń" i „Utro"). W prasie rosyjskiej, przede wszystkim w gazecie „Russkoje Słowo", zamieszczał często szkice o literaturze polskiej i literaturze rosyj-

skiej. Prócz artykułów historycznoliterackich publikował recenzje, felietony o bieżącym życiu literackim w Polsce, w tym także w Wilnie. W piśmie „Russkoje Słowo"pisał o twórczości Jadwigi Wokulskiej i Teodora Bujnickiego. W „Iskrze" umieścił tłumaczenie wiersza Wandy Niedziałkowskiej–Dobaczewskiej, a w „Nowej Iskrze" -T.Bujnickiego i Tadeusza Łopalewskiego. Zamieszczał też wierszowane felietony. Współpracował z polskim środowiskiem literackim i naukowym, uczestniczył m.in. w 1933 w Środzie Literackiej poświeconej przekładom poezji polskiej na j. rosyjski i w 1935 – rosyjskiej poezji emigracyjnej. Pisał do „Przeglądu Wileńskiego" i do innych czasopism polskich. W roku 1936 na łamach periodyku „Środy Literackie" ukazał się szkic Stanisława Cywińskiego *O przekładach D.D.Bochana poezji polskiej na język rosyjski*. Przez krótki okres czasu przebywał w Berezie Kartuskiej (prawdopodobnie w 1934). Dalszy los D.Bochana nie jest znany. Według jednych wywieziony w głąb ZSRR, wstąpił do armii Andersa i zmarł w Iranie, według innych opuścił Wilno w czasie okupacji niemieckiej.

T.Zienkiewicz, *Dorofiej Bochan -tłumacz literatury polskiej na język rosyjski i krytyk*, w: *Polsko-wschodniosłowiańskie powiązania kulturowe, literackie i językowe*, Olsztyn 1994, s.127-134;

Tenże: *„Litieraturno-artisticzeskaja siekcyja" i jej rola w życiu emigracji rosyjskiej w Wilnie w latach 1920-1939*, „Rossica"III,Warszawa, 1996, s.69-75; opr. T.Zienkiewicz.

Bogdanowicz Wiaczesław, ur. w 1878, zm. 1941 (?); historyk literatury, filozof, historyk, duchowny prawosławny. Po ukończeniu Akademii Duchownej w Kijowie, został w 1907 skierowany do Prawosławnego Seminarium Duchownego w Wilnie, w którym pracował do 1915. Lata pierwszej wojny światowej spędził w głębi Rosji. Do Wilna powrócił w 1919 i został rektorem tegoż seminarium. Jednocześnie uczył religii w gimnazjum białoruskim, redagował pismo „Litowskije jeparchialnyje wiesti", a następnie „Prawosłaunaja Biełaruś". Kierował pracą Koła Religijno-Filozoficznego przy Wileńskim Rosyjskim Towarzystwie. Brał udział w pracach sekcji literacko-artystycznej tegoż towarzystwa, wygłaszał na zebraniach referaty o tematyce literackiej. W czasie uroczystości ku czci Aleksandra Puszkina., zorganizowanych przez Komitet Puszkinowski w 1937, referaty wygłosili W. Bogdanowicz i W.Bajkin. O Puszkinie zamieścił także artykuł w piśmie „Russkoje Słowo". W 1922 r. wybrany został głosami Białorusinów i Rosjan senatorem RP.W 1925 prowadził wykłady dla studentów USB o literaturze rosyjskiej XVIII wieku i o poezji współczesnej, analizując m.in. twórczość Aleksandra Błoka, Konstantina Balmonta, Igora Siewierianina. Wygłaszał też odczyty na spotkaniach studenckich, np. w ramach „Dnia Rosyjskiego Studenta" w 1926. Współpracował z gazetą „Nasze Wremia", publikując tu szereg artykułów o pisarzach rosyjskich XIX wieku (Antoni Czechow, Mikołaj Gogol, Aleksander Ostrowski, Mikołaj Dobrolubow, Michał Sałtykow-Szczedrin, Fiodor Dostojewski, Mikołaj Leskow). Zamieścił tu w 1939 obszerne studium o ostatnich dniach życia Michaiła Lermontowa W piśmie tym publikował też prace historyczne i filozoficzne, m.in.na temat poglądów Konstantina Leontjewa na rozwój i upadek kultury. Był też kompozytorem, komponował utwory religijne i rosyjskie romanse. Oskarżony o działalność antypaństwową, został umieszczony w Berezie Kartuskiej. We wrześniu 1939 roku powrócił do Wilna. W tymże roku został aresztowany przez NKWD. Dalszy jego los nie jest znany.

P.Ławriniec, *Ruskaja litieratura Litwy. XIX-pierwaja połowina XX wieka*, Vilnius 1999, s.143-146; opr. T. Zienkiewicz.

Bogdaszewski Ignacy, ur. 1809, zm. ok. 1870; poeta. Ukończył gimnazjum w Mińsku, studiował w Uniwersytecie Wileńskim;

później mieszkał w folwarku Antosin koło Kojdanowa na Białorusi; w 1841 był marszałkiem szlachty. Autor zbiorku wierszy *Kilka ballad i opowieści* (Wilno 1826); na język polski przełożył Kondratija Rylejewa *Dumy* (Wilno 1829), pisał też piosenki białoruskie. W Antosinie prowadził dom otwarty, organizował „czwartki literackie".

Z. Kowalewska, *Obrazki mińskie 1850-1863*. Wilno 1913; A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa*, t. 1. Minsk 1984, s. 257.

Bogusławski Józef Konstanty, ur. w 1754, zm. w 1819 w Wilnie; ksiądz, teolog, literat. Studiował w Szkole Głownej Litewskiej, gdzie otrzymał stopień doktora teologii i został profesorem teologii moralnej, dogmatycznej i historii kościoła (1789-1803), członek Rady Seminarium Głównego, cenzor ksiąg, wizytator. Był profesorem i dziekanem Kolegium Moralnego Uniwersytetu Wileńskiego. Napisał dzieła: *Żywoty sławnych Polaków* oraz *O doskonałym prawodawstwie*. Był historykiem-amatorem, kolekcjonerem obrazów. Mieszkał w Wilnie przy ulicy Zamkowej. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*, Wilno, 1977, 42; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego,* Bydgoszcz, 2002, s. 31.

Bogusławski Wojciech, ur. 9.04.1757 r. w Glinnie pod Poznaniem, zm. 23. 07.1829 r. w Warszawie; dramatopisarz, aktor, reżyser, dyrektor teatrów. Pochodził z drobnej szlachty. Po zdobyciu średniego wykształcenia, w latach 1770-1773 służył w Krakowie w gwardii pieszej litewskiej, służbę wojskową opuścił w randze podchorążego i wbrew woli ojca wstąpił do Teatru Narodowego. W 1778 r. debiutował jako autor adaptacji francuskiej komedii *Amant, autor i sługa*. W l. 1781-1782 występował w teatrze lwowskim, poczem wrócił do Teatru Narodowego, w l. 1783-1785, 1790-1794, 1799-1814 był jego dyrektorem. W l. 1785-1790 mieszkał w Wilnie i prowadził tu własny teatr. W Wilnie występował także w l. 1816 i 1817. Jest autorem opery narodowej *Krakowiacy i górale* (1794), komedii *Henryk IV na łowach* (1792), *Spazmy modne* (1797) i innych sztuk.

E. Szwankowski, *Teatr Wojciecha Bogusławskiego w latach 1799-1814*, Wrocław, 1954; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa, 1984, s. 91-92; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 31.

Bohatkiewicz Aleksander Wiktor, ur. w 1796 r. na Wileńszczyźnie, zm. w 1831 (?); bibliograf. W 1813 r. ukończył szkołę powiatową w Postawach, następnie Uniwersytet Warszawski, przyjaźnił się z Adamem Mickiewiczem, był członkiem Towarzystwa Filomatów. Od 1828 r. pełnił obowiązki adiunkta na uniwersytecie, pracował w bibliotece uniwersyteckiej; wykładał bibliografię ogólną; zapoczątkował badania nad dziejami książki.

M. Kłosowska, *Aleksander Wiktor Bohatkiewicz,* w: Studia o książce, Wrocław, 1971, t.2.

Bohdanowiczowa Zofia, z Czaplickich, ur. 30.04.1898 w Warszawie, zm. 23.10.1965 w Toronto; poetka, prozaik, tłumaczka. W czasie pierwszej wojny światowej ewakuowana w głąb Rosji, od 1915 mieszkała w Jekaterynosławiu (obecnie Dniepropietrowsk, Ukraina), tu uzyskała maturę w gimnazjum pedagogicznym. W 1918 powróciła do kraju, pracowała w szkole powszechnej, a następnie w dyrekcji kolei w Wilnie. Studiowała na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego. Współpracowała z Polskim Radiem, była autorką słuchowisk. Debiutowała w 1921 r. w lwowskim „Wieku Nowym". W l. 1926-1938 mieszkała w Wilnie przy mężu oficerze. Po wybuchu wojny przedostała się do Rumunii, potem przebywała w Jugosławii, we Włoszech

i Francji, przez Algier w 1943 dotarła do Wielkiej Brytanii. W l. 1947-1949 mieszkała w Walii, w polskim osiedlu Pernhos. Przekładała wiersze m.in. Paula Claudela, Dylana Thomasa, Ezry Pounda, Rainera Marii Rilkego; pisała wiersze dla dzieci; publikowała w „Wiadomościach". W 1960 r. przeniosła się do Kanady, do Toronto. Poetka uczuciowo związana z Wileńszczyzną i Walią. W jej nastrojowych wierszach, zwłaszcza z tomu *Ziemia miłości*, „oba krajobrazy- jak pisze J. Zieliński- zlewają się harmonijnie". Powieść *Gwiazdy i kamienie* to saga kilku pokoleń Polaków z okolic Oszmiany. Twórczość. Poezje: *Ziemia miłości.Wiersze wybrane*. Londyn 1954; *przeciwstawiając się świerszczom*. Londyn, 1965. Powieści: *Wschodni wiatr*. Wilno, 1938; *Droga do Daugiel*. Poznań, 1938; *Gwiazdy i kamienie*. Londyn, 1960. Inne: *Szopka pernhoska*. Pernhos, 1950; *Historia o Maciusiu lokomotywie*. Londyn, 1952; *Rapsody literackie*. Londyn, 1955.

J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*, Lublin, 1989, s. 17; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*. Warszawa, 1992, s. 40.

Bohdaszewski Ignacy, ur. w 1809, zm. około 1870, poeta. Ukończył gimnazjum w Mińsku, studiował na Uniwersytecie Wileńskim. Następnie mieszkał w folwarku Antosin koło Kojdanowa (Białoruś), był marszałkiem szlachty guberni mińskiej (1841). Wydał zbiorek poezji *Kilka ballad i opowieści* (Wilno, 1826). Przełożył na język polski *Dumy historyczne* Kondratija Rylejewa (Wilno, 1929).

A. Maldzis, *Encykłapedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 257.

Bohusz Franciszek Ksawery Michał, ur. 1.01.1746 we wsi Vaisgeniai powiatu wiłkomierskiego, zm. 4.04.1820 w Warszawie; ksiądz, działacz polityczny, historyk, publicysta. Studiował w Akademii Wileńskiej i w Rzymie. Od 1761 należał do zakonu jezuitów, w 1768 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W l. 1773-1780 był sekretarzem Antoniego Tyzenhauza, skarbnika WKL, w l. 1780-1782 był przewodniczącym Trybunału Litewskiego, popierał powstanie kościuszkowskie na Litwie, za co był aresztowany przez Rosjan, w l. 1794-1795 więziony w Smoleńsku. W l. 1803-1804 pełnił obowiązki generalnego wizytatora szkół na Litwie. W 1804 zamieszkał w Warszawie, w l. 1810-20 był sędzią pokoju, od 1807- członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie. Badacz dziejów Litwy, napisał m.in. *O początku narodu i języka litewskiego* (1808); rękopis 3-tomowej *Historii konfederacji barskiej* zaginął (zachowała się przedmowa); wydał *Dziennik z podróży* (wyd. w 1903), biografię Marcina Poczobutta (1816) i Joachima Chreptowicza (1817); przełożył *Kodeks Napoleona Księstwa Warszawskiego... za prawo cywilne podany...* (1810). Z Wilnem związany podczas studiów i w l. 1780-1804 z przerwami.

V. Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 71-72; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 4, Warszawa, 2001, s. 233.

„Bojan", noworocznik, wydany w Wilnie w 1838 przez A. Pieńkiewicza. Wydano tylko jeden numer, dalsze nie ukazały się. Zgodnie z tytułem (Bojan lub Bajan – imię legendarnego wieszcza ruskiego w *Słowie o wyprawie Igora*) drukowano w noworoczniku folklor i artykuły związane z tradycją historyczną Ukrainy: przekłady, przeróbki i naśladowania ukraińskiej poezji ludowej, m.in. *Duma Mazepy*, *Duma o Sawie Czałym*, i utwory A. Padury, głównego wydawcy pisma. Opublikowano też w „Bojanie„przekłady ludowych pieśni litewskich oraz kilka drobnych utworów Józefa Ignacego Kraszewskiego.

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich 1832-1851*, Warszawa, 1966; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 1., Warszawa, 1984, s.94.

Bojer, Boyer, Boierus, Wawrzyniec, ur. ok. 1561 w Sztokholmie, zm. 3. 02.1619 w Braniewie; Szwed z pochodzenia, poeta, teolog, jezuita. W Akademii Wileńskiej studiował teologię, w Wilnie w 1594 otrzymał święcenia kapłańskie. W tymże roku został skierowany do seminarium w Jarosławiu, w latach 1598-1602 był prefektem w seminarium duchownym w Dorpacie. Od 1604 wykładał poetykę, retorykę, teologię i matematykę w Akademii Wileńskiej. Około 1610 wyjechał do Braniewa, gdzie pracował do śmierci. Był ceniony jako poeta łaciński. Ogłosił m.in. poezje poświęcone królowi Janowi Kazimierzowi i poemat o bitwie pod Kircholmem *Carlomachia...* (Wilno 1606, polski przekład z 1610), *Poema Casimiriana...* Twórczość Bojera posiadała cechy literatury Baroku. Pozostawił też dwa łacińskie epigramaty, jeden z nich skierowany przeciwko Wolanowi, drugi – poświęcony obrońcy katolicyzmu na Litwie – A. Jurgiewiczowi.

B. Kazlauskas, *Laurencijus Bojeris ir jo poema „Karolomachija"*, w: L. Bojeris, *Karolių mušis*, Vilnius, 1981, s. 14-17; E. Ulčinaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 72.

„Bomba", dwutygodnik satyryczno-humorystyczny wydawany przez aktora Jana Kasprzyckiego, pseud. As. Ukazywał się od 03.1909 do 10.1910. Współredaktorem gazety była żona wydawcy, Helena Niewierkiewicz. Autorami zamieszczanych karykatur byli Stanisław Bogusz-Siestrzeńcewicz oraz Kamil Mackiewicz.

M. Rulikowski, *Prasa periodyczna w Wilnie w l. 1905-1911. Szkic statystyczny*. „Tygodnik Wileński" 1911, nr 10; Z. Kmiecik, *Czasopiśmiennictwo regionalne*, w: *Prasa polska w rewolucji 1905-1907*. Warszawa 1980; opr. I. Fedorowicz.

Borejko Józef, ur. 1729 miejsce urodzenia nie znane, zm. 1762; tłumacz. Był profesorem krasomówstwa w Kolegium Szlacheckim w Wilnie. W 1763 w Wilnie wydał *Naukę o krasomówstwie*; tłumaczył na język polski poezje Cycerona. Niewiele zachowało się informacji o jego życiu i działalności.

Myslicieli i aswietniki Bielarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 179.

Borowski Leon, ur. 27.05.1784 w powiecie pińskim na Polesiu, zm. 4.04.1846 w Wilnie; krytyk literacki, filolog. W l. 1801-1803 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, na tymże uniwersytecie wykładał od 1814 r. (od 1821 profesor) poezje i wymowę. Jego uczniem m.in. był Adam Mickiewicz, w latach 1833-1842 profesor homiletyki i historii literatury polskiej w Akademii Duchownej w Wilnie. Należał do Towarzystwa Szubrawców (pseudonim Pergrubius); współpracował z prasą wileńską jako krytyk i publicysta; od 1832 był urzędowym cenzorem. Wydał rozprawę *Uwagi nad poezją i wymową* (Wilno 1820), w której zajął stanowisko pośrednie między klasycyzmem a romantyzmem, postulował jednak unarodowienie poezji. Opublikował pracę *O wpływie obcych wzorów, starożytnych i nowych, na ukształtowanie smaku* (Wilno 1826); tłumaczył na język polski utwory Moliera (*Skąpiec* 1806, *Kobiety filozofki* 1826) George Byrona, Johna Miltona.

S. Pigoń, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 2; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t.1. Warszawa, 1984, s. 96.

Bortkiewicz Leon, ur. 30.08. 1908 w maj. Sawonary vel Miekiany, pow. brasławskiego, woj. wileńskie, zm. (?); dramaturg, publicysta, redaktor. Ukończył gimnazjum im. Tadeusza Czackiego w Wilnie. W 1928 r. wstąpił na wydział humanistyczny USB, specjalizacja – filologia polska. W 1933 ze Zbigniewem Folejewskim redagował dodatek do „Słowa", „Tydzień Akademicki". Autor próbek scenicznych. Debiutował dramatem fantastycznym w 3 aktach pt. *Jan* (Wilno 1932). Inne utwory sceniczne: *W pogoni za biodrem, Pierwszy rok* (1933) – fragmenty publikowane na łamach „Słowa". W 1935

r. redaktor pisma młodzieży literackiej „W młodych oczach".

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV Ca 1010 *Bortkiewicz Leon;* opr. T. Dalecka.

Bortkiewicz Wawrzyniec, ur.10.08. 1756 w Jankaièiai koło Radziwiliszek, zm. 15.02.1823 w Skopiszkach koło Kupiszek; dominikanin, pisarz religijny. W 1770 r. wstąpił do zakonu dominikanów, w 1774 przebywał w klasztorze w Nieświeżu, studiował w Szkole Głównej Litewskiej, gdzie otrzymał stopień licencjata, a później stopień naukowy doktora teologii. W latach 1790 i 1971 był nauczycielem w szkole klasztornej oo. dominikanów w Sejnach. W 1808 r. został przełożonym klasztoru dominikanów w Skopiszkach. Tam zmarł. Wydał drukiem *Przewodnik drogi męki Zbawiciela*, Wilno 1819; *Rożeniec Najświętszej Panny Maryi*, Wilno 1808; *Do Jaśnie Oświeconej Xiężny... z Radziwiłłow Morawskiey Generałowey... po zwiedzeniu obcych krajów do Nieświeża powracającey Roku 1774... Od Konwentu Nieświeskiego Zakonu Kaznodziejskiego Anakreontyka*, Nieśwież 1774.

V. Biržiška, Aleksandrynas, t. 2., Chicago, 1963, s. 175; V. Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija,* Vilnius, 2001, s. 73.

Boruta Kazys, ur. 6.01.1905 we wsi Kulokai (Kułoki) w powiecie mariampolskim, zm. 9.03.1965 w Wilnie; litewski poeta, prozaik, publicysta. Pochodził z rodziny chłopskiej; szkołę powszechną ukończył w Ludwinowie (Liudvinava), podczas pierwszej wojny światowej uczył się w gimnazjum litewskim w Moskwie. W 1918 powrócił do Mariampola. Od 1920 uczył się w seminarium nauczycielskim w Mariampolu. Za udział w demonstracji pierwszomajowej został usunięty z seminarium. Szkołę jednak ukończył jako eksternista. W 1924 wstąpił na Uniwersytet Kowieński, studiował lituanistykę i historię. W 1925 za działalność socjalistyczną został z uczelni relegowany. W 1926 wyjechał do Wiednia, gdzie studiował na tamtejszym uniwersytecie. W 1927 wrócił na Litwę i rozpoczął pracę nauczycielską w gimnazjum żeńskim w Telszach (Telšiai). W tymże roku za działalność w partii socjalistów rewolucjonistów (eserów) został aresztowany i zmuszony do emigracji. Zamieszkał w Rydze; wkrótce zorganizował tam wydawnictwo „Audra" („Burza"). W 1928 wydał almanach „Audra". W 1928 kontynuował studia w Wiedniu. W 1930 zamieszkał w Berlinie, był jednym z współredaktorów lewicowego pisma „Trečias Frontas" („Trzeci Front"). W 1931 wrócił na Litwę i zamieszkał w Kownie, gdzie w 1932 redagował almanach „Darbas" („Praca"). Za działalność antyrządową został aresztowany i osadzony w obozie koncentracyjnym. W 1935 zwolniono go na mocy amnestii. W l. 1935-1940 utrzymywał się z pracy literackiej, współpracował z redakcją czasopisma „Kultura", redagował almanach „Dienovidis" („W południe"). W 1940 zamieszkał w Wilnie. Pracował tu w sekretariacie Litewskiej Akademii Nauk, od 1941 był kierownikiem literackim Muzeum Literatury. W okresie wojny niemiecko-sowieckiej (1941-1945) pracował w Centralnej Bibliotece Akademii Nauk Litwy (d. Biblioteka E. i E. Wróblewskich). Po 1945 aresztowany przez NKWD i represjonowany, zesłany na Sybir. W 1956 powrócił do Wilna. W ostatnich latach życia całkowicie poświęcił się literaturze. Wydał kilka zbiorów wierszy. Utwór *Kryžių Lietuva* (*Litwa krzyży* 1927) przyniósł mu duży rozgłos na Litwie; pisał opowiadania, jest autorem kilku powieści, m.in. *Baltaragio malunas (Młyn Baltaragisa*, polski przekład 1988). Ponadto tłumaczył na język litewski powieści Aleksego Tołstoja, Henryka Ibsena, oraz utwory Wiliama Szekspira. Fryderyka Schillera i innych. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Lietuvos rašytojai. Bibliografinis žodynas, t. 1. Vilnius 1979; V. Kubilius, *Kazio Borutos kuryba*. Vilnius 1980; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Prze-*

wodnik po cmentarzu. Olsztyn 1993, s.179-180; D. Striogaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001.

Brensztejn Michał Eustachy, ur. 2 10 1874 w Telszach, zm. 29 03 1938 w Wilnie; publicysta, bibliotekarz, bibliograf, historyk kultury, pisarz. Samouk (doktor honoris causa USB), z powodu złego stanu zdrowia nie mógł ukończyć gimnazjum i wyjechał do Zakopanego, gdzie spędził kilka lat. Około 1900 powrócił do Telsz. Debiutował w 1893 jako autor artykułów z zakresu archeologii, historii, etnografii i bibliografii Litwy, drukował w czasopismach warszawskich i wileńskich. Od 1910 po zlikwidowaniu majątku koło Telsz zamieszkał w Wilnie. Został członkiem redakcji „Gońca Wileńskiego", później był członkiem „Kuriera Litewskiego". Członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk od 1910 i kustosz jego muzeum. Od 1910 mieszkał w Wilnie. Od 1919 bibliotekarz Biblioteki Uniwersyteckiej, był kierownikiem Działu Rękopisów i innych zbiorów specjalnych, zgromadził własne kolekcje książek, archiwaliów, ekslibrisów. Autor ponad 400 prac z historii kultury i etnografii WKL, w tym: *Krzyże i kapliczki żmudzkie* (1906), *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do r. 1832* (1922 i 1925), *Teatr szkolny w Krożach na Żmudzi* (1925), *Filomata w Krożach (Jan Sobolewski) 1821-1823* (1929), *Adam Honory Kirkor, wydawca, redaktor i właściciel drukarni w Wilnie od r. 1834 do 1867* (1930), *Dionizy Paszkiewicz* (1934). Był współpracownikiem *Polskiego słownika biograficznego*. Pochowany na Cmentarzu Bernardyńskim

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 16; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1, Vilnius 1985, s. 284; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz, 2002, s. 38.

Bromirski Andrzej, ur. 5. 12. 1724 w województwie połockim, zm.?; poeta. W 1741 wstąpił do zakonu jezuitów. Studiował w Akademii Wileńskiej. W 1759 wydał w Wilnie zbiór poezji pt. *Spór rzeczy przeciwnych już to w istocie samej, już też w zdaniu swojem od siebie wzajemnie różnych, ojczystym rymem wyrażony*, w którym wyraził pogląd średniowiecznej scholastycznej filozofii.

V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 79.

Broncel Zdzisław Alfred, pseud. Żeglarz, ur 14.04. 1909 w Warszawie, zm.?; poeta, krytyk. Uczył się w Gimnazjum im. Stanisława Staszica w Warszawie, ukończył polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim, studiował w Wyższej Szkole Dziennikarskiej. Współpracował z „ABC", „Wieczorem Warszawskim", „Przeglądem Powszechnym", „Iskrami", „Prosto z mostu". W l. 1939-1941 mieszkał w Wilnie, współpracował z „Gazetą Codzienną", był dyrektorem teatru na Pohulance. W czerwcu 1941 r. został aresztowany przez NKWD i zesłany do łagru na Uralu w okolice Swierdłowska (dziś Orenburg). W styczniu 1942 zwolniony, dostał się do Wojska Polskiego, przeszedł przez Persję, Irak, Palestynę, Egipt. Pracował w Centrum Informacji, w l. 1943-1945 współredagował pismo „W Drodze". W 1947 r. zamieszkał w Londynie. Działał w sekcji polskiej BBC – opracowywał teksty na antenę, pisał własne sztuki radiowe. Współpracował z wieloma pismami emigracyjnymi. Na początku lat pięćdziesiątych był pracownikiem Radia Wolna Europa. Jako poeta opublikował tylko jeden tom wierszy: *Łaska nocy* (Jerozolima 1945).

J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*, Lublin, 1989, s.22; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, Warszawa, 1992, s. 47-48.

„Brukowiec", ilustrowany dwutygodnik humorystyczny o kierunku endeckim. Ukazywał się w Wilnie od 11.1913 do 01.1915. Redaktorem i wydawcą była Anna Gutowska, kierownikiem literackim – jej mąż Wła-

dysław Gutowski. Pismo zawierało komentarze na temat sytuacji społecznej i politycznej nie tylko w Wilnie, na Litwie, ale również w Warszawie czy Berlinie. Wiele tekstów satyrycznych miało charakter antysemicki, antyniemiecki i antylitewski.

Druki polskie wydawane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914", t. 5, s. 418; opr. I. Fedorowicz.

Brzozowski Kazimierz, ur. 25 02 1687, zm. 7 12 1756 w Wilnie; autor dramatów szkolnych oraz kazań, jezuita. W l. 1711-1712 wykładał poetykę w Wilnie, w l. 1716-1717 – retorykę, później był rektorem kolegium jezuickiego w Pińsku. W Wilnie były wystawione jego dramaty: *Splendor Cimmeriae maiestatis* (1712), *Via Appia ad celsissimas honorum aspices* (1712), *Orator sub fatali arbore redimitus* (1717), *Tractatus* pacis, *ad mensam sanguinariam subscriptus* (1717). Ponadto wydał zbiór kazań pogrzebowych pt. *Kazania i mowy na walnym pogrzebowym akcie... Anny xiążat Sanguszków Radziłłowey* (1750).

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, 1981, s. 208.

Brzozowski Tadeusz, ur. 21.10.1749 w Malborskiem, zm. 5 02 1820 w Połocku, pisarz religijny, pedagog, jezuita. Wstąpił do jezuitów w prowincji mazowieckiej w 1765. Po likwidacji zakonu był profesorem szkół, m.in. w Pińsku, potem osiadł na Białorusi. Uchodził za wybitnego kaznodzieję. Przez kilkanaście lat był sekretarzem i asystentem generała jezuitów, G. Grubera, a po jego śmierci (1805) wybrany został w Połocku generałem zakonu. Wydał następujące prace, przeważnie tłumaczenia: *Dykcjonarz filozoficzny religii* (4 tomy, Wilno 1782, tłumaczenie z francuskiego, IV wyd. 1868), *Ustawy bractwa Najświętszych serc Jezusa i Maryi w kościele połockim* (Połock 1795), *Prawdy wieczne zawarte w naukach...* (Połock 1815, tłumaczenie z włoskiego). Oryginalną pracą B. są *Kazania w czasie zebrania prześwietnego obywatelstwa guberni połockiej* (Połock 1788).

Polski Słownik Biograficzny, t. 3, s. 68; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*, W-wa 1963, s.36.

Bucharski A. I., rosyjski poeta i dramaturg, autor ód i komedii. Pisał i drukował w końcu XVIII w. W l. 1811-1832 pracował w Wilnie jako dyrektor poczty. Był członkiem Komitetu Biblijnego, wydziału wileńskiego.

P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy. XIX – pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius, 1999, s.14.

Buchner Władysław, ur. 1860, zm. 12.10.1939 w Wilnie; poeta, znany humorysta, wydawca pisma „Mucha" w Warszawie. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 371.

Budny Bieniasz, zm. po 1624, tłumacz. Pochodził z Litwy, w 1588 immatrykulował się na uniw. w Królewcu, w l. 1594-1624 był w służbie u Krzysztofa Radziwiłła. Wydał w Wilnie przekłady z Cycerona: *Księgi o starości* (1596), *O powinnościach* (1606), *O przyjaźni* (1603), oraz Plutarcha *Krótkich powieści, które zową apophtegmata, księgi IV* (1599).

Nowy Korbut T.2, s.60. Opr. H.Dubowik.

Budny Szymon, ur. ok. 1530 w Budach na Mazowszu, według innych źródeł w Budach na Białorusi, zm. 13.01. 1593 r. w Wiszniewie na Wileńszczyźnie (obecnie Białoruś); poeta, myśliciel, teolog i polemista ariański. Studiował w Akademii Krakowskiej (1544), przebywał na dworze Mikołaja Radziwiłła Czarnego, później należał do braci polskich. W 1558 r. przyjechał do Wilna, gdzie pełnił obowiązki katechety zboru kalwińskiego. W 1560 został kaznodzieją w Klecku. W 1562 w Nieświeżu wydał drukiem książkę *Katechezis*. Przełożył *Pismo Święte* pt. *Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Przymierza* (Nieśwież-Zasław, 1570 1572).

W 1574 w Łosku wydał przekład *Nowego Testamentu*, który wywołał burzę w środowisku katolickim i ariańskim. Całość swych poglądów religijnych Budny wyłożył w dziele *O przedniejszych wiary chrystyjańskiej artykulech* (Łosk, 1576). Tworzył pieśni i wiersze, pisał także w języku białoruskim. Stąd uczeni białoruscy starają się dowieść, że urodził się na Białorusi.

S. Kot, *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków; *Literatura ariańska w Polsce XVI w.*, opr. L. Szczucki, J. Tazbir. Warszawa, 1959; S.A. Padokszyn, *Myslicieli i aswietniki Biełarusi*, Minsk, 1995, s. 51-59.

Budźka Edziuk, wł. Adamowicz Edward, ur. 22.03.1882 w Budsławiu koło Miadzioła na Wileńszczyźnie, zm. 14.08.1958 w Kanadzie; białoruski poeta i wydawca. Studiował na Politechnice w Rydze, jednakże studiów nie ukończył. Powrócił do Budsławia. Od 1906 publikował białoruskie wiersze w „Naszej Niwie" w Wilnie, a także wolne przekłady baśni rosyjskich; współpracował z redakcją gazety „Dziennica" (1916), w 1916 wydawał gazetę „Swietacz". W 1918 zorganizował gimnazjum białoruskie w Budsławiu. W l. 20-tych publikował wiersze i artykuły w gazetach białoruskich, wydawanych w Wilnie. W połowie lat trzydziestych z Polski emigrował do Kanady.

H. Kachanouski, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 506.

Bujło Kanstancyja, wł. Kaleczyc Konstancja, ur. 11.01.1899 we wsi Borsukowina powiatu oszmiańskiego, zm.?; białoruska poetka. Ukończyła kursy nauczycielskie w Wilnie; pracowała jako nauczycielka. W l. 1915-1916 była kierowniczką księgarni białoruskiej w Połocku. Jako poetka debiutowała w 1909 w gazecie „Nasza Niwa" w Wilnie. W 1914 w Wilnie wydała zbiorek poezji *Kurhannaja kwietka*. W tymże 1914 napisała dramat wierszowany pt. *Kwietka paparaci*. Po pierwszej wojnie światowej zamieszkała w Mińsku.

M. Jarosz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 509.

Bujnicki Kazimierz, ur. 30.11.1788 w Magdzie na Inflantach, zm. 14 lub 15 07 1878 tamże; prozaik, redaktor. Był zamożnym ziemianinem, piastował różne funkcje obywatelskie. Był redaktorem pisma „Rubon" wydawanego w Wilnie. Wydał powieść historyczną *Pamiętniki księdza Jordana*, t. 1-2, 1852; pisał satyry, szkice obyczajowe, oparte na motywie podróży, np. *Nowa wędrówka po małych drogach*, t. 1-2, 1852; powieść obyczajową pt. *Stara panna* (1855), jest też autorem *Komedii prozą i wierszem* (1851). Był członkiem Komisji Archeologicznej w Wilnie.

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t. 1., Warszawa, 1984, s. 120.

Bujnicki Teodor, syn Tadeusza i Zofii z Kowalskich, ojciec Tadeusza Bujnickiego, historyka literatury i krytyka, profesora UJ; pseud. Billard, Kleks, Limpopo, M. Lidzki, Nieściuszko, Aron Pirmas, ur. 13.12. 1907 w Wilnie, zm. 27.11.1944 tamże; poeta, satyryk. W l. 1914-1921 mieszkał w Piotrogrodzie, gdzie zmarł jego ojciec. W 1926 ukończył Gimnazjum im. Joachima Lelewela w Wilnie, należał wówczas do konspiracyjnej organizacji młodzieży gimnazjalnej „Przyszłość" (Pet). Nasępnie od 1926 studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego. Przygotowywał pracę magisterską o Pawle Ksawerym Brzostowskim. Przerwał studia i w 1931 r. podjął pracę na stanowisku sekretarza w Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. W 1932 ożenił się z Anną Stawską. Debiutował w 1927 r. wierszem pt *Niepotrzebne słowa* wydrukowanym w roczniku „Alma Mater Vilnensis", z. 5. Brał aktywny udział w działalności Sekcji Twórczości Oryginalnej (STO) Koła Polonistów Słuchaczy USB; jego wiersze ukazywały się w zbiorowych publikacjach STO (*Poezje*... 1928), *Patykiem po niebie* (1929). Należał także do Akademickie-

go Klubu Włóczęgów. Pisał teksty do *Żywej Gazetki* i *Szopki Akademickiej*. W l. 1931-1934 należał do grupy poetyckiej „Żagary", organizował i współredagował jej miesięcznik „Żagary" (1931-1932, 1933-1934) oraz współpracował z „Pionami" (1932). Był współautorem cotygodniowego programu artystycznego przygotowywanego przez Klub Literacko-Artystyczny Smorgonia przy Związku Zawodowym Literatów Polskich w Wilnie. Współpracował z miejscową rozgłośnią Polskiego Radia, występował wraz z Konstantym Ildefonsem Gałczyńskim w cyklicznej audycji satyrycznej „Kukułka wileńska". W 1937 redagował kwartalnik wileńskiego ZZLP „Środy Literackie". W 1938-1939 publikował wiersze, utwory dla dzieci, artykuły i recenzje teatralne w dzienniku „Słowo". Po wybuchu drugiej wojny światowej przebywał nadal w Wilnie. Współpracował z „Gazetą Codzienną" (od listopada 1939), której był zastępcą redaktora (naczelnymi byli: Józef Mackiewicz i później Romuald Węckowicz); na jej łamach publikował liczne wiersze (podpisywał Billard) oraz artykuły i recenzje teatralne. Po utworzeniu Litewskiej SRR w sierpniu 1940 r. redagował dział literacki dziennika „Prawda Wileńska". Był współorganizatorem Studia Literacko-Artystycznego „Ksantypa" (z Januszem Minkiewiczem i Światopełkiem Karpińskim). Tłumaczył poezję rosyjską. W okresie okupacji niemieckiej ukrywał się w Poniewieżu w rodzinie teściów Stawskich. W grudniu 1942 tajny Sąd Specjalny RP skazał go na karę śmierci „za współpracę ze Związkiem Sowieckim na szkodę Polski" (inf. w organie AK „Niepodległość", Wilno, 1942, nr 10). Po wkroczeniu Armii Czerwonej do Wilna wrócił w październiku 1944. Podjął działalność w Związku Patriotów Polskich. Zginął 27 listopada 1944 w Wilnie, zastrzelony – wg Tomasza Szaroty *(Europa Nieprowincjonalna*; *Problem kolaboracji w Wilnie...*) w ramach akcji „Modrzew" zarządzonej przez Juliana Kulikowskiego, zastrzelony przez Waldemara Butkiewicza. Pochowany na Cmentarzu Antokolskim w Wilnie. Twórczość.*Poomacku* (Wilno 1933), *18 ohydnych paszkwilów na Wilno i Wilnian* (Wilno 1934), *Pamiątki historyczne Wileńszczyzny i Nowogródczyzny* (Wilno 1935), *W połowie drogi* (Wilno 1937), *Memoriał w sprawie urbanistyki wileńskiej* (Wilno 1937), *Wybór wierszy* (Warszawa 1950), *Majówka w Afryce* (Warszawa 1950), *Wiersze wybrane* (Warszawa 1961), *Wiersze zebrane* (Bochnia 1997).

Informacja T. Bujnickiego; M. Stępień, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* Warszawa, 1984, s. 120-121.

Bujnowski Józef, syn Franciszka i Tekli z Józefowiczów, ur. 18.03.1910 w majątku Okolica-Rudawa w powiecie brasławskim, zm. 15.02.2001 w Londynie; poeta, historyk literatury, eseista. W 1926 ukończył szkołę powszechną w Brasławiu, w 1930 ukończył Gimnazjum im. Grzegorza Piramowicza w Dziśnie. Następnie wstąpił na wydział humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, studiował filologię polską. W l. 1934-1935 odbywał służbę wojskową w Szkole Podchorążych Piechoty przy 76. pułku 29. dywizji. W l. 1935-1938 odbył praktykę nauczycielską w gimnazjum i liceum w Brasławiu. W 1938 r. uzyskał magisterium w zakresie polonistyki, a w czerwcu 1939 r. dyplom nauczyciela szkół średnich. Został wicedyrektorem Gimnazjum i Liceum im. Piotra Skargi w Wilnie, równocześnie wykładał literaturę polską w Liceum Śniadeckich. Wydał dwa tomy poezji: *Piękny tor* (Brasław 1937) i *Pięścią w twarz – kwiatami pod nogi* (Brasław 1939). Współtworzył w Wilnie pismo „Smuga". Drukował utwory literackie i artykuły publicystyczne w „Kurierze Wileńskim", „Pionie", „Słowie", „Smudze". Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 r., po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, wydostał się obozu w Juchnowie i powrócił do Wilna. Tutaj nawiązał kontakty z konspiracją, w

kwietniu 1940 został zaprzysiężony i przydzielony do szóstej grupy pułkowej, pełnił obowiązki adiutanta grupy. Dorywczo współpracował z redakcją konspiracyjnego pisma „Polska w Walce". Pracował jako nauczyciel w b. Liceum Śniadeckich. 12 kwietnia 1941 r. został aresztowany przez NKWD, przebywał w więzieniu na Łukiszkach, a następnie w Gorkim (dziś Niżnij Nowgorod), skąd wywieziono go do łagru Sołomatowo w urżumskim rejonie. We wrześniu 1942 wstąpił do II korpusu Armii Polskiej, tu otrzymał przydział do 5. kresowej dywizji piechoty, 5. wileńskiej brygady. W jej szeregach uczestniczył w walkach na Środkowym Wschodzie i we Włoszech (Monte Cassino, Ankona, Senio) jako oficer liniowy. Współpracował z czasopismem „Sitwa" 5. kresowej brygady wileńskiej. Po zakończeniu wojny został odkomenderowany na Kursy Maturalne w Matino we Włoszech, gdzie wykładał język polski i literaturę do czerwca 1947 r. Po zdemobilizowaniu uczył w szkołach Komitetu Oświaty w Riddlesworth, Bottisham, Beccles, a od 1952 r. pracował na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie. Kierował wydawnictwami Polskiego Towarzystwa Literackiego. Pracę doktorską pt. *Kompozycja utworów dramatycznych Stanisława Wyspiańskiego* obronił w 1956, habilitował się w 1964, w tym też roku został profesorem nadzwyczajnym. Profesorem zwyczajnym został w 1969. W l. 1967-1969 i 1978-1987 był dziekanem wydziału humanistycznego PUNO. Od 1970 do 1978 wykładał historię literatury polskiej i teorię literatury na Wydziale Slawistycznym Uniwersytetu w Amsterdamie, prowadził także wykłady i seminaria na Uniwersytecie w Heidelbergu (1972). Otrzymał następujące odznaczenia wojskowe: Krzyz Walecznych, Krzyz Zasługi z Mieczami, Krzyż Monte Cassino, Krzyż Armii Krajowej; odznaczony także został Krzyżem Kawalerskim Orderu Polonia Restituta (1968) oraz Krzyżem Oficerskim (1986). Twórczość. Poezje: *Piękny tor* (Brasław 1937), *Pięścią w twarz – kwiatami pod nogi* (Brasław 1939), *Ręce od brzegu* (Tel-Awiw 1943), *Brzozom w płomieniach* Włochy 1945), *Powroty* (Hanower 1947), *Rzecz o przemijaniu* (Paryż 1953), *Rysy na pustce* (Londyn 1953), *Lipowy witraż* (Londyn 1954), *Odsyłacz w bezsens* (1955), *Krawędzie* (Londyn 1956). Ponadto wiele prac naukowych, esejów esejów artykułów, artykułów.in. *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej. Sytuacja ogólna literatury polskiej*, Londyn 1973, ndb. Z „Pamiętnika Wileńskiego".

B. Klimaszewski, E. R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, Warszawa, 1992, s.53-54; *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej* pod red. J. Malinowskiego, t.1, Bydgoszcz, 1995, s. 132-133; „Tygodnik Powszechny", 2001, nr 11.

Bujnowski Michał, ur. 7 03 1632 na Białorusi, zm. 20 10 1690 w Nieświeżu; pisarz religijny, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej. Wykładał retorykę w Nieświeżu, Grodnie, Wilnie, Warszawie i w Krożach. W latach 1672-1683 mieszkał w Rzymie, w 1683-88 w Połocku, od 1689 r. – w Nieświeżu. Pisał po polsku i po łacinie. W Wilnie wydał książki: *Ranny obiad na posiłek duszy* (1686), *Droga do domu* (1688), *Ratio status eligendi* (1688), *Ratio status religiosi eligendi* (1689), *Ratio status ecclesiastici stabiliendi* (1690). W pracach tych wyraził idee religijnej ascezy.

Słownik polskich teologów katolickich, 1, W-wa 1981, s. 252.

Bukaty Tadeusz Józef, ur. około 1740 r. na Litwie, zm. 16.12. 1795 w Siemkowie koło Radoszkowicz w województwie mińskim; ksiądz, pisarz religijny. Studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie otrzymał stopień doktora obojga praw. Kiedy został księdzem – nie wiadomo, ale już 10. 05. 1767 został proboszczem w Szydłowie. W 1768 był audytorem kurii przy biskupie żmudzkim Janie Dominiku Łopacińskim, w 1773 r. zo-

stał kanonikiem żmudzkim, zaś w l. 1775-1778 – generalnym oficjałem diecezji żmudzkiej. W 1778 po śmierci biskupa J.D. Łopacińskiego został administratorem diecezji żmudzkiej i rządził diecezją do chwili przybycia nowego biskupa Stefana Giedroycia. Po upadku powstania kościuszkowskiego 1794 r. z biskupem Józefem Arnulfem Giedroyciem i księdzem Michałem Dłuskim w końcu 1794 był członkiem delegacji szlachty żmudzkiej do carycy Katarzyny II. Zmarł we dworze Chmarów Siemkowie, pochowano go w Radoszkowiczach, gdzie jego brat Antoni był proboszczem tamtejszej parafii. Bukaty napisał książkę *Objaśnienie o Bractwie albo Kongregacji Doctrinae Christianae*, Wilno 1772, s. 251 ponadto *Kazania, exporty i mowy w czasie pogrzebu... Jana Dominika Łopacińskiego biskupa... d. 15 lutego miane* (w Wilnie) 1778 r.; *Vera effigies Augustissimae Virginis Mariae In Ecclesia Szydloviensi... Cura... Taddei Josephi Bukaty... Anno 1786 die 8 Septembris koronata*.

R. Glinskis, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 84.

Bukowski Konstanty, syn Adama i Róży z Parczewskich ur. 25. 01. 1875 w majątku Buchniku pod Warszawą, zm. 1936 w Wilnie; literat, tłumacz, dziennikarz. Rodzina pochodziła z majątku Kurkle w powiecie poniewieskim; pierwszy prezes Syndykatu Dziennikarzy Polskich w Wilnie; tłumaczył literaturę szwedzką. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 76; E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, Wrocław. 371; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2001, s.42.

Bulba Alhierd, pseud. Jan Jeleński, Hidalgo, wł. Czyż Witold, ur. w 1884, zm. w 1952 we Wrocławiu; białoruski krytyk i publicysta. Studia ukończył na Wydziale Inżynierii Lądowej Politechniki Lwowskiej. Od 1911 mieszkał w Wilnie. W l. 1911-1912 publikował artykuły z dziedziny krytyki literackiej po białorusku w „Naszej Niwie". Pisał opowiadania białoruskie, wydał broszurę pt. *Kolki słou ab dziawoczaj apratcy na Biełarusi* (Wilno 1911). Należał do PPS-Frakcji Rewolucyjnej; w 1916 aresztowany przez władze niemieckie, przebywał w więzieniu do 1918. Po 1918 odszedł od działalności białoruskiej. Od 1924 był dyrektorem Miejskiego Biura Statystycznego w Wilnie, a od 1925 przewodniczącym zarządu oddziału TUR; w l. 1927-1934 wiceprezydent m. Wilna z ramienia PPS; po rozwiązaniu Zarządu Miejskiego pracował w PZU w Oszmianie; w 1940 wywieziony przez władze sowieckie na Syberię; opuścił ZSRR z armią gen. Władysława Andersa i dostał się do Londynu; w 1947 przyjechał do Polski i osiedlił się we Wrocławiu.

S. Aleksandrowicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 515; F. Ruszczyc, *Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 407.

Bułhak Jan, ur. 6.10. 1876 w Ostaszynie w Nowogródzkiem, zm. 4.02.1950 w Giżycku; poeta, fotografik, kierownik Zakładu Fotografii Artystycznej przy uniwersytecie w Wilnie (1919-1939). Założyciel i prezes Fotoklubu Polski, Fotoklubu Wileńskiego, Związku Polskich Artystów Fotografików, Polskiego Towarzystwa Fotograficznego. Kształcił się w Wilnie i w Krakowie, po studiach osiadł w rodzinnym majątku Peresieka pod Mińskiem. W l. 1906-1912 nadsyłał ze wsi do pism wileńskich artykuły z dziedziny uświadamiania narodowego oraz poezje. W 1912 zamieszkał w Wilnie, gdzie otworzył zakład fotografii artystycznej, równocześnie publikował w prasie wileńskiej artykuły i wiersze. Był stałym współpracownikiem czasopisma „Ziemia". W 1918 wydał poemat pt. *Moja ziemia*, w latach dwudziestych – zbiory poezji *W białym domku* i *Ona*. Bułhak był twórcą fotografiki polskiej,

zwłaszcza fotografii krajobrazowej. Jego kolekcja około 10 tysięcy zdjęć „Polska w obrazach fotograficznych" i fototeka zdjęć polskich i zagranicznych spłonęły w Wilnie (1944). Po wojnie wykonał około tysiąca zdjęć z Ziem Zachodnich (1946). Autor prac i podręczników estetyki i techniki fotografii, krajoznawstwa. Redaktor almanachów. Inicjator badań historycznych dotyczących fotografii.

Almanach literacki, Wilno, 1926, s.16; *Fotografika,* Warszawa 1930; Przypkowski, *Twórczość artystyczna Jana Bułhaka i jej znaczenie*. „Świat Fotografii" 1950, z. 15, s. 14; *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 2. Warszawa 1962, s. 225.

Bułharyn Jan Tadeusz, ur. 24 06 1789 w Pereszewie na Mińszczyźnie w polskiej rodzinie szlacheckiej, zm.1.11.1859 r. pod Dorpatem (Estonia); rosyjski pisarz i publicysta. Jego ojciec, Benedykt Bułharyn, patriota polski, za zabójstwo generała rosyjskiego Woronowa, został zesłany na Sybir. W 1799 matka przywiozła chłopca do Petersburga i umieściła w szkole kadetów. W 1805 został awansowany do stopnia korneta (chorążego) w pułku ułańskim i w l. 1806-1807 wziął udział w wojnie przeciw Napoleonowi, m.in. walczył w bitwie pod Friedlandem. W 1810 został usunięty karnie z armii carskiej i zaciągnął się do armii francuskiej, służył też w wojsku polskim, walczył przeciw Hiszpanii i Rosji. Lata 1816-1819 spędził na Wileńszczyźnie; wtedy też zamieszczał w prasie polskiej – w „Dzienniku Wileńskim", „Tygodniku Wileńskim", „Wiadomościach Brukowych"- wiersze, m.in. dialog satyryczny *Droga do szczęścia* (1819) oraz nie podpisane szkice. Od 1819 r. był członkiem honorowym Towarzystwa Szubrawców. W tymże roku osiadł w Petersburgu, gdzie od 1822 r. wydawał czasopismo „Siewiernyj Archiw", a od 1825 r. dziennik „Siewiernaja Pczeła", napisał w języku rosyjskim powieści *Iwan Wyżygin* (1829), *Piotr Wyżygin* (1831), *Dymitr Samozwaniec* (1830), *Mazepa* (1834). Po klęsce dekabrystów (1825) i powstania listopadowego 1830-1831 przyjął postawę zachowawczą, zbliżył się do zwolenników tzw. oficjalnej ludowości; nawiązał współpracę z tajną policją, stał się zagorzałym przeciwnikiem naturalnej szkoły w Rosji.

Bolszaja enciklopiedija, t 4, S-Pietierburg 1896, s.45; Z. Mejszutowicz, *Powieść obyczajowa Tadeusza Bułharyna*. Wrocław-Warszawa 1978; P.Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy. XIX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius, 1999, s. 15.

Burczyk Władysław Maria, syn Mieczysława i Kamili z von Walcherów, ojciec aktora Stefana Burczyka; ur. 5.08.1897 we Lwowie, zm. 27.12. 1969 r. w Bydgoszczy; poeta, pedagog. W Lwowie ukończył 4-klasową szkołę powszechną oraz 6 klas Cesarsko-Królewskiego Gimnazjum. Podczas pierwszej wojny światowej w 1915 został wywieziony do Rosji, przebywał w Odessie, Woroneżu i na Syberii, gdzie pracował zarobkowo i społecznie. W jesieni 1917 zapisał się do polskiego gimnazjum filologicznego w Kijowie, gdzie w 1919 uzyskał świadectwo dojrzałości z odznaczeniem. W tymże roku przyjechał do Wilna, gdzie wstąpił do nowo otwartego Uniwersytetu Stefana Batorego. Studiował filologię klasyczną i polską. W latach 1921-1924 pełnił obowiązki asystenta w katedrze filologii klasycznej u prof. Jana Oki. Działał w Bratniej Pomocy, a w latach 1919/1920 był prezesem zarządu. W 1920 jako student-ochotnik zaciągnął się do 4. Pułku Strzelców Podhalańskich. Ranny w bitwie warszawskiej, został przeniesiony do rezerwy w stopniu kaprala. W 1924 na dalsze studia wyjechał do Francji, ale warunki materialne zmusiły go- mimo prób pracy zarobkowej w Paryżu i Algierze – do powrotu do Wilna. W 1925/26 r. w Wilnie rozpoczął pracę pedagogiczną, wykładał w szkołach średnich łacinę, grekę, język polski oraz historię starożytną. W 1929 r. wydał w Wilnie tomik poezji *Liryki*. Podczas okupacji od września 1941 do 30 czerwca 1944. pracował w Zorganizowanych Kom-

pletach Tajnego Nauczania w Wilnie w Ośrodku kierowanym przez Jana Żelskliego. Latem 1944 został dyrektorem gimnazjum w Nowej Wilejce, ale już 15 grudnia tego roku został aresztowany pod zarzutem wrogości wobec komunizmu oraz spiskowania przeciwko „władzy ludowej". W wileńskim więzieniu przebywał trzy miesiące, a po wyroku został wywieziony do obozu przymusowej pracy koło Saratowa. Ze względu na zły stan zdrowia 1 września 1945 r. został zwolniony i uzyskał zgodę na wyjazd do Polski. W listopadzie 1945 przyjechał do Bydgoszczy, a w sierpniu 1946 r. przeniósł się do Gdańska, gdzie rozpoczął pracę w Technikum Budowlanym. W 1951 powrócił do Bydgoszczy i zamieszkał tu na stałe, pracując jako nauczyciel w różnych szkołach i zakładach kształcenia. Przygotował rozprawę doktorską pt. *Teoria układów części mowy, myśli i zjawisk*. Przewód doktorski przerwała nagła śmierć. Pochowany na Cmentarzu Nowofarnym w Bydgoszczy.

J. Malinowski, *Władysław Burczyk (1897-1969)*, [w]: *25-lecie Technikum Mechaniczno-Elektrycznego w Bydgoszczy*, Bydgoszcz, 1973; *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej*, pod red. J. Malinowskiego, t. 1, Bydgoszcz, 1995, s. 45-46.

Bylina Janka, wł. Siemaszkiewicz Jan, ur. 1883 w Łokcianach koło Ostrowca w powiecie oszmiańskim; zm. w 1955; poeta białoruski, ksiądz. W 1907 ukończył seminarium duchowne w Wilnie; pracował w parafiach katolickich w powiecie oszmiańskim, wileńskim i w województwie białostockim. Publikował wiersze w czasopismach białoruskich, wydawanych w Wilnie, m.in. w „Małance". Wydał w Wilnie zbiorki poezji *Na pryzbie* (1918, 1924) i *Na pokuci* (1934), komedię *Wybar starszyni* (1926); pisał też wierszowane opowiadania: *Zdarennie*, *Pachawannie starszyni* i inne.

A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 524.

C

Cedrowski Jan, ur. 13.03.1613 w Pohoście koło Słucka, zm. 29.01.1688; pamiętnikarz. Związany z kalwinizmem, w l. 1637-1669 w służbie u Bogusława Radziwiłła, przebywał też w Wilnie; towarzysz jego podróży po Europie, a od 1642 administrator jego posiadłości na Podlasiu; od 1650 podczaszy nowogródzki; podczas najazdu moskiewskiego w 1655 jako kalwin i „sługa" radziwiłłowski schronił się na Żmudzi pod protekcją Szwedów; 1656 poseł szlachty województwa mińskiego do cara z prośbą o wzięcie w opiekę szlachty litewskiej; w 1658 uczestnik walk przeciw Moskwie; wielokrotny poseł na sejmy i deputat do Trybunału Litewskiego; w 1669 uczestnik elekcji Jana Kazimierza, w 1669 Michała Korybuta Wiśniowieckiego i w 1674 Jana III Sobieskiego; autor *Pamiętnika* (wspomnienia obejmujące lata 1617-1682, wyd. 1954 pt. *Dwa pamiętniki z XVII w.*).

Wielka encyklopedia PWN, t. 5. Warszawa 2001, s. 228.

Cepnik Henryk, ur. 1877, zm. 1944; literat, tłumacz, reżyser, krytyk teatralny, publicysta. W sezonie 1919/1920 był dyrektorem i kierownikiem literackim Związkowego Teatru Dramatycznego na Pohulance w Wilnie, w sezonie 1921/1922 kierował w Wilnie wraz z Franciszkiem Rychłowskim i Zbigniewem Śmiałowskim Teatrem Polskim i Teatrem Powszechnym w Wilnie, równocześnie był kierownikiem literackim i dyrektorem szkoły dramatycznej, w sezonie 1922/1923 kierował tamże Teatrem Wielkim i Teatrem im. W. Syrokomli. Publikował artykuły krytyczne.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 46.

Cepryńska Helena, ur. w końcu XIX w., zm. po 1930; poetka, prozaik, dramaturg. Urodziła się na Ziemi Słuckiej w rodzinie drobnego szlachcica. W l. 1911-1918 prawdopodobnie mieszkała w Wilnie. W 1913 r. w Wilnie współredagowała czasopismo „Lud". Na początku lat dwudziestych mieszkała na Białorusi, pod koniec życia – w Wilnie. Pisała w języku polskim, litewskim i białoruskim; współpracowała z czasopismami „Litwa", „Lud", gdzie zamieszczała wiersze i artykuły. Wiersze białoruskie ogłaszała w czasopiśmie „Nasza Niwa", wiersze w języku litewskim drukowała w czasopiśmie „Rygos Garsas", wydawanym w Rydze. Po pierwszej wojnie światowej w Wilnie współpracowała z prasą białoruską. Twórczość. *Poezje* (Wilno 1907), *Odstępca. Obrazek dramatyczny* (Wilno 1909), *Dla niej; Promienie; Małanka. Z burzliwych chwil; Niedźwiedź z Hłuszy; Szrony.*

M.A. Warwaszewicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik,* t. 6, Minsk, 1995, s. 210; T. Sienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921).* Olsztyn 1997, s.140-142.

Chalecki Mikołaj Krzysztof, ur. ok. 1589, zm. 1653; pisarz religijny. Studiował w Akademii Wileńskiej, we Włoszech, Hiszpanii i w Paryżu. Był dyplomatą, posłem na sejm, wyróżnił się w wojnie inflanckiej. Później zajął się pracą literacką. Pisał utwory medytacyjne, m.in. *Allegoriae, albo kwiecia módł gorących* (1618), *Binarius Chalecia-*

nus, sive duo manipuli liliorum (1642).

E. Patiejuniene, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 90; M. Jackiewicz.

Charkiewicz Walerian, ur. w Wilnie 9. 06. 1890, zm. w 1950 w Londynie;pisarz, publicysta, historyk. Gimnazjum klasyczne ukończył w Nowgorodzie nad Wołgą. Od 1912 do 1919 był w wojsku, najpierw w armii rosyjskiej, potem w formacjach polskich. Okres I wojny światowej spędził w Rosji (Włodzimierz nad Klaźmą, Niżni Nowgorod). Brał udział w wojnie na terenie Polski, na froncie rumuńskim. W 1918 wrócił do Wilna. Wziął udział w szeregach dywizji gen. Lucjana Żeligowskiego w wojnie polsko-bolszewickiej 1920. Ukończył studia polonistyczne na USB. Uczeń prof. Stanisława Pigonia. Działalność literacką rozpoczął w 1910 pierwszą drukowaną nowelką pt. *Nowy Rok.* W 1923 r. przygotował wraz z Jadwigą Wokulską część literacką widowiska *Ucieczka w przestworza.Kaziukowa dziwna przygoda*, inscenizowaną przez prof. Ferdynanda Ruszczyca. Autor monografii *Placyd Jankowski. Życie i twórczość* (1928), która ukazała się w serii „Biblioteka Prac Polonistycznych", zainicjowanej przez Pigonia. Znany na terenie Wilna publicysta. Na polu dziennikarskim zaczął pracować od 1908, najpierw jako dziennikarz rosyjski i tłumacz poetów polskich. Redaktor czasopisma akademickiego „Alma Mater Vilnensis". W roku akademickim 1924/25 prezes Koła Polonistów Słuchaczów USB. Uczestnik turniejów poetyckich (1925, 1926), organizowanych przez Koło Polonistów. Pracował w szkolnictwie polskim. Do 1938 współpracował z wileńskim „Słowem" – redaktor działu literackiego. Zajmował się likwidacją Unii Kościelnej, historią Uniwersytetu Wileńskiego, recenzował Środy Literackie. Członek komitetu redakcyjnego „Źródeł Mocy", czasopisma krajowego, poświęconego kulturze regionalnej ziem b. Wielkiego Księstwa Litewskiego. Publikował też na łamach „Kuriera Wileńskiego". Członek oddziału wileńskiego Związku Zawodowego Literatów Polskich. W roku 1933 – skarbnik. Członek jury Nagrody Literackiej im. Adama Mickiewicza, fundowanej przez Magistrat m. Wilna. Aktywny uczestnik wileńskich Śród Literackich. Prelegent na antenie radiowej. W 1935 wziął aktywny udział w kampanii prasowej przeciwko Witoldowi Hulewiczowi i Radzie Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych. W 1938 r. w sporze o obsadzenie stanowiska dyrektora teatru wileńskiego popierał kandydaturę Nuny Młodziejowskiej-Szczurkiewiczowej, przeciwko Jerzemu Ronardowi Bujańskiemu. W 1939 wywieziony do Rosji, następnie w II Korpusie gen. Andersa, na Środkowym Wschodzie zamieścił kilka artykułów w piśmie „Sitwa" oraz „Wileńszczyzna" po redakcją Eugeniusza Królikowskiego. Kierował Biurem Historycznym i Muzeum Armii Polskiej na Wschodzie, które zebrało tzw. archiwum Andersa (relacje osób, wywiezionych na Wschód). Na łamach „Alma Mater Vilnensis" w 1922 r. ogłosił triolety. Autor tomiku poetyckiego *Kwiaty na łące* (Wilno 1924). Współautor *Wileńskiej powieści kryminalnej* (1933, Felicja Romanowska – postać fikcyjna, pseudonim zbiorowy Waleriana Charkiewicza, Józefa Mackiewicza, Stanisława Mackiewicza oraz Jerzego Wyszomirskiego). Opublikował ponadto *U grobu Unii Kościelnej* (Kraków 1926), *Zmierzch Unii Kościelnej* (Słonim 1929), *Bez steru i busoli* (Wilno 1929), *Ostatnie lata alumnatu papieskiego w Wilnie* (Wilno 1929), *Żyrowice – łask krynice* (Słonim 1930).

J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej.* „Pamiętnik Wileński", Londyn 1972, s. 219-220; *Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół)* 175, *Aprašas (Opis) 5: IV B 112 Walerian Charkiewicz*; J. Hernik Opalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939),* Warszawa 1998, s. 107; opr. T. Dalecka.

Chądzyński Jan, ur. w 1600 na Mazowszu, zm. 22. 04. 1660 w Poszuszwiu (Pašiaušys),

w obecnym rejonie Kielmy na Żmudzi; poeta, jezuita. W l. 1624-1626 studiował w Braniewie (Braunsberg) na Warmii, w l. 1629-1933 w Akademii Wileńskiej, gdzie później był profesorem, prefektem drukarni. W l. 1650-1653 prefektem w kolegium w Płocku, w l. 1653-55 – rektorem kolegium w Nowogródku. Podczas okupacji moskiewskiej wyjechał do Gdańska. Po wypędzeniu z Litwy Moskali powrócił i w l. 1658-1659 pracował jako prefekt w Kroýach i w Poszawszu (Pašiaušė). Wiersze pisał po polsku i po łacinie, wydał zbiorki: *Donum nuptilae* (1639), *Florae Lukiscianae amoenitas* (1634), *Relacya a oraz Suplika Zboru Wileńskiego Saskiego do Hern Martyna Lutra* (1623), *Rok Trybunalski* (1625), *Witanie na pierwszy wjazd z Królewca* (1642).

Nowy Korbut, 2, 1964, s. 78; *Polski słownik biograficzny*, t. 3, 1937, s. 267; *Encyklopedia wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, 1996, s. 87; *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, s. 91.

Chełmiński Wincenty Klemens, syn Karola i Konstancji z Sikorskich, pseud. Korwin, ur. 8.12.1850 w Ortylu Królewskim na Podlasiu, gdzie jego ojciec był dzierżwcą, zm. 10.09. 1887; poeta, wydawca. Początkowo uczył się w progimnazjum w Białej Podlaskiej, następnie w szkole realnej w Warszawie; po jej ukończeniu wstąpił na medycynę do Szkoły Głównej w Warszawie, studiów nie ukończył, pracował jako buchalter w zarządzie dóbr ks. Wittgensteina w Słucku, gdzie przeniósł się z matką i siostrą, którymi musiał się opiekować po zesłaniu ojca na Sybir. W Słucku rozpoczął pisanie wierszy i artykułów, które wysyłał do pism warszawskich. W 1878 r. główny zarząd dóbr ks. Wittgensteina został przeniesiony do Werek pod Wilnem, tutaj przeprowadził się też Chełmiński. Nawiązał kontakt z wileńską inteligencją twórczą. Wspólnie z Elizą Orzeszkową otworzył w Wilnie przy ulicy Świętojańskiej księgarnię pod firmą „E. Orzeszkowa i S-ka". Chełmiński objął w niej kierownictwo działu wydawniczego. W 1882 władze rosyjskie księgarnię zamknęły, a Chełmiński został zesłany do rodzinnej miejscowości na Podlasie, gdzie pozostawał prawie bez środków do życia. Po długich staraniach w 1883 udało się zamieszkać w Warszawie, gdzie utrzymywał się z dorywczej pracy dziennikarskiej. W tym czasie zachorował na gruźlicę. Po skończeniu terminu zesłania w 1887 wrócił do Wilna, gdzie wkrótce zmarł. Pochowany na cmentarzu na Rossie. Wydał zbiorki: *Listki opadłe* (Wilno 1873) i *Z życia. Nowele i satyry* (Wilno 1887), pozostały nie wydane z powodów cenzuralnych: poemat *Ofiary* i powieść obyczajowa *Szwajniccy*. Korespondencje z Wilna pisał niemal do wszystkich pism warszawskich, podpisując „Lituanie".

S. Rosiak, *Księgarnia „E. Orzeszkowa i S-ka" w Wilnie. 1879-1882.* Wilno 1938; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa.Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 134-135.

Chłopicki Edward, ur. 1830 pod Wilnem, zm. 1894; literat, podróżnik i etnograf. Po ukończeniu gimnazjum w Krożach kształcił się w Paryżu, w 1850 poznał Adama Mickiewicza (wspomnienia o nim opublikował pt. *W dworku na Batignolles*); podróżował po Francji i Belgii, od 1858 – po Litwie i Inflantach. *Notatki z różnoczasowych podróży po kraju* ogłaszał w „Kurierze Wileńskim"; współpracował z pismami warszawskimi.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2002, s. 48.

Chodani Jan Kanty ur 15.10.1769 w Krakowie, zm. 19.07.1823 w Wilnie; teolog, kaznodzieja, tłumacz. Po studiach w Akademii Krakowskiej w 1793 został księdzem (1785-1804 zakonnik), kaznodzieją katedry krakowskiej; od 1805 Uniwersytetu Wileńskiego (*Kazania* t. 1-2 1828), gdzie w 1808 objął katedrę teologii moralnej i w 1809 pastoralnej; był też od 1813 cenzorem. Prócz dzieł

teologicznych przełożył Woltera *Wiersz o człowieku* (1795) i *Henriadę* (1803), S. Gessnera *Sielanki* (1800), oratorium J. Haydna *Stworzenie świata* (1809) oraz G.E. Lessinga *Natana mądrego* (nie wydany).

Cz. Falkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 3; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 138.

Chodźko, Borejko, Aleksander, syn Jana, brat Michała, ur. 30.08.1804 w Krzywiczach (Krywiczach) koło Miadzioła powiatu wilejskiego, zm. 27.12. 1891, w Nosy-le-Sec pod Paryżem; poeta, orientalista. Po ukończeniu Uniwersytetu Wileńskiego (jako filareta był więziony w 1823/24) studiował języki wschodnie w Petersburgu; w l. 1830-1844 pracował w rosyjskiej służbie dyplomatycznej w Persji i od 1842 w Paryżu. Zaprzyjaźniony z Mickiewiczem, pod jego wpływem wstąpił do Koła Towiańczyków i w 1844 złożył w ambasadzie rosyjskiej słynny list do Mikołaja I; w l. 1857-1883 był profesorem na dawnej katedrze Mickiewicza w Collège de France; brał udział w życiu kulturalnym emigracji. Jako orientalista ceniony był głównie za pionierskie badania nad perską literaturą ludową. Ludowe motywy wschodnie wprowadził też do własnej twórczości poetyckiej. Wydał *Poezje* (1829). Znana jest jego piosenka *Maliny, a także Janek*- inc. *Stach mi pierścionek przyniósł z jarmarku*..., naśladowana z rzekomej pieśni słowiańskiej. Był też znawcą literatury słowiańskiej, z której utwory tłumaczył na język francuski.

L. Płoszewski, *Polski słownik biograficzny,* t. 3; J. Reychman, *Podróżnicy polscy na Bliskim Wschodzie w XIX w.* Warszawa 1972; H. Gacowa, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 1. Warszawa 1984, s. 139.

Chodźko Dominik Cezary, ur. ok. 1800 w majątku Jaworów, w powiecie wileńskim, zm. 1863; literat, kronikarz uniwersytetu, etnograf; Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, ale studiów nie ukończył. Był członkiem Towarzystwa Filaretów, przyjaźnił się z Tomaszem Zanem i Janem Czeczotem; był członkiem Wileńskiej Komisji Archeologicznej. Od 1821 pracował jako nauczyciel na pensji Kozłowskiej w Werkach, potem w Wilnie; opublikował biografie Z.D. Chodakowskiego, K. Brodzińskiego, L. Borowskiego, J. Chodźki oraz *Zbiór niektórych wspomnień... do dziejów Uniwersytetu Wileńskiego* (1862), tłumaczył pamiętniki Jana i Józefa Franków. Współpracował z Adamem Honorym Kirkorem. Biografie znanych wówczas osób publikował w „Athenaeum” (1842) i „Tece Wileńskiej” (1857).

H. Kachanouski, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi,* t. 5. Minsk 1987, s. 446; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 50-51.

Chodźko Ignacy, bratanek Jana, ur. 29.09.1794 w Zabłoczyźnie powiatu wilejskiego, zm. 1.08.1861 w Dziewiętniach powiatu święciańskiego; powieściopisarz. Ukończył szkołę bazylianów w Borunach w powiecie oszmiańskim, następnie w l. 1810-1814 studiował na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Wileńskiego. Jan Chodźko, stryj, wyrobił mu urzędniczą posadę w Wilnie (pracował w kancelarii masy radziwiłłowskiej) i wprowadził w środowisko liberalno-masońskie- do Towarzystwa Szubrawców (pseud. Wirszajtos). Potem osiadł w majątku Dziewiętnie w powiecie święciańskim i poświęcił się pracy literackiej; utwory drukował w „Wiadomościach Brukowych”, w 1836 w „Wizerunkach i Roztrząsaniach Naukowych” opublikował gawędę *Domek mojego dziada,* następnie wydał *Obrazy litewskie* (Wilno 1843-1850), także w tej serii – *Pamiętniki kwestarza* (Wilno 1843-1845), *Podania litewskie* (1852-1860), ponadto drobniejsze utwory prozatorskie. W ostatnich latach życia stracił popularność, biorąc udział w 1858 w wydaniu hołdowniczego albumu na cześć cesarza Aleksandra II.

W. Borowy, *Polski słownik biograficzny*, t. 3; Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 139; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 51.

Chodźko, Borejko, Jan, pseud. Jan ze Świsłoczy, ojciec Aleksandra i Michała, stryj Ignacego, ur. 24.06.1777 w Krzywiczach powiatu wilejskiego, zm. 10.11. 1851 w Mińsku; prozaik, komediopisarz. Od 1788 kształcił się w szkole wydziałowej w Wilnie, potem osiadł w rodzinnych Krzywiczach koło Wilejki, gdzie stał się organizatorem życia towarzyskiego i społecznego w Mińsku; od 1793 pełnił różne funkcje obywatelskie, głównie w sądownictwie i szkolnictwie; W 1812 wszedł w Mińsku do Komisji Rządu Tymczasowego i ogłosił sztukę *Litwa oswobodzona czyli przejście Niemna*; po klęsce był w Warszawie, ale powrócił po amnestii i zajął się organizacją życia kulturalnego, m.in. organizował życie teatralne i muzyczne Wilna; związany z Towarzystwem Patriotycznym, w l. 1826-1829 był więziony, a w l. 1831-1834 przebywał na zesłaniu w Permie, opuszczony majątek popadł w ruinę. Z programu oświatowego Towarzystwa Szubrawców, którego był członkiem (pseud. Waysgantos), wywodzi się propagowane m.in. przez filomatów jego popularne dziełko dydaktyczno-encyklopedyczne dla chłopów *Pan Jan ze Świsłoczy, kramarz wędrujący* (1821), wydał 12 tomów *Pism rozmaitych* (Wilno 1837-1842), w których znalazły się przekłady i przeróbki utorów scenicznych oraz opowiadania wspomnieniowe.

T. Turkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 3; H. Stankowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 140; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 51.

Chodźko, Borejko, Michał, syn Jana, brat Aleksandra, ur. w 1800 w Krzywiczach pod Wilejką, zm. 2.05. 1879 w Paryżu; poeta, publicysta. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, był członkiem Towarzystwa Filaretów, uczestnik powstania listopadowego; po jego upadku przebywał we Francji; zwolennik Joachima Lelewela, węglarz, brał udział w wyprawie L. Zaliwskiego 1833; w l. 1837-1846 należał do Zjednoczenia Emigracji Polskiej; w 1848 był współorganizatorem legionu Mickiewicza, walczył w jego szeregach; autor prac: *Wyprawa do Polski 1833*, *Adam Mickiewicz i legion polski we Włoszech*; napisał i wydał poematy patriotyczne; tłumaczył *Manfreda* i *Mazepę* Byrona.

M. Straszewska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 140; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 51.

Chodźko Leonard, ur. 6.11.1800 w Oborku w powiecie oszmiańskim, zm. 12.03.1871 w Poitiers we Francji; publicysta, wydawca. W latach 1816-1817 studiował na Uniwersytecie Wileńskim; był członkiem Towarzystwa Filaretów, przyjaźnił się z A. Mickiewiczem, Tomaszem Zanem, Janem Czeczotem; od 1819 był sekretarzem Michała Kleofasa Ogińskiego, podróżował z nim po Europie. Od 1822 przebywał na Zachodzie, w 1826 osiadł w Paryżu. Pisał po polsku i po francusku, napisał poemat *Zalesie* (1821) poświęcony M.K. Ogińskiemu, w którym opisał jego majątek w pobliżu Smorgoń. Wydał zbiorek utworów A. Mickiewicza (1828), Ignacego Krasickiego (1830), pamiętniki M.K. Ogińskiego (t. 1-4, 1827-1828). Napisał biografię Tadeusza Kościuszki (1837). Zgromadził bogaty zbiór dokumentów, odpisów, archiwaliów itp., który stał się fundamentem Muzeum Narodowego Polskiego w Rappersvwilu.

W. Borkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 3; M. Straszewska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, 1. Warszawa 1984, s. 140; H. Kachanouski, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 447.

Chołoniewski Stanisław, ur. 23.03.1791 w Janowie na Podolu, zm. tamże 3.09.1846, pisarz-moralista, tłumacz. Studiował prawo na Uniw. Wileńskim, w 1816-18 był urzędnikiem Min. Spraw Zagranicznych w Petersburgu, odbywał liczne podróże zagraniczne. W 1827 wstąpił do Akademii Duchownej w Rzymie, w 1829 otrzymał święcenia, w 1832 - stopień doktora filozofii i godność szambelana papieskiego. w 1832 został dziekanem katedralnym kapituły w Kamieńcu Podolskim, w 1842 - administratorem diecezji kamienieckiej. Przyjaźnił się z J.I. Kraszewskim i ogłaszał swe utwory w „Atheneum". W Wilnie ukazały się ponadto: *Sen w Podhorcah* (1842) i *Dwa wieczory u pani starościny Olbromskiej* (1843).

Nowy Korbut T.7, s.221. Opr. H. Dubowik

Chomicki Franciszek Ksawery, ur?, zm. 9.06.1809; pisarz, działacz społeczny. Był starostą pińskim, od 1788 wojewodą mścisławskim, w l. 1793-1807 marszałkiem szlachty mińskiej. Przyjaźnił się hetmanem wielkim litewskim Michałem Kazimierzem Ogińskim, na jego polecenie jeździł do Europy z misją dyplomatyczną. Podejrzany w sprzysiężeniu antycarskim, w 1797 aresztowany i na krótko osadzony w więzieniu. Pisał wiersze klasycystyczne, wydał publicystyczny utwór *Odmowa* (1792). Pod pseudonimem Słonimski wydał zbiorki *Historyczne i moralne opowieści* (Wilno 1782) i *Baśnie i nie- baśnie* (1788). Przełożył na język polski niektóre utwory Horacego oraz pisarzy francuskich.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi,* t. 5. Minsk 1987, s. 434;

Chomiński Aleksander Stanisław Wawrzyniec, syn Stanisława i Eweliny ze Szczytt-Niemirowiczów; ur. 22. 08. 1859 w Kownie, zm. 6 05 1936 w Olszewie w d. powiecie święciańskim (obecnie Białoruś); ziemianin, prozaik, publicysta, działacz społeczny, poseł do Dumy, organizator życia kulturalnego w Wilnie. Jego ojcem chrzestnym był car Aleksander II, kolega ojca ze szkoły wojskowej (ojciec był generałem rosyjskim). Od 1861 przebywał w Wołogdzie, gdzie jego ojciec był gubernatorem. W Wołogdzie ukończył cztery klasy gimnazjum. Naukę kontynuował w I Gimnazjum w Wilnie, gdzie w 1880 zdał maturę. Jesienią tego roku rozpoczął studia prawnicze w Uniwersytecie Warszawskim. Po ich ukończeniu pozostał w Warszawie. Podczas studiów rozpoczął działalnośc literacką, opublikował powieść *Ostatni list* (Warszawa 1882), zbiór opowiadań *Z chwil wolnych* (Warszawa 1884), szkic *Rozmowa w warszawskiej cukierni*, zamieszczony w „Kurierze Codziennym" oraz drobne artykuły w „Bluszczu". Publikował też artykuły w prasie warszawskiej i petersburskim „Kraju". Wiosną 1866 wyjechał do Petersburga po chorego ojca i przywiózł go do Olszewa. Po śmierci ojca (18.05.1866) otrzymał w wyniku podziału spadku majątek Olszew (ok. 4000 tys. ha). W 1887 osiadł na stałe w Olszewie. W ciągu następnego ćwierćwiecza zajmował się przede wszystkim rozbudową i unowocześnieniem gospodarstwa. Zajmował się tez działalnością polityczną, reprezentował poglądy konserwatywne. W 1907 był posłem do Dumy rosyjskiej z guberni wileńskiej. Należał do grona organizatorów utworzonego w czerwcu 1907 Stronnictwa Krajowego Litwy i Białej Rusi. Był członkiem wileńskiego Towarzystwa Popierania Polskiej Sztuki Scenicznej. W 1910 wybrano go na posła guberni wileńskiej do Rady Państwa. Był zwolennikiem pełnej niezależności reprezentacji polskiej w Radzie Państwa i przeciwnikiem współpracy z klubami rosyjskimi. Wybuch pierwszej wojny światowej zastał go w Warszawie, skąd z trudem powrócił na Wileńszczyznę. Podczas okupacji niemieckiej przebywał w Olszewie. Po zajęciu Wileńszczyzny przez gen. Lucjana Zeligowskiego pełnił funkcję kontrolera państwowego Litwy Środkowej oraz kierował paramilitarnym Związkiem Bezpieczeństwa Kraju. Po 1922 wycofał się z życia pu-

blicznego i poświęcił się odbudowie zdewastowanego podczas wojny Olszewa i pracy literackiej. W tym okresie wydał w Wilnie kilka dramatów: *Milion* (1920), *ksiądz Adam* (1921), *On i ona* (1923). Od 1887 r. żonaty z Jadwigą z Horwatów (1865-1930), z tego małżeństwa urodziło się sześcioro dzieci, m.in. Ludwik (1890-1958), w II Rzeczypospolitej poseł na sejm, redaktor i wydawca pism wileńskich.

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 18; *Polski słownik biograficzny*, t. 3; Cz. Brzoza, K. Stepan, *Posłowie polscy w parlamencie rosyjskim 19060-1917. Słownik biograficzny*, Warszawa, 2001, s. 40-42.

Chomiński Franciszek Ksawery, ur. ok. poł. XVIII w., zm. 9. 06.1809 w Wilnie; poeta, tłumacz. W okresie konfederacji barskiej 1768-1772 związany z hetmanem Michałem Kazimierzem Ogińskim, wyjeżdżał z jego ramienia w misjach dyplomatycznych, m.in. do Wiednia i Paryża, następnie po 1775 przebywał na emigracji we Francji i we Włoszech. Po powrocie do kraju związał się ze stronnictwem królewskim, posłował na sejmy 1780 i 1782. W 1784 został marszałkiem sejmu grodzieńskiego, w 1786 – Trybunału Litewskiego, był ostatnim wojewodą mścisławskim (1788-1793). Zwolennik Konstytucji 3 Maja 1791, później rzecznik polityki Adama Jerzego Czartoryskiego. W latach 1793-1807 był marszałkiem gubernialnym mińskim; w 1797 więziony przez Rosjan. Pisał mowy sejmowe, ody, epigramaty; tłumaczył *Ody* Horacego (1765), *Fedrę* J. Racine'a (1797), utwory J. Dellile'a, m.in. *Człowiek wiejski* (1818), P. Corneille'a, J.L. Grosseta.

Wielka encyklopedia PWN, t. 5. Warszawa, 2001, s. 503.

Chomiński Ludwik, syn Aleksandra i Jadwigi z Horwattów, ur. w 1890 w Olszewie pow. święciańskiego (obecnie Białoruś), zm.w 1958 w Warszawie; publicysta, redaktor i wydawca. Ukończył gimnazjum w Wilnie, następnie w l. 1908-1912 studiował rolnictwo w Uniwersytecie Jagiellońskim, po studiach wspólnie z ojcem Aleksandrem prowadził gospodarstwo w majątku Olszew. W 1918 założył w Wilnie drukarnię „Lux", wydawał czasopisma i dzienniki, m.in. „Gazetę Wileńską" i „Alma Mater Vilnensis". Był redaktorem dziennika „Nasz Kraj", następnie redagował i wydawał kilka tygodników ludowych. Od maja 1921 wydawał i redagował „Gazetę Krajową" w Wilnie, zamieszczając w niej szereg włanych artykułów. Ogłosił dwie prace: *Litwa środkowa a Polska* oraz *Ustrój Litwy*. Był posłem na sejm wileński, z którego przeszedł do Sejmu Ustawodawczego RP. W latach dwudziestych był posłem na sejm z mandatu Klubu Pracy. W 1941 r. wywieziony do ZSRR, po powrocie do Polski był dyrektorem Centralnego Instytutu Kultury w Warszawie.

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 19; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 51.

Chrapowicki Jan Antoni, ur. 1.10.1612 we wsi Podbrzezie (Padbiarezzie) nad Dźwiną koło Witebska, zm. w 1685, wojewoda witebski, dworzanin królewski i dyplomata, autor *Diariusza*.... Był synem Krzysztofa Chrapowickiego (?-1654), stolnika witebskiego, i Heleny z Woyna Jasienieckich (?-po 1655). Uczył się w Krakowie, w kolegium Nowodworskiego, następnie wstąpił na służbę do magnata Mikołaja Hlebowicza, kasztelana wileńskiego, swojego krewnego. W 1635 studiował w akademii w Amsterdamie, przebywał w Anglii, Belgii, Francji, gdzie słuchał wykładów w Sorbonie. Odbył podróż do Włoch, był w Rzymie, Bolonii, Padwie. Tam przeszedł z kalwinizmu na katolicyzm. Działalność polityczną rozpoczął w 1647 jako poseł na Sejm Rzeczypospolitej. W 1650 został chorążym smoleńskim, potem był podkomorzym, a we wrześniu 1669 został wojewodą witebskim. Diariusz pisał w latach 1656-1685.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 2. Warszawa 1962, s. 498; W. Taranieuski, *Kolki słou pra wiciebskaha wajawodu Jana Antoni Chrapawickaha i jaho „Dyjaryjusz"*. W: *Biełaruska-ruska-polskaje supastaulalnaje mowaznaustwa i litaraturaznaustwa*. Wiciebsk 1997, s. 450-452.

Chreptowicz Joachim Ignacy Józef Litawor, syn Marcjana i Teofili z Woynów, ur. 4.01.1729 w Jasieńcu k. Baranowicz, zm. 4.03.1812 w Warszawie; poeta, publicysta, tłumacz. Początkowo uczył się w domu w Jasieńcu i w Szczorsach, następnie uczęszczał do kolegium jezuickiego w Nieświeżu. Dwa lata studiował w Akademii Wileńskiej, potem wyjechał do Niemiec, gdzie studiował filozofię. Wiedzę i edukację pogłębiał w Anglii, Włoszech, Francji i Szwajcarii. W 1752 powrócił na Litwę i został stolnikiem nowogródzkim, w 1754 posłem na Sejm Rzeczypospolitej. Służył w wojsku, w stopniu pułkownika odszedł do rezerwy; wstąpił do służby dyplomatycznej, pracował w poselstwach w Wiedniu i Paryżu. Od 1756 był marszałkiem Najwyższego Trybunału, od 1773 – podkanclerzy, od 1791 – minister spraw zagranicznych WKL. W 1773-1794 – członek Komisji Edukacji Narodowej. W 1784 gościł w Szczorsach króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. W 1790 wyzwolił chłopów pańszczyźnianych w majątkach Szczorsy i Wiszniew; otworzył tam szkoły i szpitale. W Szczorsach zgromadził cenny zbiór druków i dokumentów, korzystali z niego uczeni z Uniwersytetu Wileńskiego; Adam Mickiewicz na przełomie 1821 i 1822 pisał w Szczorsach *Grażynę*. Po klęsce powstania kościuszkowskiego wyjechał do Wiednia, pod koniec życia mieszkał w Warszawie. Był jednym z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk; ogłaszał artykuły i wiersze w „Magazynie Warszawskim", w „Pamiętniku Warszawskim". Przygotował dla *Zbioru potrzebniejszych wiadomości* Ignacego Krasickiego artykuł *Poezja*, w którym – odstępując od oficjalnej doktryny klasycyzmu – zbliżył się do poglądów charakterystycznych dla rokoka i sentymentalizmu. Pisał wiersze okolicznościowe; napisał *Pamiętnik rodu Chreptowiczów* wydany przez W. Korotyńskiego w 1890.

J. Iwaszkiewicz, *O dwóch Joachimach Chreptowiczach*. „Atheneum Wileńskie" 1937; J. Iwaszkiewicz, *Polski słownik biograficzny*, t.3; A.K. Guzek, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 144; S. Ciarochin, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6. Minsk 1995, s.201-202.

Chromiński Kazimierz, ur. 1759, zm. 1816; literat, nauczyciel. Uczył się w Warszawie, pracował jako bezpłatny plenipotent w Bibliotece Załuskich, potem był nauczycielem, m.in. w l. 1802-1808 w liceum wileńskim i w Świsłoczy; jako publicysta współpracował z „Dziennikiem Wileńskim", ogłosił erudycyjną R*ozprawę o literaturze polskiej* (Wilno 1806).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 52.

Ciapiński Jerzy, ur. w 1718, zm.w 1768; poeta, kaznodzieja. Wykładał w szkole pijarskiej w Wilnie. Ogłosił w Wilnie *Zbiór kazań* (1754), *Przy zaczęciu Trybunału głównego W. X. Litewskiego* (1757). Pisał też epigramaty i ody w języku polskim i po łacinie, poświęcone arystokratom w Wielkim Księstwie Litewskim. Wydał podręcznik metodyczny *Methodus docendi pro Scholis Piis Provinciae Lituaniae* (1754).

Polski Słownik Biograficzny, t. 4, 1938, s. 17; *Lietuvos literaturos enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 92.

Cicėnas Jeronimas, ur. 24. 07. 1909 r. we wsi Garšvinė koło Ignaliny, zm. 21. 10. 1987 w Omaha (USA); litewski publicysta, etnograf, pamiętnikarz. Ukończył litewskie Gimnazjum Witolda Wielkiego w Wilnie, studiował na Uniwersytecie Wileńskim historię, literaturę i etnografię. Od 1926 r. współpracował z czasopismami i dziennikami litewskimi „Vilniaus Šviesa", „Vilniaus Žod-

is", „Vilniaus Balsas". Publikował artykuły w „Przeglądzie Wileńskim" Ludwika Abramowicza. W l. 1936-1939 był redaktorem czasopisma „Kuryba ir Kritika", wydawanego w Wilnie. Wydał w Wilnie: *Vilniaus tautosaka* (Folklor wileński 1934), *Daugėliškiniai burtai* (Wróżby dowgieliskie 1934), a także opowieści z czasów pańszczyzny – *Dvaruos praėstos dienos* (Dni przeżyte we dworach 1937) W 1944 r. zbiegł przed Armią Sowiecką na Zachód, zamieszkał w USA. Tam wydał książkę *Vilnius tarp audrų* (Wilno między burzami 1953).

A. Lapinskienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 93.

Ciecierski Faustyn, ur. 1760 na Warmii, zm. 1832 w Poporciach (Paparèiai) na Litwie; pamiętnikarz, dominikanin. Po odbyciu pierwszych nauk w 1777 wstąpił do dominikanów. Studiował w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, gdzie uzyskał doktorat teologii i filozofii. Był profesorem filozofii, historii Kościoła i teologii w szkołach dominikańskich, m.in. w Zabiałach koło Połocka. Zajmował się historią Polski i napisał dzieje Litwy. W l. 1790-1797 przebywał w Wilnie jako prokurator prowincji litewskiej i prowadził sprawy klasztorów dominikańskich. Brał udział w przygotowaniach do powstania 1794 oraz przy organizowaniu tzw. asocjacji wileńskiej, która siecią organizacji spiskowej miała ogarnąć trzy zabory. Wykrycie spisku spowodowało aresztowanie Ciecierskiego w 1797 i zesłanie do kopalń na Syberii, po 4 latach został ułaskawiony i powrócił do kraju. Najpierw zamieszkał w Zabiałach, następnie przeniósł się do Poporciów nad Wilią, gdzie zmarł i został pochowany. Pozostawił w rękopisie *Pamiętnik z Syberii*, wydany w 1865 r. we Lwowie.

Polski Słownik Biograficzny, t. 4, s. 36-37; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiela*, Warszawa, 1963, s.44-45.

Ciecierski Feliks, ur. 1774 w?, zm. 1826 w Wilnie; pisarz, pedagog, fizyk, ksiądz, dominikanin. Studiował filozofię, wyższą matematykę i fizykę w Szkole Głównej Litewskiej, otrzymał doktorat filozofii i teologii Uniwersytetu Wileńskiego, wykładał poetykę, retorykę i fizykę w kolegium dominikanów w Zabiałach, w Grodnie i Nowogródku. Ostatnie lata życia spędził w Wilnie. Publikował artykuły, napisał *Traktat o poetyce i retoryce* (rękopis zaginął), wydał w języku łacińskim podręcznik fizyki eksperymentalnej (Grodno 1806).

A. Maldzis, *Na skryżawanni sławianskich tradycyj*. Minsk 1980; A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 500.

Ciecierski Michał, syn Jana, brat Faustyna, ur.?, zm. 12.09.1797; dramaturg, dominikanin. Pochodził prawdopodobnie z Warmii, był wykładowcą w kolegium dominikańskim w Zabiałach (obecnie Wołyńce) koło Połocka. Pisał dramaty, które wystawiał na szkolnej scenie, m.in. *Saper*, *Femistokles*, *Komedia*.

A.A. Mielnikau, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t.6, Minsk, 1995, s. 241.

Ciepliński Marcin, pseud. M. Ossoryja, ur. 1810 (?) w folwarku Krupowo lub Cieszejkowo k. Zelwy w Nowogródzkiem, zm. 3.08.1847; poeta. W 1831-1833 przebywał na zesłaniu na Kaukazie, po powrocie mieszkał w własnym folwarku k. Zelwy. Od 1837 publikował wiersze i przekłady w wileńskim noworoczniku „Biruta", w czasopismach „Athenaeum" i „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe". Przygotował do druku 3 tomy *Poezji*, które jednak nie ukazały się drukiem. Rękopisy zaginęły.

A. Podbereski, *Wyjątek z listu pisanego z Wilna*. „Tygodnik Petersburski" 1842, nr 20; U. Marchel, *Encykłapiedyja literatury matactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 499.

Ciotka, wł. Paszkiewicz-Kairys Ałaiza, pseud. Hauryła z Połacka, Banadyś Asaka,

Maciej Krapiuka, M. Krapiwicha; ur. 3. 07. 1876 we wsi Pieszczynie koło Lidy w katolickiej rodzinie, zm. 5. 02. 1916 w folwarku Stary Dwór koło Lidy. Ukończyła rosyjskie prywatne gimnazjum Prozorowa w Wilnie, a następnie w l. 1902-1904 uczyła się na wyższych kursach w Petersburgu. Obracała się tu w kręgu białoruskich socjalistów. Po powrocie do Wilna pracowała jako felczer w szpitalu psychiatrycznym w Nowej Wilejce. Wiersze zaczęła pisać w 1902. Utwory powstałe w l. 1902-1904 utrzymane są wyraźnie w duchu pozytywistycznym. Zaangażowana w nielegalną działalność, wydawała w 1905 ulotki, pisała rewolucyjne wiersze, głosiła w nich idee rewolucji klasowej i narodowej. W listopadzie 1906 r. wraz z braćmi Łuckiewiczami uczestniczyła w założeniu i redagowaniu w Wilnie tygodnika „Nasza Dola". Po stłumieniu rewolucji 1905 zmuszona była wyemigrować do Galicji. W roku 1906 wydała w Żółkwi pod pseudonimem Hauryła z Połacka wiersz *Chrest na swabodu* (ukazał się też anonimowo w Wilnie w r.1905) oraz w tymże roku wydała zbiorek *wierszy. Skrypka biełaruskaja*. W 1906 opublikowano w Petersburgu jej pierwszy elementarz białoruski pt. *Pierszaje czytannie dla dzietak biełarusau*. Studiowała (jako wolny słuchacz) na Uniwersytecie Lwowskim, u W. Bruchnalskiego podjęła pracę magisterską *Batlejki na Białorusi i ich związek z polską literaturą dramatyczną*. Po krótkim pobycie w redakcji „Naszej Niwy" w Wilnie, powróciła do Galicji. W latach 1908-1909 mieszkała w Krakowie, zapisała się na wydział humanistyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ze względu na chorobę (gruźlicę) przebywała w Zakopanem. W Krakowie w 1909 napisała wiersz o Wilnie *Z czużyny*. W jej poezji z lat 1908-1916 uwidacznia się powrót do równowagi i spokoju, ale i nuta pesymizmu, poczucie samotności człowieka i bezsensu życia Po powrocie do kraju uczestniczyła w tworzeniu białoruskiego teatru Ihnata Bujnickiego w Wilnie. Była też aktorką i pod pseudonimem Krapiwka występowała w sztuce Kropiwnickiego, Czechowa, w *Zimowym wieczorze* E.Orzeszkowej. Z trupą Bujnickiego występowała w Wilnie, Nowej Wilejce, w Lidzie. W 1911 wyszła za mąż za litewskiego inżyniera Steponasa Kairysa Utwory swoje zamieszczała w kalendarzach białoruskich wydawanych w Wilnie i w kalendarzach „Naszej Niwy"na lata 1910-1915. W roku 1914 zaczęła redagować w Mińsku pisemko „Łuczynka". Do Wilna wróciła w 1915 roku. Organizowała tu szkoły białoruskie, kursy nauczycielskie, była siostrą w szpitalu wojskowym. W 1916 należała do inicjatorów założenia redagowanego przez Wacława Łastowskiego pisma „Homan", na łamach którego zamieszczała swoje utwory. W 1916 roku znalazła się w rodzinnych okolicach, aby tam pomagać w zwalczaniu epidemii tyfusu. Zaraziła się i 5 lutego 1916 zmarła. Pochowano ją w pobliskiej wsi Stary Dwór. Dramatyczne były losy jej rodziny: brat Wojciech wywieziony został na Sybir, siostry wyjechały do Polski i następnie do Stanów Zjednoczonych, tam też znalazł się jej mąż.

Bielaruskija piśmienniki. *Bijabiblijahraficzny słounik*, t.I,.Minsk 1992, s.216-222; *Historyja biełaruskaj litaratury XX stahoddzia*, t.I, Mińsk 1992, s.103-120; *Antologia poezji białoruskiej*, wybr.i oprac. Jan Huszcza, wstęp Aleksander Barszczewski, BN Nr 196, Wrocław i in., 1978, s.XXVI, 93; opr. T. Zienkiewicz.

„Comoedia", miesięcznik, wydawany w Wilnie od października 1938 do czerwca 1939; jako wydawca podpisywał się pod nim Stanisław Turski, właściciel drukarni „Grafika". Redaktorem naczelnym był Józef Maśliński. Redakcja i administracja mieściły się przy ul. Tatarskiej 22. Współpracowali z pismem: Jan Bułhak, Tadeusz Byrski, Józef Czechowicz, Walerian Charkiewicz, Wanda Dobaczewska, Konrad Górski, Jan Huszcza, Wacław Iwaniuk, Tadeusz Łopalewski, Czesław Miłosz, Jerzy Orda, Sergiusz Piaseczki, Julian Przyboś, Aleksander Rymkie-

wicz, Irena Sławińska, Jerzy Zagórski i inni.

J. Malinowski, *Polska prasa w Wilnie*. „Wileńskie Rozmaitości" 1990, nr 2, s. 6.

Csato Edward, ur. 19.12.1920 w Olszanicy k. Leska, zm. 27.04.1968 w Toruniu; krytyk teatralny, eseista. W 1937 rozpoczął studia na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w 1938 debiutował w „Sygnałach". Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939. Lata okupacji spędził w Wilnie, łącząc pracę zarobkową z studiami na tajnym uniwersytecie, do 1941 współpracował z prasą polską. Po zajęciu Wilna w 1944 przez ZSRR wcielony do armii sowieckiej, następnie wysłany do wyrębu lasów w okolicach Kaługi. W l. 1945-1946 mieszkał w Łodzi, następnie w Warszawie, współredagował „Nowiny Literackie", od 1952 był redaktorem pisma „Teatr", w l. 1949-1968 wykładał w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Warszawie, w l. 1962-1968 – był wykładowcą Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Głównym dziełem jego jest studium monograficzne *Leon Schiller*.

Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 2000, s. 96.

Cunzer Alikum, ur. 1840, zm. 1913; żydowski poeta. Popularny w Wilnie na początku lat 70-tych XIX w. twórca tekstów i melodii piosenek, śpiewanych w środowiskach żydowskich w Europie Środkowej.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 91.

Cvirka Petras, ur. 25.03.1909 we wsi Klaugiai koło Jurborka, zm. 2.05.1947 w Wilnie; litewski poeta i prozaik. Pochodził z rodziny chłopskiej, w 1926 ukończył progimnazjum w Wilkach (Vilkija), w l. 1926-1930 uczył się w Szkole Sztuk Pięknych w Kownie. Działał w klubie robotniczym „Viltis" („Nadzieja"), współpracował z czasopismem „Trečias Frontas". W l. 1931-1932 studiował w Paryżu literaturę i język francuski. W 1934 został przyjęty do Związku Pisarzy Litewskich; w 1936 pracował w redakcji czasopisma „Literatura", w tymże roku odwiedził Leningrad i Moskwę. W l. 1938 i 1939 znowu zwiedził ZSRR. W 1940 przyjechał do Wilna, został wybrany do Sejmu Ludowego, był członkiem delegacji litewskiej, która w 1940 podpisała w Moskwie akt aneksji Litwy przez ZSRR. Od 1940 należał do Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego. Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej ewakuował się w głąb ZSRR. W 1941 mieszkał ZSRR żoną w Kirowie, Saratowie i Ałma-Acie w Kazachstanie, od 1942 w Moskwie. W 1944 wrócił do Wilna. W l. 1944-1947 pełnił obowiązki przewodniczącego Związku Pisarzy Litewskich. Jako pisarz debiutował w 1924. Pierwszy tom poezji pt. *Pirmosios mišios (Pierwsza msza)* wydał w 1928. Opublikował powieści *Frank Kruk* (Kaunas 1930), *Ziemia żywicielka* (Kaunas 1935), *Majster i syn* (Kaunas 1936). Kilka jego opowiadań przełożono na język polski. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos rašytojai. Vilnius 1984; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 170; R. Skeivys, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 95.

Cywiński Stanisław, syn Mariana i Julii z Gintowtów, ur. 19.01. 1888 (wg. innych danych 29.08.1887) w Mohylewie, zm. 29.03. 1941 w Kirowie; publicysta, historyk literatury, doktor nauk filozoficznych, docent USB. Gimnazjum ukończył w Mohylewie, następnie studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktoryzował się na USB na podstawie pracy o Cyprianie Kamilu Norwidzie w 1924. Od 1908 związał się z organizacją „Eleusis", założoną przez Wincentego Lutosławskiego. Po ukończeniu studiów, w 1910 przyjechał do Wilna, gdzie mieszkał na stałe, z wyjątkiem lat 1919-1922, i od razu rozpoczął pracę jako nauczyciel w gimnazjum Winogradowa, w szkole malarstwa Józefa

Monwiłła w Wilnie, prowadził lekcje z literatury polskiej dla uczniów dobrowolnie zgłaszających się. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wygłaszał odczyty na tematy literackie. W Wilnie rozpoczął działalność publicystyczną. Drukował artykuły w „Kurierze Wileńskim", Tygodniku Wileńskim", a także w ogólnopolskich: „Prąd", „Iskra", „Słowo i Czyn". W chwili wybuchu wojny światowej zdecydowanie opowiedział się za ideologią narodową reprezentowaną przez Romana Dmowskiego. Ideologii tej pozostanie wierny do końca życia. W 1915 był współorganizatorem w Wilnie Stowarzyszenia Nauczycieli i Wychowawców Polskich, które założyły pierwsze średnie szkoły polskie. W styczniu 1919 opuścił miasto udając się na piechotę do Warszawy. W Warszawie i Zakopanem (chorował na płuca) spędził trzy lata i dopiero na początku 1922 powrócił do Wilna i od razu rozpoczął pracę w Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta, jednocześnie pracował w szkole Sióstr Nazaretanek. Od 1924 pracował jako docent na Uniwersytecie Stefana Batorego, w 1928 uzyskał habilitację. Był jednym z pierwszych badaczy twórczości Kamila Cypriana Norwida, publikował artykuły w „Dzienniku Wileńskim". Ponadto w takich pismach, jak „Myśl Narodowa", „Ruch Literacki", „Pamiętnik Literacki", „Prąd", „ABC", „Nowa Książka". W 1938 pobity przez oficerów i skazany za obrazę J. Piłsudskiego na 1,5 roku więzienia, po kilku miesiącach zwolniony za kaucją. Opublikował m.in. *Bazylika wileńska* (1931), *Literatura w Wilnie i Wilno w literaturze* (1934). 25 września 1939 został aresztowany razem z żoną i przewieziony do budynku NKWD przy ul. Słowackiego. Żonę zwolniono po kilku godzinach, Cywińskiego – po trzech dniach. Powtórnie został aresztowany przed wejściem Litwinów do Wilna (24.10.1939), przewieziony do Białegostoku, Wilejki, Orszy i stamtąd do Kirowa i później do stanicy Wołośnica. Zmarł na gruźlicę płuc i choroby żołądka. Grób nie jest znany.

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 19; K. Górski, *Stanisław Cywiński*. „Pamiętnik Literacki" 1946, z. 1/2; J. Kryszewska, *Stanisław Cywiński; Wilnianin i nauczyciel*. „Wileńskie Rozmaitości" 1993, nr 17; Z. Ponarski, *Stanisław Cywiński* z *ulicy Trockiej*. „Wileńskie Rozmaitości" 2001, nr 6, s.12-14.

Czajkowski Michał, zw. Sadykiem Paszą, ur. 29.09.1804 w Halczyńcu k. Berdyczowa (Ukraina), zm. 18.01.1886 w Borkach k. Kijowa; powieściopisarz, działacz niepodległościowy; w powstaniu listopadowym 1830-1831 walczył w Pułku Jazdy Wołyńskiej K. Różyckiego. Po upadku powstania na emigracji we Francji; od 1838 współpracownik A.J. Czartoryskiego; w 1841 wysłany z misją dyplomatyczną do Stambułu, stanął wkrótce na czele Agencji Polskiej na Wschodzie, rozbudzając nastroje antyrosyjskie w Turcji i na Bałkanach. W 1850 przyjął islam, imię Mehmed Sadik i przeszedł na służbę turecką; w działalności politycznej pomagała mu Ludwika Śniadecka, prawdopodobnie związana z Czajkowskim ślubem muzułmańskim; podczas wojny krymskiej 1853-1856 organizował oddziały kozaków sułtańskich oraz dowodził nimi 1854 w ofensywie wołoskiej. Po 1864 uległ ideom panslawizmu, uzyskawszy łaskę carską przyjął prawosławie i w 1872 r. osiadł na Ukrainie. Oskarżany o zdradę narodową i nękany osobistymi kłopotami popełnił samobójstwo. Autor powieści pisanych w duchu romantycznej idealizacji Kozaczyzny. W Wilnie wydał skandalizującą powieść *Anna* (t. 1-4). Pierwsze wydanie tej powieści ukazało się w Paryżu w 1840 r., następnie w 1841 r. – w Poznaniu, w 1851 r. *Annę* wydał w Wilnie Zawadzki.

J. Chudzikowska, *Dziwne życie Sadyka Paszy*, Warszawa 1982; Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 6, Warszawa 2002, s. 290.

Czaplicka-Tarnasa Jadwiga, poetka, aktorka teatrów wileńskich; w 1911 wydała w Wilnie tomik wierszy.

F. Ruszczyc, *Dziennik. Część pierwsza. Ku Wilnu*, Warszawa, 1994, s. 245.

Czarkowska Melania, z Sas-Mikulskich, pseud. Melczarska, żona Ludwika Czarkowskiego, ur. w XIX w., zm.?; poetka, publicystka. Przed pierwszą wojną światową kierowała kołem księgarnianym tanich wydawnictw przy ul. Wileńskiej w Wilnie. Pod pseudonimem Melczarska wydała w 1907 *O pańszczyźnie w Polsce*, publikowała poezje w „Kurierze Litewskim" i „Znad Wilji i Niemna".

A. Romanowski, *Młoda Polska* wileńska. Kraków 1999, s. 85; Encyklopedia *Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 56.

Czarkowski Ludwik Michał, syn Tomasza i Teofili z Lubowidzkich, pseud. Sobiesław Sękta, ur. 4. 09. 1855 w Czarkówce w powiecie bielskim, zm. 28.10.1928 w Wilnie; literat, publicysta, bibliograf, lekarz. Po ukończeniu w 1875 gimnazjum filologicznego w Wilnie, wstąpił na wydział lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1880. Pracował jako lekarz w l. 1881-1884 w Skale pod Ojcowem, w 1884-1894 w Siemiatyczach, w 1894-1911 w Wilnie i krótko w Grodnie. W l. 1912-1918 pracował w Siennie w guberni mohylewskiej, gdzie zarządzał szpitalem ziemskim. W 1918 powrócił do Wilna, gdzie od 1919 był starszym bibliotekarzem Biblioteki Naukowej USB. Od 1894 był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, w którym w l. 1897-1899 był starszym sekretarzem, w l. 1902-1904 wiceprezesem i w 1925 jego honorowym prezesem. Zainicjował Związek Lekarzy Polaków w Wilnie, współpracował przy jego tworzeniu w 1918. Z zamiłowania był literatem, publikował artykuły i utwory literackie w różnych gazetach i czasopismach (m.in. „Niwa", „Głos", „Wisła") pod własnym nazwiskiem lub pseudonimem Sobiesław Sękta. Był członkiem redakcji „Dziennika Wileńskiego" i wileńskiej „Zorzy". W wydaniu książkowym ogłosił następujące prace: *Wzajemny stosunek stanów na Podlasiu* (1895), *Powiat bielski guberni grodzieńskiej* (1908), *Pseudonimy i kryptonimy polskie* (Wilno 1922), *Słowniczek najpospolitszych rusycyzmów* (Wilno 1909, II wyd. 1920). Na początku lat dwudziestych był jednym z najwybitniejszych członów Ligi Narodowej na terenie Wilna. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Almanach Literacki, Wilno 1926, s. 20; M. Brensztejn, „Przegląd Biblioteczny", 1928, III, z. 4; *Polski słownik biograficzny*, t. 4; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*, Olsztyn 1993, s.49.

Czarniauska Leonila, Czerniawska, córka Justyna i Emilii, po mężu Harecka, żona pisarza i działacza białoruskiego Maksima Hareckiego, ur. 4 (16).11.1893 we wsi Targany w powiecie borysowskim, zm. 26. 09. 1976 r. w Leningradzie; białoruska tłumaczka, prozaik. Urodziła się w rodzinie drobnoszlacheckiej, ojciec arendował folwarki. W 1910 ukończyła Instytut Maryiński w Wilnie. Od 1912 r. pracowała jako nauczycielka w Zalesiu powiatu dziśnieńskiego. W 1918 zamieszkała w Wilnie, gdzie w 1919 wyszła za mąż za Maksima Hareckiego, białoruskiego pisarza i działacza; w l. 1919-1923 była nauczycielką Gimnazjum Białoruskiego w Wilnie. W l. 1923-1925 i 1928-1932 mieszkała z mężem w Mińsku, w l. 1926-1928 – w Horkach na Białorusi, w 1929-1932 – pracowała w redakcji „Iskry Ilicza". Od 1932 mieszkała z mężem na zesłaniu w Wiatce, do 1947 była wychowawczynią w domu dziecka, od 1947 mieszkała w Leningradzie, gdzie zmarła i została pochowana. Jako pisarka debiutowała w wileńskich czasopismach „Nasza Dumka" (opowiadanie *Mikitka*). Późniejsze utwory literackie publikowała głównie w ZSRR.

P. Czyhryn, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6, Minsk, 1995, s. 261-262.

Czarnocki Szymon, pseud. Władysław Renard, ur. w 1868, zm. w 1937; literat, aktor i konferansjer. Pierwsze prace literackie i publicystyczne drukował w „Biesiadzie Li-

terackiej", „Przeglądzie Tygodniowym", „Tygodniku Ilustrowanym". „Świecie", „Kurierze Warszawskim". Od 1909 mieszkał w Wilnie, po 1922 pracował jako naczelnik Wydziału Prezydialnego Izby Skarbowej. W „Tygodniku Wileńskim" wydrukował cykl sonetów *Impresje wileńskie* (1911). Autor licznych sztuk teatralnych, z których w Wilnie wystawiono premiery: dramatu historycznego *Giżanka* (1910) i farsy *Detektyw i teściowa* (1914) oraz tekstów do kabaretów *Revueta Kukuryku* i *Ach IV*. Ponadto ogłosił utwory: *Sejm wileński: satyra grzeczna i fraszki krotochwilne*.(Wilno 1922); *Sylwetki wileńskie*, „Środy Literackie"1937, *Włodek Pomian* (Wilno 1922), zbiór nowel pt. *One*. Publikował też wiersze. Był ponadto długoletnim kuratorem Synodu Wileńskiego.

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 45; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 57.

Czarnyszewicz Florian, ur. w 1895 w okolicach Bobrujska nad Berezyną, zm. 18.08.1964 w Willa Carlos Paz w Argentynie; pisarz. Pochodził z szlachty zagrodowej, ukończył 4 klasy szkoły w Bobrujsku. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1920. Po przyłączeniu jego rodzinnych stron do Białoruskiej SRR przeniósł się do Wilna, gdzie mieszkał do 1924. Służył w policji państwowej i uczył się gramatyki, historii i literatury polskiej. W 1924 wyemigrował do Argentyny w poszukiwaniu pracy. W Berisso, gdzie zamieszkał, pracował przez ponad trzydzieści lat jako robotnik w zakładach mięsnych. Od 1925 działał w Towarzystwie Polskim w Berisso. Był pisarzem samoukiem. Po przejściu na emeryturę osiadł we własnym domu w Villa Carlos Paz koło Cordoby. Jako pisarz debiutował w 1942 powieścią *Nadberezyńcy* (Buenos Aires 1942), następnie wydał powieści *Wicik Żywica* (Buenos Aires 1953), *Losy pasierbów* (Paryż 1958), *Chłopcy z Nowoszyszek* (Londyn 1963).

J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*. Lublin 1989, s. 31-32; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*. Warszawa 1992, s. 68.

Czeczot Jan, ur. 24.06. 1796 w Maluszycach w Nowogródzkiem, zm. 1.08.1847 w Druskienikach; poeta, zbieracz folkloru. Syn oficjalisty dworskiego, przyjaźnił się z Mickiewiczem od lat szkolnych w Nowogródku; studia na Uniwersytecie Wileńskim przerwał po roku, zatrudnił się jako urzędnik w administracji masy radziwiłłowskiej; od 1818 należał do Towarzystwa Filomatów, był sekretarzem i piosenkarzem towarzystwa. Skazany na 6 miesięcy twierdzy i dożywotnie zesłanie, przebywał w l. 1825-1841 w Kizyle, Ufie, Twerze i na Witebszczyźnie; po powrocie w 1841 do 1844 był bibliotekarzem w Szczorsach. Przez całe życie gromadził pieśni ludowe, wydał je w sześciu zbiorkach *Piosnki wieśniacze znad Niemna i Dźwiny* (Wilno 1837-1846). Z folkloru wywodzi się też jego własna twórczość. Swoje wiersze ogłosił w 1846 pt. *Pieśni ziemianina*. Pisał też piosenki i wiersze w języku białoruskim. Pochowany na cmentarzu w Rotnicy koło Druskienik.

S. Pigoń, *Polski słownik biograficzny*, t. 4; H. Gacowa, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 163; K. Cwirka, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 522-523; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 58.

Czerniawski I. I., żył w XIX w.; rosyjski poeta. W latach 1805-1820 wykładał język rosyjski i literaturę na Uniwersytecie Wileńskim. Przybył do Wilna z Kazania. W latach 1805-1809 opublikował w petersburskich czasopismach kilka wierszy.

A. Kaupuż, *Iz istorii priepodawanija russkogo języka i słowiesnosti w starom Wilniusskom uniwiersitiete* (*prof. I.I. Czerniawskij, 1805-1820*). „Literatûra„, 1969, t. XI (2), s. 173-198; P. Uawriniec,

Russkaja literatura Litwy. XIX- pierwaja polowina XX wieka. Wilnius 1999, s.14.

Czerniewski Antoni, ur. w drugiej poł. XVII w., zm. w poł. XVIII w., autor dramatów szkolnych. Mieszkał w Grodnie, później był profesorem w Akademii Wileńskiej, był prefektem szkół na Litwie. W 1715 r. wydał w Wilnie tragedię *Stylista igneus divini amoris*; w 1724 r. - dedykowany marszałkowi WKL Aleksandrowi Pawłowi Sapieże zbiór kazań *Strzały Jonathy słowa boskie*. Kazania skierowane były do osób wykształconych, z alegoriami, cytatami z Biblii i historii powszechnej.

V. Gaigalaitė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 98.

Czerski Stanisław, ur. 10. 10. 1777 w Inflantach, zm. 30. 04. 1833 w Worniach (Varniai) na Żmudzi; tłumacz, pisarz, grafik, jezuita. Uczył się w kolegium jezuickim w Połocku, w 1794 r. wstąpił do zakonu jezuitów, w 1807 wyświęcony na księdza. Był nauczycielem języka niemieckiego w kolegiach jezuickich w Witebsku, Mohylewie, Połocku, Orszy oraz w gimnazjum w Wilnie. W sprawach naukowych wysłany przez Uniwersytet Wileński w l. 1819-1821 za granicę: zwiedził Paryż, Niemcy, Anglię i Włochy. Od 1823 był proboszczem w Sałantach (Salantai) koło Kretyngi. Uczestniczył w powstaniu 1831. Pisał po polsku i po łacinie. Przełożył na język polski bajki Fedrusa: *Bayki Fedra ksiąg pięć* (1810), na język łaciński odę Gawriiła Dierżawina *Bóg*. Wydał też *Opis Żmudzkiey dyecezyi* (1830).

V. Vanagas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 98.

D

Dalecka Wanda, ur.?, zm. 1923 w Słonimie; pisarka, nauczycielka. Przed pierwszą wojną światową mieszkała w Mińsku, publikowała artykuły i utwory m.in. „Kurierze Litewskim" (*Krwawe zorze*, 1907, nr 165), w „Gońcu Wileńskim", w 1912 wydała w Wilnie *Refleksy*; w 1918 była członkiem władz Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Mińsku. W 1919 pracowała jako nauczycielka na Wileńszczyźnie, w 1920 mieszkała w Święcianach, w 1921 w Wilnie, a od 1922 w Słonimie, gdzie uczyła w seminarium nauczycielskim prowadzonym przez zakonnice. W 1923 wydała w Poznaniu obrazek sceniczny pt. *W starym dworze*.

Druki wydawane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914", t. 5, s. 410; T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*, Olsztyn, 1997, s. 204.

Dambrowski, Dąbrowski, Samuel, ur. 1577 w Pogorzeli (Wielkopolska), zm. 15.07.1625 w Wilnie; pisarz reformacyjny i kaznodzieja. Po studiach w toruńskim gimnazjum, uniwersytetach w Królewcu i Wittenberdze od 1600 był pastorem ewangelicko-augsburskim w Poznaniu, 1607 superintendent wielkopolski, od 1615 – superintendent zborów litewskich i żmudzkich. Wydał modlitewnik *Lekarstwo duszne... w chorobie* (Gdańsk 1611), zbiór modlitw i pieśni religijnych *Raj duszny* (Toruń 1621) i obszerną *Postyllę chrześcijańską* (Toruń 1621). Napisał też *Kazania pogrzebowe*, wydane w 1843 w Kwidzynie. Zmarł podczas zarazy.

E. Bursche, *Polski słownik biograficzny*, t. 4; K. Kolbuszowski, *Postyllografia polska XVI i XVII wieku*. Kraków 1921; H. Barycz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1.Warszawa 1984, s. 175.

„Da pracy", białoruska gazeta, wydawana w Wilnie od 1.10.1927 do 16.12.1928, dwa razy na tydzień. Organ białoruskiego klubu poselskiego „Zmahannie". Na łamach gazety publikowano wystąpienia posłów białoruskich na Sejm RP. Wiersze i felietony autorów białoruskich.

S.W. Gowin, *Druk Zachodniaj Biełarusi*. Minsk 1974; *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985.

Daukantas Simonas, Dowkont Szymon, ur. 29.10.1793 we wsi Kalviai koło Szkudów (Skuodas) na Żmudzi, zm. 26.11.1864 w Popielu (Papilė) na Żmudzi. Pochodził z rodziny chłopów pańszczyźnianych, tzw. czynszowców należących do Franciszka Sapiehy. Uczył się w dwuklasowej szkole w Kretyndze, następnie był uczniem szkoły w Kalwarii Żmudzkiej. W l. 1814-1816 uczył się w gimnazjum w Wilnie; po ukończeniu gimnazjum wstąpił na wydział literatury i nauk wyzwolonych Uniwersytetu Wileńskiego, po roku przeniósł się na wydział nauk moralnych i politycznych UW; po ukończeniu w 1822 uniwersytetu otrzymał tytuł magistra prawa. Od 1826 pracował w kancelarii generała gubernatora w Rydze. W l. 1835-1850 był urzędnikiem w rosyjskim senacie w Petersburgu. Studiował tam *Metrykę litewską* i inne dokumenty archiwalne wywiezione przez Rosjan z Wilna. Podczas urlopów przyjeżdżał na Litwę, zbierał tu pieśni i podania ludowe; nawiązał kontak-

ty z Teodorem Narbuttem, wysyłał do niego, do majątku Szawry w powiecie lidzkim, dokumenty historyczne i książki. Narbutt wysłanych przez Dowkonta materiałów nie zwrócił, doszło do konfliktu i współpraca obu historyków została przerwana. Dowkont wysyłał z Petersburga różne materiały źródłowe dla biskupa Macieja Wołonczewskiego (Motiejus Valančius), który w tym czasie pisał książkę *Biskupstwo żmudzkie*, wydaną w 1848. W 1851 Dowkont odszedł na emeryturę i zamieszkał u biskupa Wołonczewskiego w Worniach, uczył biskupa języka niemieckiego, przygotowywał prace naukowe. Jednakże przyjaźń z biskupem trwała krótko: Wołonczewski nie dotrzymał obietnicy, zmniejszył pensję Dowkonta, doszło do kłótni i stosunki między biskupem i Dowkontem urwały się. Ponadto po ukazaniu się drukiem w 1855 w Petersburgu książki *Budas senovės lietuvių-kalnėnų i žemaičių (Oblicze dawnych Litwninów z wyżyn i ze Żmudzi)*, podpisanej pseudonimem Jokubas Laukys, władze carskie zainteresowały się kto jest autorem. Ustalono nazwisko autora i jego adres, a książkę zabroniono upowszechniać. Wówczas D. opuścił Wornie i wyjechał na Łotwę do majątku Jaunsvirlauka do Piotra Smuglewicza, gdzie dalej intensywnie pracował naukowo, korespondował z archeologiem Eustachym Tyszkiewiczem, podróżował po Żmudzi. W 1859 opuścił Jaunsvirlaukć i zamieszkał u siostry Anastazji w pobliżu Szkudów, następnie przeniósł się do księdza Ignacego Wojszwiłły, proboszcza parafii Popiel. Tutaj przeżył powstanie 1863, utratę przyjaciół, których zesłano na Sybir, i po ciężkiej chorobie zmarł. D. Pisał swoje prace w języku litewskim; napisał cztery dziełka historyczne: w 1822 – *Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių* (*Czyny dawnych Litwinów Żmudzinów*), w 1838 – *Istorija žemaitiška* (*Historia Żmudzi*), w 1845 – *Budas senovės lietuvių-kalnėnų ir žemaičių* (*Oblicze dawnych Litwinów wyżyn i ze Żmudzi*) oraz w 1850 – *Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje* (*Opowieść o narodzie litewskim w dawnych czasach*). Spośród czterech wymienionych dzieł tylko *Oblicze dawnych Litwinów...* ukazało się drukiem za życia autora. W pracach historycznych Dowkont tworzył wyidealizowany, pozbawiony obiektywizmu historycznego obraz Litwy. Zajmował się też twórczością literacką. Przełożył na język litewski bajki Fedrusa oraz biograficzne opowieści Corneliusa Neposa, w rękopisie pozostawił kilka opowieści dydaktycznych. W 1846 w Petersburgu wydał zbiór *Dainos žemaičių* (*Pieśni żmudzkie*), w 1842 opublikował elementarz litewski *Abecela lietuvių kalnėnų ir žemaičių*, a w rękopisie pozostawił *Žemaičių pasakos (Baśnie żmudzkie*, wydane w 1940), po 1851 *Słownik polsko-litewski*, opowiadanie *Palangos Pietris* i inne utwory. W języku polskim pisał niewiele. Zachowały się rękopisy: *Książki jakie wyszły pod różnemi nazwiskami* (1857) – wykaz prac pisarza; *Na pismo litewskie wychodzące raz w rok pod nazwaniem „Kalendorius ukiszkas"* oraz *Moim zdaniem, dialekta tak się dzielą: pomorski czyli żmudzki, pruski dolny, może dawniej i litewski* (1850). Drukiem po polsku ukazały się dwa jego utwory: *O sposobie prowadzenia wojny u starożytnych Litwinów* w: „Rocznik Literacki" 1949 oraz *Jak walczyli dawni Litwini* (Wilno 1921).

Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius pod red. Juozasa Girdzijauskasa. Vilnius 2001, s. 637-653; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t. 1. Warszawa 2003, s. 88-91.

Dauksza Mikołaj, Daukša Mikalojus, ur. 1527/1538 prawdopodobnie w Babianach koło Kiejdan, zm. 02.1613 w Worniach; litewski tłumacz, ksiądz. Nie wiadomo, gdzie się uczył; dobrze znał język polski, łaciński i litewski; w 1570 został proboszczem w Krokach koło Kiejdan; od 1572 był kanonikiem żmudzkim; w 1592 – proboszcz parafii w Betygole; od 1609 był administratorem diecezji żmudzkiej, w 1610 diecezję przekazał biskupowi M. Pacowi. Przełożył z ję-

zyka polskiego na litewski i wydał w 1595 w Wilnie *Kathechizmas* (*Katechizm*) hiszpańskiego jezuity Jakuba Ledesmy; wydał w języku litewskim postyllę Jakuba Wujka – *Postilė* (Wilno 1599).

A. Jovaišas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 108-109; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917 roku*. Warszawa 2003, s. 36-37.

Dauksza Władysław, ur. 24. 07. 1677 w Wołkowysku (dziś Białoruś), zm. 18. 04. 1747 w Wilnie; autor dramatów szkolnych, poeta, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, następnie wykładał w kolegiach jezuickich w Nieświeżu, Drohiczynie, Mińsku, Krożach i w Wilnie. Był profesorem w Akademii Wileńskiej, pełnił obowiązki rektora. W latach 1723-1727 i 1735-1738 – prowincjał zakonu jezuitów na Litwie. Napisał i wydał dramat: *Conviva dolus*, w 1709 r. wystawiony w Wilnie, oraz panegiryki *Honor Palatinus*, 1706 i *Cirrus flaminius*, 1711.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, 1981, s. 208-209; *Lietuvių literaturos enciklopdija*. Vilnius, 2001, s. 109.

Derewińska Amelia, pseud. Biruta, ur. w 1863 w Rojsdełach na Wileńszczyźnie, zm. 1891 w Warszawie; literatka i nauczycielka. Wychowana w Warszawie, tam mieszkała i pracowała autorka pracy pt. *Opis powiatu lidzkiego*. Fragmenty tej pracy ogłoszono pośmiertnie w t. XVI „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej" i w t. XIII „Wisły".

Nekrolog A. Derewińskiej. „Wisła" 1991, t. 5, s. 730.

„Dla Polski", pismo wydawane w Wilnie w okresie okupacji niemieckiej, podczas drugiej wojny światowej; wydawał zespół grupujący się wokół ks. Józefa Wojtukiewicza ps. „Wojciech", wikariusza w kościele św. Ducha. W skład zespołu wchodzili: Leon Beynar (późniejszy Paweł Jasienia), Stanisław Stomma, Joanna Piekarska i Czesław Zgorzelski; pierwszy numer ukazał się w listopadzie 1941, pismo przestało ukazywać się po wydaniu trzeciego numeru z powodu wykrycia przez Niemców centrum kolportażu i częściowo redakcji. Aresztowano kilka osób, spośród których zginęli na Ponarach Helena Czerniewska, Władysław Zgorzelski („Grzegorz, brat Czesława) i Ulatowski.

S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa 1997, s. 295.

Dmochowska Emma, z Jeleńskich, córka Zygmunta i Amelii z Oskierków, pseud. Elian, ur. 29.02.1864 w Komarowiczach na Polesiu, zm. 24.01.1919 w Wilnie; powieściopisarka, dramatopisarka, działaczka oświatowa. Wcześnie osierocona przez ojca, dzieciństwo i młodość spędziła w majątku Glinciszki pod Wilnem, w Wilnie i Komarowiczach na Polesiu. Podczas pobytu w Komarowiczach zbierała poleskie pieśni, podania i przysłowia ludowe, a zachęcona przez Jana Karłowicza wydała opis etnograficzny stron rodzinnych pt. *Wieś Komarowicze*. Współpracowała z czasopismem „Wisła". W Komarowiczach zorganizowała dwie tajne szkoły, w których uczono dzieci po polsku. W Komarowiczach zaczęła pisać powieści i opowiadania. Pierwszą powieść (nie wydaną) pochlebnie ocenił Czesław Jankowski, nosiła ona tytuł *Żółte róże* i poruszała kwestię żydowską. Debiutowała nowelą pt. *Z Litwy*, opublikowaną w poznańskim „Wielkopolaninie" w 1889. W 1890 wyszła za mąż za lekarza Kazimierza Dmochowskiego i zamieszkała na stałe w Wilnie. Tutaj rozwinęła działalność pisarską, szczególnie po 1897, kiedy to w konkursie „Kuriera Codziennego" otrzymała pierwszą nagrodę za powieść *Panienka*. Wydała kolejno następujące książki: *Dwór w Haliniszkach* (1899), *Kalwaria wileńska* (1903), *Bociany* (1908), *Z miłości* (1909), *Kobieto, puchu marny* (1909). Pisała też dla teatru: w 1903 na konkursie dramatycznym im. Henryka Sienkiewicza wyróżniono jej dramat pt. *Syn*, grany

w teatrze Mariana Gawalewicza w Łodzi; napisała też sztukę *Krzywda* (1912). Od 1890 organizowała w Wilnie i okolicach kursy dla polskich nauczycieli ludowych, redagowała pisma dla ludu „Zorza Wileńska" (1908) i „Jutrzenka" (1909). Za zatargi z cenzurą i policją została skazana na dwa miesiące więzienia, które odsiedziała na Łukiszkach w listopadzie i grudniu 1910. Własnym kosztem organizowała biblioteki, z których książki wywoziła do wsi wileńskiej. Była jedną z organizatorek Towarzystwa „Oświata", które zajmowało się kształceniem nauczycielek ludowych. Podczas pierwszej wojny światowej Towarzystwo „Oświata" przekształciło się w Komitet Edukacyjny, którego była najczynniejszym członkiem. Była też jedną z współzałożycielek kobiecej organizacji niepodległościowej na Wileńszczyźnie pod nazwą Związek Patriotek, która podczas okupacji niemieckiej Wilna prowadziła działalność patriotyczną i niepodległościową wśród robotniczej i rzemieślniczej ludności Wilna i okolic. Pochowana na cmentarzu na Rossie.

Polski słownik biograficzny, t. 5; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1933, s. 116.

Dmochowski Kazimierz, ur.21.10.1856, zm. 7.06. 1939 w Wilnie, mąż pisarki Emmy Dmochowskiej; redaktor, działacz oświatowy, lekarz. Po studiach w Warszawie i krótkiej praktyce lekarskiej osiadł z żoną w Wilnie. W ich domu znajdował się ośrodek zakonspirowanej sieci szkolnej; był członkiem Towarzystwa „Oświata" za czasów rosyjskich i Komitetu Edukacyjnego za czasów niemieckich; od 1910 redagował i wydawał z żoną czasopismo „Jutrzenka", organizował polskie kluby sportowe. Aresztowany w 1919 przez bolszewików, był więziony w Dyneburgu i Smoleńsku. Po wyzwoleniu uhonorowany za swe zasługi krzyżem Polonia Restituta, po powrocie do Wilna złamany chorobą zaprzestał działalności.

A. Śnieżko, *Cmentarz Rossa w Wilnie*, t. 1, s. 99-109; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2002, s. 66.

Dobaczewska Wanda, z Niedziałkowskich, ur. w 1892 w Twerze (Rosja), zm. 1980 w Żninie; poetka, pisarka, działaczka oświatowa. W 1910 r. ukończyła liceum żeńskie Prozorowej w Wilnie, w l. 1912-1914 studiowała polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim, podczas pierwszej wojny światowej pracowała w organizującym się szkolnictwie polskim w Wilnie, należała do Oddziału Wileńskiego ZZLP, od 1932 była wiceprezesem ZZLP w Wilnie. Publikowała w czasopiśmie „Środy Literackie", „Przegląd Wileński", „Pobudka", w dziennikach „Słowo", „Kurier Wileński", „Kurier Poranny". W 1935 otrzymała Srebrny Wawrzyn Polskiej Akademii Literatury oraz wileńską nagrodę im. Filomatów. W okresie międzywojennym wydała zbiorki poezji: *Podnieśmy serca* (Wilno 1916), *Na chwałę słońca* (Poznań 1920), *Wilno* (Wilno 1922), *Nasza dola* (Wilno 1932) oraz powieści: *Kamienica za Ostrą Bramą* (Wilno 1928), *Zwycięstwo Józefa Żołądzia* (Wilno 1934, 1938), *Tam, gdzie się serca palą* (Warszawa 1938); napisała kilka sztuk dla teatrów kukiełkowych oraz opracowań popularnych dotyczących historii i kultury Wileńszczyzny i Nowogródczyzny. W 1940 aresztowana przez policję litewską, została wysiedlona na teren okupacji niemieckiej i wywieziona do obozu w Ravensbrück. Po wojnie pracowała w Bibliotece Narodowej w Warszawie, w 1946 przeniosła się do Torunia, pracowała w Teatrze Lalek „Baj Pomorski", dla którego napisała sztuki: *Święty Mikołaj w Toruniu* (1948), *Lis Rudzielec* (1948), *Zimowa bajka* (1948), *Konik polny i mrówka* (1961). Po wojnie opublikowała *Kobiety z Ravensbrük* (1946), *Człowiek, którego zwano diabłem* (1962), *Korzenie* (1964), *Kim jest rudzielec?* (1968), *Nikt nie jest winien* (1970), *Niedzisiejsi* (1973) *Społeczeństwo nie z tej ziemi*

(1979). Od 1951 r. mieszkała w Żninie.

Almanach literacki, Wilno 1926, s. 20; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2002, s. 66.

Dobszewicz Tomasz, ur. 1. 01. 1808 w Juodeikiai koło Telsz, zm. 16. 06. 1881 w Żytomierzu; pamiętnikarz, historyk. Ukończył seminarium duchowne w Wilnie, wykładał w seminarium duchownym w Worniach, w l. 1842-1864 wykładał teologię na Uniwersytecie Kijowskim. Później został kanonikiem w Żytomierzu. W rękopisie pozostawił pamiętnik pt. *Wspomnienia z czasów, które przeżyłem*, wydany w 1883, także *Historia diecezji kijowskiej.*

V. Vanagas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 117-118.

Domańska Michalina, I v. Szwede, II v. Fiediuszkowa, ur. 1875, zm. 1936 w Warszawie; powieściopisarka. Była wolną słuchaczką Uniwersytetu Jagiellońskiego; w 1900 za powieść *Brzydka* otrzymała nagrodę w konkursie literackim. Od tego czasu ogłaszała nowele i opowiadania w różnych pismach, m.in. w „Bluszczu". Od 1905 organizowała tajne nauczanie we współpracy z Towarzystwem „Oświata". Mieszkała w swoim majątku na Mińszczyźnie, w l. 1908-1909 współpracowała z „Gońcem Wileńskim", w l. 1905-1909 – z „Kurierem Litewskim". W 1914 wydała w Wilnie tom opowiadań *Jedna czternasta*. W 1914 władze rosyjskie wytoczyły jej proces za publikację książek o prześladowaniach osób narodowości białoruskiej, przemocą nawracanych na prawosławie. Podczas pierwszej wojny światowej pracowała w organizacjach niepodległościowych i opiekowała się żołnierzami polskimi. Po utracie majątku na Mińszczyźnie zamieszkała w Warszawie, w 1920 wyszła za mąż za Fiediuszkę. Wydała cykl nowel *Krwawe swaty*, tom *Dzwony*, *Fotografie mówią*. W 1926 wydała powieść autobiograficzną *Gdy zabrzmiał złoty róg*. Przed pierwszą wojną światową działała głównie w Mińsku.

T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*. Olsztyn 1997, s. 204; J. Hernik-Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie*, s. 265; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 67; opr. T. Dalecka.

Domeyko Ignacy, ur. 31.07.1802 w Niedźwiadce nad Uszą koło Nowogródka, zm. 23.01.1889 w Santiago (Chile); pamiętnikarz, filomata, geolog. Był przyjacielem Adama Mickiewicza, który przedstawił go jako Żegotę (tj. Ignacego) w III części *Dziadów*; w 1822 ukończył wydział fizyko-matematyczny Uniwersytetu Wileńskiego. Był więziony za udział w pracach filomatów. Po powstaniu listopadowym 1830-1831, w którym brał udział na Litwie, wyemigrował do Drezna, a następnie do Francji, gdzie ukończył w 1837 Szkołę Górniczą w Paryżu. W 1838 wyjechał do Chile, gdzie stał się wielce zasłużonym dla nauki i organizacji kopalnictwa siarki, znany szeroko z ogłoszonej po hiszpańsku w 1845 i tłumaczonej na inne języki książki *Araukaria i jej mieszkańcy*, w której ujął się za tępionym przez rząd chilijski plemieniem tubylczym. Poza pracami naukowymi w języku hiszpańskim wydał: *O młodości Mickiewicza* (1869, wyd. 1872), *Filareci i filomaci* (1870), *Pamiętniki* (1908).

Mały słownik pisarzy polskich, cz.I. Warszawa 1972, s.47; Z. Sudolski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 195-196; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 7. Warszawa 2002, s. 279.

Dowgird Anioł, ur. 11.12.1776 w majątku Jurkowszczyzna koło Mścisławia (Białoruś), zm. 26.04.1835 w Wilnie; poeta, filozof, pijar. Naukę rozpoczął w 1786 w kolegium jezuickim w Mścisławiu, a kontynuował w kolegium w Mohylewie oraz w kolegium pijarskim w Dąbrównie koło Orszy. W 1793 wstąpił do zakonu pijarów w Lubieszowie koło Pińska. Przez następne dwa lata od-

bywał praktykę pedagogiczną w kolegium pijarskim w pobliskiej Dąbrowicy. W l. 1793-1796 studiował w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie. Kolejne dziesięć lat uczył w szkołach pijarskich. Następnie w l. 1818-1823 wykładał logikę i filozofię w Uniwersytecie Wileńskim. Jego wykładów słuchali m.in. Adam Mickiewicz i Juliusz Słowacki. W 1822 został członkiem-korespondentem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w 1826 otrzymał doktorat teologii. W Wilnie spędził około 30 lat życia. Wydał m.in. rozprawy: *Rozbiór dzieła. O filozofii Feliksa Japońskiego* (Wilno 1817), *O logice, metafizyce i filozofii moralnej* (Wilno 1821); po śmierci ukazały się jego pisma religijne, m.in. *Konferencje duchowne* (1837). Pisał wiersze, interesował się poezją i estetyką.

Encykłapiedyja literatury matactwa Biełarusi, t. 2. Minsk 1988, s.347; J. J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s.36-44.

Dowgird Tadeusz, Daugirdas Tadas, syn Michała i Marii z Jeleńskich, dziad Adama Dowgirda, lekarza, oficera AK, ur. 27. 02. 1852 w Torbinie, w Rosji, zm. 1.11. 1919 w Kownie; malarz, folklorysta, archeolog, pisarz litewski. W 1856 powrócił z ojcem, inżynierem kolejowym, do majątku rodzinnego Plemborg koło Ejragoły (Ariogala) na Zmudzi. Tu przebiegało jego dzieciństwo. Początkowo pobierał nauki w domu. W 1866 wstąpił do klasy 5. szkoły realnej w Wilnie, którą ukończył w 1869. W Wilnie przyjaźnił się z synem artysty malarza Edwarda Romera. Bywał w pracowni innego artysty – Alfreda Romera. Pod jego wpływem postanowił studiować malarstwo. W 1870 zapisał się do Szkoły Rysunkowej w Wilnie, w 1871 przeniósł się do Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. Studiował tu półtora roku, następnie wyjechał na dalsze studia do Monachium. W 1876 powrócił do Plemborga, jednakże w tymże roku wyjechał do Warszawy, gdzie założył własną pracownię malarską. W 1883 ożenił się z Kazimierą Korybut-Daszkiewiczówną z majątku Likszele na Żmudzi. Z żoną mieszkał w Warszawie, zajmował się malarstwem. Jednakże od 1881 zaczął się interesować archeologią. W 1891 powrócił na Żmudź i całkowicie oddał się pracy wykopaliskowej. Publikował artykuły w „Pamiętniku Fizjograficznym", w „Wiśle" oraz „Bibliotece Warszawskiej". Prace wykopaliskowe wykonywał wspólnie z Ludwikiem Krzywickim. Na początku XX w. majątek przekazał synowi Michałowi, a sam przeniósł się do Kowna, gdzie założył muzeum archeologiczne, w 1905 przekształcone na Muzeum Miejskie. W 1917 został dyrektorem tego muzeum, w 1919 powołano go na prezesa Litewskiej Komisji Archeologicznej. Opublikował ponad 30 prac z dziedziny archeologii. Zbierał folklor litewski, po litewsku napisał i wydał w Kownie w 1913 trzy obrazki literackie: *Girkalnio užgavėnes* (*Zapusty w Girkalniach*), *Tėtė pakliuvo* (*Tatuś zabłądził*) i *Idealis gyventojas* (*Idealny mieszkaniec*).

L. Krzywicki, *Wspomnienia*, t. 1. Warszawa 1957, s. 397-431; I. Čiužauskaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 107; M. Jackiewicz, *Tadeusz Dowgird – malarz, archeolog i kustosz muzeum*. „Znad Wilii", 2002, nr ñ, s.125-133; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*. Warszawa 2003, s. 78-80.

Dowgird Samuel, ur. w końcu XVI w. w powiecie oszmiańskim, zm. po 1626 r.; poeta. Należał do stronnictwa Radziwiłłów birżańskich, wydał utwory: *Historia o Zuzannie i matce niektórey z siedmią Synow od Antyocha umęczonych* (Wilno 1624), *Historia o Iozefie do Egiptu zaprzedanym* (Wilno 1625), *Goniec Cnoty* oraz wierszowaną „genealogię" wielkich książąt litewskich: *Genealogia albo krótkie opisanie Wielkich Książat Litewskich i ich wielkich wielkich mężnych spraw wojennych* (Wilno 1626), którą dedykował hetmanowi polnemu WKL Krzysztofowi Radziwiłłowi.

Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi, t. 2. Minsk 1988, s. 347; K. Gudmanas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 106.

Dowoyno-Sylwestrowicz Mieczysław, Davainis-Silvestraitis Mečislovas, ur. 20.04.1849 w majątku Żewieliszki w powiecie rosieńskim na Żmudzi, zm. 31.05.1919 w Wilnie; litewski poeta, publicysta, folklorysta. Pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej, wychowywał się w środowisku o tradycjach polskich. W l. 1860-1863 uczył się w gimnazjum w Kownie i Kiejdanach. W 1863 mieszkał w rodzinnym majątku Dowojnowo (Davainava), od 1867 zainteresował się folklorem litewskim. W l. 1874-1876 mieszkał w Warszawie, gdzie uczył się ślusarstwa, równocześnie ogłaszał w czasopismach polskich wiersze i artykuły, pisane po polsku. W 1883 pod wpływem litewskich działaczy zwrócił się ku litewskości, współpracował z czasopismami litewskimi „Auszra", „Szwiesa", „Varpas", „Ukininkas". W l. 1891-1896 mieszkał w Mitawie, w 1897 zesłany do guberni ołonieckiej, później zamieszkał w Rzeżycy (Rezekne) na na Inflantach (obecnie Łotwa), w Rohaczowie na Białorusi i w innych miejscowościach ówczesnej Rosji. W 1905 zamieszkał w Wilnie, gdzie współpracował z dziennikiem „Vilniaus Žinios". W l. 1908-1914 wydawał czasopismo w języku polskim „Litwa" o orientacji prolitewskiej. W l. 1912-1914 wydawał w Wilnie czasopismo etnograficzne „Lud". Zebrał około 1000 litewskich baśni ludowych, podań i innych utworów ludowych. W 1889 w Tylży wydał po litewsku *Pieśni i przysłowia*, a w 1894 w Warszawie – po polsku *Podania żmudzkie*, cz. 1 i 2, w Wilnie w 1908 wydał *Satyry litewskie*. Ponadto opublikował wiele artykułów i utworów poetyckich. Pisał po polsku, litewsku i rosyjsku. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Lietuvių rašytojaį. Biobliografinis žodynas, A-J. Vilnius 1979; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 89.

Drews Jan, ur. 1.09.1646 w Prusach, zm. 21.12.1710 w Warszawie; pisarz religijny, autor tekstów dla teatru szkolnego, jezuita. Po studiach teologicznych uczył retoryki, filozofii i teologii w kolegiach jezuickich w Wilnie, Krożach, Warszawie i najdłużej w Braniewie. Był rektorem kolegium braniewskiego, prefektem drukarni, biblioteki, wzbogacił cenne zbiory. Autor wielu dzieł dydaktyczno-religijnych i dwóch sztuk wystawionych w Wilnie w 1673: *Drama tragicum Sejanus* i *Phocion Salwatorem generis humani repraesentans*, należących do litewskiej szkoły barokowej.

S. Bednarski, *Polski słownik biograficzny*, t. 5; J. Okoń, *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII w.* Wrocław 1970; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 208.

Drucki-Lubecki Hieronim, syn Edwina Cezarego i Jadwigi z Radziwiłłów, ojciec Konstantego (1893-1940), pułkownika dyplomowanego WP, dowódcy Wileńskiej Brygady Kawalerii w czasie kampanii wrześniowej 1939, zamordowanego w 1940 r. w Charkowie; ur. 5.10.1861 r. w Pińsku, zm.31.12.1919 w Warszawie; poeta, dramaturg, ziemianin. Ukończył niemieckie gimnazjum w Rydze i studia na wydziale prawa Uniwersytetu Petersburskiego. Po odbyciu służby wojskowej osiadł w majątku Nowopole koło Rakowa (w okresie międzywojennym województwo wileńskie) i zajął się prowadzeniem rodzinnych majątków oraz działalnością literacką. Był m.in. mińskim korespondentem petersburskiego „Kraju" (do 1904), działał w wielu towarzystwach rolniczych, min. reprezentował gubernię mińską w Komitecie Wystawy Rolniczej w Wilnie (1900-1902), a w 1903 kierował oddziałem przemysłu ludowego Litwy i Białej Rusi na wystawie petersburskiej. Zasiadał także w zarządzie Mińskiego Banku Komercyjnego. W lutym 1908 należał do pierwszych członków Polskiego Związku Pracy Społecznej na Litwie i Białej Rusi, stojącego na gruncie „krajowym". W 1906 został posłem do I Dumy z guberni mińskiej. 25.09. 1909 zdobył mandat z guberni mińskiej do Rady Państwa. Był współzałożycielem (1906) i prezesem (1910-1917) kulturalnego Stowarzyszenia „Ognisko Polskie" w Mińsku oraz

członkiem zarządu jego filii w Rakowie. Jako społecznik na niwie kulturalnej i literackiej działał głównie w Mińsku, z Wilnem był raczej luźno związany. Z zamiłowania był poetą i dramatopisarzem. Autor m.in. tragedii *Bolesław Śmiały* (1901) i *Erizzo* (1900) oraz dramatów *Walgierz Wdały* (1901) i *Szatan* (1906). Po 1910 r. dał się poznać jako autor dramatów historycznych, wystawianych w teatrze w Wilnie: *Głogów* (1908), *Tak umierali Litwini* (1908), *Rejtan* (1911), *Trembowla* (1911) oraz w Teatrze Miejskim w Mińsku: *Ofiary Teutonów* (1915), scenariusza do *Wieczoru czarów* (1914), wierszy: *Pielgrzym znad Niemna* i *U trumny księcia Józefa* (1913) i innych utworów. W 1914 r. nabył uzdrowisko w Birsztanach, często przebywał w Wilnie. Po wybuchu wojny mieszkał w Nowopolu i Mińsku, gdzie działał aktywnie w organizacjach polskich. Był m.in. współzałożycielem w 1917 r. Polskiej Macierzy Szkolnej w Mińsku, współpracował z „Dziennikiem Mińskim". W końcu 1918 r. wyjechał do Warszawy, gdzie od listopada 1919 r. był naczelnikiem Wydziału Likwidacji Strat Wojennych w Ekspozyturze Komisariatu Generalnego Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich w Warszawie. W grudniu 1919 r. zachorował na grypę „hiszpankę" i zmarł. Pochowany został na cmentarzu Powązkowskim. Był żonaty od 30.04.1889 r. z Marią z Goetzendorf-Grabowskich (1861-1945).

Ziemianie polscy w XX wieku, t.I-III, Warszawa 1992; Cz. Brzoza, K. Stepan, *Posłowie polscy w parlamencie rosyjskim 1906-1917. Słownik biograficzny*, Warszawa 2001, s. 53-54.

Dudziński Michał, ur. 24.10.1747 na Białorusi, zm. po 1782; poeta, pedagog. Uczył się w kolegium jezuickim w Połocku. W l. 1770-1780 wykładał poetykę i retorykę w Mińsku. Wydał zbiór poezji swoich uczniów pt. *Zabawy poetyckie młodzieży szkół mińskich* (Wilno 1782). Napisał poemat dydaktyczny *Pałac w Siomkowie* (Wilno?) o siedzibie kasztelana mińskiego A. Chmary. Wydał też w Wilnie podręcznik w języku polskim dla szkół średnich.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja literatury literatury matactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s.376.

Dunin-Marcinkiewicz Wincenty, pseud. Nawum Pryhaworka, ur. 23.01 (4.02.). 1808 w folwarku Poniuszkowicze w powiecie bobrujskim na Białorusi, zm. 17(29).12. 1884 w Lucynce k. Iwieńca w d. województwie wileńskim (dziś Białoruś); poeta polsko-białoruski, dramaturg. W 1824 ukończył szkołę powiatową w Bobrujsku, studiował medycynę na uniwersytecie w Petersburgu (wg innych informacji studiował w Wilnie). Od 1827 pracował jako tłumacz w mińskim konsystorium, później w urzędzie kryminalnym. W 1840 kupił folwark Lucynka koło Iwieńca. Członkowie jego rodziny uczestniczyli w powstaniu styczniowym, za co był aresztowany i osadzony w więzieniu w Mińsku, później pod nadzorem policji. Córka Kamila, uczestniczka powstania, była zesłana na Sybir. Przyjaźnił się z Władysławem Syrokomlą i Stanisławem Moniuszką. Działalność literacką rozpoczął w 1840, pisał po białorusku i po polsku; autor realistycznych scenek, powiastek, poematów z życia wiejskiego, wierszy; wydał zbiorek *Dudarz białoruski* (1857), komedie, m.in. *Pinskaja szlachta* (1866), *Zaloty* (1870); przełożył na język białoruski *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza (1859, skonfiskowany przez carską cenzurę); opracował wydanie poematu anonimowego *Taras na Parnasie*. Polski przekład jego wierszy w *Antologii poezji białoruskiej* (1978).

S.W. Majchrowicz, *W.I. Dunin-Marcinkiewicz*. Minsk 1955; H. Kisialou, *Siejbity wiecznaha*. Minsk 1963; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 7. Warszawa 2002, s.434.

Dworzaczek Włodzimierz, ur. w 1868, zm. w 1949; publicysta. Od 1905 był stałym korespondentem „Kuriera Litewskiego. W 1906 wyjechał do Petersburga, a następnie do Kijowa, gdzie założył dwa pisma polskie:

„Kresy" i „Lud Boży". Powrócił do Mińska w połowie 1907 i odnowił współpracę z prasą wileńską. Początkowo pisał do „Dziennika Wileńskiego", a następnie do „Kuriera Litewskiego". 1.10.1907 został kierownikiem redakcji mińskiego oddziału tego pisma. Od 1912 do 1914 wydał czternaście numerów jednodniówki „Nad Świsłoczą", która przekształciła się w pismo.

T.Zienkiewicz, *Polskie zycie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*. Olsztyn 1997, s.143.

Dybizbański Ludwik, ur. 1882, zm. 1927; poeta, aforysta, aktor. Grał w zespole Nuny Młodziejowskiej, w Towarzystwie Udziałowym i w teatrze na Łukiszkach w Wilnie w l. 1906- 1913, w l. 1918-1919 prowadził teatr objazdowy w Wielkopolsce i na Pomorzu, w 1920 – stały teatr w Bydgoszczy. Publikował wiersze i aforyzmy.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 73.

Dziady - cykl dramatów wierszem Adama Mickiewicza. Części II i IV były pisane w Kownie i w Wilnie w l. 1820-1823 (wyd. w t.2 *Poezji*: Wilno 1823), część III powstała w Dreźnie w 1832 (wyd. w t.4 *Poezji*: Paryż 1823). W cz. II na wezwanie Guślarza zgromadzonym w kaplicy wieśniakom ukazują się duchy zmarłych oraz podążające za pasterką Widmo. W cz. IV na plebanii pojawia się Pustelnik-Gustaw, cierpiący po stracie ukochanej. Cz. III poświęcona jest prześladowaniu młodzieży wileńskiej przez senatora Nowosilcowa. Gustaw - nieszczęśliwy kochanek staje się Konradem - reprezentującym naród w *Wielkiej Improwizacji*. W *Widzeniu księdza Piotra* rozbiory Polski porównywane są do męki Chrystusa (mesjanizm). *Ustęp do części III* - to charakterystyka Rosji: despotyzmu carów i dążenia do wolności dekabrystów.

Z.Stefanowska: *Dziady* w: *Literatura polska*. T.1 s.222-223.

„Dziennik Wileński", miesięcznik naukowo-literacki, założony z inicjatywy Tadeusza Czackiego, wydawany w Wilnie 1805 (IV)-1806 i 1815-1830 przez Józefa Zawadzkiego, od 1818 przez specjalnie założone Towarzystwo Typograficzne, od 1822 przez Antoniego Marcinowskiego; redagowany zespołowo: m.in. Jędrzej Śniadecki, Stanisław Judziłł, Kazimierz Kontrym; po przerwie głównie przez Kontryma, od 1818 przez Marcinowskiego. Pismo o charakterze akademickim, związane z uniwersytetem, którego było nieoficjalnym organem; za główny cel stawiało sobie upowszechnienie współczesnej europejskiej myśli naukowej. Publikowali w nim wszyscy niemal przedstawiciele nauki i literatury ziem litewsko-ruskich, od braci Śniadeckich po J.B. Zaleskiego i M. Gosławskiego. W kwestiach literatury wyrażało przed 1822 stanowisko klasycystyczne, ale drukowało też nieortodoksyjną rozprawę Leona Borowskiego *O pismach klasycznych i romantycznych* romantycznych inne prace. W 1822 ukazała się *Świtezianka*, w 1827 – *Niepewność* i kilka innych wierszy Adama Mickiewicza.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie*, „Kwartalnik Litewski" 1910; S. Cywiński, *Literatura w Wilnie i Wilno w literaturze,* w: Wilno i ziemia wileńska, t. 2, Wilno 1937; Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 229; opr. M. Jackiewicz.

„Dziennik Wileński", dziennik narodowej demokracji, wydawany w Wilnie w l.1906-1908. Założycielami byli wileńscy sympatycy Narodowej Demokracji: Witold Węsławski, Ludwik Czarkowski, Wawrzyniec Puttkamer, Leon Perkowski, Alojzy Perzanowski. Jako wydawca pismo podpisywał Władysław Zahorski, redaktorem odpowiedzialnym został Adam Karpowicz; faktycznie pierwsze numery redagował Jan Ursyn, ale już od numeru 3 kierownictwo redakcji przeszło w ręce Józefa Hłaski. Redakcja mieściła się zrazu przy ulicy Wileńskiej 40, potem – Nadbrzeżnej 12, zaś od paździer-

nika 1906 – przy Dominikańskiej 17. Od rocznika trzeciego miał podtytuł: polityczny, społeczny i literacki, pismo narodowej demokracji. Współpracowali: Zofia Trzeszczkowska (Adam M-ski), Władysław Gutowski, Emilia Węsławska, Franciszek Jurjewicz. Pismo krytycznie ustosunkowywało się wobec litewskiego ruchu narodowego, demonstrowało antysemityzm. Radykalny „Dziennik Wileński" został przez władze carskie zawieszony już 15 lutego 1908. Postępowanie sądowe przeciw redaktorom toczyło się półtora roku i zakończyło się we wrześniu 1909 karą grzywny. „Dziennik Wileński" przestał istnieć, choć pismo pod tym tytułem próbowali jeszcze kilkakrotnie wskrzesić Adam Karpowicz i Władysław Zahorski – zawsze z tym samym skutkiem, kończącym się na jednym numerze. Od 03. 1910 pismo zmieniło nazwę na „Goniec Codzienny". Redaktorem i wydawcą był Bronisław Pawłowicz. Od momentu powstania dziennik endecki prowadził ostrą polemikę z krajowym „Kurierem Litewskim".

K. Waga (L. Abramowicz), *Dziesięciolecie wskrzeszonej prasy polskiej na Litwie,* W: *Zwierciadło polskie. Pismo zbiorowe.* Red. E. Wende. Warszawa – Lwów 1915, s. 88-101;A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska.* Kraków 1999, s. 250-253; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Dziennik Wileński", pismo informacyjne ukazujące się w Wilnie od 02.1916 w miejsce dziennika „Gazeta Dwa Grosze". Redaktorem naczelnym był Jan Obst, redaktorem odpowiedzialnym – Stanisław Łukasiewicz (do 1919). Było to jedyne pismo wydawane legalnie w warunkach okupacji niemieckiej (do końca 1918). Ze względu na cenzurę gazeta nie miała wyraźnego programu. Zamieszczano rozporządzenia administracji niemieckiej, komunikaty o sytuacji na froncie, przeglądy wiadomości ze świata, a także aktualia wileńskie, m.in. dotyczące stanu oświaty polskiej. Pismo odegrało ważną rolę agitacyjno-propagandową podczas spisu ludności przeprowadzonego przez administracje niemiecką w 1916. Współpracowali z dziennikiem: Ludwika Życka, Helena Romer-Ochenkowska, Emilia Węsławska, Lucjan Uziębło, Stanisław Cywiński. Gazeta miała dodatek „Życie Kulturalne i Praktyczne"- redagował S. Łukasiewicz. Pismo wznowiło działalnośc w styczniu 1919, przybrało wówczas charakter wyłącznie endecki. Kierownikiem literackim gazety był Jan Obst, od września 1919 redaktorem został ks. Józef Songin. Pismo występowało przeciwko koncepcji federacyjnej, prowadziło też politykę zwalczania prasy litewskiej. W porównaniu z dziennikiem z okresu okupacji niemieckiej więcej miejsca poświęcano sprawom literatury, a szczególnie poezji. W tym okresie z dziennikiem współpracowały poetki wileńskie: Wanda Stanisławska i Eugenia Kobylińska-Masiejewska. W styczniu 1920 gazeta została sprzedana. Na czele nowego zespołu redakcyjnego stanęli Aleksander Zwierzyński oraz Aleksander Hryniewiecki. Z dawnego składu zostali tylko Jan Obst i Ignacy Grabowski. Dziennik wychodził przez cały okres międzywojenny. „Pismo topisze J. Bujnowski- nie odegrało większej roli w kształtowaniu się powojennego życia literackiego, chociaż i tu ukazywały się artykuły o niemałej wartości, jak np. Stanisława Cywińskiego, docenta USB o Norwidzie. Odegrał natomiast ten dziennik dość dużą rolę w uprawianiu nacjonalistycznych nastrojów, przyczyniając się pośrednio do antysemickich rozruchów. Był to bastion wojującej endecji".

W. Dobaczewska, *Dzieje prasy polskiej politycznej na ziemiach ziemiach. Wielkiego Księstwa Litewskiego Litewskiego Litewskiego. 1905-1937,* w: *Wileńszczyzna i Nowogródczyzna w l. 1920-1937.* Wilno 1938; J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej.* „Wileńskie Rozmaitości" 1966, nr 6, s. 5; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Dzień Artystyczny"- polski tytuł jednodniówki artystycznej, wydanej w Wilnie 8.12.1914 w pięciu językach: w polskim, ro-

syjskim, litewskim, białoruskim i żydowskim. Inicjatorami jednodniówki byli litewscy artyści malarze; całość zredagowali Antanas Žmuidzinavièius i Zigmas Žemaitis. Znalazły się tu teksty 20 autorów różnej narodowości.

J. Kazlauskaitė, *Vilniaus periodiniai leidiniai 1760-1918. Bibliografinë rodyklë*. Vilnius 1988; opr. I. Fedorowicz.

Dzmitrowicz, Zmitrowicz, Paweł ur.?, zm. 1641; pisarz, pedagog. Pochodził z drobnej szlachty osiadłej na Wileńszczyźnie; uczył się w szkole kalwińskiej w Wilnie; podróżował po Europie, słuchał wykładów na uniwersytetach w Frankfurcie nad Odrą, w Lipsku i Heidelbergu. Po powrocie do Wilna w l. 1615-1616 był nauczycielem a później rektorem szkoły kalwińskiej. W 1627 był wychowawcą na dworze I. Radziwiłła w Słucku. Pod koniec życia był pastorem w Dubinkach i kuratorem szkoły kalwińskiej w Słucku. Pisał utwory przeważnie w języku łacińskim, w Wilnie nakładem szkoły kalwińskiej wydał panegiryki poświęcone przedstawicielom znanych rodów litewskich; wydał *Opatio de theologiae ab Omnibus tractanda* (Altdorf 1613).

Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 210.

E

„Echo", tygodnik socjalistyczny, materialistyczny i antyklerykalny, wydawany w Wilnie od 07.1906 do 12. 1906, organ partii socjaldemokratycznej; wydawcą był J. Jaks-Tyr. Z „Echem" współpracował Jerzy Jankowski (pseud. Jerzy Szum), na łamach tego pisma ogłosił fragmenty cyklu *Czerwone pieśni*. Pismo zostało zawieszone wyrokiem sądu. Jego kontynuacją stał się później „Topór".

J. Kazlauskienė, *Vilniaus periodiniai leidiniai 1760-1918. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius 1988; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków,1999, s. 49; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Erwuza", Rada Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych, pomysłodawcą był Tadeusz Szeligowski; ukształtowała się w 1932, w jej skład weszły: Związek Literatów, Towarzystwo Artystów Plastyków, Towarzystwo Filharmoniczne, Towarzystwo Muzyki Współczesnej, Stowarzyszenie Architektów, filie ZASP w obu teatrach wileńskich, oddział wileńskiego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Sekcja Artystyczna Towarzystwa Popierania Przemysłu Ludowego, Koło Miłośników Wilna, Towarzystwo Przyjaciół Literatury i Sztuki w Grodnie. Ponadto członkami Rady byli Ferdynand Ruszczyc i Marian Zdziechowski. Wszystkie wymienione organizacje zachowały autonomię wewnętrzną, działały zgodnie z swoimi statutami. Występowała Rada jako wspólny front artystów, pisarzy i działaczy kulturalnych różnych dziedzin. Poza T. Szeligowskim Radę tworzyli Ludomir Ślendziński, Witold Hulewicz, Adam Wyleżyński, Stanisław Węsławski, Konrad Górski. Występowała Erwuza w obronie teatrów wileńskich, rozgłośni radiowej i w innych sprawach. Stała się organizatorem Czytelni Czasopism Artystycznych, prowadziła akcję odczytową itp.

Eysymont Jan, ur. ok. 1577 na Litwie, zm. 5. 10. 1610 w Wilnie; poeta, tłumacz, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, był kapelanem Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła „Sierotki". Napisał wiersze łacińskie, które weszły do zbiorków *Epithalamia in nuptias D. Georgii Chodkievicii et Sophiae Radiviliae* i *Tereni in exequias Lazari Philonis Kmitae*, wydanych w 1594 w Wilnie. W języku polskim wydał wiersze *Threnodia albo żałosne pienie o zgorzeniu Wilna*, wydane w 1610 r.

Polski słownik biograficzny, t. 6, 1948, s. 327; *Nowy Korbut*, 1964, s. 152; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*. opr. L. Grzebień 1996, s. 150; *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius, 2001, s. 128-129.

F

Falkowska Stanisława, żyła na przełomie XIX-XX w.; poetka. W Wilnie w 1910 wydała zbiorek poezji pt. *Lilie cmentarne.*

Druki polskie wydawane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914, t. 5, s. 403.

Falkowski Jakub, imię świeckie Szymon Tadeusz, ur. 28.10.1778 w powiecie białostockim, zm. 22.11.1836 w Zabiałach koło Połocka; autor kazań i prac ascentycznych, dominikanin. Uczył się w Brześciu, w 1797 ukończył w Wilnie gimnazjum, w tymże roku wstąpił do zakonu dominikanów; w l. 1803-1806 studiował na Uniwersytecie Wileńskim. Pracował jako kaznodzieja i profesor teologii moralnej w kolegium w Połocku, w 1817 – prefekt i nauczyciel literatury w Grodnie. Zasłynął jako kaznodzieja na Białorusi, Ukrainie, w Łotwie i na Litwie. Był przeorem klasztoru dominikanów na Łukiszkach w Wilnie. Ostatnie lata życia spędził w klasztorze dominikanów w Zabiałach koło Połocka. *Kazania niedzielne* wydał w 1832 w Wilnie, *Homilie* – w 1827-1829 w wydawnictwie Józefa Zawadzkiego.

Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 583; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik encyklopedyczny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 78.

Falkowski Zygmunt ur. 20.06.1899 r. w majątku Wólka Pietkowska (obecnie Kamienny Dwór pod Bielskiem Podlaskim), zm. 14. 02. 1965 we Wrocławiu. Historyk literatury, krytyk literacki i teatralny. Egzamin maturalny zdał w 1917 w Siedlcach. Na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie studiował polonistykę pod kierunkiem prof. Stanisława Pigonia. Był aktywny w Kole Polonistów USB, w pierwszej połowie w roku akademickim 1925/26 pełnił funkcje prezesa. Należał do Studia Twórczości Oryginalnej przy Kole Polonistów. Brał udział w turniejach poetyckich organizowanych przez Koło. Debiutował w 1924 r. na łamach „Alma Mater Vilnensis" wierszem pt. *Pieśń Kupały na cześć Dziewanny.* W 1925 r. na łamach tegoż pisma omówił twórczość poetów wileńskich wywodzących się ze środowiska akademickiego w artykule *Muza akademicka.* Inne ważne artykuły Falkowskiego to: *Potrzeba analizy estetycznej zjawisk literackich* („Alma Mater Vilnensis" 1928, nr 7) oraz *Ogólny przegląd niektórych czasopism i wystąpień prasowych młodzieży akademickiej USB w okresie 1919-1929* („Alma Mater Vilnensis" 1929, z. 8). Jego tekst *O „Elegiach rzymskich" i „Sonetach krymskich"*, znalazł się w *Księdze Pamiątkowej Koła Polonistów Słuchaczów Uniwersytetu Stefana Batorego* (Wilno 1932). Publikował na łamach pisma „Włóczęga". Autor pracy *Rzecz o tragizmie „Kleopatry" Norwida* (1928) oraz „portretu ogólnego" pt. *Cyprian Norwid*, do którego słowo wstępne napisał Pigoń (1933). W 1929 ukazała się książka o charakterze publicystycznym *Władysław Reymont. Człowiek i twórczość.* Wiersze Falkowskiego znalazły się w zbiorze *Z pod arkad. Poezje Władysława Arcimowicza, Zygmunta Falkowskiego, Marty Aluchny Kolatorowej, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego* (1929). Stypendysta Funduszu Kultury Narodowej. Był zatrudniony jako nauczyciel w gimnazjum, a w 1934 r. prze-

jął po Tadeuszu Łopalewskim audycję radiową *W świetle rampy - nowości teatralne*. Później został w radiu szefem działu oświatowego. Od 1936 dyrektor programowy Rozgłośni Poznańskiej. Po wojnie związany z radiem we Wrocławiu, był też nauczycielem języka polskiego w seminarium duchownym.. Recenzje, wiersze, przekłady ogłaszał w „Tygoniku Powszechnym", „Kierunkach", „Wrocławskim Tygodniku Katolickim". Badał głównie twórczość Sienkiewicza. Od 1961 prowadził szeroką działalność oświatowo-popularyzatorską jako pracownik Dolnośląskiego Towarzystwa Oświatowego. Tłumaczył z języka francuskiego, rosyjskiego i niemieckiego.

J. Degler, *Zygmunt Falkowski (20 VI 1899 - 14 II 1965)*, „Pamiętnik Literacki" 1961, z. 3; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*, Warszawa 1998, s. 195-196;opr. T. Dalecka.

Felińska Ewa, z Wendorffów, matka Zygmunta Szczęsnego, arcybiskupa warszawskiego, ur. 26.12. 1793 we wsi Uznoha koło Klecka na Białorusi, zm. 20.12. 1859 w Wojutyniu na Wołyniu; pisarka, pamiętnikarka. Uczyła się w domu zamożnych krewnych. W l. 1811-1833 była żoną wołyńskiego ziemianina, brata Alojzego Felińskiego, poety; za udział w spisku Szymona Konarskiego aresztowana i zesłana do Berezowa nad Morzem Białym (1839-1841), przebywała w Saratowie (1841-1844). Autorka powieści obyczajowych z życia szlachty kresowej, opartych na własnych przeżyciach i obserwacjach, m.in. *Hersylia* (1849), *Pan deputat* (1852), *Siestrzenica i ciotka* (1853); opublikowała *Wspomnienia z podróży do Syberii, pobytu w B erezowie i Saratowie spisane* (t. 1-3 1852-1853), wcześniej, w 1846 wydrukowane w „Atheaneum„w Wilnie. W *pamiętnikach z życia* (1853, 1858-1859) opisała życie na Białorusi, na Litwie i Wołyniu.

T. Turkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 6; Z. Sudolski, *Literatura polska. Przewodnik* encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 1984, s. 256; *Myslicieli i aswietniki Bielarusi. Encyklapiedyczny dawiednik*. Minsk 1995, s. 587.

Feliński Stanisław, działał w połowie XIX w., prozaik; był kapelanem mińskiej dobroczynności, w Wilnie wydał opowiadania pt. *Chciwość ukarana* (Wilno 1861), *Zemsta* (Wilno 1863). Opowiastki Felińskiego były odzwierciedleniem chrześcijańskiej moralności.

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 205.

Fin Samuel Józef, ur. 1818 w Wilnie, zm. 1890; żydowski literat, historyk, pedagog. Był nauczycielem młodego Juliana Klaczki, zajmował posadę „uczonego Żyda„przy Kuratorium. W l. 1841 i 1844 wydał w Wilnie dwa tomy czasopisma hebrajskiego „Pyrche Cofan„(„Kwiaty północy„), od czerwca 1860 systematycznie wydawał „Ha Karmel„- pierwszy tygodnik hebrajski na terenie ówczesnej Rosji. Z miesięcznym dodatkiem w języku rosyjskim „Priłożenije k jewriejskomu żurnału Ga-Karmel„ukazywał się on do końca 1879 roku. Fin opublikował na tych łamach swoje pamiętniki, wspominające m.in. wileński dom Lejbów - rodziców Klaczki.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 91-92.

Firkowicz Szymon, ur. 1897 w Trokach, zm. 1982 w Wilnie; poeta karaimski, pisał po karaimsku i po polsku. Od 1920 do śmierci pełnił obowiązki duchownego karaimskiego w Trokach. Pisał wiersze liryczne, scenki, poezję religijną; tłumaczył na język karaimski poezje Adama Mickiewicza, Aleksandra Puszkina, Maironisa. Upowszechniał wśród rodaków język karaimski.

H. Kobeckaitė, *Karaibska poezja na Litwie. Duch legendarnych przodków*. „Znad Wilii" 1945, nr 3, s. 8.

Fisz Zenon Leonard, ur. 10.07.1820 we wsi

Kluczki pod Białyniczami, zm. w 1870 w maj. Prusy, powieściopisarz, publicysta. Uczył się na Ukrainie, w 1845 założył w Petersburgu pismo „Gwiazda", przeniesione później do Kijowa. Współpracował z czasopismami warszawskimi i wileńskimi: „Athenaeum" oraz w l. 1860-63 „Kurier Wileński". W Wilnie ukazały się jego utwory: *Pokojówka* (1850), *Opowiadania i krajobrazy* (1856), *Listy z podróży* (1859).

Nowy Korbut T.7, s. 326. Opr. H. Dubowik

Folejewski Zbigniew, ur. 18.10.1910 w Wilnie. W 1925 wyjechał do Charbina jako nauczyciel języka polskiego. W l. 1929-1934 studiował na USB polonistykę. Zaczął studia pod kierunkiem prof. Stanisława Pigonia. Póęniej był uczniem prof. Manfreda Kridla. Tytuł magistra uzyskał 27.04. 1934 na podstawie pracy *Twórczość powieściowa Władysława Orkana*. Aktywny członek Koła Polonistów Słuchaczy USB. W roku akademickim 1932/33 - prezes. W tymże roku Folejewski był wiceprezesem w zarządzie Zrzeszenia Kół Naukowych. Wchodził ponadto do zarządu Bratniej Pomocy. Wraz z Leonem Bortkiewiczem redagował „Tydzień Akademicki" (dodatek do „Słowa"). Był członkiem powstałego w 1933 r. przy Ognisku Akademickim Teatru Akademickiego. Aktywny w życiu literackim Wilna. W 1933 Koło Polonistów wydało *Antologię poezji społecznej,* ułożoną przez Cz. Miłosza i Z. Folejewskiego. Ponadto ukazały się jego zbiorek liryk *Dom w Gorcach* (Wilno 1934) oraz poemat o tematyce wojennej *Głos w czeluści* (Wilno 1935). W 1937 Zbigniew Folejewski przyjechał do Sztokholmu i objął lektorat języka polskiego na uniwersytecie, w 1947 również slawistyki. Po uzyskaniu doktoratu i habilitacji został w 1951 profesorem uniwersytetu w Wisconsin, potem w Kalifornii i Pensylwanii, następnie w Ottawie i Kolumbii Brytyjskiej w Kanadzie. W 1973 otrzymał doktorat honoris causa UW.

I. Sławińska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny.* Warszawa 1984, s. 264; *Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 1: Byla (Teczka): I A 539 Koła Naukowe*; Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV Cb 11 *Księga dyplomów magistrów*; opr. T. Dalecka.

Fok Jan, ur. 1806, zm. 1849; pisarz, nauczyciel. Ukończył gimnazjum w Wilnie, studiował pewien czas na Uniwersytecie Petersburskim, został nauczycielem historii w gimnazjum wileńskim; był członkiem Komitetu Cenzury; w l. 1834-1836 współpracował w wileńskim pismem „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe", gdzie publikował swoje utwory.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 80.

Francuzowicz Józef, ur.?, zm. 1940 w Wilnie; poeta, wydał dwa zbiorki poezji.

J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 53.

Fryde Ludwik, ur. 6.04.1912 w Łodzi, zm. wiosną 1942 w Zdzięciole (dziś Dziatława, Białoruś); poeta, krytyk literacki. W 1929-1934 studiował filologię polską na Uniwersytecie Warszawskim. W l. 1935-1937 uformował własny zespół krytyków literackich, do którego weszli m. in. A. Andrzejewski, F. Kaczkowski, J.A. Król, K. Kuliczkowski, S. Lichański, Z. Libin-Libera, Z. Skwarczyński. Z Józefem Czechowiczem założył w 1938 i współredagował kwartalnik „Pióro". W 1939-1941 przebywał w Wilnie, uczestniczył tu w życiu literackim; po wkroczeniu wojsk niemieckich do Wilna ukrywał się na Białorusi; aresztowany i rozstrzelany przez hitlerowców. Działalnośę literacką rozpoczął jako poeta, od 1934 uprawiał krytykę literacką. Podejmował zagadnienia teorii literatury, ogłaszał analityczne rozprawy o wyróżniających się dziełach współczesnej prozy. Zajmował się też poezją. Z A. An-

drzejewskim opracował ułożoną problemowo *Antologię współczesnej poezji polskiej 1918-1938* (1939).

K. Wyka, *Polski słownik biograficzny*, t. 7; J.Z. Białek, *Ludwik Fryde jako krytyk literacki*. Warszawa 1962; A. Biernacki, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 280.

G

Gadon Włodzimierz, ur. 9. 10. 1775 w Siadach (Seda) na Żmudzi, zm. 9. 08. 1842 w Lancy (Francja); poeta, działacz niepodległościowy. Uczył się w gimnazjum w Krożach (Kražiai), studiował w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie. Był sędzią Trybunału Wileńskiego. Podczas powstania kościuszkowskiego był dowódcą jednego z oddziałów powstańczych; w l. 1809-1815 był marszałkiem szlachty powiatu telszewskiego. W 1831 został wybrany na przewodniczącego rządu tymczasowego powiatu telszewskiego. Po upadku powstania emigrował do Prus, później mieszkał we Francji. Pisał wyłącznie w języku polskim, ogłosił m.in. poemat *Kmiotek w poddaństwie zestarzały* („Tygodnik Wileński", 1818, nr 24), wydał pracę pt. *Statystyka Księstwa Żmudzkiego* (1839). Pozostawił niepublikowane pamiętniki.

F. Slesoriunas, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1, Vilnius 1985, s. 560; V. Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 142.

Galli Edward Marian, pseud. Edward Marian, ur. 8.09.1816 w Żytomierzu, zm. 14.04.1893 tamże. Ojciec jego był Włochem, emigrantem politycznym osiadłym w Żytomierzu. Galli w Wilnie ukończył medycynę i ponad czterdzieści lat praktykował w rodzinnym mieście, pisywał teoretyczne rozprawy o cholerze, magnetyzmie zwierzęcym i uprawie roślin włóknodajnych. Twórczość literacka Gallego, przez pewien czas stałego współpracownika „Przeglądu Naukowego", stanowiła rezultat licznych i szerokich jego zainteresowań. Wydał m.in. poemat *Tymofiej Chmielnicki*, dramat *Torquato Tasso*. W Wilnie w 1847 Zenon Fisch wydał u Zawadzkiego jego *Pamiętniki moich przyjaciół przez Edwarda Mariana*, zbiór artykułów i opowiadań, częściowo drukowanych w „Przeglądzie Naukowym", ponadto opowiadania pt. *Zawsze męczennik*. Opowiadanie to Galli usytuował w wileńskiej scenerii, symbolicznie zaczynając opowieść pod Ostrą Bramą i kończąc na cmentarzu na Rossie. „W ten sposób- pisze M. Stolzman – tradycyjną drogą wileńskich pogrzebów prowadził swego bohatera – ubogiego poetę-suchotnika, do końca swego krótkiego życia wspierającego biedniejszych od siebie".

B. Górnicki, S. Pigoń, *Polski słownik* biograficzny, t. 7; M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 213-214.

Gałczyński Konstanty Ildefons, ur. 23.01.1905 w Warszawie, zm. 6.12.1953 tamże; poeta. Pochodził z rodziny drobnomieszczańskiej, ojciec był technikiem kolejowym. Ewakuowany z rodzicami po wybuchu pierwszej wojny światowej, przebywał w l. 1914-1918 w Moskwie, uczęszczając do polskiej szkoły. Wiersze zaczął pisać około 1915, pierwszy utwór drukował w 1923. Przez pewien czas studiował filologię angielską i klasyczną na Uniwersytecie Warszawskim. Po ukończeniu służby wojskowej (1926-1928) rozpoczął systematyczną działalność literacką; przyłączył się do grupy poetyckiej Kwadryga. W 1930 ożenił się z Natalią Awałow, liryczną bohaterką większości jego erotyków. W l. 1931-1933 przebywał w Berlinie jako referent kulturalny konsulatu polskiego; wiele podróżował po

Niemczech i krajach sąsiednich. W 1934 osiadł w Wilnie, pisując do miejscowej prasy i radia, wygłaszał w radiu cotygodniowy felieton satyryczny i wiersze w „Kukułce Wileńskiej", uczestniczył w Środach Literackich, pisał słowa piosenek dla Hanki Ordonówny, napisał cykl wierszy wileńskich, m.in.: *Szczęście w Wilnie* (1934), *Wesoły most* (1934), *Elegie wileńskie* (1935), *Noc w Wilnie* (1935), *Ulica Niemiecka* (1935), *Wileńskie imbroglio* (1936); w 1936 przeniósł się do Warszawy i osiadł w pobliskim Aninie, współpracował z pismem „Prosto z mostu". Zmobilizowany w sierpniu 1939, dostał się 17.09 do niewoli, wojnę spędził w niemieckich obozach jenieckich. Po wyzwoleniu przebywał przez pewien czas na Zachodzie, m.in. w Paryżu, Brukseli i Rzymie, do kraju powrócił w marcu 1946 i zamieszkał w Krakowie. Nawiązał współpracę z tygodnikiem „Przekrój", „Tygodnikiem Powszechnym", „Odrodzeniem". Po krótkim pobycie w Szczecinie (1948) osiadł na stałe w Warszawie, z przerwami na dłuższe wyjazdy wakacyjne, m.in. do Nieborowa i do leśniczówki Pranie na Mazurach, gdzie powstawały jego najlepsze utwory lat ostatnich. Pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Ogłosił kilkanaście zbiorów poezji. Według Marty Wyki, stworzył indywidualny wzór liryki oraz typ poety-cygana tylko dla niej charakterystyczny. Swobodnie operował rozmaitymi konwencjami, przechodząc od liryki prostych wzruszeń i nastrojów, do groteski, drwiny i absurdalnego żartu, od rodzajowego realizmu do baśniowej fantastyki.

A. Drawicz, *Konstanty Ildefons Gałczyński*. Warszawa 1973; A. Kulawik, *Konstanty Ildefons Gałczyński*. Kraków 1977; M. Wyka, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 284-285; M. Jackiewicz, *Wilno mistrza Ildefonsa*. „Wileńskie Rozmaitości" 1994, nr 2. s. 5,9.

Gałkowski Konstantin, syn Michała, ur. 4.06.1875 w Wilnie, zm. 20.02.1963 tamże; rosyjski poeta, litewski kompozytor i dyrygent. Z pochodzenia Białorusin, z ducha Rosjanin. Ukończył 1 Gimnazjum Rosyjskie w Wilnie, w latach 1895-1901 był kierownikiem chóru amatorskiego i orkiestry w Wilnie, w 1908 ukończył Konserwatorium Petersburskie, w l. 1908-1940 uczył muzyki w szkołach wileńskich, był dyrektorem szkoły muzycznej w Wilnie, w 1909 zorganizował wileńską orkiestrę symfoniczną, od 1947 był profesorem konserwatorium w Wilnie. Był też publicystą i autorem utworów literackich, które pisał w języku rosyjskim. W okresie międzywojennym publikował artykuły w języku polskim w „Kurierze Wileńskim". Wiersze w języku rosyjskim drukował w gazetach „Nasze Wriemia"i „Wilenskoje Utro".

A. Matulaitytė, *Konstantinas Galkauskas*. Vilnius 1975; P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy XIX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius 1999, s.155-158.

Garszwiło Krzysztof, ur. 22. 07. 1671 w okolicach Lidy, zm. 21. 04. 1721 w Wilnie; autor dramatów szkolnych, jezuita. W latach 1697-1701 studiował w Akademii Wileńskiej, po ukończeniu studiów wykładał poetykę i retorykę w kolegiach jezuickich w Pińsku, Dźwińsku i Grodnie; teologię i filozofię – w Akademii Wileńskiej. W latach 1720-1721 pełnił obowiązki rektora Akademii Wileńskiej. W Wilnie wystawiono dwa jego dramaty: *Exilium sapientis* (1696) i *Cineres ad instam vindictam Anitami* (1702). Jest także autorem dramatu w języku polskim *Znak zwycięski* (1702).

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 209; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 145.

Gasztowtt Jan, ur. 3.07.1800 w majątku Szynele w powiecie szawelskim na Żmudzi, zm. 20.07.1871 w miejscowości Ruffec niedaleko Poitiers we Francji; pamiętnikarz. Gimnazjum ukończył w Kiejdanach, następnie studiował na Uniwersytecie Wileńskim, po jego ukończeniu w 1823 powrócił na

Żmudź, pełnił obowiązki sędziego ziemskiego. W 1831 wziął udział w powstaniu, zorganizował własny oddział powstańczy, którym dowodził w kilku potyczkach z wojskiem rosyjskim. Po klęsce powstania z oddziałem gen. Henryka Dembińskiego przeszedł do Prus, a stamtąd emigrował do Francji. Od 1832 był członkiem Towarzystwa Demokratycznego Polskiego. W 1848 uczestniczył w powstaniu poznańskim. Napisał i wydał we Francji wspomnienia pt. *Pan Sędzic, czyli Opowiadanie o Litwie i Żmudzi* (1839). W rękopisach pozostawił kilka prac o Litwie, m.in. *Wiadomość o Żmudzi i o Kurlandii* (1838), *O podziale Polski*, *Opisanie powstania powiatu Szawelskiego*, *Uwagi o wojnie partyzanckiej*, *Życie Platona Pasierbskiego* i inne. Rękopisy te przechowywane są w Bibliotece Narodowej w Warszawie.

Nekrolog Gasztowtta, w: *Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu.* Rok 1870-1872, Poznań 1872, s. 603-604; *Lietuvių rašytojai. Biobibliografinis žodynas, A-J.* Vilnius 1979, s. 564.

„Gazeta Codzienna", dziennik katolicki, był kontynuacją „Gazety 2 Grosze" wydawany w l.1911-1915. Redagował go formalnie ks. A. Rutkowski, zaś od początku stycznia 1914 – ks. Kazimierz Packiewicz. Faktycznym jednak wydawcą i redaktorem był przez cały czas istnienia pisma działacz i publicysta endecki Jan Obst. Publikowano utwory Ludwiki Życkiej i Heleny Romer-Ochenkowskiej. Do 1915 dziennik był najpopularniejszym polskim pismem informacyjnym na Wileńszczyźnie. Ostatni numer ukazał się 18 września 1915 w dniu wkroczenia Niemców do Wilna.

A. Romanowski, Młoda Polska wileńska. Kraków 1999, s.

„Gazeta Codzienna", dziennik wydawany w Wilnie od 25.11. 1939 do 20.08.1940, ogółem ukazało się 195 numerów. Formalnym wydawcą był Bolesław Szyszkowski, redaktorem – Józef Mackiewicz. Wśród współpracowników i autorów obok J. Mackiewicza byli m.in. Teodor Bujnicki, Ludwik Chomiński, Kazimierz Hałaburda, Zygmunt Jundziłł, Światopełk Karpiński, Jan Otrębski, Bolesław Szyszkowski, Barbara Toporska, Czesław Miłosz. W połowie kwietnia 1940 J. Mackiewicz ustąpił ze stanowiska redaktora naczelnego, jego miejsce 13.04.1940 r. zajął Romuald Wenckowicz, zastępcą redaktora naczelnego został Teodor Bujnicki, a w okresie sowieckim redaktorem naczelnym był komunista Michał Marcińczyk. W pierwszym okresie istnienia „Gazety", do kwietnia 1940 r. pismo reprezentowało dość wysoki poziom, obok dobrze opracowywanego działu informacji bieżących szeroko reprezentowana była publicystyka.

S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa 1997, s.280.

„Gazeta Codzienna Dwa Grosze", dziennik katolicko-endecki, powstał w miejsce „Gazety Dwa Grosze". Najtańsza i najpopularniejsza gazeta informacyjna na Litwie. Ukazywała się od 11.1911 do 09. 1915. Redaktorem był początkowo ks. A. Rutkowski, od 02. 1913 – ks. Stanisław Umiastowski. W 01.1915 kierownictwo gazety objął ks. Kazimierz Packiewicz. Faktycznym redaktorem i wydawcą był przez cały czas Jan Obst. Z pismem współpracowały Ludwika Życka i Helena Romer- Ochenkowska.

W. Dobaczewska, *Dzieje prasy polskiej politycznej na ziemiach ziemiach. Wielkiego Księstwa Litewskiego w l. 1905-1937*, w: *Wileńszczyzna i Nowogródczyzna w l. 1920-1937.* Wilno 1938; opr. I. Fedorowicz.

„Gazeta Dwa Grosze", dziennik katolicki, wydawany w Wilnie od lipca 1910-1911 przez ks. Stanisława Miłkowskiego i ks. Pawła Kulwieca. Od marca 1911 pismo redagował ks. Wiktor Szyłkiewicz W przedsięwzięciu uczestniczył także proboszcz kościoła św. Ducha Adam Kuleszo oraz Cze-

sław Ksawery Jankowski. Pismo popierane było przez Kurię, było w zasadzie samodzielne finansowo; od października 1910 ukazywało się 7 razy w tygodniu. 27 października 1911 „Gazeta" przestała się ukazywać.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 263-264.

„Gazeta Krajowa", kontynuacja „Naszego Kraju"; od 09. 1919 redagowana przez Ludwika Abramowicza, następnie przez Ludwika Chomińskiego; później redagował Kazimierz Okulicz, Helena Romer-Ochenkowska była sekretarzem i prowadziła dział krytyki teatralnej i literackiej; gazeta podejmowała próbę współpracy ze stroną litewską, wypowiadała się przeciwko przyłączeniu Wileńszczyzny do Polski, propagowała ideę utworzenia tzw. Wielkiej Litwy (cykl artykułów Czesława Jankowskiego). W połowie 1922 pismo zostało sprzedane spółce ziemiańskiej, od 07 1922 zaczęło ukazywać się jako „Słowo" pod red. Stanisława Cata-Mackiewicza.

W. Dobaczewska, *Dzieje prasy polskiej politycznej na ziemiach ziemiach. Wielkiego Księstwa Litewskiego Litewskiego Litewskiego. 1905-1937,* w: *Wileńszczyzna i Nowogródczyzna w l. 1920-1937.* Wilno 1938; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz

„Gazeta Literacka Wileńska", tygodnik wydawany w 1806 w Wilnie. Redagował Ernest Gotfried Groddeck przy współpracy Kazimierza Kontryma. Organ konkurencyjny wobec „Dziennika Wileńskiego". Ukazały się 52 numery. Gazeta pisała m.in. o wydawanych w Europie książkach, publikowała recenzje tych książek.

J. Kucharzewski, *Czasopiśmiennictwo polskie XIX w. w Królestwie, Na Litwie i Rusi oraz na emigracji,* Warszawa 1911.

„Gazeta Wileńska", dziennik radykalnych krajowców, redagowany przez Michała Romera i Zenona Pietkiewicza, sekretarzem był Władysław Umiński; wydawany w Wilnie od. 02. do 04 i od 05 do 08. 1906. Współpracowali z gazetą: Edward Abramowski, Ludwik Abramowicz, Michał Brensztejn, Wilhelm Feldman, Jan Klott, Edward Słoński, Leon Wasilewski, Jerzy Jankowski. Przeglądy prasy litewskiej zamieszczał Michał Biržyszka (Mykolas Birvžiška). W sierpniu 1906 doszło do rozwiàzania pisma. Była to jedyna wówczas gazeta polska w Wilnie, która uwzględniała interesy narodowe Litwinów i Białorusinów.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków, 1999, s. 45-47; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Gazety Wileńskie",1764–1792 (1793?); gazeta ogólnoinformacyjna. Ukazywała się raz w tygodniu. Wydawała Akademia Wileńska; podawano wiadomości z kraju i z zagranicy. Sporo informacji z życia WKL. Redaktorzy: ks. Marcin Odlanicki- Poczobut oraz inni współredaktorzy. Od roku 1774 „Gazety Wileńskie" przeszły na własność Szkoły Głównej Litewskiej. Nie znana jest data likwidacji „Gazet Wileńskich". Przypuszcza się, że przestały ukazywać się w roku 1792 lub 1793. Co roku z wyjątkiem roku ostatniego lub ostatnich dwóch lat, wychodziły 52 numery gazety. Gazety są anonimowe, pozbawione zupełnie redakcyjnej indywidualności: nie ma w nich nazwisk redaktorów lub autorów. Brak jest jakichkolwiek autorsko nacechowanych komentarzy do opisywanych wydarzeń. W tych czasach było to rzeczą normalną. Wiadomości były podawane bezosobowo. Dopiero pod koniec XVIII stulecia, w atmosferze walki politycznej, komentarz polityczny i pierwsze początki publicystyki zaczęły wkraczać jawnie na łamy gazety. Nie wiadomo, ile osób pracowało nad wydaniem pisma. Mogła to być tylko jedna osoba lub kilka. Informacje z zagranicy były przedrukowywane z gazet warszawskich lub zachodnioeuropejskich. Przedruki były wówczas rzeczą powszechnie spotykaną. Czytelnikami gazet byli głównie mieszkańcy większych miast

oraz ośrodków, w których znajdowały się szkoły, ponieważ tam akurat była większa liczba ludności umiejącej czytać. Czytelnicy otrzymywali dużą dawkę wiadomości politycznych. Mogli się oni dowiedzieć o najważniejszych wydarzeniach politycznych oraz wynalazkach, o wielkich odkryciach naukowych i geograficznych, o obyczajach panujących w krajach europejskich. Wiadomości były zróżnicowane i dotyczyły wielu dziedzin życia. Przeważają jednak informacje z życia politycznego państw europejskich oraz z wydarzeń w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Opisy wydarzeń o charakterze lokalnym stanowią interesujący materiał ukazujący życie społeczno-polityczne (zwłaszcza w burzliwych dla Rzeczypospolitej okresach, lata Sejmu Czteroletniego), publiczne (oraz działalność instytucji publicznych takich jak Trybunał Główny, sejmiki, sądy asesorskie i inne), towarzyskie, religijne oraz życie codzienne mieszkańców regionu. Na łamach gazet pojawiały się nazwiska czołowych przedstawicieli najwybitniejszych rodów litewskich: Massalskich, Radziwiłłów, Kossakowskich, Poczobutów. Najwięcej opisów z życia lokalnego dotyczyło spraw Akademii Wileńskiej. Redaktorzy zorganizowali propagowanie w społeczeństwie poszczególnych nauk, zwłaszcza nauk ścisłych: fizyki, matematyki, astronomii, medycyny. Gazety ukazują miejsce i znaczenie Akademii Wileńskiej w życiu Rzeczypospolitej a zwłaszcza Wielkiego Księstwa Litewskiego. Inicjatywa prasowa Poczobuta i innych nie była zjawiskiem efemerycznym, bowiem gazety przetrwały około 30 lat. Więc było to przedsięwzięcie stałe. Gazety odegrały bardzo ważną rolę w rozpowszechnianiu nowych idei, przysłużyły się popularyzacji nowych odkryć naukowych i geograficznych, osiągnięć cywilizacyjnych. Pismo to ukazuje miejsce Wilna ówczesnej mapie Europy.

Gazet Wileńskich Supplement, wydawany w Wilnie w l. 1761-1792 [od 1761 do 1791 numery od 1 do 52, zaś rok 1792 nr od 1 -18 (?)]. Początkowo dodatek do Kuriera Litewskiego, następnie do Gazet Wileńskich. Najczęściej wychodził następnego dnia pod tym samym numerem. Redaktorzy: F. Paprocki, A. Januszkiewicz, M. Odlanicki-Poczobut. Liczył przeważnie tylko dwie jednoszpaltowe stroniczki tego samego formatu. Supplement zawierał zarówno wiadomości zagraniczne, jak i lokalne. Przeważały jednak wiadomości zagraniczne. W Supplemencie mamy najwięcej ogłoszeń dotyczących spraw aktualnych np. zbiegi, reklama księgarska, ogłoszenia handlowe, usługi guwernerów, lekarzy itp.

Addytament do Gazet Wileńskich – dodatek nadzwyczajny wydawany na specjalne okazje. Na treść Addytamentu składały się wydarzenia nieprzewidziane, noty rządu, opisy pogrzebów zmarłych dygnitarzy z podaniem ich życiorysu, opisy innych wielkich uroczystości religijnych bądź świeckich.

J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579-1831)*, Kraków 1899-1900; K. Čepienė, I. Petrauskienė, *Vilniaus akademijos spaustuvės leidiniai 1576-1805*, Vilnius 1979; *Historia prasy polskiej*, pod red. J. Łojka, t. II. *Prasa polska w 1661 – 1864*, Warszawa 1976 s. 24; L.Piechnik, *Dzieje Akademii Wileńskiej*, Rzym 1990, t. 4, s. 112; *Prasa polska w latach 1661 – 1864*, pod red. J. Łojka, Warszawa 1976, s. 17; A. Śnieżko, *Materiały do historii prasy na Litwie w XVII i XIX w.* [w:] Rocznik historii czasopiśmiennictwa polskiego, t. 11, z. 4, 1972 r., s. 495-545; opr. R. Jakubenas.

Gaździcki Wincenty, żył w XIX w., w Wilnie opublikował tomik poetycki *Bukiet serc ludzkich* (1850).

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 204.

Gieysztor Jakub, ur. 18.04.1827 na Litwie, zm. 15.11.1897 w Warszawie; pamiętnikarz. W l. 1844-1848 studiował prawo w Petersburgu, ale studiów nie ukończył. Po powrocie na Litwę mieszkał w swoim majątku Ignacograd w powiecie kiejdańskim; był jed-

nym z przywódców powstania 1863 na Litwie. Schwytany przez żandarmów carskich, więziony, następnie w l. 1865-1872 na zesłaniu w Syberii. Po powrocie w 1872 mieszkał w Suwałkach, a od 1873 – w Warszawie. Napisał wspomnienia pt. *Pamiętniki z lat 1857-1865* (Wilno, t.1-2 1913).

Druki polskie wydane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914, t. 5., s. 416; O. Maksimaitienė, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 591.

Gintyłło Jan Chryzostom, ur. 14.11.1788 w Gelindenach koło Płungian na Żmudzi, zm. 6.08.1857 w Olsiadach w pobliżu Telsz na Żmudzi; pisarz religijny, tłumacz. Uczył się w seminariach duchownych w Krasławiu na Inflantach i w Wilnie, w l. 1813-1815 studiował na Uniwersytecie Wileńskim. W l. 1816-1821 był prefektem w seminarium duchownym w Wilnie, w l. 1817-1822 – profesorem tego seminarium. W l. 1828-1844 – przedstawiciel biskupa żmudzkiego w Kolegium Duchownym w Petersburgu. Od 1850 mieszkał w Olsiadach (Alsėdliai) koło Telsz. Posiadał bibliotekę ok. 20 tys. woluminów, współpracował z historykiem litewskim Simonasem Daukantasem (Szymonem Dowkontem). Na język polski tłumaczył literaturę religijną z języka łacińskiego i niemieckiego. W rękopisie pozostawił utwór *O instrumencie hermeneutycznym*.

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2, 1989, s. 411-418; V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 155; opr. M. Jackiewicz.

Gira Liudas, do 1940 Liudas Sirijos-Gira, ur. 27.08.1884 w Wilnie, zm. 1.07.1946 tamże; litewski poeta, krytyk literacki, dramaturg, publicysta, tłumacz. Był synem Polki Antoniny Sobolewskiej, szlachcianki, i Niemca Adolfa Schmidta, pracownika poczty wileńskiej. Wychowywał się w rodzinie organisty katedry wileńskiej Konstantego Giro-Syryjskiego, po śmierci przybranego ojca- w Stokliszkach u księdza V. Buivydasa, który przyszłego pisarza wychował w duchu litewskim. Przybrana matka przyszłego poety była gospodynią ks. Buivydasa. Od 1897 uczył się w szkole realnej w Wilnie, w 1901 wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie, które ukończył, ale święceń kapłańskich nie przyjął. Od 1905 utrzymywał się z pisania; pracował w redakcjach gazet litewskich „Vilniaus Žinios„, „Lietuvos Ukininkas", „Viltis", aktywnie uczestniczył w litewskim życiu kulturalnym w Wilnie. W l. 1911-1912 redagował czasopismo „Švyturys" a także pierwsze litewskie pismo literackie „Vaivorykštė". Pierwszy zbiór wierszy pt. *Dul-dul dudelė* wydał w Wilnie w 1909. W ciągu następnych lat ogłosił zbiorki poezji: *Žalioji pievelė* (Wilno 1911), *Tėvynės keliais* (Wilno 1912), *Laukų dainos* (Wilno 1917). Wydał też poemat *Malwinų daina* (Wilno 1910), sztuki teatralne: *Kerštas* (Wilno 1910) i *Beauštanti aušrele*. W utworach tego okresu stylizował folklor, odwołując się do *dain*. Na poczatku twórczości naśladował poezję Maironisa, lecz wkrótce odnalazł własny styl poetycki. W wierszach opiewał przyrodę kraju ojczystego, pisał o bohaterstwie Litwinów, o wielkości narodu i jego historii. W 1918 był litewskim komendantem wojskowym w Wilnie, w 1919 aresztowany przez bolszewików i więziony w Dyneburgu. Jesienią 1919 zwolniony z więzienia, przyjechał do Kowna, gdzie został szefem wywiadu litewskiego. Wyśledził i w 1920 zlikwidował w Kownie Polską Organizację Wojskową, aresztował wówczas ponad 200 Polaków, członków tej organizacji. W drugim okresie twórczości, tj w latach 1920-1940, napisał wiele wierszy okazjonalnych, wyrażał w nich idee patriotyzmu, nawet nacjonalizmu litewskiego. Poezja jego była wtedy deklaratywna, hasłowa i zawierała wiele figur retorycznych. W okresie międzywojennym był znany także jako dramaturg, krytyk literacki i publicysta. Wydał następujące zbiorki poezji: *Žiežirbos* (Kaunas 1921), *Žygio godos* (Kaunas 1928), *Amžių žingsniai* (Kaunas 1929), *Šilko gijos* (Kaunas 1929), misterium *Paparčio žiedas* (Kau-

nas 1928). Ogłosił też zbiór prac krytycznych pt. *Kritikos raštai* (1928). Do 1936 Gira należał do grupy pisarzy popierających rządy Antanasa Smetony. Później polityka tautininków (narodowców) rozczarowała go i zbliżył się do twórców lewicowych, idąc w kierunku komunizmu. Po wybuchu wojny 1939, kiedy wielu uchodźców z terenów zajętych przez hitlerowców znalazło się w Wilnie, Gira pomagał pisarzom-uchodźcom. W 1940 zamieszkał w Wilnie, został zastępcą komisarza ds. oświaty, później członkiem delegacji komunistów litewskich, która w sierpniu 1940 w Moskwie poprosiła władze ZSRR o przyjęcie Litwy do Związku Sowieckiego. W czerwcu 1941 ewakuował się do Moskwy, następnie wyjechał do Penzy, służył w Armii Sowieckiej. Podczas wojny napisał dwa utwory po polsku: poemat *Przyszłej Polsce- dziś Polsce walczącej* (1941) i wiersz *Cześć ci żołnierzu* (1943), poświęcony żołnierzom I Armii im. Tadeusza Kościuszki. W 1945 powrócił na Litwę, zamieszkał w Wilnie. Wydał ostatni swój zbiorek poezji *Na dalekich szlakach*. W 1946 został członkiem Akademii Nauk Litewskiej SRR. Pisał w języku litewskim, polskim, białoruskim, rosyjskim. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

K. Doveika, *Liudas* Gira. Vilnius 1972; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 109-110; R. Karmalavičius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 155-156; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*. Warszawa 2003, s. 182-184.

Gizbert Bogusław Michał, ur. 18 11 1682 na Litwie, zm. 7. 02. 1730 w Rzymie; autor dramatów, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej. Wykładał poetykę i retorykę w kolegiach w Krożach i Słucku, w latach 1720-1726 – filozofię w Wilnie i Warszawie, w latach 1725-1726 – teologię w Wilnie. Od 1726 r. przedstawiciel Prowincji Litewskiej jezuitów w Rzymie. W Wilnie wystawiono jego dramaty: *Maeror in mero affuso sanguine temperatus* (1715), *Status... in coelum* (1715) i *Alexander super mensa debellatus* (1716).

R. Plečkaitis, *Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje*, Vilnius, 1975, s. 422-423; V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 209; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 157; opr. M. Jackiewicz.

Glińska Teofila Bogumiła, ur. ok. 1762 w Kosyczach koło Nowogródka, zm. 23.10.1799; poetka. Mieszkała w Szczorsach u Chreptowiczów, napisała poemat opisowy *Szczorsy* (1784) oraz kilka wierszy dedykowanych dla Chreptowicza. Pozostawiła też przekłady. Fakty z jej życia są mało znane.

A. Maldzis, *Encyklapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 100.

Gliński Antoni Józef, ur. 1817 lub 1818 w Szczorsach pod Nowogródkiem, zm. 30.06.1866 w Wilnie; bajkopisarz. Pochodził z rodziny chłopskiej, wykształcnie domowe uzyskane w swej wsi dopełnił w bibliotece dworskiej Chreptowiczów. Po śmierci ostatniego Chreptowicza w 1844 Gliński przeniósł się do Wilna, gdzie był urzędnikiem gubernialnym, a przez pewien czas tłumaczem w „Kurierze Wileńskim". Jego głównym osiągnięciem był *Bajarz polski, t. 1-4*, Wilno 1853. W drugim wydaniu w 1862 został poprawiony i uzupełniony według wskazówek A.E. Odyńca. Oprócz kolejnych wznowień (1881, 1889) ukazał się jego przekład niemiecki A. Godina (1878) i kilka wydań już w XX wieku. Drugim jego dziełem był przekład *Bajek* Iwana Kryłowa. Gliński jako autor *Bajarza polskiego* był niewątpliwie pośrednikiem między folklorem i opartymi na nim dziełami literackimi. Był też pisarzem, który przyczynił się do spopularyzowania pomysłów baśniowych, tym bardziej że niejeden literat polski czepał z nich materiał do własnych utworów. Zmarł podczas grasującej w Wilnie cholery.

J. Krzyżanowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 8; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 68.

„Głos Litwy", litewski dziennik w języku polskim, wydawany w Wilnie z przerwami (zmieniano tytuły na „Echo Litwy", „Dzwon Litwy", „Straż Litwy") w l. 1919-1922, przeznaczony dla Litwinów nie znających języka litewskiego i propagujący litewskość na Ziemi Wileńskiej. Redaktorem gazety był Litwin Mykolas Biržiška (Michał Birżyszko), później -Aleksandras Pavlavičius.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985, s. 640.

„Głos Polski", pismo ziemiańskiej partii konserwatywnej, wydawane w Wilnie w 1907, pierwszy w Wilnie tygodnik ściśle polityczny. Redaktorem naczelnym pisma został Czesław Jankowski, sekretarzem redakcji – Michał Szadurski. Charakter pisma był konserwatywny; publikowano artykuły polityczne, przeglądy prasy polskiej, rosyjskiej, żydowskiej, litewskiej i białoruskiej, wspomnienia wileńskie Cezarego Staniewicza, wiersze Kazimiery Iłłakowiczówny. Pismo wkrótce zbankrutowało.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 269-270.

„Głos Robotniczy", gazeta litewskiej socjaldemokracji, wydawana w 1908 (wyszły dwa numery), redagowane przez Franciszka Ejdukiewicza. Związek ze środowiskiem wileńskim tego pisma był raczej luźny.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985, s. 640; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 297.

„Głos Wileński", pismo codzienne Polskiego Centralnego Komitetu Demokratycznego, wydawane w Wilnie w 1912-1913. Był to pierwszy dziennik „krajowców", założycielem i redaktorem był Jan Bajewski.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 281.

Golański Filip Nereusz, ur. 30. 08. 1753 r. w Krakowie, zm. 26. 01. 1824 w Wilnie; tłumacz, historyk literatury. Uczył się w kolegium pijarskim w Podolińcu i Krakowie. Posiadał doktorat teologii i filozofii, uczył w szkołach pijarskich i Collegium Nobilium w Warszawie. Od 1787 r. był profesorem literatury łacińskiej i polskiej w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, w l. 1817-1819 – dziekan wydziału nauk wyzwolonych na Uniwersytecie Wileńskim, w l. 1803-1823 był cenzorem książek uniwersyteckich. Wydał prace *O wymowie i poezji* (Wilno 1786, 1788, 1808), *Alegorie starożytne* (Wilno 1801), przełożył na język polski biografię Plutarcha. Współpracował z"Dziennikiem Wileńskim" i innymi czasopismami. W 1794 r. redagował w Wilnie „Gazetę Narodową Wileńską", organ władz powstańczych. Pochowany na cmentarzu w Duksztach Pijarskich pod Wilnem.

Z. Ciechanowska, *Polski słownik* biograficzny, t. 8; A. Piročkinas, A. Šidlauskas, Mokslas senajame Vilniaus universitete, Vilnius, 1884, s. 171-174; K. Mačiulytė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 159; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 90.

Gołubiew Antoni, ur. 25.02.1907 w Wilnie, zm. 27.06.1979 w Krakowie; powieściopisarz, eseista, publicysta. Jego ojciec był urzędnikiem na kolei w Wilnie; w l. 1915-1919 ewakuowany z rodzicami do guberni czernihowskiej na Ukrainie; po powrocie do Wilna uczęszczał do Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, redagował szkolne pisemka „Hejnał" i „Ogniwo", tam też opublikował pierwsze utwory; w 1925 zdał maturę; w 1925 podjął studia na Uniwersytecie Stefana Batorego, z początku studiował fizykę i astronomię, potem filologię polską i historię. W 1933 uzyskał magisterium w zakresie historii; należał do Stowarzyszenia Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie", był współzałożycielem grupy „Żagary"; od 1932 pracował

jako nauczyciel historii w gimnazjach, m.in. w Drui i w Wilnie: oo. Jezuitów oraz im. króla Zygmunta Augusta; w l. 1932-1936 redagował miesięcznik młodych katolików „PAX. O chrześcijańską kulturę jutra", współpracował z rozgłośnią Polskiego Radia; w 1935 wydał powieść *Mędrcy na arenie* i rozpoczął pracę nad powieścią *Bolesław Chrobry*; podczas drugiej wojny światowej pracował jako robotnik fizyczny i zajmował się gospodarstwem rolnym żony w Ukropiszkach, mieszkał też w Kolonii Wileńskiej; uczestniczył w działalności konspiracyjnej. W 1945 wyjechał z Wilna do Łodzi, skąd w 1946 przeniósł się na stałe do Krakowa, był członkiem redakcji „Tygodnika Powszechnego" w l. 1946-1953 i od 1956.

J. Wielgut-Walczak, *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 2000, s. 197-198; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 91.

„Goniec Codzienny", gazeta, która zajęła miejsce „Dziennika Wileńskiego", wydawana była w Wilnie w l. 1908-1909. Jako redaktor odpowiedzialny i wydawca podpisywał zrazu pismo Franciszek Jurjewicz, od listopada – Józef Hłasko. Ostatecznie od grudnia 1908 redaktorem odpowiedzialnym i wydawcą został Aleksander Zwierzyński, działacz endecki z Warszawy. W redakcji pracował Franciszek Hryniewicz, Józef Stanisław Wierzbicki, Michalina Romańska. Wiersze ogłaszali m.in. Wanda Stanisławska, Zdzisław Leszczyński. W l. 1909-1910 publikowano *Wiry* Henryka Sienkiewicza. Przez ponad rok (1909-1910) redaktorem odpowiedzialnym i wydawcą był Bronisław Pawłowicz, a od marca 1911 – H. Kupść. Jednakże pismem rządził Józef Hłasko. Z dniem 1 czerwca 1911 „Goniec Codzienny" i „Kurier Wileński" zostały połączone w jedno pismo – „Kurier Wileński".

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 253-255.

Gordon Juda Lejb, ur. 1830, zm. 1892; żydowski poeta. Mieszkał w Wilnie, wydał poemat *Ahavat Dawid Dawid-Michal*, zbiorek baśni w języku jidysz *Miszlei Jehuda* oraz zbiór pieśni lirycznych *Szyrei Jehuda*.

L. Lempertienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 285.

Gorecki Antoni ur. w 1791 r. w Wilnie, zm. 18. 09. 1861 r. w Paryżu, poeta. Studiował w 1802-1806 w Uniwersytecie Wileńskim na wydziale literatury, debiutował w „Tygodniku Wileńskim". W latach 1809-1813 walczył w armii Księstwa Warszawskiego, po czym gospodarował w majątku własnym Dusieniętach pod Wilnem. W latach 1816-1818 jeździł do Czech, Francji i Włoch. Brał udział w życiu kulturalnym Wilna, był członkiem Towarzystwa Szubrawców, pseud. Warpu. Popularność jednały mu liczne wiersze drukowane w czasopismach wileńskich i warszawskich: w „Pamiętniku Warszawskim" i „Tygodniku Polskim i Zagranicznym". Były to głównie bajki polityczne, ulotne fraszki i wiersze patriotyczne (dumy, elegie, słynny wiersz *Śmierć zdrajcy ojczyzny*, 1818). Ożeniony z Weroniką Eydziatowiczówną. Podczas procesu filomatów żona Goreckiego należała do komitetu pomocy uwięzionej młodzieży. Wziął udział w powstaniu listopadowym, dosłużył się stopnia pułkownika, podczas upadku powstania pełnił misję dyplomatyczną, był w Rzymie i Dreźnie, zaprzyjaźnił się z przebywającym tu Adamem Mickiewiczem. Żona musiała opuścić Dusinięta, a w 1839 r. nieletni dwaj synowie Goreckiego byli jako zakładnicy za ojca przymusowo odesłani do Petrsburga. Wydał kilka tomów poezji: *Poezje Litwina* (1834), *Bajki i poezje nowe* (1839), *Kłosek polski* (1843), *Siewba* (1857), *Wiersze różne* (1860). Córka Mickiewicza, Maria, wyszła za mąż za syna A. Goreckiego – malarza Tadeusza Goreckiego.

Z. Ciechanowska, *Polski słownik biograficzny*, t. 8; Z.Lewinówna, *LiteraturaPolska*, t. 1. s. 316-317.

Gosztowttówna (Teodorowiczowa) Jadwiga, ur. w 1897 w majątku Polepie w d. guberni kowieńskiej, zm.?; poetka. Średnie wykształcenie zdobyła na południu Rosji, po przyjeździe do Wilna uczęszczała na wydział humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego. Jej liryczne poezje drukowane były w latach dwudziestych XX w. w pismach wileńskich.

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 22.

Gośniewski Chryzostom, żył na przełomie XVI i XVII w., wierszopis. Wydał w Wilnie utwór: *Pieśń nowa Calliopy Sarmackiej o szczęśliwym porażeniu Książąt Karola Sudermańskiego i Fryderyka Lunenburskiego przez dzielne męstwo JWP JMP Karola Chodkiewicza... pod Rygą u Kircholmu roku 1605 septembr. 27* (1605).

Nowy Korbut T.2, s.217. Opr. H. Dubowik

Górska Stefania, ur. ok. 1883, zm. 1923; pisarka, aktorka. Ogłosiła w *Żórawcach* w Wilnie fragment prozatorski *Z życia* mówiący o niedolach zawodu aktorskiego.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 109.

Górski Konrad, ur. 22.04.1895 w Wągrach pod Brzezinami (Łódzkie), zm. 7. 04.1990 w Toruniu; edytor, historyk literatury, publicysta. Studiował na uniwersytecie w Dorpacie (dziś Tartu, Estonia), od 1918- na Uniwersytecie Warszawskim, w 1920 służył jako ochotnik w Polskim Wojsku; w 1921 uzyskał doktorat; w 1922 przebywał w Pradze jako stypendysta rządu czechosłowackiego; od 1923 pracował jako nauczyciel, kontynuował pracę naukową; w l. 1927-1928 był lektorem języka polskiego w Lille. W 1930 uzyskał habilitację; od listopada 1934 został profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; literaturę polską wykładał do 15.12. 1939; podczas drugiej wojny światowej działał w polskim podziemiu, prowadził tajne wykłady i seminaria; na zamówienie rządu polskiego w Londynie napisał pracę *Divide et impera* o całokształcie stosunków polsko-litewskich; po wojnie wyjechał do Torunia, był w tamtejszym UMK profesorem i dziekanem; w l. 1950-1956 odsunięty od pracy dydaktycznej; od lutego 1957 ponownie na uczelni, był jednym z wybitniejszych polonistów polskich, jest autorem ponad 600 rozpraw naukowych, w tym wielu książek.

K. Wyka, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 322; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 93.

Grabowski Michał, ur. 25.09.1804 na Wołyniu, zm. 19.11.1863 w Warszawie, krytyk literacki, powieściopisarz. W 1818-19 uczył się w szkole bazylianów w humaniu, potem - w Liceum Richelieu'go w Odessie. 1822-25 był urzędnikiem Komisji Wyznań Relig. i Oświecenia w Warszawie. Od 1825 przebywał głównie w Aleksandrówce na Ukrainie. W l. 1840-50 należał do „koterii" kierującej „Tygodnikiem Petersburskim", potem organizował instytucje społeczne w Kijowie. W 1863 został dyrektorem Komisji WRiOP w Warszawie. Utrzymywał stałe kontakty z Wilnem, publikował swe utwory w wil. czasopismach i noworocznikach („Athenaeum", „Ondyna Druskienickich Źródeł", „Rubon", „Rusałka"). W Wilnie ogłosił ponadto następujące książki: *Literatura i krytyka* (1837-40), *Korespondencja literacka* (1842-43) oraz powieści: *Koliszczyzna i stepy* (1838), *Stanica hulajpolska* (1840-41), Tajkury (1845-46).

Nowy Korbut T.7, s.425. Opr. H. Dubowik.

Grade Chaim, ur. w 1910 r. w Wilnie, zm. w 1982 r.; poeta, pisał w języku jidysz. W 1932 r. opuścił jesziwę w Białymstoku i zajął się twórczością literacką. Członek grupy literackiej „Jung Wilne". Wkrótce opublikował dwa tomiki wierszy: *Jo* (*Tak*, 1936) oraz *Musernikes* (*Moraliści*, 1939). Podczas II wojny światowej przebywał w Związku Ra-

dzieckim. W 1946 r. wrócił do Polski. Wyjechał wkrótce do Francji, a następnie do Stanów Zjednoczonych. Wydał tomiki poezji: *Dojres* (*Pokolenia*, Nowy Jork 1945), *Ojf di churwes* (*Na ruinach*, Łódź 1947), *Farwaksene wegn* (*Zarośnięte drogi*, Paryż 1947), *Di mames cawoe* (*Testament matki*, Nowy Jork 1949), *Szajn fun farloszene sztern* (*Światło zgasłej gwiazdy*, Buenos Aires 1950).

A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura Żydów polskich*, Warszawa 2000, s. 106; opr. T. Dalecka.

Gralewski Jakub, ur. 2.07.1655 na Litwie, zm. 18.08.1702 w Warszawie; autor dramatów szkolnych. Uczył się w Wilnie i Krożach. Wykładał w szkołach jezuickich w Nieświeżu, Pułtusku, Połocku, Krożach, Wilnie i Warszawie. Napisał dramat *Pacis foldera*, wystawiony w Wilnie w 1688 r.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 210.

„Grażyna". Powieść litewska, powieść poetycka Adama Mickiewicza, powstała w 1822 w Kownie i Wilnie (być może część w Szczorsach, gdzie poeta gromadził materiały historyczne). Pierwodruk w t. 2 *Poezji*, Wilno 1823. Poemat osnuty na tle walk litewskich książąt dzielnicowych z władzą wielkoksiążęcą; utwór kontynuuje w epice większego formatu regionalizm litewski manifestowany w t. 1. *Poezji* (*Ballady i romanse*). Bohaterka tytułowa, przeciwstawiając się partykularnym planom męża, księcia nowogródzkiego Litawora, szukającego u Krzyżaków pomocy przeciw Witoldowi, doprowadza do bitwy z Zakonem i ginie, dowodząc wojskiem przebrana za księcia; Litwini zwyciężają dzięki „czarnemu rycerzowi", Litaworowi, który popełnia ekspiacyjne samobójstwo na stosie pogrzebowym żony. Dominantę ideową stanowi patriotyzm, wyrastający z romantycznego pojmowania narodowości; główną nosicielką tej idei jest Grażyna, w finale sławiona w pieśni ludowej.

M. Maciejewski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 326.

Groddeck, Grodek, Gotfryd Ernest, ur. 17.11.1762 w Gdańsku, zm. 11.04.1825 w Wilnie; filolog, publicysta. Gimnazjum ukończył w Gdańsku, następnie studiował w uniwersytecie w Getyndze, doktorat uzyskał w 1787; w l. 1787-1793 wychowywał synów Adama Czartoryskiego w Puławach, potem był nauczycielem Henryka Lubomirskiego w Łańcucie; w 1796 był bibliotekarzem w Puławach i doradcą Czartoryskiego w sprawach naukowych; w 1804 został profesorem języka i literatury greckiej na Uniwersytecie Wileńskim oraz kierownikiem biblioteki uniwersyteckiej; w 1807 objął także katedrę literatury łacińskiej, był członkiem lóż masońskich „Gorliwy Lotwin" i „Doskonała Jedność"; współpracował z licznymi czasopismami, także z „Dziennikiem Wileńskim" i „Tygodnikiem Wileńskim"; jest autorem wielu prac naukowych z literatury łacińskiej i grckiej. Wykładał w języku łacińskim.

J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 19-29; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 94.

Groza Aleksander, ur. 30.06.1807 w Zahraniczu na Ukrainie, zm. 3.11.1875 w Chałaimgródku pod Berdyczowem; poeta, prozaik, redaktor. W 1826 ukończył gimnazjum w Winnicy, następnie studiował medycynę w Wilnie. Nie ukończywszy studiów na Uniwersytecie Wileńskim i w Dorpacie, osiadł w 1831 w dziedzicznym majątku Sołohubowka na Ukrainie, gdzie obok gospodarki zajmował się pracą literacką. Debiutował w „Noworoczniku Literackim" na rok 1831, w 1838-1842 wydawał w Wilnie almanach „Rusałka". Twórczość poetycka Grozy w znacznej części epigońska wobec romantyzmu. Wydał: *Poezje* (Wilno1836), *Poezje* (Wilno t.1-2 1843), *Obrazki ukraińskie* (Wilno 1855), *Mozaika kontraktowa* (Wilno

1857), *Trzy palmy* (1857), *Pisma* (t.1-2 1850).

M. Janion, *Polski słownik biograficzny*, t. 9; M. Grafowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 330; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 95.

Grużewski Jan, ur. ok. 1580 na Białorusi, zm. 12. 08. 1646 w Warszawie; pisarz religijny; tłumacz, teolog, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, następnie w Rzymie. Od 1609 był profesorem Akademii Wileńskiej, w l. 1618-1625 i 1641-1643 - rektor akademii. W l. 1643-1646 był prowincjałem jezuitów na Litwie. Wydał utwory religijne pt. *Ultima et maxima hominis mutatio, sive de mystica cum Deo unione*, (t. 1-2, 1641-1642), *De Fortitudine et Iustitia* (1644).

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. I, Chicago, 1960, s. 241-243; L. Piechnik, *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655*, 1983, s. 26-28; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*, opr. L. Grzebień SJ, 1996, s. 200; A. Vaškelienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 170.

Gutowski Władysław, pseud. Tłuchowiec, kryp. On, ur. w 1870 w Tłuchowcu k/ Płocka, zm.? prozaik, dramaturg, publicysta. Uczył się w Toruniu i Warszawie, mieszkał w Odessie, skąd w 1886 przybył do Wilna; współpracował w latach 1906-199 z „Dziennikiem Wileńskim", „Zorzą Wileńską" i „Plotką Wileńską". Debiutował w 1907 r. podręcznikiem *Sokół*, następnie wydał trzy tomy szkiców i nowel: *Życie to nic. Z kajetu neurastenika* (Wilno 1909), *Dusze wywrotu. Cykl szkiców o kobiecie* (1911) oraz opowiadania *Szarzyzny Wilna. Szkice i nowele*. Wilno. Nakład J. Noworotty, 1911, s. 168. Jedyna w tym okresie powieść Gutowskiego - *Dziejowa spuścizna* - dotyczyła rewolucji 1905, fragment dramatyczny na tle walk stoczonych przez gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego (1925). W 1907 wileńska „Lutnia" wystawiła jego dramat *Przygasłe kratery*, kolejny dramat Gutowskiego *Giniecie* został wydany w 1913. Autor przewodnika *Sokół*, trzech tomów szkiców i nowel: *Życie to nic. Z kajetu neurastenika* (1909), *Dusze wywrotu. Cykl szkiców o kobiecie* (1911), *Szarzyzny Wilna* (1911). Redagował pisama humorystyczne „Szubrawiec" i „Brukowiec". W l. 1915-1918 wydawał w Wilnie jednodniówki literacko-satyryczne ilustrowane, m.in. „Apel". W 1921 i 1922 r. był współpracownikiem „Gazety Wileńskiej" i „Ziemi Wileńskiej"

Almanach literacki, Wilno 1926, s. 23; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków, 1999, s.83; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 97-98.

„Gwiazda Zaranna", pismo katolickie, przeniesione do Wilna z Mińska, wydawane w 1913 w pomieszczeniach kościelnych przy ul. Dominikańskiej 4. Poświęcone formalnie sprawie szerzenia oświaty religijnomoralnej, „propagowała raczej płytką dwocję". Pismo redagował ks. Adam Kuleszo.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 266.

H

„Halka", libretto w 2 aktach W. Wolskiego do opery Stanisława Moniuszki, powstałe 1846 podczas pobytu kompozytora w Warszawie, wydane w Wilnie 1847, wystawione tamże: w amatorskim wykonaniu estradowym 1848, na scenie 1854; z uzupełnieniem i podziałem na 4 akty – w Warszawie 1858. Osnuta na powtarzającym się w twórczości Wolskiego (m.in. poemat *Halka*) motywie miłości chłopki i szlachcica, akcja, o znacznym napięciu dramatycznym, ukazuje tragedię góralki porzuconej z dzieckiem przez uwodziciela z dworu – jej obłęd i samobójstwo w obliczu zdrady ukochanego, poślubiającego pannę ze swojej sfery. Według Z. Jachimeckiego Wolski zaczerpnął pomysł z opowiadania K.W. Wójcickiego *Góralka* (1835).

T. Kaczyński, *Dzieje sceniczne „Halki"*. Kraków 1959; Z. Lewinowa, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny.*, t. 1. Warszawa 1984, s. 338.

Hałaburda Kazimierz ur. 24.09.1903 r. w Wierzbołowie (Kibarty) pow. wyłkowyszkowskiego na Litwie, zm. w lipcu 1941 r. w ZSRR w drodze do Armii Andersa. W 1921 w Rostowie nad Donem uzyskał świadectwo dojrzałości. W 1923 przyjechał do Wilna. W 1924 po raz drugi uzyskał świadectwo dojrzałości jako ekstern przed Komisją Egzaminacyjną Kuratorium Wileńskiego Okręgu Szkolnego. W latach 1924/25-1926 odbył czynną służbę wojskową. W roku akademickim 1925/26 wstąpił na wydział matematyczno-przyrodniczy USB. W l. 1926/27 – 1928/29 był zastępcą młodszego asystenta przy katedrze mineralogii i petrografii. W roku 1929/30 przerwał studia. W 1931 został przyjęty na wydział prawa i nauk społecznych USB. Przywódca Obozu Wielkiej Polski w Wilnie, a następnie ONR „Falangi". W latach trzydziestych pracownik Centralnego Biura Statystycznego m. Wilna, odpowiedzialny za kulturę, pocztę, telegraf, telefony i przedsiębiorstwa użyteczności publicznej. Podczas wojny pisał do „Gazety Codziennej" i „Prawdy Wileńskiej". Podczas sowieckiej okupacji aresztowany i wywieziony do łagru. Zmarł z wycieńczenia i dyzenterii podczas pieszej wędrówki do Armii Andersa. Jeden z założycieli Sekcji Twórczości Oryginalnej przy Kole Polonistów Studentów USB. Członek pierwszego składu Żagarów, usunięty w 1932 za „biologiczny nacjonalizm". Autor tekstów „Żywej Gazetki". Jego wiersze znalazły się w zbiorkach *STO. Poezje Władysława Arcimowicza, Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Wacława Korabiewicza, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego* (1927) oraz *Patykiem po niebie. Poezja Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Anny Kompielskiej, Wacława Korabiewicza* (1929).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 2: Byla (Teczka): IV Ca 2296 *Hałaburda Kazimierz*; J. Hernik Spalińska *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*, Warszawa 1998, s. 68-69. J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej*, w: *Pamiętnik Wileński*. Londyn 1972, s. 221; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 100; opr. T. Dalecka.

Hałaciński Andrzej Tadeusz, ur. 1891, zm.

1941; literat, ppułk. WP, rejent.W 1914 był w I Brygadzie Legionów; w 1929 przeniesiony w stan spoczynku w stopniu ppłk; autor wierszy patriotycznych, nowel i wspomnień z I Brygady Legionów, drukowanych w l. 1924-1926 w wileńskiej „Reducie" i „Kurierze Wileńskim".

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik encyklopedyczny pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 100.

Harecki Maksim, pseud. Maksim Biełarus, Dzied Kuma, Maksim Iwanawicz, Mscisłauski, Amstisławskij, Maciej Myszka, Mizeryus Monda; ur. 6(18). 02. 1893 we wsi Mienszaja Bahaćkauka w powiecie mścisławskim, guberni mohylewskiej w rodzinie chłopskiej, zm. (rozstrzelany przez NKWD) 10. 02. 1938 w Smoleńsku; białoruski pisarz, tłumacz, historyk i teoretyk literatury. Uczył się w szkole cerkiewnej i w szkole agronomicznej, naukę kontynuował w Petersburgu. W l. 1913-1914 pracował w Wilnie jako kreślarz i mierniczy. Współpracę z prasą rozpoczął w 1909, publikując w piśmie polskojęzycznym „Litwa" artykuł *Rocznica Grunwaldzka*. Jako pisarz białoruski debiutował w „Naszej Niwie"w 1913 opowiadaniem *U łazni*. Na łamach tego pisma ukazały się i inne jego opowiadania o tematyce współczesnej, które weszły w skład wydanego w Wilnie w 1914 zbiorku *Ruń*. Ważną rolę w poszukiwaniu przez niego metody twórczej odegrała napisana w 1914 (opublikowana w 1919) opowieść dramatyczna *Anton*. W okresie pierwszej wojny światowej przebywał na froncie w Prusach Wschodnich. Ciężko ranny leczył się w szpitalu w Wilnie i w innych miastach, w końcu wojny walczył na Polesiu. Tematykę wojenną zawarł w opowiadaniach powstałych w l. 1915-1916 *Litouski chutarok*, *Ruski*, *Na etapie*, *Gienierał*. W 1917 przebywał w Smoleńsku. W 1918 pracował w redakcji komunistycznej gazety „Zwiezda", przeniesionej do Wilna. Miasta tego nie opuścił po wycofaniu się Armii Czerwonej. Odegrał znaczącą rolę w organizowaniu białoruskiego życia literackiego w Wilnie. Wykładał język białoruski i literaturę w gimnazjum białoruskim, na kursach nauczycielskich, to on dostrzegł talent poetycki wówczas uczennicy Natalli Arsienniewej.W Wilnie kontynuował twórczość literacką, pisząc szereg opowiadań, artykułów m.in. *Ab biełaruskich pismiennikach*. W l. 1920-1921 redagował gazetę „Nasza Dumka", na łamach której zamieścił powieść opartą na kanwie wydarzeń z 1917 roku – *Dźwie duszy*. Redagował też pismo „Biełaruskija Wiedamasci". W okresie wileńskim powstało wiele jego opowiadań i większość obrazków dramatycznych m.in.: *Muterka*, *Atruta*, *Świecki czaławiek*. W 1920 opublikował pracę *Historyja biełaruskaje litaratury*,(wyd. nast. 1921,1924), w roku 1921 przetłumaczoną na język polski pt. *Krótki zarys historii literatury białoruskiej*, wydaną nakładem „Nowin Wileńskich", a w 1922 u B. Kleckina ukazały się jego wypisy z literatury pt.*Chrystamatyja biełaruskaje litaratury XI w.-1905*. Był autorem słowniczka *Niewialiczki biełaruskamaskouski słounik*. W roku 1922 został aresztowany przez władze polskie i osadzony na Łukiszkach, następnie zmuszony do udania się na Litwę. W tymże roku powrócił do Wilna. W 1923 wyjechał z rodziną do ZSRR, mieszkał w Mińsku i w Gorkim. Wykładał język i literaturę białoruską na uniwersytecie. W 1930 został po raz pierwszy aresztowany i zesłany na pięć lat do Wiatki. Ponownie osadzono go w więzieniu w listopadzie 1937 i 10 lutego1938 został rozstrzelany w Smoleńsku.

Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.II, Mińsk 1993, s.148-155; *Historyja biełaruskaj litaraturyXX stahoddzia*, t.I, 381-426; I.Czyhryn, *Pamiż byłym i buduczym: proza Maksima Hareckaha*. Minsk 1994; opr. T.Zienkiewicz.

Hertz Benedykt, pseud. A. Kuku, Behra, Ostrowidz, Józef Sorokowicz, Tępiel, Antoni Wisiorek, ur. 7.06.1872 w Warszawie, zm. 31.10.1952 w Podkowie Leśnej; bajko-

pisarz, satyryk, publicysta, autor książek dla dzieci i młodzieży, tłumacz. Naukę pobierał w Warszawie, początkowo w szkole H. Benniego, a następnie w gimnazjum J. Pankiewicza. W 1890 rozpoczął pracę w biurach Banku Dyskontowego jako pomocnik buchaltera. W 1899 ożenił się ze Stefanią Golber. Podjął studia zagraniczne (Zurych, Paryż). W 1903 w Krakowie ukazał się jego debiutancki zbiorek pt. *Bajki*. W tym samym roku jego sztuka pt. *Dr Zygmunt Łomski* zdobyła II nagrodę na konkursie ogłoszonym przez Towarzystwo Miłośników Sceny w Warszawie (wystawiona rok później). W 1905 wrócił do Warszawy, gdzie objął stanowisko sekretarza redakcji gazety „Głos". Był też stałym felietonistą tego pisma. Rok później, w celu uniknięcia represji ze strony władz carskich, przeniósł się do Krakowa, gdzie został zatrudniony w redakcji pisma „Naprzód". Jesienią 1906 przyjechał do Wilna. Przez dziewięć kolejnych lat (z przerwami) był jednym z najaktywniejszych organizatorów wileńskiego życia kulturalnego. Współpracował z „Kurierem Litewskim" (1906-1910), gdzie publikował głównie recenzje teatralne. Od 1907 zamieszczał swoje utwory w dodatku do dziennika pt. „Życie Ilustrowane". Współpracował też z „Gońcem Wileńskim" (1909), „Tygodnikiem Wileńskim" (1910-1911), razem z Ludwikiem Abramowiczem redagował „Przegląd Wileński" (1912-1914). Na łamach tego tygodnika publikował bajki, recenzje teatralne, felietony, artykuły społeczno-polityczne.Był czołową postacią kabaretu wileńskiego („Ach" w l. 1910- 1913), twórcą i wykonawcą kupletów w pierwszej wileńskiej grupie literacko-artystycznej „Banda" (od 1908). W Wilnie powstały jego utwory: *Kaczor-polityk* (1907), *Gęś nie-emencypowana* (1908), *Memento wielkanocne* (1909), *Inspektor* (1909), *Bajki i satyry* (Warszawa 1911). Swoje piosenki (do muzyki L. M. Rogowskiego) wykonywał również podczas spotkań poniedziałkowych w mieszkaniu F. Ruszczyca na Zarzeczu. W 1910 zamieścił kilka swoich bajek (wierszem i prozą) w almanachu „Żórawce". W tym samym roku wileńska „Lutnia" wystawiła jego wodewil pt. *Córki skonfiskowane* (aut. muzyki L. M. Rogowskim). W 1914 w Wilnie została wystawiona również komedio-farsa pt. *A. i B.* W 1908 r. Hertz został sekretarzem Towarzystwa Popierania Sceny Polskiej w Wilnie (prezes M. Maliński). W 1915 r. wrócił do Warszawy, gdzie m. in. kontynuował działalność kabaretową, zdobył rozgłos jako recytator własnych bajek. W 1916 w Warszawie została wystawiona jego sztuka pt. *Nowy taniec czynowników*, 3 lata później – *Na sprzedaż*. W 1917 r. redagował pismo satyryczne „Oset"; w 1918 został sekretarzem redakcji „Głosu". Był pierwszym redaktorem audycji dziecięcych w Polskim Radiu oraz współautorem tekstów tradycyjnych „szopek" (*Szopka polska*, 1920 oraz *Szopka warszawska*, 1924). Mieszkając w Warszawie, od 1927 przysyłał felietony i korespondencje dla dziennika „Kurier Wileński". Kontynuował też współpracę z „Przeglądem Wileńskim". Był gościem i uczestnikiem Wileńskich Śród Literackich (1931). W 1939 r. przeniósł się do Podkowy Leśnej. Poszukiwany przez Niemców, ukrywał się po przybranym nazwiskiem m. in. w Warszawie i Stoczku. Po zakończeniu wojny osiadł na stałe w Leśnej Podkowie. Opublikował kilka zbiorów bajek i satyr: *Bajki i satyry* (Warszawa 1911), *Bajki minionych dni* (Warszawa 1919), *Bajki, satyry aktualne i piosenki* (Warszawa 1920), *Żarty nie na żarty. Bajki, satyry i piosenki* (Wilno 1930). Jest autorem kilku utworów dla dzieci i młodzieży, np.: *Henryś*, cz. 1-2 (Warszawa 1919), *Bohater Wilna* (Lwów 1921), *Wakacje w puszczy* (Wilno 1923). Napisał też książkę wspomnieniową pt. *Na taśmie 70-lecia* (Warszawa 1966). Przełożył z rosyjskiego Bajki Iwana Kryłowa (1952). Opracował i przygotował do druku *Antologię bajki polskiej*, wydaną już po jego śmierci (Warszawa 1958).

M. Hulewiczowa, *Polski słownik* biograficzny, t.9;

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków, 1999, s. 80.

„Hipogryf". Miesięcznik Akademicki Literacko-Naukowy Od marca do czerwca 1920 roku ukazały się 3 numery pisma. Wydawanie miesięcznika przerwała wojna polsko-bolszewicka. Wydawcą i redaktorem odpowiedzialnym z ramienia Rady Młodzieży Akademickiej Uniwersytetu Stefana Batorego był Juliusz Wirski. W skład komitetu redakcyjnego wchodzili: Janina Adolphówna, Seweryn Odyniec, Kazimierz Leczycki, Wiktor Piotrowicz, Benedykt Woyczyński oraz Juliusz Wirski. W piśmie zamieszczano poezję, prozę, fragmenty dramatów, przekłady, artykuły naukowe, recenzje teatralne oraz kronikę życia akademickiego. Prezentowane utwory poetyckie były autorstwa twórców wywodzących się z kręgu akademickiego, artykuły – autorstwa profesorów USB.

Opr. T. Dalecka.

Hlebowicz Antoni Bolesław, ur. 1801, zm. 1847 w Wilnie; publicysta, redaktor, wydawca. Po ukończeniu szkoły dominikanów w Grodnie studiował na wydziale literacko-filozoficznym Uniwersytetu Wileńskiego, w 1820 uzyskał stopień kandydata filozofii. W 1823 wyjechał do Petersburga, gdzie był sekretarzem kancelarii Rumiancewa, w 1829 służył w Warszawie w Głównym Sztabie w. ks. Konstantego i pozostał lojalny wobec władzy rosyjskiej; po powstaniu 1831 pełnił funkcję tłumacza w Najwyższym Sądzie Kryminalnym, sądzącym powstańców, oraz sekretarzem Rady Wychowania Politycznego (1833). W 1841 założył i redagował „Pamiętnik Religijno-Moralny", współpracował z „Dziennikiem Wileńskim" i „Dziejami Dobroczynności". Opracował m.in. *Krótki rys życia Witolda w. ks. litewskiego* (Wilno 1821).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 103.

Hłasko Józef, ur. 12. 08.1856 w majątku Przesiemieńce pod Połockiem, zm.1934 w Wilnie? Gimnazjum ukończył w Warszawie, studiował medycynę w petersburskiej Akademii Medycznej. W 1881 aresztowany za udział w sprawie tzw. „gminy polskiej" i skazany administracyjnie na pięć lat wygnania do Syberii Wschodniej, do 1887 przebywał w Jenisejsku. Po powrocie do kraju osiadł w Warszawie, gdzie pracował w redakcji pisma „Głos". Ponownie aresztowany w 1894 za udział w działalności Ligi Narodowej, skazany na dwa lata więzienia, następnie deportowany do guberni wołogodzkiej. Trzy lata wygnania spędził w Sołwyczegorsku. W 1900 zamieszkał w Krakowie, potem przeniósł się do Lwowa, gdzie pracował w redakcji pisma „Wiek XX", następnie przeszedł do redakcji „Słowa Polskiego". W 1906 przyjechał do Wilna, był współredaktorem „Dziennika Wileńskiego", od 1910 – „Gońca Wileńskiego", następnie redagował pismo „Kurier Litewski". W 1915, przed wkroczeniem Niemców do Wilna, przeniósł się do Mińska, gdzie redagował „Nowy Kurier Litewski". Pod koniec 1915 przeniósł się do Moskwy, gdzie powołano go na redaktora „Gazety Polskiej". Po zamknięciu dziennika przez bolszewików w 1918, w tymże roku wyjechał do Warszawy, gdzie wszedł do redakcji „Gazety Warszawskiej".

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 76.

Hmyrak Lawon, Barys Zajac, wł. Bobrowicz Mieczysław, ur. 6.04.1891 w folwarku Parafianowo w powiatu wilejskim, zm. 30.06.1915; białoruski prozaik, publicysta, krytyk. W 1908 ukończył gimnazjum w Wilnie, w l. 1908-1912 uczył się w prywatnej techniczno-przemysłowej szkole w Warszawie, gdzie zainteresował się ruchem białoruskim. W 1914 zmobilizowany do armii carskiej, w czerwcu 1915 zginął w walkach pod Kownem. Artykuły oraz opowiadania publikował na łamach „Naszej Niwy" w Wilnie; wydrukował też kilka artykułów krytycznych.

S. Aleksandrowicz, *Puciawiny rodnaha słowa.* Minsk 1971, s. 2217-219; S. Aleksandrowicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi,* t. 2. Minsk 1985, s. 105-106.

Hołowin Ignacy, ur. 10. 10. 1665 r. na Żmudzi, zm. 4. 10. 1701 w Krożach; autor dramatów szkolnych, jezuita.W l. 1683-1686 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię, a w l. 1691-1695 – teologię. Wykładał poetykę i retorykę w kolegiach w Krożach i Kownie. W l. 1698-1701 był profesorem Akademii Wileńskiej. W Wilnie wystawił dwa dramaty szkolne: *Convivium tyrannidis* (1696) i *Regnum Phraatis* (1698).

R. Pleckaitis, *Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje*, Vilnius, 1975, s. 427; V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 210; *Lietuvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 178; opr. M. Jackiewicz.

Hołowiński Ignacy, pseud. Ignacy Kefaliński, Żegota Kostrowiec, ur. 24.09 (10.10) 1807 w Owruczu, zm. w Petersburgu 7/ 9.10.1855, biskup mohylewski, powieściopisarz, tłumacz. W l. 1826-30 studiował w semin. duchownym w Wilnie oraz na Wydz. Teolog. Uniw. Wileńskiego, uzyskując stopień mgra teologii. Uczył religii w Żytomierzu, w 1837 został prof. teologii na Uniw. w Kijowie. Należał do „Koterii" redagującej „Tygodnik Petersburski". W 1842 został rektorem przeniesionej z Wilna do Petersburga Akademii Duchownej, w 1848 - sufraganem, w 1851 - arcybiskupem metropolitą mohylewskim. W Wilnie ukazały się następujące jego dzieła: *Pielgrzymka do Ziemi Świętej* (1842-45), *Legendy* (1843), *Teka rozmaitości* (1844), *Dzieciątko Jezus* - opowiadanie (1846), *Rachel* - powieść (1847), *Pisma Żegoty Kostrowca* (1848) oraz przekłady m.in. Szekspira (1839-41).

Nowy Korbut T.7, s.460. Oprac. H. Dubowik

Hołowka Kazimierz Alojzy, Hołowko, Hołówko, Hołłówka, ur. 1718, zm. 1773; jezuita, wydawca kalendarzy. Studiował w kolegiach w Nowogródku, Grodnie i Wilnie, gdzie uzyskał stopień magistra filozofii i sztuk wyzwolonych; wykładał w szkołach jezuickich w Wilnie (1746-1747 i 1749-1752), Warszawie (1747-1749 i 1752-1753) i Pińsku (1760); wydawał od 1747 „Kalendarze Historyczne", w których zamieszczał swoje prace.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 105.

„Homan", białoruska gazeta, wydawana dwa razy w tygodniu w l. 1916-1918 w Wilnie, o kierunku narodowo-demokratycznym, dążyła do utworzenia niezależnego państwa białoruskiego. W piśmie drukowano utwory Jana Barszczewskiego, pamiętniki A. Abuchowicza, wiersze Franciszka Bahuszewicza, Ciotki, utwory Maksima Hareckiego, Zmitroka Biaduli i innych.

S. Aleksandrowicz, *Puciawiny rodnaha słowa.* Minsk 1971, s. 63-73.

Horain Julian Florian, ur. 1821 w Radoszkowiczach, zm.28.03. 1883; felietonista, tłumacz, pamiętnikarz. Ukończył gimnazjum w Mińsku, studiował na Uniwersytecie Moskiewskim; w l. 1840-1850 mieszkał w Mińsku, przyjaźnił się z Wincentym Dunin-Marcinkiewiczem. Debiutował w 1849 na łamach wileńskiego „Pamiętnika Naukowo-Literackiego"; w 1851-1856 redagował „Dziennik Warszawski", podróżował po Europie i Afryce, w 1859 osiadł w Wilnie, tłumaczył sztuki francuskie i publikował artykuły i utwory literackie w gazetach wileńskich i warszawskich; w 1871-1880 przebywał na emigracji w Stanach Zjednoczonych, po powrocie – we Lwowie i Krakowie współpracował z czasopismami literackimi. Autor wspomnień o W. Syrokomli.

A. Maldzis, *Encykłapiedija literatury matactwa Biełarusi, t.2.* Minsk 1985, s.42; Encyklopedia *Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 106.

Hryniewicz Franciszek, ur. 14.12.1883 w Wilnie, zm.? publicysta, dziennikarz. Ukończył gimnazjum klasyczne w Krakowie i wydział filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz studia uzupełniające w Wiedniu. Pracował w krakowskich pismach „Nowa Reforma" i „Teka". W 1906 powrócił do Wilna, gdzie współpracował z redakcją „Kuriera Litewskiego" i „Gońca Wileńskiego". Współpracował z „Przyjacielem Ludu" i „Gońcem Codziennym"; pisał stałe felietony *Pyłki* oraz recenzje teatralne i muzyczne. Po pierwszej wojnie światowej redagował „Ziemię Wileńską" i „Kresy", był członkiem redakcji „Dziennika Wileńskiego".

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 77; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 109.

Hrynkiewicz Stanisław, syn Szymona, ur. 2.02. 1902 r. w Nowym Dworze koło Sokółki, zm. w końcu 1945 w Mohylewie (rozstrzelany); białoruski prozaik i publicysta. W 1912 wstąpił do Męskiego Gimnazjum w Grodnie, w 1914 r. ewakuowany do guberni smoleńskiej, tam w mieście Dorogobuż ukończył gimnazjum. Po powrocie do Polski wstąpił na wydział medyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, z Wilna przeniósł się na Uniwersytet Poznański, gdzie otrzymał dyplom lekarza. Do 1935 r. pracował w klinice, następnie następnie szpitalu psychiatrycznym w Choroszczy koło Białegostoku, równocześnie zajmował się pracą literacką. W 1939 r. przeprowadził się z rodziną do Wilna, gdzie pracował w pierwszej poliklinice. Drukował utwory literackie i artykuły w białoruskich gazetach i czasopismach: „Studenckaja Dumka", „Krynica". Mieszkając w Wilnie zajmował się pracą społeczną, był przewodniczącym Białoruskiego Zjednoczenia Narodowego. W 1940 r. aresztowany przez NKWD, zbiegł z pociągu wiozącego więźniów w głąb Związku Sowieckiego, powrócił do Wilna, tu zajmował się działalnością kulturalną, unikał współpracy z administracją niemiecką, współpracował natomiast z oddziałami AK na Nowogródczyźnie. Nie przyjął oferowanego mu stanowiska w Białoruskiej Radzie Centralnej (1944), współpracującej z administracją niemiecką. W końcu 1944 aresztowany w Wilnie przez NKWD, wywieziony do Mińska, a stamtąd do Mohylewa, gdzie w końcu 1945 został rozstrzelany. Twórczość. Proza: *Arlanio* (Wilno 1927), *Narod* (Wilno 1927), *Carkwa* (Wilno 1928). Dramat: *Żanimstwa pa radio* (Wilno 1927). Ponadto prace publicystyczne, a także przekłady na język białoruski.

S.M. Czyhryn, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6, Minsk, 1995, s.566.

Hryszkiewicz Albert, ur. 24. 04. 1665 na Żmudzi, zm. 25. 08. 1710 w Krożach; autor dramatów szkolnych, jezuita. Uczył się w szkołach jezuickich w Krożach, Poszawszu i Wilnie, później wykładał w szkole jezuickiej w Wilnie i Krożach. Był misjonarzem w Poszawszu, w Krożach- kaznodzieją. W Wilnie w 1697 wystawił dramat pt. *Dionysius, Syracusanus princeps*.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 210; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 168.

Hulewicz Witold, pseud. Olwid, ur. 26.11. 1895 w Kościankach pod Wrześnią, zm. 12.06. 1941 w Palmirach pod Warszawą; poeta, prozaik, tłumacz. Od 1917 był współwydawcą pisma „Zdrój", prowadził w Poznaniu z bratem Jerzym Spółkę Wydawniczą „Ostoja". Po jej rozwiązaniu przeniósł się w 1922 do Warszawy, gdzie wraz z K. Paszowskim założył Instytut Wydawniczy „Aurion". W 1925 przeniosł się do Wilna, gdzie do 1934 prowadził działalność kulturalną i literacką: był kierownikiem i dyrektorem programowym rozgłośni wileńskiej Polskiego Radia, założycielem, sekretarzem i prezesem Związku Literatów w Wilnie; w l.1925-1926 redaktorem „Tygodnika Wileń-

skiego", w sezonie 1925/26 kierownikiem literackim teatru „Reduta" na Pohulance; w 1932 był współzałożycielem, wiceprezesem i prezesem Rady Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych i w jej ramach kabaretu satyryczno-literackiego „Smorgonia". Po wyjeździe z Wilna w l. 1934-1939 był kierownikiem literackim Centrali Polskiego Radia w Warszawie. Laureat nagrody literackiej im. Filomatów miasta Wilna (1937), w l. 1939-1940 jeden z pierwszych organizatorów prasy podziemnej, był redaktorem pisma „Polska Żyje", aresztowany w 1940, więziony na Pawiaku w Warszawie, rozstrzelany w zbiorowej egzekucji w Palmirach. Uprawiał lirykę o charakterze ekspresjonistycznym, wydał tomy: *Płomień w garści* (1921), *Lament królewski* (1929), *Miasto pod chmurami* (Wilno 1931) poświęcony Wilnu; w cyklu *Sonety instrumentalne* (1928) dał wyraz zainteresowaniom muzycznym, podobnie jak w źródłowej biografii Beethovena *Przybłęda Boży* (1927); artykuły publicystyczne drukował w „Dzienniku Wileńskim", „Kurierze Wileńskim", „Słowie", „Źródłach Mocy", „Alma Mater Vilnensis". Odznaczony Srebrnym Wawrzynem Polskiej Akademii Umiejętności.

S. Helsztyński, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; J. Wojnowski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 363; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik encyklopedyczny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 109-110.

Hurynowicz Adam Hilary, syn Kaliksta, ur. 13(25).01. 1869 w folwarku Kowalki koło Miadzioła, zm. 23.01. 1894; białoruski poeta. Pochodził z rodziny katolickiej, szlacheckiej. W 1887 ukończył szkołę realną w Wilnie, w l. 1887-1893 studiował w Instytucie Technologicznym w Petersburgu. W czerwcu 1893 w Wilnie aresztowany za działalność w nielegalnej organizacji polsko-białoruskiej młodzieży. Z powodu chorby został zwolniony i wysłany pod nadzór policji do folwarku Krystynopol koło Smorgoń, gdzie zmarł na czarną ospę. Pisał wiersze w języku białoruskim, także artykuły w języku polskim i rosyjskim. Po raz pierwszy utwory białoruskie ukazały się w gazecie „Biełaruski Zwon" w 1921. Na język białoruski tłumaczył utwory Aleksandra Puszkina, Iwana Kryłowa, Mikołaja Nierasowa, Aleksego Tołstoja, także poetów polskich: Adama Mickiewicza, Elizy Orzeszkowej, Jana Kasprowicza. Publikował artykuły folklorystyczne w czsasopiśmie „Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej" (1893).

R. Siemaszkiewicz, *Encykłapiedyja literatury mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 237.

Hussowski Mikołaj, Hussovius, z Hussowa lub Husowa, Hussowczyk, ur. ok. 1475-85, zm. po 1533; poeta polsko-łaciński. Pochodził z ubogiej rodziny nieszlacheckiej, zamieszkałej prawdopodobnie w Husowie na Białorusi, dworzanin i protegowany bpa Erazma Ciołka. Do Wilna przybył ok. 1492, w l. 1521-1522 przebywał w Rzymie, gdzie na życzenie mecenasa napisał dla papieża Leona X pieśń o żubrze *Carmen de statura, feritate ac venatione bisontis* (1523). Po śmierci E. Ciołka wrócił do Polski. Opublikował jeszcze obszerny poemat epicki o św. Jacku: *De vita et gestis divi Hyacinthi opusculum*, 1525), z okazji kanonizacji św. Jacka. Napisał też epinikum ku czci hetmana wielkiego koronnego Mikołaja Firleja: *Nova et miranda de Turcis victoria*, 1524. *Carmina*, wyd. J. Pelczar, Kraków 1894.

S. Skimina, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; B. Nadolski, *Poezja polsko-łacińska w dobie odrodzenia*, w: *Odrodzenie w Polsce*, t. 4, Warszawa, 1956; C. Backvis, *Mikołaj z Hussowa*, w: *Szkice o kulturze staropolskiej*, Warszawa 1975; S. Zabłocki, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1, Warszawa 1984, s.367.

Huszcza Jan, pseud. Kronikarz, Jan Zagościński, ur. 24.12. 1917 w Zagościnie koło Dzisny, zm. 26.06.1986 w Łodzi; poeta, satyryk, powieściopisarz. Studiował prawo i nauki polityczne w Wilnie; debiutował na

łamach wydawanej przez Józefa Maślińskiego „Kolumny Literackiej"; w Wilnie w 1938 ogłosił utwór *Ballada o podróżnych*. W 1944 był oficerem 3. Dywizji Wojska Polskiego, w 1944 pracował w redakcji dwutygodnika „Nowe Widnokręgi" w Moskwie, następnie po powrocie do kraju w redakcji „Rzeczypospolitej" w Lublinie. Od 1945 związany na stałe z Łodzią; w l. 1955-1957 był członkiem zespołu redakcyjnego „Kroniki", w l. 1970-1971 – „Osnowy". Wydał w Polsce kilka zbiorków poezji, m.in. *Pamiętnik liryczny* (1945), *Stara pijalnia* (1968), *Od starorzecza* (1978), a także powieści, m.in. *Miasteczko nad Olszanką* (1948), *Obrączki z kajdan* (1974), *Sęp Sybiru* (1968) oraz wspomnienia z okresu wileńskiego *Wspominki nie zawsze frasobliwe* (1960), *Opowieści w czarnych ramkach*. Tłumaczył poezję białoruską.

T. Błażejewski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 367.

I

Iliaszewicz Chwiodar (Teodor), pseud. M. Dalny, Swiatasłau, L. Iskra, Małady; białoruski poeta, prozaik, krytyk; ur. 17.03.1910 w Wilnie w rodzinie listonosza, zm. 7.02.1948 w Watenstadt w Niemczech. Ukończył gimnazjum białoruskie i podjął studia historyczne na USB. W 1936 napisał pracę magisterską pt. *Drukarnia domu Mamoniczów w Wilnie 1572-1622* (opublikowana w 1936 i 1938 r.). Twórczość poetycką rozpoczął w czasie nauki w gimnazjum. Jego wiersze i obrazki zaczęły się ukazywać w druku na łamach prasy białoruskiej od 1925 m.in.w pismach:"Studenckaja Dumka","Krynica", „Biełaruskaja Niwa", następnie: „Biełaruskaja Krynica","Maładaja Biełaruś"," Chryścijanskaja Dumka","Nioman" i w innych. Zadebiutował obrazkiem *Wiasiennija matywy* na łamach pisma „Studenckaja Dumka".Opublikował w 1933 szkic *Jadwhin Sz.(Anton Lawicki). Życcio i litieraturnaja tworczaść*. Jego twórczość doczekała się szeregu recenzji w pismach białoruskich (m.in. „Kołośsie) i polskich („Kultura", „Środy Literackie", „Słowo").Wydał w Wilnie kilka tomików poezji: *Wiasna piesni* (1929), *Zornym szlacham. Zbornik wierszau* (1932), *Zachwarbawanyja wierszy* (1936). W 1927 trafił do więzienia na Łukiszkach, oskarżony o rzekomą przynależność do organizacji komsomolskiej. W czasie okupacji niemieckiej przebywał w Białymstoku, redagując tu pismo białoruskie. Po 1945 znalazł się na terenie Niemiec. Należał tu do organizacji literackiej „Szypszyna". Zginął w wypadku drogowym, pochowany w Halensdorf k/Brunszwiku.
Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, T.III, Mińsk 1994, s.14-16; *Tuha pa Radzimie. Paezija biełaruskaj emihracyi*, Mińsk 1992, s.210-219; opr. T. Zienkiewicz

Iłłakowiczówna Kazimiera, ur.19.08.1892 w Wilnie, zm. 16.02.1983 w Poznaniu; poetka, tłumaczka. Była nieślubnym dzieckiem Klemensa Zana, adwokata wileńskiego, wnuczką Tomasza Zana „Promienistego". Wcześnie osierocona, kształciła się w domu, następnie na pensji Cecylii Plater-Zyberk w Warszawie, w l. 1908-1909 w Oxfordzie w kolegium dla cudzoziemców. Po złożeniu egzaminów maturalnych w Petersburgu, w l. 1910-1914 studiowała filologię polską i angielską na Uniwersytecie Jagiellońskim. Debiutowała w 1905 w „Tygodniku Ilustrowanym" (wiersz *Jabłonie*), w 1911 ogłosiła pierwszy zbiór poezji *Ikarowe loty*. W l. 1915-1917 pełniła służbę sanitariuszki w armii rosyjskiej, od 1918 mieszkała w Warszawie, pracowała w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, w 1926 skierowana do Ministerstwa Spraw Wojskowych, była sekretarzem Józefa Piłsudskiego; w 1936 powróciła do pracy w MSZ. W 1939 ewakuowana do Rumunii, okres wojny spędziła w Siedmiogrodzie, w 1947 powróciła do kraju i osiadła w Poznaniu. Wydała m.in. zbiory wierszy: *Kolędy polskiej biedy* (1917), *Trzy struny* (1917), *Śmierć Feniksa* (1922), *Obrazy imion wróżebne* (1926), *Połów* (1926), *Płaczący ptak* (1927), *Zwierciadło nocy* (1928), *Popiół i perły* (1930), *Ballady bohaterskie* (1934), *Słowik litewski* (1936), a po wojnie *Poezje 1940-1954* (1954), *Lekkomyślne serce* (1959), *Szeptem* (1966), *Liście i posągi* (1968), *Odejście w tło* (1976), *Sługi*

nieużyteczne (1977), wspomnienia o J. Piłsudskim *Ściezka obok drogi* (1938) oraz *Wiersze o Marszałku Piłsudskim 1912-1935* (1936). W 1930 wyróżniona nagrodą literacką Wilna i w 1956 i 1967 nagrodą miasta Poznania, w 1935 państwową nagrodą literacką, w 1954 nagrodą PEN Clubu za twórczość przekładową, w 1967 nagrodą ministra kultury i sztuki I stopnia i w 1976 państwową nagrodą literacką I stopnia. Otrzymała też w 1966 nagrodę Fundacji Jurzykowskiego, w 1971 - paryskiej „Kultury". Wiersze wileńskie i poświęcone Wilnu zamieściła w zbiorach *Z głębi serca* (1928) i *Słowik litewski* (1936). Tłumaczyła literaturę angielską, niemiecką i rosyjską i węgierską.

I. Maciejewska, *Obraz literatury polskiej*, t. VI; R. Matuszewski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 371; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s.111.

Inčiura Kazys, ur. 25.09.1906 w Widugirach koło Onikszt, zm. 30.11.1974 w Wilnie; litewski poeta, prozaik i dramaturg. W latach 1913-1916 uczęszczał do szkoły początkowej w Traszkunach i Waszokienach. W 1825 ukończył gimnazjum w Poniewieżu, w l. 1925-1933 studiował na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Kowieńskiego. W l. 1929-1930 redagował w Kownie czasopismo „Vienibe", był aktorem w Teatrze Dramatycznym. W 1941 przyjechał do Wilna, pracował jako spiker w litewskim radiu wileńskim. W l. 1944-1951 był aktorem w Teatrze „Vaidila" w Wilnie. Następnie poświęcił się pracy literackiej. Wiersze drukował od 1925 w Kownie. Pierwszy zbiorek poezji pt. *Su jauniste* wydał w 1928 w Kownie. Wiersze jego tłumaczone były na język polski i zamieszczone w *Antologii poezji litewskiej* autorstwa Julii Wichert-Kajruksztisowej (Warszawa 1939) oraz w antologii pt. *Pieśni i gwiazdy* (Warszawa 1971).

Lietuvių rašytojai. Biobibliografinis žodynas, A-J. Vilnius 1979, s.635-636.

„Iskra", pismo białoruskie, wydawane w Wilnie w 1925, ostro krytykujące stosunki w Polsce. Drukowało wiersze Janki Kupały, liryki A. Hurły. Redaktorem-wydawcą był M. Hermanowicz. Zamknięte na skutek interwencji cenzury; redaktor został aresztowany i osadzony w więzieniu na Łukiszkach.

A. Lis, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 597.

Iwanowski Nikodem, ojciec pisarek litewskich Gabrieli Iwanowskiej- Przybylewskiej i Marii Iwanowskiej- Łastowskiej (Lazdynø Pelėdy), ur. 1843 w Poragach na Żmudzi, zm. 23.01.1931 tamże; malarz, poeta, pisarz, publicysta. Po ukończeniu studiów malarskich w Warszawie i Monachium wrócił na Litwę, gospodarzył w folwarku Poragi, mieszkał w Warszawie; pisywał listy do Elizy Orzeszkowej i Marii Konopnickiej, artykuły do „Biesiady Literackiej"; pisał wiersze i ballady. Malował obrazy przeważnie o tematyce sakralnej, jego dzieła zdobią wiele kościołów na Litwie, namalował portret Elizy Orzeszkowej. Z Wilnem związki raczej luźne.

Lietuvos enciklopedija, t. 9. Boston 1956, s. 191; O. Daugelis, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2. Vilnius 1986, s. 84.

Iwicki Ignacy, ur. w 1825, zm. w 1881 w Wilnie; pedagog, tłumacz. Przełożył na język polski wspólnie z Wacławem Przybylskim powieść *Chata wuja Toma* Hariett Stowe.

J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*. W. 1997, s. 54.

J

Jablonskis Jonas, ur. 30.12.1860 we wsi Kubiliai koło Wyłkowyszek (Vilkaviškis), zm. 23.02.1930 w Kownie; litewski językoznawca, tłumacz, publicysta, redaktor. Uczył się w szkole powszechnej w Nowym Mieście (dziś Kudirkos Naumiestis), ukończył gimnazjum w Mariampolu. W l. 1881-1885 studiował filologię klasyczną na Uniwersytecie w Moskwie. Po ukończeniu studiów pracował jako sekretarz sądu w Mariampolu, w l. 1889-1897 był nauczycielem w gimnazjum w Mitawie i Tallinie. W 1904 zamieszkał w Wilnie, pracował w redakcji gazety „Vilniaus Žinios" i „Lietuvos Ukininkas". W l. 1906-1912 wykładał język litewski w gimnazjum w Poniewieżu, pracował w gimnazjach w Brześciu i Grodnie. Podczas pierwszej wojny światowej ewakuowany do Wieliża, później do Woroneża w Rosji. Do Wilna wrócił w 1918, tu pracował w gimnazjum litewskim, zajmował się pracą naukową. W 1919 wyjechał do Kowna. Od 1922 został profesorem Uniwersytetu Kowieńskiego. Publikował w wielu czasopismach i gazetach litewskich. Tłumaczył utwory pisarzy rosyjskich.

A. Piročkinas, *J.Jablonskis- bendrinės kalbos puoselėtojas*. Vilnius 1978; *Lietuvių rašytojaiš Biobibliografinis þodynas*. A-J. Vilnius 1979; V. Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 190.

Jabłońska Stefania, z Drozdowskich, córka Juliana i Kamili z Dinksów, ur. 2.09.1862 w Kownie, zm. 5.07.1936 w Wilnie; poetka, tłumaczka poezji litewskiej. Pochodziła z rodziny ziemiańskiej; otrzymała wykształcenie domowe, była właścicielką dwóch majątków: Alinówka i Biguszki koło Sudejków w rejonie uciańskim. Po wyjściu za mąż mieszkała w Rydze, następnie przeniosła się do Biguszek, gdzie mieszkała do 1918. Wiersze pisała od 1904, tłumaczyła na język polski poezje litewskie. W 1909 przełożyła Antanasa Baranauskasa (Antoniego Baranowskiego) poemat *Anykščių šilelis* (*Borek oniksztyński*), w 1910 wydała tłumaczone wiersze litewskie w antologii *Poezje odradzającej się Litwy* (Sejny 1910). Od 1911 współpracowała z czasopismem „Litwa". Publikowała w piśmie tym wiersze litewskie przełożone na język polski. W 1918 przeniosła się do Wilna. Tu kontynuowała działalność przekładową. W 1920 wydała w języku polskim poemat Maironisa *Młoda Litwa*, w 1921 – Antanasa Baranauskasa *Poezje litewskie sprzed 1863 roku*, w 1922 – Maironisa *Nasze niedole*. W latach 1919-1920 ułożyła i wydała po polsku w Kownie *Nowe czytanki* dla szkół polskich w Republice Litewskiej. W latach dwudziestych i trzydziestych publikowała artykuły i wiersze w czasopismach polskich, m.in. w „Bluszczu".

M. Jackiewicz, A. Surowiec, *Pierwsza tłumaczka i popularyzatorka literatury litewskiej*. „Znad Wilii" 1992, nr 13, s. 4-5; M. Jackiewicz, *Poetycka twórczość Stefanii Jabłońskiej*. „Znad Wilii" 1996, nr 19, s. 6; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*. Wyd. 2. Warszawa 2003, s. 113.

Jabłoński Henryk, żył w XIX w; poeta. W 1857 r. zesłany w sołdaty. W Wilnie wydał poemat *Gwido*, „kolejną wersję – jak pisze M. Stolzman- romantycznego konfliktu artysty ze światem, mistycznego rozumienia posłannictwa sztuki".

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto,* Olsztyn 1987, s. 208.

Jadwihin Sz., wł. Lawicki Anton, Lewicki Antoni, syn Jana, ur. 4.01.1869 w majątku Dubaśnia powiatu rohaczewskiego, guberni mohylewskiej, zm. 24.02.1922 w Wilnie; białoruski poeta, prozaik, dramaturg i publicysta. Pochodził z polskiej szlacheckiej rodziny, dzieciństwo spędził w folwarku Karpiłówka koło Łohojska w guberni mińskiej. W l. 1877-1878 uczył się w majątku Lucyna, nauczycielką była jedna z córek Wincentego Dunin-Marcinkiewicza, znanego poety białoruskiego. W 1880 ukończył gimnazjum w Mińsku i wstąpił na wydział medyczny Uniwersytetu Moskiewskiego, studiował farmację. W końcu lat osiemdziesiątych XIX w. związał się z ruchem postępowym studenckim, za co w 1890 został aresztowany i osadzony w więzieniu Butyrskim w Moskwie. Po dwóch latach został zwolniony z więzienia i powrócił do rodzinnego folwarku Karpiłówka. W tym okresie praktykował w aptece w Mińsku, zdał agamin aptekarski i rozpoczął pracę w Radoszkowiczach. W 1892 napisał dramat *„Złodziej"*, który przygotowało kółko amatorskie w Radoszkowiczach, jednakże policja nie dopuściła do premiery. W 1894 Lawicki ożenił się z Łucją Gnatowską i rozpoczął budowę nowego domu w Karpiówce. Od 1904 zaczął publikować utwory literackie i artykuły w języku białoruskim, polskim i rosyjskim. Jego pierwsze opowiadanie w języku białoruskim *Sud* ukazało się w 1906 w gazecie „Nasza Dola". W l. 1909-1913 mieszkał w Wilnie, pracował w redakcji czasopisma „Nasza Niwa". W tym okresie najwięcej opublikował utworów literackich: w 1912 wydał zbiór opowiadań *Biarozka*, w 1914 – *Wasilki.* W 1914 wyjechał do Kopyłówki, w l. 1914-1915 pracował w redakcjach gazet „Biełarus", „Sacha" i „Łuczynka" w Mińsku. W 1920 powrócił do Wilna, leczył się w Zakopanem, zmarł w Wilnie w szpitalu. Pochowany na cmentarzu na Rossie. Twórczość. *Dzied Zawała* (opowiadania wierszem, Wilno 1910), *Biarozka* (opowiadania, Wilno 1912), *Wasilki* (opowiadania, 1914), *Uspaminy* (wspomnienia, Wilno 1921). Ponadto liczne wiersze publikował w czasopismach: „Nasza Dola", „Nasza Niwa", „Biełaruski Szlach", „Biełaruskaje Życcio" i w innych.

M. Harecki, *Krótki zarys historii literatury białoruskiej*, Wilno, 1921; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*, Olsztyn, 1993, s.188-189; Z.P. Mielnikawa, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, Minsk, 1995, s. 467-470.

Jagodyński Stanisław Serafin, ur. ok. 1590 na Żmudzi, zm. po 1642 w Polsce; poeta, tłumacz. Pochodził z ubogiej szlachty żmudzkiej. Od 1613 studiował w Akademii Wileńskiej, później od 1619 studiował w Akademii Krakowskiej; w l. 1621-1627 przebywał we Włoszech, gdzie kontynuował studia w Akademii Padewskiej. Następnie z dworem królewicza Władysława podróżował po Niemczech, Belgii i Włoszech. Od 1627 mieszkał w pobliżu Krakowa. Wydał zbiorek epigramatów: *Grosz* (ok. 1618), *Dworzanki* (1621), *Maszkary mięsopustne i powszechne* (ok. 1622). Przełożył libretto opery F. Saracinellego *Wybawienie Ruggiera z wyspy Alcyny* (1628). Wydał śpiewnik *Pieśni katholickie* (przed 1639). *Poezje*, wyd. K.J. Turowski, Kraków, 1860.

M. Adamczyk, W. Budka, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; T. Witczak, *Do biografii i twórczości S.S. Jagodyńskiego,* „Studia Polonistyczne" 1977, nr 5; M. Adamczyk, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s.383.

Jahołkowska Cecylia, z Hofmajstrów, autorka powieści historycznych, m.in. *Edgar i Eugenia*. Akcja powieści rozgrywa się w czasie rokoszu Chmielnickiego, o czym autorka informuje w podtytule: *Edgar i Eugenia czyli Niektóre wypadki z rokoszu Bohdana Chmielnickiego,* t. 1-3, wydana w Wilnie w 1841 r. nakładem R. Rafałowicza.

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 205.

Jankowski Czesław Tomasz Ignacy, syn Karola i Wandy z Benisławskich, pseud. Jastrzębczyk, Ligenza, Marwicz, Oszmiańczuk, ur. 9.12.1857 w Polanach w powiecie oszmiańskim, zm. 6.10.1929 w Wilnie; poeta, publicysta, krytyk teatralny, tłumacz. W l. 1870-1877 uczył się w niemieckim gimnazjum klasycznym w Mitawie (dziś Jełgawa, Łotwa). Z tego okresu pochodzą jego pierwsze próbki literackie. Debiutował w 1876 na łamach „Biesiady Literackiej" wierszem *Piosnki i ludzie*. W l. 1877-1879 studiował na wydziale filologiczno-historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, następnie w l. 1879-1882 – na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1883 rozpoczął współpracę z pismami warszawskimi („Kurier Warszawski", „Kurier Codzienny", „Tygodnik Ilustrowany"), a rok później z petersburskim „Krajem". Jako wysłannik pism warszawskich odbył wiele podróży zagranicznych (Czechy, Austria, Niemcy, Francja, Włochy), których owocem stał się zbiór szkiców *Z notatek turysty* (Warszawa 1892). W 1886 ożenił się z Marią Jasieńską. Odtąd pracę dziennikarską łączył z gospodarowaniem w rodzinnym majątku. W l. 1896-1900 ukazała się drukiem jego monografia *Powiat oszmiański. Materiały do dziejów ziemi i ludzi*. Od 1905 zamieszkał w Wilnie. W grudniu 1905 został redaktorem i później wydawcą dziennika „Kurier Litewski". Zamieszczał tu felietony, recenzje, sprawozdania, komentarze polityczne. W 1906 został posłem do I Dumy Państwowej oraz członkiem-referentem Rady Teatralnej powołanej przez generała-gubernatora Piotra Swiatopełk-Mirskiego. W 1907 był jednym z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W marcu 1907 odszedł z redakcji „Kuriera Litewskiego". Jesienią 1907 założył w Polanach tajną szkołę dla dzieci swoich pracowników, za co spotkały go represje ze strony rządu. W końcu 1907 przeniósł się do Warszawy, wznowił współpracę z „Kurierem Warszawskim" i „Tygodnikiem Ilustrowanym". W 1914 sprzedał majątek Polany, w Warszawie próbował wydawać pismo „Przegląd Warszawski". Od lata 1914 przebywał w Wilnie, tu zastał go początek wojny i okupacji niemieckiej. W okresie okupacji współpracował z Komitetem Edukacyjnym, robił notatki, z których później napisał książkę *Z dnia na dzień. Warszawa 1914- Wilno 1915* (Wilno 1923). W 1916 wrócił do Warszawy, współpracował z „Tygodnikiem Ilustrowanym", „Kurierem Porannym" oraz krakowskim „Głosem Narodu". W l. 1917-1918 był dyrektorem artystyczno-literackim Teatru Polskiego. Jesienią 1919 przeniósł się na stałe do Wilna. W 1920 wydawał „Tygodnik Wileński", był także kierownikiem działu prasowego w zarządzie Cywilnym Ziem Wschodnich; w marcu 1920 został członkiem zarządu nowo powstałego Związku Literatów i Dziennikarzy w Wilnie. Od 1922 był na stałe związany z gazetą konserwatystów „Słowo". Kierował działem literackim dziennika; drukował popularne felietony pt. *Przechadzki po Wilnie*. W 1925 współpracował z „Tygodnikiem Wileńskim". Wydał m.in. zbiorki poezji: *Z pieśni Litwina* (Kraków 1881), *Capriccio. Cykl arabesek* (Kraków 1889), *Rymów nieco* (Kraków 1892), *Wybór poezji* (Warszawa 1897), *Wiersze niektóre* (Kraków 1913); ponadto antologie – *Lira polska* (Warszawa 1883) i *Młoda Polska w pieśni. Wybór celniejszych poezji ostatniej doby* (Warszawa 1899), *Almanach literacki* (Wilno 1926), zawierający biogramy literatów mieszkających w Wilnie oraz wybór ich utworów; szkice z podróży: *Z notatek turysty* (Warszawa 1892), *Po Europie* (Warszawa 1893) i *Wrażenia rumuńskie* (Wilno 1926) a także wspomnienia: *Z czeczotkowej szkatułki. Odgłosy ginącego świata* (Wilno 1926). Tłumaczył literaturę niemiecką i francuską. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 25-26; M. Stokowa, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; *Nowy Korbut*, t. 14; J. Poradecki, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 388; opr. I. Fedorowicz.

Jankowski Jerzy, pseud. Jerzy Szum, ur. 1887 w Wilnie, zm. 1941 w Kojranach pod Wilnem; poeta, publicysta, nazywany „tragicznym zwiastunem i Janem Chrzcicielem futuryzmu polskiego". Uczył się w gimnazjum w Wilnie, skąd został wydalony, szkołę średnią skończył w Kronsztacie. Studiował prawo na uniwersytecie w Petersburgu, w Paryżu, Lipsku i Dorpacie. W czasie rewolucji 1905 czynny był w Łodzi jako agitator PPS. Od 1906 uprawiał publicystykę społeczno-polityczną i literacką. Współpracował z „Gazetą Wileńską", socjalistycznym „Echem" oraz „Kurierem Litewskim" (w l. 1907-1909). Pisał recenzje teatralne i literackie, felietony. Pod pseudonimem ogłosił w „Gazecie Wileńskiej" fragment swego cyklu poetyckiego pt. *Czerwone pieśni* (1906). Prawdopodobnie używał też pseudonimu Jan Jerzykowski, tym pseudonimem podpisał szkic o demonstracji robotniczej pt. *Wspomnienie*. W 1907 r. przebywał w Paryżu. Po powrocie do Wilna był aktywny w środowisku artystycznym. Należał do grona inicjatorów powstania w Wilnie grupy literacko-artystycznej „Banda", zrzeszającej aktorów, poetów, malarzy, muzyków (1909). Rok później z inicjatywy tego środowiska została wydana książka zbiorowa *Żórawce* (red. A. Zwierzyński, 1910), w której znalazło się kilka wierszy Jankowskiego. Wiersze te, powstałe w l. 1908-1909, utrzymane są w tonie autoironii, przywołują młodopolskie motywy pesymizmu, charakterystyki stanu duszy itp. Weszły one później do cyklu wierszy pt. *Złote trosy*, opublikowanego w Warszawie w 1920 r. Jankowski był autorem *Przedmowy* do *Żórawców* oraz pomysłodawcą tytułu pisma. Ok. 1910 napisał zaginioną powieść pt. *Święte jeziora*, w której dał wyraz własnym sympatiom wobec ideologii „krajowców". Jako zwolennik tej ideologii, opowiadał się za potrzebą zgodnego współżycia wszystkich narodów zamieszkujących ziemie dawnego WKL. Jako sympatyk i propagator kultury białoruskiej, przy współpracy z braćmi Iwanem i Antonem Łuckiewiczami, napisał studium pt. *Nad krynicami duszy słowiańskiej. Białoruś współczesna*, które jednak zaginęło. W 1911 opuścił Wilno. W l. 1912-1913 redagował warszawskie pismo „Tydzień", zaś rok później – wileński „Kurier Krajowy". Już wtedy pojawiły się u niego pierwsze objawy choroby umysłowej. W czasie I wojny światowej przebywał w Rosji. Współpracował z „Kurierem Polskim". Pierwsze wiersze futurystyczne opublikował w 1914 w „Widnokręgach". Przebywając w Rosji w l. 1914-1918 niewątpliwie uległ wpływowi futuryzmu rosyjskiego. Od 1919 należał do grupy warszawskich futurystów, swoje manifesty ogłaszał w kawiarni „Pod Picadorem". W listopadzie 1919 wraz z Antonim Słonimskim i Anatolem Sternem wystąpił w Wilnie w ramach wieczorów futurystycznych. Autor jedynego tomu wierszy pt. *Tram wpopszek ulicy. Skruty prozy i poematy* (Warszawa 1920), uznawanego za manifest polskiego futuryzmu. Poezję Jankowskiego cechuje połączenie typowej dla futurystów fascynacji nowoczesną cywilizacją techniczną i życiem wielkomiejskim z daleko posuniętą prozaizacją języka. W tym samym zbiorku znalazły się również jego wcześniejsze młodopolskie poezje symbolistyczne (z l. 1906-1912) oraz skrócone wersje felietonów. Ok 1920 postępująca choroba umysłowa odizolowała go od świata.

M. Stokowa, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; A. Lam, *Polska awangarda literacka. Programy lat 1917-1923*, t. 1-2. Kraków 1969; Z. Jarosiński, *Literatura polska. Przewodnik* encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 1984, s. 388-389; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków, 1999, s. 45-46.

Jankowski Placyd, pseud. John of Dycalp, ur. 20.09.1810 w Wojskiej na Podlasiu, zm. 11.03.1872 w Żyrowicach w Nowogródz-

kiem; poeta, prozaik, ksiądz unicki, a następnie prawosławny. Syn księdza unickiego, uczęszczał do gimnazjum w Świsłoczy i szkoły bazylianów w Brześciu, w 1830 ukończył studia teologiczne w seminarium głównym Uniwersytetu Wileńskiego; w l. trzydziestych XIX włączył się w akcję likwidacji Kościoła unickiego. W 1833 uzyskał doktorat w Akademii Duchownej w Wilnie, w 1839 został księdzem prawosławnym, w l. 1845-1847 był proboszczem cerkwi św. Mikołaja w Wilnie, następnie w Białawicach. Pod koniec życia pisał w języku rosyjskim. Z twórczości polskiej najbardziej znane to: *Pisma przed-ślubne i przed-splinowe* (t. 1-2 1841), *Powieść składana* (razem z J.I. Kraszewskim 1843), *Doktor Panteusz w przemianach* (1845), wiersze: *Opowiadania wierszem* (1846), wspomnienia pt. *Kilka wspomnień uniwersyteckich* (1854). W historii literatury pozostał jako jeden z pierwszych tłumaczy Szekspira z oryginału. Ogłaszał rosyjskie publikacje o wymowie antypolskiej.

W. Charkiewicz, *Placyd Jankowski*. Wilno 1928; B. Konarska, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 118.

Januszkiewicz Adolf, brat Eustachego, ur. 9.06.1803 w Nieświeżu, zm. 18.06.1857 w Dziahylni na Mińszczyźnie; poeta, autor dziennika podróży. W l. 1821-1823 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, bliski filaretom. Wiosną 1830 we Włoszech poznał bliżej Adama Mickiewicza, który wprowadził go jako Adolfa do *Dziadów cz.* III. Zesłany za udział w powstaniu 1830-1831 na Syberię, przebywał tam do 1856, m.in. w l. 1833-1841 w Iszymie, 1841-1853 w Omsku. Jako urzędnik administracji rosyjskiej w tym mieście podróżował kilkakrotnie po stepach kazachskich; dziennik podróży z 1846 ogłoszony w 1861 w: *Żywot Adolfa Januszkiewicza i jego listy ze stepów kirgiskich*, t. 2. Wiersze publikował w czasopismach wileńskich, m.in. w „Dzienniku Wileńskim", wyróżnia się jego duma *Meliton i Ewelina* („Dziennik Wileński" 1821).

J. Odrowąż-Pieniążek, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 390-391.

Januszkiewicz Eustachy, brat Adolfa, ur. 26.11.1805 w Prusach w powiecie mińskim, zm. 27.08. 1874 w Paryżu; publicysta, wydawca. Uczył się w szkole dominikanów w Nieświeżu, następnie ukończył prawo na Uniwersytecie Wileńskim. Od 1826 pracował jako adwokat i sekretarz Komisji masy radziwiłłowskiej. Był członkiem redakcji „Dziennika Wileńskiego", publikował artykuły w tej gazecie. Był jednym z organizatorów powstania listopadowego w powiecie oszmiańskim, słuckim i nowogródzkim. Po upadku powstania emigrował do Francji, osiadł w Paryżu, był tu przedsiębiorczym działaczem, organizatorem i sprawnym kierownikiem różnych placówek kulturalnych, m.in. wydawcą czasopism „Pielgrzym Polski", „Młoda Polska", a przede wszystkim inicjatorem i kierownikiem prowadzonej w l. 1835-1839 w spółce z A. Jełowickim (do 1838) i S. Dembowskim Księgarni i Drukarni Polskiej. Wydawał utwory Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Joachima Lelewela. Drukował w „Czasie" wspomnienia o Mickiewiczu.

A. Lewak, *Polski słownik biograficzny*, t. 10; M. Straszewska, *Życie literackie Wielkiej Emigracji we Francji 1831-1840*. Warszawa 1970; M. Straszewska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 390-391.

Jasiński Jakub, ur. 24. 07. 1761 w Węglewie pod Puzdrami w Poznańskiem, zm. 4. 11. 1794 w Warszawie; poeta, działacz polityczny, dowódca wojsk w powstaniu w Wilnie. W l. 1773- 1789 r. uczył się w Szkole Rycerskiej w Warszawie, po studiach organizował Korpus Inżynierów Wielkiego Księstwa Litewskiego; na jego czele odznaczył się w kampanii 1792. W 1794 przywódca

powstania w Wilnie, mianowany generałem lejtnantem, aresztował i przyczynił się do stracenia hetmana Szymona Kossakowskiego; rychło pozbawiony naczelnego dowództwa na Litwie, dowodził m.in. na froncie nad Narwią; na przełomie września i października 1794 złożył dymisję i udał się do Warszawy, poległ w obronie Pragi. Pisał wiersze sentymentalne, patriotyczne: *Do Narodu* i satyryczne oraz popularne pieśni, np. *Chciało się Zosi jagódek* oraz wiersze libertyńskie *Do Stefana Batorego*, ogł. w „Tygodniku Wileńskim" 1819, *Do Boga, Do świętoszka*, ogłoszone w *Pismach* (1869).

S. Herbst, Z. Libera, *Polski słownik biograficzny*, t. 11.

Jaszuński Józef, pseud. Ben Chaim, ur. 1881, zm. 1943 w Treblince; żydowski publicysta. Ukończył gimnazjum w Grodnie, następnie w 1904 wydział fizyczno-matematyczny Uniwersytetu Petersburskiego; potem studiował w wyższej szkole technicznej w Charlottenburgu, w l. 1912-1917 był sekretarzem redakcji rosyjskiej *Wielkiej Encyklopedii* Brockhausa-Efrona. W 1920 zamieszkał w Wilnie, pracował w towarzystwie „Ort" i w l. 1924-1928 był dyrektorem żydowskiego gimnazjum matematyczno-przyrodniczego w Wilnie. Od 1928 był dyrektorem biura centrali „Ortu" w Warszawie, uczestniczył w ruchu syjonistycznym, współpracował z licznymi czasopismami żydowskimi, także wileńskimi. W okresie okupacji niemieckiej był członkiem Rady Żydów w getcie warszawskim, zginął w Treblince.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 124.

Jeleński Józef, ur. 1756 w maj. Świętorzecze w powiecie szawelskim na Żmudzi, zm. 23.03. 1813 w?; publicysta. Lata dziecięce spędził w majątku Małe Prudki w okolicach Mozyrza na Białorusi. Uczył się w szkole mierniczych Tyzenhauza w Grodnie. Pracował jako pisarz, mierniczy, księgowy i komornik w powiatach mozyrskim i połockim. Od 1790 często przebywał w Petersburgu, gdzie w 1794 został aresztowany. Przyjął prawosławie i zesłano go do monasteru na wyspach Sołowieckich, po zwolnieniu w 1801 z monasteru wstąpił do rosyjskiej sekty skopców (odłam raskolników, mężczyźni stosowali kastrację dla osiągnięcia doskonałości moralnej). Artykuły pisał w języku polskim, w których nawoływał do zniesienia pańszczyzny. Część jego prac znajduje się w Centralnym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie.

G. Frumienkow, *Uzniki Sołowieckogo monastyria*. Archangielsk 1979; E. Daraszewicz, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s.683-684.

Jelski Aleksander, syn Karola, brat Michała, kompozytora i skrzypka, pseud. Bocian, ur. 16.06.1834 w majątku Dudzicze w pobliżu Puchowicz (Białoruś), zm. 10.1916 w majątku Zamość koło Mińska; pisarz, publicysta, historyk, etnograf. W 1852 ukończył gimnazjum klasyczne w Mińsku, w l. 1852-1856 odbywał służbę wojskową, uzyskując w wojnie tureckiej stopień porucznika, gospodarował w majątku Zamość w powiecie ihumeńskim na Białorusi. Od 1860 w „Kurierze Wileńskim" publikował artykuły propagujące uwłaszczenie chłopów, zgromadził 7-tysięczną bibliotekę oraz naukowe zbiory archiwalne i muzealne dotyczące Litwy i Białorusi, korzystało z nich wielu uczonych, przekazał je częściowo do Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Narodowego w Krakowie oraz TPN w Wilnie, część zbiorów uległa zniszczeniu rozproszeniu w l. 1914-1918. Przyjaźnił się z Wincentym Dunin-Marcinkiewiczem, był pierwszym jego biografem; pisał wiersze w języku białoruskim. Był autorem ponad 1000 artykułów i rozpraw, m.in. napisał monografie Mińska, Nieświeża, Nowogródka i Słucka; autor 10 tys. haseł w *Słowniku geograficznym* i *Wielkiej Powszechnej Encyklopedii Ilustrowanej*. W 1906 wydał w Wil-

nie *Sylwetki zasłużonych niewiast polskich znad Niemna, Dniepru i Dźwiny*. Na język białoruski przełożył pierwszy rozdział *Pana Tadeusza* (1893).

A. Maldzis, *Padarożża u XIX stahoddzie*. Minsk 1969; A. Maldzis, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*. Minsk 1985, s. 416-417; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 126.

Jelski Michał, brat Aleksandra, ur. 8.10.1831 w Dudziczach koło Puchowicz (Białoruś), zm. 01. 1904 w Rusinowiczach na Wileńszczyźnie; publicysta, skrzypek, kompozytor. Muzyki uczył się u K. Krzyżanowskiego w Mińsku, w 1849 ukończył szkołę muzyczną w Wilnie (w klasie W. Bańkiewicza) i został słuchaczem uniwersytetu w Kijowie; od 1860 studiował (skrzypce) w Dreźnie u K. Lipińskiego, w Paryżu u H. Vieuxtempsa oraz kompozycję u F. Lachnera w Monachium; koncertował w Polsce i Niemczech, komponował głównie miniatury skrzypcowe; uprawiał publicystykę muzyczną i literacką, m.in. ogłosił *Kilka wspomnień z przeszłości muzycznej Litwy*. „Echo Muzyczne" 1881, nr 22-23. Zbierał pieśni ludowe. Po 1870 osiadł na stałe w Dudziczach, często bywał z koncertami w Wilnie.

A.L. Kapiłau, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s.417; *Encyklopedia muzyczna PWM*, hij, Kraków 1993, s. 452; opr. M. Jackiewicz.

Jeśman Czesław, pseud. Kuźma Wołk, ur. 1.09.1912 w Karabanówce k. Mohylowa (Białoruś), zm. 29.10.1987 w Hove (Anglia); prozaik, publicysta. Uczęszczał do Gimnazjum o.o. Jezuitów w Wilnie, w 1937 ukończył prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, tutaj debiutował jako publicysta. W l. 1937-1939 pracował w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Od 1939 do 1943 służył w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, jednocześnie kontynuował studia na polskim wydziale prawnym uniwersytetu oxfordzkiego. Następnie do 1950 służył w armii brytyjskiej. Przez kolejnych pięć lat pracował jako wykładowca na University College w Addis-Abebie (Etiopia). W 1955 był urzędnikiem imigracyjnym w poselstwie australijskim w Rzymie. Od 1956 pracował w Anglii jako niezależny dziennikarz. Był współpracownikiem polskiej sekcji Radia BBC oraz wydawcą „Afro-Asian Review". Publikował w różnych czasopismach emigracyjnych oraz w pismach angielskich. Na emigracji wydał *Północne podróże podhalańskie* (Londyn 1940), *Klejnot srebrzystych mórz* (Londyn 1941), *Listy Ameryki* (Londyn 1968).

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*. Warszawa 1992, s.151.

Jezierski Michał, ur. w 1811 na Ukrainie, zm. 11.01.1891 w Jampolu, poeta, powieściopisarz, dramaturg. Większość życia spędził na Ukrainie, ok. 1840 należał do współpracowników „Tygodnika Petersburskiego". Utrzymywał kontakty z Wilnem, gdzie ukazały się jego Poezje (1873) oraz powieści: *Pan Kasztelan* (1841), *Julia i Maria* (1853), *Intryga włóczęgów* (1854).

Nowy Korbut T.7, s.511. Oprac. H. Dubowik

„Jordan", fantazja dramatyczna, poemat filozoficzno-społeczny Edwarda Żeligowskiego, dedykowany rodzicom, wydany w Wilnie w 1846. Bohater, „dziecię wieku", który „wszystkie przeżył bole Romantycznej znane szkole", dokonuje w somnambulicznych snach analizy własnej sytuacji. Obcy zarówno środowisku bezmyślnej, cynicznej szlachty, ukazanej w satyrycznych obrazkach, jak konspirującej bez jednego celu młodzieży, stwierdza, że „nowa era" wymaga nowego bohatera – walczącego o nowe życie w imię miłości ludu i ludzkości. Utwór był entuzjastycznie przyjęty przez młodzież demokratyczną, wznowiony w 1847.

M. Grabowska, *Literatura polska. Przewodnik*

encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 1984, s. 401.

Jucewicz Ludwik Adam, Jucevičius Liudvikas Adomas, pseud. Ludwik z Pokiewia, ur. 3.12.1813 w majątku Pokiewie (Pakëvis) w pobliżu Kielm na Żmudzi w rodzinie drobnego szlachcica, zm. 12 (24). 03.1846 w Leplu na Witebszczyźnie; litewsko-polski pisarz, tłumacz, folklorysta, ksiądz, pedagog. W l. 1923-1929 uczył się w gimnazjum w Krożach, następnie studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim. W 1831, podczas powstania na Litwie, powrócił do Pokiewia, gdzie został nauczycielem córek ziemianina Rodowicza. W 1834 wyjechał do Wilna i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego, w 1835 został przyjęty do Akademii Duchownej w Wilnie. W tymże roku został wyświęcony na księdza i skierowany do Święcian na stanowisko wikarego. Od 1834 zajął się pracą literacką. Jeszcze w l. 1832-1833 przełożył na język polski wiersze poetów rosyjskich: Aleksandra Puszkina, Mikołaja Karamzina, Wasilija Żukowskiego, Konstantina Batiuszkowa, a także wyjątki z pism francuskiego pisarza Francois Fenelona. Przekłady te wydał w Wilnie w 1834 pt. *Pisma Ludwika Adama Jucewicza*. Przebywając w Pokiewiu napisał *Historię litewską dla dzieci*, książka ta ukazała się drukiem w 1836 w Wilnie. W 1837 wydał w Wilnie przekłady poezji polskiej na język litewski pt. *Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich*. Ze Święcian wyjeżdżał na Zmudź, gdzie zbierał materiały etnograficzne o Zmudzi i Żmudzinach. W Święcianach przygotował nowe dziełko pt. *Rysy Żmudzi*, które wydał w 1840 w Warszawie. W Święcianach przygotował do druku zbiór przysłów pt. *Przysłowia ludu litewskiego*, wydany w 1840 w Wilnie. W 1840 został przeniesiony do parafii Świadoście (Svėdasai) w dzisiejszym rejonie oniksztyńskim (Anykščiai). Ze Świadości często podróżował po Litwie, zbierał folklor litewski, korespondował z Józefem Ignacym Kraszewskim, Vaclavem Hanką, czeskim filologiem, Peterem Bohlenem, profesorem Uniwersytetu Królewieckiego. Współpracował z „Tygodnikiem Petersburskim" i „Piśmiennictwem Krajowym", w 1841 wydał w Wilnie almanach „Linksmine. Prace literackie przez L.A. Jucewicza". W Świadości przygotował do druku zbiór etnograficznych materiałów pt *Wspomnienia Żmudzi*, wydany w 1842 w Wilnie. W 1841 między ks. wikarym L.A. Jucewiczem a dziekanem w Kupiszkach J. Rusieckim doszło do zatargów i nieporozumień. Dziekan złożył skargę na niepornego księdza do biskupa wileńskiego Andrzeja Benedykta Kłągiewicza. W wyniku tej skargi ks. L.A. Jucewicz został ukarany: zabroniono mu głosić kazania. Młody ksiądz poczuł się w Świadości osamotniony i odrzucony przez władze duchowne. W tym czasie zaproponowano mu udzielania lekcji języka francuskiego Malwinie Żurakowskiej, siostrze Jana Żurakowskiego, marszałka szlachty powiatu wiłkomirskiego. L.A. Jucewicz zakochał się w Malwinie Żurakowskiej i postanowił z nia się ożenić. Wystąpił ze stanu duchownego, zmienił wyznanie na prawosławne i 11 lutego 1843 r. wyjechał z narzeczoną doTelsz, gdzie w cerkwi prawosławnej udzielono mu ślubu z Żurakowską. Po tak odważnym na owe czasy kroku nie mógł pozostawać na Litwie. Natychmiast wyjechał z żoną do Lepla w guberni witebskiej, gdzie objął posadę nauczyciela historii, literatury i geografii w powiatowej szkole szlacheckiej. Mieszkając w Leplu w 1844 wydał w Wilnie zbiór etnograficzny pt. *Pieśni litewskie*, a niedługo przed śmiercią, w 1846, ukazało się w Wilnie jego najważniejsze dzieło – *Litwa*. Chorował na gruźlicę, zmarł w wieku 33 lat. Pochowano go na cmentarzu prawosławnym w Leplu.

Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej. Zarys*, Wrocław, 1986, s. 50-51; *Lietuvių literaturos istorija. XIX amžius*, Vilnius, 2001, s. 653-672; Wrocław. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, Warszawa, 2003, s. 84-85.

Jundziłł Stanisław (imię zakonne Bonifacy), ur. 6.05.1761 w Jasieńcach na Wileńszczyźnie, zm. 15.04.1847 w Wilnie; pamiętnikarz, przyrodnik, pijar. Studiował na Akademii Wileńskiej oraz w l. 1794-1797 nauki przyrodnicze i techniczne za granicą. W l. 1797-1824 wykładał na Uniwersytecie Wileńskim, od 1802 profesor. Współredagował „Dziennik Wileński". Był autorem podręczników szkolnych, jednym z twórców polskiej terminologii przyrodniczej. Pozostawił dwie pozycje wspomnieniowe, cenne dzięki bogactwu i ścisłości faktografii oraz literackim walorom narracji, chociaż często stronnicze w naświetlaniu osób i wydarzeń: *Pamiętniki życia* (wyd. 1905) i *Zbiór ułamkowych wiadomości o osobach i zakładach naukowych... wileńskiego uniwersytetu* (fragm. ogł. 1850-1910).

W. Sławiński, *Polski słownik biograficzny*, t. 11; W. Sławiński, *Stanisław Bonifacy Jundziłł*. Lublin 1947; Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 404.

Juszkiewicz Mikołaj, ur. 27.11. 1644 na Żmudzi, zm. 30.04. 1709 w Poszawszu koło Kielm na Żmudzi; autor dramatów szkolnych, jezuita. Uczył się w szkołach w Nowogródku i Wilnie. Był nauczycielem szkół jezuickich jezuickich Krożach, Wilnie i Kownie. Napisał dramat *Cosmas Persarum rex*, wystawiony w 1676 w Krożach.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 211.

„Jutro Polski", gazetka podziemna, wydawana w Wilnie w okresie okupacji sowieckiej, organ Akcji Ludowej. Kolegium redakcyjne tworzyli Jerzy Wroński, ks. Henryk Hlebowicz i dr Jerzy Dobrzyński. Szefem redakcji był Jerzy Wroński „Szopa". Największy wpływ na oblicze pisma wywierał ks. Hlebowicz. W okresie od sierpnia 1940 do wiosny 1941 wyszło pięć numerów. Główną bazą pisma było mieszkanie ks. Hlebowicza przy kościele bernardyńskim. Składem i drukiem pisma zajmował się Michał Iwanowski pseud. „Jakub" vel „Michał". Pismo ściśle współpracowało z Oddziałem Propagandy i Prasy ZWZ.

S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa 1997, s. 292.

„Jutrzenka", tygodnik katolicki, powstał w miejsce zamkniętej „Zorzy Wileńskiej", wydawany był w Wilnie w l. 1910-1915. „Pismo – pisze A. Romanowski -, redagowane w duchu Narodowej Demokracji, zajmowało stanowisko antyniemieckie, antylitewskie i antyżydowskie". Wydawcą i redaktorem był początkowo Józef Korolec, później Witold Kuncewicz i od października 1914 – Stanisław Palczewski. Publikowano teksty Józefa Wierzyńskiego, utwory pisarzy: Kazimierza Laskowskiego, Jana Lemańskiego, Zdzisława Dębickiego, Emmy Jeleńskiej-Dmochowskiej, Ireny Kosmowskiej. W 1913 publikowała swoje utwory młoda Janina Porazińska. Wyjątkowo drukowano tłumaczenia poetów litewskich, np. Maironisa. Pismo miało dodatek dla dzieci „Nasza Grządka" (od 1911). Ostatni numer wydano z datą 12 sierpnia 1915.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 262.

K

Kacenielson Paltijel, ur. w 1893 r. w Połocku w żydowskiej rodzinie, zm.?; rosyjski poeta. Ukończył szkołę realną w Pskowie, studiował na uniwersytecie w Tule i prawo w Petersburgu. Po 1920 mieszkał w Wilnie. Debiutował w 1912; utwory zamieszczał w pismach „Pskowskaja Żyźń","Samarskoje Słowo", w Polsce: w warszawskim piśmie „Za Swobodu" i w prasie wileńskiej: „Nasza Żyźn", „Nasze Wremia", „Utios". Współpracował z tygodnikiem berlińskim „Wremia". W 1929 otrzymał drugą nagrodę w konkursie poetyckim ogłoszonym przez Rosyjski Związek Literatów i Dziennikarzy w Polsce (Sojuz Russkich Pisatielej i Żurnalistow) za wiersz *SOS* i w 1930 - trzecią na międzynarodowym konkursie poetyckim ogłoszonym w Warszawie (za wiersz *Tieni*) oraz w konkursie sekcji wileńskiej w 1935. W miesięczniku wileńskim „Utios" z 1931 zamieścił kilka wierszy i artykuł krytyczny o wydawanym w Paryżu cyklicznym zbiorku poetyckim „Czysła". Jego wiersze opublikowano w antologiach: *Sbornik russkich poetow w Polsze*, Lwów 1930, *Antołogija russkoj poezii w Polsze*, Warszawa 1937. W zbiorku *Sbornik Wilenskogo Sodrużestwa Poetow*, Wilno 1937, zamieszczono pełen nostalgii wiersz *Rossija*. Brał udział w działalności literacko-artystycznej sekcji WRO, w spotkaniach w ramach „czwartków literackich" wygłaszał referaty, m.in. w.1935 *O poezji A.Błoka* i tymże roku - *Borys Popławskij kak poet*, uczestniczył w organizowanych przez wymienioną sekcję lub przez Sodrużestwo Poetow w „Wieczorach wileńskich rosyjskich poetów" w 1930, 1934, 1935. Jego wiersze recytowano na jubileuszowym literackim i muzyczno-wokalnym wieczorze gazety „Nasza Żyźń" w 1930. W l.1940-1941 przebywał w Wilnie, na łamach pisma „Nowaja Żyźń" zamieścił kilka swoich wierszy m.in.*Krasnym bojcam*. Dalsze jego losy nie są znane.

Sbornik russkich poetow w Polsze, Lwihrad (Lwów) 1930; P.Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy XIX - pierwaja połowina XX wieka,* Vilnius 1999,s.121-122; opr. T. Zienkiewicz.

Kacprzycki Jan, pseud. As, ur. 1879, zm.1.03.1920 w Wilnie; poeta. Pisał wiersze humorystyczne, publikował w czasopismach wileńskich. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 372.

Kaczergieński Szmerke, ur. 1903, zm. 1954; żydowski poeta i pisarz. Mieszkał w Wilnie, związany z grupą Jung Wilne, organizator życia teatralnego w getcie wileńskim, przed jego likwidacją uciekł do oddziału partyzanckiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 134.

Kaczkowski Zygmunt, ur. 2.05.1825 w Kamionce Wołoskiej we wschodniej Galicji, zm. 7.09.1896 w Paryżu; powieściopisarz, publicysta. Był synem administratora w Cisnej Fredrów, wcześnie poznał lwowski świat literacki; nie ukończywszy studiów we Lwowie i Wiedniu, osiadł w zakupionym przez ojca majątku Bereźnica w Sanokiem. Uczestniczył w powstaniu 1846, skazany

wraz z ojcem na śmierć, został uwolniony w wyniku wypadków 1848; pod wpływem tych przeżyć zmienił przekonania, stając się z umiarkowanego demokraty wielbicielem szlachetczyzny. Od 1845 zamieszczał w czasopismach powiastki, artykuły i wiersze, pisał patriotyczne poezje. Uwięziony powtórnie w 1861 za zamieszczenie w „Głosie", którego był redaktorem, odezwy A. Gillera, skazany za zdradę stanu na 3 l. więzienia, ułaskawiony w grudniu 1862, został agentem austriackiego wywiadu; po przypadkowym ujawnieniu tej współpracy i skazaniu go przez tajny sąd obywatelski na banicję, pod naciskiem opinii publicznej wyjechał w 1864 na stałe za granicę; zrobił tam zawrotna karierę dyplomatyczną i zdobył pokaźny majątek jako wyjątkowo zdolny finansista. W Wilnie wydał powieści: *Bajronista* (1857), *Grób Nieczui* (1858) i *Rozbitek* (1861).

A. Krechowiecki, *Zygmunt Kaczkowski i jego czasy.* Lwów 1918; E. Barwiński, *Zygmunt Kaczkowski w świetle prawdy (1863-1871)*. Lwów 1920; J. Kulczyka-Saloni, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 406.

„Kałossie", białoruski kwartalnik literacko-naukowy; wydawany w Wilnie w l. 1935-1939; publikowano artykuły z historii i kultury Białorusi, utwory literackie; redagowało kolegium. Zamieszczano też utwory literackie białoruskich poetów-komunistów: Maksima Tanka, Michasia Maszary, Walancina Taułaja i innych. Redaktorem był Jan Szutowicz.

U. Kalesnik, *Encykłapiedyja litaratury literatury mastactwa Biełarusi.*, t. 2. Minsk 1985, s. 635.

Kamieński, Kamieński-Dłużyk, Dłużyk-Kamieński, Adam, ur.?, zm. 27.01.1667 w Nieświeżu (dziś Białoruś); pamiętnikarz. Informacje o jego życiu nie zachowały się, przypuszcza się, że pochodził z d. WKL (dziś z terenów tzw. Zachodniej Białorusi); służył w wojsku WKL; podczas wojny polsko-moskiewskiej 1654-1667, w końcu 1657 pod Szkłowem dostał się do niewoli moskiewskiej. Stąd pod konwojem wywieziono go Jakucka, stamtąd – za Koło Polarne, na Przymorzu był poborcą podatków. Po powrocie do kraju zamieszkał w Nieświeżu. Napisał cenny pamiętnik: *Dyaryusz więzienia moskiewskiego, miast i miejsc opisany* (wyd. Poznań 1874).

Polski słownik biograficzny, t. 5; S. Kałużyński, *Najstarsza polska relacja z wędrówki po Syberii.* W: *Szkice z dziejów polskiej orientalistyki*. Warszawa 1969; A. Korszunau, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 3. Minsk 1994, s. 130-131.

Kamiński, Kamieński, Antoni, ur. 1797 w Raczunach-Czechowcach w powiecie oszmiańskim, zm. 1885; pisarz. W l. 1809-1818 uczył się w szkole bazylianów w Borunach (z przerwą w l. 1812-1813, gdy był „dozorcą" w szpitalu wojennym), studiował na wydziale matematyczno-fizycznym Uniwersytetu Wileńskiego; uzyskał w 1820 stopień kandydata filozofii; był nauczycielem prywatnym i na pensjach żeńskich, w 1825 został adiunktem katedry mineralogii na Uniwersytecie Wileńskim; jako członek Związku Filaretów uwięziony i przeniesiony w 1827 na nauczyciela do szkoły powiatowej w Kamieńcu Podolskim; w l. 1832-1843 pracował jako urzędnik Rządu Gubernialnego w Wilnie, redagował „Wiadomości Gubernialne"; potem gospodarował na roli, przeniósł się znów do Wilna i uczył w instytucjach żeńskich. Publikował artykuły, opracował wiele podręczników, wydawanych głównie w Wilnie w l. 1826-1878.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L. J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 138.

Kamiński Mścisław, ur. 28.04.1839 w powiecie wiłkomierskim na Litwie, zm. 12.11.1868 w Wilnie?; publicysta, folklorysta, etnograf. W l. 1860-1862 studiował w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie. Współpracował z „Kurierem Wileńskim", artykuły publikował w „Tygodniku

Ilustrowanym", „Kłosach" i „Bibliotece Warszawskiej". Opublikował m.in. artykuły *Dziady* (1862), *Wrażenia z podróży* (1867). Był współpracownikiem Oskara Kolberga.

W. Armon, *Słownik biograficzny*, w: O. Kolberg, *Dzieła wszystkie,* t. 53. Litwa. Wrocław 1966, s. 521; A. Litwinowicz, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Bielarusi,* t. 2. Minsk 1985, s. 650.

Kanczeuski Ihnat, pseud. Hałubianka Hanna, Abdziraławicz Ihnat, ur. w 1896 w Wilnie, zm. 21.04.1923 tamże; białoruski poeta, publicysta. Studiował w Instytucie Technologicznym w Petersburgu i w Uniwersytecie Moskiewskim; od 1916 – w armii carskiej. Jesienią 1917 został studentem Wyższych Kursów A. Szaniawskiego w Moskwie. W 1920 pracował w Moskwie i Smoleńsku, w 1920 powrócił do Wilna, gdzie pracował w Białoruskim Związku Spożywców jako instruktor, był członkiem Białoruskiego Towarzystwa Naukowego w Wilnie. Utwory poetyckie i artykuły publicystyczne drukował w gazetach białoruskich „Nasz Sciah", „Nasza Dumka", „Biełaruskija Wiedamasci", „Nasza Buduczynia". Wydał tom publicystyki *Adwiecznym szlacham* (Wilno 1921).

U. Kalesnik, *Zorny spieu*. Minsk 1975; A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 674.

Karawacki, Karwacki, Franciszek, syn Kazimierza, pseud. EFER, Franciszek Kazimierowicz ur. 14.05. 1907 w folwarku Kołodzianka powiatu święciańskiego, zm.?; poeta, publicysta. Był synem fornala w folwarku Skirmunta. W okresie międzywojennym działacz komunistyczny na Wileńszczyźnie, od 1926 członek KPZB; pod pseudonimem EFER publikował korespondencje w gazetach wileńskich, a także w „Orce" i „Dzienniku Popularnym". W 1929 został aresztowany za działalność komunistyczną i osadzony w więzieniu na Łukiszkach, był też więziony we Wronkach i Grudziądzu; w 1936 zwolniony na mocy amnestii, do 1938 pracował w podziemnych strukturach KPZB w Warszawie. Pisał wiersze w języku polskim i białoruskim, drukował je w prasie białoruskiej. Po wybuchu drugiej wojny światowej przedostał się do ZSRR, w 1943 został zrzucony do Polski, działał w Warszawie. Po drugiej wojnie światowej aresztowany przez NKWD, zesłany do łagru na Syberii; zwolniono go po 5 latach, przyjechał wtedy do Wilna, gdzie od 1952 pracował w redakcji gazety „Czerwony Sztandar". W gazecie „Pionier Litwy" pod pseud. Franciszek Kazimierowicz publikował wiersze dla dzieci. W 1957 KC PZPR sprowadził go do Polski. Mieszkał w Warszawie. Na początku lat trzydziestych napisał poemat *Narocz*, który z powodów cenzuralnych nie ukazał się drukiem.

U. Kalesnik, *Franciszak Karawacki*, w: *Losam paznanaje*. Minsk 1982; A. Srebrakowski, *Polacy w Litewskiej SRR 1944-1989*. Toruń 2001, s. 221; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*. Warszawa 2003, s. 128.

Karłowicz Jan, ur. 28.05.1836 w Subortowiczach (Subartonys) koło Merecza na Litwie, zm. 14.06.1903 w Warszawie; publicysta, etnograf, redaktor, językoznawca i muzyk. Studiował historię, filozofię i językoznawstwo w Moskwie, Paryżu, Heidelbergu oraz muzykę w Brukseli. W 1887 osiadł na stałe w Warszawie, był redaktorem „Wisły" (1888-1896) i wydawał, częściowo własnym nakładem, tzw. „Bibliotekę „Wisły" (1888-1896); współredaktor „Prac Filologicznych" (1885-1899). Członek Akademii Umiejętności (od 1887) i innych towarzystw naukowych. Publikował artykuły o etnografii litewskiej i białoruskiej, zbierał i wydawał bajki litewskie i białoruskie. W studiach swych szeroko stosował komparatystykę i wykorzystywał zdobycze ludoznawstwa europejskiego i amerykańskiego.

O. Gajkowa, S. Urbańczyk, *Polski słownik biograficzny*, t. 12; H. Kapełuś, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 419.

Karosas Jonas, pseud. J. Dagys, ur. 2.04.1912 w Wilnie, zm. 3.04.1975 tamże; litewski publicysta, krytyk literacki, pamiętnikarz. W l. 1931-1932 studiował na USB w Wilnie; uniwersytet ukończył dopiero w 1949. Związany z Partią Komunistyczną, redagował w Wilnie litewskie komunistyczne pisma i jednodniówki: *Vingis* (1937), *Pjûvis, Sëja, Vienkartinis* (1938), *Versmë* (1939). Pod pseudonimem J. Dagys publikował w wileńskich pismach litewskich artykuły krytyczne z pozycji lewicowej. W latach 1932, 1934-1935 był aresztowany i więziony za działalność komunistyczną. W l. 1940-1941 redagował gazetę w języku polskim „Prawda Wileńska", litewską „Vilniaus balsas". W l. 1944-1955 był zastępcą redaktora dziennika „Tiesa", potem kierownikiem katedry dziennikarstwa Uniwersytetu Wileńskiego, redaktorem naczelnym pisma „Komunistas". Wydał wspomnienia *Kalba Vilniaus akmenys* (1963), tłumaczone na język polski: *Mówią kamienie Wilna*.

A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 220.

Karpiński Światopełk, ur. 27.03.1909 w Łasku, zm. 1.05.1940 w Wilnie. W 1929 ukończył gimnazjum w Łodzi; rok przed maturą osiągnął pierwszy sukces literacki, otrzymując nagrodę w konkursie międzyszkolnym za utwór dramatyczny pt. *Ku przyszłości*. Po uzyskaniu matury wyjechał na studia do Warszawy, do Wyższej Szkoły Nauk Politycznych. W 1930 zaczęły pojawiać się jego pierwsze utwory satyryczne w tygodniku „Cyrulik Warszawski". W 1931 w „Wiadomościach Literackich" ukazał się jego pierwszy wiersz pt. *Bridże staruszków*, który wprowadził młodego poetę w środowisko literackie Warszawy. Po śmierci ojca, w 1932 na stałe osiadł w Warszawie. Twórczość jego płynęła dwoma nurtami. Jeden to liryka, drugi – satyra. Liryki zawarł w trzech tomikach: *Ludzie wśród ludzi* (1932), *Mieszczański poemat* (1935), *Trzynaście wierszy* (1936), *Poemat o Warszawie* (1938). Ponadto wydał satyry i humoreski prozą *Kredą na parkanie* (1937) i *Ściana śmiechu* (1938). Współautor pisanych z Januszem Minkiewiczem warszawskich szopek politycznych (1934, 1936, 1937) oraz autor licznych tekstów i piosenek kabaretowych oraz felietonów. Podczas kampanii wrześniowej 1939 był jednym z obrońców Warszawy, walczył w obronie Cytadeli, pełnił obowiązki adiutanta w Komendzie Obrony Stolicy. Odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Nie godząc się z kapitulacją i nie chcąc iść do niewoli, zrzucił mundur i przekradł się przez zieloną granicę do Lwowa. Atmosfera w sowieckim wówczas Lwowie nie spodobała się poecie, więc w październiku 1939 przyjechał do Wilna. Zamieszkał w skromnym pokoiku przy ul. Cichej. W Wilnie mieszkał krótko, bowiem zamierzał z Litwy przedostać się do Szwecji i dalej do Anglii; pozostawił jednak kilka wierszy wileńskich, np. *Wileński wiersz* oraz inne drukowane w „Gazecie Codziennej". Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 1984; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 69-70.

Karpowicz Michał Franciszek, ur. 4.10.1744 w Kamieńcu na Białorusi, zm. 5.11. 1803 w Berżnikach koło Sejn; autor kazań, teolog. W l. 1757-1761 studiował w kolegium jezuickim w Brześciu Litewskim; w 1761 wstąpił do zakonu misjonarzy, w 1767 został wyświęcony na księdza. W l. 1767-1774 wykładał w seminariach duchownych w Warszawie, Krakowie i Wilnie, w l. 1783-1794 – teologię dogmatyczną i Pismo Święte w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie. W 1774 wystąpił z zakonu, pracował w różnych parafiach jako duchowny świecki, m.in. w Grażyszkach i Prenach. Uczestniczył w powstaniu Jakuba Jasińskiego na Litwie, był członkiem Rady Rządu Narodowego. Od 1797 został biskupem w Wigrach. Wydał *Kazania jubileuszowe* (t. 1-2, 1776-1778; 1-3, 1800).

Lietuvių enciklopedija, t. 11. Boston 1957, s. 87.

Karp Maurycy Franciszek, ur. 1749, zm. 1817; pisarz, tłumacz, poseł. Pochodził ze Żmudzi, właściciel znacznych dóbr; w swoich pismach bronił mitologicznej symboliki, przetłumaczył *Uwagi nad rządem polskim* J.J. Rousseau (1789), pisał anonimowe listy polityczne *Z Rykijowa na Żmudzi*, głosząc poglądy antymiejskie i filochłopskie; w 1790 został posłem żmudzkim na Sejm Czteroletni, wygłaszał ostre mowy, należał do zwolenników Konstytucji 3 Maja; w 1794 był delegatem do Rady Najwyższej Narodu Litewskiego, po upadku powstania - zagrożony sekwestrem majątku - pokajał się przed Rosjanami, w 1797 wszedł do Komisji Edukacyjnej Wileńskiej.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 141.

Karpowicz Adam, ur. 1842, zm. 1914; dziennikarz, publicysta. Na łamach „Kuriera Wileńskiego" w 1905 wysunął pomysł budowy w Wilnie pomnika Adama Mickiewicza i wszedł w 1906 do komitetu budowy; w 1906 redagował „Zorzę Wileńską", był członkiem redakcji „Dziennika Wileńskiego".

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s.141.

Karpowicz Stanisław, ur. 1864 koło Baranowicz, zm. 1921; publicysta, pedagog. Uczył się w gimnazjach w Rydze i Słucku; w l. 1884-1892 pracował jako nauczyciel prywatny w Wilnie i Dekurniszkach, w 1892 przeniósł się do Warszawy, organizował kółka samokształceniowe, wykładał na pensjach, zapoznawał się z działalnością placówek wychowawczych za granicą, publikował liczne artykuły, wykładał pedagogikę na Uniwersytecie dla Wszystkich; w l. 1914-1915 przebywał w Wołkowysku i Czombrowie, w 1915 był wychowawcą w internacie w Moskwie, od 1918 - docent na Wydziale Pedagogicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej; wydał ok. 70 publikacji, m.in. *Indywidualność i jej kształcenie*.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 142.

Karpowicz Tymoteusz, ur. 15.12. 1921 w Zielonej pod Wilnem, zm.?; poeta, dramatopisarz. Debiutował w Wilnie w 1941 w „Prawdzie Wileńskiej" pod pseud. Tadeusz Lirmian, zamieścił wiersz *Mosty*. W czerwcu 1941 uczestniczył z Aleksandrem Maliszewskim, Antonim Olchą i Szolem Żyrmanem w wieczorze literackim przed robotnikami fabryki „Plakatas" w Wilnie. Okupację niemiecką spędził na wsi pracując na roli. Należał do Związku Patriotów Polskich. Po drugiej wojnie światowej wyjechał do Polski i zamieszkał w Szczecinie, gdzie w 1948 ogłosił tom *Legend pomorskich* i wiersze *Żywe wymiary* (1948); w l. 1949-1954 studiował filologię polską na Uniwersytecie Wrocławskim i do 1955 pracował tam jako asystent. Współredagował „Nowe Sygnały", pismo „Odra" (1958-1974). W 1974 wyjechał najpierw do Niemiec, potem do USA, Wykładał na uniwersytetach w RFN i USA (Chicago). W pierwszych latach po wyjeździe do Ameryki nie publikował poezji ani w kraju, ani w wydawnictwach emigracyjnych. Dopiero w latach 80-tych ogłosił fragmenty „poematu polimorficznego" *Rozwiązywanie przestrzeni*.

A. Hutnikiewicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 421; J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*. Lublin 1989, s.71; J. Szostakowski, *Tymoteusza Karpowicza odjazdy i powroty*. „Znad Wilii" 1998, 01.1-15, s. 6.

„Karta", dwutygodnik literacko-społeczny, wydawany wydawany Wilnie w czerwcu i lipcu 1936 r., wyszły tylko 3 numery, ostatni podwójny. Wydawany przez lewicowych intelektualistów, związanych z Komunistyczną Partią Polski; była to kontynuacja"Po prostu"; redagowali Henryk Dembiński, Stefan Jędrychowski, Bohdan Skarżyński,

Maria Żeromska, redaktorem odpowiedzialnym był Anatol Mikułko, wydawcą – Jerzy Putrament, od nr 2 M. Szczytt. Pismo podejmowało ostrą krytykę władz ówczesnej Polski. Zamknięte wskutek interwencji cenzury.

A. Zieniewicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa, 1984, s. 422.

Karyłowicz Tadeusz, ur. 1882, zm. 1945; tłumacz, jezuita. Po uzyskaniu matury w Krakowie w 1899 wstąpił do zakonu jezuitów, w l. 1905-1908 odbył studia filozoficzne w Nowym Sączu, w l. 1914-1919 studiował literaturę polską i francuską. W l. 1919-1920 i 1930-1933 przebywał w Wilnie; przełożył m.in. *Hymny kościelne* (Wilno 1922, 1932) oraz *Eneidę* Wergiliusza (1924).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 143.

Kasaty Dymitr Mieczysław, ur. 3.08.1914 w Dziśnie, zm. 11.05.1993 we Wrocławiu, poeta, tłumacz. Uczęszczał do Państw. Gimnazjum im. ks. Grzegorza Piramowicza w Dziśnie, maturę zdał w 1937 w Nowogródku. Przerwane przez wojnę studia polonistyczne na Uniw. Warsz. ukończył w 1953 we Wrocławiu. Podczas wojny pracował na roli, przez pewien czas był kierownikiem szkoły powszechnej w Horowicach (pow. dziśnieński). W 1945 został zmobilizowany do II Armii WP. Po wojnie w l. 1947-51 kierował referatem kultury w Wałbrzychu, w 1952-76 był organizatorem i dyrektorem Centralnego Biura Wystaw Artystycznych we Wrocławiu. W 1935 wydał tomik wierszy *Ognie świętojańskie - echa znad Dźwiny*, publikował wiersze w akademickim piśmie „Młode Pióra". Jako znawca folkloru białoruskiego przekładał na j. polski ludowe pieśni białoruskie z pow. dziśnieńskiego i brasławskiego.

B. Szymankiewiczowa: *Wspomnienie o przyjacielu*. „Wileńskie Rozmaitości" 1996 nr 1 (33) s. 10. Oprac. L. J. Malinowski.

Kasprzycki Jan, pseud. AS, ur.1879, zm. 1920; satyryk, aktor. Grał w Małopolsce, potem w Kongresówce, od 1904 w Wilnie w zespole Nuny Młodziejowskiej-Szczurkiewiczowej; redagował wydawnictwa satyryczno-humorystyczne: *Okruchy artystyczno-literackie zebrane na niwie Teatru Polskiego w Wilnie* (1908), czasopisma „Bomba" (1909-1910) i „Trąba" (1910-1911) oraz kilka jednodniówek i kalendarzy humorystycznych (1911-1913).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 143.

Każyński Wiktor, syn Macieja, aktora, śpiewaka dyrektora teatru wileńskiego, ur. 12.12.1812 w Wilnie, zm. 18.03. 1867 w Petersburgu; publicysta, kompozytor, dyrygent. Studiował na wydziale prawa Uniwersytetu Wileńskiego do jego zamknięcia, muzyki uczył się prywatnie u J.D. Hollanda, następnie w 1838 u J. Elsnera w Warszawie. W 1830 debiutował na scenie teatru w Wilnie; przyjaźnił się z Józefem Ignacym Kraszewskim; do 1840 działał jako organista w kościele św. Jana (przed S. Moniuszką); w 1840 wystawił w Wilnie swoją operę *Fenella*, a w 1842 w Warszawie – *Wieczny Żyd*, w l. 1843-1845 był sekretarzem księcia Lwowa, dyrektora teatrów petersburskich, oraz kapelmistrzem teatralnym. Z Lwowem podróżował po Niemczech. Po 1863 został skrzypkiem, następnie dyrygentem wileńskiej orkiestry operowej, był też organistą w kościele św. Jana (przed Moniuszką); wydał *Notatki z podróży muzykalnej po Niemczech* (1845, 1957), *Śpiewnik polski* (1855), pisał artykuły m.in. do „Athenaeum" oraz „Wizerunków Roztrząsań Naukowych".

Bolszaja enciklopiedija, t. 10. S-Petersburg b. d., s. 346; B. Chmara-Zaczkiewicz, *Encyklopedia muzyczna PWM*, t. kłł. Kraków 1997, s. 54-55; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 144.

Kątkowski Michał, ur. ok. 1805, zm. 1880; pisarz, powstaniec 1831. Ukończył wydział matematyczny Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie przyjaźnił się z filaretami; został kontrolerem w Komisji Skarbu Królestwa Polskiego w Warszawie, ale wydalono go ze służby (w związku z przekazaniem prasie treści improwizacji Mickiewicza w Petersburgu); pracował w tzw. masie radziwiłłowskiej w Wilnie; wziął udział w powstaniu listopadowym, odznaczył się w potyczce pod Dorbianami 10.05.1831, w bitwie pod Połągą stracił nogę i dostał się do niewoli, po zwolnieniu wrócił na posadę kontrolera generalnego dóbr Radziwiłłów i Wittgensteinów w Wilnie. Był autorem *Rachunku podwójnego dla gospodarzy czyli zasad rachunkowości handlowej w zastosowaniu do rolnictwa* (Wilno 1950), poematu humorystycznego *Dyrektor Ambroziewicz* (1852-1853) oraz wierszy okolicznościowych.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 145.

Kesztas Józef (Kėkštas Juozas), wł. Adomavičius Juozas, Adamowicz Józef, ur. 19.11.1915 w Taszkiencie (Uzbekistan), zm. 16.04.1981 w Warszawie; litewski poeta, tłumacz. Był synem kolejarza pochodzącego z Litwy; w 1920 przyjechał z matką i rodzeństwem do Wilna, tu rodzina żyła w skrajnej nędzy, przebywał w litewskim internacie i uczył się w litewskim Gimnazjum im. Witolda Wielkiego. W końcu lat dwudziestych wstąpił do Komsomołu, następnie działał w Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi w Wilnie. Trzy razy aresztowany i osadzony w więzieniu na Łukiszkach. W 1939, po przekazaniu Wilna Litwie, wraz z innymi komunistami wyjechał do Wilejki na Białoruś, gdzie pracował jako inspektor szkolny. W 1940 aresztowany przez NKWD skazany na 8 lat łagru za rzekomą działalność szpiegowską na rzecz Polski. Po zawarciu umowy między rządem polskim emigracyjnym i radzieckim, w 1941 został zwolniony i udał się do II Korpusu gen. Władysława Andersa. Przeszedł przez Iran, Irak, Egipt. Uczestniczył w walkach o Monte Cassino i Anconę, był ranny, nagrodzony polskimi i amerykańskimi odznaczeniami. Po demobilizacji mieszkał w Rzymie, readgował tam litewską gazetę „Lietuvių Laikraštis". W 1947 wyjechał do Argentyny, gdzie pracował jako robotnik fizyczny, współpracował z litewską emigracją, współredagował „Literatûros Lankai„. W 1956 został sparaliżowany, dzięki polskim komunistom, m.in. Stefanowi Jędrychowskiemu i Jerzemu Putramentowi, otrzymał polski paszport i w 1959 przyjechał do Warszawy, gdzie zamieszkał w Domu Kombatanta, zajmował się przekładami literatury hiszpańskiej, litewskiej i rosyjskiej. Jako litewski poeta debiutował w Wilnie wierszami w prasie litewskiej. Wydał zbiorki poezji: *Toks gyvenimas* (Wilno 1938), *Rudens dugnu* (Rzym 1946), *Staigus horizontas* (Rzym 1946), *Diena naktin* (Rzym 1947), *Ramybė man* (1951), *Etapai* (1953) i inne. Na język litewski przełożył poemat Włodzimierza Majakowskiego *Obłok w spodniach*, tłumaczył poezje Juliusza Słowackiego, Czesława Miłosza i innych poetów polskich. Pisał także po polsku.

V. Skrupskelytė, *Neišsipildžiusų troškimų* poezija. „Aidai„, 1975, nr 9, s. 408-414, nr 10, s. 449-457; V. Kubilius, *Tragiško nerimo lyrika*. „Dega vėjai„1986, s. 5-22; M. Jackiewicz, *Apie Kėkšto...* „Literatura ir menas„1993, nr 4, s. 6-9.

Kierśnicki Anastazy Ludwik, ur. w 1678 w Holszanach w powiecie oszmiańskim, zm. w 1733; pisarz, publicysta, jezuita. Uczył się w Wilnie i Pińsku, następnie wykładał w kolegiach jezuickich w Grodnie, Warszawie, Drohiczynie i Słucku, później był profesorem Akademii Wileńskiej. Był znanym kaznodzieją; wydał *Klucz do skarbów serdecznych* (Słuck 1723, Wilno 1725) oraz *Wolny głos kazań niedzielnych* (Warszawa 1727).

Myslicieli *i aswietniki Bielarusi. Encykłapiedyczny dawiednik*. Minsk 1995, s. 237.

Kiersnowski Ryszard, pseud. R. Pobóg, Ryszard Pobóg, ur. 6.12.1912 w Aleksandrowie koło Baranowicz (obecnie Białoruś), zm. 14.10 1977 w Londynie; poeta, komediopisarz, autor audycji radiowych. Do gimnazjum uczęszczał w Nowogródku. W l. 1931-1932 redagował w Nowogródku pismo „Nasze Życie"; gimnazjum ukończył w 1932; przez rok studiował polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim. Będąc członkiem zespołu aktorskiego „Reduta", pracował jednocześnie w redakcji „Kuźni Młodych". Po rocznym pobycie za granicą podjął współpracę z pismami „Dekada Akademicka" i „Gazeta Polska" oraz z Polskim Radiem. W 1936 redagował pismo „Świat Akademicki". Pierwsze lata wojny (do 1941) spędził w Wilnie. W prasie polskiej w Wilnie i Kownie publikował wiersze. Był członkiem tajnej organizacji „Wolność". Dzięki pomocy amerykańskiej organizacji „Joint" podjął podróż na trasie Wilno-Moskwa-Władywostok, Japonia-Kanada. Tam, po wstąpieniu do Wojska Polskiego, współredagował wydawane w Windsorze pismo „Odsiecz – Polska Walcząca w Ameryce". Współpracował z pismami polskimi wydawanymi w Kanadzie i USA. Po przyjeździe do Szkocji został w 1942 korespondentem wojennym Biura Propagandy Ministerstwa Spraw Wojskowych. Jako korespondent wojenny I Dywizji brał udział w kampanii belgijskiej i holenderskiej. Po wojnie osiadł na stałe w Londynie, pracując od 1947 w radio BBC (od 1949 w Sekcji Polskiej). Publikował m.in. w „Dzienniku Polskim", „Dzienniku Żołnierza", „Dzienniku Polskim i Dzienniku Żołnierza", „Ogniwie", „Orle Białym", „Tygodniu Polskim", „Polsce Walczącej", „Wiadomościach". Na emigracji opublikował m.in. pod pseud. Ryszard Pobóg *Przygody Walentego Pompki* (Widsor, Ontario 1941), poezje pod pseud. Ryszard Pobóg *Żołnierskie strofy* (Ontario 1942), *Przygody Trójki z Warszawy* (wiersze, Londyn 1944), *Zjazd w Nowogródku* (poezje, Glasgow 1944), *Podróż sentymentalna* (poezje, Londyn 1946), *Trzeci maj* (Londyn 1947), *Spisek* (Londyn 1950), *Za drzwiami bez klamek* (Paryż 1953), *Popiół lat* (poezje, Londyn 1960), *Młodość sercem pisana* (wspomnienia, Londyn 1963); ponadto wydał kilka utworów scenicznych.

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980.* Warszawa 1992, s.158-159.

Kirkor Adam Honory, pseud. Jan ze Śliwina, Jan Waligórski, Sabary, ur. 21.01. 1818 w Śliwinie w Mohylewskiem, zm. 23.11. 1886 w Krakowie; dziennikarz, wydawca, publicysta, archeolog. W 1838 ukończył gimnazjum w Wilnie i został kancelistą w Izbie Skarbowej. W 1843 opublikował w „Radegaście" początek poematu historycznego *Krzysztof Arciszewski*. W l. 1845-1846 współpracował z „Tygodnikiem Petersburskim", w 1845-1846 wydał w Wilnie w 3 tomach literackie pismo zbiorowe „Pamiętniki Umysłowe", w 1849 został członkiem wileńskiego Komitetu Statystycznego i redaktorem jego roczników „Pamiatnaja Kniżka Wilenskoj Guberni", w których obok części oficjalnej drukował artykuły poświęcone historii i krajoznawstwu Ziemi Wileńskiej. W 1855 został członkiem Komisji Archeologicznej Wileńskiej i kustoszem jej Muzeum Starożytności; w 1856 wydał pod pseudonimem Jana ze Śliwina *Przechadzki po Wilnie*; w l. 1857-1858 opublikował 6 tomów pisma zbiorowego „Teka Wileńska", także „Pismo Zbiorowe Wileńskie (1859, 1862), w 1859 kupił drukarnię po Teofilu Glücksbergu, wydał wiele wartościowych książek po przystępnej cenie i przejął redakcję urzędowego pisma polsko-rosyjskiego „Kurier Wileński", do którego wprowadził dział literacko-naukowy. Kiedy, mimo manifestacyjnej praworządności, odebrano mu redakcję „Kuriera Wileńskiego", przeniósł on drukarnię w 1867 do Petersburga, gdzie w l. 1868-1870 wydawał polonofilski dziennik rosyjski „Nowoje Wriemia". Ogłosiwszy bankructwo, osiadł w Krakowie i poświęcił

się głównie archeologii. Został członkiem Akademii Umiejętności. Wydał tam m.in. swoje odczyty *O literaturze pobratymczych narodów słowiańskich* (1874) i t. 1-3 pisma zbiorowe „Na dziś" (1872).

D. Fajnhauz, S. Nosek, *Polski słownik biograficzny*, t. 12; M. Brensztejn, *Adam Honory Kirkor-wydawca, redaktor i właściciel drukarni w Wilnie*. Wilno 1930; Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 441; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 147-148.

Kiszka-Zgierski Wincenty Andrzej, ur. w końcu XVIII w., zm. ok. 1840; poeta-grafoman, urzędnik. Ukończył gimnazjum w Wilnie, następnie Uniwersytet Wileński; w 1819-1820 należał do organizatorów Antyszubrawców i Towarzystwa Literackiego Wileńskiego. W 1823 uwięziony i badany przez Nikołaja Nowosilcowa; pełnił w Wilnie obowiązki sekretarza konsystorza rzymsko-katolickiego; pod koniec lat dwudziestych XIX w. został urzędnikiem Ministerstwa Skarbu w Petersburgu; drukował własnym nakładem poezje polskie i tłumaczenia z języka rosyjskiego i francuskiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 150.

Klaczko Julian, pierwotnie Jehuda Lejb, ur. 6.11.1825 w Wilnie w zamożnej i wykształconej rodzinie żydowskiej, w salonie matki spotykał elitę intelektualną Wilna (w 1856 przeszedł na katolicyzm), zmarł 26.11.1906 w Krakowie; publicysta, pisarz polityczny i historyczny, krytyk literacki. Działalność literacką rozpoczął od poezji w 13 roku życia, podziwiany w Wilnie, jako cudowne dziecko; pisał i ogłaszał wiersze po polsku i po hebrajsku; na język hebrajski przetłumaczył niektóre ballady oraz *Farysa* Adama Mickiewicza, a także *Mnicha* Korzeniewskiego. Z Wilna wyjechał na studia do Królewca, a później do Heidelbergu, gdzie studiował filozofię, uzyskał stopień naukowy doktora nauk filozoficznych. W 1848 uczestniczył w powstaniu wielkopolskim, za ogłoszenie pamfletu *Die deutschen Hegemonem* (1849) zmuszony był do emigracji. Przebywał głównie w Paryżu, gdzie współpracował m.in. z „Revue de Paris", „Revue des Deux Mondes" oraz z „Wiadomościami Polskimi", które w latach 1857-1861 redagował i wydawał razem z Walerianem Kalinką. Był świetnym stylistą, obdarzony niepospolitymi zdolnościami, wywierał poważny wpływ na kształtowanie się opinii publicznej. Wraz z Eustachym Januszkiewiczem opracował zbiorowe wydanie pośmiertne dzieł Adama Mickiewicza. Od 1860 należał do najczynniejszych współpracowników biura politycznego Hotel Lambert i w czasie powstania 1863 brał udział w jego akcji dyplomatycznej. W 1887 osiadł w Krakowie, był członkiem Akademii Umiejętności, wywarł silny wpływ na poglądy stańczyków. Pisał po hebrajsku, polsku, niemiecku i francusku.

H. Wereszycki, *Polski Słownik Biograficzny*, t. 12; Z. Trojanowiczowa, *Ostatni spór romantyczny: Cyprian Norwid-Julian Klaczko*, Warszawa, 1981. *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego,* Bydgoszcz, 2002, s.150.

Klage, Clagius, Clage, Tomasz, pseud. Didymus Hermannovillanus, ur. w 1598 w Cegłowie pod Olsztynem, zm.w Reszlu 19.06. 1664; pisarz jezuicki, pedagog, rektor szkół jezuickich. Uczył się w Olsztynie i Braniewie, w 1618 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Wilnie, gdzie odbywał studia i uzyskał doktorat. W l. 1636-1641 był superiorem w Reszlu, następnie profesorem matematyki, teologii, retoryki i egzegezy Pisma św. w Akademii Wileńskiej (1641), w l. 1644-1647 – rektorem kolegium w Nieświeżu, w l. 1650-1653 – rektorem alumnatu papieskiego i kolegium w Braniewie. Na życzenie króla Władysława IV brał udział w toruńskich rozmowach religijnych. Napisał dramat *Jazon...* (Wilno 1633), satyrę na poezje innowiercze pt. *Aristarchus contra Praedicantes...* (Kolonia 1643), oraz kilka innych prac w języku łacińskim.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiela. Od połowy XV w. do 1945* r. Warszawa, 1963, s.46; Encyklopedia *Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego,* Bydgoszcz, 2003, s. 150.

Klementt Antoni Jacek, (Klementas Antanas Jackus), ur. ok. 1756 w majątku Łaumie koło Szkudów na Żmudzi, zm. 16.06.1823 w Telszach na Żmudzi; litewski poeta piszący po polsku. Ojciec pochodził z szlachty węgierskiej, uczył się w szkole pijarskiej w Dombrowicy na Białorusi, w 1877 wrócił na Żmudź, został adwokatem w Rosieniach i Telszach, w l. 1802-1808 był sędzią pokoju w Telszach. Wiersze, przeważnie w języku polskim, pozostały głównie w rękopisie. Wydane zostały dopiero w 1972.

M. Biržiška, A. Klementas: *Lietuvių rašytojas pradžioj XIX a.* Vilnius 1910; V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001. s. 238.

Kleszczyński Zdzisław, pseud. Aleksander Karwan, Sęk, ur. 14.07.1889 w Warszawie, zm. tamże 6.04. 1938; pisarz, poeta, publicysta, dramatopisarz, autor satyr, felietonów, tłumacz. Absolwent Gimnazjum Klasycznego w Wilnie (1908). W l. 1908-1913 studiował prawo na uniwersytecie w Petersburgu. Debiutował w gazecie „Goniec Wileński" (1909). Publikował wiersze zarówno w tej gazecie, jak też w „Kurierze Litewskim", „Pobudce" i kilku innych pismach wileńskich. W l. 1909-1910 współpracował z „Kurierem Krajowym" i „Przeglądem Wileńskim" (m. in. jako recenzent teatralny). Przez kilka lat był stałym uczestnikiem spotkań poniedziałkowych w salonie wileńskim Ferdynanda Ruszczyca. Przyjaźnił się z członkami grupy literacko-artystycznej „Banda", występował w wodewilu B. Hertza z muzyką L. Rogowskiego (1909). Wspólnie z B. Hertzem napisał tekst dla kabaretu „Ach" (1913). W 1911 r. współpracował z „Tygodnikiem Wileńskim". W 1913 wydał w Wilnie debiutancki tomik poetycki pt. *Pogrzeb lalki*, z okładką i ilustracjami F. Ruszczyca. W zbiorku tym znalazły się wiersze utrzymane w tonacji umiarkowanego pesymizmu, autoironicznej rezygnacji. Rozgłos zyskał jako autor poematu pt. *Książę* (o ks. Józefie Poniatowskim), który zdobył I nagrodę w konkursie ogłoszonym w 1913 przez „Tygodnik Ilustrowany". Po tym sukcesie przeniósł się na stałe do Warszawy. Ożenił się z Józefą z Barszczów. W czasie wojny napisał cykl pamfletów na polskie wady narodowe, które złożyły się na zbiorek pt. *Rewia* (Warszawa 1916). W 1916 r. wydał zbiór nowel o tematyce wojennej pt. *Zdrada*, rok później – tomik *Poezje.* W 1919 współpracował z lwowskim „Szczutkiem" (publikował tu pod pseudonimem utwory satyryczne). W 1920 zaciągnął się do pułku ułanów mazowieckich jako ochotnik. Wrażenia z kampanii bolszewickiej znalazły się później w zbiorze jego reportaży *Czerwony teatr* (1927) oraz w utworach poetyckich (*Rok 1920, Kudak*). W dwudziestoleciu międzywojennym opublikował poemat *Żywot Kolombiny* (1922), zbiór felietonów pt. *Benzynowa eskapada* (1926) oraz powieści *Romans na wsi* (1927) i *Tyran* (1931). Poza tym w l. 1924-1938 ogłaszał w „Kurierze Warszawskim" felietony wierszem i prozą pt. *Sztychy* (pod pseudonimem Sęk). Napisał kilka sztuk komediowych (np. *Lekcja miłości, Zwycięzca*), które były wystawiane na scenach warszawskich (1918, 1926). W 1925 r. w Petersburgu ukazała się jego powieść o życiu polskich studentów w tym mieście pt. *Białe noce*. W l. 1926-1931 redagował w Warszawie tygodnik „Radio". W 1930 r. opublikował zbiór nowel pt. Nerwy (1930), a w 1936 tom reportaży pt. *Za barierą Pirenejów*. Był członkiem zarządów Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy Polskich, Pen Clubu, ZAIKS i in. W 1928 wziął udział w 43. Wileńskiej Środzie Literackiej. Wygłosił prelekcję pt. *Poezja a życie* oraz zaprezentował kilka własnych wierszy. Wystąpił też w Radio wileńskim.

Opr. Irena Fedorowicz.

Klimańska Zofia, z Chłopickich, 1 v. Desztrungowa, pseud. Zofia z Brzozówki, pan Adolf spod Bielska, ur. 1812 w Furmaniszkach w powiecie trockim, zm. 3.06.1870 w Warszawie; pisarka, publicystka. Od 13 roku życia mieszkała w Wilnie, uczyła się w domu, m.in. malarstwa u Jana Rustema i Walentego Wańkowicza. Zaręczona ze zm. w 1829 sekretarzem Nowosilcowa, L. Bajkowem (prototyp Panny z III cz. *Dziadów*), pod wpływem N. Klimańskiego, przyszłego męża, zbliżyła się do wileńskich patriotów. Współpracowała z „Gwiazdą" i „Pamiętnikiem Naukowo-Literackim" pod red. Romualda Podbereskiego, publikowała tam znakomite gawędy krytyczno-literackie, w 1851 wraz z redakcją pisma została zesłana do Permu; po powrocie osiadła w majątku Dydeliszki w pobliżu Obeli (Obeliai) na Litwie Kowieńskiej, tam prowadziła działalność oświatową, pisując też do czasopism warszawskich oraz „Kuriera Wileńskiego". W Wilnie w 1850 ukazał się jej zbiór opowiadań fantastyczno-satyrycznych *Człowiek niewidzialny, czyli cudowny kapelusz*. Poza tym powieść *Chorzy i zdrowi*, t. 1-2, wyd. pośmiertne 1873, w którą wprowadziła elementy autobiograficzne. Wiele utworów Klimańskiej pozostało w rękopisie.

W. Korotyński, *Zofia Klimańska*. „Tygodnik Ilustrowany" 1871, nr 158; L. Oknińska, *Polski słownik biograficzny*, t. 12; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 152.

Klimaszewski Hipolit, pseud. Baba-Jeremiasz, ur. 19.01.1802 w Kopatkiewiczach na Polesiu, zm. 18.09. 1874 w Bagnois-sur-Ceze we Francji; poeta, wydawca, pedagog. W 1813-1823 był w zakonie bazylianów, kształcił się w seminarium duchownym w Poczajowie i Liceum w Krzemieńcu, przerwą l. 1820-1827 (z przerwą 1823-1824) studiował filologię na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie uzyskał tytuł magistra filozofii, utrzymywał kontakty z filaretami. Po ukończeniu studiów został profesorem języka polskiego w II gimnazjum wileńskim (prof. Hipolit w *Powieści bez tytułu* J.I. Kraszewskiego). Wziął udział w powstaniu 1831, ranny dostał się do niewoli i skazany został na karę śmierci, zamienioną na zesłanie. W 1832 uciekł z więzienia i przedostał się do Francji, został członkiem Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu, organizował bibliotekę wersalsko-wileńską, w l. 1847-1853 był dyrektorem i nauczycielem Szkoły Polskiej w Batignolles; przyjaźnił się z J.I. Kraszewskim. Był autorem popularnych piosenek i wierszyków, m.in. *Dosyć bracia w kącie siedzieć*, oraz podręczników, w 1840-1843 redagował w Paryżu i Wersalu pisemka satyryczne.

S. Konarski, *Polski słownik biograficzny*, t. 12; R. Skręt, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 447; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 153.

Klimowicz Kazimierz, Klimavičius Kazimieras, ur. ok. 1720, zm. po 1786; autor katechizmów katolickich, pisał po litewsku. Studiował w Akademii Wileńskiej, był księdzem na Żmudzi, w l. 1767-1781 proboszcz w Laižuwie i dziekan w Olsiadach (Alsėdžiai). Wydał w języku litewskim katechizm *Pavinastės krikščioniškos, arba Katekizmas* (Wilno 1767).

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2. Chicago 1963, s. 110; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 238.

Klub Błękitnych, ugrupowanie literackie w opozycji do Sekcji Twórczości Oryginalnej, działający w l. 1930-1933 w Wilnie. Według statutu Klubu należeć do niego mogli studenci USB bez względu na narodowość, wyznanie i przekonania polityczne, którzy interesują się sztuką. Celem klubu miało być twórcze kultywowanie sztuki we wszystkich jej gałęziach. Zewnętrzną oznaką przynależności miały być błękitne berety. Opiekunem klubu z ramienia senatu został prof. Mieczysław Limanowski. Klub wydawał

miesięcznik „Smuga". W Klubie Błękitnych działali m.in. Anatol Mikułko, Mikołaj Panasewicz, Wacław Dawidowicz, Jan Panasewicz, Jan Kochanowski, Bolesław Klepacki i inni."Klub Błękitnych- pisze J. Bujnowski- nie stanowił szkoły literackiej, choćby dlatego, że był dogmatyczny. Dominowało we wszystkich dyskusjach powracające przekonanie, że każdej tematyce odpowiada jedyna właściwa i niepowtarzalna struktura, stąd negatywny stosunek do form istniejących".

J. Bujnowski, *Wileńska awangarda poetycka*. „Wileńskie Rozmaitości" 1993, nr 4, s. 8-9.

Kmicic Mikołaj, ur. w 1601 na Witebszczyźnie, zm. 24.02.1632 w Wilnie; poeta, pedagog. W 1617 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie; w l. 1619-1621 uczył się w kolegium w Połocku pod kierunkiem Macieja Sarbiewskiego, w l. 1621-1624 kontynuował studia w kolegium w Pułtusku, następnie wykładał poetykę w kolegium w Połocku; od 1627 wykładał poetykę w Akademii Wileńskiej; należał do grona uzdolnionych poetów neołacińskich, napisał m.in. poemat heksametrem o śmierci św. Jozafata Kuncewicza *Josaphatidos ... libri tres* (Wilno 1627), pisał też panegiryki poświęcone M. Sarbiewskiemu, T. Tyszkiewiczowi i innym.

F. Bentkowski, *Historya literatury polskiej*. T.1-2. Wilno 1814; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 155.

Kmita Piotr Blastus, ur.?, zm. ok. 1632; pisarz, wydawca, drukarz. Związany był ze środowiskiem antytrynitarskim na Litwie; ożenił się z córką Jana Karcana, drukarza wileńskiego, przejął część jego zasobu typograficznego i w l. 1611-1612 prowadził w Wilnie własny warsztat, potem przeniósł się do Lubczy nad Niemnem (1616-1631), gdzie działał pod protekcją kalwina Krzysztofa Radziwiłła; oprócz książek dysydenckich drukował liczne utwory, w Wilnie wydał 5 książek, w Lubczy – 52.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 155-156.

Kobecki Szymon, ur. 1865 w Trokach, zm. 1933; karaimski poeta. W 1904 w Kijowie wydał zbiorek wierszy karaimskich *Irlar*, który stał się pierwszą publikacją świeckiej poezji karaimskiej.

A. Zajączkowski, *Literatura karaimska: Szkic biograficzny*. „Myśl Karaibska" 1926, z 2. s. 11-19; H. Kobeckaitė, *Karaibska poezja na Litwie. Duch legendarnych przodków*. „Znad Wilii" 1995, nr 3, s. 8; H. Kobeckaitė, *Lietuvos karaimai*. Vilnius 1997.

Kobylińska-Masiejewska Eugenia, córka Jana i Marii z Iwaszkiewiczów, ur. 27. 11. 1894 w Wilnie, zm. 26.02. 1974 w Gdańsku. Ojciec przyszłej pisarki był stolarzem, matka zajmowała się gospodarstwem domowym. W 1911 ukończyła gimnazjum rosyjskie W. N. Prozorowej w Wilnie. W 1906 wstąpiła do organizacji Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej. Po ukończeniu gimnazjum w 1912 wyjechała do Petersburga, gdzie na Kursach Bestużewskich studiowała prawo. Podczas studiów pracowała w polskiej szkole przy kościele św. Katarzyny. Działała w organizacji młodzieżowej. W 1913 została aresztowana za udział w działalności konspiracyjnej i odesłana do Wilna, gdzie oddano ją pod dozór policji. W 1914 debiutowała jako poetka na łamach „Kuriera Wileńskiego" wierszem *Sitvobis terra levis*. Należała wtedy do Koła Artystycznego, założonego przez Ferdynanda Ruszczyca. W 1918 r. wyszła za mąż za Kazimierza Masiejewskiego, nauczyciela matematyki. W tymże roku uzyskła dyplom nauczycielki i podjęła pracę pedagogiczną w koedukacyjnym gimnazjum im. Joachima Lelewela, gdzie jej mąż był dyrektorem. Po zreformowaniu tego gimnazjum w 1933 r. przeniosła się do żeńskiego Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej. Równocześnie zajmowała się pracą literacką: publikowała wiersze, prozę i artykuły w „Słowie" (od 1922),

„Bluszczu" (1930-1937) i „Kurierze Wileńskim". W dzienniku tym w latach 1934-1939 redagowała rubryki „Kobieta ma głos", „Nasze sprawy" oraz „Ze świata kobiecego". W 1930 została przyjęta do Związku Zawodowego Literatów Polskich. Utwory Kobylińskiej ukazywały się przeważnie w Wilnie, w wydawnictwie Ludwika Chomińskiego oraz w Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu. Kilka z nich wydano w Warszawie, u Ferdynanda Hoesicka. Tematy do swych powieści E. Kobylińska zazwyczaj czerpała z własnych nauczycielskich doświadczeń, utwory te stanowiły najczęściej opis życia szkolnego i były pełne pogodnego humoru. W 1939 została nagrodzona srebrnym Wawrzynem Polskiej Akademii Literatury oraz odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi. Po wybuchu drugiej wojny światowej pozostała w Wilnie, pracowała nadal jako nauczycielka W 1945 wyjechała do Gdańska-Wrzeszcza, gdzie pracowała jako nauczycielka języka polskiego i literatury do 1949, to jest do przejścia na emeryturę. W Gdańsku kontynuowała twórczość literacką. Publikowała wiersze i utwory prozą w czasopiśmie „Rejsy" (1951-1958), w „Słówku" (1951, 1958) i w „Dzienniku Bałtyckim (od 1956). W l. 1953-1957 była radną Wojewódzkiej Rady Narodowej, pracowała w Komisji Oświaty, pełniła obowiązki prezesa Zarządu Wojewódzkiego „Caritas". W l. 1958-1961 działała w Komitecie Obrońców Pokoju. W 1957 została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi. Synem Eugenii Kobylińskiej Masiejewskiej jest Zygmunt Jan Wojdan Masiejewski, aktor i reżyser. Twórczość. Opowiadania: *Pani Niuśka i jej parasolki*(1928), *Kłopoty pani Niuśki* (1932), powieści: *Utopiona lalka* (1929), *Świat w szkole* (1933), *Złote schody* (1934) *Pamiętnik nauczycielki* (1936) *Niespodzianki małżeństwa* (1937), *Dom na Zarzeczu* (1939), *Rysiek z Belmontu* (1939); *Wielki Tydzień* (1939); zbiorki poezji: *Druskieniki* (1930), *Błękitne piłki* (1931), *Jesienna miłość* (1932), *W cieniu modrzewia* (1932), *Opowieści świerkowe* (1936), *Moja matka* (1937) *Szare kamienie śpiewają* (1939). Mieszkając w Gdańsku wydała następujące utwory: powieść dla młodzieży *Jak I B odkryła nowy ląd* (1948), zbiorek poezji *Bursztynowe piosenki* (1958), powieści - *Córki chcą inaczej* (1966, trzy wydania), *Masia. Opowieść prawdziwa* (1971), *Kłopoty z prababką* (1972).

L. Janowicz, *Eugenia Kobylińska-Masiejewska*, „Wileńskie Rozmaitości", 1999, nr 2, s. 7;. Szutowa, *Międzywojenna twórczość Eugenii Kobylińskiej-Masiejewskiej*. „Czas" 2001, 16-24.01., s. 9.

Kognowicki Kazimierz, ur. 10.02.1746 w powiecie kowieńskim, zm. 22.03.1825 w Przeworsku; dramaturg, historyk. W l. 1767-1770 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej. Napisał dramat o obronie Lwowa 1672 *Niezawodna nadzieja* (1774), podróż do Rzymu opisał w książce *Droga rzymska* (1783). Od 1789 mieszkał w pałacu Sapiehów, opisał historię rodu: *Życia Sapiehów i listy od monarchów, książąt i różnych panujących do tychże pisane* (t.1-3, 1790-1792).

Polski słownik biograficzny, t. 12. Wrocław 1967, s. 260-261; *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 239-240.

Kojałowicz-Wijuk Kazimierz, ur. 1617 w Kownie, zm. 9.11.1674 w Połocku (Białoruś); pisarz religijny, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, był tam profesorem, w l. 1659-1662 - rektorem, od 1672 - rektor kolegium jezuickiego w Połocku. Ułożył zbiór kazań *Modi LX sacra orationis varie formandae* (1644), wydał książkę pt. *Gratiae saeculares* (1640) a także w języku polskim *Kazania o Męce Pańskiej* (1675); pisał też dedykacje i panegiryki poświęcone arystokratom litewskim.

D. Jackevičius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 240.

Kojałowicz-Wijuk Wojciech, ur. 1609 w Kownie, zm. 6.10.1677 w Warszawie; publicysta, historyk, heraldyk, jezuita. W 1627 wstąpił w Wilnie do zakonu jezuitów, w l.

1629-1632 studiował w Nieświeżu filozofię, w l. 1634-1638 – teologię w Akademii Wileńskiej, w 1641 uzyskał magisterium z filozofii i uczył w Akademii m.in. retoryki, teologii i logiki, pełniąc jednocześnie funkcje kaznodziei i cenzora. W 1653 został mianowany rektorem Akademii Wileńskiej. W połowie lipca 1655 wyjechał do Warszawy na kongregację prowincjonalną jezuitów; 8.08. 1655 Wilno zostało zdobyte i spustoszone przez wojska moskiewskie. W czasie trwającej do 2. 12. 1661 moskiewskiej okupacji miasta stracił większość swego dorobku rękopiśmiennego.W 1656 został spowiednikiem i doradcą biskupa wileńskiego K. Dowgiałły Zawiszy, w l. 1662-1666 był prepozytem domu profesów w Wilnie, potem w Warszawie. Pierwsze jego publikacje to polemiki teologiczne, odznaczające się erudycją i starannością językową. Jego głównym dziełem jest *Historia Lithuaniae* (cz. 1-2, Gdańsk 1650- Antwerpia 1669), wzorowanego na kronice Macieja Stryjkowskiego. Zmarł podczas zarazy.

W. Dworzaczek, *Polski słownik biograficzny*, t. 13; W. Dworzaczek, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 456; J.J. Jadaczki, *Sławni Wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 62-72.

Kolbuszewski Kazimierz Tadeusz, syn Antoniego, wł. nazwisko Kobzdaj, ur. 27.01.1884 w Przemyślu, zm.1.02.1943 w Majdanku, w obozie koncentracyjnym; historyk literatury, publicysta. Pochodził z rodziny chłopskiej, ojciec był pracownikiem poczty. Uczył się w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, świadectwo dojrzałości uzyskał w 1902. Studiował na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, przeniósł się do Uniwersytetu Lwowskiego. Poza filologią polską studiował – germańską. Od 1.09.1906 był zastępcą nauczyciela w Stryju, od 1907 po złożeniu egzaminów, został nauczycielem, w Stryju pracował do 1909. W 1909 – jak podaje Jerzy Starnawski – „przeprowadził Kobzdaj doktoryzację w Uniwersytecie Lwowskim (...). Studia o Słowackim z 1909 były chyba debiutem Kobzdaja, przyszłego Kolbuszowskiego". Habilitację uzyskał na podstawie dzieła *Postyllografia polska XVI i XVII wieku* (Kraków 1921). Z początkiem 1922/1923 powołany został przez władze Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na katedrę historii literatury polskiej. W l. 1924-1926 był dziekanem w USB. W USB był Kolbuszowski profesorem nadzwyczajnym do 1929, po czym otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. Zajmował się literaturą staropolską i okresu stanisławowskiego. Przez kilka lat uczył języka polskiego w Gimnazjum ss. Nazaretanek w Wilnie. W 1933 przeniósł się do Lwowa, gdzie na Uniwersytecie Jana Kazimierza pracował do 1939, od 1937 był redaktorem „Pamiętnika Literackiego".W l. 1940-1941 na przemianowanym przez Sowietów Uniwersytecie Iwana Franki we Lwowie wykładał literaturę niemiecką. W 1942 został aresztowany przez Gestapo i 1 lutego 1943 przewieziony do obozu koncentracyjnego w Majdanku.

M. Piszczkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 13; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s.129-134.

Kołakowski (Kułakowski) Stanisław, żył w II poł. XVI w., pochodził z Litwy, wierszopis. Wydał w Wilnie książki: *Wóz niebieski albo elegie o trzech cnotach teologicznych i czterech kardynalnych* (1568), *O prawdziwej szczęśliwości i błogosławieństwie* (1593), *Cathemerion* (1593) oraz przekład: *Theognides Megarensis Wybranych zdań księga* (1592).

Nowy Korbut T.2, s. 381. Oprac. H. Dubowik

Kołas Jakub, wł. Mickiewicz Kanstancin, pseud. Puszcza Taras, Aharak, Adzinoki, Albucki K., Buława Tamasz, Hrud Hanna i inne, ur. 3.11.1882 we wsi Okinczyce (Akinczycy) koło Stołpców, zm. 13.08. 1956 w Mińsku; białoruski poeta, prozaik, dramaturg, publicysta.W 1902 ukończył semina-

rium nauczycielskie w Nieświeżu, w l. 1902-1906 pracował jako nauczyciel na Polesiu. Od 1907 pracował w redakcji gazety „Nasza Niwa" w Wilnie. Publikował w tej gazecie swoje wiersze. W 1908 wyjechał z Wilna, pracował jako nauczyciel na Polesiu. Od 1915 - w carskiej armii, ukończył szkołę oficerską i do 1917 przebywał na froncie. W 1921 przyjechał do Mińska i w tym mieście osiągnął zaszczyty jako poeta, prozaik, naukowiec. Debiutował jako białoruski poeta w 1906 w gazecie „Nasza Dola" w Wilnie.

M. Łużanin, *Kołas raskazwaje pra siabie*. Minsk 1964; U. Kazbiaruk, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 95-96.

Komperski Jan, ur. 04.1573 na Litwie, zm. 11.11.1622 w Połocku (Białoruś); poeta, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, następnie kontynuował studia w Rzymie. Był nauczycielem w kolegiach jezuickich w Kaliszu i Wilnie. W l. 1613-1616 –rektor kolegium jezuickiego w Krożach, następnie był rezydentem jezuickim w Smoleńsku, założył tam kolegium. Wiersze pisał w języku łacińskim. W Wilnie w 1592 ogłosił *Threni in exequias... Catharinae Radivilae*. Wydał też zbiór trenów napisanych przez studentów Akademii Wileńskiej *Threnodia in obitum Alberti Radziwill* (1593), pisał też dedykacje.

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 1. Chicago 1960, s. 228-229; *Encyklopedia wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy, 1564-1995*. Warszawa 1996, s. 295; A. Vaškelienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 242.

Kompielska Anna, później Jędrychowska, pierwsza żona Stefana Jędrychowskiego, ur. 11.03. 1910 w Kijowie, zm.?. W 1922 wstąpiła do III klasy Gimnazjum Humanistycznego w Bydgoszczy. W 1924 przyjechała do Wilna. W 1928 ukończyła Gimnazjum im. ks. Adama Jerzego Czartoryskiego w Wilnie. W 1928 została przyjęta na wydział humanistyczny USB, specjalizacja – historia. Jej wiersze znalazły się w tomie *Patykiem po niebie. Poezja Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Anny Kompielskiej, Wacława Korabiewicza* (1929). W 1965 wydała w Warszawie wspomnienia wileńskie *Zygzakiem i po prostu*.

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV Ca 1198 *Kompielska Anna;* opr. T. Dalecka.

Kondratjew Iwan, syn Kazimierza, ur. 1849 we wsi Połowicze w powiecie wilejskim, w białoruskiej rodzinie chłopskiej, zm. 1904; rosyjski poeta, prozaik i dramaturg, znany w Rosji jako autor pieśni *Po dikim stiepiam Zabajkalja*. Uczył się w Smoleńsku w szkole wojskowej, następnie przeniesiono go do szkoły felczerskiej przy Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu, lecz wkrótce naukę porzucił i przyjechał do Wilna, gdzie od połowy 1860 pracował w kancelarii kuratora wileńskiego okręgu szkolnego, później był aktorem w teatrze. W latach 1870-tych był sekretarzem moskiewskich wydawnictw. Swoje utwory drukował w czasopismach rosyjskich „Riemieslennaja Gazeta", „Russkaja Gazeta", „Nowostki Dnia", „Moskowskoje Obozrenije", „Sputnik". Działalność literacką rozpoczął w Wilnie: współpracował z gazetą „Wilenskij Wiestnik", gdzie opublikował scenkę dramatyczną *Scenka na wilenskoj tołkuczkie* oraz wodewil *Wołostnoj pisar*. Opublikował też kilka wierszy i piosenek, m.in. wiersz *Wilna*(1868), poświęcony miastu nad Wilią.

P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy XIX- pierwaja połowina XX wieka,* Vilnius, 1999, s. 45-48; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*, Kraków, 2003, s. 80-81.

Kontrym Kazimierz, pseud. Poklus, ur. 1776 (lub 1777) w Bohdanowie koło Wilejki, zm. 11.06. 1836 w Szydłowie (Šiluva); publicysta, redaktor. Uczestnik powstania kościuszkowskiego, studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w l. 1803-1808 i 1814-1825 był

bibliotekarzem UW, a 1808-1814 – jego sekretarzem. W 1816 wydawał z Grodkiem „Gazetę Literacką", wznowił i współredagował w l. 1815-1818 „Dziennik Wileński" oraz w 1820-1822 „Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej", był współzałożycielem Towarzystwa Typograficznego Wileńskiego oraz Towarzystwa Szubrawców i jego organu „Wiadomości Brukowe" (1817-1822); współpracował z Józefem Zawadzkim prowadząc w imieniu jego firmy różne akcje w sprawach uczelni, nauki i literatury; za współdziałanie z filomatami został w 1825 usunięty z uniwersytetu z zakazem mieszkania w Wilnie, wyjechał do Warszawy, gdzie w 1829 pracował w Banku Polskim; z Warszawy również został wydalony, zamieszkał wówczas u krewnych na Żmudzi. Poparł powstanie 1831. Po 1831 pracował w kancelarii biskupa żmudzkiego w Worniach, zmarł w Szydłowie. W prasie wileńskiej publikował artykuły na tematy ekonomiczne i socjologiczne.

Z. Skwarczyński, *Polski słownik biograficzny*, t. 13; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 471; *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 243; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 163.

Korabiewicz Wacław, syn Antoniego i Stefanii z Matusewiczów, ur. 5.05.1903 w Petersburgu, zm. 1994; poeta, prozaik, lekarz, podróżnik. Pochodził z rodziny szlacheckiej osiadłej na Litwie. W czasie pierwszej wojny światowej z rodzicami mieszkał w Charkowie i Kijowie, następnie z rodziną przybył na Litwę do majątku Gargżdele, skąd w 1919 wyjechał do Wilna i wstąpił do Gimnazjum im. Joachima Lelewela. Po ukończeniu gimnazjum, w 1922 rozpoczął studia na wydziale lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego. Był czynnym członkiem Ligi Morskiej i Kolonialnej, uczestniczył w organizowaniu i reżyserowaniu Szopek Akademickich, był członkiem Stowarzyszenia Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów USB, zamieszczając swe wiersze w zbiorkach *Patykiem po niebie*, *S.T.O* i *Pod arkadami*. W 1926 był prezesem Koła Dramatycznego Bratniej Pomocy USB, od 1929 pracował jako kierownik wychowania fizycznego w Gimnazjum oo. Jezuitów w Wilnie. Był aktywnym członkiem Klubu Włóczęgów, działał pod pseudonimem „Kilometr". W 1930 odbył wyprawę kajakiem do Stambułu i Aten; w 1931 został lekarzem w Państwowej Wyższej Szkole Morskiej w Gdyni i uczestniczył w rejsach „Daru Pomorza". Podczas drugiej wojny światowej był internowany w Szwecji; potem mieszkał w Londynie, organizował pomoc dla jeńców wojennych i uchodźców, od 1946 pracował jako etnograf i lekarz w Tanganice i Etiopii. W 1958 powrócił do Polski, organizował wyprawy badawcze, napisał i wydał 26 książek, głównie reportaży z licznych podróży. W utworze *Pokusy* wspomina lata wileńskie.

W. Szełkowski, Akademicki *Klub Włóczęgów Wileńskich*. Wilno 1999, s. 101-102; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 163.

Korniłowicz Antoni, ur. 1805, zm. 1856; pisarz, nauczyciel, ksiądz. w 1820 wstąpił w Wilnie do zgromadzenia księży misjonarzy. W 1828 ukończył w Wilnie studia teologiczne i otrzymał święcenia kapłańskie; uczył w szkołach misjonarskich w Wilnie i Łyskowie. Pracował jako duszpasterz w kilku miastach, zaprzyjaźnił się z Franciszkiem Karpińskim, który mieszkał w Chorowszczyźnie w pobliżu Łyskowa. Wydał biografię F. Karpińskiego w 1827 w Wilnie.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 165.

Korotyński Wincenty, pseud. Burzywój, ur. 15.08.1831 w Sieliszczu pod Nowogródkiem, zm. 7.02.1891 w Warszawie; poeta i dziennikarz. Był synem białoruskiego chło-

pa, samouk; w 1851 został sekretarzem Władysława Syrokomli; od 1856 ogłaszał wiersze, w 1857 w Wilnie wydał zbiorek poezji *Czym chata bogata, tym rada*, poemat o doli chłopa *Tomiło* (1859). W 1863 ukazał się bezimiennie w Krakowie cykl wierszy antycarskich Korotyńskiego w języku białoruskim *Hutarka staroha dzieda*. W 1857 wszedł do redakcji „Kuriera Wileńskiego" i „Teki Wileńskiej", był współpracownikiem *Słownika języka polskiego* (tzw. wileńskiego 1861), członkiem Komisji Archeologicznej. W 1866 wyjechał do Warszawy, gdzie pracował w redakcji „Gazety Warszawskiej", „Tygodnika Powszechnego" (1886-1891). Tłumaczył utwory literackie z języka rosyjskiego, francuskiego, niemieckiego i czeskiego. Wydał *Poezje* W. Syrokomli (t. 1-10 1872); ogłaszał źródłowe szkice o Janie Kochanowskim, Adamie Mickiewiczu, Joachimie Lelewelu, Józefie Ignacym Kraszewskim, Józefie Korzeniowskim, Władysławie Syrokomli.

R. Taborski, *Polski słownik biograficzny*, t. 14; R. Taborski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 476; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 165.

Korsak Jan, ur. 24.06.1704 na Białorusi, zm. 1789 w Żodziszkach na Wileńszczyźnie (dziś Białoruś); autor utworów religijnych, jezuita. W 1720 wstąpił do zakonu jezuitów, w l. 1723-1726 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, następnie uczył w szkołach jezuickich w Warszawie, Pułtusku i Pińsku. W l. 1734-1740 był kaznodzieją i bibliotekarzem w Mścisławiu, Grodnie, Warszawie i Nieświeżu. W Akademii Wileńskiej uzyskał doktorat i wykładał w niej w l. 1740-1743 logikę, fizykę i metafizykę, w 1743-1747 – teologię w Akademii Wileńskiej i w Połocku, w 1755-1759 – rektor kolegium jezuickiego w Żodziszkach nad Wilią. W l. 1747-1759 w Wilnie wydał kilka książeczek na tematy moralne, m.in. *Trybut powinney wdzięczności Świętemu Kazimierzowi* (1751).

Polski słownik biograficzny, t. 14; K. Mačiulytė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 244; *Encyklopdia Ziemi Wileńskiej. Wileński sùownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 166.

Korsak Józef, ur. 10.10.1813 w Nuodeguliai koło Uciany, zm. 24.08.1871 w Darsuniszkach koło Koszedarów na Litwie; poeta. Uczył się w seminarium duchownym w Wilnie, następnie w Akademii Duchownej. W 1836 został wyświęcony na księdza, był wikariuszem i kapelanem w Turgielach, Pobojsku, Olkienikach, Wielkich Solecznikach, Małych Solecznikach, Darsuniszkach. Wydał poemat wierszowany pt. *Krótki opis zburzenia Jerozolimy* (Wilno 1837) oraz zbiorek wierszy *Poezye* (Wilno 1842), ponadto 10 baśni wydrukował w noworoczniku „Linksmine".

J. Lebionka, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 244.

Korsak Julian, syn Rajmunda, ur. 13.02. 1806 lub 1807 w Słonimie, zm. 30.08.1855 w Nowogródku; poeta, tłumacz. Kształcił się w szkole pijarów w Szczuczynie, następnie w l. 1823-1826 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie poznał A. Mickiewicza, zaprzyjaźnił się z Aleksandrem Chodźką i Antonim Edwardem Odyńcem, następnie gospodarował w majątku rodzinnym pod Słonimem; w l. 1826 i 1830 przebywał w Warszawie, w 1829-1830 – w Petersburgu. Następnie wrócił do swego majątku, gdzie wiele pisał i tłumaczył. Od 1823 zamieszczał w czasopismach wileńskich i warszawskich („Dziennik Wileński", „Dziennik Warszawski") wiersze oryginalne i tłumaczenia, m.in. z Horacego, Schillera, Lamartine'a, przełożył w całości *Boską Komedię* Dantego. Wydał zbiorki *Poezje* (1830 i 1836), *Nowe poezje* (t. 1-2 1840). Poezja jego powstawała pod silnym wpływem Mickiewicza i Byrona.

Z. Makowiecka, *Polski słownik biograficzny*, t. 14; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 476-477; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 167.

Korsak Rajmund, ojciec Juliana, ur. 31.08. 1768 w Żukowszczyźnie w Grodzieńskiem, zm. 9.11.1817 w Żwańczyku na Podolu; poeta. Uczył się w szkole pijarów w Warszawie, studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie podobno uzyskał doktorat filozofii. W l. 1791-1793 pracował w Komisji Skarbu WKL w Grodnie, znał Jakuba Jasińskiego, wziął udział w powstaniu 1774 na Litwie, pisał wówczas wiersze patriotyczne; był więziony przez Rosjan w Grodnie i Wilnie; w 1797 przeniósł się na Podole, gdzie gospodarował we własnym majątku. Poznał tam i zaprzyjaźnił się z S. Trembeckim. Napisał wiele wierszy okolicznościowych, m.in. *Bibejda czyli garniec* ogłoszony w „Tygodniku Wileńskim" w 1818, listy poetyckie, np. *Do Stanisława Trembeckiego* „Tygodnik Wileński" 1820; poemat (nie ukończony) *O miłości ojczyzny* (fragmenty ogł. 1818-1880); wydał w 1807 *Uwagi o śmierci niechybnej* J. Baki.

E. Rabowicz, *Polski słownik biograficzny*, t. 14; Z. Lewinowa, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*. Warszawa 1984, s. 477; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik encyklopedyczny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowski. Bydgoszcz 2002, s. 167;

Korwell Karol, ur. 1809 w Wilnie, zm. 1850; pisarz, tłumacz, wydawca. Ukończył w Wilnie gimnazjum i studia prawnicze. W 1833 przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował w sądownictwie; pisał słabe opowiadania, tłumaczył autorów angielskich i rosyjskich. W Wilnie ukazały się jego przekłady: Walter Scotta *Dugalt-Dalgetty, czyli rycerz najemny* (1828) i Tadeusza Bułharyna *Dymitr Samozwaniec* (1830), w Warszawie był redaktorem i wydawcą popularnych noworoczników pt. „Wianek" (1836, 1837) i „Niezapominajka" (1838-39, 1841-1845, 1847).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 167.

Korwin-Milewski Hipolit, syn Oskara i Weroniki z Wołłk-Łaniewskich, ur. 6. 08. 1848 w Druskienikach w rodzinie ziemiańskiej, zm. 11.02.1932 w Poznaniu; pamiętnikarz, publicysta, doktor praw, parlamentarzysta. Dzieciństwo spędził we Francji i tam też w 1864 ukończył paryskie Liceum Bonapartego. Formalną maturę rosyjską uzyskał w Dorpacie w 1865 i w tym samym roku rozpoczął studia prawnicze, które ukończył w 1868. Następnie pogłębiał zdobytą wiedzę w sądzie kasacyjnym w Paryżu. Po zakończeniu nauki powrócił do kraju i w wyniku dokonanego działu rodzinnego otrzymał w 1877 majątki Łazduny i Łogomowicze na Wileńszczyźnie, o łącznej powierzchni ok. 8000 ha. Prowadzenie wzorowych gospodarstw uważał za najskuteczniejszą drogę utrzymania polskości na Kresach. Równocześnie działał w różnego rodzaju organizacjach gospodarczych i ziemiańskich. Od 1878 r. był członkiem Klubu Szlacheckiego w Wilnie. Był współzałożycielem w 1898 i członkiem Zarządu Wileńskiego Towarzystwa Rolniczego. W 1904 wziął udział w uroczystościach związanych z odsłonięciem pomnika carycy Katarzyny II w Wilnie (23.09.1904). W czerwcu 1905 otrzymał koncesję na wydawanie w Wilnie polskiego czasopisma. Był założycielem i początkowo wydawcą „Kuriera Litewskiego". Żywo interesował się życiem kulturalnym Wilna i Wileńszczyzny. W 1905 był inicjatorem budowy i współfundatorem ukończonego w 1913 gmachu teatru polskiego na Pohulance w Wilnie. Z tej też racji wszedł w 1906 do Gubernialnej Komisji Teatralnej, w której reprezentował interesy polskiego środowiska artystycznego. Był utalentowanym publicystą. Większość swych artykułów zamieszczał początkowo w wileńskim „Siewierozapadnom Słowie" (do 1905), francuskim miesięczniku „Le Correspondant"

(1905-1921), „Kurierze Litewskim" i „Kurierze Wileńskim" (1911). W 1906 został posłem do Rady Państwa z guberni wileńskiej. Należał do grona organizatorów Stronnictwa Krajowego Litwy i Białorusi, mającego na celu zwalczanie nacjonalizmu i propagowanie pełnego równouprawnienia, pokojowego współżycia i zgodnej pracy wszystkich narodowości zamieszkujących Litwę i Białoruś. W 1909 demonstracyjnie zrzekł się mandatu do Rady Państwa na znak protestu przeciw skierowaniu do komisji wniosku o przedłużenie ważności mandatów poselskich oraz postawie Koła Polskiego, które na posiedzeniu klubowym podjęło decyzję o głosowaniu przeciw wnioskowi, a na plenum go poparło. W marcu 1908 podczas pierwszych wolnych wyborów został prezesem Towarzystwa Rolniczego Wileńskiego i piastował tę godność do 1914. Latem 1914 przez Szwecję i Wielką Brytanię przedostał się do Francji i osiadł w Paryżu. W tym okresie prowadził żywą działalność publicystyczną i ogłaszał propagujące polskie dążenia artykuły w prasie francuskiej oraz w londyńskim „The Polish Review", finansowanym przez Aleksandra Lednickiego. Wydał także kilka większych broszur. W latach 1917-1919 zabiegał u władz francuskich, a następnie polskich, o przesunięcie granicy z Rosją dalej na wschód, co uratowałoby polski, ziemiański stan posiadania na tych terenach. Traktat ryski był klęską jego koncepcji. Wyzbył się swoich majątków i osiadł w Poznaniu. W ostatnich latach życia nie przejawiał już żadnej aktywności i zajął się przede wszystkim spisywaniem pamiętników pt.*Siedemdziesiąt lat wspomnień 1855-1925*, które ukazały się drukiem w 1930. 22 06 1888 r. poślubił w Warszawie Kazimierę Wołyńską, z którą od 1898 był w separacji; małżeństwo to pozostało bezdzietne.

Polski Słownik Biograficzny, t. XIV; Cz. Brzoza, K. Stefan, *Posłowie polscy parlamencie rosyjskim 1906-1917. Słownik biograficzny,* Warszawa, 2001, s.107-109.

Korwin-Milewski Ignacy Kamil, ur. 1846, zm. 1926; publicysta, kolekcjoner, podróżnik. W l. 1856-1863 uczył się w Lycée Bonaparte w Paryżu, w l. 1865-1868 studiował prawo na uniwersytecie w Dorpacie, w l. 1870-1875 malarstwo w Akademii Sztuk Pięknych w Monachium. W 1877 otrzymał w spadku znaczny majątek, m.in. Gieranony w powiecie oszmiańskim; obracał się wśród arystokracji, wiele podróżował, zgromadził liczącą ponad 200 dzieł galerię malarstwa polskiego, eksponowaną do 1893 w pałacyku przy ul. Świętojerskiej w Wilnie, rozproszona po pierwszej wojnie światowej; ogłaszał artykuły publicystyczne i napastliwe broszury polityczne.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 230.

Korycki Michał, ur. 7.09.1714 w Dytrykach koło Lidy, zm. 10.03.1781 w Mińsku; poeta, jezuita. Kształcił się w kolegium jezuickim w Bobrujsku, do zakonu jezuitów wstąpił w 1730 w Wilnie; w l. 1732-1733 studiował pedagogikę w Słucku, w l. 1733-1736 studiował w Akademii Wileńskiej, następnie uczył w Wilnie i Warszawie, gdzie rozpoczął studia teologiczne, ukończone w Akademii Wileńskiej w 1742. W l. 1742-1744 był profesorem wymowy w Mińsku i w Akademii Wileńskiej, w l. 1746-1748 wykładał w Słucku; po uzyskaniu w Akademii Wileńskiej stopnia doktora filozofii był w niej w l. 1750-1756 profesorem oraz sekretarzem i w l. 1753-1756 kierownikiem biblioteki; w l. 1765-1770 pełnił obowiązki prowincjała mazowieckiego i zajmował się modernizacją szkolnictwa, potem był dyrektorem biblioteki w Bobrujsku; przez wiele lat pełnił funkcję kaznodziei. Wydał *Kazanie na pogrzebie Sapiehy, koadiutora wileńskiego* (1755), łaciński poemat *Avium comitia* (1778, 1781) oraz *Carmina*...(wydane w 1817 w Płocku).

L. Piechnik, *Odrodzenie Akademii Wileńskiej 1730-1773*, t. 4, Rzym 1990, s. 43; K. Mačiulytė,

Lietuvių literatūros enciklopedija. Vilnius 2001, s. 224; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 168.

Korzeniowski Józef, ur. 19.03.1797 pod Brodami, zm. 17.09.1863 w Dreźnie; powieściopisarz, dramaturg, pedagog. Syn oficjalisty w dobrach Potockich, uczył się w l. 1808-1819 w Liceum Krzemienieckim, gdzie rozpoczął twórczość literacką; debiutował w 1916 w „Tygodniku Wileńskim". Był nauczycielem wymowy i poezji w Liceum Krzemienieckim. Po zamknięciu Liceum w l. 1833-1838 był wykładowcą filologii klasycznej na Uniwersytecie Kijowskim, w l. 1838-1846 – dyrektorem gimnazjum w Charkowie. Od 1846 mieszkał w Warszawie, początkowo pracował jako dyrektor gimnazjum, od 1848 wizytator, od 1849 był także członkiem Rady Wychowania.. W początku 1863 wyjechał do Drezna. Wydał w Wilnie 27 książek, wśród nich pierwodruki *Spekulanta* (1846), *Kollokacji* (1847), *Krewnych* (1857).

M. Żmigrodzka, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 478-479.

Kosmowski Adam, ur. 1837, zm. 8.12.1892 w Wilnie; poeta, literat i dziennikarz. Mieszkał, pracował i publikował w Wilnie. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 373.

Kossakowski Jan Nepomucen, ur. 16.05. 1755 w Krakowskiem, zm. 26.08.1808 w Baden w Austrii; tłumacz, kaznodzieja. Uczył się w szkołach pijarskich w Piotrkowie i Warszawie, w l. 1781-1785 studiował w Rzymie. Wydał zbiór *Kazania* (1789-1793). Uczestniczył w powstaniu kościuszkowskim. Od 1788 kanonik wileński, od 1793 biskup tytularny i koadiutor biskupa inflanckiego, od 1794 biskup ordynariusz inflancki oraz administrator apostolski diecezji kurlandzkiej, w 1798 został biskupem ordynariuszem wileńskim; przyczynił się do rozwoju szkolnictwa na Litwie po rozbiorach, od 1797 prezes Komisji Edukacyjnej Litewskiej. Autor pamiętnika (1795) i dzienników (1794-1803).

Polski słownik biograficzny, t. 14, 1969, s. 265-267; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 168.

Kossakowski Józef Kazimierz, ur. 16.03.1738 w Skorulach koło Janowa na Litwie, zm. 9.05.1794 w Warszawie; pisarz, publicysta, pamiętnikarz, biskup, targowiczanin. Uczył się w szkołach jezuickich w Kownie i w Akademii Wileńskiej, w 1763 w Warszawie ukończył seminarium duchowne. Biskup tytularny od 1775, inflancki od 1781; przeciwnik Stanisława Augusta Poniatowskiego, związany z konfederacją barską; od lat 70-tych rzecznik orientacji rosyjskiej; w l. 1782-1786 członek Rady Nieustającej; zdecydowany przeciwnik Konstytucji 3 maja 1791; przywódca konfederacji targowickiej w 1792 na Litwie; odegrał istotną rolę przy akceptacji drugiego rozbioru przez sejm grodzieński 1793. W czasie powstania kościuszkowskiego 1794 sądzony za zdradę kraju i powieszony w Warszawie. Autor powieści *Ksiądz Pleban* (1786), opowiadania *Obywatel* (1788), komedii, publicystyki oraz pamfletu na I. Potockiego i Hugo Kołłątaja *Rozmowy Solona z Kadym* (1790), pozostawił *Pamiętniki... 1738-1788* (1891). Ogłosił też kazania i mowy pogrzebowe. Pochowany w Janowie (Jonava).

Polski słownik biograficzny, t. 14, 1969, s. 267-269; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 14. Warszawa 2003, s. 448.

Koszutski, Koszucki, Stanisław, ur.?, zm. 4.04.1559 r. w Wilnie; poeta, tłumacz autorów łacińskich. W 1544 studiował na uniwersytecie w Wittenberdze. Od 1547 w służbie Radziwiłłów; w 1548 napisał epitalamę z okazji ślubu króla Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną. Utwór ten nie został jednak opublikowany. Był sekretarzem

królowej Barbary, mieszkał z nią w Krakowie. Po śmierci królowej powrócił do Wilna i pełnił obowiązki bibliotekarza Zygmunta Augusta w zamku WKL. Sporządził katalog biblioteki króla. W tym okresie, tj. w l. 1551-1559 przetłumaczył na język polski utwór Cycerona *O obowiązkach* z życiorysem poety i filozofa (Łosk, 1575).

Myślicieli i aswietniki Biełarusi, Minsk, 1995, s.90; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 172.

Kościałkowska-Zyndram Wilhelmina, ur. 1844 w Grodnie, zm. 28.04 1926 tamże; powieściopisarka, tłumaczka. Uczęszczała w Wilnie do „pensjonatu dla panien pochodzenia szlacheckiego", mieszkała w Grodnie, przyjaźniła się z Elizą Orzeszkową i wraz z nią napisała opowiadanie *Złota hrabinka* (1877); zasłużyła się przede wszystkim jako tłumaczka z literatury angielskiej i amerykańskiej, francuskiej i włoskiej; utwory ogłaszała w „Ateneum", „Bluszczu", „Niwie" i „Kraju", w którym prowadziła rubrykę *Listy znad Niemna*; ogłosiła też wiele studiów poświęconych literaturze polskiej i obcej oraz kilka zbiorów opowiadań, m.in. *W półcieniu* (1885) *Obrazki z życia* (1904), *Bajki archaiczne i nowele* (1906).

M. Stolzman, *Polski słownik biograficzny*, t. 14; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 172.

Kowalewicz Bazyli, ur. 1890, zm. 1972 w Wilnie; białoruski publicysta; nauczyciel. Ukończył Instytut Nauczycielski w Ufie, pracował jako nauczyciel w Rosji, po pierwszej wojnie światowej- w Wielkiej Wsi w powiecie prużańskim; w 1929 ukończył wyższe kursy nauczycielskie w Toruniu, w 1932 zdał egzamin na nauczyciela języka białoruskiego i języka polskiego w szkołach średnich przed Państwową Komisją w Wilnie; od 1931 pracował w Żeńskim Seminarium Nauczycielskim w Wilnie, w Męskim Seminarium Nauczycielskim im. Tomasza Zana oraz w białoruskiej filii Gimnazjum im. Juliusza Słowackiego; publikował artykuły o literaturze białoruskiej w „Ilustrowanym Kurierze Codziennym"; po wojnie nadal pracował w szkolnictwie wileńskim.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 175.

Kowalewska Zofia, z Łętowskich, ur. 1853, zm. 1918 w Mińsku; powieściopisarka. Mieszkała w majątku Bakszty w powiecie oszmiańskim, podczas pierwszej wojny światowej przebywała w Mińsku. Opublikowała w Wilnie oparte na wspomnieniach przyjaciół książki: *Ze wspomnień wygnańca* (1911 i 1912) oraz *Obrazki mińskie 1850-1863* (1912), pośmiertnie ukazały się *Dzieje powstania lidzkiego. Wspomnienia o Ludwiku Narbucie* (1935).

T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921).* Olsztyn 1997, s. 177-178; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 175.

Kownacki Piotr, pseud. Piotr Tomski, ur. 1895 w Tomsku, zm. 1942 w Oświęcimiu; publicysta, prawnik. W 1913 ukończył 7-klasową szkołę Wróblewskiego w Warszawie, studiował w Instytucie Handlowym w Kijowie, gdzie należał do tajnej organizacji ZET, w l. 1917-1921 służył w Wojsku Polskim. W 1921 osiadł w Wilnie, w 1929 ukończył prawo na USB i odbywał aplikację sądową i adwokacką; był przywódcą stowarzyszenia Młodzież Wszechpolska i działaczem obozu narodowego; publikował artykuły w „Dzienniku Wileńskim", współpracował z „Głosem Wileńskim" (pod pseudonimem Piotr Tomski) oraz z gazetami warszawskimi i poznańskimi; był opozycjonistą, publikował artykuły, szkalujące J. Piłsudskiego polemizował z S. Catem-Mackiewiczem, bronił Stanisława Cywińskiego, za co w 1938

osadzono go w Berezie Kartuskiej. W 1940 wydał w Wilnie broszurę *Gdyby Dziadek żył..* – paszkwil oczerniający Józefa Piłsudskiego i obciążający go winą za tragedię wrześniową. Przedrukowała go wkrótce „Gazeta Codzienna". „Ogromna większość Wilnian -pisze L. Tomaszewski, - zarówno wielbicieli, jak i przeciwników Marszałka przyjęła wyczyn Kownackiego z najwyższą dezaprobatą". W 1940 wyjechał do Warszawy, w 1941 został aresztowany przez Niemców, osadzony na Pawiaku, później wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie zmarł.

L. Tomaszewski, *Kronika wileńska 1939-1941*. Warszawa 1990, s. 47; L. Tomaszewski, *Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939-1945*. Warszawa 1999, s. 63-64; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 176.

Kowner Abraham Uri, ur. 1842 w Wilnie, zm. 1909; pisarz hebrajski. Pochodził z żydowskiej biedoty Wilna, publikował swoje utwory w „Ha Karmel" do 1866. Działał potem w Odessie i Petersburgu, zesłany na Syberię. Powrócił do Wilna jako zwolennik asymilacji, przyjął prawosławny chrzest, przeniósł się do Łomży i odsunął się od spraw żydowskich.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 95.

Kozakowicz Jan, ur. ok. połowy XVI w. na Litwie, zm. na początku XVII w.; poeta, prozaik, tłumacz. Zwolennik reformacji, był długoletnim dworzaninem Radziwiłłów. Pisał po polsku i po łacinie panegiryki, epigramaty i dedykacje poświęcone Radziwiłłom. Z języka łacińskiego na język polski przełożył Józefa Flawiusza *Wojnę żydowską*.

Encyklopedia powszechna, t. 15, 1864, s. 787; V. Vanagas, *Lietuvių rašytojų sųvadas*. Vilnius 1996, s. 17.

Kozakówna-Sirijos-Girienë Janina, żona litewskiego pisarza Vytautasa Sirijos-Giry, ur. w 1922 w Wilnie, zm. 1965 tamże; poetka, tłumaczka, lekarz-okulista. Urodziła się w polskiej rodzinie urzędniczej, przez matkę, z domu Pańcerzyńską była spokrewniona z rodziną Piłsudskich. Przed drugą wojną światową ukończyła gimnazjum sióstr nazaretanek w Wilnie, studia medyczne rozpoczęła na USB w 1938, dyplom lekarza otrzymała po wojnie na Uniwersytecie Wileńskim. Wyszła za mąż za znanego pisarza litewskiego Vytautasa Sirijos-Girę, syna pisarza Liudasa Giry. Pracowała jako lekarz-okulista, następnie w laboratorium klinicznym. Pisała poezje polskie przed wojną, publikowała je po wojnie w polskojęzycznych pismach wileńskich. Tłumaczyła poezję litewską na język polski. Jej przekłady ukazały sie w licznych czasopismach i antologiach.

Informacja V. Sirijos-Giry; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 37.

Kozaryn Stanisław, ur. 26. 08.1884 we Lwowie, zm.?; publicysta, krytyk literacki. Studiował filozofię na Uniwersytecie Lwowskim, w 1907 uzyskał absolutorium z zakresu filozofii. W l. 1903-1907 pracował w Bibliotece im. Ossolińskich we Lwowie. W 1919 przeniósł się do Wilna, gdzie do 1922 był zatrudniony w Bibliotece USB. Później pracował jako nauczyciel gimnazjalny. Publikował recenzje literackie i teatralne oraz artykuły z dziedziny literatury w „Dzienniku Wileńskim", „Kurierze Wileńskim", „Expressie Wileńskim".

Almanach Literacki. Wilno 1926, s. 31.

Kozłowski Szymon Marcin, ur. 1819, zm. 1899; pisarz religijny. Uczęszczał do seminarium duchownego w Wilnie, następnie studiował w Akademii Duchownej w Wilnie i później w Petersburgu, którą ukończył jako magister teologii. Był w Wilnie katechetą i wykładowcą teologii w seminarium diecezjalnym; w l. 1848-1851 – profesor historii Kościoła i prawa kanonicznego w

Akademii Duchownej w Petersburgu; w l. 1851 - 1863 - rektor seminarium duchownego w Wilnie; w 1877 został rektorem Akademii Duchownej w Petersburgu, w 1894- arcybiskupem mohylewskim. Podręczniki i książki religijne publikował w Wilnie: *Historia święta dla użytku młodzieży* (1857-1858), było 15 wydań! *Historia święta i katechizm dla dzieci dla szkół elementarnych* (1859), *Elementarz polski z krótkim katechizmem dla małych dzieci* (1861), *Służba Boża czyli nabożeństwo domowe i kościelne używane przez chrześcijan rzymsko-katolickiego kościoła* (1862), *Rok kościelny czyli książka domowa dla katolików* (1870).

M. Żywczyński, *Polski słownik biograficzny*, t. XV. Wrocław 1970, Wrocław. 32; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 178; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 127-128.

Krasiński Teodor Piotr Aleksander Kajetan, ur. 1798, zm. 1870; poeta-tłumacz, pamiętnikarz. W 1816 ukończył szkołę bazyliańską w Humaniu, w l. 1816-1818 studiował fizykę i matematykę oraz prawo na Uniwersytecie Wileńskim, uczestniczył w pracach Towarzystwa Literackiego, tłumaczył utwory Wergiliusza i Horacego i ogłaszał je w „Dzienniku Wileńskim", kontaktował się z Kazimierzem Kontrymem; prowadził systematycznie *Dziennik*, którego fragmenty ogłosił Henryk Mościcki w *Z filareckiego świata* (1924), potem był studentem w Warszawie i urzędnikiem w Kijowie.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 180.

Kraskouski Iwan, Kraskowski Jan, ur. koniec XIX w. we wsi Dubicze, powiat Bielsk Podlaski, zm. 23.09.1955 w Bratysławie; białoruski tłumacz, pedagog, historyk, działacz narodowy. Pochodził z rodziny duchownego prawosławnego, gimnazjum ukończył w Wilnie, następnie studiował historię na Uniwersytecie Warszawskim, stamtąd przeniósł się na Uniwersytet Petersburski, gdzie ukończył w 1907 historię. Po ukończeniu uniwersytetu przyjechał do Wilna. Tutaj w l. 1907-1914 wykładał historię i język rosyjski w gimnazjum Winogradowa. Po wybuchu pierwszej wojny światowej ewakuował się z rodziną do Kijowa. Pracował tam w różnych urzędach państwowych. W l. 1919-1921 był przedstawicielem dyplomatycznym Ukraińskiej Republiki Ludowej w Tyflisie (Tbilisi). W 1921 powrócił do Wilna, pracował jako nauczyciel w Gimnazjum Białoruskim, aktywnie uczestniczył w ruchu białoruskim, publikował artykuły w wileńskich czasopismach białoruskich. W 1922 jako aktywny działacz białoruski został aresztowany przez władze Litwy Środkowej i z rodziną deportowany na Litwę do Kowna. Stamtąd udało mu się wyjechać na Łotwę, zamieszkał w Dźwińsku (Daugavpils); tutaj również działał w ruchu białoruskim, pracował jako nauczyciel w gimnazjum białoruskim. W 1925 r. władze łotewskie wydaliły go do ZSRR, zamieszkał w Mińsku, pracował tu jako wykładowca na Uniwersytecie Mińskim. W 1930 został aresztowany przez NKWD i w 1931 skazany na 5 lat zsyłki do Samary. Tutaj pracował w instytucie naukowym. W 1937 powtórnie został aresztowany, więziono go do 1940 i od 1941, następnie odesłano do Samary (wówczas Kujbyszewa), gdzie do 1945 pracował jako nauczyciel. Po wojnie nadal pracował w szkołach obwodu kujbyszewskiego, równocześnie starał się o wyjazd do córki, która mieszkała w Czechosłowacji. W 1953 wyjechał do Bratysławy, gdzie po dwóch latach zmarł. Przełożył na język białoruski *Hamleta* W. Szekspira. W okresie wileńskim znany był głównie jako publicysta.

M. Lis, *Iwan Kraskouski*. „Hołas Radzimy" 2001, nr 17, s. 4.

Kraszewski Józef Ignacy, pseud. Bolesław Bolesławita, Kleofas Fakund Pasternak, ur. 28.07.1812 w Warszawie, zm. 19.03.1887 w Genewie; poeta, powieściopisarz, krytyk li-

teracki, publicysta. Pochodził z rodziny szlacheckiej, dzieciństwo spędził w podlaskim dworze babki, w Romanowie, do szkół uczęszczał od 1822 kolejno w Białej Podlaskiej, Lublinie i Świsłoczy; w 1829 wstąpił na Uniwersytet Wileński, gdzie wbrew woli ojca studiował literaturę. Aresztowany 16.12. 1830 za udział w tajnym związku młodzieży, zwolniony dzięki staraniom rodziny 19.03.1832, przebywał do lipca 1833 pod nadzorem policyjnym w Wilnie, po czym wyjechał do majątku ojca Dołhe; w l. 1837-1853 gospodarował samodzielnie na Wołyniu, najpierw w dzierżawionym Omelnie, a od 1840 w majątkach własnych: Gródku (do 1848) i Hubinie. Debiutował zapewne w 1829, pierwsze zidentyfikowane jego „powiastki" ukazały się w 1830 w „Noworoczniku Litewskim" i petersburskim „Bałamucie", pierwsze powieści wydał w Wilnie w l. 1831-1833. W l.1837-1850 współpracował z „Tygodnikiem Petersburskim"; w l. 1841-1851 wydawał w Wilnie czasopismo „Atheneaum", współpracował z wileńskimi pismami „Linksmine", „Znicz", „Teka Wileńska", „Biruta"; w l. 1851-1859 nadsyłał do „Gazety Warszawskiej" stały felieton *Listy do redakcji*. Jesienią 1853 osiadł w Żytomierzu; przyjęty entuzjastycznie jako znany już pisarz, obdarzony funkcjami społecznymi, popadł w l. 1858-1859 na tle kwestii uwłaszczenia w konflikt ze szlachtą wołyńską, kóra uznała go za „niebezpiecznego utopistę" w rozwiązywaniu kwestii chłopskiej. Zrażony do środowiska szlacheckiego pisarz przyjął w 1859 propozycję L. Kronenberga – objęcie w Warszawie redakcji „Gazety Codziennej", którą kierował do końca 1862. W styczniu 1863 wyjechał za granicę, osiadł na stałe w Dreźnie. Utrzymywał żywy kontakt z krajem przez obfitą korespondencję, współpracę z czasopismami we wszystkich zaborach, wydawanie swoich książek. W l. 1883-1885 był więziony za współpracę z wywiadem francuskim. Osadzony w Magdeburgu, nie ustawał w pracy twórczej; otrzymawszy 6-miesięczny urlop zdrowotny za kaucją, wyjechał w listopadzie 1885 za granicę; odtąd przebywał we Włoszech i Szwajcarii. Z Wilnem i Litwą związane są jego następujące dzieła: historyczne opowieści *Kościół Świętomichalski* (1833), *Zygmuntowskie czasy* (1846), monografia *Wilno od początków jego do roku 1750* (1840-1842), *Litwa starożytna* (t. 1-2 1847-1850), trylogia poetycka w trzech częściach *Anafielas*, w skład której wchodzą: *Witolorauda* (1840, *Mindows* (1843), *Witoldowe boje* (1845); prace filologiczne: *Dajnos, pieśni litewskie* („Atheneaum" 1844) oraz *Mythologia słowiańska i prusko-litewska* („Athenaeum" 1843); do wileńkich utworów pisarza można zaliczyć utwory: *Historia o bladej dziewczynie spod Ostrej Bramy* (1841), *Obrazy z życia i podróży* (1842), *Pan Walery. Powieść z XIX wieku* (1831), *Wielki świat małego miasteczka. Powiastka* (1832), *Dwa a dwa cztery, czyli piekarz i jego rodzina. Powieść* (1837), *Improwizacje dla moich przyjaciół* (1834), *Poeta i świat* (1839), *O niebieskich migdałach* (1834), *Pamiętniki nieznajomego* (1846), *Powieść bez tytułu* (1839). Kraszewski napisał i wydał ok. 600 różnych utworów. Jego twórczość powieściowa ma przełomowe znaczenie dla rozwoju powieściopisarstwa polskiego. Jako uczeń wielkich realistów europejskich, przeszczepił ich zdobycze na grunt polski, stworzył wzorce fabularne i kompozycyjne, udoskonalił charakterystykę środowisk, wykształcił dialog.

P. Chmielowski, *Kraszewski*. Kraków 1888; W. Danek, *Polsk isłownik biograficzny*, t. 15; W. Danek, *Pisarz wciąż żywy. Studia o życiu i twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego*. Warszawa 1969; S. Burkot, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 504-506; M. Jackiewicz, *Literatura polska na Litwie XVI-XX wieku*. Olsztyn 1993, s. 171-182.

Kruk Herman, ur. w 1897 w Płocku, zm. 18.09 1944 w Lapedi, w obozie koncentracyjnym w Estonii; żydowski poeta i prozaik, bibliotekarz. Urodził się w rodzinie skromnego urzędnika; służył w Wojsku Polskim, później prowadził prace kulturalne

wśród młodzieży, organizował szkoły, biblioteki. Od 1930 kierował dużą biblioteką Grosera w Warszawie; pisał wiersze i opowiadania, współpracował z prasą. Po wybuchu drugiej wojny światowej, w październiku 1939 z grupą pisarzy przyjechał do Wilna. W l. 1939-1941 pisał artykuły do prasy, pracował w bibliotece żydowskiej. Latem 1940 amerykański komitet żydowski przysłał wizy działaczom kulturalnym, lecz Kruk nie wyjechał z Wilna, miał nadzieję, że spotka się tu z żoną, później dowiedział się, że żonę zesłano na Sybir. W 1941 pracował w Wilnie jako robotnik budowlany, następnie zapędzono go do getta, gdzie pełnił obowiązki kierownika biblioteki. Od 1939 pisał dziennik, w którym zawarł wiele informacji o getcie wileńskim i o zagładzie Żydów. Dziennik Kruk zakopał, po jego śmierci pozostali przy życiu N. Antolik z bratem, dziennik odkopali i przywieźli do Wilna. Część dziennika odnaleziono po wojnie w Wilnie. Po likwidacji getta wileńskiego, 23.09. 1943 wywieziono go do Kloogi, a w 22 czerwca 1944 do obozu Lapedi w Estonii, gdzie został zamordowany.

R. Margolis, *Henryk Kruk- kronikarz zagłady Żydów wileńskich*. „Wileńskie Rozmaitości" 1999, nr 5, s. 5-6; nr 6, s.9; nr 7.

Kruszewska Felicja, ur. w 1897, zm. 1943; poetka, dramatopisarka. Pochodziła z Podola. Studiowała w Piotrogrodzie, potem polonistykę i anglistykę na Uniwersytecie Warszawskim oraz dziennikarstwo w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie. Debiutowała w 1921 w „Skamandrze". Drukowała w „Robotniku", „Bluszczu", „Wiadomościach Literackich", „Drodze". Uczestniczyła w Środach Literackich. Podczas okupacji przebywała w Warszawie, była związana z podziemiem, zagrożona uwięzieniem opuściła stolicę; aresztowana w łapance, zmarła w więzieniu. Wydała zbiory liryków: *Przedwiośnie* (1923), *Stąd dotąd* (1925), *Siano* (1927), *Twarzą na zachód* (1932), opowiadania dla dzieci. Dramat *Sen* miał prapremierę w Reducie (1927), w Wilnie; druk 1928.

J. Hernik Spalińska *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*, Warszawa 1998, s. 45; F. Ruszczyc,*Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 383; opr. T. Dalecka.

Kridl Manfred Edward Robert, syn Edwarda Józefa i Wiktorii Teofilii z Załęskich, ur. 11.10.1882 we Lwowie, zm. 4.02.1957 w Nowym Jorku; historyk i teoretyk literatury, profesor. Był synem Czecha, kapitana w wojsku austriackim, i Polki. W l. 1892-1901 uczęszczał do Szkoły Realnej we Lwowie, w l. 1902-1905 studiował filologię polską w Uniwersytecie Lwowskim. Od 1906 był nauczycielem szkół warszawskich. Debiutował rozprawą *Stosunek Mickiewicza do Lamennais'go w epoce towianizmu* (Warszawa 1907). W 1909 uzyskał doktorat na podstawie pracy *Mickiewicz i Lamennais. Studium porównawcze*. Dalsze studia kontynuował we Fryburgu (Szwajcaria). Od 1911 był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Literackich l. 1912-1914 – sekretarzem I Wydziału tego Towarzystwa. W 1921 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy *Antagonizm wieszczów*, która wyszła drukiem w 1925. Wykłady wygłaszał od 1922/1923 na Uniwersytecie Warszawskim, równoczesnie pracował w szkolnictwie. W latach 1928-1932 zajmował katedrę literatur słowiańskich w Uniwersytecie Brukselskim. W 1932 został profesorem literatury polskiej w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Wkrótce, pisze Jerzy Starnawski, „katedra Kridla stała się naprawdę par excellance katedrą teorii literatury.(...) Stał się pierwszą osobą polonistyki wileńskiej i skupił przy sobie grono zasłuchanych w mistrzu uczniów. Nie był oratorem, nie błyszczał jako prelegent, ale jako kierownik studiów doskonale wiedział, czego chciał.(...). W ciągu niewielu przecież lat wileńskiej profesury był dydaktykiem niezwykle szczęśliwym: wytworzył szkołę". W Wilnie był czyn-

nym działaczem lewicowym. W początku swej działalności w Wilnie poprzedził przedmową *Antologię poezji społecznej 1924-1933* zredagowanej przez Zbigniewa Folejewskiego i Czesława Miłosza (Wilno 1933). W maju 1938 został prezesem Klubu Demokratycznego w Wilnie, w kwietniu 1939 wszedł do władz naczelnych Stronnictwa Demokratycznego jako wiceprezes zarządu głównego w Warszawie. Od tragicznego września 1939 był aktywnie zaangażowany w Komitecie Pomocy Uchodźcom. W zimie 1940 udało mu się wyjechać do Brukseli, stamtąd wyjechał do Paryża i następnie do USA. W l. 1940-1948 wykładał język i literaturę polską w Northampton (Massachusetts) Smith College; w 1948 objął katedrę historii literatury polskiej ufundowaną przez rząd PRL, nazwaną imieniem A. Mickiewicza w Columbia University w Nowym Jorku. Wykładał do 1955 jako profesor zwyczajny.

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-* 1980. Warszawa 1992, s.185-186; T. Bujnicki, *opinia Stanisława Pigonia o Manfredzie Kridlu przedstawiona Radzie Wydziału Humanistycznego USB w 1931*. „Ruch Literacki" 1996, R. 37, z. 6, s. 743-748; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 171-189; opr. M. Jackiewicz.

Krzeczkowski Józef, ur.1809, zm. po 1851; publicysta, dziennikarz, wydawca noworoczników wileńskich „Znicz" (1834, 1835) i „Biruta" (1837, 1838); członek tajnej organizacji patriotycznej; uczestnik konspiracji Szymona Konarskiego. Kilka artykułów opublikował w wydawanych przez siebie noworocznikach.

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn, 1987, s. 106; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 184.

Krzyszkowski Seweryn, 1789, zm. 1855, pisarz religijny, pamiętnikarz, ksiądz-trynitarz. Do zakonu wstąpił w 1800, przebywał i wykładał w klasztorach w Kamieńcu, Brahiłowie, Beresteczku i Łucku; w Akademii Wileńskiej uzyskał w 1821 stopień magistra, w 1823 – doktora teologii; w l. 1824-1831 wykładał w klasztorach benedyktynów w Horodyszczu i Berezie Kartuskiej, w 1831 został wykładowcą, potem prokuratorem i definitorem litewskiej prowincji trynitarzy; w l. 1839-1856 był przełożonym wileńskiego klasztoru na Antokolu. Pozostawił pamiętniki.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 184.

Krzywkowski Leonard, ur. ok. 1755, zm. ok. 1797; poeta, publicysta. Studiował w Akademii Wileńskiej, potem był adwokatem przy Trybunale Głównym Litewskim, w 1790 był szambelanem królewskim i pełnił w Grodnie funkcję urzędowego poety trybunalskiego. trybunalskiego 1792 r. wydał wiersz *Do Polaków*, w 1790 – broszurę *O wolności polskiej*, w której atakował *liberum veto* i wolną elekcję.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 185.

Kukolnik Paweł, ur. w 1795 r. w Zamościu, zm. w 1884 r w Wilnie; rosyjski pisarz, dramaturg, historyk. Był synem Polki-katoliczki i Słowaka-unity, Bazylego Kukolnika – zasłużonego dla kultury. Tytuł doktora praw uzyskał w jezuickiej akademii w Połocku. W roku 1824 z rekomendacji Nowosilcowa został profesorem historii i statystki Uniwersytetu Wileńskiego. Po zamknięciu uczelni wykładał w Akademii Medyko-Chirurgicznej, Akademii Duchownej i w Seminarium Duchownym w Wilnie. W l. 1829-1841 i 1851-1863 był cenzorem, a następnie w l. 1863-1865 przewodniczył wileńskiemu komitetowi cenzury. Był też członkiem Wileńskiej Komisji Archeologicznej, Komisji Archeograficznej (do spraw analizy i wydawania starożytnych dokumentów), członkiem gubernialnego komitetu statystyczne-

go. U schyłku życia wykładał historię w otwartej w 1864 szkole mieszczącej się w d. klasztorze wizytek na Rossie. Był autorem szkicu historyczno-krajoznawczego *Putieszestestwije po Zamkowej ulice w Wilnie*, drukowanego w piśmie „Wilenskij Wiestnik" w 1860, zawierającym dzieje oświaty, historię zakonu jezuitów na Litwie i rodu Radziwiłłów. Opublikował także *Czerty iż istorii i żyźni litowskogo naroda* (1854). W 1864 ukazała się w wydawnictwie Kirkora, dedykowana Murawjowowi, praca *Istoriczeskije zamietki o Litwie*. Kukolnik opublikował też *Istoriczeskije zamietki o siewiernozapadnom kraje Rossii* (1867). Prace te zawierały poglądy zgodne z polityką M. Murawjowa, po części pisane były na jego zamówienie. Prace Kukolnika położyły fundament dla obrony prawosławia i „odrodzenia rosyjskości" na Litwie. Rozpatrując dzieje Litwy, wskazywał, że wszelkie zło płynęło z Zachodu, zwłaszcza z Polski, a dobrodziejstwa ze Wschodu. Był autorem tragedii o tematyce historycznej i biblijnej, m.in. dramatu z historii Węgier *Hunyad*, także opowiadań i powieści, m.in.: *Maria*, *Drug*, *Wrag*, *Dieduszkino widienije*, opowieści *Tri goda żyźni*.W 1882 opublikował *Poslednij kusok mojej duchownoj żyźni*, wzorowany na *Eugeniuszu Onieginie* Aleksandra Puszkina. Zbiorki jego poezji ((*Stichotworienija*) ukazywały się w latach 1861, 1872, 1882. Wspomnienia z Wilna zawarł w tomie *Adelaidie Romanowie Gejnrichsen (Wospominanije o Wilnie)*. Zmarł w Wilnie w r.1884.

P.Ławriniec,*Russkaja liteirtatura Litwy XIX – pierwaja połowina XX wieka*, Vilnius 1999,s.27-37; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*, Kraków, 2003, s.61; opr. T. Sienkiewicz.

Kulbak Maisiej (Mojżesz), ur. 13.03.1896 w Smorgoniach na Wileńszczyźnie, zm. 29.10. 1937 w Mińsku; żydowski poeta. W 1909 rodzice oddali go do jeszybotu (szkoła religijna) w Wołożynie. W 1914 opuścił szkołę i wyjechał do Mińska, gdzie eksternistycznie zdał egzamin nauczycielski. Pracował w szkołach i gimnazjach Mińska, Smorgoni i Wilna. W 1919 przyjechał do Wilna, mieszkał tu i w Berlinie do 1927. W 1928 wyjechał do Mińska, gdzie pracował w redakcjach gazet republikańskich, a także w Akademii Nauk ZSRR. 11.09.1937 został aresztowany przez NKWD i wkrótce rozstrzelany. Jako poeta debiutował w 1916 w Wilnie. W 1920 ukazał się w Wilnie jego zbiorek pt. *Wiersze* (w języku jidysz). Ponadto utwory jego ukazały się w Wilnie w l. 1922, 1924 i 1929, m. in. Powieści *Mesija syn Efroima* (Wilno 1924), *Poniedziałek* (Wilno 1924, Warszawa 1926).

T. Tarasowa, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 3. Minsk 1994, s. 456.

Kuligowski Mateusz Ignacy, żył w II połowie XVII w., ksiądz, wierszopis, tłumacz. Był plebanem brzozowskim (1675), dziekanem wołkowyskim (od ok. 1688), proboszczem i plebanem wołpińskim (1688-99), archidiakonem bukowieńskim i protonotariuszem apostolskim (1694). Służył Sapiehom. Wydał w Wilnie: *Dźwięk Marsa walecznego w walnej ekspedycji chocimskiej i otrzymanego w 1673 nad Turkami zwycięstwa* (1674) oraz *Demokryt śmieszny albo śmiech Demokryta chrześcijańskiego z tego świata* (1674).

Nowy Korybut T.2, s.431. Oprac. H. Dubowik

Kulwieć Paweł, ur. 1884 w powiecie sejneńskim, zm. 23.01.1912 w Wilnie; publicysta religijny, redaktor, ksiądz. Ukończył Seminarium Duchowne w Wilnie i wyższe studia teologiczne w Insbrucku. W 1907 został wikarym przy kościele św. Jakuba i objął redagowanie działu religijnego w tygodniku „Zorza Wileńska". Wydał broszury pt. *Myśli zaczadzonego filozofa* i poświęconą sprawie litewskiej *Otwórzmy oczy*. Przetłumaczył z niemieckiego agitacyjną broszurę Cathreina *Dlaczego stałem się anarchistą*. W 1910 założył, redagował i wydawał do 1911 „Gazetę 2 Grosze", która osiągała nakład do 11 tys. egzemplarzy. Pochowany

na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, Wrocław. 269; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 190.

Kułakowski, Kółakowski, Kołakowski, Feliks, ur. 1799, zm. 1831; poeta, filolog, filareta.Ok. 1821 na wydziale literackim Uniwersytetu Wileńskiego uzyskał stopień kandydata filozofii, w Towarzystwie Filaretów był radcą Związku Błękitnego, wygłaszał dla przyjaciół wykłady z literatury klasycznej i recytował dowcipne wiersze, tzw. jamby. W 1823 został aresztowany i więziony w klasztorze bazylianów razem z Mickiewiczem (upamiętniony w III cz. *Dziadów*); zesłany do Kazania na naukę języków wschodnich, przerwał studia ze względu na stan zdrowia i pracował w kancelarii kuratora.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 179.

Kupała Janka, wł. Łucewicz Jan, syn Dominika i Benigny, ur. 25.06.1882 w folwarku Wiazynka koło Mołodeczna, zm. 28.06.1942 w Moskwie; białoruski poeta, dramaturg, publicysta, tłumacz, twórca nowoczesnej literatury białoruskiej. Pochodził z rodziny drobnoszlacheckiej, ojciec był dzierżawcą folwarków. Uczył się w domu po polsku, później ukończył szkołę ludową, a w 1898 dwuklasową szkołę w Białorucy, następnie zajmował się samokształceniem. Po śmierci ojca w 1902 prowadził gospodarkę, a od 1903 był wędrownym nauczycielem, pisarzem sądowym w Radoszkowiczach, urzędnikiem w majątku Bielica w guberni mohylewskiej. W 1905 został praktykantem w browarze Siomkowo koło Mińska. W 1908 przyjechał do Wilna, gdzie pracował jako bibliotekarz w prywatnej białoruskiej bibliotece „Wiedy" B. Daniłowicza, rozpoczął też współpracę z gazetą „Nasza Niwa". W 1909 wyjechał do Petersburga, gdzie kontynuował naukę na kursach A. Czerniajewa. W 1913 powrócił do Wilna, pracował tu jako sekretarz wydawnictwa białoruskiego, a na początku 1914 przeszedł do redakcji „Naszej Niwy", gdzie pełnił obowiązki redaktora odpowiedzialnego. W sierpniu 1915 ewakuował się z Wilna, wyjechał do Orła i następnie do Moskwy. W lutym 1916 w Moskwie ożenił się z Władysławą Stankiewicz. W l. 1916-1917 służył w wojsku, następnie mieszkał w Połocku i Smoleńsku. Od 1919 zamieszkał na stałe w Mińsku. Wkrótce stał się jednym z najbardziej popularnych poetów białoruskich. W 1941, po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej ewakuował się do Moskwy, stamtąd w listopadzie 1941 wyjechał i zamieszkał w pobliżu Kazania; 18 czerwca 1942 przyjechał do Moskwy, zamieszkał w hotelu „Moskwa", gdzie 28.06 spadł z 10 piętra ponosząc śmierć na miejscu, podobno zepchnięty przez agentów NKWD. Jako poeta debiutował w 1903, z początku pisał po polsku i jego wiersze polskie drukowało czasopismo „Ziarno". Pod wpływem poezji Franciszka Bahuszewicza i Wincentego Dunin-Marcinkiewicza, a także za namową pisarza Antona Lawickiego zaczął pisać poezje w języku białoruskim. Pierwszy wiersz białoruski *Mużyk* opublikował w gazecie mińskiej „Siewiero-Zapadnyj Kraj" w 1905. Od 1907 wiersze jego systemayucznie publikowało czasopismo „Nasza Niwa" w Wilnie, w 1908 w Petersburgu ukazał pierwszy zbiorek poezji *Żalejka*. W Wilnie w 1912 wydano jego dramat *Paulinka*, wystawiony na scenie białoruskiej w Wilnie w 1913.

A. Barszczewski, *Mały słownik pisarzy narodów europejskich ZSRR*. Warszawa 1966, s. 149-150; I. Bahdanowicz, Ż. Dapkiunas, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 3. Minsk 1994, s.489-494.

„Kurier Codzienny", gazeta codzienna, wydawana w Wilnie w 1912; redaktorem i wydawcą był Franciszek Hryniewicz.

Druki polskie wydawane w Wilnie. „Rocznik To-

warzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914", t. 5., s. 414.

„Kurier Krajowy", dziennik o kierunku demokratycznym, wydawany w Wilnie od 21.11.1912 do 05. 1914. Początkowo redaktorem i wydawcą był Juliusz Sumorok, następnie Józef Makowski; w 1914 zastąpił go Jerzy Jankowski. Współpracowali z gazetą m.in. Michał Romer oraz Białorusini Anton Łuckiewicz i Iwan Łuckiewicz. Recenzje teatralne zamieszczał Z. Kleszczyński; popularyzowano literaturę litewską i białoruską, np. poezje Maironisa i Janki Kupały.

Opr. I. Fedorowicz.

„Kurjer Litewski", gazeta ogólnoinformacyjna, wydawana w Wilnie raz w tygodniu od 18.04.1760? do 08.1763? (lub 1764). Redaktorami byli: ks. Franciszek Paprocki 1760-1762; ks. Aleksander Januszkiéwicz 1763. Drukarnia Akademicka w Wilnie. Zdania na temat daty ukazania się pierwszego i ostatniego numeru gazety są podzielone. Zdaniem I. Petrauskienė, gazety pojawiły się w druku 22 lutego 1760 roku po uzyskaniu pozwolenia oraz drugiego już przywileju królewskiego. Jako pierwszy ukazał się w druku „Kurjer Litewski". Następnie zaczęto wydawać kilka dodatków do tej gazety. J. Łojek też uważa, że wydawnictwo gazetowe w Wilnie („Kurjer Litewski") pojawiło się od 18 kwietnia 1760 r. i było świadectwem intensyfikacji życia kulturalnego i rozwoju zainteresowań szlachty. Też jego zdaniem „Kurjer Litewski" ukazywał się raz w tygodniu., pod red. ks. Franciszka Paprockiego i ks. Aleksandra Januszkiewicza. Pierwszy wydawca gazet w Wilnie F. Paprocki pełnił funkcje kanonika akademickiego oraz kierownika drukarni w Warszawie. W czasie studiów w Warszawie miał możność zapoznania się z treścią i szatą zewnętrzną pism Jana Naumańskiego („Nowiny Polskie", „Kurjer Polski", „Relata Refero"), co wywarło wpływ na formę wydawniczą gazet wileńskich, samymi nazwami przypominających tytuły pism Naumańskiego, szczególnie wygląd „Kuriera" w pierwszych latach. Kartę tytułową „Kuriera Litewskiego", przedstawiającą w tytule rysunek kuriera pędzącego na koniu z trąbką pocztową przy ustach wziął F. Paprocki prawdopodobnie z tygodnika wydawanego przez Cenkiera pod tytułem „Poczta Królewiecka", wychodzącego w Królewcu w latach 1718-1720. Nie spotykamy na stronach gazety ani miejsca druku, ani nazwiska redaktora. Redakcja nie podaje, w jakich dniach tygodnia dostawał się „Kurier" do rąk czytelnika w roku 1761. Na pierwszej stronie zamieszczano zazwyczaj wiadomości lokalne, następnie z zagranicy. Jest tu wiele szczegółów z dziedziny życia publicznego, gospodarczego, handlowego. Zazwyczaj w każdym numerze na samym wstępie są wiadomości tego rodzaju z Wilna, następnie z Warszawy, Grodna, Słonimia, Nowogródka, Nieświeża itp. Wiadomości zagraniczne idą na końcu. W ostatnim 1763 roku ukazały się tylko 34 numery.

K.Estreicher, *Bibliografia Polska*, Kraków 1903, t. 20, s. 399-400; *Historia prasy polskiej*, pod red. J. Łojka, t. II. *Prasa polska w 1661–1864*, Warszawa 1976, s. 24;. J. Łojek, *Bibliografia prasy polskiej 1661-1831*, Warszawa 1965, s. 17-18; I. Petrauskienė, *Vilniaus Akademijos Spaustuvė 1575-1773*. Vilnius 1976; I. Petrauskienė, *Vilniaus Akademijos spaustuvės leidiniai*, Vilnius 1979; L.Piechnik, *Dzieje Akademii Wileńskiej*, Rzym 1990, t. 4, s. 112; A. Śnieżko, *Materiały do historii prasy na Litwie w XVII i XIX w.* [w:] *Rocznik historii czasopiśmiennictwa polskiego*, t. 11, z. 4, 1972 r., s. 495-545. S.Załęski, *Jezuici w Polsce*, Kraków 1905, t. 3, cz. 2, s. 1061; opr. R. Jakubenas.

„Kuryer Litewski", dziennik polityczny, społeczny i literacki. Wychodził w latach 1905/06- 1915, redagował w l. 1812-1813 Euzebiusz Słowacki, po Słowackim redaktorem został Antoni Marcinowski.

„Kurier Litewski, pierwszy dziennik polski na Litwie po 1905, wydawany w Wilnie w l. 14.09 1905- 08.1915. Koncesję na jego wydawanie otrzymał Hipolit Korwin-Milewski.

Pismo redagowali kolejno: Hipolit Korwin-Milewski, Czesław Jankowski. W redakcji pracowali m.in. Jan Zamarajew, pseud. Ursyn, Napoleon Rouba, Wojciech Baranowski, Marian Szadurski, Benedykt Hertz. Czołowym publicystą był Czesław Jankowski. Artykuły drukowali Józef Kuczyński (Petersburg), Adam Żaba (Mińsk), Michał Brensztejn (Telsze), Stefan Gorski (Warszawa), Witold Noskowski (Kraków). Współpracowała z pismem Eliza Orzeszkowa, Teodor Jeske-Choiński, Jan August Kisielewski. Wydawali: Hipolit Korwin-Milewski, Feliks Zawadzki. Ukazywały się dwutygodniowe dodatki: „Ruch Literacki" (od 1906-8 numerów) i „Życie Praktyczne" (1906 - 8 numerów). Dziennik reprezentował interesy ziemiaństwa polskiego na Wileńszczyźnie, opowiadał się za odrębnością Litwy i Białorusi od Królestwa Polskiego. Od 1912 współpracowali: Ludwika Życka, Maria Wilejszysówna, Helena Romer-Ochenkowska, Stanisława Szadurska, Zdzisław Leszczyński, stałym recenzentem teatralnym został Stanisław Cywiński. Redakcja mieściła się przy ul. Bonifraterskiej, później przy pl. Katedralnym 4.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 230-235; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Kurier Krajowy", dziennik „krajowców", założony w listopadzie 1912 przez grupę tzw. „krajowców" Juliusza Sumoroka, Michała Romera, Kamila Mackieiwcza, Antona Łuckiewicza, Jana (Iwana) Łuckiewicza. Redaktorem-wydawcą był Juliusz Sumorok, od lipca 1913 - Józef Mańkowski, w 1914 - Jerzy Jankowski. Redaktorami-wydawcami byli: w 1913 Helena Jurewiczowa, w 1914 - Stefan Piotrowicz. Krąg współpracowników „Kuriera Krajowego" stanowili niemal wyłącznie autorzy publikujący w „Przeglądzie Wileńskim". Ponadto publikowali: Zdzisław Leszczyński (recenzje teatralne), Michał Kryspin Pawlikowski (proza), Gustaw Daniłowski (poezje). Zamieszczono tez utwory Janki Kupały w tłumaczeniu Władysława Rogowskiego i litewskiego poety Maironisa w tłumaczeniu anonimowym. W 1914 pismo przestało istnieć.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 282-283.

„Kurier Wileński"-, dziennik polityczny, społeczny, wydawany w od 06.1911. Powstał w wyniku połączenia dwóch polemizujących ze sobą pism: „Kuriera Litewskiego" i „Dziennika Wileńskiego". Redaktorem był Józef Hłasko, zastępcą redaktora - Antoni Narbutt, sekretarzem redakcji - Aleksander Zwierzyński, wydawcą- Wojciech Baranowski. Po pół roku powrócono do tytułu „Kurier Litewski".

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 256; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Kurier Wileński", dziennik wydawany w Wilnie w l. 1923-1939, został założony przez dwóch posłów do Sejmu z Wileńszczyzny: Ludwika Chomińskiego i Mariana Kościałkowskiego, demokratów miejscowych. Dziennik ten był niejako kontynuacją programową dziennika „Nasz Kraj". red. A. Kleczkowski, Konstanty Okulicz (1926-1928), Witold Staniewicz, J. Święcicki. Był to organ wileńskich demokratów-federalistów, związanych tendencjami z ruchem niepodległościowym Józefa Piłsudskiego. Wkrótce filarem tego pisma stała się Helena Romer-Ochenkowska. Kres istnienia pisma położyła druga okupacja sowiecka latem 1940. „Kurier Wileński" reprezentował poglądy miejscowych kół demokratycznych, głównie tzw. „krajowców". Społeczny program pisma kładł nacisk na równouprawnienie wszystkich grup narodowych na ziemiach wschodnich, na odrzucenie wszelkich haseł nacjonalistycznych i antysemickich; w dziedzinie literackiej „Kurier Wileński" nie prowadził żadnej określonej linii. Kierownikami działu literackiego byli kolejno: Helena Romer-Ochenkowska, Józef Maśliński, Antoni Gołubiew, a stałymi

współpracownikami m.in. Tadeusz Łopalewski, Eugenia Kobylińska-Masiejewska, Stanisław Lorentz, Wiktor Piotrowicz, Witold Hulewicz, Leon Wołłejko, Aleksandrowiczowa („Ciotka Albinowa"), Józef Bujnowski, Anatol Mikułko, Wanda Pełczyńska, Jerzy Zagórski, Stanisław Stomma i inni. „Kurier Wileński" wydawał przez jakiś czas, jako dodatki literackie, kolejno: „Żagary", „Piony" i „Smugę".

J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej*. „Wileńskie Rozmaitości" 1966, nr 6, s.5.

„Kurier Wileński", dziennik wydawany w Wilnie w l. 2.11.1939- 07.1940. Formalnie gazetę redagował Witold Staniewicz, faktycznie zespołem redakcyjnym kierował Józef Święcicki. W okresie rządów Antanasa Smetony na Litwie pismo zwracało się do czytelników jako poprzedni „Kurier", znany i popularny w Wilnie. Z „Kurierem Wileńskim" w tym okresie współpracowali: Czesław Falkowski, Konrad Górki, Henryk Łowmiański, Marian Morelowski, Jan Muszyński, Stefan Srebrny. Po zajęciu Wilna przez bolszewików w czerwcu 1940 „Kurier Wileński" został przeistoczony w „Gazetę Ludową". W połowie sierpnia 1940 „Gazetę Ludową" i „Gazetę Codzienną" połączono w organ KC KP (b) Litwy – „Prawdę Wileńską".

P. Łossowski, *Litwa a sprawy polskie 1939-1940*, Warszawa 1985, s. 259-276; S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997, s. 280-288.

„Kuryba ir Kritika„ litewski ilustrowany miesięcznik, dodatek do dziennika „Vilniaus Žinios", wychodził w Wilnie w l. 1937-1939. Redagowali: Jeronimas Cicėnas, A. Krinickas, J. Latvys. Ukazało się 19 numerów. Ogłaszano poezję, prozę, artykuły o literaturze, pisano także o literaturze polskiej i białoruskiej. Współpracowali z pismem m.in. Kazys Boruta, Vaclovas Biržiška, Petras Cvirka, Vladas Drėma, Kazys Inčiura, Juozas Kėkštas, Kostas Korsakas, Ona Miciutė, Fabijonas Neveravičius, Jonas Šimkus, Albinas Žukauskas.

L. Gudaitis, *Permainų vėjai*. Vilnius 1986, s. 24-31; R. Glinskis, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 260.

„Kuryer Wileński", gazeta wydawana w Wilnie w l. 1761-1829. W l. 1829-1840 pt. „Kuryer Litewski", od 1834 drugi tytuł: „Litowskij Wiertnik"; w latach 1841-1915 pt. „Kurier Wileński" (2-gi tytuł: „Wilenskij Wiertnik").

Kuszel Jan, żył w XVIII w.; pisarz. Prawdopodobnie wykładał w szkole pijarskiej w Witebsku, gdzie wystawiono jego wierszowaną tragedię *Artaksar* (Wilno 1765). Tragedia napisana w języku polskim. Danych biograficznych o tym pisarzu brak.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 186.

„Kuźnia", dwutygodnik socjalistyczny, wydawany w Wilnie od 16 stycznia 1913 do 25 lipca 1914 przez Jana Bajewskiego, następnie pismo redagował Ludwik Lech. Z gazetą współpracowali: Adam Pragier (pseud. J. Kord), Wacław Kostek Biernacki (pseud. Kostecki), Maria Koszutska (pseud. Zboińska), Julian Leszczyński (pseud. Leński), Stefania Sempołowska. 25 lipca 1914 zostało przez władze zamknięte. Było to ostatnie pismo PPS-Lewicy w Wilnie.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 300.

„Kwartalnik Litewski", pismo poświęcone przeszłości Litwy, wydawane od 03.1910 do 03.1911 przez Jana Obsta w Petersburgu, a redagowane przez jakiś czas w Wilnie. Po połączeniu z kijowską gazetą „Ruś" – ukazywał się jako „Litwa i Ruś".

Opr. I. Fedorowicz.

L

Lachnicki Ignacy, pseud. Antoni Antymagnetystowicz, ur. 1793, zm. 1826; pisarz. W 1812 uzyskał na Uniwersytecie Wileńskim stopień doktora filozofii; został kamerjunkrem cesarskiego dworu i przebywając w Petersburgu zetknął się z mistycyzmem i magnetyzmem; w l. 1816-1818 redagował w Wilnie „Pamiętnik Magnetyczny", zawierający m.in. opisy doświadczeń, wyśmiewany przez „Wiadomości Brukowe", ale wywierający wpływ na filomatów; działał w loży masońskiej „Gorliwy Litwin", w Towarzystwie Typograficznym, w komitecie redakcyjnym „Dziejów Dobroczynności", pomagał w rozpowszechnianiu I tomu *Poezji* Adama Mickiewicza; ogłosił *Statystykę guberni litewsko-grodzieńskiej* (Wilno 1917).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 194.

Landsbergis Gabrielius, Landsberg Gabriel, pseud. Žemkalnis, syn Wincentego i Rozalii z Jasieńskich, ur. 2.02.1852 w majątku Birżele (Birželiai), w d. powiecie poniewieskim, według innych danych w majątku Kopańszczyzna koło Linkowa (Linkuva) w rodzinie szlacheckiej, zm. 28.08.1916 w Wilnie; litewski dramaturg, publicysta, reżyser i aktor. Dziadek w prostej linii znanego litewskiego działacza państwowego po 1990 prof. Vytautasa Landsbergisa. Uczył się w tajnej polskiej szkole, następnie w gimnazjum w Szawlach, którego nie ukończył. Wyjechał do Rygi i tam w 1871 skończył szkołę telegrafistów. Po ukończeniu tej szkoły wyjechał do Moskwy, gdzie pracował jako telegrafista. W Moskwie złożył egzaminy maturalne, następnie w Uniwersytecie Moskiewskim jako eksternista ukończył prawo, potem złożył egzaminy adwokackie. Podczas wojny rosyjsko-tureckiej został powołany do wojska i w l. 1876-1878 służył jako telegrafista w Besarabii. Od 1878 pracował na Krymie, w 1879 przyjechał na Litwę i tu poślubił Jakubowską, ziemiankę z parafii kłowańskiej koło Pokroja. Następnie z młodą żoną wyjechał na Krym, gdzie w 1880 żona zmarła. W 1882 na Krymie ożenił się po raz drugi z Czesławą Łukaszewiczówną, ziemianką z Wołynia, córką powstańca 1863. W 1884 porzucił posadę rządową i wrócił na Litwę, zamieszkał w Johaniszkielach (Joniškelis), pracował w majątku Karpiów jako administrator. W Johaniszkielach poznał pisarkę Gabrielę Petkevičaitė-Bitė i pod jej wpływem zwrócił się ku litewskości, włączył się do działalności nad litewskim odrodzeniem narodowym, zaczął uczyć się języka litewskiego i rozpoczął współpracę z czasopismami „Varpas" i „Ukininkas„. Za tę działalność w został aresztowany, więziony przez władze carskie i w 1894 zesłany w głąb Rosji. W 1900 napisał pierwszy swój dramat *Birutė*. W 1907 przyjechał do Wilna, gdzie do 1908 pracował redakcji gazety „Vilniaus Žinios". W 1907 był jednym z założycieli Towarzystwa Sceny Amatorskiej „Vilniaus Kanklės", potem Towarzystwa „Ruta". W 1908 przeniósł się do Kowna, gdzie współpracował z Towarzystwem „Daina". W 1909 zamieszkał w Szawlach, współpracował tam z Towarzystwem Teatralno-Muzycznym „Varpas". Jako reżyser przygotował i zrealizował około 50 spektakli teatralnych, m.in.

wystawił dramat Juliusza Słowackiego *Mindowe* (1908). Od 1905 zaczęła się jego działalność pisarska, reżyserska i aktorska. Napisał melodramat *Birutė* (wystawiony w 1906), według którego Mikas Petrauskas stworzył pierwszą litewską operę. L. jest autorem sztuk *Blinda* (1907), *Jurgis Durnelis* (1908) i *Tarnaitė pamokė* (*Służąca nauczyła,* 1908). Napisał też broszurę o stosunkach litewsko-polskich pt. *Lenkai ir lietuviai* (*Polacy i Litwini*, 1899). W 1915 powrócił do Wilna, gdzie uczestniczył w litewskim życiu politycznym i kulturalnym. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

L. Gira, „Litwa", 1909, nr 12, s. 183-184. *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2. Vilnius 1986; V. Vanagas, *Lietuvių rašytojų sąvadas.* Vilnius 1987; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 62-63.

Laskarys Jerzy, syn Teodora i Wiktorii z Sokolnikowów, pseud. Bocian Wileński, Omega, Omikron, ur. 1828, zm. 22.06.1888 w Dowborowie pod Radoszkowiczami; literat i dziennikarz. Wychowywał się w Wilnie w domu Michała Zaleskiego. Kształcił się w Instytucie Szlacheckim w Wilnie oraz na wydziale literackim Uniwersytetu Petersburskiego. Po powrocie do Wilna w 1853 poświęcił się pracy literackiej i dziennikarskiej; w czasopismach warszawskich i wileńskich: w „Kurierze Wileńskim", „Tece Wileńskiej"; ogłaszał tomiki poezji i satyr, w Wilnie ukazały się *Kartki z życia* (1856), *Rarogi salonowe* (1860), *Rarogi obywatelskie* (1861); przyjaźnił się z Władysławem Syrokomlą; tłumaczył francuskie książki podróżnicze dla oficyny Adama Zawadzkiego. Wziął udział w powstaniu 1863 i w l. 1864-1872 przebywał na emigracji we Francji; po powrocie do kraju w 1871 mieszkał z rodziną w Warszawie, potem w Bobrujsku i w Dowborowie pod Radoszkowiczami w powiecie wilejskim.

A. Laguckaitė-Varnienė, *Laskarysowie*. „Czas" 2002 nr 112, s. 13-15; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 195.

Laskowski Julian, pseud. J. Karabicz, Marcin Mizera, ur. 1826 w Nowej Żośnie powiatu wilejskiego, zm. po 1888; uczył się w szkole bernardyńskiej, prawdopodobnie w Budsławiu; był urzędnikiem w Wilnie, uczestniczył w ruchu wyzwoleńczym, 1849 emigrował za granicę, w l. 50-tych XIX w. mieszkał w Anglii. Po amnestii w 1856 przyjechał w 1860 do Wilna, gdzie przebywał pod nadzorem policji. W 1861 wydał w Wilnie zbiorek poezji *Białoruski bandurzysta: Zbiorek wędrowny wierszem*; w 1888 opublikował powieść *Do Ameryki po złoto*, współpracował z czasopismem „Nowiny". Pisał wiersze w języku białoruskim.

S. Aleksandrowicz, *Pa sladach paetycznaj lehiendy*. Minsk 1965; A. Maldzis, *Encykłapiedyja literatury i matactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 328; H. Kisiałou, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s. 149.

Lastauskienė-Ivanauskaitė Marija, pseud. Lazdynų Pelėda, Iwanowska Maria, żona białoruskiego działacza narodowego, pisarza i uczonego Wacława Łastowskiego, ur. 1.06.1872 w Szawlach, zm. 19.07.1957 w Kownie. Urodziła się w rodzinie szlacheckiej Nikodema Iwanowskiego, malarza, przyjaciela Elizy Orzeszkowej i Marii Konopnickiej. Uczyła się w domu po polsku, mieszkała i pracowała w Warszawie, następnie w Petersburgu i Rydze, pracowała w pracowni krawieckiej. W 1908 zamieszkała w Wilnie, wyszła za mąż za Wacława Łastowskiego, podczas pierwszej wojny światowej przeprowadziła się do majątku ojca Poragi na Żmudzi, stamtąd przeniosła się do Kowna. Opowiadania pisała w języku polskim, a jej siostra Zofia Przybylewska (Sofija Pšibiliauskienė) tłumaczyła na język litewski i publikowała pod pseudonimem Lazdynų Pelėda (Sowa z Leszczyniaka). Po śmierci siostry od 1926 publikowała pod nazwiskiem Marija Lastauskienė. W Wilnie

w l. 1909-1914 opublikowała kilka opowiadań.

V. Šiukščius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 267.

Laterna Marcin, ur. 1552 w Drohobyczu, zm.30.09. 1598; kaznodzieja, autor literatury religijnej, jezuita. Syn mieszczanina, kształcił się w Kaliszu i Wilnie, gdzie uzyskał doktorat; w 1571 wstąpił do zakonu jezuitów w Braniewie. Znany był jako wybitny polski kaznodzieja w Braniewie, Wilnie, Krakowie, Lwowie i Grodnie. Przez siedem lat prowadził kolegium jezuickie we Lwowie. Jako kapelan i spowiednik króla Stefana Batorego brał udział w wyprawach wojennych. W dniu 30.09. 1598 został zamordowany w Szwecji przez fanatyków religijnych, według innych źródeł wracał okrętem ze Szwecji i wtedy utopili go w morzu stronnicy Karola Sudermańskiego. Ogłosił zbiór modlitw pt *Harfa duchowna*, który miał 25 wydań oraz inne prace.

Encyklopedia Orgelbranda, t. 9, s. 177; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiela*. Warszawa 1963, s. 161; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 196.

Lazdynų Pelėda, wł. Zofia Iwanowska-Przybylewska, Sofija Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė, córka Nikodema Iwanowskiego, polskiego malarza i pisarza ze Żmudzi, siostra Marii Lastauskienė, ur. 28.09.1867 w Poragach na Żmudzi, zm. 14.03.1926 tamże. Uczyła się w domu po polsku, wyszła za mąż za ziemianina Przybylewskiego, zamieszkała z nim w majątku Gadoniszki koło Okmiany na Żmudzi; po rozstaniu się z mężem zamieszkała w Wilnie, następnie w Jewju i Kownie. W 1898 poznała litewskiego działacza narodowego i kulturalnego Povilasa Višinskasa (Pawła Wyszyńskiego), który nakłonił ją do pisania po litewsku. Od 1898 współpracowała z pismami litewskimi: „Ukininkas", „Varpas", „Darbininkų Balsas". Pod pseudonimem Lazdynų Pelėda w l. 1898-1908 ogłosiła kilkanaście opowiadań w języku litewskim, tłumaczyła opowiadania pisane po polsku siostry Marii Łastowskiej i ogłaszała pod wspólnym pseudonimem. W Wilnie wydała utwory: *Ir pravažiavo kaip sapnas* (1908), *Naujas takas* (1912).

L. Arnatkevičiutė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 270.

Lebensohn Abraham Dow, ur. 1794, zm. 1878; hebrajski poeta. Mieszkał i tworzył w Wilnie. Uważany za najwybitniejszego poetę żydowskiego połowy XIX wieku.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s.

Leczycki Kazimierz, ur. 1894 w Kowalówce powiatu ihumeńskiego (obecnie Białoruś), zm.w 1941 w Wierchojańskiej Łozwie w Kazachstanie; literat, publicysta. Szkołę średnią ukończył w Mińsku, gdzie związał się z Organizacją Młodzieży Narodowej i Polską Organizacją Wojskową. Studia rozpoczął w Kijowie. Był żołnierzem kompanii inżynieryjnej w I Dywizji Strzelców Polskich w I Korpusie od lipca 1917 do rozwiązania Korpusu przez Niemców. Od maja 1918 na służbie POW w Bobrujsku i Mińsku; tam w 1918 ogłosił zbiór opowiadań pt. *Pierwsze utwory*. W l. 1919-1924 studiował prawo na USB w Wilnie, w l. 1919-1920 redagował czasopismo „Przyszłość", w 1922 jednodniówkę „Alma Mater", przekształconą potem w rocznik, w 1924 redagował (wspólnie z Władysławem Arcimowiczem) w Święcianach „Hejnał". W Wilnie był urzędnikiem państwowym; w l. 1924-1927 przebywał we Francji, odbył podróż do Argentyny i innych krajów Ameryki Południowej (1935-1936), z której nadsyłał korespondencje do „Gazety Polskiej", w l. 1922-1932 był stałym współpracownikiem „Słowa", współredaktorem „Hipokryfu" i rocznika „Alma Mater Vilnensis" (1922-1924), redaktorem „Włóczęgi" (1932-1936). Poza esejami o charkterze społecznym pt. *Armia*

twórcza (Wilno 1920), *Nowa idea wieku* (Wilno 1922), *Trzecia Polska* (Wilno 1924), opublikował zbiór opowiadań *Brat z tamtej strony* (Wilno 1923), powieści *Państewko* (Warszawa1928), i *Dwudziesty* („Słowo" 1931), *Nowele* (Wilno 1939) oraz utwory dramatyczne: *Sztuba*, wystawiona w Wilnie w 1931, *Pan Poseł i Julia*, ze współudziałem Józefa Mackiewicza, wystawiony w Wilnie w 1931, *Manekin zazdrości*, wystawiony w Warszawie w 1933 i *Dzieje wolności* wystawiony w 1936 w Wilnie. Pierwsze jego utwory dały obrazy z okresu pobytu autora w Mińsku oraz sprawy tragedii wynikających z linii granicznej traktatu ryskiego (*Brat z tamtej strony*). Po wybuchu drugiej wojny światowej przebywał w Wilnie. W okresie Republiki Litewskiej sprzedawał gazety i pisał w „Kurierze Wileńskim". Po aneksji Litwy przez ZSRR pracował jako stróż aż do aresztowania i wywiezienia przez Rosjan w czerwcu 1941. Znalazł się prawdopodobnie w obozie pracy przymusowej w Siewierałłag na północnym Uralu, później przeniesiony do Kazachstanu, gdzie wkrótce zmarł.

Wydał: *Pierwsze utwory* (1918), *Armia twórcza* (1920), *Nowa idea wieku* (1921), *Brat z tamtej strony* (1923), *Trzecia Polska*. (Program polityki harmonii narodowej) (1924), *Państewka* (1928), *Sztuba, trochę komedii, trochę dramatu w 3 aktach* (wyst. 1931), *Pan poseł i Julia*, komedia w 3 aktach (współautor Józef Mackiewicz, wyst. 1931), *Książę*, komediodramat w 4 aktach (wyst. 1933), *Dzieje wolności*, komediodramat (wyst. 1936), *Nowele* (1939).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 2: Byla (Teczka): IV Ca 10 *Leczycki Kazimierz*; J. Hernik Spalińska *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*, Warszawa 1998, s. 143; J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej. W: Pamiętnik wileński.* Londyn 1972, s. 210,212; T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*. Olsztyn 1997, s. 150, 205; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 196; opr. T. Dalecka, M. Jackiewicz.

Legatowicz Ignacy Piotr, syn Samsona i Magdaleny, ur. 30.07. 1796 w Małej Kaplicy powiatu grodzieńskiego, zm.28.09. 1867 w Mińsku; poeta, nauczyciel. Ukończył szkołę dominikanów w Grodnie oraz w 1817 wydział literatury i sztuki Uniwersytetu Wileńskiego, ze stopniem magistra filozofii. Był 20 lat nauczycielem łaciny w gimnazjum w Mińsku, Leplu i Wiłkomierzu, w 1825 drukował materiały bibliograficzne w „Dzienniku Wileńskim" oraz liczne wiersze okolicznościowe i epigramaty, zebrane m.in. w tomach *Epigramata* (Wilno 1848) i *Apoftegmata* (Wilno 1854), *Myśli* (Wilno 1857), ponadto wydał *Prawdy, prawidła życia, maksymy, zdania, przysłowia i myśli rozmaite...* (Wilno 1848), *Poradnik dla młodzieży, to jest Prawdy i zdania moralne dla użytku uczących się obojej płci* (Wilno 1951), *Prawidła poczciwego życia czyli Zdania rozmaite z różnych autorów... do moralnej nauki zastosowane* (Wilno 1852), *Dawna przodków naszych obyczajność, to jest ustawy obyczajności, przyzwoitości i grzeczności* (Wilno 1958).

U. Marchel, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s.26; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod redakcją H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 197.

Legowicz Józef, ur.?, zm. 1811; pisarz religijny, autor książek dla ludu, ksiądz. Był proboszczem w Korkożyszkach w powiecie święciańskim. Stopień doktora teologii uzyskał prawdopodobnie w Akademii Wileńskiej, w 1776-1808 wydał w drukarniach wileńskich kilkanaście książeczek religijnych, np. *Katechizm dla ludzi życia wiejskiego* (1776) oraz zawierających praktyczne rady z zakresu gospodarstwa wiejskiego: *Powinności gospodarzów wiejskich w krótkości zebrane* (1779), *Zbiór przystojnych rozrywek...* (1783).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 197.

Lettow, Littau, Litauer, Korbek Lettow, Maciej, ur. 1593, zm. 1663; pamiętnikarz, lekarz. Uczył się w zborze luterańskim w Wilnie, w Królewcu, w gimnazjum w Gdańsku oraz w kolegium jezuickim w Wilnie; w l. 1610-1612 podróżował za granicą, w 1612-1616 studiował medycynę w Padwie; w 1616 zaczął praktykę lekarską w Wilnie, w 1618 został lekarzem nadwornym Krzysztofa Radziwiłła, w 1635 – króla Władysława IV, otrzymał godność szambelana królewskiego i dworzanina skarbowego, odbywał z królem podróże, był wysyłany w misjach dyplomatycznych; od 1636 był kuratorem zboru luterańskiego w Wilnie, od 1652 – jego seniorem świeckim i prowizorem zboru ewangelicko-augsburskiego; po zajęciu Wilna przez wojska moskiewskie w 1655 została zniszczona jego kamienica wraz z cenną biblioteką. Napisał pamiętnik *Skarbnica pamięci* (wydany w 1968); pochowany na cmentarzu ewangelickim w Wilnie; grób jego nie istnieje, ponieważ w latach 60-tych XX w. cmentarz został zniszczony przez władze komunistyczne Wilna.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 200.

Leuczyk Haliasz, wł. Lewkowicz Eliasz, ur. 29.07.1880 r. w Słoninie, zm. 09. 1944 w Warszawie; białoruski poeta. Ukończył szkołę powiatową w Słoninie, pracował jako kancelista w kancelarii komornika, w kancelariach sędziego pokoju. W 1904 zamieszkał w Warszawie, gdzie pracował jako kreślarz. Na początku lat dwudziestych przeniósł się do Wilna, mieszkał tu krótko, ponieważ nie znalazł zatrudnienia. Po roku powrócił do Warszawy, gdzie mieszkał do 1944, tj. do śmierci. W latach 1908-1912 współpracował z czasopismem „Nasza Niwa", wydawanym w Wilnie. Jako poeta debiutował w 1908, w 1912 wydał w Wilnie zbiorek wierszy *Czyżyk biełaruski*. W latach dwudziestych XX w. współpracował z czasopismem „Małanka". Tłumaczył na język białoruski utwory polskie. Poezje Leuczyka na język polski tłumaczył Jan Huszcza.

K. Smreczyński, *Twórczość poetycka Białorusinów wileńskich*, „Słowo", 1931, nr 220; *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 4*, Minsk, 1994, s. 33-35.

Lewanda Lew wł. Jehuda Leib, syn Józefa, pseud. Ładniew, rosyjski prozaik i publicysta. Urodził się w niezamożnej rodzinie żydowskiej w Mińsku; w 1854 ukończył szkołę rabinacką w Wilnie, do 1860 pracował jako nauczyciel w szkole żydowskiej w Mińsku. W latach 1861-1886 był doradcą ds. żydowskich przy wileńskim generał-gubernatorze, pisał podręczniki dla szkół żydowskich. Debiutował na łamach gazety „Minskije gubiernskije wiedomosti", współpracował z czasopismem „Woschod", gdzie w 1860 ogłosił powieść *Depo bakalejnych towarow*. W ciągu 1863 w gazecie „Sankt-Pietierburgskije wiedomosti" publikował antypolskie *Pisma iz Wilny*, w których opisywał przebieg i zdławienie powstania styczniowego na Litwie. W l. 1864-1865 był redaktorem dziennika „Wilenskije Gubiernskije Wiedomosti", następnie w l. 1866-1867 ogłaszał artykuły i felietony w gazecie „Wilenskij Wiestnik". W 1878 wydał zbiór artykułów i felietonów o Wilnie pt. *Wilenskaja żyzń. Felietonnyje etiudy*, ponadto ogłosił powieść *Goriaczeje wriemia. Poman iz posledniego polskogo wosstanija* (Petersburg 1875), w którym z pozycji antypolskich opisał życie inteligencji żydowskiej tzw. Siewiero-Zapadnego Kraju i kształtowanie się ich świadomości jako obywateli Rosji. Wydał *Oczerki proszłogo* (1875), *Czetyrie guwiernio-ra z sosienki i bora* (1879), *Tipy i siłuety. Wospominanija szkolnika konca sorokowych godow* (1881), *Lubitielskij spiektakl* (1882). W Wilnie napisał powieści z życia Żydów Wileńszczyzny: *Samuił Gimpels*

(1867), *Ispowied' dielca* (1880) i *Bolszoj remiz* (1881).

P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy XIX – pierwaja połowina XX wieka.* Vilnius 1999, s.50-55; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 95-96.

„Lietuviškas Baras", litewskie pismo literackie, wydawane w Wilnie w l. 1933-1939, trzy-cztery razy w roku, od 1937 co dwa miesiące, od 1938 – miesięcznik. Redaktorzy: M. Kraužlys, V. Umbrasas. Publikowano utwory litewskich pisarzy i poetów, m.in. Albinasa Žukauskasa, Ony Miciutė, Juozasa Kėkštasa, V. Radziulisa. Współpracowali i pismem V. Martinkėnas, Rapolas Mackonis (Rafał Mackiewicz), Antanas Valaitis, Aldona Liobytė, Vladas Drėma i inni.

A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 274; opr. M. Jackiewicz.

„Linksmine" - pace literackie. Almanach zredagowany w 1841 przez Ludwika Adama Jucewicza. Obok tekstów redaktora znalazły się w nim utwory A. Chodźki, J. Klaczki, J. I. Kraszewskiego i in.

Liobytė-Paškevičienė Aldona, ur. 24.02.1915 w Wilnie, zm. 1.09.1985 tamże; litewska pisarka, tłumaczka. Ukończyła litewskie Gimnazjum im. Witolda Wielkiego w Wilnie, następnie w l. 1932-1935 studiowała filologię polską na USB, za działalność litewską wydalona z Wilna na Litwę. W l. 1935-1939 studiowała litewską literaturę i język na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie. W l. 1941-1945 pracowała w teatrze kowieńskim, w l. 1945-1949 była aktorką w Teatrze Dramatycznym w Wilnie. W 1949-1961 – redaktor w Wydawnictwie Literatury Pięknej w Wilnie. Zwolniona z pracy, utrzymywała się z pisania. Debiutowała w prasie litewskiej w Wilnie w latach trzydziestych XX w., po drugiej wojnie światowej tłumaczyła na język litewski utwory Henryka Sienkiewicza, Leona Kruczkowskiego i innych pisarzy polskich.

E. Dagytė, *Literatura polska. Przewodnik* encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 1984, s. 570; V. Kubilius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 286; opr. M. Jackiewicz.

Lipkin Maksim, poeta i prozaik rosyjski, mieszkał w Wilnie w końcu XIX-na początku XX w. Ogłaszał w l. 1886-1888 wiersze w języku rosyjskim; w 1886 napisał poemat *Pac i Naraja. Litowskoje priedanije*, w którym przedstawił legendę o powstaniu klasztoru kamedułów w Pożajściu pod Kownem; w 1888 wydał w Wilnie zbiór wierszy pt. *Stichotworienija*, następnie poemat *Kiejstut i Biruta. Litowskaja byl iz XIV wieka*. („Wiestnik Europy", 1890, nr 4) oraz *Jagajło. Istoriczeskaja poema iz wriemion XIV stoletija* (Wilno 1905).

P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy XIX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius 1999, s.72-76.

Lipnicki Augustyn, ur. 1821, zm. 1912; pisarz religijny, ksiądz, kaznodzieja. Pochodził ze szlachty witebskiej; od 1841 uczył się w seminarium misjonarzy w Wilnie, ukończył seminarium duchowne diecezjalne w Wilnie, następnie Akademię Duchowną w Petersburgu, którą ukończył w 1848 r. ze stopniem magistra św. teologii. Po powrocie do Wilna był katechetą w gimnazjum, potem profesorem w seminarium diecezjalnym. W 1862 został kanonikiem gremialnym w kapitule wileńskiej. Jak podaje A. Śnieżko, „naraził się społeczeństwu wileńskiemu nieudaną mową na pogrzebie W. Syrokomli. Po powstaniu 1863 zesłany do Birska w guberni ufimskiej, po zwolnieniu z powodu zakazu pobytu w Wilnie zamieszkał i działał przez 10 lat wśród Polaków w Mitawie; wrócił do Wilna w 1883, w 1898 został dziekanem kapituły, w 1903 – prepozytem. Od 1907 był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Opublikował kilka prac, m.in. *Zasady kaznodziejstwa*, *Życie i cuda św. Kazimierza*, *Historia kaplicy Ostrobramskiej*, *Pogląd na dzieje literatury polskiej*.

A. Śnieżko, *Cmentarz Rossa w Wilnie*, t. 1-5, ma-

szynopis. Bibl. Im. Ossolińskich, Wrocław; E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie*. Wrocław 1993, Wrocław. 173; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 201.

Litewska szkoła barokowa, grupa dramatopisarzy jezuickich działających w prowincji litewskiej w drugiej połowie XVII w., związana wspólnym doświadczeniem życiowym (zakon, pobyt za granicą) oraz kontaktami osobistymi (wspólne miejsca pobytu: Wilno, Warszawa, Pułtusk, Kroże). W skład jej wchodziły cztery pokolenia autorów: do 1672 wystawiali swe sztuki m.in. D. Mikulski, A. Młodzianowski, A. Wyrwicz, do 1861 – W. Białowicz, J. Drews, G. Szymkiewicz, do 1692 – W. Narmunt, K. Puciłowski, M. Sipowicz, K. Wolweran, A. Jeleński, oraz do 1699 – K. Gorszwiłło, I. Hołownia, D. Krzeczetowski, B. Malejewski, F. Symonowicz. Szczególną rolę odegrali Młodzianowski (16 lat pracy dla teatru), Drews oraz Puciłowski. Program ideowo-artystyczny opierał się na wczesnobarokowej teorii dramatu oraz na praktyce dramaturgicznej szczytowego okresu baroku austriackiego i włoskiego. Litewska szkoła baroku wprowadziła w Polsce nowe formy dramatu alegorycznego, mieszane gatunki, tragikomedii i komikotragedii, rodzimą tematykę historyczną i współczesną, nowy typ bohaterów i epicki rodzaj fabuły.

J. Okoń, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 590.

„Litwa", czasopismo wydawane w Wilnie w latach od 07.1908 do 05.1914. W 1908 miesięcznik, od 1909 – dwutygodnik. Celem pisma była propaganda historii Litwy, litewskiej literatury i sztuki, przeznaczone dla Litwinów nie znających języka litewskiego, także dla tzw. litwomanów. Z początku było głównie pismem krajoznawczym, ludoznawczym i etnograficznym, później zaczęło propagować ideę litewskości Wilna i Ziemi Wileńskiej; wypowiadano się o unii polsko-litewskiej z krytycyzmem. Redaktorem i wydawcą był Mieczysław Dowoyno-Sylwestrowicz. W każdym numerze drukowano utwory Heleny Cepryńskiej, ponadto w innych numerach Ottona Zawiszy, m.in. kontrowersyjny jego *Hymn litewski*; Gabriela Landsberga (Gabrielius Landsbergis); wiersze poetów litewskich i kilku polskich stale współpracującyc z pismem. Współpracowali też działacze litewskiego ruchu odrodzenia narodowego: Jonas Basanavičius, Juozas Tallat-Kelpša, Liudas Gira, Mikalojus Konstantinas Čiurlonis. W latach 1911-1912 prasa polska w Wilnie bojkotowała „Litwę", odmawiano płatnych reklam, krytykowano pismo w różnych polskich wydawnictwach. Redakcja mieściła się w Wilnie przy ulicy Antokolskiej 6.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 2, Vilnius 1988, s. 635; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 285-293.

„Litwa i Ruś", miesięcznik „poświęcony kulturze, dziejom, krajoznawstwu i ludoznawstwu", redagowany i wydawany w Wilnie w l. 1912-1913 przez Jana Obsta i Franciszka Rawity-Gawrońskiego. Zamieszczano w nim artykuły historyczne, etnograficzne oraz krajoznawcze dotyczące Litwy i Białorusi. Z pismem współpracowali m.in. ks. Jan Karczewski, Ryszard Mienicki, Stanisław Kościałkowski, Władysław Zamorski, Jan Bułhak. Ukazało się kilka numerów specjalnych np. poświęconych W. Syrokomli (1912) czy też sztuce litewskiej (1913). Pismo przestało się ukazywać w grudniu 1913.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 2, Vilnius 1988, s. 635; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 306-307; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

Lityński Tadeusz, ur. ok. 1775, zm. po 1823; literat. Mieszkał na Wołyniu, odwiedzał Puławy, Krzemieniec, Korzec i inne rezydencje Sanguszków, bywał w Petersburgu. Osiadł w Wilnie i wszystkie swe utwory wydawał w oficynach wileńskich, m.in. *Pisma*

wierszem i prozą w 5-ciu tomach (1807-1817), wiele tłumaczył z języka rosyjskiego i opatrywał przekłady wiernopoddańczymi dedykacjami.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 202.

„Lud", pismo prolitewskie wydawane w Wilnie w od 01. 1912 do 04. 1913 przez Mieczysława Dowojno-Sylwestrowicza. Pismo to propagowało litewskość kraju, adresując te idee do niższych warstw ludności Litwy i Białorusi. Artykuły publikowali przeważnie litewscy pisarze i publicyści. To pismo również było bojkotowane i atakowane przez większość polską. Redakcja mieściła się w Wilnie przy ulicy Antokolskiej 6.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 294-295.

Ł

Łastouski Wacłau, Łastowski Wacław, pseud. Włast, Wiereszczaka, Pagaszczanin, Arciom Muzyka, Lemiesz, Swiatahor, Swajak, Jury Sulimirski. Wasil Lućwiag, Veritatis, ur. 27 10(8.11) 1883 w zaścianku Kaleśniki w powiecie dzisieńskim, guberni wileńskiej, zm. 23 01 1938 r. w Saratowie, według innych danych w kopalni węgla w Magadanie, białoruski prozaik, historyk, etnolog, publicysta. Był chłopcem na posyłki w winiarni w Wilnie, kancelistą w Szawlach, bibliotekarzem biblioteki studenckiej w Petersburgu. Ożenił się z pisarką litewską Marią Iwanowską (Marija Ivanauskaitė) i mieszkał w Poragach na Litwie i w Rydze. W 1908 nawiązał kontakt z „Naszą Niwą". W 1909 zamieszkał w Wilnie, był sekretarzem pisma „Nasza Niwa". To właśnie on odkrył dla Białorusinów Maksima Bahdanowicza i rozpoczął wydawanie jego utworów. Wileńskie mieszkanie Łastowskich przy ul. Zawalnej stało się swoistym klubem, gdzie spotykali się białoruscy i litewscy pisarze: Janka Kupała, Liudas Gira, Ciotka, Zmitrok Biadula, Jadwihin Sz., Kanstancja Bujło. Redagował pismo „Socha" (1911-12), a w okresie wojny –„Homan". W 1913 W. Iwanowski przeniósł z Petersburga do Wilna wydawnictwo"Zahlanie sonca i u nasza akonca", tworząc Białoruskie Towarzystwo Wydawnicze, które współdziałało z powstałą w tymże roku w Wilnie pierwszą białoruską księgarnią Łastowskiego. W 1909 na łamach „Naszej Niwy" ukazało się jego pierwsze opowiadanie *Naradziny*. W piśmie tym i w kalendarzach „Naszej Niwy" wydrukował i inne utwory, w tym i o tematyce historycznej. Zamieszczał tu sylwetki pisarzy, drukował recenzje tomików utworów białoruskich pisarzy. W 1913 r. na łamach „Naszej Niwy" zainicjował dyskusję na temat rozwoju, metod, kierunku i zadań literatury białoruskiej. W roku 1910 zamieścił w odcinkach pierwszy podręcznik do historii Białorusi pt. *Karotkaja historyja Biełarusi*, obejmujący okres od XI w. do 1905. Tłumaczył utwory pisarzy polskich, rosyjskich, zachodnioeuropejskich. Publikował baśnie dla dzieci. W 1917 w Wilnie ukazała się jego praca *Wypisy z biełaruskaje litaratury*. W tymże roku opublikował w Wilnie *Niedaćwiety. Zbornik apawiadańniau i lehiend*. W 1918 wyjechał do Mińska, został premierem Rady Ludowej BRL, a w l. 1920-1923 – premierem rządu emigracyjnego w Kownie, zwolennikiem współpracy Białorusi z Litwą. W Kownie redagował pismo białoruskie „Krywicz", opracował słownik białorusko-rosyjski i rosyjsko-białoruski, opublikował pracę *Historyja biełaruskaj (kryuskaj) knihi*. W roku 1924 przeniósł się do Mińska, został tu dyrektorem Białoruskiego Muzeum Państwowego, członkiem Instytutu Białoruskiej Kultury, członkiem – korespondentem Białoruskiej Akademii Nauk. Aresztowany w roku 1930, 23.01. 1938 roku zmarł (rozstrzelany) w Saratowie (według innych zginął w kopalni w Magadanie)

Biełoruskija piśmienniki. Bijabibljiahraficzny słounik, t.IV, M.1994,s.16-20; *Historyja biełaruskaj litaratury XX stahoddzia,* t.I, M.1992, s.427-446; opr. T. Sienkiewicz.

Ławrynowicz Antoni Tomasz, ur. 12.12. 1750, zm. po 1796; poeta, bajkopisarz. W

1772 ukończył Akademię Wileńską z stopniem doktora filozofii. W l. 70-tych XVIII w. był nauczycielem w gimnazjum w Mińsku. W 1789 w Grodnie wydał zbiór bajek pt. *Pół kopy bajek*. W twórczości naśladował bajki Ignacego Krasickiego. W okresie wileńskim publikował drobne utwory.

Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi, t. 3. Minsk 1986, s. 206.

Łazarowicz Antoni, Łazarewicz, syn Antoniego i Tekli z Ehrenkreutzów, pseud. Władysław Teliński vel Tekieliński, ur. w 1817 w powiecie trockim, zm. 25.04.1905 w Wilnie; pisarz, badacz przeszłości Wilna. Po ukończeniu 6 klas gimnazjum w Wilnie pracował jako urzędnik w wileńskiej Izbie Skarbowej, następnie w zarządzie dóbr państwa. Po przejściu na emeryturę gospodarzył w folwarku Pryciuny koło Bujwidz, gdzie zbudował kaplicę. Od 1840 pisał wiersze, gromadził przyczynki historyczne i inne pamiątki z przeszłości Wilna. Od 1844 wydawał utwory obce (często własnym nakładem), np. *Teleskop, powieść J. Janina* (Wilno, bez roku wydania), wiersze nieznanej autorki pt. *Słowa dziecka ludu* (Wilno 1872). Własne utory zatytułował *Ptaszyna* (1863). Po powstaniu styczniowym zyskał popularność jako pisarz dewocyjny, wydał m.in. książkę swej siostry Tekli Łazarowicz pt. *Niech będzie pochwalony...* (1876); opublikował książki z historii Wilna pt. *Opis dzienny szkół i uniwersytetu* (1876) oraz pod pseudonimem Tekieliński *Diariusz znaczniejszych wypadków w Wilnie z 1781-1824*. Napisał i wydał zbiór wierszy *Wiązanka pierwiosnków* (1881) oraz podręczniki dla dzieci: *Elementarz z czytankami* (1879) i *Elementarz polski* (1899). Pod koniec życia zajął się historią cmentarzy wileńskich, skrzętnie spisywał i inwentaryzował nagrobki, zbierał przysłowia ludowe, stare druki itp. Pozostawił rękopis *Opis cmentarzy wileńskich katolickich (1842-1903)*. Przekazał go Lucjanowi Ozięble do monografii cmentarzy. Ostatnio rękopis ten był w posiadaniu Aleksandra Śnieżki. Obecnie przypuszczalnie znajduje się w redakcji PSB. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Uziębło, „Biesiada Literacka" 1905, nr 21; „Kraj" 1905, nr 18; „Tygodnik Ilustrowany" 1905, nr 20; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 132.

Łęczycki Mikołaj, ur. 10.12. 1574 w Nieświeżu, zm. 30.03. 1653 w Kownie; pisarz religijny, jezuita. Uczęszczał do szkoły przy kalwińskim zborze w Wilnie, przeszedł na katolicyzm, od 1592 uczył się w seminarium duchownym w Wilnie, studiował w Akademii Wileńskiej, w 1592 wstąpił do zakonu jezuitów; w l. 1593-1601 studiował w Kolegium Rzymskim i w l. 1601-1606 pracował w archiwum zakonu. Po powrocie do Wilna w 1607-1609 wykładał egzegezę biblijną, teologię polemiczną i język hebrajski w Akademii Wileńskiej. W l. 1609-1614 wykładał we Lwowie, w 1615-1617 przebywał w Rzymie, w l. 1617-1620 był rektorem kolegium w Kaliszu, potem profesorem kolegiów w Poznaniu i Krakowie. W l. 1631-1633 – przełożony prowincji litewskiej w Wilnie; w l. 1635-1642 wykładał w Czechach, w l. 1643-1649 – w Nieświeżu, w l. 1649-1652 był duchownym opiekunem domu jezuickiego w Braniewie. Napisał wiele prac religijnych, najważniejsza jego praca to *De piis erga Deum et coelites affectibus* (1650), przełożona na język polski, niemiecki, francuski i angielski.

Polski słownik biograficzny, t. 18, s. 347-350; K. Mačiulytė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 272; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 206.

Łobanos Józef, ur. 1878 w Trokach, zm. 1952 w Wilnie; pisarz karaimski, duchowny. Ukończył karaimską szkołę parafialną w Trokach, uczęszczał do szkoły muzycznej w Petersburgu i pracował w fabryce wyrobów tytoniowych w Petersburgu, Moskwie oraz od 1923 w Wilnie; w l. 1928-1938 był haza-

nem (duchownym) świątyni karaimskiej w Wilnie oraz nauczycielem religii i języka karaimskiego w miejscowych szkołach. Był członkiem redakcji pisma „Myśl Karaimska" oraz Towarzystwa Miłośników Historii i Literatury Karaimskiej; w 1939 był hazanem w Łucku, po wybuchu wojny wrócił do Wilna; był utalentowanym poetą i tłumaczem, przełożył na język karaimski *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza.

R. Firkovičius, Lietuvių literaturos enciklopedija. Vilnius 2001, s. 276; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 207.

Łopalewski Tadeusz, ur. 17.08. 1900 w Ostrowach pod Kutnem, zm. 30.03.1979 w Warszawie; prozaik, poeta, dramatopisarz, tłumacz. W 1915 ewakuowany z rodzicami do Petersburga, gdzie w 1918 ukończył gimnazjum; w 1917 debiutował jako poeta w prasie polskiej w Petersburgu; w l. 1918-1921 służył w Wojsku Polskim; w 1923 osiadł w Wilnie i prowadził tu żywą działalność kulturalną, m.in. jako członek komitetu redakcyjnego pisma „Źródła Mocy" (1927-1931), redaktorem kwartalnika „Środy Literackie" (1935-1937); w l. 1925-1930 był referentem ds. teatru, literatury i muzyki w Wojewódzkim Oddziale Sztuki m. Wilna; ogłaszał wiersze i artykuły w „Słowie" (1925, 1929-1931), „Tygodniku Wileńskim", którego w 1925 był sekretarzem, w „Kurierze Wileńskim" (1926-1933); od 1928 współpracował z wileńską rozgłośnią Polskiego Radia jako autor i reżyser słuchowisk. W l. 1937-1939 był kierownikiem programowym rozgłośni wileńskiej; w l. 1928-1929 był kierownikiem literackim teatru „Reduta", od 1933 – kierownikiem Teatrów Miejskich w Wilnie. Podczas drugiej wojny światowej pracował w Muzeum Miejskim, wykładał w konspiracyjnym Studium Dramatycznym, w 1940-1941 i 1944-1945 był kierownikiem literackim Polskiego Teatru Dramatycznego w Wilnie. W 1945 wyjechał do Łodzi, gdzie pracował w Polskim Radiu, w 1949 przeniósł się do Warszawy, gdzie również pracował w radiu. Twórczość literacką rozpoczął od poezji. Wydał zbiory: *Gwiazdy tańczące* (Wilno 1921), *Piękna podróż*.(Warszawa 1928), *Kabała*. (Wilno 1936). Pisywał utwory sceniczne, m.in. misterium *Betleem Ostrobramskie* (Wilno 1928), poemat dramatyczny *Rycerz z La Manczy* (Wilno 1929), wystawione w Wilnie. W prozie podejmował współczesną tematykę psychologiczno-obyczajową: powieści – *Podwójny cień* (1927), *Prowincja* (1934); zbiory opowiadań – *Rozmowa w drodze* (1929), *Historie potępionych* (1957), *Mój iluzjon* (1969), *Tylko ludzie* (1964), *Znajomi z widzenia* (1971), *Śmieszni i nieszczęśliwi* (1975), *Góra dawnych bogów* (1977); ogłosił powieść o powstaniu warszawskim *Obok zagłady* (1948). Uznanie przyniosły mu powieści historyczne z dziejów polski XVIII i XIX w.: *Sprawiedliwi* (1952), *Bezdomne gminy* (1954), *Z domu niewoli* (1955), *Wolni strzelcy* (1956). Wydał też wspomnienia wileńskie pt. *Czasy dobre i złe* (1966). Tłumaczył na język polski utwory Antoniego Czechowa, Michała Sałtykowa-Szczedrina, Lwa Tołstoja. Otrzymał nagrodę ministra kultury i sztuki II stopnia (1963) oraz nagrodę państwową I stopnia (1976).

M. Czermińska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 1. Warszawa 1984, s. 615; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 208.

Łopatyński Faustyn, syn Piotra i Faustyny z Korybut -Daszkiewiczów, pseud. F. Ryś, ur. ok. 1835 w Żytomierzu, zm. 30.11. 1886 w Wilnie; poeta, tłumacz, muzyk, fotograf i rysownik. Uczył się gry na skrzypcach u Wincentego Bańkowicza w Żytomierzu. Ok. 1855 przybył do Wilna, początkowo był nauczycielem muzyki, następnie pracował w wileńskim archiwum. Wkrótce porzucił to zajęcie i został współpracownikiem znanego w Wilnie zakładu fotograficznego Alek-

sandra Straussa. Prowadził ten zakład do spółki z Ryszardem Baczyńskim i Stanisławem Fleurym, a potem pod własną firmą. W 1857 koncertował w Mińsku i na Wołyniu razem z pianistą Czapskim. W 1860 przyczynił się do zreorganizowania orkiestry teatru wileńskiego. Przyjaźnił się z Władysławem Syrokomlą, który w 1858. poświęcił mu wiersz *Do Faustyna Łopatyńskiego*. W l. 1858-1859 pracował nad operą *Bohdan* do libretta W. Syrokomli. Pozostawał w bliskich stosunkach ze Stanisławem Moniuszką, grywając w jego kwartecie. Grywał w zespołach muzyki kameralnej z Janem Karłowiczem, Wincentym Saulskim, Mikołajem Wojciechowskim i in. Pisał wiersze i publikował je pod pseudonimem F. Ryś w „Rubonie" i „Wizerunkach i Roztrząsaniach Naukowych" oraz w „Kurierze Warszawskim". Osobno wydał utwory *Wilia* i *Na grobie lirnika* (1881) oraz *Ogród botaniczny* (1884). Uczestniczył w wydaniu „Albumu Wileńskiego", był współpracownikiem firmy księgarskiej „E. Orzeszkowa i S-ka" w Wilnie i wspólnie z Wincentym Chełmińskim wydawał zeszyty humorystyczne pt. „Alfabet". Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

„Kurier Warszawski" 1886, nr 341; „Słowo" 1937, 8. 12; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 122-123.

Łopato Szełumiel, ur. 1904 w Trokach, zm. 1923; karaimski poeta; Pisał wiersze w języku karaimskim; był utalentowanym poetą. Zginął tragicznie.

H. Kobeckaitė, *Karaimska poezja na Litwie. Duch legendarnych przodków*. „Znad Wilii" 1995, nr 3, s. 8.

Łuckiewicz Anton (Antoni), syn Jana i Zofii z Łyczakowskich, pseud. Antoni Nowina, Anton Nawina, Hienrych Bukowiecki, Anton Biełarus, Widouski, I. Mieleszka; ur. 17. 01. 1884 roku w Szawlach w katolickiej rodzinie pochodzącej z Mińska, zm.w 1946 r. Siemipałatinsku, w więzieniu. Jego ojciec, szlachcic herbu Nowina, był wojskowym, następnie urzędnikiem kolejowym. W domu rozmawiano po polsku. Gimnazjum klasyczne ukończył w Mińsku, studiował przyrodoznawstwo w Petersburgu (brat Jan – prawo i archeologię), później ukończył prawo w Dorpacie. Z kwestią białoruską bracia zetknęli się w Petersburgu, założyli koło białoruskiej oświaty, pismo „Swaboda", związali się z ruchem socjalistycznym – z Białoruską Rewolucyjną Hromadą. W lutym 1906 A. Łuckiewicz przybył do Wilna i wszedł w skład redakcji radykalnego pisma „Nasza Dola", w którym zamieszczał przeglądy polityczne, prasowe. Pierwszą publikacją był artykuł *Szto budzie*? Po zaprzestaniu ukazywania się pisma, pracował w „Naszej Niwie", drukował tu głównie artykuły na aktualne tematy, pisał artykuły krytyczne, współpracował z pisarzami, nadsyłającymi swoje utwory. W wydawanym kalendarzu „Naszej Niwy" prowadził dział społeczno-literacki, publikował artykuły historyczne, pisał o języku białoruskim, folklorze, o literaturze białoruskiej. Miał duży autorytet wśród inteligencji białoruskiej. W 1911 był współwłaścicielem biblioteki- czytelni"Wieda" B.Daniłowicza.W czasie pierwszej wojny światowej i po jej zakończeniu działał w białoruskim ruchu niepodległościowym, przewodniczył Białoruskiemu Komitetowi Pomocy Ofiarom Wojny, Wileńskiej Białoruskiej Radzie, a następnie Najwyższej Radzie w Mińsku. Prowadził na temat przyszłości Białorusi rozmowy, konferował w Paryżu z Ignacym Paderewskim, przybył w tym celu do Warszawy, lecz tu został aresztowany. W 1920 napisał broszurę *Polskaja okupacyja u Biełarusi*. Powrócił do Wilna w lutym 1920. Odnowił tygodnik „Nasza Niwa", zamieszczając utwory Natalli Arsienniewej, Maksima Hareckiego, Kazimiera Swajaka. W 1920 został aresztowany przez bolszewików. W połowie lat dwudziestych związał się z Hromadą, po jej opanowaniu przez komunistów, po aresztowaniu w 1927 roku i pro-

cesie w 1928, odżegnał się od tych powiązań, protestował przeciwko sowietofilstwu w ruchu białoruskim i represjom w ZSRR. W tym czasie działał w kilku organizacjach białoruskich, uczył w gimnazjum białoruskim, kierował Białoruskim Towarzystwem Wydawniczym Od 1918 do końca lat dwudziestych dużo publikował w prasie białoruskiej, bądź wydał osobno drukiem artykuły, szkice, m.in.: *Naszy pieśniary. Puciawodnyja idei biełaruskaj litaratury*, *Wiaźnica Adama Mickiewicza*, *Ewalucyja biełaruskaje adradżenskaje ideałogii i adbiććio jaje u litaratury*, *Janka Kupała jak Prarok Adradżennja*, *Hałounyja kirunki u biełaruskaj paezii*, *Prawda o „celi Konrada"*, *W setną rocznicę Filomatów*. W tomie wydanym w 1929 pt. *Adbitaje żyććio*, zawierającym teksty referatów i artykułów, zamieścił opracowanie *Wilnia u biełaruskaj litaratury*. Przedmiotem analizy uczynił miejsce Wilna w literaturze białoruskiej, w twórczości poszczególnych pisarzy: J. Kołasa, Ciotki, M. Bahdanowicza, A. Hurły, F.Alachnowicza, Z. Biaduli. L. Rodziewicza, W. Żyłki. Pisał artykuły o życiu i twórczości M. Bahdanowicza, Jadwihina Sz., F. Bohuszewicza, J. Kołasa, J. Kupały, Ciotki, K.Swajaka, M.Hareckiego, N.Arsienniewej i innych Po procesie Hromady zwolniony został z wielu funkcji, wykluczony z organizacji i towarzystw, zbojkotowały go redakcje większości pism białoruskich. Kierował w dalszym ciągu Muzeum Białoruskim im. Iwana Łuckiewicza powstałym w roku 1921 i mieszczącym się w murach po-Bazyliańskich (Ostrobramska 9), biblioteką Muzeum, był prezesem Białoruskiego Towarzystwa Naukowego. Współpracował w tym czasie z Instytutem Europy Wschodniej, drukował artykuły na łamach kwartalnika „Kołośsie" i w periodykach wydawanych przez Białoruskie Towarzystwo Naukowe oraz w „Przeglądzie Wileńskim". Na łamach tego polskiego pisma zamieścił około 30 artykułów, recenzji, listów do redakcji na tematy polityczne, ale dość często podejmował problemy związane z literaturą białoruską, m.in. w 1933 w kilku numerach zamieścił szkic historycznoliteracki pt. *Idea niepodległościowa w poezji białoruskiej*. W 1935 uczestniczył w VI Zjeździe Polskiego Towarzystwa Historycznego we Lwowie, wygłaszając referat *Narodowolcy Białorusini i ich organ „Homan". Przyczynek do ewolucji ideologii politycznej Białorusinów w XIX w.* 30 września 1939 roku został aresztowany przez NKWD i skazany na sześć lat więzienia. Zmarł w Kazachstanie, w obwodzie siemipałatinskim w roku 1946 (według oficjalnej wersji w więzieniu). Jego symboliczny grób znajduje się na Rossie (wspólny nagrobek z bratem Iwanem, zmarłym w 1919).

Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.IV, M.1994,s. 104-111; A.Bergman, *Antoni Łuckiewicz*, w: *Sprawy białoruskie w II Rzeczypospolitej*,Warszawa 1984., s.166-195; *Historyja biełaruskaj litaratury XX stahoddzia*, t.I, 447-462; opr. T. Zienkiewicz.

Łuckiewicz Iwan, Łuckiewicz Jan, syn Jana i Zofii z Łyczakowskich, pseud. Jan Michalczuk, Naszaniwiec, Szczasny, Palissander; ur. 28.051881 r. w Szawlach (Litwa), zm. 20.08.1919 w Zakopanem. Uczył się w gimnazjum w Libawie (dziś Liepaja, Łotwa), po śmierci ojca w 1897 rodzina przeprowadziła się do Mińska, gdzie I. Łuckiewicz kontynuował naukę w tamtejszym gimnazjum. W 1902 wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Petersburskiego, równocześnie studiował w Instytucie Archeologicznym. Po ukończeniu uniwersytetu w 1905 skierowano go na dalsze studia do Wiednia. W 1905 był jednym z organizatorów partii politycznej „Biełaruskaja sacyjalistycznaja hramada". W 1906 zamieszkał w Wilnie, gdzie założył czasopisma białoruskie „Nasza Dola"(1906) i „Nasza Niwa" (1906-1915), jak również wydawnictwo „Nasza Chata", podczas pierwszej wojny światowej wydawał gazetę „Homan" (1916-1918), założył także Muzeum Białoruskie i w 1919 staraniem I. Łuckiewicza powstało w Wilnie

Gimnazjum Białoruskie, które przetrwało do 1939. Znany jest przede wszystkim jako organizator życia białoruskiego oraz publicysta. Napisał opowieść *Dym i popiel* (pod pseud. Jan Michalczuk), która pozostała w rękopisie. Chorował na gruźlicę. Pochowany w Wilnie na cmentarzu na Rossie.

L. Łuckiewicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4., Minsk, 1994, s.111-112.

Łuskina Stanisław, ur. 1725, zm. 1793 w Warszawie; publicysta, jezuita. W 1742 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie, studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w l. 1750-1752 fizykę, matematykę i astronomię w Wiedniu, w 1752-1756 – teologię w Rzymie; trzecią probację odbył w l. 1756-1757 w Rouen. W l. 1757-1759 był dyrektorem Collegium Nobilium w Wilnie. Resztę życia spędził w Warszawie, uczył w Collegium Nobilium, był rektorem w 1772-1773. Po kasacie jezuitów wydawał w l. 1774-1793 „Gazetę Warszawską".

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 211.

M

Maciejewicz Stanisław, syn Hilarego i Barbary z Kuszelewskich ur.13. 11. 1869 w Wilnie, zm. 3.01. 1940 tamże; poeta, kaznodzieja, ksiądz. Ukończył II Gimnazjum i w 1890 seminarium duchowne w Wilnie oraz w 1894 Akademię Duchowną w Petersburgu, gdzie uzyskał tytuł magistra teologii. Był wikariuszem w Brześciu. Po odmowie odprawienia nabożeństwa za zmarłego cara Aleksandra III został przeniesiony do Wyszek, gdzie miewał częste zatargi z władzami. Był proboszczem w Zabłudowie, Rudce i Choroszczy. W 1899 został prefektem gimnazjum realnego żeńskiego w Wilnie i rektorem kościoła św. Katarzyny, zasłynął jako kaznodzieja; brał udział w tajnej organizacji księży Collegium Secretum, związanej z Ligą Narodową, był członkiem tajnego Stowarzyszenia „Oświata", około 1905 został członkiem Ligi Narodowej. Zasiadał w prezydium zjazdu duchowieństwa w Warszawie (12.12.1905), który podjął uchwałę domagającą się przyznania autonomii Królestwu Polskiemu oraz usunięcia języka rosyjskiego z ksiąg metrykalnych. Był posłem do III i IV Dumy. Zaliczano go do najpracowitszych posłów. Nie opuszczał nigdy posiedzeń, na których poruszano sprawy kresowe. Upominał się o utworzenie polskiej katedry na Uniwersytecie im. Szaniawskiego w Moskwie. Po uzyskaniu mandatu poselskiego nawiązał współpracę z „Kurierem Litewskim", ogłaszał poezje i artykuły w tym piśmie oraz w pismach katolickich. Był pierwszym wydawcą i redaktorem „Dwutygodnika Diecezjalnego". Po odzyskaniu niepodległości zasiadł w Sejmie Ustawodawczym. W 1926 został kanonikiem wileńskiej Kapituły Metropolitalnej. Był prefektem gimnazjalnym, a następnie wizytatorem nauki religii w szkołach na terenie archidiecezji wileńskiej. Od 1936, ze względu na stan zdrowia, nie przejawiał większej aktywności Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Polski słownik biograficzny, t. 19; Cz. Brzoza, K. Stepan, *Posłowie polscy w parlamencie rosyjskim 1906-1917. Słownik biograficzny*. Warszawa 2001, s. 128-130; opr. M. Jackiewicz.

Mackiewicz Józef, syn Antoniego i Marii z Pietraszkiewiczów, brat Stanisława, ur.1.04. 1902 w Petersburgu, zm. 31.01.1985 w Monachium. Rodzice z Petersburga w 1907 przeprowadzili się do Wilna, gdzie ojciec przy ulicy Witebskiej 1 kupił dom z ogrodem. Tu przebiegało jego dzieciństwo. Uczył się w prywatnym męskim klasycznym gimnazjum rosyjskim N. Winogradowa w Wilnie. Jako ochotnik brał udział w wojnie 1920. Studiował filozofię na Uniwersytecie Warszawskim, rozpoczął też tam studia ornitologiczne, a następnie matematykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W latach 1935-1939 współpracował z wileńskim „Słowem". Od 1939 do 1940 był wydawcą i redaktorem wileńskiej „Gazety Codziennej". Mieszkał w Czarnym Borze (dziś Juodšiliai) pod Wilnem. Podczas okupacji niemieckiej pracował jako drwal, robotnik, furman, publikował artykuły w gazecie „Goniec Codzienny", odtąd ciagnęła się zanim etykieta „kolaborant". Wykonanie wyroku śmierci odroczono ze względu na rolę Mackiewicza jako polskiego świadka ekshumacji grobów katyńskich. Był za-

proszony przez dowództwo niemieckie do obejrzenia grobów w Katyniu i był jednym z niewielu świadków tragedii polskich oficerów. W 1944 przebywał krótko w Krakowie, następnie przeniósł się do Warszawy, gdzie wydawał tajne pismo „Alarm". W styczniu 1945 dołączył się do grupy rodzin „Ostturkmenische Waffen SS" i wraz z nią przez Czechy i Austrię dotarł do Włoch. W Rzymie znalazł zatrudnienie w Biurze Studiów 2. Korpusu. Następnie zamieszkał w Londynie, gdzie w l. 1946-1949 współpracował z wydawanym przez Stanisława Cata-Mackiewicza pismem „Lwów i Wilno". W drugiej połowie lat pięćdziesiątych przeniósł się na stałe do Monachium. Drukował m.in. w „Dzienniku Polskim", „Głosie Polskim", „Gwieździe Polarnej", „Kulturze", „Orle Białym", „Wiadomościach", „Zeszytach Historycznych" oraz rosyjskiej prasie emigracyjnej. W 1955 otrzymał nagrodę „Wiadomości", w 1963 – literacką nagrodę im. Anny Godlewskiej i kilka innych. Jako dziennikarz i publicysta debiutował w 1924 w „Słowie", w 1936 w Wilnie wydał wspólnie z K. Łęczyckim zbiór nowel *16-go między trzecią a siódmą*, następnie powieść *Bunt rojstów* (Wilno 1938), po wojnie wydał: *Katyń ungesuntes Verbrechten* (Zurych 1949), *Droga do nikąd* (Londyn 1955), *Karierowicz* (Londyn 1955), *Sprawa pułkownika Miasojedowa* (Londyn 1962), *Zwycięstwo prowokacji* (1962), *Pod każdym niebem. Historie i zdarzenia* (Londyn 1964), *Lewa wolna* (Londyn 1965), *W cieniu Krzyża. Kabel Opatrzności* (Londyn 1972), *Zagadek ciąg dalszy* (Londyn 1975), *Miejmy nadzieję* (Nowy Jork 1983), *Fakty, przyroda i ludzie* (Londyn 1984), *Ściągaczki z szuflady Pana Boga* (Londyn 1984), *Prawda w oczy kole* (rękopis powieści pisanej w Wilnie w l. 1939-1941, znaleziony w w Bibliotece Akademii Nauk RL, dawna Biblioteka E. i E. Wróblewskich). Pochowany na cmentarzu przy kościele św. Andrzeja Boboli w Londynie.

J. Malewski (W.Bolecki), *Ptasznik z Wilna. O Józefie* Mackiewiczu. Kraków 1991; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980.* Warszawa 1992, s. 215-216.

Mackiewicz Stanisław, syn Antoniego i Marii z Pietraszkiewiczów, brat Józefa, pseud. Cat, ur. 18.12. 1896 w Petersburgu, zm. 18. 02. 1966 w Warszawie. Rodzice z Petersburga przeprowadzili się do Wilna w 1907, gdzie ojciec kupił przy ul. Witebskiej 1 dom z ogrodem. Tu przebiegało dzieciństwo przyszłego premiera polskiego rządu emigracyjnego. Uczył się w prywatnym męskim klasycznym gimnazjum N. Winogradowa w Wilnie, maturę zdał w 1916 w polskim gimnazjum Stowarzyszenia Nauczycieli i Wychowawców w Wilnie (późniejsze Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta). Po ukończeniu szkoły studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim, tu został aresztowany za działalność niepodległościową, osadzony w więzieniu, skąd zbiegł i wyjechał do Krakowa, gdzie kontynuował studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Podczas wojny polsko-bolszewickiej był żołnierzem 13. pułku ułanów. W lutym 1920 ożenił się w Warszawie z Wandą Krahelską (ślub w katedrze św. Jana). Po zakończeniu wojny powrócił z żoną do Wilna. Magisterium otrzymał w 1924 na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Współpracował z warszawskim biuletynem „Straż Kresowa" (1919-1920), z „Dziennikiem Powszechnym" w Warszawie, z „Dziennikiem Poznańskim". W 1922 został redaktorem naczelnym dziennika „Słowo", funkcję tę pełnił do 1939. Wydawcą dziennika został w 1923. W latach 1928-1935 był posłem na sejm RP. W kwietniu 1939 został zesłany do obozu pracy w Berezie Kartuskiej. 18.09. 1939 opuścił Wilno udając się do Kowna, a stamtąd do Paryża. Po upadku Francji, w czerwcu 1940 przedostał się do Anglii, tam zajął się pracą literacką. Napisał wówczas ksążki: *Historia Polski 1918-1939*, *Dostojew-*

ski, Klucz do Piłsudskiego, Lata nadziei. Był w opozycji do rządu Władysława Sikorskiego. Od 1941 rozpoczął wydawanie broszur polemicznych; w latach 1946-1952 wydawał w Londynie pismo „Lwów i Wilno". W 1954 został premierem rządu emigracyjnego. W czerwcu 1956 powrócił do Polski. Tu związał się z PAXem, publikował artykuły w pismach paxowskich, współpracował z paryską „Kulturą". Był jednym z inicjatorów „listu 34" (marzec 1964). W 1965 został skreślony z listy członków Związku Dziennikarzy Polskich. Pod koniec życia władze komunistyczne Polski zakazały publikowania jego prac. Pochowany na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Twórczość. *Londyniszcze* (Warszawa, 1957), *Muchy chodza po mózgu* (Kraków, 1957), *Zielone oczy* (Warszawa, 1958), *Był bal* (Warszawa, 1961), *Polityka Becka* (Paryż, 1964), *Europa in flagranti* (Warszawa, 1965), *Herezje i prawdy* (Warszawa, 1969). Po śmierci ukazały się prace, opracowane przez żonę i córki: *Odeszli w zmierzch 1916-1966* (Warszawa, 1968), *Kto mnie wołał, czego chciał* (Warszawa, 1972); publicystyka: *Kto mnie nie chciał?* (Sztokholm, 1982), *Teksty* (Warszawa, 1989) oraz ostatnia książka napisana za życia: *Dom Radziwiłłów* (Warszawa, 1990)

A. Niemczykowa, *Stanisław z Jańcza Mackiewicz herbu Bożawola, pseudonim Cat*. „Czas", 20-26.02.2003, s. 11.

Mackonis Rapolas, do 1940 Mackevičius, Mackiewicz Rafał, ur. 29.11. 1900 we wsi Paažuole (Poddębie) koło Oran (Varėna), zm. 9.01.1982 w Wilnie; litewski prozaik, publicysta. W 1924 ukończył litewskie Gimnazjum im. Witolda Wielkiego w Wilnie, następnie studiował historię na USB. Pracował w redakcjach pism litewskich w Wilnie, czołowy publicysta litewski, spotykał się z polskimi literatami w Wilnie; publikowal artykuły w „Przeglądzie Wileńskim". W l. 1939-1940 redagował w Wilnie litewską gazetę „Vilniaus Balsas", w l. 1941-1942 – czasopismo „Naujoji Lietuva". W l. 1943-1945 więziony w obozie koncentracyjnym w Stutthofie, po wyzwoleniu pozostał w Polsce, mieszkał w Grudziądzu, założył tu nową rodzinę. W 1952 aresztowany przez UB, został przekazany do KGB i wysłany do łagru w obwodzie kiemierowskim w Zachodniej Syberii. W 1956 zwolniono go z łagru, powrócił do Wilna, gdzie w l. 1968-1982 pracował w Muzeum Sztuki. Przed wojną opublikował w języku litewskim kilka utworów, m.in. *Pilkieji didvyrai* (t. 1-2, Wilno 1929-1930), *Čia musų žemė* (Wilno 1935), *Likimas* (Wilno 1935), *Kapinės* (Wilno 1936), *Sunkus kelias* (Wilno 1937). W wspomnieniach pt. *Be ryto naktis* oraz *Senoji vilniečių karta* opisał Wilno w okresie międzywojennym.

A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 302.

Makowski Wacław Leon, syn Witalisa i Karoliny z Piątkowskich, ur. 3.06. 1854 w Piotrkowie Trybunalskim, zm. 10.11. 1929 w Wilnie; pamiętnikarz, wydawca. Lata dziecięce spędził w Łowiczu, tu ukończył progimnazjum; po ukończeniu 6 klas gimnazjum w Warszawie w l. 1873-1876 odbył praktykę w księgarni Gebethnera i Wolffa i pracował w niej do 1879; w l. 1879-1882 prowadził z Wincentym Chełmińskim w Wilnie księgarnię „E. Orzeszkowa i Ska", w której ukazało się ponad 20 książek, zamkniętą przez władze rosyjskie po opublikowaniu „Kalendarza Wileńskiego" na 1882 r.; w l. 1882-1893 kierował księgarnią Józefa Zawadzkiego, w 1893 – otworzył własną przy ul. Świętojańskiej 29 wraz ze składem nut i agencją koncertową, w 1900 – filię w Mińsku, w 1902 – pierwszą po 1863 czytelnię polską w Wilnie; wydał własnym nakładem wiele cennych dzieł, m.in. kilka edycji *Bajarza polskiego* A. J. Glińskiego, *Troki i zamek trocki* W. Zahorskiego (1902), *Znad Wilii i Niemna* (1906); Przez wiele lat pełnił obowiązki radnego miasta Wilna; ogłosił *Wspomnienia starego księgarza* („Prze-

gląd Księgarski", 1925). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Polski słownik biograficzny, t. 19; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 135-136; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 212.

Maliszewski Aleksander, ur. 19.10.1901 w Warszawie, zm. 29.09.1978 tamże; poeta, dramatopisarz, prozaik, tłumacz. W l. 1925-1927 studiował polonistykę na Uniwersytecie Warszawskim, w l. 1928-1931 był członkiem grupy literackiej „Kwadryga", w l. 1937-1939 był krytykiem teatralnym i filmowym w „Dzienniku Ludowym". Po wybuchu drugiej wojny światowej przybył do Wilna, współpracował tu z Teatrem Polskim i Teatrem Muzycznym oraz kabaretami Miniatury i Ksantypa; publikował w „Prawdzie Wileńskiej". W 1941 powrócił do Warszawy, był żołnierzem Armii Krajowej, w publikacjach konspiracyjnych ogłaszał fraszki, piosenki i reportaże, uczestnik powstania 1944. Po wyzwoleniu pracował w Polskim Radiu w Warszawie. Ogłosił kilka tomów poezji oraz dramaty. Opublikował wspomnienia wileńskie pt. *Na przekór nocy* (Warszawa 1967). Tłumaczył utwory Antoniego Czechowa, Aleksego Arbuzowi, Lopego da Vega.

J. Rzymowski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 631.

„Maładoje Życcio", białoruskie czasopismo dla młodzieży, wydawane w Wilnie od 02.1921 do 01.1923. Czasopismo publikowało wiersze poetów białoruskich mieszkających w Polsce, a także utwory Franciszka Bahuszewicza, Wincentego Dunin Marcinkiewicza, Jakuba Kołasa i innych. Nazwiska redaktora nie ujawniono. Ukazało się drukiem 7 numerów.

A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 412.

Małanka Janka, wł. Morozowicz Jan, pseud. Janka Barysauski, Piarun, ur. 1895 w Borysowie na Białorusi, zm. 1937 w Jaszunach pod Wilnem; białoruski poeta, satyryk, dziennikarz, plastyk. Ukończył gimnazjum w Borysowie, od 1916 służył w armii carskiej. W 1920 zamieszkał w Jaszunach, pracował jako urzędnik w gminie. Od 1925 rozpoczął działalność literacką: pisał wiersze, artykuły satyryczne w czasopismach białoruskich wydawanych w Wilnie: „Biełaruskaja Dola", „Biełaruskaja Krynica", „Nasz Hołas", „Nasza Prauda", „Małanka" i w innych. W l. 1926-1928 był redaktorem satyrycznego białoruskiego czasopisma „Małanka". Z końcem lat dwudziestych odszedł od działalności białoruskiej, mieszkał w Jaszunach. Pochowany na tamtejszym cmentarzu. Rękopisy jego utworów przechowywane są w Centralnej Bibliotece AN LR w Wilnie.

I. Bahdanowicz, A. Lis, *Biełaruskija piśmienniki.Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s.192-193.

„Małanka", białoruskie czasopismo ilustrowane, wydawane w Wilnie od 1926 do 1928. Redaktorem odpowiedzialnym był poeta Janka Małanka, wł. Jan Morozowicz, zamieszkały w Jaszunach. Publikowano artykuły na tematy polityczne i społeczne, informowano o życiu w Radzieckiej Białorusi. Drukowano utwory M. Wasilka, J. Małanki, P.Unickiego (Pauliukouskiego), Janki Kupały i innych białoruskich poetów i prozaików.
U. Kalesnik, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 414.

Marcinkiewicz Hieronim, ur. 2.07.1816 w Tuławie w powiecie witebskim, zm. po 1864; poeta, prozaik, dramaturg. Uczył się w szkole bazyliańskiej w Witebsku, od 1832 w gimnazjum powiatowym tamże. W 1835 po ukończeniu gimnazjum wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Moskiewskiego, studiów nie ukończył. Powrócił do Witebska,

gdzie pracował w zarządzie gubernialnym jako urzędnik. Wiersze pisał w języku polskim. Wydał zbiorki: *Poezje* (Wilno 1845), *Poezje* (Wilno 1948), *Pisemka dorywcze* (Wilno 1857), *Bekieszowa Góra: Dumka z podróży*. „Rubon", t. 6. 1846; *Piosnki gminne białoruskie*. „Rubon" t. 3. 1843.

H. Kisialou, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s. 223.

Marcinowski Antoni, ur. 10.07.1781 r. w Radoszkowiczach k/ Mołodeczna, zm. 3.01.1855 w Wilnie; pisarz, wydawca. Był synem Jana Marcinowskiego, duchownego unickiego. Kształcił się w gimnazjum w Mińsku, następnie studiował na Uniwersytecie Wileńskim, który ukończył w 1807. Po ukończeniu studiów został sekretarzem wizytatorów szkół na Litwie i Białorusi, w 1812 – sekretarzem Wydziału Administracyjnego Krajowej Komisji Rządzącej w Wilnie; później pracował jako nauczyciel prywatny w Wilnie. Był członkiem-założycielem Towarzystwa Szubrawców (pseudonim Patelo), należał do masonerii wileńskiej, był członkiem loży „Gorliwy Litwin Reformacyjny". Tłumaczył i pisał artykuły z zakresu rolnictwa, technologii i pedagogiki. W „Wiadomościach Brukowych" w 1817 ogłosił zjadliwą i głośną wówczas satyrę *Machina do bicia chłopów*. W 1817 założył i prowadził pod swoim naziskiem drukarnię w Wilnie. Od lutego 1818 do końca 1839 redagował i drukował „Kuriera Litewskiego". W l. 1818-1830 redagował i wydawał po Kazimierzu Kontrymie „Dziennik Wileński". Współpracował przy zbieraniu dokumentów do wydawnictwa pt *Zbiór dawnych dyplomów i aktów miast Wilna, Kowna, Trok*... Wydał m.in. takie dzieła, jak: *Latopisiec Litwy i Kronika ruska* w opracowaniu Ignacego Daniłowicza (1828), *Rzecz o bibliografii powszechnej* Aleksandra Bohatkiewicza (1830), *Dzieje starożytnego narodu litewskiego* Teodora Narbutta (1835-1841). Na starość całkowicie utracił wzrok. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; Polski Słownik Biograficzny, t. 19; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 51.

Marewicz Wincenty Ignacy, ur. 1755 lub 1758 w powiecie trockim, zm. 5.03. 1822 w Warszawie; poeta, dramaturg, publicysta. Uczył się w szkole jezuickiej w Wilnie, ale jej nie ukończył. Od 1783 mieszkał w Wilnie, wystawił tu komedię *Miłość dla cnoty*; podróżował po Litwie i Białorusi, mieszkał we dworach szlacheckich. W 1791 M. Radziwiłł podarował mu domek na Łukiszkach; 1794 brał udział w powstaniu kościuszkowskim; w 1795 wystawił w Wilnie komedię *Miłość dla wszystkich* oraz *Polusia, córka kołodzieja, czyli wolność oswobodzona*. Od 1796 mieszkał w Warszawie. Od 1786 ogłaszał własnym kosztem, osobno w zbiorkach: *Samotne zabawki* (1786), *Zdarzenia i sny* (t.1-2, 1786-1787), *Dorywcze zabawki* (1789), tworzył liczne pisma wierszem i prozą, m.in. wiersze patriotyczne, osobiste, swawolne, sielanki, panegiryki, satyryczne obrazki; Występował w przedstawieniach swoich sztuk. Drukował artykuły publicystyczne. Po 1800 przestał publikować, zapewne z powodu opinii grafomana, którą zawdzięczał nadmiernej szczerości swego pisarstwa.

E. Aleksandrowaka, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1984, s. 639; V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 313; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 220.

Markow Wasilij, żył w XIX w.; poeta, oficer, pułkownik. Przybył do Wilna po 1850, był dowódcą garnizonowego batalionu armii carskiej. W l. 1853-1855 ogłosił w Wilnie szereg utworów literackich w języku rosyjskim. W 1855 nakładem Józefa Zawadzkiego wydał zbiór wierszy pt. *Swiatki i basni. Proszłogodnije kalendari*.

P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy. XIX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius 1999, s.23-26.

Maskiewicz Bogusław Kazimierz, syn Samuela, ur. ok. 1625 w Serweczu k. Nowogródka, zm. 4.04. 1683 tamże; pamiętnikarz. Uczył się w Nowogródku. W l. 1646-1648 służył w wojsku Bogusława Radziwiłła, potem Jeremiego Wiśniowieckiego, z którym uczestniczył w walkach z Siczą Zaporoską. W 1650 odszedł z służby wojskowej, był marszałkiem oszmiańskim. Jest autorem dwóch *Diariuszy*; w jednym opisuje udział w walkach na Ukrainie, w drugim – wyprawę I. Chowańskiego w początku 1660 na Litwę i rozbicie jego wojsk 26.06.1660 koło Połonki przez połączone siły polsko-litewskie pod wodzą Stefana Czarnieckiego i Pawła Jana Sapiehy. *Pamiętniki Samuela i Bogusława Kazimierza Maskiewiczów* wydane zostały w 1961 w Wrocławiu.

T. Wasilewski, *Polski słownik* biograficzny, t. 20; A. Sajkowski, *Literatura polska. Przewodnik* encyklopedyczny, t. 1. Warszawa 1984, s. 643; A. Korszunau, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi,* t. 3. Minsk 1986, s. 459.

Maskiewicz Samuel, ur. 1580? w Serweczu koło Nowogródka, zm. 1642; pamiętnikarz. Uczył się w Nowogródku; przez dłuższy czas służył w wojsku, uczestniczył w wyprawie moskiewskiej 1609-1612, w 1617 był deputatem na Trybunał Główny WKL; służył początkowo Radziwiłłom, potem Sapiehom; w 1628 został pisarzem grodzkim nowogródzkim. Napisał *Diariusz*, obejmujący lata 1580-1621. *Pamiętniki Samuela i Bogusława Kazimierza Maskiewiczów* wydane zostały w 1961 w Wrocławiu.

T. Wasilewski, *Polski słownik* biograficzny, t. 20; A. Sajkowski, *Literatura polska.Przewodnik encyklopedyczny*, t.1. Warszawa 1984, s. 643; A. Korszunau, *Encykłapiedyja literatury literatury matactwa Biełarusi*, t.3. Minsk 1986, s. 459-460; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 221.

Massalski Edward Tomasz, brat Józefa, pseud. K. W. Józefowicz, Artur Odrowąż Kamieński, ur. 23.09.1799 w Rudawce koło Nieświeża, zm. 28.06. 1879 w Warszawie?. Uczył się w Mohylewie i Połocku. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w 1823 aresztowany za udział w Towarzystwie Filaretów, więziony w Wilnie, po uwolnieniu uzyskał stopień magistra praw i filozofii. Współpracował z „Tygodnikiem Wileńskim", „Dziennikiem Wileńskim" Od 1832 był redaktorem pisma satyrycznego „Bałamut", wydawanego w Petersburgu, pracował w rosyjskim Ministerstwie Finansów. Od 1853 mieszkał w Warszawie. Wydał powieść dydaktyczną pt. *Pan Podstoli albo czym jesteśmy i czym być możemy* (t. 1-5 Wilno-Petersburg); publikował artykuły z dziedziny etnografii, pozostawił pamiętnik, którego część opublikował Henryk Mościcki w 1924 w Wilnie w książce *Z filareckiego świata*.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 456; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 222.

Massalski Józef, brat Edwarda Tomasza, ur. 1800 w Bieliczanach na Białorusi, zm. 1850; poeta. Uczył się w szkole jezuickiej w Mohylewie, w 1818 ukończył Akademię Jezuicką w Płocku; w 1822 zamieszkał w domu Augusta Bècu i został guwernerem Juliusza Słowackiego; uczestniczył w życiu towarzyskim Wilna, pisał bajki i utwory okolicznościowe; należał do błękitnego grona filaretów. W 1823 zgłosił się do policmajstra Szłykowa i zażądał, by go aresztowano i stawiono przed wielkim księciem Konstantym, co się też i stało; za ten dziwny wyskok zesłano go w sołdaty do Włodzimierza Wołyńskiego; w 1829 został oficerem, wystąpił z wojska i osiadł na roli. W 1831 wziął udział w powstaniu listopadowym, za co w 1832 został zesłany na Sybir. W 1823 wydał w Wilnie powieść *Jacek*, w l. 1827/1828 ukazały się w Wilnie drukiem dwa tomy jego *Poezji*.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa*

Biełarusi, t. 3. Minsk 1986, s. 456; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 222.

Maszara Michaś, pseud. M. Kalina, M. Maszarak, ur. 5.11.1902 w Podsośnie w powiecie dziśnieńskim, zm. 7.06.1976 w Mińsku; białoruski poeta, prozaik, dramaturg. Pochodził z rodziny chłopskiej; w 1914 ukończył szkołę ludową w Szkuncikach, pracował jako pisarz gminny, następnie uczył się w szkole dla pracujących w Głębokim. W 1920 wstąpił do Armii Czerwonej, walczył przeciwko Polsce, w sierpniu 1920 wraz z jednostką internowany w Prusach Wschodnich, następnie przebywał w Saksonii, po wojnie przekazany władzom polskim, przebywał w obozie w Szczypiornie, po zwolnieniu powrócił do rodziców. W l. 1923-1925 odbywał służbę w Wojsku Polskim. Po zwolnieniu z wojska zamieszkał w Wilnie, został członkiem białoruskiej „Hramady", w 1927 redagował gazetę „Nasza Wola". W 1928 za działalność komunistyczną został aresztowany i osadzony w więzieniu na Łukiszkach, w 1932 zwolniono go z więzienia, zamieszkał przy rodzicach, gdzie zajmował się dorywczą pracą. W 1939 został kierownikiem wydziału oświaty w Szarkowszczyźnie, a także deputowanym do Rady Najwyższej ZSRR. Podczas wojny pracował w redakcjach gazet białoruskich, ewakuowanych w głąb ZSRR. Po wojnie mieszkał w Mińsku. Wiersze białoruskie zaczął pisać będąc uczniem szkoły w Głębokim, jednakże debiutował dopiero w końcu lat dwudziestych. W Wilnie wydał zbiorek poezji *Malunki* (1928), obrazek dramatyczny *Woś tut i zrazumiej...* (1934), poemat *Wiasielle* (1934), wiersze *Na sonieczny bierah* (1934), poemat *Śmierć Kostusia Kalinouskaha* (1934), zbiorki wierszy *Na pradwiesni* (1935), *Spad strech sałamianych* (1937), poemat *Mamczyna horka* (1936) oraz dramaty: *Czort z padpieczcza* (1935), *Lohki chleb* (1936); w okresie radzieckim zajmował się głównie prozą, m.in. napisał powieści związane z Wilnem: *Sonca za kratami* i *Łukiszki*. Na język białoruski przełożył utwory Henryka Sienkiewicza.

U. Lebiedzieu, *Biełaruskija piśmienniki. Bijablijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s. 270-271.

Maśliński Józef, pseud. Styks, ur. 10.08. 1910 w Wilnie, zm. 28.10. 2002 w Krakowie; krytyk literacki i teatralny, poeta, dziennikarz, karykaturzysta. Szkołę średnią ukończył w Lidzie. Studia rozpoczął w roku 1928 na USB. Początkowo przez trzy lata studiował medycynę, później rok sztuki piękne. W czasie studiów związał się z Sekcją Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów Słuchaczów USB; był współtwórcą tekstów dla *Szopek Akademickich*. Należał do współzałożycieli pisma i grupy „Żagary" (1931). W tym piśmie debiutował wierszami *Wybuch* i *Wulkan*. Na łamach pisma występował także jako eseista i recenzent. Reprezentował w „Żagarach" nurt najradykalniej awangardowy. W latach 1934-1938 redagował „Kolumnę Literacką" w „Kurierze Wileńskim", w której starał się podtrzymać związki i tradycje Żagarystów. Był redaktorem wychodzącego w Wilnie pisma „Comoedia" (1938-1939). Publikował w czasopismach wileńskich i ogólnokrajowych (m.in. w „Linii", „Pionie", „Ateneum", „Kamenie"). Przed 1939 przygotowywał tomik poetycki *Ręce ziemi* i poemat *Białoruś wspomnień*, ale obie publikacje nie doszły do skutku. W czasie wojny przebywał w Wilnie współpracując w latach 1939-1941 z „Kurierem Wileńskim", a później z „Prawdą Wileńską". Zajmował się wówczas przede wszystkim krytyką teatralną. Po 1945 roku był organizatorem życia kulturalno-artystycznego w Toruniu, gdzie także rozpoczął działalność reżyserską. W 1947 złożył egzamin reżyserski w Wyższej Szkole Teatralnej w Łodzi. Był dyrektorem Teatru Powszechnego i Teatru Małego w Warszawie (1948-1950). W Krakowie od 1957 roku, współpracował z „Życiem Literackim"

(gdzie zamieszczał przeglądy prasy pod pseudonimem M.A. Styks). Tłumaczył z literatury rosyjskiej i francuskiej, m.in. z Jerzym Zagórskim przełożył *Maskaradę* M. Lermontowa. Jako reżyser występował w różnych miastach (m.in. Nowej Hucie, Poznaniu i Rzeszowie).

Opr. T. Bujnicki

Matuszewicz Marcin, ur. 1714 we wsi Jelna (Białoruś), zm. 1773; pisarz. Uczył się w Drohiczynie, Brześciu i Warszawie; w 1739 był pisarzem brzeskim, w 1752 – stolnik brzeski, w 1768 – kasztelan brzeski. Mieszkał we własnym majątku Rasna na Polesiu. Na język polski przełożył satyry Horacego (Wilno 1784), do nich dołączył własne wiersze *Dodatki*. Jest autorem *Wspomnień* (t. 1-4, Warszawa 1876), gdzie opisał byt i życie szlachty brzeskiej i walkę Radziwiłłów z Czartoryskimi. Wiersze pisał w języku polskim i po łacinie.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 484.

Medem Włodzimierz, wł. Grinberg Władimir, pseud. Goldblat, Mark, Winicki, ur. 1879, zm. 1923 w USA; żydowski publicysta, przywódca „Bundu". W 1897 wstąpił na uniwersytet w Kijowie i przystąpił do ruchu socjaldemokratycznego, w 1900 stał się teoretykiem i przywódcą Żydowskiego Związku Robotniczego „Bund", brał udział w jego zjazdach i kongresach SDPRR, w 1905 redagował w Wilnie czasopisma „Bundu" w języku rosyjskim i żydowskim, m.in. „Naszaja Trybuna" i „Folkscajtung", publikował artykuły polityczne i literackie; po pierwszej wojnie światowej organizował żydowskie szkolnictwo w Polsce, w 1920 wyjechał do USA.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 224.

„Melitele", noworocznik, almanach literacki, wyd. t. 1-2 w Warszawie w l. 1829-1830 przez Antoniego Edwarda Odyńca z pomocą Stefana Witwickiego, t. 3 w Lipsku w 1837 przez J.N. Bobrowicza, redagowany przez Odyńca. W zamierzeniu redaktora prezentować miał twórczość współczesnych pisarzy bez różnicy kierunku, w praktyce stał się przeglądem młodej poezji, przyczyniając się w znacznej mierze do jej spopularyzowania; nie miał już tego znaczenia t. 3, wydany po ostatecznym zwycięstwie romantyzmu. Obok pierwodruku Mickiewicza (1829: *Do S.B. W imionniku*, *Czaty*, *Niepewność*, *Farys*; 1830: *Z „Romeo i Julii"*, *Almotenaby*; 1837: *Do M. Ł. W dzień przyjęcia komunii świętej*), J.B. Zaleskiego; *Hugona* Juliusza Słowackiego, są tu m.in. wiersze Aleksandra Chodźki, K. Gaszyńskiego, J. Korsaka, A.E Odyńca, S. Witwickiego, a więc także poetów pochodzących z Wilna i Wileńszczyzny.

Z. Lewinowa, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 653.

Meysztowicz Walerian, syn Aleksandra Michała, ur. 24.06. 1893 w Pojościu k. Poniewieża na Litwie, zm. 29.05. 1982 w Rzymie; pamiętnikarz, ksiądz. Do gimnazjum uczęszczał w Petersburgu, podczas pierwszej wojny światowej służył w wojsku rosyjskim, w l. 1918-1920 walczył jako wachmistrz z bolszewikami w kawaleryjskim oddziale Jerzego Dąmbrowskiego, odznaczony Orderem Wojennym Virtuti Militari; W 1921 wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie, był kapelanem Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie", sekretarzem arcybiskupa Romualda Jałbrzychowskiego, od 1932 radca ambasady RP przy Watykanie; od 1937 profesorem prawa kanonicznego USB; we wrześniu 1929 został kapelanem 1. pułku ułanów. Po napaści sowieckiej przez Litwę dotarł do Rzymu, został infułatem i członkiem kapituły Bazyliki św. Piotra. Założył w Rzymie Polski Instytut Historyczny, współredagował serie „Antemurale" i „Sacrum Poloniae Millenium". Wydał m.in. *Dobra kościelne w Wiel-*

kim Księstwie Litewskim (1935) oraz tomy wspomnień: *Poszło z dymem*. (Londyn 1973), *To co trwałe* (1974), *Gawędy o czasach i ludziach* (t. 1-2 1973-1974).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 226; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 17. Warszawa 2003, s. 310.

Mianowski Krzysztof Maciej, ur. 7.05. 1923 w Wilnie, zm. 2000 w Warszawie; literat, profesor dr hab. Ukończył Gimnazjum i Liceum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w czasie wojny był związany z konspiracyjną działalnością niepodległościową, w 1943-1944 był zołnierzem 6. Brygady AK na Wileńszczyźnie, został ranny w 1944 podczas akcji w Wornianach; był żołnierzem LWP, walczył pod Berlinem. W l. 1945-1950 studiował na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Warszawskiej, w l. 1949-1964 pracował jako projektant w różnych instytucjach, w l. 1964-1989 był pracownikiem naukowym w Instytucie Techniki Budowlanej, od 1983 profesor. Jest autorem 2 monografii i ok. 100 prac doświadczalnych i teoretycznych. Jako uczeń gimnazjum pisał wiersze i opowiadania. Po wojnie opublikował: *W srebrzystej krainie* (1997), *Na złamanie karku – kresowa opowieść wojenna* (1999) oraz pamiętnik *Dwadzieścia młodych lat w Wilnie* (2001).

Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny, t. 3. Warszawa 2000, s.154; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 226.

Michalo Lituanus, wg. J. Ochmańskiego wł. Wacław Mikołajewicz, ur. ok. 1490, zm. ok. 1560; publicysta. W 1521 był pisarzem wojewody wileńskiego, w l. 1529-1530 – pisarz sądu ziemskiego w Bielsku, od 1534 – sekretarz WKL. Jako dyplomata przebywał na Krymie i w Moskwie. Ok. 1550 napisał i przekazał dla Zygmunta Augusta utwór publicystyczny, który w 1615 częściowo został opublikowany pt. *Michalonis Lituani de moribus Tartarorum, Lituanorum et Moschorum, fragmina X, multiplici historia referat.* Utwór zawiera wiele ciekawych i wartościowych wiadomości z dziedziny geografii i historii. Według Jerzego Ochmańskiego Michalo Lituanus pochodził z rodziny szlacheckiej z Mejszagoły. Rosyjski historyk Matwiej Lubawski (1860-1936) próbował dowieść, że pod pseudonimem Michalo Lituanus ukrywa się Michał Tyszkiewicz, który w latach 1537-1539 był posłem królewskim na Krymie.

M. Ročka, *Mykolas Lietuvis*. Vilnius 1988; S.Narbutas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 328; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t. I. Warszawa 2003, s. 30.

Miciutė Ona, ur. 14.12. 1909 w Wilnie, zm. 2.02.1973 tamże; litewska poetka, tłumaczka. W l. 1932-1937 studiowała polonistykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, działała w organizacjach litewskich, publikowała wiersze w litewskich wydawnictwach „Varpos" (1937) i „Varsnos" (1937). W l. 1939-1941 pracowała w litewskim radiu wileńskim; w l. 1944-1950 – w dziale rękopisów Instytutu Literatury i Języka Litewskiego. Po aresztowaniu męża została usunięta z Związku Pisarzy Litewskich i zwolniona z pracy. Utrzymywała się z dorywczych tłumaczeń literatury polskiej. Debiutowała w 1929, wydała zbiorki wierszy *Žiburiai pelkėsė* (Wilno 1938) i *Slėnių paukščiai* (1971), wydała autobiograficzną opowieść o dzieciństwie w Wilnie *Pirmoji žakelė* (Vilnius 1972). Na język litewski przełożyła utwory Jerzego Andrzejewskiego, Marii Dąbrowskiej, Jana Parandowskiego.

J. Karosas, *Vilniaus krašto poetė*. „Literatura ir menas", 1973, 3.II; V. Kubilius, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 325.

Mickiewicz Adam Bernard, ur. 24.12.1798 w Zaosiu pod Nowogródkiem lub w Nowogródku, zm. 26.11. 1855 w Stambule (Konstantynopolu); największy poeta polski. Pochodził z rodziny drobnoszlacheckiej; syn

adwokata przy sądach nowógrodzkich; w l. 1807-1815 uczęszczał do szkoły powiatowej w Nowogródku, w l. 1815-1819 studiował na wydziale literatury i sztuk wyzwolonych Uniwersytetu Wileńskiego oraz w seminarium nauczycielskim; działał w tajnych stowarzyszeniach Filomatów i Filaretów; w l. 1819-1823 był nauczycielem w powiatowej szkole w Kownie; w 1823 więziony w klasztorze bazylianów w Wilnie i w l. 1824-1829 przebywał na zesłaniu w Rosji. Za granicę wyjechał w 1829, podróżował po Niemczech i Włoszech, w 1831 przebywał w Wielkopolsce, po upadku powstania listopadowego – w Dreźnie i Paryżu; w l. 1839-1840 był profesorem Uniwersytetu w Lozannie, w l. 1840-1852 – profesorem Collège de France w Paryżu, w 1848 organizował Legion Polski we Włoszech. W 1834 ożenił się z Celiną Szymanowską, poznaną w Moskwie córką pianistki; z małżeństwa tego urodziło się sześcioro dzieci. Zmarł w Konstantynopolu, gdzie wspierał akcję formowania legionów polskich do walki z Rosją. Zabiegał o powiększenie formacji Kozaków Otomańskich Michała Czajkowskiego i przeciwstawił się ostro W. Zamoyskiemu, który zmierzał do podporządkowania wszystkich tworzonych jednostek swemu dowództwu. W tych okolicznościach nagła śmierć poety wywołała pogłoski, że został otruty; przyczyną zgonu- jak twierdzą historycy literatury – była najpewniej cholera. Trumnę ze zwłokami w 1890 przywieziono do sarkofagu w katedrze wawelskiej. W Wilnie ukazał się jego pierwszy drukowany wiersz *Zima miejska* („Tygodnik Wileński" 1818) oraz dwa tomy *Poezji* (1822 i 1823), nawiązujące do lokalnych krajobrazów, wierzeń i legend, akcja III cz. *Dziadów* toczy się w Wilnie podczas procesu filomatów; z Litwą, Nowogródczyzną i Wileńszczyzną związane sa też utwory: *Dziady*, tzw. kowieńskie, *Pan Tadeusz*, *Konrad Wallenrod*, *Grażyna* i wiele wierszy. Już współcześni uznawali w Mickiewiczu genialnego poetę, doceniano ogromne możliwości oddziaływania jego na opinię polską i międzynarodową. Dla literatury polskiej ma on znaczenie decydujące, kształtował i nadal kształtuje język i wyobraźnię poetycką. Mickiewicz był i jest nieusuwalnym składnikiem polskiej świadomości zbiorowej.

W. Borowy, *O poezji Mickiewicza*, t. 1-2. Lublin 1958; S. Pigoń, *Zawsze z Nim*. Kraków 1960; Z. Stefanowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 665; Z. Sudolski, *Mickiewicz. Opowieść biograficzna*. Warszawa 1995; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 227-228.

Mikštas Juozas, ur. 18.03.1913 w Biegunach (Bëgunai) koło Ignalina, zm.?; litewski poeta; W latach trzydziestych XIX w. uczył się w Wilnie w gimnazjum litewskim, debiutował jako poeta w prasie litewskiej w Wilnie; więziony przez władze polskie. W 1944 zbiegł przed Armią Czerwoną do Niemiec, po wojnie wyjechał do Australii, gdzie współpracował z prasą litewską, ogłaszał wiersze, wydał dwa zbiorki poezji.

V. Kubilius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 331.

Mikucki Antoni, ur. 1748, zm. 1811; dramatopisarz, kaznodzieja, pedagog, pijar. Uczył w kolegiach pijarskich w Lidzie i Wilnie, w l. 1786-1789 był prorektorem domu pijarskiego w Lubieszowie, w l. 1790-1796 – rektorem domu wileńskiego. Dla uczniów napisał komedię *Nieszczęśliwość troskliwych* (Wilno 1774) oraz *Krótkie zebranie geografii naturalnej, politycznej i historycznej* (Wilno 1776).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 229.

Mikulski Dominik, ur. ok. 1631 na Litwie, zm. 12.06.1686 w Wilnie; autor dramatów szkolnych, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, uczył w kolegiach jezuickich w Grodnie, Nieświeżu, Poszawszu i Krożach.

W l. 1679-1682 w Akademii Wileńskiej wykładał prawo kanoniczne. W 1667 w Krożach wystawił dramat *Belisarius*.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 212.

Mikułko Anatol, ur. 1910 pod Nowogródkiem, zm. 1955 w Łodzi; poeta, dziennikarz, lekarz. W 1928 ukończył Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Nowogródku, w 1939 wydział lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; podczas studiów pracował w redakcji „Kuriera Wileńskiego" oraz w „Smudze", „Żagarach", „Po prostu" i „Karcie" – drukował wiersze i artykuły krytycznoliterackie. W l. 1940-1941 współpracował z sowiecką gazetą „Prawda Wileńska". Po 1941 w ZSRR, w l. 1941-1942 współpracował z „Nowymi Widnokręgami", wydawanymi w Moskwie; był lekarzem-chirurgiem w I Dywizji im. Tadeusza Kościuszki. W l. 1945-1950 -redaktorem naczelnym „Dziennika Łódzkiego". Opublikował w Wilnie w 1939 zbiorek poezji pt. *Wiosła pogubione*, w 1942 – wspomnienia wileńskie („Nowe Widnokręgi" nr 7).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 230.

Milančius Jurgis, ur. 18. 04.1869 w Nowininkach koło Sejn, zm. 9.05.1956 w Jewju (Vievis) w rejonie trockim; litewski publicysta, tłumacz. W Warszawie ukończył farmację, był w ciągu wielu lat aptekarzem w Jewju. Opiekował się pisarką litewską Gabrielą Ivanauskaitė-Pšibiliauskienė (Lazdynų Pelėda). Publikował artykuły w litewskiej gazecie „Vilniaus Žinios", a także w czasopiśmie „Lietuvos Ukininkas". Przełożył na język litewski poezje Adama Mickiewicza oraz Władysława Syrokomli. Często przebywał w Wilnie. Po 1920 – mieszkał na terenie Litwy.

L. Arnatkevičiutė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 333.

Milewski Oskar, żył i pisał w połowie XIX w; poeta. Jego wiersze drukowane były w noworocznikach wileńskich.

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 222.

Miller Antoni Witold, pseud. Allegretto, Largo, A.Miler, E. Nieniemojewski, Savonarola, ur. 1873 (wg innych źródeł 1869) w Witebsku, zm. 1944; powieściopisarz, dziennikarz, prawnik. Szkołę realną ukończył w Wilnie, maturę uzyskał w gimnazjum filologicznym w Carskim Siole, w 1887-1890 prowadził na Litwie tajne nauczanie. W l. 1890-892 uczył się śpiewu w Konserwatorium Moskiewskim i występował tam w operze. W l. 1894-1896 studiował w Seminarium Duchownym w Wilnie, nie został jednak księdzem, ukończył Wydział Prawny Uniwersytetu Warszawskiego.W l. 1912-1914 pełnił obowiązki sędziego pokoju. W Warszawie należał do grupy dziennikarzy i literatów skupionych przy „Głosie" wydawanym przez J. Dawida, następnie redagował czasopismo „Społeczeństwo" (1903-1908). Pisywał artykuły krytycznoliterackie, muzyczne i teatralne. W 1921 przyjechał do Wilna, gdzie kierował Szkołą Dramatyczną im. W. Syrokomli. Wydał poemat: *Trzy cmentarze* (Warszawa 1904), powieści: *Z dziennika prostytutki*, *Grzechy księdza prefekta* (Warszawa 1907, 1912), *Dusza mężczyzny* (Warszawa 1912), a także dramat *Murawjew*, grany na kilku scenach polskich. Ponadto opublikował pracę *Teatr polski i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu* (Wilno 1936).

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 36; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 231.

Miłkowski Edward, pseud. Prometeusz Wicher, ks. Alojzy Ślepowron, ur. 1878, zm. 1907; poeta, ksiądz, działacz społeczny. W 1901 r. ukończył seminarium duchowne w Wilnie, był wikariuszem w Dąbrowie i Za-

błudowie, publikował czasopisma „Za wiarę i ojczyznę" (Kraków 1904) i „Protest" (Warszawa 1906), za patriotyzm osadzony przez władze rosyjskie w klasztorze franciszkanów w Grodnie, „za życie niemoralne i działalność występną" – 18.12.1905 pozbawiony przez biskupa Edwarda Roppa praw i obowiązków kapłańskich; chciał stworzyć niezależny kościół słowiański i propagować ruch etyczny wśród robotników. Opuszczony przez przyjaciół popełnił samobójstwo. Pisał i publikował wiersze, w 1907 w Warszawie wydał m.in. zbiorki *Ale Vita*, *Dobra Nowina*, *Gehenna*.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 231.

Miłosz Czesław, ur. 30.06.1911 w Szetejniach w powiecie kiejdańskim; poeta, prozaik, laureat nagrody Nobla. Od 1914 do 1918 podróżował z rodzicami po Rosji; jego ojciec jako oficer saperów zatrudniony był podczas pierwszej wojny światowej w strefach przyfrontowych. W l. 1921-1929 uczęszczał do Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie. Następnie podjął studia na Wydziale Prawa USB, które ukończył w 1934. W okresie tym działał w Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów, debiutował wierszami w piśmie „Alma Mater Vilnensis" (1930). Od 1931 należał do grupy literackiej „Żagary", której był współzałożycielem. Jako członek Klubu Włóczęgów wziął udział latem 1931 w studenckiej wyprawie do krajów Europy Zachodniej. Jesienią 1934 otrzymał z ramienia Funduszu Kultury Narodowej stypendium umożliwiające mu wyjazd na rok do Francji. W Paryżu studiował francuski w Alliance Francaise, a jako wolny słuchacz uczęszczał na wykłady z tomizmu w l'Institute Catholique. Po powrocie do Wilna podjął pracę w rozgłośni wileńskiej Polskiego Radia. Usunięty z niej w 1937 za lewicowe poglądy, po krótkim pobycie we Włoszech rozpoczął pracę w dziale programowym Polskiego Radia w Warszawie. Ogłaszał swe wiersze i artykuły w licznych pismach literackich, m.in w „Ateneum", „Kwadrydze", „Pionie". W chwili wybuchu drugiej wojny światowej przebywał w Wilnie. W 1940 uciekł do Warszawy, gdzie podjął pracę woźnego w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas okupacji uczestniczył w podziemnym ruchu literackim. Po upadku powstania warszawskiego przebywał kilka miesięcy w Goszycach pod Krakowem, a następnie w samym Krakowie. W grudniu 1945 wyjechał do Stanów Zjednoczonych na placówkę dyplomatyczną, gdzie początkowo (1946) pracował w konsulacie polskim w Nowym Jorku, a później (1947-1949) w ambasadzie polskiej w Waszyngtonie jako attaché kulturalny. Po krótkim pobycie w Polsce wyjechał w 1950 do Francji jako sekretarz ambasady polskiej w Paryżu. W grudniu tego roku, podczas pobytu w Warszawie, został mu odebrany paszport. Po jego ponownym otrzymaniu powrócił do Paryża, gdzie 1. 02. 1951 zwrócił się z prośbą do władz francuskich o azyl polityczny. Uzyskawszy go zamieszkał w Maisons Laffitte pod Paryżem. W 1960 przeniósł się do Stanów Zjednoczonych. Otrzymał stanowisko wykładowcy, a następnie profesora na Wydziale Literatur i Języków Słowiańskich na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley. W początkowych latach osiemdziesiątych pracował na Uniwersytecie Harwardzkim. W 1980 otrzymał literacką nagrodę Nobla. Przyjeżdżał często do Polski. W połowie lat dziewięćdziesiątych zamieszkał też w Krakowie. W Wilnie wydał: *Poemat o czasie zastygłym* (Wilno 1933), *Trzy zimy* (Warszawa-Wilno1936), następnie pod pseudonimem Jan Syruć: *Wiersze* (Warszawa 1940), poezje *Ocalenie* (Warszawa 1945), eseje *Zniewolony umysł* (Paryż 1953), poezje *Światło dzienne* (Paryz 1953), *Zdobycie władzy* (Paryż 1955), powieść *Dolina Issy* (Paryz 1955), *Traktat poetycki* (Paryż 1957), *Kontynenty* (Paryż 1958), autobiografia *Rodzinna Europa* (Paryż 1959), *Człowiek wśród skorpionów* (Pa-

ryż 1962), *Król Popiel i inne wiersze* (Paryż 1962), *Gucio zaczarowany* (Paryż 1965), poezje *Miasto bez imienia* (Paryż 1969), szkice literackie *Prywatne obowiązki* (Paryż 1972), poezje *Gdzie wschodzi słońce i kędy zapada* (Paryż 1974), eseje *Ziemia Ulro* (Paryż 1977), eseje *Ogród nauk* (Paryż 1979), wspomnienia *Zaczynając od moich ulic* (Paryż 1985) i inne.

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*. Warszawa 1992, s.230-235; H. Dubowik, *Motywy wileńskie w twórczości poetyckiej Czesława Miłosza*. „Wileńskie Rozmaitości" 2000, nr 4, s.8-9; nr 5, s. 9-10.

Minkiewicz Adam, ur. 11.08.1684 w Wilnie lub w powiecie oszmiańskim, zm. 14.03. 1740 w Żodziszkach (dziś Białoruś); poeta, autor dramatów szkolnych, jezuita. W l. 1701-1710 studiował w Akademii Wileńskiej, w l. 1728-1729 wykładał tam teologię. Był rektorem kolegiów jezuickich w Nieświeżu, Pińsku i Żodziszkach. W Wilnie wystawił dramaty: *Seria in crastinum intern protracta in serum convivia male carte dilata* (1714); *Solium regnantis a ligno Dei olim a divis Japoniae martyribus cum sanguinis et vitae dispendio occupatum* (1714); *Filaria mortus fraternae luctu praeludentia* (1713). Pisał też panegiryki, pisma religijne.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 336.

Minkiewicz Jan, syn Michała i Anny ze Skórzewskich, ur. 10.01.1910 w Wilnie, zm. 14.02.1986 w Legnicy; poeta, prozaik, artysta malarz, ziemianin. W 1927 ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Jako uczeń pisał wiersze, publikował w wileńskich pismach. W 1929 przeniósł się na Litwę, objął majątek Dowmonty (Daumantai) koło Kiejdan; służył w wojsku litewskim jako ułan w pułku Księżnej Biruty. W Dowmontach założył polską bibliotekę objazdową. W 1940 powrócił do Wilna, w 1942 pracował w majątku Joda pod Wilnem, następnie w majątku Mejszagoła jako kierownik młyna i tam mieszkał z żoną do lipca 1944. Był żołnierzem Armii Krajowej, uczestniczył w akcji „Ostra Brama", internowany przez Sowietów w Miednikach koło Wilna i wywieziony do Kaługi. Do Polski przyjechał w 1946, zamieszkał w Łodzi, następnie przeniósł się z rodziną do Cieplic, pracował w Zarządzie Państwowych Gospodarstw Rolnych, w 1948 przeniesiony do Legnicy. Pracował tam do emerytury, tj. do 1976. Był współzałożycielem Towarzystwa Miłośników Dawnej Broni i Barwy, założycielem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Legnicy; publikował artykuły w „Szkicach Legnickich", wydał opowiadania *Łoneczka nad Datnówką*, *Chwała koniom*, a także prace *Przegląd kawalerii i broni pancernej* (Londyn 1968), *Ułańskie dzieje* (Londyn 1985). Wykonał ok. 200 rysunków i akwarel pt. *200 lat munduru kawalerii polskiej 1746-1945*. Odznaczony Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej i srebrną odznaką „Zasłużony dla Dolnego Śląska".

Słownik Polski walczącej na kresach Pn.-Wsch. Rzeczypospolitej, t.3, Bydgoszcz 1988. M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*. Warszawa 2003, s. 195-196.

Minkiewicz Janusz, ur. 25.06.1914 w Petersburgu, zm. 29.05.1981 w Warszawie; satyryk. Studiował filozofię na Uniwersytecie Warszawskim; w l. 1937-1939 współpracował z tygodnikami „Cyrulik Warszawski" i „Szpilki"; współautor, z Światopełkiem Karpińskim, szopek politycznych i rewii. Po wybuchu drugiej wojny światowej przyjechał do Wilna, gdzie w l. 1940-1941 prowadził teatr satyryczny. Od 1941 związany głównie z Warszawą. W 1944 był w Lublinie korespondentem „Polski Zbrojnej" i kierownikiem literackim radia. Współpracował z pismami satyrycznymi oraz z tygodnikiem „Przekrój", w którym prowadził rubrykę satyryczną. Ogłosił kilka zbiorków wierszy.

J. Stradecki, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 674.

Minkiewicz Michał, pseud. Druszejko, ur. 1858, zm. 1943; autor wierszy humorystycznych, lekarz. Ukończył medycynę w uniwersytecie w Dorpacie (dziś Tartu, Estonia); w 1906-1907 kierował w Wilnie Towarzystwem Miłośników Wiedzy, działającym wśród robotników wileńskich, był współzałożycielem Towarzystwa Neo-Szubrawców; pisał wiersze humorystyczne do kabaretu „Ach", którego reżyserem i scenografem był Stanisław Bogusz-Siestrzeńcewicz.

A. Romanowski, *Młoda Polska Wileńska*. Kraków 1999, s. 119-120; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 232.

Mirzwiński Henryk, ur. 1924, zm.9.08 1990 Chelmsford w Anglii; poeta. Był w l. 1934-1939 uczniem Gimnazjum Jezuitów w Wilnie, uczęszczał też do konserwatorium; jako żołnierz ZWZ został w 1941 wywieziony do ZSRR, był żołnierzem PSZ w 3. Dywizji Strzelców Karpackich, odbył studia na Uniwersytecie Londyńskim, pracował jako inżynier elektryk. Debiutował jako poeta będąc uczniem gimnazjum.

Z.S. Siemaszko, Henryk Mirzwiński (1921-1990). „Wileńskie Rozmaitości" 2002, nr 6, s.16-17; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 233.

Młodzianowski Andrzej, ur. 30.11. 1626 w pobliżu Kowna, zm. 10.01.1685 w Wilnie; poeta; pisarz nowołaciński, jezuita. W 1642 wstąpił do nowicjatu w Wilnie, w l. 1644-1646 uczęszczał do klasy retoryki w Akademii Wileńskiej, filozofię w l. 1646-1649 studiował w Pińsku, teologię w l. 1651-1655 w Akademii Wileńskiej oraz w 1646 w Ołomuńcu. W l. 1649-1651 uczył w szkołach jezuickich w Kownie, Orszy, następnie we Wrocławiu, Opawie i Świdnicy. W l. 1660-1672 był rektorem w szkołach jezuickich w Kownie i Krożach, w l. 1672-1676 – profesor w kolegiach jezuickich w Połocku i Nieświeżu. W Krożach wystawił dramat *De Rebelii Bulgariae regis filio* (1669); pełnił funkcję oficjalnego panegirysty prowincji litewskiej, napisał m. in. *Icones Symbolicae vitae et mortis mortus. Josaphat* (Wilno 1675), w 1688 wydał w Wilnie traktat panegiryczny *Domestica Samogitiae Ducatus ornamenta, in venerationem decorum... Casimiri Pac*; w 1673 wydał *Suppetiae militares ex divios Polonie Lituanaeque gentis tutelaribus* oraz *Augura spei publice publice. Casimiro Joanni Sapieha...* (1673) i *Icones symbolice vitae et mortus mortus. Josaphat martyris archiepiscopi Polocensis* (1675). W rękopisie pozostawił *Tractatus theologiae moralis. De sacramentis*. Ostatnie lata spędził w Wilnie jako zastępca mistrza nowicjatu.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 213-214; *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 3. Warszawa 1982, s. 143; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 233.

Mokrzecki Filip, ur. 1807, zm. 1887, kaznodzieja, dominikanin, autor kazań. Filozofię studiował w Wilnie i Grodnie, uczył w Mereczu, Petersburgu i Wilnie; w Studium Generalnym Wileńskim uzyskał stopień lektora teologii, był w Wilnie utalentowanym i odważnym kaznodzieją, skazanym za odczytanie manifestu powstania 1863 –na 20 lat katorgi. Wydał w Wilnie w 1845 *Kazania w różnych uroczystościach powiedziane w Wilnie.*

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2002, s. 234-235.

Mokrzecki Onufry, żył w XIX w.; poeta, artysta dramatyczny, pochodził prawdopodobnie ze szlachty podwileńskiej; działał w latach 1832-1844, początkowo w zespole Antoniego Żukowskiego w Mińsku, później w teatrze wileńskim, w 1849 wydał w Wil-

nie nakładem Zymela Zymelowicza tomik wierszy *Litewska gminiarka*; był w Wilnie dość popularny, wydał też w latach 1847-1848 dwuczęściowy utwór *Kijowianka czyli Dziewica Dniepru*.

Słownik biograficzny teatru polskiego; M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 221.

Moller, Mollerus, Cyriak, żył na przełomie XVI-XVII w.; poeta, nauczyciel i rektor gimnazjum. Pochodził z Węgier, gdzie uzyskał magisterium sztuk wyzwolonych, w 1590 został nauczycielem w kalwińskim gimnazjum w Wilnie i w l. 1599-1605 był jego rektorem. Pisał okolicznościowe wiersze łacińskie, m.in. *Epicendium in obitium* (Wilno 1604).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 235.

Mołochowiec Jan, ur. 1815, zm. 1889 w Wilnie; publicysta. Studia rozpoczął na Uniwersytecie Wileńskim, ukończył w Moskwie; był działaczem opieki społecznej i publicystą, opublikował rozprawę o zakładach dobroczynnych w Wilnie na tle historycznym, stale współpracował z redakcją *Słownika geograficznego...* w Warszawie, dla której opracowywał materiały statystyczne i krajoznawcze dotyczące Wilna i Wileńszczyzny. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, Wrocław. 211; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 235.

Mongirdas Vladas, Mongird Władysław, ur. 18.05. 1877 w Miszuczach (Mišučiai) koło Kretyngi, zm. 23.01.1960 w Kiejdanach; litewski poeta, dramaturg. Ukończył medycynę w Uniwersytecie Moskiewskim, był zięciem Bronisława Malewskiego, potomka Franciszka Malewskiego, przyjaciela A. Mickiewicza; właściciel majątku i lekarz w Wysokim Dworze, w powiecie trockim; później pracował w Kownie i w Kiejdanach. W l. 1941-1957 przebywał w Syberii na zesłaniu. Do 1920 współpracował z litewską prasą wydawaną w Wilnie. Pod pseudonimem Apukas wydał w 1904 w Wilnie dramat pt. *Kovoje už laisvę*. Ogłaszał wiersze litewskie oraz utwory publicystyczne.

I. Čiužauskienė, *Lietuvos literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 342.

Morawski Stanisław, syn Apolinarego i Marianny z Siemaszków, ur. 22.07.1802 w Mickunach pod Wilnem, zm. 6.10.12853 w Ustroniu (Niemojunach) koło Birsztan; pamiętnikarz, lekarz. Początkowo kształcił się w domu pod kierunkiem nauczycieli Michała Korsarskiego i Zachariasza Niemczewskiego, potem uczył się w szkole powiatowej w Kownie, którą ukończył w 1818. W l. 1818-1823 studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim, należał do Towarzystwa Filaretów i Filomatów. W 1823 uzyskał stopień doktora medycyny. W 1825 został członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego i osiedlił się w Kownie, potem w Ustroniu, następnie w l. 1827 i 1829-1838 przebywał w Rosji, głównie w Petersburgu, gdzie pracował jako lekarz. W 1835 podał się do dymisji ze stanowiska lekarza i został urzędnikiem w komisji prawodawczej. Po śmierci ojca, w 1838 porzucił Petersburg i osiadł w odziedziczonym majątku Ustroniu, gdzie prowadził życie samotnicze, równocześnie pisał wspomnienia i pamiętniki, które wydano dopiero w XX w.: *Kilka lat młodości mojej w Wilnie 1818-1825* (1924), *W Peterburku 1827-1838. Wspomnienia pustelnika i Koszałki-kobiałki* (1927), *Szlachta-bracia. Wspomnienia, gawędy, dialogi* (1929).

M. Stolzman, *Polski słownik biograficzny, t.* 21; A. Butnorienė (Kołtun), *Panorama życia społeczno-obyczajowego epoki twórczości S. Morawskiego*. „Czas" 2002, 25-31.07. (Wilno); opr. M. Jackiewicz.

Morelowski Józef, ur. 5.03. 1777 w Gródku w województwie witebskim lub koło Orszy, zm. 12.08. 1845 na Wołyniu; poeta, pedagog, jezuita. W 1790 ukończył klasę retoryki w kolegium jezuickim w Orszy, uczył się języka francuskiego w kolegium jezuickim w Połocku. Od 1794 był nauczycielem w kolegiach jezuickich w Mścisławie, Mohylewie i Połocku. W l. 1806-1810 był wychowawcą w kolegium jezuickim w Petersburgu, w l. 1810-1814 – bibliotekarz w klasztorze jezuickim w Orszy, w l. 1814-1816 był sekretarzem prowincji litewskiej zakonu jezuitów, rezydował w Wilnie. W l. 1816-1818 – rektor akademii jezuickiej w Połocku. W 1818 wyjechał na Wołyń. Publikował wiersze w „Miesięczniku Połockim". Pisał także w języku rosyjskim, utwory drukował w czasopiśmie „Wiestnik Jewropy". Wiersze J. Morelowskiego ukazały się drukiem w 1983 w Wrocławiu.

U. Marchel, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 3. Minsk 1986, s. 438.

Morelowski Marian, ur. 2.03.1884 w Wadowicach, zm. 24.07.1963 we Wrocławiu; historyk sztuki. Studiował historię sztuki i filol. romańską w Krakowie, Wiedniu i Paryżu, w 1913 uzyskał doktorat na uniw. wiedeńskim. W czasie I wojny był współorganizatorem Tow. Opieki na Zabytkami Polskimi w Rosji, w l. 1921-26 wchodził w skład delegacji przejmującej polskie zabytki od władz sowieckich, w 1926-29 był kustoszem na Wawelu, w 1931 habilitował się na Uniw. Jana Kazimierza we lwowie. w 1930-33 był zast. profesora, 1934-39 - prof. historii sztuki oraz prodziekanem Wydz. Sztuk Pięknych USB. Ogłosił kilkadziesiąt prac o zabytkowych tkaninach w Polsce (np. *Arrasy wawelskie Zygmunta Augusta*, 1929) oraz o sztuce regionu wileńskiego (np. *Zarysy syntetyczne sztuki wileńskiej od gotyku do neoklasycyzmu*, Wilno 1939). Był przew. Sekcji Historii Sztuki Wil. Tow. Nauk (1931-39). W czasie II wojny prowadził tajne wykłady. 1945-49 był prof. KUL, 1949-60 prof. Uniw. Wrocławskiego.

M. Zlat, w: *Polski Słownik Biograficzny*. T.21, s.767-768. Oprac. H. Dubowik

Morozowiczówna Maria (Mara), później Morozowicz-Szczepkowska, córka Rufina Morozowicza; ur. 1885, zm.1968; poetka, aktorka. Publikowała wiersze w wileńskich czasopismach: „Życiu Ilustrowanym" (1909), „Tygodniku Wileńskim" (1910-1911) oraz w *Zórawcach*. Należała do grupy literackiej „Banda". Wyjeżdżając z Wilna miała przygotowany tomik poetycki, którego jednak nigdy nie wydała. Wspomnienia wileńskie opublikowała w pamiętniku *Z lotu ptaka* (1968).

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 109; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 238.

Mostowska Anna, z Radziwiłłów, 1 v. Przeździecka, ur. ok. 1762 na Litwie, zm. przed 1933, żona Tadeusza; powieściopisarka. Młodość spędziła na Litwie, po aresztowaniu męża Tadeusza Mostowskiego przebywała w l. 1795-1797 w Petersburgu, starając się o złagodzenie rygorów więziennych; potem mieszkała w Warszawie i we Francji; po rozwodzie z Mostowskim (po 1802) mieszkała w Wilnie, następnie w Zasławiu pod Mińskiem. Ogłaszała powieści gotyckie i sentymentalne wydane w Wilnie: *Rozrywki w smutku* (t. 1-3 1806), *Astolda, księżniczka z krwi Palemona* (t. 1-2 1807), *Zabawki w spoczynku* (1809). Tłumaczyła powieści de Genlis i Ch.M. Wielanda.

J. Skowronek, *Polski słownik biograficzny*, t. 22; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s.238.

Moszyński Tomasz, imię zakonne Antoni, ur. 1800, zm. 1893; pisarz, historyk, pedagog, pijar. Uczył się w Liceum Krzemienieckim, w 1816 wstąpił do zakonu pijarów,

uczył w szkołach pijarskich w Rosieniach i Poniewieżu, w l. 1823-1824 studiował na Uniwersytecie Wileńskim i był więziony wraz z A. Mickiewiczem podczas procesu filomatów. Pracował w Lubieszowie, Mińsku i Pińsku. W l. 1861-1869 przebywał w Pińsku i Petersburgu, gdzie uzyskał doktorat teologii i pracował w Cesarskiej Bibliotece Publicznej. Prace literackie i naukowe ogłaszał m.in. w „Dzienniku Wileńskim", „Wizerunkach i Roztrząsaniach Naukowych" oraz „Tygodniku Petersburskim". Wydał 4-tomowy zbiór wierszy i bajek *Kolęda dla dzieci* (Wilno 1836-1841).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 239.

Mykolaitis-Putinas Vincas, ur. 6.01. 1893 w Piłociszkach (Pilotiškės) w rejonie preńskim, zm. 7.06.1967 w Koczergini (Kačerginė) pod Kownem; litewski poeta, dramaturg, profesor literatury. Pochodził z zamożnej rodziny chłopskiej. Po ukończeniu 4 klas gimnazjum w Mariampolu wstąpił do seminarium duchownego w Sejnach. Po ukończeniu seminarium w 1915 wyjechał na studia do Akademii Duchownej w Petersburgu. Jako poeta debiutował w języku litewskim w 1911 r w piśmie „Šaltinis„. W Piotrogrodzie w 1917 wyszedł drukiem pierwszy zbiór jego poezji pt. *Raudoni žiedai*. W tymże 1917 ukończył akademię i wyjechał na dalsze studia uniwersyteckie we Fryburgu, gdzie studiował filozofię. Studia filozoficzne pogłębiał na uniwersytecie w Monachium. W 1922 uzyskał stopień doktora filozofii, wrócił na Litwę i w l. 1923-1929 wykładał filozofię i teologię na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kowieńskiego, natomiast w l. 1928-1939 – literaturę litewską na Wydziale Humanistycznym UK. W 1928 otrzymał tytuł profesora. Równocześnie prowadził ożywioną działalność literacką. W latach dwudziestych i trzydziestych wydał kilka zbiorów wierszy i szereg utworów dramatycznych. W 1935 porzucił stan kapłański i założył rodzinę. Wcześniej, w 1933 wydał powieść z życia kleru pt. *Altorių šešely* (*W cieniu ołtarzy*, wyd. pol. 1959), w której zawarł krytyczną ocenę tego środowiska. W l. 1933-1937 był przewodniczącym Związku Pisarzy Litewskich. W 1940 zamieszkał w Wilnie, gdzie pracował jako profesor literatury w litewskim Uniwersytecie Wileńskim. Napisał kilkanaście prac naukowych, m.in. *Adomas Mickevičius ir lietuvių literatura* (*Adam Mickiewicz i literatura litewska,* 1955). Na język litewski przełożył *Konrada Wallenroda* Adama Mickiewicza oraz 1-6 księgi *Pana Tadeusza*, *Sonety krymskie*. Był przyjazny Polakom i usiłował znaleźć trwałe podstawy więzi między narodem polskim i litewskim. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos rašytojai. Vilnius 1984; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s.176; V. Zaborskaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s.329-331.

N

Naborowski Daniel, ur. 1573 prawdopodobnie w Krakowie, zm. w sierpniu lub we wrześniu 1640 w Wilnie; poeta barokowy, tłumacz. Studiował w l. 1590-1593 w Wittenberdze, w l. 1593-1595 w Bazylei (medycynę); od 1595 studiował prawo w Orleanie i Strasburgu. W 1602 przebywał w Padwie jako ochmistrz Rafała Leszczyńskiego i wraz z nim brał lekcje u Galileusza. Od 1602 do ok. 1633 mieszkał na dworach Janusza i Krzysztofa Radziwiłłów jako lekarz, nauczyciel i nadworny poeta, odbywał podróże dyplomatyczne. Kalwin, czynny w życiu zborowym, uczestnik synodów, pozostawał też w dobrych stosunkach ze środowiskiem katolickim. W 1637 jako cześnik i sędzia grodzki osiadł w Wilnie. Pisał panegiryki, treny, sielanki, wiersze religijne i refleksyjne, fraszki, listy petyckie. Tłumaczył z łacińskiego, z włoskiego, z francuskiego i niemieckiego. Pierwszy w literaturze polskiej stosował formę listu poetyckiego. Utwory jego zostały wydane dopiero w XX w.

P.Buchwald-Pelcowa, *Polski słownik biograficzny*, t. 22; J.M. Rymkiewicz, *Czym jest klasycyzm*. Warszawa 1967; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2002, s. 243.

Nagrabiecka Wanda, z Dukalskich, ur. w 1924 w Słonimiu, zm. 28.09.1992 w Warszawie; poetka, malarka. Dzieciństwo i młodość spędziła w Wilnie i na Wileńszczyźnie; uczyła się w Konserwatorium Muzycznym im. Mieczysława Karłowicza, podczas wojny uczyła się na tajnych kompletach w Wilnie, studiowała malarstwo i rysunek u Piotra Żyngła; uczestniczyła w konspiracyjnych imprezach literacko-muzycznych odbywających się w mieszkaniu jej rodziców na Krzywym Kole w Wilnie; od grudnia 1942 należała do Armii Krajowej, uczestniczyła w akcji Ostra Brama. Po opuszczeniu Wilna w 1944, w Polsce studiowała w Wyższej Szkole Malarstwa w Lublinie, na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu i w Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Uczestniczyła w wystawach zbiorowych i indywidualnych. Wiersze pisała od lat szkolnych w Wilnie, wydała tomik poetycki pt. *Wniknięcie*. Po śmierci ukazał się drugi zbiorek jej wierszy *Czai się w nas ziemia* (Warszawa 1995).

Słownik Polski walczącej na kresach Pn.-Wsch. Rzeczypospolitej, t.I, Bydgoszcz 1995. J. Surwiło, *Wanda Nagrabiecka: „Czai się w nas ziemia”*. „Kurier Wileński”, 1995 23.07, s. 5.

Nagrodzki Zygmunt, syn Wincentego, ur. 2.05. 1866 w Zułowie, w powiecie święciańskim, zm. 25.03.1937 w Wilnie; poeta, pamiętnikarz, wydawca, działacz społeczny, kupiec. Był synem oficjalisty u rodziców Józefa Piłsudskiego; po śmierci swej matki przebywał we dworze, gdzie wychował się pod opieką Marii Piłsudskiej. Później przyjaźnił się z Józefem, który odwiedził go jako pierwszego po powrocie z Syberii. Po ukończeniu 15 lat wyjechał na praktykę handlową do Wilna, potem do Kowna. W młodości zetknął się z nielegalną działalnością oświatową; w l. 1883-1885 wraz z Bronisławem i Józefem Piłsudskimi organizował i prowadził w Wilnie polską bibliotekę uczniowską. W 1885 Józef Wincenty Piłsud-

ski wysłał Nagrodzkiego do Petersburga, gdzie pracował w składzie drożdży zułowskich kupca Haasego. Będąc w Petersburgu utrzymywał stosunki z młodymi Piłsudskimi, a z Bronisławem dzielił petersburskie mieszkanie. Za jego pośrednictwem zbliżył się do petersburskiej grupy rewolucyjnych studentów polskich. Znajomości te rozbudziły w nim zainteresowania książką polską, toteż w jednym z antykwariatów zakupił m.in. resztki księgozbioru Józefa Ogryzki i Adama Honornego Kirkora. Studenci wciągnęli go do konspiracyjnej pracy oświatowej. Po aresztowaniu w marcu 1887 studentów, zamieszanych w sprawę zamachu na Aleksandra III, Nagrodzki na własną rękę prowadził propagandę czytelnictwa wśród żołnierzy-Polaków z miejscowego garnizonu. Po aresztowaniu Bronisława i Józefa Piłsudskich i przewiezieniu ich do więzienia w Petersburgu wspólnie z ojcem uwięzionych braci, Józefem Wincentym Piłsudskim, zabiegał o ich uwolnienie. W 1889 powrócił do Wilna, przywiózł tu również swoją bibliotekę. W Wilnie pracował jako kierownik sklepu kolonialno-spożywczego, a w 1893 założył mleczarnię na Belmoncie. W 1897 został pracownikiem składu narzędzi rolniczych „Pług", a w 1899 otworzył własny sklep narzędzi rolniczych, który prowadził prawie do końca życia. Po osiedleniu się w Wilnie rozpoczął szeroko zakrojoną działalność oświatową, głównie wśród pracowników handlu, rzemieślników i służby domowej. Z czasem nawiązał kontakt z Konradem Prószyńskim (Promykiem), Mieczysławem Brzezińskim, Marianem Migłuj-Malinowskim i innymi. Kolportował „Gazetę Świąteczną" i „Zorzę". Po 1894 urządzał prywatne wieczorki dla młodzieży rzemieślniczej, organizował chóry i przedstawienia teatru amatorskiego. Za tę działalnośc został aresztowany, przewieziony do Petersburga i skazany na zesłanie do Pskowa, skąd jednak dość szybko powrócił do Wilna. Po 1905 nadal kontynuował działalność oświatową wśród warstw rzemieślniczych. Od 1908 wydawał kalendarze dla wsi oraz tanie książki z utworami A. Mickiewicza, Elizy Orzeszkowej, Bolesława Prusa Prusa Władysława Syrokomli. Na początku pierwszej wojny światowej utworzył wraz z żoną Towarzystwo Tanich Kuchni, które w trudnych warunkach wojennych żywiły prawie darmo wielu ubogich wilnian. W czasie okupacji niemieckiej, w 1915, założył Klub Rzemieślniczy, w którym prowadzono zajęcia oświatowe i propagandę niepodległościową. Po zajęciu Wilna 5.01.1919 przez bolszewików opuścił miasto i przedostał się do Warszawy. Odbył wtedy rozmowę z Naczelnikiem Państwa Józefem Piłsudskim o sytuacji w Wilnie. Następnie wraz z Witoldem Abramowiczem i Janem Piłsudskim towarzyszył wojsku polskiemu w marszu na Wilno w kwietniu 1919. Po zajęciu miasta był jednym z przywódców Stronnictwa Demokratycznego, skupiającego tzw. krajowców. W okresie rządów litewskich w 1920 znowu wyjechał do Warszawy. Powrócił do Wilna z wojskiem gen. Lucjana Żeligowskiego. W 1921 został wybrany do Sejmu Litwy Środkowej. W l. 1922-1927 był radnym miejskim, w 1923 – jednym z założycieli dziennika „Kurier Wileński". Po przewrocie majowym 1926 nie zabiegał o żadne zaszczyty, nadal prowadził swój skład maszyn rolniczych. Pozostawił ciekawe wspomnienia: *Ze wspomnień oświatowca* (1929), *Wyprawa wileńska roku 1919 we wspomnieniach cywila* (1933), *Rola duchowieństwa katolickiego w godzinie prób i cierpień na terenach Litwy i Białorusi. 1863-1883* (1935). Pod koniec życia jego warunki materialne znacznie się pogorszyły, w 1935 ogłosił upadłość firmy, a na pokrycie zobowiązań musiał sprzedać letnisko nad Wilią i dwa domy na Antokolu, tracąc cały dorobek życia. Pochowany na Rossie.

Polski słownik biograficzny, t. 22; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 101-102.

Naramowski Adam Ignacy, ur. 1686, zm.

1736; pisarz historyczny, jezuita. Uczył się w szkołach jezuickich w Poznaniu i Warszawie, do zakonu wstąpił w Wilnie i w l. 1707-1710 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię, potem w l. 1712-1716 teologię w Warszawie, uczył w Warszawie i Grodnie. W 1722 został kaznodzieją w kościele św. Jana w Wilnie, w 1723 uzyskał doktorat filozofii w Akademii Wileńskiej; w 1726 otrzymał urząd kaznodziei w kolegiacie św. Jana w Warszawie. W l. 1731-1734 był rektorem kolegium w Pułtusku, potem prepozytem domu profesów i rektorem kolegium w Warszawie. Ogłaszał drukiem zbiory kazań oraz prace historyczne: *Faciem rerum Sarmaticarum...* (Wilno 1724-25, 1726), *Aurorae solis Sarmatici...* (Wilno 1727).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 244.

Narbutas Jonas Vytautas, ur. 10.09.1911 w Rydze, zm. 15.11.1968 w Kownie; litewski prozaik. W latach międzywojennych mieszkał w Wilnie. W 1932 był współorganizatorem Litewskiego Towarzystwa Literatury i Sztuki w Wilnie, w 1936 wydał książkę reportaży z Wilna i Wileńszczyzny pt. *Anapus linijos* oraz w 1938 *Pažadėtoji žemė*, w której opisał strajk głodowy w więzieniu na Łukiszkach oraz życie Litwinów na Wileńszczyźnie. Wydalony przez władze polskie z Wilna na Litwę. W l. 1945-1956 więziony w łagrach w Workucie.

V. Kubilius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 347.

Narbutt Antoni, pseud. Antonar, ur. 1876, zm. 1954; poeta, publicysta, dziennikarz. Kształcił się w Petersburgu, po przybyciu do Wilna wszedł do środowiska artystycznego i kulturalnego, publikował w czasopismach satyrycznych, w 1910/1911 założył i redagował „Tygodnik Wileński", potem był redaktorem odpowiedzialnym „Kuriera Litewskiego". W 1918 przeniósł się do Warszawy i pracował jako sekretarz ministra w Ministerstwie Poczt i Telegrafów, w 1935-1938 publikował wiersze okolicznościowe dla dzieci, od 1945 był pracownikiem fizycznym na poczcie w Warszawie.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2002, s. 244.

Narbutt Daniel, zakonne imię Kazimierz, syn Kazimierza i Marianny z Nowickich, ur. 3.01.1738 w Dokudowie koło Nowogródka, zm. 17.03.1807 w Radziwoniszkach w Nowogródzkiem; poeta, filozof. Kształcił się w Szczuczynie, gdzie w 1755 wstąpił do zakonu pijarów. Następnie w l. 1757-1759 uczył się w kolegium pijarskim w Lubieszowie i Dąbrowicy k. Pińska oraz w l. 1759-1761 w Collegium Nobilium w Wilnie. Po studiach w Rzymie, gdzie otrzymał w 1761 święcenia kapłańskie, wykładał kolejno w Dąbrowscy (historię, retorykę i język francuski), gdzie był też prefektem, i filozofię w Konwikcie Szlacheckim Wileńskim, gdzie zarządzał ponadto drukarnią pijarską. W Wilnie mieszkał prawie dziesięć lat. Około 1700 wyjechał do Niemiec i Francji jako opiekun synów podskarbiego litewskiego Michała Brzostowskiego. Po powrocie do kraju, w l. 1774-1775 przebywał na dworze warszawskim księcia Michała Fryderyka Czartoryskiego, kanclerza wielkiego litewskiego. Dzięki poparciu Eleonory Czartoryskiej został proboszczem w Radzyminie pod Warszawą. Następnie w l. 1784-1786 był proboszczem w Lidzie. W 1775 został na wniosek Komisji Edukacji Narodowej członkiem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. Pierwsze prace naukowe w l. 1764-1765 pisał po łacinie, w późniejszych latach pisał wyłącznie po polsku. Główne jego prace to *Logika czyli rozważania i rozsądzania rzeczy nauka...* (Wilno 1769), *Z filozofii wybrane zadania...* (Wilno 1771). Pisał też wiersze drukowane anonimowo w „Monitorze" i „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych".

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 96-103; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 245.

Narbutt Kazimierz, ur. 3.01. 1738 w Dokudowie koło Lidy, zm. 17.03.1807 w Radziwiniszkach koło Wilna; poeta, filozof, publicysta, pijar. Od 1759 uczył się w kolegium pijarskim w Wilnie, następnie w Rzymie, do zakonu pijarów wstąpił w 1761; w 1764 wykładał w kolegium pijarskim w Dąbrowicy, był rektorem tego kolegium; w l. 1767-1771 wykładał filozofię w kolegium pijarskim w Wilnie, był rektorem tego kolegium. W l. 1772-1774 przebywał w Paryżu, w l. 1774-1794 był członkiem Komisji Edukacji Narodowej w Warszawie. Publikował wiersze w czasopismach „Monitor Warszawski", „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne". Wydał w Wilnie w 1791 dzieło *Logika czyli rozważania i roztrząsania rzeczy naukowych*.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, 175-176.

Narbutt Teodor Mateusz, ur. 8.11.1784 w maj. Szawry w pow. lidzkim, zm. w Wilnie 26.11.1864; inż wojskowy, historyk, tłumacz. W 1799-1803 studiował architekturę wojskową pod kier. W. Gucewicza i L.M. Szulca w Szkole Głównej Wileńskiej. W 1803 był inż. wojskowym w Petersburgu, wykładał w szkole kadetów, potem osiadł w rodzinnych Szawrach, założył gorzelnię i cukrownię, uprawiał len i konopie, był inicjatorem budowy zakładów wodoleczniczych w Druskiennikach. Prowadził ponadto badania historyczne i współpracował z Tymcz. Wileńską Komisją Archeologiczną. Napisał: *Dzieje starożytne narodu litewskiego* (t.1-9 Wilno 1835-41), *Pomniki do dziejów litewskich* (Wilno 1846), *Dzieje narodu litewskiego w krótkości zebrane* (Wilno 1847). Obok autentycznych archiwaliów ogłaszał falsyfikaty. Tłumaczył utwory poetyckie Horacego i J.J. Rousseau oraz fragmenty angielskiego *Spectatora*.

M. Stolzman, w: *Polski słownik biograficzny* T.22, s.537-539. Opr. H. Dubowik

Narbuttówna Kamila, córka Justyna Narbutta, pułkownika WP, ur. na początku XIX w., zm.?; poetka i powieściopisarka, autorka powieści *Mieczysław i Stefania* (Wilno 1835) oraz *Pism moralnych*. Publikowała wiersze w pismach wileńskich.

A. Śnieżko, *Cmentarz Rossa w Wilnie*, t. I-V. Bibl. Zakł. Nar im. Ossolińskich, Wrocław. Sygn. 16149/II.

Narewicz Tomasz, ur. 19.11. 1691 na Żmudzi, zm. przed 1761; poeta, dramaturg, jezuita. Od 1714 studiował w Akademii Wileńskiej, następnie był tam profesorem, później wykładał w kolegiach jezuickich w Warszawie, Słucku, Pińsku, Połocku i w Nieświeżu. Napisał dramat pt. *Caesar invictissimus Haliatus rex*, który wystawiono w Wilnie w 1718, wydał panegiryki pt. *Via flaminga* (Wilno1730), poświęcone wojewodzie wileńskiemu Kazimierzowi Ogińskiemu.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 213; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 348.

Narkiewicz Jan, ur. 1800 na Żmudzi, zm. 1886 w Krakowie?; pamiętnikarz, ksiądz. W latach 1833-1866 pracował w parafiach diecezji wileńskiej i żmudzkiej, a w l. 1866-1875 przebywał na zesłaniu w Tunce na Syberii. Po powrocie z zesłania zamieszkał w Krakowie, gdzie poznał Oskara Kolberga, był jego informatorem w sprawach litewskich. Wydał książki o treści religijnej oraz wspomnienia pt. *Pamiętniki księdza* (1876).

W. Armon, *Słownik biograficzny, w:* O. Kolberg, *Dzieła wszystkie, t. 53, Litwa.* Wrocław 1966, s. 523.

Naruszewicz Adam Tadeusz Stanisław, ur. 20.10.1733 na Polesiu, zm. 8.07.1796 w Janowie Podlaskim; poeta, historyk, tłumacz. Potomek podupadłej rodziny magnackiej, uczył się w kolegium jezuitów w Pińsku, tam

w 1748 wstąpił do zakonu; studiował w Akademii Wileńskiej, po kilkuletniej pracy nauczycielskiej w Wilnie studia w l. 1758-1762 uzupełniał za granicą, głównie w Lyonie, poczem uczył wymowy, historii i języka francuskiego w warszawskim kolegium jezuickim. Za pośrednictwem Adama Kazimierza Czartoryskiego zbliżył się do króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, z którym ok. 1770 związał się ściśle, stając się wyrazicielem jego poglądów politycznych, realizatorem planów kulturalnych i nadwornym poetą; należał do stałych uczestników obiadów czwartkowych; w l. 1771-1777 redagował „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne". Po kasacie zakonu jezuitów w 1773 protekcja królewska zapewniła mu zasobne beneficje oraz w 1774 koadiutorię, a w 1788 probostwo w Niemenczynie i biskupstwo smoleńskie, 1790 łuckie; był też od 1781 pisarzem wielkim litewskim i 1781-1786 sekretarzem Rady Nieustającej. W 1772-1773 wraz z F. Łojką i K. Wyrwiczem odpowiadał na argumenty mocarstw ościennych mające uzasadnić rozbiór Polski. Towarzyszył Stanisławowi Augustowi w podróży do Kaniowa; wydał w 1787 diariusz tej podróży i opis Krymu pt. *Tauryka*, sporządzony dla Katarzyny II. Podczas Sejmu Wielkiego pośredniczył między królem a Hugo Kołłątajem; zwolennik ustawy majowej, brał udział w początku 1792 w organizowaniu w swej diecezji aprobujących ją sejmików, a 3 maja wygłosił kazanie podczas uroczystości rocznicowych w Warszawie. Po przystąpieniu króla do Targowicy wycofał się z życia politycznego. Debiutował w druku jako poeta w latach pięćdziesiątych łacińskimi panegirykami, ale jego dorobek poetycki, objęty w większości wydaniem Franciszka Bohomolca (*Dzieła*, t. 1-4 1778), kilkakrotnie przedrukowywanym w XIX w., powstał głównie w l. 1770-1774; od 1775 pracował na zlecenie króla nad *Historią narodu polskiego*, ukończoną do 1386; wyd. t. 2-7 1780-1786, t. 1 1824. Pisał ody, satyry, np. *Chudy literat*, *Reduty*; sielanki, wprowadził do literatury polskiej sielankę moralną; był autorem dwu tragedii: *Gwido, hrabia Blezu* (1767-1770) i *Tankred* (1772-1773). Tłumaczył poezje Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, Woltera, Tacyta, Horacjusza.

J. Platt, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t.2. Warszawa 1985, s. 14.

„Nasz Hołas", białoruska gazeta o orientacji rewolucyjno-demokratycznej, wydawana w Wilnie od 27.01 do 28.02.1927 przez kierownictwo KPZB. Publikowała utwory literackie M. Wasilka, S. Hołysza i innych. Ukazało się 10 numerów. Zlikwidowana przez cenzurę polską.

A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 52.

„Nasz Kraj", tygodnik ilustrowany, wydawany się w Wilnie od 28 września 1913; było to pismo „krajowców". Jako redaktor podpisywał Hipolit Świetliński, jednakże faktycznym redaktorem był Benedykt Hertz. Pismo opowiadało się przeciw ugodowcom, krytykowało Narodową Demokrację, krzewiło nastroje antyrosyjskie (na ile to było możliwe) i niepodległościowe. W centrum zainteresowania znajdowała się kultura polska. Pismo upadło w listopadzie 1913.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 283-284.

„Nasz Kraj", gazeta założona zaraz po wypędzeniu bolszewików przez wojska polskie w kwietniu 1919; wydawana w Wilnie w latach 1919-1920; redaktorzy: Piotr Górecki, Ludwik Chomiński, Ludwik Abramowicz. Współpracowali: Helena Romer-Ochenkowska, Leon Wasilewski, Józef Albin Herbaczewski, Czesław Jankowski, Józef Batorowicz. W lipcu 1920 r. wydawana pt. „Gazeta Krajowa". Pismo o orientacji demokratycznej i o ideologii krajowej.

J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej*. „Wileńskie Rozmaitości" 1966, nr 6, s. 5.

„Nasz Przyjaciel", pismo katolickie, redagowane przez ks. Kazimierza Packiewicza. Ukazały się tylko dwa numery (18.02.1914 i11.02.1915).

Opr. I. Fedorowicz.

„Nasz Szlach", białoruskie czasopismo dla młodzieży studenckiej, wydawane w Wilnie w l. 1922-1923. Publikowało artykuły F. Piatkiewicza, B. Turonka, M. Marcinczyka, a także informacje o życiu białoruskich studentów na uczelniach polskich, głównie na USB.

A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 53.

„Nasza Buduczynia", białoruska gazeta o orientacji rewolucyjnej, wydawana w Wilnie od 8.12.1922 do 14.02.1923. Redaktorem był Leopold Rodziewicz. Opublikowała dramatyczne obrazki Maksima Hareckiego *Żarty pana Pisarewicza* i Leopolda Rodziewicza *Na kalady*, ponadto wiersze Jakuba Kołasa, U. Dubouki, U. Żyłki i innych autorów białoruskich, głównie mieszkających na Wileńszczyźnie. Zamieszczała informacje o życiu w ZSRR.

U. Kalesnik, *Wietrazi Adysieja*. Minsk 1977, s. 115-118; N. Laszkowicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 53.

„Nasza Dola", pierwsze legalne pismo białoruskie, wydawane w Wilnie od 1.09.1906 do 1.12.1906. Redaktorem-wydawcą był I. Tukierkes. Z pismem aktywnie współpracowała poetka Ciotka (Aloiza Paszkiewicz). Publikowano wiersze Jakuba Kołasa, opowiadania Jadwihina Sz. i innych twórców białoruskich. W grudniu 1906 doszło do podziału redakcji: z „Naszej Doli" wyłoniło się pismo „Nasza Niwa".

U. Konan, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 53-54.

„Nasza Dumka", społeczno-polityczna i literacka białoruska gazeta tygodniowa, wydawana w Wilnie od 24.12. 1920 do 8.07. 1921. Redaktorem-wydawcą był Maksim Harecki; publikowano utwory pisarzy i poetów białoruskich zamieszkałych w Polsce, głównie na Wileńszczyźnie: Leopolda Rodziewicza, I. Kanczeuskiego, S. Raka-Michajłouskiego, M. Czarota i innych. Ukazało się 27 numerów.

A. Lis, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 54.

„Nasza Niwa", społeczno-polityczny i literacki tygodnik białoruski, wydawany od 10.11.1906 do 7. 08. 1915 w Wilnie; redaktorem-wydawcą był S. Wolski, później A. Ułasau i Janka Kupała. Było to czołowe pismo białoruskie do 1915 roku. Na łamach tygodnika ukazywały się utwory wielu białoruskich pisarzy, min. Ciotki, Karusia Kahańca, Maksima Hareckiego, Zmitroka Biaduli, Ciszki Hartnego, Jakuba Kołasa i Janki Kupały.

S. Aleksandrowicz, *Puciawiny rodnaha słowa*. Minsk 1971; *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 54.

„Nasza Prauda", białoruska gazeta o rewolucyjno-demokratycznym kierunku, wydawana w Wilnie od 30.03 do 24.09.1927 przez podziemie komunistyczne; z pismem współpracowali poeci: M. Wasilok, A. Sałahub, Uład Unicki (Pauliukouski), S. Hołysz, felietoniści: J. Małanka, M. Czarot. Pismo miało antypaństwowy charakter, ukazało się 50 numerów; władze polskie zabroniły dalszego wydawania pisma.

A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 55.

„Nasza Sprawa", białoruskie pismo o kierunku rewolucyjno-demokratycznym, wydawane w Wilnie w od 30.09.1926 do 22.01. 1927 dwa razy w tygodniu; wydawcą był P. Miatła. Gazeta występowała przeciwko władzom polskim, finansowana przez podziemną partię komunistyczną; publikowano wiele materiałów z ZSRR. Ukazało się zaledwie 16 numerów, władze polskie zabroniły

dalszego wydawania pisma.

A. Lis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 55.

„Nasza Wola", legalny miesięcznik białoruski, wydawany w Wilnie przez KPZB od 24.12.1935 do 20.03. 1936. Oficjalnym redaktorem był student USB W. Skłubouski, faktycznie kierowali pismem komuniści S. Małko i T. Budkiewicz. Z pismem współpracowali m.in. Maksim Tank, M. Wasiłok, Michaś Maszara, R. Szyrma i inni. Ukazało się 13 numerów, z tej liczby 3 były konfiskowane. Władze polskie zabroniły wydawania pisma.

S.W. Gowin, *Druk Zachodniaj Biełarusi*. Minsk 1966; S. Gowin, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 53.

„Nasze Ognisko", dwutygodnik, wydawany w Wilnie od 14. 09. 1913 do 18.07. 1914. Wydawcą i redaktorem była Ludwika Życka; było to „pierwsze pismo poświęcone sprawom kobiecym na Litwie i Rusi". Publikowano wiersze raczej drugorzędnych poetów, m.in. Remigiusza Kwiatkowskiego i Nory Walickiej (wł. Eleonora z Ładzic Walickich Bucewiczowa).

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 267.

Nawrocki Aleksandr, syn Aleksandra, pseud. N.A. Wrockij, ur. 1 (13).03. 1839 w Petersburgu, zm. 28.05 (10.06) 1914; rosyjski poeta, redaktor i wydawca, generał-lejtnant. W 1857 ukończył korpus kadetów w Petersburgu, w ciągu dziesięciu lat służył w armii carskiej, następnie studiował w Akademii Prawniczo-Wojskowej w Petersburgu, był m.in. prokuratorem wojskowym w Wilnie, następnie przewodniczącym sądu okręgu wojskowego w Wilnie. W 1891 odszedł na emeryturę. W l. 1860-1870 współpracował z czasopismem „Wiestnik Jewropy". W latach 80-tych XIX w. redagował czasopismo „Russkaja Riecz". Podczas pracy w Wilnie zainteresował się historią Litwy, owocem jego zainteresowań były dramaty poetyckie *Krieszczenije Litwy* („Russkaja Riecz" 1879), *Jezuity w Litwie* (1886). Wspomnienia z Wilna zamieścił w książkach *Kartiny minuwszego* (1881) i *Wołny żizni* (1894).

Bolszaja enciklopiedija, t. 13, S.-Petersburg 1903, s. 602; *Kratkaja litieraturnaja enciklopiedija*, t. 5, Moskwa 1968, s.66; P. Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy XIX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius 1999, s.65-71.

„Na zew Ziemi Ojczystej", gazetka wydawana w Wilnie przez POL-BIN w 1944. Redagowali Edmund Banasikowski pseud. „Jeż" i Antoni Snarski pseud. „Solny". Zawierała opisy działań bojowych AK na Wileńszczyźnie.

S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa 1997, s. 300.

Neveravičius Fabijonas, Niewierowicz Fabian, ur. 19.07.1900 w majątku Puże (Puažai) w powiecie rosieńskim, zm. 17.04.1981 w Londynie; litewski prozaik, tłumacz. Pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej ze Żmudzi. Ukończył gimnazjum w Szawlach, był ochotnikiem w 1919 w wojsku litewskim, w l. 1920-1934 pracował w szkole wojskowej w Kownie, studiował na wydziale filozoficzno-teologicznym Uniwersytetu Kowieńskiego; od 1934 utrzymywał się z pracy literackiej. W l. 1940-1944 mieszkał w Wilnie, pracował w litewskim radiu wileńskim. W 1944 zbiegł przed Armią Czerwoną do Niemiec, stamtąd w 1947 wyjechał do Anglii. Przed wojną wydał powieści: *Dienos ir naktys* (1935), *Blaškomos liepsnos* (t. 1-2 1936), *Erškėčiai* (t. 1-2, 1937), *Palaimintas juokas* (1938). Na język litewski przełożył Stefana Żeromskiego *Dzieje grzechu* (1935), Władysława Stanisława Reymonta *Chłopi* (1937-1938). W okresie wileńskim ogłaszał artykuły publicystyczne.

Lietuvių egzodo literatura 1945-1990, Vilnius 1997, s. 300-3001; A. Kalėda, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 356.

Niebolsin Paweł, ur. 1817, zm. 1897; rosyjski etnograf, badacz Syberii, pisarz, publicysta. Publikował głównie w „Otieczestwiennych Zapiskach". W 1863 zamieszkał w Grodnie, zafascynowany kulturą Żydów, przeżył 6 lat w domu żydowskim w Grodnie i dopiero w 1871 przeniósł się do Wilna, gdzie pracował jako cenzor. W Wilnie zasłynął jako filosemita, jak i polonofob, ścigający w cenzurowanych przez siebie wydawnictwach wszelkie nieprawomyślności. Zajmował się publicystyką, artykuły drukował w wileńskich rosyjskich czasopismach.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*, Kraków, 2003, s. 61.

„Niedziela", pismo katolickie, wydawane w Wilnie w l. 1912-1914 pod redakcją Józefy Polakowskiej. Zawierało popularne artykuły religijne wraz z poradami gospodarczymi. Pismo borykało się z trudnościami finansowymi, ukazywało się nawet z roczną przerwą.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 267.

Nieławicka Anna, ur. 27.04. 1913 r. w Wilnie, zm.? W latach 1928-32 uczyła się w Gimnazjum ss. Nazaretanek w Wilnie, od 1933 – w Gimnazjum im. Tadeusza Czackiego, gdzie w 1934 otrzymała maturę. W latach 1934-1938 studiowała filozofię na USB. W 1939 uzyskała dyplom magistra. Teksty publikowała w „Kolumnie Literackiej" redagowanej przez Józefa Maślińskiego w „Kurierze Wileńskim". Wydała tomiki poezji *Ametystowy dzień* (Wilno 1929) oraz *Patrzę w jesień* (Wilno 1935).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), *Fondas* (Zespół) 175, *Aprašas* (Opis) 5: *Byla* (Teczka): IV Ca 1302 *Nieławicka Anna*; opr. T. Dalecka

Niemojewski Andrzej, ur. 1864, zm. 1921, publicysta. W Wilnie zamieszkał z początkiem marca 1905. Pod koniec marca tego roku wyjechał z Wilna. Zajmował się tu przeważnie polityką. Władze rosyjskie zmusiły go do opuszczenia Wilna, przeniósł się do Krakowa.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków, 1999, s. 80.

„Niepodległość Organ Ziemi Wileńskiej", dwutygodnik, wydawany w Wilnie od 15.07.1942; na czele redakcji – Jerzy Dobrzański, członkami redakcji byli: Jerzy Wroński pseud. „Stopa", Zofia Dunin-Borkowska pseud. „Renata", później Maria Sadowiska pseud. „Milena", Eugeniusz Gulczyński pseud. „Cezary Baryka".W piśmie publikowali artykuły m.in. Witold Staniewicz, Marian Morelowski, Ludwik Chmaj, Szczepan Szczeniowski. Do stycznia 1945 wydano i rozpowszechniono 49 numerów.

S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa 1997, s. 298.

Niesiołowski Kazimierz, ur. 1676 (?), zm. 1752 (?); pisarz. Mieszkał w Worończy i Jasińczy koło Nowogródka.; w 1722 był posłem na sejm; w 1733 marszałek nowogródzki, w 1738 – komisarz grodzieński. Pisał po polsku i po łacinie; wydał *Zabawy publiczne* (1743), *Zabawy domowe* (1752), w zbiorkach tych zamieścił wiersze, przemówienia, epitafia i legendy.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 67.

Niezabitowski Cyprian Józef, Nezabitauskis Kiprijonas Juozapas, ur. 12.09.1779 w Bojdatach (Baidotai) koło Szkudów na Żmudzi, zm. 10.07.1837 w Nancy (Francja); litewski poeta, tłumacz, ksiądz. Pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej osiadłej na Żmudzi. Uczył się w szkole w Krożach, w l. 1792-1795 studiował w Akademii Wileńskiej, w 1803 ukończył seminarium duchowne w Woniach na Żmudzi. Był księdzem w Worniach, Jurborku, a od 1815 w Welonie. Uczestniczył w powstaniu 1831, po klęsce powstania zbiegł do Prus, mieszkał w Tylży,

w 1835 wyjechał do Francji, gdzie w Nancy był kierownikiem polskiej szkoły. Napisał cykl litewskich wierszy poświęconych A. Mickiewiczowi: *Eiliavimas liežuvyje lietuviškai-Žemaitiškame* (1835, wyd. 1931), przetłumaczył na język litewski A. Mickiewicza *Litanię pielgrzymską*. Zmarł śmiercią samobójczą.

V. Mykolaitis, *Naujoji lietuvių literatura*. Kaunas 1936, s. 8-10; V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 357.

Niezabitowski Kajetan Roch, Nezabitauskis-Zabitis Kajetonas Rokas, ur. 29.08.1800 w Bojdatach (Baidotai) koło Szkudów (Skuodas) na Żmudzi, zm. 11. 04. 1876 w Warszawie; publicysta, historyk, bibliograf. Urodził się w polskiej rodzinie szlacheckiej osiadłej na Żmudzi. Uczył się w szkole dominikanów w Kalwarii Żmudzkiej i w gimnazjum w Kownie, w 1824 ukończył Uniwersytet Wileński. Od 1825 mieszkał w Warszawie, do emerytury w 1847 pracował w ministerstwie oświaty Królestwa Polskiego oraz w komitecie cenzury. Publikował artykuły w „Dzienniku Wileńskim", pisał też w języku litewskim, ułożył bibliografię druków litewskich, w „Gzecie Warszawskiej"publikował artykuły o literaturze litewskiej, recenzował „Kalendarze" L. Ivinskisa i *Biskupstwo żmudzkie* Macieja Wołonczewskiego (Motiejusa Valančiusa).

V. Žukas, *Lietuvių bibliografijos istorija*. Vilnius 1976, s. 26-34; V. Vanagas, *Lietuvų literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 357.

Niezabitowski Stanisław Jan, ur. 24.09.1641 we wsi Jatra w powiecie nowogródzkim, zm. jesienią 1717 w Nowogródku; pamiętnikarz. Przyjęty na służbę do Bogusława Radziwiłła; koniuszemu litewskiemu zawdzięczał fortunę i życiowe powodzenie. Od 1670 zarządzał księstwem słuckim; ze Słucka prowadził korespondencję oraz udawał się w liczne podróże administracyjne po Litwie, Podlasiu, do Królewca i nawet na Śląsk. W l.1682-1700 prowadził systematyczny dziennik wydarzeń związanych z administracją dóbr „infantki", Ludwiki Karoliny, jedynej córki Bogusława Radziwiłła. Diariusz ten, obejmujący ponad 900 stron rękopisu, znajdujący się w Bibliotece Narodowej, stanowi bezcenne źródło do poznania życia, obyczajów i kultury szlachty z terenu ówczesnej Litwy, a zwłaszcza województwa mińskiego. Niezabitowski zamieszczał w diariuszu wzmianki o lekturach oraz o oglądanych przedstawieniach, głównie kalwińskich (sam był tego wyznania), ale i jezuickich; spisywał przejawy wzrastającej nietolerancji religijnej.

A. Sajkowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 23; A. Sajkowski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 34.

Niezabytowski Aleksander, ur. 2.10. 1819 w Smoliczach koło Nieświeża, według innych źródeł 15.09.1818 w Zubkowie w powiecie nowogródzkim, zm. 21.03.1849 w Wilnie; pisarz, filozof. Uczył się w prywatnym pensjonacie w Warszawie, następnie w latach 1835-1838 studiował na uniwersytecie w Dorpacie (dziś Tartu, Estonia). W l. 1844-1847 przebywał za granicą: we Francji, Austrii, Włoszech, Hiszpanii, Portugalii i Anglii. Po powrocie do kraju przewoził zakazane wydawnictwa, za co został aresztowany, więziony w Pińsku, Mińsku i Wilnie; osądzony na 20 lat katorgi na Syberii. Zmarł przed zesłaniem. Wydał anonimowo następujące dzieła: *Rozamunda* (Wilno 1844), *Barbara* (Wilno 1844), *Jadwiga* (Paryż 1845), *Katarzyna Wielka* (Paryż 846), a także wspomnienia *Moje zapiski* (Paryż 1945).

S. Aleksandrowicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 62.

„Nowe Życie", legalny tygodnik socjalistyczny, wydawany w Wilnie od października 1910 do października 1911. Redaktorem był Jan Klott (adwokat), następnie – Julian Kozłowski i kolejno Czesław Sarosiek i Łucja Romankiewiczowa. Publikowali radykalni działacze PPS-Lewicy: np. H. Orwicz

(wł. Maksymilian Horwitz-Walecki), także Stefan Rudniański i nawet Michał Romer. Na mocy wyroku sądowego zamknięte 12.10.1911.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 298-299.

Nowicki Edmund, żył na przełomie XIX/XX w., publicysta, dziennikarz, wydawca. W 1906 był właścicielem drukarni w Wilnie, przeniesionej z Petersburga, mieszczącej się przy pl. Katedralnym 4, w l. 1907-1909 wydawał tygodnik „Przyjaciel Ludu", na łamach tego pisma publikował artykuły.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 252.

„Nowiny Codzienne", polska edycja pisma ukazującego się w czterech językach: polskim, litewskim, białoruskim i żydowskim; ukazywało się w l. 1915-1916. Wydawcą był Herman Szur.

Opr. I. Fedorowicz.

„Nowiny Litewskie", dziennik polityczno-społeczny dla Litwinów w języku polskim, organ litewskiej Taryby; ukazywał się od 11.1918. Redaktorem odpowiedzialnym i wydawcą był Bolesław Stadziewicz (Boleslovas Stadzevičius).

J. Kazlauskaitė, *Vilniaus periuodiniai leidiniai 1760-1918. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius 1988; opr. I. Fedorowicz.

„Nowiny Wileńskie", dziennik klerykalno-demokratyczny, ukazywał się w Wilnie od 01.do 02.1906 pod redakcją Leona Bogdanowicza i Józefa Tokarzewicza (Hodiego). Wydawcą gazety i jej właścicielem był ks. biskup Edward Ropp. Pismo było pomyślane jako organ powstającego wtedy Stronnictwa Konstytucyjno-Katolickiego; straciło rację bytu po rozwiązaniu stronnictwa w lutym 1906. Początkowo dziennik ten prowadził polemikę z „Kurierem Litewskim", ale już w lutym 1906 doszło do porozumienia obu pism i powstało jedno pismo pod tytułem „Kurier Litewski".

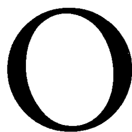
W. Dobaczewska, *Dzieje prasy polskiej politycznej na ziemiach. Wielkiego Księstwa Litewskiego. 1905-1937*, w: *Wileńszczyzna i Nowogródczyzna w l. 1920-1937*. Wilno 1938; opr. I. Fedorowicz.

„Noworocznik Litewski", wydał w Wilnie w 1831 Hipolit Klimaszewski. W piśmie wydrukowano wiersz A. Mickiewicza *Dziewica na rozdrożu*. Ponadto artykuły *Historia miasta Kowna, Ruiny zamku w Krewie, Grób Karpiów w Łyskowie, Góra Bekieszowa w Wilnie*. W „Noworoczniku" ukazały się pierwsze utwory Józefa Ignacego Kraszewskiego, tu też debiutował Aleksander Groza, artykuły zamieszczał Józef Krzeczkowski.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie*. „Kwartalnik Litewski" 1910.

Nusbaum Czesław, pseud. Dragowit, Czesław Lubicz, ur. 1887, zm. 1965; publicysta, dziennikarz. Ukończył Szkołę Zgromadzenia Kupców w Warszawie, mieszkał w Wilnie i współpracował z pismem młodzieży wileńskiej „Pobudka", wydawanym od 1908; Ukończył Akademię Handlową w Lozannie, w l. 1914-1918 pracował w bankowości, potem zajął się dziennikarstwem; w 1918 brał udział w walkach o Lwów; w l. 1919-1926 znowu mieszkał w Wilnie, w l. 1919-1920 był redaktorem naczelnym „Gazety Wileńskiej", kierownikiem oddziału Polskiej Agencji Telegraficznej w Wilnie i w l. 1922-1926 redaktorem „Wileńskiej Gazety Powszechnej"; ogłaszał artykuły publicystyczne. W l. 1932-1933 był korespondentem PAT w Paryżu; w l. 1934-1939 – referent w Biurze Prasowym Zarządu Miejskiego w Warszawie; podczas wojny brał udział w działalności konspiracyjnej, po 1945 pracował jako dziennikarz lub bibliotekarz w wielu instytucjach.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 254.

Obiezierska Helena Maria, córka Mieczysława i Stefanii z Kłoczkowskich, ur. 18. 07.1899 w majątku Turów, położonym między Orszą i Witebskiem, w rodzinie adwokata, zm. 27. 10. 1987 w Bydgoszczy; pisarka i działaczka oświatowa. Do 1914 uczyła się w Kownie, gdzie ojciec prowadził kancelarię adwokacką, następnie w latach 1915-1918 w polskim gimnazjum w Mińsku, w którym uzyskała świadectwo dojrzałości. Po wyzwoleniu Wilna w kwietniu 1919 r. ojciec Obiezierskiej został członkiem Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich, a ona rozpoczęła studia w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, skąd w 1921 przeniosła się na wydział humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Była uczennicą prof. Stanisława Pigonia. Podczas studiów pracowała na Kursach Maturalnych im. T. Czackiego, w prywatnym gimnazjum Stefana Świętorzeckiego, w gimnazjum ss. nazaretanek. Od 1923 ogłaszała w prasie wileńskiej utwory poetyckie i prozę, uczestniczyła w wileńskich „Środach Literackich". W 1928 uzyskała magisterium na USB. Od 1934 pracowała w Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie. W 1938 przyznano jej srebrny wawrzyn PAL za opowiadania dla dzieci: *Danek i Grzmot* (1936) oraz *Z Zułowa na Wawel* (1936). W okresie wojny była nauczycielką na tajnych kompletach. W latach 1944/1945 pracowała w Wilnie w nowo otwartych przez władze sowieckie gimnazjach. W październiku 1945 wyjechała do Polski, zamieszkała w Bydgoszczy. Na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu przygotowała i w 1965 obroniła rozprawę doktorską *Twórczość powieściopisarska Józefa Weyssenhoffa* pod kier. prof. Konrada Górskiego. Z prof. Górskim współpracowała przy *Słowniku języka Adama Mickiewicza*. W Polsce pracowała w szkolnictwie średnim. W 1968 przeszła na emeryturę. W roku akademickim 1923/24 pełniła funkcje prezesa Koła Polonistów Słuchaczów USB. Uczestniczka turniejów poetyckich (1925, 1926) organizowanych przez Koło Polonistów. Współautorka tekstów do Szopek Akademickich. Debiutowała w piśmie „Alma Mater Vilnensis"(ważniejsze artykuły: *Stosunek współczesnego pokolenia do romantyzmu* 1927, z. 5; *Technika tajemniczości w powieści Choromańskiego „Zazdrość i medycyna"* 1935, z.12). Wiersze, artykuły, recenzje publikowała też na łamach „Słowa", „Śród Literackich". Na antenie radiowej wygłaszała pogadanki poświęcone problemom dydaktyki szkolnej, m. in. nauczania literatury współczesnej. Za opowiadania z dzieciństwa i młodości Marszałka Piłsudskiego dostała w 1935 „Srebrny laur poetycki" ufundowany przez Polską Akademię Literatury. Opublikowała ponadto pracę *Sztuka powieściopisarska* Józefa Weyssenhoffa (1965). W 1995 ukazały się pamiętniki H. Obiezierskiej z l. 1905-1972 *Jedno życie prywatne na tle życia narodu polskiego w wieku XX*.

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: IV Ca 1313 Obiezierska Helena; H. Obiezierska, *Jedno życie prywatne na tle życia narodu polskiego w wieku XX*, Bydgoszcz 1995; J. Hernik Opalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*, Warszawa 1998, s. 143-144; Słownik Polski Walczącej na Kresach

Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej pod red. L. J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 1995, t. 1, s. 229-231; opr. T. Dalecka.

Obolewicz Karol, ur. ok. 1840 w powiecie święciańskim, zm. w 1920 w Winie; pisarz religijny, ksiądz. Po uzyskaniu święceń kapłańskich był księdzem w Sużanach koło Niemenczyna, później wikarym w Kalwarii Wileńskiej, pod koniec życia kapelanem zakładu św. Antoniego w Wilnie; wydał kilka książeczek o treści religijnej dla ludu, współpracował z czasopismem „Zorza".

L. Uzięblo, „Gazeta Krajowa" 1920, nr 56, s. 3.

Obst Konrad Jan, syn Hermana Bernarda i Marii z Sokołowskich, ur. 24.12.1876 w Saksonii, zm. 8.03.1954 w Dziekaniszkach pod Wilnem; publicysta, redaktor, wydawca, śpiewak. Gimnazjum i konserwatorium (śpiew) ukończył w Lipsku. W 1895 debiutował jako śpiewak w Operze Lipskiej, następnie był aktorem wędrownym i śpiewakiem operowym. W 1897 poślubił aktorkę Blanche Camerlot, z którą prowadził tułacze życie artystyczne. W 1898 poznał w Grodnie Elizę Orzeszkową, pod jej wpływem zainteresował się polskością. W 1902 zmarła tragicznie podczas występu na scenie żona. Po śmierci żony wyjechał do Petersburga, gdzie poznał Erazma Piltza, redaktora czasopisma „Kraj"; wkrótce został sekretarzem redakcji i kierownikiem działu literackiego. W 1904 ożenił się z tancerką Różą Miloszewicz. Po zamknięciu pisma „Kraj" Obst w 1910 założył w Petersburgu „Kwartalnik Litewski", w tymże roku został członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W 1911 kupił w Wilnie kamieniczkę przy zaułku Bernardyńskim 11, w której w 1822 mieszkał A. Mickiewicz. Na parterze tego domu założył Muzeum Adama Mickiewicza. W Wilnie wydawał pismo „Litwa i Ruś" (kontynuacja „Kwartalnika Litewskiego"). W 1913 został redaktorem naczelnym „Gazety Codziennej". W 1919 wstąpił do Wojska Polskiego, był kierownikiem Działu Prasowego Wydziału Administracji i Prasy Komitetu Obrony Kresów Wschodnich. W l. 1922-1927 pełnił stanowisko prezesa Ligi Robotniczej św. Kazimierza. Od 1926 został członkiem Syndykatu Dziennikarzy Wileńskich. Działalność dziennikarską i publicystyczną zakończył w połowie 1934. Następnie z żoną i matką osiadł w zakupionym majątku Rubno w pobliżu Ławaryszek pod Wilnem. W 1940 po zarekwirowaniu przez władze sowieckie dworu, biblioteki oraz zbiorów historycznych i dzieł sztuki został skazany na osiedlenie na Syberii. Do wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej nie zdążono go wywieźć na Sybir. Po wojnie osiedlono Obsta we wsi Dziekaniszki, gdzie miejscowi chłopi steranego życiem i samotnego (żona zmarła w 1940) utrzymywali. Tutaj pisał pamiętniki, które po jego śmierci przechował Julian Bezganowicz z Czyrwiszek. Opublikował ponad tysiąc artykułów i przeszło 20 książek, m.in. *Polska i Litwa* (Wilno 1912), *Kapitał, praca i wynagrodzenie* (Wilno 1918), *Odwieczny spór Polski z Moskwą o Litwę* (Warszawa 1919), *Historia cudownego obrazu M.B. Ostrobramskiej* (Wilno 1927, 1937). Zmarł w nędzy i zapomnieniu. Pochowany w Rubnie obok matki i żony.

Opr. L. Narkowicz.

Obuchowicz Michał Leon, ur. ?, zm. 22.10.1668; pamiętnikarz, pułkownik wojsk WKL, podkomorzy mozyrski (1665). Ukończył Wydział Filozoficzny Akademii Wileńskiej, podczas studiów pisał panegiryki; służył przy dworze króla Jana Kazimierza. W latach 1650 i 1653 posłował do Moskwy. W 1653 walczył przeciwko Szwedom i Moskwie, w l. 1660-1662 przebywał w moskiewskiej niewoli. Autor 2 *Diariuszy*, w których opisał życie i byt w Moskwie, a także epizody sejmowe. *Diariusze* wydał Michał Baliński w Wilnie w 1859.

A. Korszunau, Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi, t. 1, Minsk, 1984, s.23.

Obuchowicz Teodor Hieronim, ur. w 1642, zm. 14.04.1707; pamiętnikarz. Od 1679 podkomorzy, a od 1700 – kasztelan nowogródzki, starosta cyryński. Autor *Diariusza*, w którym opisał wypadki i życie polityczne WKL od 1656 do wojny północnej. *Diariusz* wydał Michał Baliński w Wilnie.

A.Korszunau, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1., Minsk, 1984, s. 24.

Ochenkowski Henryk, ur. 1872, zm. 1925; mąż Heleny Romer-Ochenkowskiej; nowelista, historyk sztuki. Publikował nowele, m.in. w *Znad Wilii i Niemna* (1906).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 255.

„Oda do młodości", wiersz Adama Mickiewicza, powstał w Kownie między 26 a 29.12. 1820 pt. *Do młodości*; red I, przesłaną przyjaciołom wileńskim; red. II, powstała najpewniej w 1822 w związku z przygotowaniem udaremnionego przez cenzurę druku w t. 1 *Poezji*- kopia Onufrego Pietraszkiewicza. Pierwodruk w 1827 w *Polihymnii* według jednego z krążących licznie odpisów; druk autoryzowany w t. 1 paryskiego wydania *Poezji* 1838. Utwór stanowi odbicie ewolucji filomatyzmu i inspiratorskiej w niej roli Mickiewicza. Utrzymany w poetyce ody, w jej odmianie bohaterskiej, bliski przykładom gatunku w klasycyzmie postanisławowskim, czerpie obficie z tradycji oświecenia, zarówno w sferze ideologii, jak symboliki, obrazowania, srodków stylistycznych, a zarazem jest wezwaniem, o ogromnym napięciu emocjonalnym i ładunku entuzjazmu, do walki o całkowitą, rewolucyjną przemianę rzeczywistości oraz apoteozą młodości jako siły motorycznej tej przemiany.

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 61-62.

Odyniec Antoni Edward, pseud. Innocenty Staruszkiewicz, ur. 25.01.1804 w Giejstunach w powiecie oszmiańskim na Wileńszczyźnie, zm. 15.01. 1885 w Warszawie; poeta, tłumacz, pamiętnikarz. W l. 1813-1820 uczęszczał do szkoły bazylianów w Borunach, w l. 1820-1823 studiował na Uniwersytecie Wileńskim i uzyskał stopień kandydata obojga praw, w 1821 został członkiem Związku Filaretów, przyjaźnił się z Adamem Mickiewiczem, napisał *Pieśń filaretów*: „Przecz, precz od nas smutek wszelki", będąc w więzieniu w l. 1823/1824. W 1825 osiadł w Warszawie, był członkiem redakcji „Gazety Warszawskiej", spotykał się z A. Mickiewiczem w Petersburgu, a następnie odbył z nim podróż po Niemczech, Szwajcarii i Włoszech; w l. 1831-1837 mieszkał w Dreźnie, później w Wilnie, gdzie w l. 1840-1859 był redaktorem urzędowego „Kuriera Wileńskiego". Niepopularny w kręgach patriotycznych i demokratycznych z racji klerykalno-konserwatywnych poglądów, pogrzebał się całkowicie w opinii jako współredaktor hołdowniczego tzw. *Albumu wileńskiego* (1858) i autor ogłoszonego w nim wiersza *Przyjdź królestwo Boże!* Ku czci cesarza Aleksandra II, ostro potępionego m.in. przez Juliana Klaczkę w 1860 i Kornela Ujejskiego. Od 1866 mieszkał w Warszawie, bywał w salonach literackich, zwłaszcza J. Łuszczewskiej, współpracował z „Kroniką Rodzinną". Ogłosił 2 tomy P*oezji* (1838-1842) oraz *Listy z podróży* (1875-1878) odbytej z A. Mickiewiczem; *Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie* (1879-1883). M. Dernałowicz pisze, że „mierny talent, ograniczone horyzonty, powierzchowne naśladownictwo Mickiewicza oraz romantyków niemieckich i angielskich sprawiły, że twórczość poetycka i dramatyczna (m.in. *Izora* 1929) Odyńca jest już dziś martwa. Zasłużył się jako zręczny tłumacz Byrona, T. Moore'a, Puszkina, W. Żukowskiego (...) oraz jako organizator życia literackiego". Był też wydawcą almanachu poezji „Melitele" (1829-1830), współzałożycielem „Przyjaciela Ludu" (1834), współpracownikiem Biblioteki Kieszonkowej Klasyków

Polskich. Trwałą sławę zyskał jako pamiętnikarz.

R. Skręt, *Polski słownik biograficzny*, t. 23; A. Pług, *Antoni Edward Odyniec*. „Kłosy" 1885, nr 1022-1062; M. Dernałowicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 69; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 256.

Odyniec Seweryn, ur. 10.03. 1894 w majątku Wiązowiec Ziemi Wileńskiej, zm. w 1938 ?. W Wilnie ukończył klasyczne gimnazjum z rosyjskim językiem wykładowym. W Petersburgu przez dwa lata studiował prawo. W 1919 wstąpił na Wydział Prawa i Nauk Społecznych USB. W 1920 po ewakuacji pracował jako urzędnik państwowy przy likwidacji Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich. Po przerwie kontynuował studia prawnicze w l. 1922-1925. Wchodził w skład komitetu redakcyjnego czasopisma akademickiego „Hipogryf". Wiersze publikował w „Hipogryfie" oraz „Alma Mater Vilnensis". Autor tomiku *Golf błękitny*.

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 2: Byla (Teczka): IV Ca 111 *Seweryn Odyniec*; opr. T. Dalecka.

Ogiński Michał Kazimierz, ur. 1730, zm. 31.01.1800 w Warszawie; pisarz, muzyk, właściciel teatru. Wojewoda wileński od grudnia 1764 do początku 1768, od 1768 hetman wielki litewski, polityk niepoważny i niefortunny, nie odgrywający większej roli w życiu politycznym epoki, przejawiał natomiast rozległe zainteresowania kulturalne, zwłaszcza muzyczne, komponował muzykę operową, m.in. do *Cyganów* F.D. Kniaźnina Miał własny teatr w Słoninie, który działał w l. 1771-1795. Pisał poezje dydaktyczno-satyryczne, np. *Filozof zmieniony* (1771), alegoryczne: *Mocy świata* (1781). Był autorem pieśni biesiadnych, sielanek miłosnych i innych do własnej muzyki oraz bajek. Wydał *Powieści historyczne i moralne* (1782) i *Bajki i nie bajki* (cz. 1-2 1788).

J. Michalski, A. Nowak-Romanowicz, *Polski słownik biograficzny*, t. 23; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 70.

Ogiński Michał Kleofas, ur. 25. 09. 1765 w Guzowie na Mazowszu, zm. 15.10.1833 we Florencji; kompozytor, pamiętnikarz. Muzyki uczył się u J. Kozłowskiego, był członkiem Sejmu Czteroletniego (1788-1792); w 1793 został podskarbim wielkim litewskim, w 1794 był we władzach powstańczych w Wilnie i brał udział w walkach z Rosjanami; był dowódcą oddziałów powstańczych w powiecie Wiłkomirskim, święciańskim i brasławskim. Po upadku powstania kościuszkowskiego emigrował. W 1802 powrócił na Litwę, kontaktował się z Napoleonem (napisał operę na jego cześć) oraz z carem Aleksandrem I, który mianował go senatorem. Od 1823 mieszkał we Florencji; komponował popularne polonezy (*Pożegnanie z ojczyzną*), walce i mazurki na fortepian, pieśni powstańcze. Napisał po francusku pamiętniki (1826-1827), tłum. polskie pt. *Pamiętniki o Polsce i Polakach od r. 1788 aż do końca 1815* ukazało się w 1870-1873.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, s. 233; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 258.

Oklicz Janka, wł. Mańkowski Józef, pseud. J. M-ski, Kirmaszowy P-cz, ur. w l. 1880 w powiecie święciańskim, zm. w l. 1940; białoruski publicysta, tłumacz. Od 1909 współpracował z białoruską gazetą „Nasza Niwa", wydawaną Wilnie; od 1913 współpracował z gazetą „Kurier Krajowy". Był jednym z założycieli wydawnictwa białoruskiego „Nasza Chata", tłumaczył na język białoruski utwory pisarzy polskich. Po 1918 mieszkał w Warszawie.

A. Lis, *Encyklapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 113.

Okulicz Kazimierz, ur. 1891, zm. 1981 w Londynie; publicysta, dziennikarz, polityk.

Ukończył gimnazjum w Libawie, studiował w Rydze i Petersburgu, w 1925 ukończył Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w 1915 brał udział w organizacji milicji obywatelskiej m. Wilna, w 1918 – uczestniczył w Samoobronie Wileńskiej, w 1919 pracował w Departamencie Litewsko-Białoruskim, potem we władzach administracyjnych Wilna oraz w departamencie spraw zagranicznych Litwy Środkowej, był tu szefem biura prasowego, redagował „Gazetę Krajową"; od 1926 – redaktor „Kuriera Wileńskiego"; w 1928 został posłem na sejm z ramienia BBWR; był członkiem zarządu Instytutu Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, członkiem „Klubu Włóczęgów"; podczas wojny pracował w Radzie Głównej Opiekuńczej, w 1945 był w II Korpusie gen. Władysława Andersa we Włoszech, ministrem sprawiedliwości w Rządzie RP w Londynie, redagował tam *Pamiętnik Wileński* (1972). W Wilnie publikował artykuły w „Kurierze Wileńskim" i w innych pismach wileńskich.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J.Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 258-259.

Olcha Antoni, właściwie Antoni Władysław Mirek, ur. 21.11.1914 we wsi Naprawa pod Jordanowem, zm. 24. 11. 1978 w Warszawie; poeta, prozaik, publicysta. Pochodził z rodziny chłopskiej; w 1933 ukończył seminarium nauczycielskie w Jordanowie, po wojnie Akademię Nauk Politycznych w Warszawie. Był redaktorem pism ludowych „Wieś-Jej Pieśń" (1933-1934) i „Nowa Wieś" (do 1936), tygodnika „Chłopi" (1945-1947), „Orka" (1957-1960). W 1939 uczestniczył w wojnie obronnej, w latach 1939-1941 przebywał w Wilnie, uczestniczył tu w wileńskim życiu literackim. Publikował w prasie polskiej artykuły. Po wejściu Niemców w 1941 do Wilna wyjechał do Warszawy, od 1943 działał na Podhalu; brał udział w konspiracyjnym ruchu kulturalnym.

R. Sulima, *O poezji Antoniego Olchy*. „Teatr Ludowy" 1967, nr 5; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 78.

Olenin Konstantin, ur. w 1881 r. w guberni tambowskiej w starej rodzinie szlacheckiej, zm. ?. Jego rodzina w przeszłości należała do grona przyjaciół Puszkina. Ukończył studia prawnicze w Petersburgu. W roku 1906 wydał w Moskwie swój pierwszy tomik poezji, drukował też wiersze na łamach prasy moskiewskiej. Był autorem popularnej pieśni *Spitie, orły bojewyje*, poświeconej żołnierzom, którzy zginęli w czasie wojny japońsko – rosyjskiej. W czasie wojny domowej służył w szeregach „białej" armii. Po roku 1920 znalazł się na emigracji, przebywał kolejno w Belgradzie, Paryżu, Warszawie i w Wilnie W Wilnie uczył logiki w gimnazjum, prowadził wspólnie z dwoma oficerami gwardii komis przy placu Łukiskim „Wsio pokupaju – wsio prodaju". U nich zatrzymał się w czasie pobytu w Wilnie, znany im z Rosjii, Aleksander Wiertyński. Olenin od 1923 brał czynny udział w pracach sekcji literacko-artystycznej WileńskiegoTowarzystwa Rosyjskiego (Wilenskoje Russkoje Obszczestwo), wygłaszał referaty na tematy literackie. W Wilnie w 1925 ukazał się tomik jego poezji *Preludii* (Skład Główny-Księgarnia A.G.Syrkina.), zawierający także wiersze drukowane w warszawskich pismach „Swoboda", „Za Swobodu". Autor zamieścił w nim charakterystyczne dla nastrojów emigrantów wiersze *Dawno-li* i *Chanson triste*. Wcześniej utwory publikował w prasie ukazującej się na Zachodzie („Russkaja Myśl", „Wiestnik Jewropy"). Z prasą wileńską współpracował od 1921, publikując wiersz *Ludi kakimi-to strannymi stali...* w piśmie „Wilenskoje Utro". Drukował także w warszawskim czasopiśmie „Mołwa". Jego utwór zamieszczono w zbiorku *Antołogija russkoj poezii w Polsze*, Warszawa 1937. Tłumaczył utwory poetów polskich: A. Mickiewicza (fragmenty *Pana Tadeusza*), J. Słowackiego, B. Leśmiana i

poetów francuskich. Dzięki posiadaniu dyplomu prawnika, otrzymał stanowisko sędziego w sądzie w Sarnach. Do 1938 publikował swoje wiersze w gazecie wileńskiej „Russkoje Słowo". W Równem w 1939 ukazał się jego tomik poezji pt. *Nieskolko słow*. Recenzenci jego poezji trafnie określali go jako czołowego poetę rosyjskiej emigracji w Polsce Po wybuchu wojny i wkroczeniu Czerwonej Armii po prostu znikł. Jako oficer gwardii, urzędnik państwowy i autor antyradzieckich utworów, mógł obawiać się represji..

P.Ławriniec, Russkaja litieratura Litwy XIX – pierwaja połowina XX wieka, Vilnius 1999, s. 147-150; T.Zienkiewicz, Russkaja litieraturnaja sreda w Polsze w 1918-1939 godach, w : Chudożestwiennoje myszlenije w litierature XVIII-XX wiekow, Kaliningradzki Gosudarstwiennyj Uniwiersitiet, Kalingrad 1996, 13-21; opr. T. Zienkiewicz.

Olszewski Jakub, ur. ok. 1586, zm. 1634 w Wilnie; autor kazań, jezuita. Studia humanistyczne ukończył w Pułtusku, do zakonu wstąpił w 1603, w l. 1605-1608 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w l. 1610-1613 studiował teologię w Akademii Wileńskiej i w Nieświeżu, w l. 1614-1619 wykładał w Braniewie i w Akademii Wileńskiej, gdzie w 1618 uzyskał magisterium z filozofii. W l. 1619-1620 był dyrektorem studiów wyższych w Pułtusku, w l. 1620-1631 – profesor teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej, gdzie też w 1623 uzyskał stopień doktora teologii, pełnił funkcje dziekana Wydziału Filozoficznego, potem Wydziału Teologicznego oraz wicekanclerza Akademii. W l. 1627-1634 był kaznodzieją polskim w kościele św. Jana w Wilnie, ogłosił drukiem 11 kazań okolicznościowych (Wilno 1627-1634).

Myślicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s.170-171; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 261.

„Ondyna Druskienickich Źródeł" Pismo zbiorowe dla zdrowych i chorych. Red. w 1844-46 w Druskiennikach Ksawery Wolfgang. Drukowane było w Grodnie, cenzurowane oraz rozpowszechniane w Wilnie. Do współpracowników należeli m.in.: T. Narbutt, J.I. Kraszewski, R. Podberski, A. Groza, A.E. Odyniec, W. Syrokomla.

Opr. H. Dubowik

Onoszko Jan, ur. ok. 1775 w powiecie bychowskim na Białorusi, zm. w 1820 lub 1827; poeta. Dokładne fakty z życia Onoszki nie zachowały się. Prowadził życie tułacze, wędrował po Białorusi i Litwie, pisał panegiryki dla szlachty, wiersze satyryczne, które czytał w karczmach; napisał poemat *Bibeida*, rozpowszechniany w rękopisach. Zmarł w nędzy i osamotnieniu. W 1828 T. Wróblewska wydała w Połocku jego *Utwory poetyckie*, P. Medeksza włączył wiersze Onoszki do zbiorku *Wieniec z paproci* (Wilno 1842).

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 121.

Orda Jerzy, syn Karola i Marii ze Smolków, ur. 23.03.1905 w Nowoszycach na Polesiu, zm. 6.06.1972 w Wilnie; publicysta, historyk sztuki. W l. 1917- 1923 uczęszczał do gimnazjum Wojciecha Górskiego w Warszawie, w 1923 wstąpił na wydział filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego i zetknął się tam z archiwistyką. W 1926 przeniósł się do Wilna, gdzie kontynuował studia historyczne na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego. W tymże roku wszedł do zarządu Koła Historycznego Słuchaczy USB. W l. 1927-1928 pełnił funkcję prezesa Koła. Z jego inicjatywy powstała w Kole sekcja poznawania Wilna. Prowadził w Kole ożywioną działalność, wygłaszał odczyty, pisał artykuły. Już w 1928 ukazał się drukiem jego artykuł *O kulcie pogańskim w dawnym Wilnie*, później ogłosił pracę pt. *Symbolika rzeźb kościoła św. Piotra i Pawła* (1933). W 1933 uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy *Dzieje*

Pińska do połowy XVII w., napisanej pod kierunkiem prof. Stanisława Kościałkowskiego. W l. 1933-1935 wykładał historię sztuki w Wileńskim Studium Teatralanym, współpracował z wileńską Rozgłośnią Polskiego Radia. W 1935 został członkiem zespołu redakcyjnego pisma „Poprostu". W piśmie tym ogłosił szereg artykułów, m.in. *Jeszcze raz sprawa białoruska* (1935), *Katolicy a wojna* (1935), *Człowiek bez fraka jest szują* (1936). Pod koniec lat trzydziestych był pracownikiem Archiwum Państwowego w Wilnie. W okresie drugiej wojny światowej brał udział w tajnym nauczaniu w Wilnie, okresowo ukrywał się. Po zakończeniu wojny pozostał w Wilnie. Do 1957 żył w trudnych warunkach materialnych, był zatrudniony początkowo jako pracownik fizyczny, potem pracował w Archiwum Miasta Wilna, był bibliotekarzem w Muzeum Sztuki, pracował w Instytucie Historii Litewskiej Akademii Nauk, w Muzeum Historii i Etnografii w Wilnie. W 1957 rozpoczął pracę w Centralnym Archiwum Historycznym Litwy. W 1960 ogłosił po litewsku artykuł *Trakų pusiasalio pilis* (*Zamek na półwyspie półwyspie Trokach*), następnie wspólnie z dr Rimantasem Jasasem opracował i przygotował do duku zbiór dokumentów archiwalnych pt. *Lietuvos valstiečių ir miestolėnų ginčiai su dvarų valditojais* (*Spory litewskich włościan i mieszczan z ziemianami*, 1961). Po 1945 aktywnie uczestniczył w życiu kulturalnym Polaków, zamieszkałych w Wilnie i na Wileńszczyźnie, był doradcą, a nierzadko i nauczycielem. Znał doskonale miasto i jego zabytki. Był znaną postacią w życiu kulturalnym Wilna lat trzydziestych i w okresie powojennym. Jako wybitny znawca wileńskich dziejów i zasobów archiwalnych służył zarówno przed, jak i po wojnie pomocą wielu badaczom z Polski i Litwy. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Polski słownik biograficzny, t. 24; J. Zagałowa, „Kurier Wileński" 1992; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 141-142.

Ordyniec Jan Kazimierz Romuald, ur. 1797, zm. 1863; redaktor, tłumacz, krytyk literacki. Ukończył Liceum Krzemienieckie oraz w 1824 studia na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Wileńskiego. Był bibliotekarzem St. Zamoyskiego, w l. 1826-1829 redaktorem „Dziennika Warszawskiego". W 1831 był członkiem Towarzystwa Patriotycznego; na emigracji – członkiem Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu, w l. 1854-1862 kustoszem Biblioteki Polskiej. Pisał poezje, tłumaczył z języka niemieckiego powieści historyczne Aleksandra Bronikowskiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 263.

Orlicz Michał, Lowenstark, pseud. Jan Budzikowski, ur. 1893, zm. 1970; krytyk teatralny. Szkołę średnią ukończył w Tarnowie w 1911, studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, podczas pierwszej wojny światowej był oficerem armii austriackiej i Wojska Polskiego, potem organizował życie teatralne w Bielsku Białej i w Wilnie, był recenzentem teatralnym gazety „Nasz Kraj" oraz członkiem miejskiej komisji teatralnej w Wilnie; w l. 1919-1920 był aktorem teatru w Mińsku i założycielem teatru żołnierskiego, potem w Warszawie działał w Naczelnej Radzie Artystycznej ZASP i w l. 1922-1923 redagował „Scenę Polską", pod jego redakcją ukazało się wydawnictwo *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej*; w l. 1927-1928 i 1928-1929 był kierownikiem literackim „Reduty" w Wilnie, wygłaszał prelekcje przed spektaklami; w 1935 opublikował pracę *Polski teatr współczesny*; w czasie wojny reżyserował przedstawienia amatorskie w Wilnie, po 1945 pracował w teatrach łódzkich i PWST, propagował amatorski ruch teatralny.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 264.

Orzeszkowa Eliza, z Pawłowskich, 2 voto Nahorska, ur.6.06.1841 w Miłkowszczyźnie na Grodzieńszczyźnie, zm. 18.05.1910 w Grodnie; powieściopisarka, publicystka. Pochodziła z zamożnej rodziny ziemiańskiej, w l. 1852-1857 uczyła się na pensji sakramentek w Warszawie; w 1858 poślubiła P. Orzeszkę, l. 1859-1863 spędziła w majątku męża Ludwinowie pod Kobryniem. Prowadziła tam pracę oświatową wśród ludu. Brała udział w służbach pomocniczych powstania styczniowego, ukrywała w swym domu Romualda Traugutta. Po zesłaniu męża w 1865 do guberni permskiej wróciła do Miłkowszczyzny. W 1869 uzyskała unieważnienie małżeństwa i osiadła w Grodnie. Od 1879 była współwłaścicielką wypożyczalni i księgarni wydawnictw w Wilnie, która w ciągu dwóch i pół lat opublikowała 22 tytuły, ponadto dwa kalendarze oraz kilka numerów pisma humorystycznego „Alfabet". W 1882 firma została zamknięta, a Orzeszkowa skazana na internowanie przez trzy lata w Grodnie, co przeciągnięto do lat pięciu. W 1894 zaślubiła S. Nahorskiego, legalizując prawie 30-letni związek. Dwukrotnie była wysuwana do nagrody Nobla (1905, 1909). W 1906 otrzymała lwowską nagrodę im. F. Kochmana. Była ściśle związana z Wilnem, w swoim wydawnictwie „E.Orzeszkowa i S-ka" wydała studia *Patriotyzm i kosmopolityzm* oraz *O Żydach i kwestii żydowskiej*, w 1910 opublikowała w Wilnie zbiór *Gloria victis*. Swoją bibliotekę przekazała Wileńskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk, którego była współzałożycielką i pierwszym członkiem honorowym. Wiele swoich dzieł poświęciła Litwie i Białorusi, nie zabrakło w nich również Wilna: w tym mieście toczy się akcja powieści *Widma* (1881), *Rodzina Brochwiczów* („Kłosy" 1876), w utworach *Milord* i *Bańka mydlana* („Kraj" 1882-1883). Napisała i opublikowała wiele powieści i nowel, stała się znaną i uznaną pisarką za życia. Twórczość jej inspirowała w pewnym stopniu Stefana Żeromskiego, Władysława Stanisława Reymonta, Marię Dąbrowską. W całości spuścizna jej ma wartośc dokumentu historycznego, w którym odbił się obraz życia społeczeństwa na ziemiach wschodnich drugiej połowy XIX wieku. Za granicą uzyskała popularność dzięki licznym przekładom. Pochowana na cmentarzu w Grodnie.

E. Jankowski, *Polski słownik biograficzny*, t. 24; I. Drogoszewski, *Eliza Orzeszkowa* (1841-1910). Warszawa 1933; E. Jankowski, *Eliza Orzeszkowa*. Warszawa 1980; M. Romankówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 113-114.

Ostrowski Jerzy, ur. 9.01. 1897 w Chodlu na Lubelszczyźnie, zm. 27.11. 1942 w Mauthausen-Gusen (Niemcy); powieściopisarz, pedagog. W l. 1906-1914 uczęszczał do prywatnego gimnazjum w Lublinie, podczas pierwszej wojny światowej był oficerem w wojsku rosyjskim, potem w Wojsku Polskim, do 1921 r. studiował ekonomię na Uniwersytecie Poznańskim oraz w Instytucie Pedagogicznym w Warszawie; pracował jako dyrektor szkół. W l. 1927-1928 był instruktorem oświatowym w Brazylii, w l. 1931-1933 – okręgowym wizytatorem szkół Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego, w wileńskim radiu prowadził poradnik wychowawczy dla młodzieży, redagował pismo „Ster" (1932); w 1939 wrócił do kraju z Kanady, brał udział w ruchu oporu, podczas próby przedostania się na Węgry został wydany Niemcom, zmarł w obozie Mauthausen-Gusen. Wydał powieści *Obok życia* (1924), *Sztandar na maszcie* (Warszawa 1925), Chorągiew na dachu (Warszawa 1925), pisał opowiadania i reportaże, w Wilnie w 1939 wystawiono jego sztukę *Boguburcy*.

Polski słownik biograficzny; Słownik współczesnych pisarzy polskich; Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 267.

Osiński Alojzy, ur. 4.03.1770 w Ziemi Chełmińskiej, zm. 10.06.1842 w Ołyce; historyk

literatury, autor kazań, pijar. Uczył się w szkołach pijarskich w Radomiu, do zakonu pijarów wstąpił w 1784 lub 1786; w l. 1787-1788 studiował w Szczuczynie i w l. 1789-1790 – w Łomzy. W 1791 uczył w szkole pijarskiej w Chełmie Lubelskim. W l. 1796-1798 był profesorem wymowy w Łomży, w l. 1799-1800 wykładał dla kleryków pijarskich literaturę łacińską i polską w Szczuczynie. Debiutował książeczką *Nauka ojca dana synowi jadącemu do akademii* (Warszawa 1801). W l. 1806-1824 wykładał literaturę łacińską i polską w Liceum Krzemienieckim; w 1824 został kanonikiem w Wilnie i był deputatem do sądów wileńskich; na Uniwersytecie Wileńskim uzyskał w 1827 stopień magistra, w 1828 – doktora teologii; w l. 1833-1839 był rektorem Akademii Duchownej w Wilnie. Wydał 3 tomy *Słownika mitologicznego z przyłączeniem obrazopisma* (1806-1812), *O życiu i pismach ks. Piotra Skargi* (1812); wydał też kazania, tłumaczył poetów łacińskich.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939, s. 315-319; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 55-63; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 266.

P

Pac Stefan, ur. 1587, zm. 17.11. 1640 w Wilnie; pamiętnikarz. Litewski magnat, student w Padwie i Bolonii (1609); w 1610 przebywał przy królewiczu Władysławie pod Smoleńskiem, w 1611 był sekretarzem królewskim, w 1615 pisarz wielki litewski, w 1626 referendarz wielki litewski, w 1630 podskarbi wielki litewski; od 1635 podkanclerzy litewski. Zaufany dworzanin Zygmunta III, w l. 1624-1625 towarzyszył królewiczowi Władysławowi w podróży po Europie, odbywanej pod pretekstem pielgrzymki do Loreto (Niemcy, Holandia, Belgia, Szwajcaria, Włochy, Austria, Czechy); prowadził szczegółowe notatki podróżne, z których po 1632 sporządził polski diariusz podróży (rękopis zaginął w 1945 w Berlinie), wydany pt. *Obraz dworów europejskich na początku XVII w.* przez J.K. Plebańskiego (1854). Dziennik ten, obok analogicznych prac J. Hagenawa, A. Kazanowskiego i A. S. Radziwiłła, należy do głównych źródeł prezentujących polskie reakcje na kulturę Zachodu.

W. Czapliński, *Polski słownik biograficzny*, t. 24; A. Litwornia, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1985, s. 126.

„Pamiętnik Naukowo-Literacki". Pismo zbiorowe umiejętności, literatury i sztuki, dwumiesięcznik wydawany w l. 1849-1950 (razem 6 zeszytów) w Wilnie przez Romualda Podbereskiego, finansowany przez Zofię Klimańską. Ściśle związany z kręgiem „Gwiazdy", którego przedstawiciele stanowili trzon współpracowników pisma, różnił się od niej unikaniem polemik z petersburskim ogniskiem konserwatyzmu, za jej wzorem zaś głównie kładł nacisk na krytykę literacką, prezentowaną możliwie przystępnie, najchętniej w formie dyskusji. Utwory literackie zamieszczone w piśmie były jednoznacznie romantyczne, najczęściej epigońskie; wyróżniały się korzystnie liryki i gawędy Władysława Syrokomli, wiersze Edwarda Żeligowskiego.

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w latach 1832-1851.* Warszawa 1966; Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 132.

„Pamiętniki kwestarza", powieść Ignacego Chodźki, wydana w Wilnie w 1843-1845, t. 1-3, jako III seria *Obrazków litewskich*. „Pamiętnikarz" Michał Ławrynowicz – dworzanin magnacki przeistoczony (dość przypadkowo, w wyniku konfliktu z chlebodawcą) w jeżdżącego po kweście braciszka bernardyńskiego – opowiada o czasach od lat osiemdziesiątych XVIII w. do 1812; pamiętnikarska konwencja narracji, zbliżająca do powieści tradycyjnej, podkreśla autentyczność przekazywanej tradycji. Utwór stanowi udaną próbę włączenia poetyki gawędy szlacheckiej w strukturę powieściową.

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 135.

„Pan Tadeusz", czyli Ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 we dwunastu księgach wierszem, poemat Adama Mickiewicza, pisany (z przerwami) od jesieni 1832 do 13.02.1834, wydany w Paryżu 1834, t. 1-2. Pierwsze księgi powstały w okresie żywej działalności poety w środowisku emigracyjnym i nadziei na rychłe zmiany polityczne w Europie; późniejsze rozgorycze-

nie Mickiewicza, zawiedzionego w owych nadziejach i zrażonego sporami w łonie emigracji, nie mącąc nastroju dzieła, znalazło wyraz dopiero w lirycznym *Epilogu*, pozostawionym w brulionie. Sytuacja wygnańca wpłynęła na wybór tematu, który pozwolił pokazać kraj ojczysty, jego przyrodę i mieszkańców; odsunięcie akcji w przeszłość dało sposobność do przedstawienia ginących już typów ludzkich i obyczajów, oraz powiązanie tej akcji z wydarzeniami historycznymi – do zakończenia utworu wizją wyzwolenia Litwy; wyraziło się w niej również marzenie o przyszłym wyzwoleniu ojczyzny i powrocie do kraju. Temat poematu był więc zgodny z założeniami romantycznego historyzmu i regionalizmu, dzieło jednak nie mieści się w ścisłych ramach poetyki romantycznej: odkrywa piękno codziennego bytowania, zwykłego szczegółu. Akcja rozgrywa się podczas kilku dni późnego lata 1811 (księga I-X) oraz nocy i dnia wiosennego 1812 (XI-XII) w Nowogródzkiem: w majątku zasobnego szlachcica sędziego Soplicy – Soplicowie, w pobliskim zrujnowanym zamku magnackiego rodu Horeszków i w zaścianku szlacheckim Dobrzynie; ani ścisła lokalizacja geograficzna, ani określenie czasu akcji według kalendarza nie jest możliwe, poeta bowiem łączył autentyczne szczegóły w fikcji poetyckiej. Rzecz dzieje się w środowisku zamożnej i drobnej szlachty; występuje też młody magnat Hrabia – krewny Horeszków, żydowski karczmarz Jankiel-patriota polski, chłopi pojawiają się scenach zbiorowych.

Z. Stefanowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 137-138.

Paprocki Franciszek, ur. 10.06. 1723 na Białorusi, zm. po 2.07.1805 prawdopodobnie w Warszawie; publicysta, redaktor, wydawca, historyk, geograf, jezuita. Kształcił się w kolegium jezuickim w Połocku, nowicjat odbył w 1740-1742 w Wilnie, studiował w 1742-1752 w Słucku, Nieświeżu, Grodnie, Wilnie i Warszawie; w l. 1757-1760 wykładał w Akademii Wileńskiej filozofię i język francuski, w l. 1762-1763 był kierownikiem drukarni akademickiej, w której publikował do 1763 „Kurier Litewski" z dodatkami; w 1763-1765 był regentem wileńskiego Collegium Nobilium, w l. 1765-1768 – rektorem kolegium w Kownie, w l. 1768-1773 – prokuratorem jezuickiej prowincji litewskiej. Publikował prace historyczne i geograficzne, wydał m.in. *Domowe wiadomości polskie i Wielkiego Księstwa Litewskiego* (1753), *Domowe wiadomości o Wielkim Księstwie Litewskim z przyłączeniem historyi tegoż narodu* (1763), od 1757 publikował „Kalendarzyki polityczne" w duchu Oświecenia.

M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 370; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 274.

Parczewski Stanisław, ur. 1803, zm.1830; literat, teolog. Uczył się w Połocku i Petersburgu, w 1825 ukończył Seminarium Główne przy Uniwersytecie Wileńskim, uzyskując doktorat na podstawie dysertacji, opublikowanej w Wilnie; po otrzymaniu stypendium wyjechał na studia uzupełniające do Wiednia i Rzymu; był autorem nieukończonej powieści historycznej, wysoko ocenionej przez Mickiewicza.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 276.

Paszkiewicz Dionizy, lit. Poška Dionizas, syn Adama i Barbary z Łopattów, ur. ok. 1765 w majątku Lełajcie na Żmudzi, zm. 30.04. 1830 w Bordziach na Żmudzi; polsko-litewski poeta. Kształcił się w kolegium jezuickim w Krożach, od 1784 praktykował w kancelarii adwokackiej w Rosieniach; w 1786 otrzymał patent adwokata; pracował w sądzie ziemskim w Rosieniach; do 1791 był adwokatem, następnie był rejentem sądowym, w l. 1813-1817 – sekretarzem sądowym, w l. 1818-1820 – pisarzem sądu ziemskiego. Około 1790 zamieszkał we własnym

majątku Bordzie, w 1792 ożenił się z Urszulą Sosnowską. W Bordziach zasłynął jako działacz na niwie litewskiego odrodzenia narodowego. Pisał wiersze po polsku i litewsku; prowadził szeroką korespondencję ze znanymi wówczas ludźmi oświaty i nauki, takimi jak Kajetan Niezabitowski, biskup Józef Arnulf Giedroyć, Joachim Lelewel, Tadeusz Czacki, Piotr Keppen. W majątku Bordzie w tysiącletnim pniu dębowym „Baublisie", z wyciętymi w nim drzwiami i okienkami, urządził altanę, a potem słynne muzeum. Wspomina je Adam Mickiewicz w IV księdze *Pana Tadeusza*. Utwory w języku polskim publikował w 1818 w „Tygodniku Wileńskim" i „Wiadomościach Brukowych", w 1829 w „Dzienniku Warszawskim". Tłumaczył utwory literatury polskiej na język litewski, a w l. 1825-1830 układał *Słownik języka litewskiego, polskiego i łacińskiego*. Największe jego dzieło, dzięki któremu wszedł do literatury litewskiej, to poemat *Mužikas Žemaičių ir Lietuvos* (*Chłop żmudzki i litewski*), napisany w l. 1815-1825, wydany drukiem w 1886 w czasopiśmie „Aušra„. W 1829 ogłosił po polsku *Rozmyślania wieśniaka rolnika o historyi narodu litewskiego i żmudzkiego, oraz o jego języku* („Dziennik Warszawski" 1929).

Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej. Zarys.* Wrocław 1986, Wrocław.39-42; *Lietuvi; literaturos istorija. XIX amžius*. Vilnius 2001, s.603-611; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t. 1. Warszawa 2003, s. 68-71.

Paszkiewicz Jan Kazimierz, żył w 1 połowie XVII w., pochodził z Oszmiańszczyzny; poeta. Znany jest jeden jego wiersz *Polska kwitnie łaciną* (opublikowany w 1842). Utwór datowany jest 1621 i wzmiankowany w Słuckim wykazie Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1529. Jest tam jeszcze 5 autografów poety, oraz zapisy innych osób, co -według Kisielowa- oznacza, że w pierwszej połowie XVII w. rękopis znajdował się w Wilnie i prawdopodobnie tam powstał w/w wiersz.

H. Kisialou, *Hieroi i muzy*. Minsk 1982; W. Czamiarycki, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 232; opr. M. Jackiewicz.

Paszkiewicz Jakub, ur. 1597 na Żmudzi, zm. 12. 04.1656 w Poszawszu koło Kielm na Żmudzi; autor kazań, jezuita. Pracował w misjach jezuickich na Żmudzi, na Łotwie, w Kownie i Krożach. Ułożył zbiorek kazań, które prawdopodobnie wydał w Wilnie, jednakże nie zachował się ani jeden egzemplarz jego kazań.

V. Biržiška, *Aleksandrynas, t.*1. Chicago 1960, s. 262; *Encyklopedia wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564-1995*. Warszawa 1996, s. 849.

Paszkowicz Szymon, ur. 29.10. 1717 na Białorusi, zm. 27.10. 1772 w Nieświeżu (dziś Białoruś); autor dramatów szkolnych. W l. 1749-1751 był profesorem poetyki i retoryki w Akademii Wileńskiej. W 1750 w Wilnie wystawiono jego tragedię *Bellum amoris*.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 103-104; K, Mačiulytė, *Lietuvos literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 374-375.

Paukszta Eugeniusz, ur. 9. 08. 1916 w Wilnie, zm. 21.05.1979 w Inowrocławiu; prozaik, publicysta. Ukończył gimnazjum w Wilnie w 1938, studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego. Debiutował jako nowelista w prasie wileńskiej w 1938, w radiu wileńskim prowadził audycję *Przechadzki po Wilnie*. W okresie okupacji był żołnierzem Armii Krajowej, redaktorem pism konspiracyjnych; więziony w obozie koncentracyjnym w Prowieniszkach pod Kownem. Po wojnie wyjechał do Polski, osiadł początkowo w Gliwicach, następnie w Poznaniu. Był działaczem Polskiego Związku Zachodniego, zastępcą redaktora naczelnego „Polski Zachodniej" (1947), stałym korespondentem „Odry" (1947-1950), w l. 1953-1955 prezesem poznańskiego oddziału ZLP; Od 1972 był redaktorem „Kroniki Wielkopolskiej". Większość jego obfitego

dorobku pisarskiego wiąże się z tematyką Ziem Zachodnich, zwłaszcza z Ziemią Lubuską oraz regionem warmińsko-mazurskim, którym zainteresował się jako jeden z pierwszych po wojnie.

W. Maciąg, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 151.

Pauliukouski Uładzisłau, Pawlukowski Władysław, ur. 1(13). 05. 1985 we wsi Inica, powiatu nowogródzkiego (obecnie rejon stołpcowski, Białoruś), zm. 8.09 (wg. innych informacji 8.11). 1955 w Wilnie; białoruski poeta, prozaik, tłumacz, etnograf i malarz. Szkołę początkową ukończył w Stołpcach, następnie szkołę miejską ukończył w Nowogródku. Pracował w kancelarii majątku Radziwiłła. Studiował w Szkole Sztuki w Charkowie. Podczas pierwszej wojny światowej był chorążym, pisarzem pułkowym w sztabie 530. pułku piechoty. W 1920 wrócił do wsi rodzinnej Inica, a w połowie lat dwudziestych zamieszkał w Wilnie. W latach 1925-1927 był związany z białoruską „Hromadą", publikował artykuły w piśmie „Hromady". Współpracował z czasopismami białoruskimi „Małanka", „Szlach Moładzi", „Awadzień". Jako grafik opracowywał kalendarze, książki i podręczniki. W 1926 został aresztowany i osadzony w więzieniu na Łukiszkach, w 1927 przez sąd apelacyjny został zwolniony z więzienia. W 1939 po raz drugi został aresztowany i osadzony w Berezie Kartuskiej, skąd wyzwoliła go armia sowiecka. Powrócił do Wilna i w 1940 został pracownikiem Muzem Białoruskiego im. Iwana Łuckiewicza. Po likwidacji tego muzeum w 1945 został dyrektorem Muzeum Literackiego im. Aleksandra Puszkina, na tym stanowisku pracował do 1948, w sierpniu tego roku został aresztowany przez NKWD i w Mińsku osądzony na 10 lat katorgi. Po śmierci Stalina, w 1953 wrócił do Wilna chory i sparaliżowany. Jako poeta białoruski debiutował w 1926 w Wilnie. Były to wiersze – reminiscencje z więzienia na Łukiszkach. W końcu lat dwudziestych zajął się publicystyką. W tym czasie wydał pierwsze książki: *Son Hauryły i roznyja wierszy* (Wilno, 1928, pod pseud. Uład-Inicki), *Apawiadanni* (Wilno, 1929, pod pseud. Uład-Inicki), *Klim babaju i inszyja żarty* (Wilno, 1929). W latach trzydziestych publikował utwory literackie i artykuły publicystyczne w czasopismach „Szlach Moładzi", „Biełaruskaja Krynica". Zajmował się także przekładami. Przetłumaczył na język białoruski opowiadania Lwa Tołstoja (Wilno, 1928). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 4., Minsk, 1994, s. 507-508.

Pawlikowski Michał Kryspin, ur. 6.11.1893 r. w Mińsku, zm. 30. 05. 1972 r. na Wyspach Hawajskich; prozaik, krytyk. W latach 1913-1917 studiował prawo na Uniwersytecie w Petersburgu, które kontynuował od 1921 do 1923 na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1926 rozpoczął współpracę ze „Słowem" w Wilnie. Pasjonował się myślistwem. W latach 1926-1939 redagował w"Słowie" dodatek łowiecki *Gdzie to, gdzie zagrały trąbki myśliwskie*. Od początku drugiej wojny światowej przebywał w Wilnie, gdzie współpracował z „Gazetą Codzienną". W 1940 przedostał się do Szwecji. Od marca 1943 przebywał w Londynie, gdzie od 1946 do 1949 współpracował z wydawanym przez Stanisława Mackiewicza „Lwowie i Wilnie". W 1956 osiedlił się w Kalifornii, gdzie pracował jako lektor na wydziale slawistyki University of Kalifornia w Berkeley. Od 1961 na emeryturze. W 1966 otrzymał nagrodę ZPPnO za całokształt twórczości. Debiutował w 1914 opowiadaniami *Pojedynek* i *Sielanka*, opublikowanymi na łamach pisma „Przegląd Wileński". Twórczość. *Prawo. Komentarz dla województw wschodnich, dołączeniem rozporządzeń wykonawczych kalendarza myśliwskiego* (Wilno 1929), *Poezja niefortunnych łowów* w: *Myślistwo wschodnie. Księga pamiątkowa łowiectwa wschodniego* (Wilno 1935, 1936), *Wisła*

(Warszawa 1939), *Sumienie Polski. Rzecz o Wilnie i Kraju Wileńskim* (Londyn 1959), *Dzieciństwo i młodość Tadeusza Irteńskiego* (Londyn 1959), *Wojna i sezon* (Paryż 1965, Warszawa 1989), *Brudne niebo* (Londyn 1971).

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, Mały Słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980, Warszawa 1992, s. 268-269; T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku* XX w. (do roku 1921), Olsztyn, 1997; opr. M. Jackiewicz.

Pawłowicz Edward Bonifacy, pseud. Edward znad Świtezi, Jasieńczyk, ur. 7.06. 1825 w Wilkiszkach koło Turgiel na Wileńszczyźnie, zm. 7.06.1825; pamiętnikarz, malarz. Uczył się w Żyrowiczach, Słoninie, w 1836 ukończył gimnazjum w Słucku; prywatne lekcje rysunku i malarstwa pobierał w Wilnie u Kanuta Rusieckiego i Karola Rypińskiego; w l. 1849-1853 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu; w l. 1853-1856 podróżował po Europie i kopiował arcydzieła w muzeach, w 1859 uzyskał w Petersburgu dyplom nauczyciela rysunku, przyjechał do Nowogródka i tam w gimnazjum uczył rysunku. W 1863 został aresztowany i zesłany do Pietrozawodska i Ołońca. W l. 1867-1869 pracował w prywatnej szkole malarskiej M. Łubieńskiej w Warszawie; Od 1870 mieszkał we Lwowie, gdzie do 1905 był kustoszem Muzeum Lubomirskich. Malował portrety, obrazy religijne, pejzaże. Autor pamiętników: *Wspomnienia znad Wilii i Niemna* (1882), *Wspomnienia. Nowogródek – więzienie – wygnanie* (1887), *Z podróży po Litwie* (1890), *Moje wspomnienia z czasów szkolnictwa na Litwie* (1904).

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1984, s. 223; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 279.

Pazniak Janka, Poźniak Jan, pseud. Dudar, Janka Dudar, ur. w 1887 w Sobotnikach w powiecie oszmiańskim, zm. po 10.1939 (przypuszczalnie rozstrzelany przez NKWD); białoruski poeta, publicysta, redaktor. Pochodził z katolickiej rodziny chłopskiej. Otrzymał wykształcenie muzyczne, w l. 1918-1920 był organistą w kościele w Ławaryszkach pod Wilnem, potem został organistą w kościele św. Jana w Wilnie. W l. 1913-1915 wspólnie z A. Byczkouskim i Jadwihinem Sz. wydawał w Wilnie gazetę „Biełarus", był działaczem białoruskiej pratii chrześcijańsko demokratycznej, publikował artykuły w gazecie „Krynica" i „Biełaruskaja Krynica". W l. 1928-1936 wydawał w Wilnie gazetę „Biełaruskaja Krynica", w 1938 – gazetę „Chryscijanskaja Dumka". W październiku 1939 w Wilnie został aresztowany przez NKWD i wkrótce stracony. Miejsce śmierci i pochówku nie jest znane. Wiersze białoruskie oraz prozę drukował głównie w czasopismach białoruskich, wydawanych w Wilnie: „Krynica", „Biełaruskaja Krynica", „Chryscijanskaja Dumka".

I. Bahdanowicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s. 434.

Pażowski, Pazowski, Józef, ur. 12.08.1721 w Reszlu na Warmii, zm. 6.09. 1785 w Wilnie; pisarz, jezuita. Kształcił się na Warmii i w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat teologii; w l. 1751-1753 uczył w Akademii Wileńskiej poetyki i retoryki, był też profesorem historii, kaznodzieją w kościele św. Jana. Opracował po łacinie historię Nowogródka pt. *Nowogrodecum, ducum Novogrodensium olim regia urbs* (Wilno 1759), zbiór kazań pt. *Kazania niedzielne* (t. 1-2 1778, 1783).

J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579-1831)*, t. 3. Kraków 1899-1900, s. 286; L. Janowski, *Słownik bibliograficzny Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939, s. 326; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od połowy XV w. do 1945*. Warszawa 1963, s. 216-217.

„Perkunas", tygodnik satyryczno-humorystyczny wydawany w Wilnie od 06 do 08 1910 przez Franciszka Olechnowicza, później

znanego pisarza i dramaturga białoruskiego znanego pod nazwiskiem Franciszak Alachnowicz. Pismo zostało zawieszone z powodu zamieszczania rysunków satyrycznych o charakterze antyrosyjskim.

Opr. I. Fedorowicz.

Perthees Ludwik, ur. ok. 1820 w Wilnie, zm. 1887; poeta, tłumacz. Gimnazjum ukończył w Wilnie; publikował wiersze i przekłady z języka rosyjskiego w czasopismach wileńskich: „Athenaeum", „Kurier Wileński"; należał do grupy Adama Honornego Kirkora, wydał w Wilnie w l. 1842-1845 trzy tomiki poezji. Stanisław Moniuszko skomponował muzykę do jego wiersza *Pierwsze wrażenie*. Po bankructwie majątku matki od 1858 pracował w administracji dóbr Branickich.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 281.

Petkevičaitė-Bitė Gabrielė, ur. 30.03.1861 w majątku Puzyniszki w powiecie poniewieskim, zm. 14.06.1943 w Poniewieżu; litewska pisarka, dramaturg. Pochodziła z polskiej szlacheckiej rodziny, ojciec jej był lekarzem w Johaniszkielach (Joniškėlis). Uczyła się w domu rodzinnym, następnie w 1878 ukończyła gimnazjum niemieckie w Mitawie na Łotwie, w l. 1885-1886 uczyła się na kursach pszczelarskich w Deltowie koło Wiłkomierza, pomagała ojcu lekarzowi w Johaniszkielach. Ok. 1899 włączyła się do ruchu litewskiego, była jedną z organizatorek litewskiego teatru amatorskiego w Połądze. W 1908 przyjechała do Wilna, rozpoczęła pracę w litewskiej gazecie „Vilniaus Žinios", następnie w l. 1909-1914 w redakcji „Lietuvos Žinios". W 1919 wyjechała do Poniewieża, gdzie pracowała jako nauczycielka, w l. 1920-1922 była posłanką na sejm litewski. Debiutowała w 1894 w prasie litewskiej, wydawanej w Prusach. W 1905 w Wilnie wydała zbiór opowiadań *Krislai*, w okresie międzywojennym następne utwory literackie: *Ad astra* (1933), *Karo metų dienoraštis* (t. 1-2, 1925, 1931), wspomnienia *Iš musų vargų ir kovų* (1927), komedie- *Velnias spàstuose* (1902), *Kaip kas išmano, taip save gano* (1904), *Parduotoji laimė* (1905), *Litvomanai* (1905).

J. Jasaitis, *Gabrielė Petkevičaitė-Bitė*. Vilnius 1988; K. Saldžiūnas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 380.

Piasecki Sergiusz, syn Michała, ur. 01.04.1901 w Lachowiczach na Białorusi, zm. 12.09. 1964 w Penley, Walia; był synem zruszczonego, prawosławnego szlachcica i jego służącej, Białorusinki, Klaudii Kułakowicz, wychowywany przez kolejną kochankę ojca; pisarz, publicysta. Uczęszczał do szkół rosyjskich w Mińsku i Bobrujsku, a następnie we Włodzimierzu nad Klaźmą. W 1917-1918 przebywał w Moskwie, stamtąd uciekł do Mińska; w 1919 r. został zwerbowany do białoruskiej organizacji powstańczej „Zielonego Dębu", później wstąpił do białoruskiej ochotniczej dywizji gen. Stanisława Bułak-Bułachowicza, następnie do Wojska Polskiego, ranny w walkach ulicznych o Mińsk. W 1920 trafił do polskiej szkoły podchorążych w Warszawie, ukończył kurs podchorążych piechoty i został mianowany podporucznikiem. W 1920 bronił Warszawy pod Radzyminem, walczył do końca polsko-bolszewickiej wojny. W 1921 został zdemobilizowany, wyjechał do Rakowa w pobliżu granicy z ówczesną Białorusią, zajął się tam przemytem. Od 1922 został cywilnym agentem II Oddziału Sztabu Generalnego, czyli wywiadu wojskowego, równocześnie dalej zajmował się przemytem, wiele razy przekraczał granicę polsko-sowiecką. Siedział w więzieniu sowieckim na Białorusi. W 1926 r. zwolniono go z wywiadu, został bez środków do życia, wyjechał do Wilna do brata, ale ten również bezrobotny nie mógł mu pomóc. Pod wpływem kokainy dokonał napadu rabunkowego na Żydów powracających z jarmarku, po pewnym czasie dokonał następnego rabun-

ku z bronią w ręku. Został schwytany i osadzony w wileńskim więzieniu na Łukiszkach. Sąd Okręgowy w Wilnie skazał go na karę śmierci, później zamienioną na 15 lat ciężkiego więzienia. Karę odbywał w Świętym Krzyżu. Ojcu zezwolono odwiedzać syna. Ten namówił Sergiusza, aby zaczął pisać utwory literackie. Piasecki w więzieniu zaczął pisać powieści, dwa pierwsze utwory zatrzymała cenzura więzienna, natomiast powieść *Kochanek Wielkiej Niedźwiedzicy* dotarła do Melchiora Wańkowicza, który ją wydał w własnym wydawnictwie. W 1937 prezydent ułaskawił Piaseckiego i tego roku latem został przedterminowo zwolniony z więzienia. Zaopiekował się nim Wańkowicz. Do 1939 ukazały się następne powieści Piaseckiego: *Piąty etap*, *Bogom nocy równi*. Autor wkrótce stał się sławnym pisarzem. Druga wojna światowa zastała go w Wilnie. Losy wojenne Piaseckiego są mało znane. Wiadomo, że przebywał w Wilnie, był żołnierzem Armii Krajowej. Należał do komórki, która wykonywała wyroki śmierci wydane przez podziemny sąd wojskowy AK; wykonał wyrok na Czesławie Ancerewiczu w kościele św. Katarzyny w Wilnie. W 1942 z prawosławia przeszedł na katolicyzm. W tym samym roku pod nazwiskiem Józefa Makarewicza ożenił się z wilnianką, z tego związku 17.06. 1942 urodził się syn Władysław Tomaszewicz. To nazwisko było kolejnym pseudonimem Piaseckiego, przy którym pozostała rodzina, mieszkająca w Polsce. W 1943 za brawurowe akcje został odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi z Mieczami. W 1945 wyjechał na krótko do Gdańska, zmieniał adresy, w 1946 przedostał się przez Niemcy do Włoch, gdzie jako podporucznik wstąpił do II Korpusu. W Rzymie spotkał się z Melchiorem Wańkowiczem; tu ukazało się kolejne wydanie *Kochanka Wielkiej Niedźwiedzicy* z przedmową Wańkowicza. W 1947 z Włoch przedostał się do Anglii, mieszkał w Londynie, a nastepnie Hastings (Sussex). Tu zarabiał na życie ucząc języka rosyjskiego i pracując na poczcie. W Anglii ukazały się następne książki: *Żywot człowieka rozbrojonego*, *Dla honoru organizacji*, *Człowiek przemieniony w Wilka*, *Zapiski oficera Armii Czerwonej*. Na pół roku przed śmiercią zniszczył swój *Dziennik*. Twórczość. Powieści: *Kochanek Wielkiej Niedźwiedzicy* (Warszawa 1937), *Piaty etap* (Warszawa 1938), *Bogom nocy równi* (Warszawa 1938, Gdańsk 1990), *Jabłuszko* (Rzym 1946), *Spojrzę ja w okno* (Rzym 1947), *Nikt nie da nam zbawienia* (Rzym 1947), *Siedem pigułek Lucypera* (Londyn 1948), *Zapiski oficera Armii Czerwonej* (Londyn 1957), *Żywot człowieka rozbrojonego* (Londyn 1962), *Człowiek przemieniony w Wilka* (Londyn 1964), *Dla honoru organizacji* (Londyn 1964). Publicystyka: *Sto pytań pod adresem obecnej Warszawy* (Rzym 1947).

R. Demel, *Sergiusza Piaseckiego życie i twórczość. Zarys monograficzny*, Włochy, 1986; J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*, Lublin,1989, s.106-107; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, Warszawa, 1992, s. 272-273; W. Kowalski, *Tragiczne losy „Kochanka Wielkiej Niedźwiedzicy"*, „Panorama Kresowa, 2001, nr 21/29, s. 17-19.

Piatrouski Jan, Piotrowski Jan, ur. 7(20). 01.1905 w Słucku, zm.? w USA; białoruski prozaik, tłumacz, pamiętnikarz. W l. 1916-1919 uczył się w szkole parafialnej w Słucku. W 1919 przyjechał z rodziną do Wilna, gdzie w l. 1919-1925 pracował w szpitalu miejskim, równocześnie przygotowywał się do egzaminów maturalnych, które złożył w 1929 przed Komisją Kuratorium. W l. 1927-1928 służył w Wojsku Polskim, ukończył szkołę podchorążych. W 1931 wyjechał z Wilna do Warszawy, ukończył szkołę pastorów w Klarysewie i następnie pracował jako pastor w Warszawie i w l. 1932-1936 w powiecie słonimskim. W 1939 przyjechał do Wilna, skąd w 1941 z rodziną wyjechał do Torunia, a stamtąd do Berlina. W 1945 mieszkał w Linzu w Austrii, skąd w 1953 emigrował do USA. W Wilnie utrzymywał

kontakty z prasą białoruską, publikował głównie artykuły na tematy religijne.

L. Sawik, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5. Minsk 1995, s. 110.

Pielgrzymowski Eliasz, ur.?, zm. 1604; poeta, pamiętnikarz. Urodził się w WKL, uczył się w szkole kalwińskiej, był sekretarzem króla Stefana Batorego; uczestniczył w wojnie o Inflanty; w czerwcu 1581 posłował do Moskwy do cara Iwana IV Groźnego; był pisarzem WKL; w 1600 został sekretarzem poselstwa z Lwem Sapiehą do Moskwy. W 1603 napisał diariusz tego poselstwa. Pisał po łacinie i po polsku. Działalnośc literacką rozpoczął od 1583. Wydał *Panegyrica Apostrophe* (Kraków 1583), *De heroibus in Dei Ecclesia* (Kraków 1585), *Epistola*... (Wilno 1586), *Dyalog litewskiego szlachcica prawdziwy woyny inflatsciey Króla... Stefana... Księdzem Moskiewskim od początku do końca krótko zebrany* (Wilno 1594), *Diariusz poselstwa Lwa Sapiehy do Borysa Godunowa w 1600* (wyd. w Grodnie 1845).

U. Kazbiaruk, *Encykłapiedyja literatury literatury matactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 248; A. Mielnikau, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 4. Minsk 1994, s. 518-519.

Pietkiewicz Melchior, Malcher, ur. ok. 1550 we wschodniej Litwie, zm. 1608 w Wilnie; tłumacz. W l. 1581-1608 był pisarzem sądu ziemskiego w Wilnie i sekretarzem Trybunału. W 1598 założył w Wilnie drukarnię ksiąg ewangelicko-reformacyjnych, w której wydał w tymże roku *Polski z litewskim katechizm... wydany nakładem Malchera Pietkiewicza*. Większą część katechizmu sam przetłumaczył na język litewski.

V. Biržiška, *Aleksandynas*, t. 1. Chicago 1960, s. 187-191; A. Vaškelienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 381.

Pietkiewicz Zenon, ur.28.05. 1862 w folwarku Pruszyn na Polesiu, zm. 3.071932; publicysta, ekonomista. Studiował na Uniwersytecie Warszawskim, od początku XX w. mieszkał w Wilnie, w 1906 był współredaktorem „Gazety Wileńskiej". Publikował o Polesiu (1882) oraz artykuły o literaturze białoruskiej.

Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi, t 4. Minsk 1987, s. 431; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002 s. 285.

Pietraszkiewicz Alfons, syn Bolesława pseud. F. Kalinka, Alfons P., ur. 1894 na Wileńszczyźnie, zm. 20.05.1918 w folwarku Wincentowo, w powiecie wilejskim; poeta prozaik, tłumacz, pisał po polsku i po białorusku. Pochodził z rodziny szlacheckiej Wcześnie stracił rodziców, wychowywał się u wuja w Wincentowie. Ukończył szkółkę wiejską, następnie wiedzę zdobywał samokształceniem. Pierwsze wiersze w języku polskim zaczął pisać w szkole, około 1909 tworzył poezje wyłącznie w języku białoruskim, a od 1911 drukował je w czasopiśmie białoruskim „Nasza Niwa", wydawanym w Wilnie. Ponadto publikował w innych pismach białoruskich: „Biełarus", „Maładaja Biełaruś", „Łuczynka", „Wolnaja Biełaruś" „Ruń". Wiersze w języku polskim nie były publikowane.

I. Sałamiewicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 274; M.A. Warwaszewicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, Minsk, 1995, s. 17.

Pietraszkiewicz Onufry, ur. w 1793 w Szczuczynie w powiecie lidzkim, zm. 7.12. 1863 w Wilnie; poeta, filomata. Pochodził z niezamożnej rodziny szlacheckiej osiadłej w Szczuczynie. Po ukończeniu szkoły pijarów w Szczuczynie był guwernerem. Na Uniwersytecie Wileńskim studiował nauki przyrodnicze i fizyczne. W 1816 otrzymał stopień kandydata filozofii. Podczas studiów pracował w Masie Radziwiłłowskiej. Był współtwórcą Towarzystwa Filomatów, pełnił obowiązki zastępcy prezydenta i sekretarza. W l. 1820-1821 studiował nauki przyrodnicze

w Uniwersytecie Warszawskim, tam otrzymał stopień magistra filozofii. Od 15.10. 1821 wykładał geografię, historię naturalną i łacinę w szkole wojewódzkiej w Lublinie. W 1822 powrócił do Wilna. W grudniu 1822 podjął pracę w Masie Radziwiłłowskiej, w 1823 uczył na pensji Teresy Bobrowskiej w Wilnie. W czasie śledztwa prowadzonego przeciwko filomatom i filaretom uniknął aresztowania, jednakże w 1824 został skazany na wydalenie z guberni polskich. W 1825 przyjechał na stały pobyt do Moskwy, gdzie pracował w bibliotece Uniwersytetu Moskiewskiego. W czerwcu 1831 na skutek donosu Rosjanina Mikołaja Sungurowa, został aresztowany, posądzony o spisek przeciwko carowi i w listopadzie 1831 skazany na karę śmierci. 13. 01. 1832 karę śmierci zamieniono na dożywotnie osiedlenie na Syberii, pozbawiając go szlachectwa i stopnia magistra. Podróż na Syberię odbył pieszo, etapami z Moskwy do Tobolska. Tam z początku dawał lekcje języka francuskiego dzieciom miejscowego dygnitarza, od 1841 pozwolono mu wstąpić do służby państwowej w charakterze kancelisty, z czasem został sekretarzem gubernialnym. Od 1834 opiekował się biblioteką polską w Tobolsku, założoną przez Piotra Muszyńskiego. Z zesłania – dzięki amnestii – został uwolniony w 1856, jednakże do Wilna wrócił dopiero w 1860 i zamieszkał u brata Józefa, doktora medycyny. Ostatnie lata życia spędził na porządkowaniu archiwum filomackiego, które przed laty ukrył na wsi. W młodości pisał poezje: sielanki, triolety oraz wiersze filomackie, publikował w czasopismach wileńskich. W latach późniejszych poezję porzucił. Rodziny nie założył. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

I. Domejko, *Filareci i filomaci*. Poznań 1872; Z. Sudolski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 168; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 151-152; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s.286.

Pietrukou Michałka, wł. Łotysz Michał, pseud. Iwieniecki, Pietruczkou, M. Pietruczkou, ur. 1880 (?) w miasteczku Iwieniec w powiecie oszmiańskim, zm. w 1947; białoruski prozaik, poeta. Był samoukiem, pracował w charakterze pisarza gminnego w Wołożynie, w Stołpcach, Iwieńcu; był robotnikiem w Rakowie i Radoszkowiczach. Podczas pierwszej wojny światowej był na froncie. Jako poeta białoruski debiutował w czasopiśmie „Nasza Niwa", przyjaźnił się z pisarzem Jadihinem Sz. (Antonim Lewickim). Tłumaczył poezje rosyjskie. Miejsce śmierci nie jest znane.

M.A. Warwaszewicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, Minska, 1995, s.18-19.

Pigoń Stanisław, ur. 27.09.1885 w Komborni koło Krosna, zm. 18.12. 1968 w Krakowie; historyk literatury, edytor, pamiętnikarz. Pochodził z rodziny małorolnych chłopów. Uczył się w gimnazjum w Jaśle; w l. 1906-1912 studiował filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskując doktorat. W l. 1914-1918 w wojsku austriackim, w 1918-1919 – w Wojsku Polskim. W l. 1919-1920 prowadził wykłady w Uniwersytecie Poznańskim; w 1921 w Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał habilitację i w l. 1921-1931 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (w l. 1927-1928 – rektor, 1928-1930 – prorektor). W Wilnie inspirował działalność Koła Polonistów, wygłaszał odczyty w Wileńskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, prezesował działalności Związku Zawodowego Literatów Polskich, zainicjował z Marianem Zdziechowskim powstanie klubu dyskusyjnego „Środy Literackie", zbierającego się w celi Konrada, w l. 1921-1922 uczył w Gimnazjum im. E. Orzeszkowej. W 1931 został profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, od 1929 był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności; w l. 1939-1940 więziony w Sachsenhausen, od 1941 wykładał na tajnym UJ; po wojnie w l. 1945-1960 był profesorem UJ, od 1952 – członkiem Polskiej Akademii Nauk; ogłaszał licz-

ne prace naukowe. W Wilnie ukazały się następujące jego prace: *Głosy sprzed wieku. Szkice z dziejów procesu filareckiego* (1924), *Z dawnego Wilna. Szkice obyczajowe i literackie* (1929), *Do źródeł „Dziadów" kowieńsko-wileńskich* (1930). Wydał wspomnienia z lat młodości *Z Komborni w świat* (1946, wyd. 4 1957) ukazując drogę syna chłopskiego na szczyty kultury narodowej. O dalszych swych dziejach jako żołnierza, uczonego i więźnia opowiedział w tomie *Z przędziwa pamięci. Urywki wspomnień* (1968).

Z.J. Nowak, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 170-171; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 286.

Pilchowski, Pilichowski, Dawid Zygmunt, ur. 15.12. 1735 w Rutkiszkach koło Wyłkowyszek, zm. 4.12. 1803 w Wilnie; poeta, publicysta, tłumacz, jezuita, biskup koadiutor wileński. Uczył się w szkołach jezuickich. W 1752 wstąpił w Wilnie do zakonu jezuitów, w l 1761-1765 studiował w Akademii Wileńskiej; wykładał w seminarium duchownym w Wilnie, po kasacie zakonu jezuitów był w 1773-1785 prefektem Drukarni Akademickiej, od 1783 – wizytatorem szkół Komisji Edukacji Narodowej, w l. 1783-1793 – profesor literatury łacińskiej i polskiej w Szkole Głównej Litewskiej, w 1792 wszedł do kapituły wileńskiej, w 1793 został biskupem koadiutorem, w 1794 – zarządcą diecezji wileńskiej, w 1797 – członkiem Wileńskiej Komisji Edukacyjnej, w 1800 –członkiem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Ogłaszał wiersze okolicznościowe i mowy: *Mowy wybrane* (Wilno 1784-1785), *Żal po śmierci JW. Imci Pana Antoniego z Usynów Dowoyny Sollohuba* (Wilno 1760), zbiór kazań *Sto uwag krótkich...* (Wilno 1777), tłumaczenie z włoskiego katechizmu *Zebranie nauk chrześcijańskich...* (Wilno 1776). Przekładał utwory Salustiusa (Wilno 1767) i Seneki (Wilno 1771, 1781-1782).

Polski słownik biograficzny, t. 26. Wrocław 1981, Wrocław. 248-251; K. Mačiulytė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 385; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 287.

Pilecki M., pseud. Achbasz, ur. 1874 w Trokach, zm. w 1938; poeta karaimski. Pracował w kancelarii gubernatora warszawskiego. Pisał wiersze karaimskie, drukował pod pseudonimem Achbasz.

H. Kobeckaitė, *Karaibska poezja na Litwie. Duch legendarnych przodków*. „Znad Wilii" 1995, nr 3, s. 8.

Piłsudski Józef, Klemens, pseud. Mieczysław, Z. Mieczysławski, Wiktor ur. 5.12.1867 w Zułowie, zm. 12.05.1935 w Warszawie. W l. 1877-85 uczył się w gimn. wileńskim, 1885-86 studiował medycynę na uniwersytecie w Charkowie. W l. 1887-92 przebywał na zesłaniu na Syberii. Działał w PPS, od 1894 redagował „Robotnika", w którym zamieścił liczne własne artykuły. Utworzył Organizację Bojową, a w l. 1910-14 rozwijał w Galicji Związki Strzeleckie. W czasie I wojny był organizatorem i brygadierem Legionów, w 1917 był internowany w Magdeburgu. W 1918 został Naczelnikiem Państwa, w 1920 - Pierwszym Marszałkiem Polski. Zwyciężył bolszewików w bitwie warszawskiej i doprowadził do zajęcia Wileńszczyzny przez gen. L. Żeligowskiego i utworzenia Litwy Środkowej. W l. 1923-26 przebywał w Sulejówku. Po zamachu majowym pełnił funkcję premiera, ministra spraw wojskowych i generalnego inspektora sił zbrojnych. Jego liczne pisma, obok wartości merytorycznych, mają niejednokrotnie cechy esejów lub reportaży literackich, odznaczają się swoistym romantyczno-barokowym stylem i dużym zacięciem publicystycznym. Wymienić wypada szczególnie takie dzieła jak: *Bibuła* (1903), *Sprawa wileńska* (1923), *Rok 1863* (1924), *Rok 1920* (1924), *Moje pierwsze boje* (1925) oraz liczne mowy, nawiązujące do tradycji retorycznej (np. *Mowa*

wygłoszona na otwarcie USB w Wilnie w 1919 r.).

Opr. H. Dubowik

Piontkowski, Piątkowski, Kasper, ur. w 1554, zm. 1612; dramatopisarz. Wykładał w Akademii Wileńskiej, ok. 1584 napisał sztukę *Tymon Gardzilud*, którą wystawiono na początku roku akademickiego; jest też autorem dramatu – *Dialog o pokoju dla króla Stefana*, wystawionego w 1582. W sztukach tych widoczne są wpływy europejskiego Odrodzenia. Opublikowane w zbiorze *Dramaty staropolskie*, t. 4. Warszawa 1961.

A. Maldzis, *Na skryżawanni sławianskich tradycyj.* Minsk 1980, s. 166-168; A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi,* t. 4. Minsk 1987, s. 428.

„Piony", czasopismo literacko-społeczne, wydawane w Wilnie od maja do grudnia 1932 (łącznie 5 numerów) jako bezpłatny dodatek do „Kuriera Wileńskiego"; kontynuacja miesięcznika „Żagary". Redagował Jerzy Zagórski, później Stefan Jędrychowski. Na łamach pisma omawiano z pozycji lewicowych zagadnienia literacke w związku z problematyką społeczno-polityczną (krytyka ówczesnej polityki polskiej), formułowano poetykę nawiązującą do doświadczeń Awangardy Krakowskiej oraz katastroficznej liryki Józefa Czechowicza. Współpracowali poeci „żagaryści" oraz m.in. Jalu Kurek, Jan Brzękowski i Julian Przyboś.

A. Zieniewicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 173-174.

Piotrowicz Wiktor, ur. 16.02. 1900 r. w Kownie, zm. w 1954 r. w Londynie; publicysta. Uczył się w gimnazjum w Kownie oraz w polskim Gimnazjum św. Katarzyny w Petersburgu; w 1918 był członkiem POW w Kownie; w 1919 – członek redakcji dziennika „Głos Kowieński" w Kownie. W 1920 wyjechał do Wilna, gdzie wstąpił do Uniwersytetu Stefana Batorego, w 1920 – ochotnik w Wojsku Polskim, po demobilizacji kontynuował studia polonistyczne w USB. Jako urzędnik kierował Oddziałem Wyznań w wileńskim Urzędzie Wojewódzkim, w 1936 został radcą Referatu Prasowego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych; współpracował z „Kurierem Wileńskim" i „Słowem"; ogłosił w Wilnie w 1929-1939 kilka prac dotyczących spraw wyznaniowych, oraz książki: *W nawiasie literackim* (1930), *Współcześni poeci wileńscy* (1931), *Marian Zdziechowski* (1934), był członkiem komitetu redakcyjnego wydawnictwa *Wilno i Ziemia Wileńska*. Po wybuchu wojny, w 1939 przez Rumunię przedostał się do Francji, potem do Anglii; ogłaszał broszury po polsku i angielsku na tematy wyznaniowe, m. in. *Sytuacja Kościoła katolickiego w Polsce 1939-1954* (Londyn 1953).

Almanach literacki. Wilno 1926,s. 42; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 290; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000*. Warszawa 2003, s. 228.

„Plotka Wileńska", pismo satyryczno-humorystyczne, wydawane początkowo jako jednodniówka (1 i 21. 12. 1906). Od 1907 zostało przekształcone najpierw w dwutygodnik, a następnie w tygodnik. Redaktorem był F. Bogucki, od 08. 1907 – Kazimierz Sokołowski. Dużym atutem pisma były karykatury autorstwa Stanisława Bohusz-Siestrzeńcewicza. Autorem wierszy satyrycznych był Stanisław Bartoszewicz (pseud. Stasio Beksa). Pismo przestało ukazywać się w listopadzie 1908.

J. Kazlauskaitė, *Vilniaus periodiniai leidiniai. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius 1988; opr. I. Fedorowicz.

Pług Adam, wł. Pietkiewicz Antoni, ur. 23.10.1823 we wsi Zamość na Białorusi, zm. 2.11. 1903 w Warszawie; poeta, powieściopisarz, publicysta. W 1845 przez rok studiował na uniwersytecie w Kijowie, w l. 1845-

1856 pracował jako nauczyciel domowy, w l. 1859-1862 prowadził gimnazjum w Żytomierzu; w 1864-1866 więziony w Kijowie. Od 1874 przebywał w Warszawie, gdzie od 1875 współredagował, a od 1879-1890 był redaktorem „Kłosów", w l. 1899-1903- redaktorem „Kuriera Warszawskiego". Cieszył się popularnością w świecie literackim Warszawy. Dorobek poetycki jego obejmuje gawędy i obrazki wierszem: *Wigilia św. Jana* 1847, *Kłosy z rodzinnej niwy* 1856, *Pamiątki domowe* 1858, *Przyjaciele* 1870 i inne. Jest on też autorem przekładów, m.in. Szekspira, V. Hugo, A. Puszkina. W Wilnie wydał osiem powieści.

E. Rohozińska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 181.

„Pobudka", miesięcznik dla młodzieży o kierunku endeckim, wydawany w Wilnie od 23.04.1908 do 05.1914. Redaktorem był Leon Perkowski; z gazetą współpracowali: Zdzisław Leszczyński, Wanda Niedziałkowska i inni.

J. Kazlauskaitė, *Vilniaus periodiniai leidiniai. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius 1988; opr. I. Fedorowicz.

Podbereski Romuald, ur. 1812 lub 1813 w Wilnie, zm. ok. 1863 w Pinedze w guberni archangielskiej; tłumacz, publicysta, wydawca. W 1830 ukończył gimnazjum wileńskie i rozpoczął studia na Uniwersytecie Wileńskim; w l. 1836-1840 studiował prawo na Uniwersytecie Moskiewskim, ale studiów nie ukończył; nawiązał stosunki ze słowianofilami rosyjskimi, w l. 1841-1847 przebywał w Petersburgu, gdzie zbliżył się do koterii petersburskiej; w l. 1843-1846 wydawał w Petersburgu „Rocznik Literacki". W 1847 przeniósł się do Wilna, gdzie wydał 4 tom „Rocznika Literackiego" oraz 6 zeszytów „Pamiętnika Naukowo-Literackiego" (1849-1850). W 1850 przeniósł się do Warszawy, gdzie próbował kontynuować wydawanie pisma. W 1851 został aresztowany, przewieziony do Wilna i skazany na zesłanie do Pinegi, gdzie zmarł. W „Athenaeum" drukował przekłady bajek rosyjskich oraz recenzje w „Tygodniku Petersburskim".

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 183-184; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 295.

Podernia Kazimierz, pseud. K. Rawicz, ur. 1843, zm. 1910, publicysta. Ukończył Instytut Szlachecki w Wilnie, studiował matemetykę na Uniwersytecie Moskiewskim, pracował przy budowie kolei w Rosji. W 1880 wrócił do Wilna i został sekretarzem gubernialnego marszałka szlachty Adama Platera, w 1889 – sekretarzem wileńskiej deputacji szlacheckiej; w prasie ogłaszał artykuły dotyczące Wilna. Należał do Towarzystwa Przyjaciół Nauk i przewodniczył sekcji archeologicznej. Wydał *Wileńskie Towarzystwo Dobroczynności* (Wilno 1907).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 295.

Podlecki Tadeusz Karol, ur. ok. 1750, zm. po 1796; publicysta, jezuita. W 1771 otrzymał niższe święcenia w zakonie jezuitów, z wyższych zrezygnował z powodu kasaty zakonu; w 1776 opublikował w wileńskiej drukarni bazylianów *Historię Indii Wschodniej*. Od 1785 mieszkał w Warszawie, redagował gazety: „Seriarz Projektów do Prawa" (1785-1786), „Dziennik Handlowy" (1786-1794), „Przewodnik Warszawski" (1788-1792), „Gazeta Powstania Polski" (1794).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 296.

Pohl Andrzej, ur. 1794, zm. 1820, pisarz teologiczny, misjonarz. W 1759 wstąpił do zakonu misjonarzy w Warszawie, jako diakon został wykładowcą w seminarium diecezjalnym w Wilnie, potem był w Siemiatyczach i Warszawie, w 1782 został superiorem w Wil-

nie, założył przytułek Dzieciątka Jezus dla sierot i podrzutków; w 1794 był wizytatorem szkół prowincji litewskiej misjonarzy; w 1811 otrzymał na Uniwersytecie Wileńskim tytuł doktora teologii, w 1814 objął zarząd kościoła św. Kazimierza w Wilnie i przyczynił się do jego odnowienia. Wydał w Wilnie kilka prac z dziedziny teologii: *Institutiones theologiae dogmaticae...* (1808-1809), *Institutiones theologiae moralis...* (1809-1810), *Hermeneutica sacra* (1809), *Scriptura Cacra per quaestiones exposita...* (1810-1812). Po polsku wydawał katechizmy (1804-1809) oraz kazania (1806, 1811).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 296.

Pol Siergiej ur. ok. 1830, zm. 1887; rosyjski publicysta, redaktor. Uczestnik wojny krymskiej i obrońca Sewastopola, w l. 1858-1859 redaktor moskiewskiej „Russkoj Gaziety". Od 1867 urzędnik w wileńskiej Kasie Pożyczkowej, w l. 1870-1887 redaktor i wydawca gazety „Wilenskij Wiestnik", publikował w tym dzienniku artykuły o literaturze.

P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy XIX – pierwaja połowina XX wieka.* Vilnius 1999, s. 17; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 62.

„Poprostu", dwutygodnik literacko-społeczny, wydawany w Wilnie od sierpnia 1935 r. do marca 1936, łącznie 16 numerów; pismo polityczne o zdecydowanie lewicowej orientacji, wydawane było z inicjatywy i pod kierunkiem ideowym Komunistycznej Partii Polski, przez Związek Lewicy Akademickiej „Front". W skład komitetu redakcyjnego wchodzili: Henryk Dembiński (redaktor naczelny), Stefan Jędrychowski, Bohdan Skarżyński, Anatol Mikułko, Jerzy Orda, Kazimierz Petrusewicz, Maria Żeromska, która prowadziła dział literacki, przy współpracy Anatola Mikułki i Jerzego Putramenta. Wspólnie z innymi pismami lewicy"Poprostu" uczestniczyło w propagowaniu idei antyfaszystowskiego frontu pisarzy i frontu ludowego, w artykułach publicystycznych (gł. Dembińskiego i Jędrychowskiego) poddawało ostrej krytyce politykę wewnętrzną i zagraniczną ówczesnego rządu polskiego. Teksty literackie w „Po prostu" drukowali Marian Czuchnowski, Stanisław Ryszard Dobrowolski, Jan Huszcza, Stanisław Jerzy Lec, Antoni Olcha, Leon Pasternak, Jerzy Zagórski i inni. Po zamknięciu kontynuacją pisma miała być „Karta".

T. Bujnicki, M. Stępień, *Obraz literatury polskiej*, t. VI; A. Jędrychowska, *Zygzakiem i po prostu*, Warszawa, 1965, s. 135-170; Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t. 2., Warszawa 1985.

Poszakowski Jan Antoni, ur. 1.03. 1684 w okolicy Szadowa (Šeduva) na Żmudzi, zm. 3.06.1757 w Nieświeżu (dziś Białoruś); wydawca, historyk, jezuita. Uczył się w gimnazjum w Kownie, w 1700 wstąpił do nowicjatu oo. jezuitów w Wilnie; w l. 1702-1703 odbył studia pedagogiczne w Nieświeżu, następnie do 1713 studiował w Akademii Wileńskiej. Uczył w Akademii Wileńskiej i 1714-1715 i 1717 w Kownie, gdzie pełnił urząd dyrektora gimnazjum i kaznodziei litewskiego; w l. 1718-1721 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1722-1735 przebywał w Nieświeżu jako doradca, teolog i nauczyciel syna Anny Katarzyny Radziwiłłowej. Napisał kilkanaście dzieł teologicznych, polemizujących z różnowiercami, np. *Nauka pp. Dissidentów z nauką starodawnego Kościoła zniesiona...* (Wilno 1773), w l. 1737-1749 wydał w Wilnie 20 „Kalendarzy politycznych", także po łacinie biografie litewskich jezuitów pt. *De viris illustribus provinciae Lithuaniae SJ*, prawdopodobnie był autorem dramatów szkolnych *Skała* i *S. Pankratius*, wystawionych w 1710 w Wilnie.

V. Zaborskaitė, *Prie lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 214; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 374; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biogra-*

ficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 300-301.

Potocki Leon, pseud. Bonawentura z Kochanowa, ur. 1799 w Kochanowie na Białorusi, zm. 6.12.1864 w Rydze; pamiętnikarz, prozaik. Był synem adiutanta Józefa Poniatowskiego, dzieciństwo spędził w Pałacu pod Blachą, lata szkolne w żoliborskim konwikcie pijarskim; od 1820 gospodarował w Grodzieńskiem. Po klęsce powstania listopadowego, w którym brał udział, przebywał w Dreźnie; skorzystawszy w 1834 z amnestii, osiadł w 1836 w Warszawie; uczestniczył w życiu kulturalnym miasta, był jednym z założycieli „Biblioteki Warszawskiej". Po 1848 mieszkał w Grodzieńskiem i na Żmudzi; zajmował się pracami literackimi i zbieraniem materiałów folklorystycznych. Debiutował wierszami w 1818 w „Tygodniku Polskim i Zagranicznym", jednakże główny trzon jego twórczości stanowią utwory prozą, oparte na własnych wspomnieniach oraz tradycji ludowej- głównie *Pamiętniki pana Kamertona* t. 1-3, powstałe przed 1861, wyd. 1869, w których pisze też o Litwie i Wileńszczyźnie. Także wspomnienia związane z Mickiewiczem – *Wspomnienia o Kownie* (1854).

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1985, s. 208.

Powołocki Sergiusz, pseud. Gieorgijewskij, Espe; ur. 1.12. 1908 w Wilnie w rodzinie wojskowo-ziemiańskiej, zm. 22.06.1994 r. w Łodzi; poeta, dziennikarz, krytyk teatralny i historyk. Ojciec był pułkownikiem, dziad generałem carskim, matka pochodziła z rosyjskiej rodziny ziemiańskiej. W czasie pierwszej wojny światowej przebywał u rodziny w Piatigorsku na Kaukazie. W 1921 powrócił do Wilna, tu ukończył gimnazjum im.A.Mickiewicza, następnie wydział prawa i nauk społecznych USB. W 1931 studiował w Belgii w Szkole Nauk Dyplomatycznych i w Paryżu w Akademii Teatralnej. W latach trzydziestych był stałym współpracownikiem wileńskiej gazety „Nasze Wremia" i polskich pism: „Wiadomości Artystyczne", „Wiadomości Literackie" i wileńskiego „Słowa". W prasie drukował recenzje teatralne, artykuły historyczne i historycznoliterackie, m.in. o tradycjach dramatu i teatru rosyjskiego, sytuacji w teatrze i w dramacie radzieckim. W prasie rosyjskiej pisał m.in. o aktorach i pisarzach rosyjskich przebywających w Wilnie, przeprowadził wywiady z Fiodorem Szalapinem, z Aleksandrem Wiertinskim, Sergiuszem Rachmaninowem, Iwanem Mozżuchinem. Drukował też w prasie obrazki z dawnych ulic Wilna (ludzie i kawiarnie). Należał do Syndykatu Dziennikarzy Polskich. Był aktywnym uczestnikiem i jednym z organizatorów rosyjskiego życia literackiego i teatralnego. Brał udział w pracach sekcji literacko-artystycznej kierowanej przez D. Bochana, zajmującej się często tematykę teatralną, wygłaszał odczyty o teatrze. Uczestniczył w 1935 w Środzie Literackiej poświeconej rosyjskiej literaturze emigracyjnej. W 1939 przebywał w Warszawie. Po powrocie do Wilna, został aresztowany i w latach 1940-1945 przebywał w łagrach w okolicach Workuty. Uwolniony dzięki staraniom Związku Patriotów Polskich, pracował w ZPP w Stawropolu i w 1946 roku powrócił do Wilna, skąd wyjechał do Polski. Po wojnie zamieszkał początkowo w Szczecinie, następnie w Łodzi. Był redaktorem strony literackiej pisma „Russkij Gołos". Tłumaczył sztuki i libretta operetek rosyjskich na język polski, podejmował własne próby adaptacji utworów polskich. W Łodzi w roku 1997 ukazały się jego wspomnienia, przedstawiające rosyjskie życie literackie w Wilnie, pt. *Mój romans z teatrem.* Zmarł w Łodzi i pochowany został na b.Cmentarzu Prawosławnym – Doły.

S.Powołocki, *Mój romans z teatrem*, Łódź 1997,s.60; opr. T. Zienkiewicz.

„Prawda Komsomolska", gazeta sowiecka, wydawana w języku polskim w Wilnie od

21.07. 1940 do3.06.1941, przeznaczona dla młodego czytelnika. Redaktorem naczelnym był Olgierd Prokopowicz, współpracował z dziennikiem do kwietnia 1941 Leopold Tyrmand, który w piśmie miał własną rubrykę, ponadto artykuły zamieszczali: Jerzy Putrament, Stefan Jędrychowski, Teodor Bujnicki, Anatol Mikułko, Józef Maśliński, Mieczysław Krzepkowski, Tadeusz Łopalewski.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, Vilnius, 1987, s. 436; S. Lewandowska, *Zycie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*, Warszawa, 1997, s. 289.

„Prawda Wileńska", gazeta komunistyczna, wydawana w języku polskim w Wilnie od 21.08.1940 do 22.06.1941 i od 17.07.1944 do 31.03.1948. Gazeta powstała z połączenia „Kuriera Wileńskiego" i „Gazety Ludowej" jako organ KC KP(b)Litwy. W l. 1940-1941 redaktorem naczelnym był Jonas Karosas, natomiast kolegium tworzyli: Jonas Karosas, Stefan Jędrychowski i Andrzej Nowicki. Dział kulturalno-oświatowy prowadził poeta Teodor Bujnicki. Gazeta wychodziła trzy razy w tygodniu. Z pismem współpracowali: Jerzy Putrament, Anatol Mikułko, Józef Maśliński, Mieczysław Krzepkowski, Tadeusz Łopalewski, Leopold Tyrmand. W latach 1944-1945 redaktorem naczelnym był Władysław Sokołowski, następnie – Antoni Fedorowicz.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, Vilnius, 1987, s. 436; S. Lewandowska, *Zycie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*, Warszawa, 1997, s.289.

Proniewska Karolina, ur. 18. 01. 1828 w Podurbinie (Padurbinys) koło Telsz na Żmudzi, zm. 26.05. 1859 w Ucianie; poetka, tłumaczka na język litewski. Pochodziła z rodziny szlacheckiej, pisała wiersze po polsku. Uczyła się w domu, była nauczycielką domową w Siadach, gdzie poznała Antoniego Baranowskiego (Antanasa Baranauskasa), namówiła go do pisania wierszy w języku litewskim, pomogła przez brata kanonika Ottona Proniewskiego wstąpić do seminarium duchownego w Worniach; ceniona przez J.I. Kraszewskiego, który nazwał ją „kukułką żmudzką", oraz W. Syrokomlę. Wydała opowieść poetycką o Kalwarii Żmudzkiej pt. *Festyna Wielkiej Kalwarii na Żmudzi* (Wilno 1856) oraz zbiór wierszy pt. *Piosneczki... Bogu na chwałę, na pamiątkę przyjaciołom* (Wilno 1858), kilka wierszy opublikowała w „Tece Wileńskiej". Przełożyła na język litewski wyjątek z *Witoloraudy* J.I. Kraszewskiego, opowieść o *Królowej węży – Žalčių motė*, wydrukowany w Kalendarzu Wawrzyńca Iwińskiego (Laurynas Ivinskis) za 1859.

R. Mikšytė, *Karolina Praniauskaitė.* „Telšiai„, 1994 s. 144-170; R. Mikšytė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 396; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 303.

Prosty Piotra, wł. Bobicz Ildefons, ur. 22.01. 1890 we wsi Dziedzina w powiecie dziśnieńskim, zm. 28.04.1944 w miasteczku Iwje, w dawnym powiecie oszmiańskim; białoruski prozaik, dramaturg, publicysta, tłumacz, ksiądz katolicki. Przypuszczalnie pochodził z rodziny chłopskiej, katolickiej o tradycjach białoruskich. W 1909 ukończył gimnazjum w Kownie, w l. 1911-1913 studiował na uniwersytecie papieskim w Rzymie, w 1915 r. ukończył seminarium duchowne w Wilnie. Pierwsze opowiadanie w języku białoruskim opublikował w 1907 w „Naszej Niwie", następnie utwory drukował w gazecie „Biełarus", w „Naszej Dumce" i „Biełaruskija Wiedamaści". Do najbardziej znanych utworów należą opowiadania *Sliozy*, *Wola*, *Kucza hroszaj*, *Skarb*, *Abrazki* i inne. Ponadto opublikował sztukę *Swiakrouka*. W okresie międzywojennym był księdzem w parafiach powiatu oszmiańskiego. Wydał zbiorki: *Abrazki* (Wilno 1921), *Abrazki* (Wilno 1928). Jego utwory na język polski tłumaczył J. Wierzyński: *Obrazki*, „Wieś" 1913, nr 9. Zmarł w Iwju i tam został pochowany.

U.A. Lebiedzieu, *Biełaruskija piśmienniki. Bija-*

biblijahraficzny slounik, Minsk, 1995, s.57.

Przecławski Józef Emanuel, ur. w 1799, zm. w 1879; publicysta, pamiętnikarz. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w 1817 uzyskał stopień kandydata filozofii, w 1818 został pisarzem powiatu słonimskiego; od 1822 mieszkał w Petersburgu; w l. 1830-1858 redagował „Tygodnik Petersburski", był członkiem Komisji Archeologicznej Wileńskiej, opublikował *Pamiętniki rozumowane* (Wilno 1844).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 306.

„Przegląd Wileński", tygodnik polityczny i literacki, wydawany w Wilnie od 1911 do 1915 przez Ludwika Abramowicza; wznowiony w l. 1922-1938. Inicjatorami wydawania pisma byli Ludwik Abramowicz i Benedykt Hertz. Komitet redakcyjny jesienią 1911 tworzyli członkowie wileńskiej loży masońskiej „Jedność": Michał Romer, Witold Abramowicz, Jan Piłsudski, Zygmunt Nagrodzki, Bronisław Krzyżanowski i Jan Boguszewski. Wydawcą pisma był Witold Abramowicz, redaktorem naczelnym również Witold Abramowicz, który kształtował też oblicze ideowe i polityczne pisma. Artykuły publikowali m.in. Bolesław Limanowski, Jan Hempel, Stanisław Posner, Jan Dynarski (Jan Krzesławski), Ludwik Krzywicki, a także literaci: Benedykt Hertz, Helena Romer-Ochenkowska, Józef Stanisław Wierzbicki, Wanda Niedziałkowska, Władysław Rogowski i inni. W latach międzywojennych pismo miało charakter „krajowy", publikowano artykuły poświęcone kulturze i literaturze litewskiej, białoruskiej, żydowskiej.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 273-274.

„Przyjaciel", tygodnik katolicki, wydawany w Wilnie w 1910; pismo powstało po zamknięciu „Przyjaciela Ludu". Pismem kierowali wyłącznie księża; wydawcą i redaktorem był ks. Jerzy Sienkiewicz, potem Tadeusz Zawadzki i Julian Steckiewicz. Kierownikiem pisma był przez dłuższy czas ks. Tadeusz Makarewicz. Utwory literackie publikowały Ludwika Życka i Helena Romer-Ochenkowska. Redakcja mieściła się przy ul. Wileńskiej 36, potem w Zaułku Zamkowym, w końcu w pomieszczeniach kościelnych przy ul. Dominikańskiej 4.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 262-263.

„Przyjaciel Ludu" 1906-1910, tygodnik założony przez bpa wileńskiego Edwarda Roppa (1851-1939) w styczniu 1906, wydawany w Wilnie w l. 1906-1910; wydawcą i redaktorem był Leon Bogdanowicz, od kwietnia 1906 redaktorem został J[akub?] Nowicki. Kolejnymi redaktorami „Przyjaciela Ludu" byli księża: w 1907 – Leon Żebrowski, w 1908 – Tadeusz Zawadzki, na przełomie 1909/1910 – Tadeusz Makarewicz. „Przyjaciel Ludu" był zbliżony do „Zorzy Wileńskiej". Z pismem współpracowali: ks. Stanisław Maciejewicz, Franciszek Hryniewicz, Stanisław Bartoszewicz, od 1907 Helena Romer-Ochenkowska. Ostatni numer ukazał się z datą 7 kwietnia 1910 r.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków, 1999, s. 39-40.

Przypkowski Samuel, ur. ok. 1592 na Ziemi Krakowskiej, zm. 10.06. 1670 w Kosinowie w powiecie piskim, d. Prusy, wg innych danych – w Królewcu; poeta, teolog, arianin, sekretarz królewski. Kształcił się w Lusławicach, Altdorfie i Lejdzie. Od 1621 mieszkał w WKL, od 1631 był sekretarzem Krzysztofa Radziwiłła. Mieszkał z nim w Birżach i Dojlidach koło Białegostoku; brał udział w wyprawie moskiewskiej, był także sekretarzem króla Władysława IV. W 1658 z powodu prześladowań arian schronił się na dworze namiestnika elektora, Bogusława Radziwiłła. Wkrótce został sekretarzem elektora Fryderyka Wilhelma. W 1666 ob-

jął majątek Kosinowo w powiecie piskim w d. Prusach Wschodnich. Wydał prace: *Dissertatio de pace et concordia Ecclesiae* (1628), zbiory poezji *Ad aequinoctium autumnale* oraz *Cogitatniones sacra...*

L. Chmaj, *Samuel Przypkowski na tle prądów religijnych XVII w.* Kraków 1927; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od połowy XV w. do 1945.* Warszawa 1963, s. 235-236; E. Ulčinaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 400.

Puciłowski Krzysztof, ur. 4.12. 1650 na Podlasiu, zm. 10.11.1707 w Puzdrach; dramatopisarz, jezuita. W l. 1672-1695 (z przerwami) był profesorem humaniorów w Wilnie, Pułtusku i Pińsku oraz filozofii w Warszawie i Pińsku; w l. 1695-1706 misjonarz na dworach marszałka wielkiego litewskiego J.K. Dolskiego i kasztelana wileńskiego J.A. Wiśniowieckiego. Był jednym z twórców litewskiej szkoły barokowej, autorem sztuki o odsieczy wiedeńskiej *Victoria Mariae, seu Vienna ab obsidione liberata*, wystawionej w Wilnie w 1684.

J. Okoń, *Dramat i teatr szkolny.* Wrocław 1970; J. Okoń, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 264.

Puida Kazys, ur. 19.03.1883 we wsi Szetyje (Šetijai) koło Szaków (Šakiai) w Zaniemeniu, zm. 24.01. 1945 w Nausiedai koło Kowna; litewski poeta, prozaik i dramaturg. Ukończył gimnazjum w Mariampolu, następnie studiował w Niemczech; w l. 1905-1907 pracował w Wilnie w redakcji gazety „Vilniaus Žinios". W 1907 wyjechał do Szawli, gdzie do 1913 w gimnazjum uczył języka litewskiego, następnie z powodu prześladowań władz miejscowych w 1913 wyjechał do Czelabińska do Rosji, gdzie uczył języka niemieckiego w tamtejszym gimnazjum. W 1920 powrócił na Litwę, zamieszkał w Kownie, gdzie założył wydawnictwo „Vaiva", redagował czasopisma „Gaires" (1923-1924), „Krivule" (1923-1925) oraz „Gaisai" (1930-1931). Przełożył na język litewski m.in. utwory H. Sienkiewicza. W okresie wileńskim zajmował się głównie publicystyką. W języku polskim wydał we własnym tłumaczeniu zbiór opowiadań *Czerwony kogut* (Kraków 1913).

M. Jackiewicz, *Literatura litewska w Polsce w XIX i XX wieku.* Olsztyn 1999, s. 168-169; V. Kubilius, *Lietuvių literaturos enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 401-402.

Putrament Jerzy, pseud. Aron Pirmas, Bruno Kramarczyk, Jerzy Baniewski, ur. 14.11. 1910 w Mińsku Litewskim, zm. 1986 w Warszawie; pisarz, polityk. Uczęszczał do Gimnazjum im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce i Gimnazjum im. Karola Chodkiewicza w Lidzie; w l. 1930-1934 studiował polonistykę na USB i uzyskał magisterium, należał do STO i grupy poetyckiej „Żagary", był członkiem Młodzieży Wszechpolskiej, jak pisał o nim Józef Bujnowski: „dynamiczny młodzieniec, robiący polityczną woltę z laską w pogromach żydowskich, z mieczykiem na zielonej wstążeczce w klapie marynarki i z deklem korporanckim na głowie, aż po kontakty z partią komunistyczną (..) nie zapowiadał się wówczas jako powieściopisarz". Potem należał do grupy Henryka Dembińskiego i Związku Lewicy Akademickiej „Front" (związanej z KPZB); drukował wiersze i artykuły w „Żagarach", „Pionach", „Karcie", „Słowie", „Środach Literackich"; wydał w Wilnie zbiorki poezji *Wczoraj powrót* (1935) oraz *Droga leśna* (1938). Wilna dotyczą powieści *Rzeczywistość* (1947) i *Wybrańcy* (1978-1983), jak również pierwszy tom pamiętników *Pół wieku: Młodość* (1961). Po wybuchu drugiej wojny światowej działał we Lwowie w związku Radzieckich Pisarzy Ukraińskich, od 1941 przebywał w Moskwie, w 1943 współtwórca Związku Patriotów Polskich, brał udział w organizacji I Dywizji im. Tadeusza Kościuszki; w l. 1944-1945 był redaktorem dziennika „Rzeczpospolita", wydawanym w Lublinie; w l. 1945-1946 był posłem w Szwaj-

carii, 1947-1950 – ambasadorem we Francji, w 1964 został członkiem KC PZPR, wchodził w skład redakcji wielu czasopism, w l. 1972-1986 redagował czasopismo „Literatura".

T. Bujnicki, *Jerzy Putrament*, w: *Autorzy naszych lektur*. Wrocław 1965; M. Wisłowska, *Putrament*. Warszawa 1966; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 266; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 331.

Puzyna Piotr, ur. 1664, zm. 1717; poeta, tłumacz, jezuita. W 1677 wstąpił do zakonu jezuitów, odbył w Wilnie nowicjat, ukończył roczny kurs pedagogiczny w Pińsku w l. 1679-1680, w l. 1680-1683 odbywał studia filozoficzne i w 1687-1691 studia teologiczne w Akademii Wileńskiej, w l. 1691-1692 uczył w Nowogródku, Łomży i Pułtusku, wykładał poetykę w Akademii Wileńskiej, w 1692-1693 wykładał retorykę w Nieświeżu, w 1699-1705 – retorykę w Krożach i Orszy, etykę w Akademii Wileńskiej. W 1705 został superiorem w Mohylewie, w 1709 – rektorem w Nieświeżu, w 1713 – nadwornym teologiem biskupa wileńskiego Konstantego Kazimierza Brzostowskiego; opublikował *Ars felicitatis sive ethica* (Wilno 1703); w rękopisach pozostały liczne mowy, wiersze polskie i łacińskie oraz tłumaczenia poezji m. in. M. Sarbiewskiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 312.

Puzynina Albina Gabriela, z Guntherów, córka Adama i Aleksandry z Tyzenhauzów, księżna, ur. 24.09. 1815 w Wilnie, zm. 16.08. 1869 w Horodziłowie w powiecie oszmiańskim; pamiętnikarka, poetka. Wychowana w domu arystokratyczno-ziemiańskim; dzieciństwo spędziła w majątku Dobrowlany w d. powiecie święciańskim (dziś Białoruś), otrzymała staranne wykształcenie domowe, pisała wiersze i opowiadania; jej pierwszy wiersz ukazał się na łamach czasopisma warszawskiego „Motyl"; po wyjściu za mąż w 1851 za Tadeusza Puzynę zamieszkała w majątku Horodziłów; później zorganizowała w Wilnie salon literacki, w którym bywali: Władysław Syrokomla, Stanisław Moniuszko, Henryk Wieniawski, Ignacy Chodźko. Często podróżowała za granicę, współpracowała z czasopismami: „Bluszcz", „Kronika Rodzinna", „Opiekun Domowy", „Tygodnik Ilustrowany". Opublikowała w Wilnie zbiory: *W imię Boże* (1843), *Dalej w świat* (1845), *Prozą i wierszem* (1856-1857), *Małe a prawdziwe opowiadania* (1857); pisała komedie wystawiane w teatrze wileńskim; napisała pamiętnik *W Wilnie i w dworach litewskich 1815-1843* (Wilno 1928).

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 267; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika,L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 312; opr. L. Narkowicz.

R

Rabska Zuzanna, z Kraushaurów, ur. 1882, zm. 1960; poetka, powieściopisarka, autorka książek dla dzieci i młodzieży, publicystka. Przebywała w majątku Ferdynanda Ruszczyca Bohdanów, opublikowała artykuł pt. *Ruszczyc u siebie* „Świat" 1931, nr 36.

F.Ruszczyc, *Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 586.

„Radegast" - noworocznik, wydany w 1843 przez Adama Honorego Kirkora.

Radwan Jan, ur. ok. połowy XVI w., zm. w końcu XVI w. lub na początku XVII w.; poeta. Są pewne przesłanki, że urodził się w Wilnie, tutaj też otrzymał wykształcenie; był dworzaninem hetmana Grzegorza Chodkiewicza, z nim podróżował po Europie; później zbliżył się do Radziwiłłów, mieszkał we dworze Mikołaja Radziwiłła „Rudego", napisał po łacinie poemat *Radivilias* (1592), ponadto znane jest jego epitalamium *Epithalamium in nuptias... Christophori Monvidi Dorohostajski...* (1590).

Nowy Korbut, t. 3, 1965, s. 148; *Polski słownik biograficzny*, t. 30, 1987, s. 3-4; A. Vaškelienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 408.

Radziewicz Michaił, ur. w 1838 w Mozyrzu na Białorusi, zm. po 1917; rosyjski publicysta i krytyk literacki. Był synem prawosławnego duchownego, w 1859 ukończył seminarium duchowne w Petersburgu, dwa lata uczył się w akademii duchownej, następnie przeniósł sę do uniwersytetu. W 1862 otrzymał dyplom nauczyciela języka rosyjskiego. Od maja 1864 pracował w gimnazjach wileńskich. Od 1870 został inspektorem szkół ludowych okręgu szkolnego wileńskiego. W 1873 przeniósł się do Petersburga, gdzie pracował w departamencie oświaty ludowej, był członkiem komitetu cenzury przy ministerstwie oświaty. Od 1889 był dyrektorem departamentu szkół ludowych w okręgu warszawskim. W 1894 odszedł na emeryturę, zajmował się działalnością literacką. Artykuły publicystyczne i krytyczne publikował w rosyjskich czasopismach „Wriemia", „Iskra", „Russkaja Scena".

Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 531-532.

Radziwiłł Jerzy, ur. 31.05.1556 w Wilnie, zm. 21.01. 1600; pamiętnikarz, arcybiskup, kardynał. Studiował na uniwersytecie w Lipsku, w Poznaniu i Wilnie, jak również w Rzymie. W 1582 został namiestnikiem królewskim w Inflantach; w 1583 – biskupem wileńskim i w tymże roku kardynałem. W l.1591-1600 został biskupem krakowskim. Był doradcą Zygmunta III, napisał *Pamiętnik kardynała Jerzego Księcia Radziwiłła z lat 1556-1575* (wyd. 1899), pozostawił w rękopisie *Dziennik podróży do Włoch...w 1575*, ogłoszony w „Kwartalniku Historycznym", 1935.

Nowy Korbut, t. 3, 1965, s. 151; *Polski słownik biograficzny*, t. 30, 1987, s. 229-234; *Lietuvių enciklopedija*, t. 24. Boston 1961, s. 382-385; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 318.

Radziwiłł Mikołaj Krzysztof, zw. „Sierotką", ur. 2.08.1549 w Ćmielowie, zm. 28.02.

1616 w Nieświeżu; publicysta, pamiętnikarz. Uczył się w szkole kalwińskiej w Wilnie, w l. 1563-1565 studiował w Strasburgu i Tybindze, w 1565-1567 podróżował po Europie, przeszedł na katolicyzm, w l. 1567-1568 wziął udział w wyprawie przeciwko Moskwie; w 1569 został marszałkiem nadwornym litewskim, w 1590- wojewodą trockim, w 1604 – wojewodą wileńskim. W l. 1582-1584 odbył podróż do Ziemi Świętej i Egiptu; w Nieświeżu wybudował zamek obronny oraz kościół w stylu barokowym. Podróż do Ziemi Świętej opisał w dzienniku *Hierosolymitana peregrinatio*, wydanym w 1601 w Braniewie, w 1609 ukazał się przekład polski.

D. Pociutė-Abukevičienė, *Lietuvių literatûros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 408; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s.321-322.

Radziwiłł Udalryk Krzysztof Karol, ur. 19.02.1712 w Zietelu (Białoruś), zm. ok. 1770, pochowany w Nieświeżu; poeta. Kształcił się w kolegium pijarów w Warszawie oraz Ritter-Akademie w Legnicy; w 1734 został koniuszym litewskim, w 1739 – starostą mińskim, w 1743 – generałem majorem w kawalerii WKL, w 1740 – generałem lejtnantem. Podróżował po Europie. Pisał elegie, satyry, ody i panegiryki; wydał m.in. *Diariusz podjazdu mojego na hajdamaków...* (1749), *Opisanie zgryzot ludzkich we wszystkich stanach* (1741). Liczne jego teksty pozostały w rękopisie; na język polski przełożył utwory Sofoklesa, Anakreonta, Wergilego, Horacego praz dramaty francuskie *Tebaida* J. Racine, *Medeję* P. Corneille.

K. Bartoszewicz, *Radziwiłłowie*. Warszawa 1928, s. 119-142; V. Gaigalaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 408; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 322.

Radziwiłłowa Franciszka Urszula, z Wiśniowieckich, ur. 13.02.1705 w Czartorysku na Wołyniu, zm. 23.05.1753 w Pucewiczach pod Nowogródkiem; poetka, dramaturg, tłumaczka. Od 1725 była pierwszą żoną Michała Kazimierza Radziwiła „Rybeńki", pisała sztuki dla teatru dworskiego w Nieświeżu; rymowane listy, epitafia, moralitety, elegie. Jako pierwsza przełożyła na język polski komedie Moliera. Opublikowała *Komedie i tragedie* (1751).

Teatr Urszuli Radziwiłłowej. Warszawa 1961; *Poeci polskiego baroku*, t. 2. Warszawa 1965; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 323.

Radziulis Vladas, ur. 24.04. 1913 w Narsuciszkach koło Ignalina, zm. 21.09.1986 w Wilnie; litewski prozaik. W 1935 ukończył litewskie Gimnazjum im. Witolda Wielkiego w Wilnie, w l. 1935-1939 studiował prawo na USB. Od 1933 współpracował z prasą litewską w Wilnie, artykuły podpisywał pseudonimami: Vl. Diemedys, Lankutis, Anicetas Lapaitis. W 1936 wydał w Wilnie zbiór patriotycznych wierszy pt. *Pirmais sparnais*, w 1938 – powieść *Žingsniai gyveniman* oraz zbiór opowiadań pt. *Neduosim savo žemės*. Po drugiej wojnie úwiatowej mieszkał i pracowł w Święcianach, następnie w Wilnie.

A. Vengris, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 409.

Rajzen, Rejzen, Reisen, Zalman, ur. 1887, zm. 1941; żydowski publicysta, redaktor. Ukończył gimnazjum rosyjskie w Mińsku, od 1915 mieszkał w Wilnie, zmodernizował ortografię i ułożył gramatykę języka jidysz; w l. 1919-1939 redagował dziennik żydowski „Der Wilnem Tog"; popularyzował kulturę żydowską, przewodniczył wileńskiemu oddziałowi Związku Literatów i Dziennikarzy żydowskich oraz był przewodniczącym żydowskiego PEN-Clubu, należał do założycieli Żydowskiego Instytutu Naukowego Yiwo. 18.09.1939 został aresztowany przez bolszewików, więziony i rozstrzelany w

1941. W Wilnie wydał szereg prac z dziedziny żydowskiej ortografii i gramatyki oraz leksykon literatury.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 324.

Rak-Michajłouski Symon, syn Aleksandra i Marceliny, ur. 2.04.1885 we wsi Maksimówka w powiecie wilejskim, zm. 27.11. 1938 w Mińsku (?); białoruski poeta, publicysta i tłumacz. Pochodził z rodziny chłopskiej. W l. 1900-1904 uczył się w seminarium nauczycielskim w Mołodecznie, następnie pracował w okolicach Mołodeczna jako nauczyciel. Brał udział w zamieszkach 1905. Po 1905 wyjechał na Krym, gdzie w Feodosii w 1912 ukończył instytut nauczycielski. Po ukończeniu instytutu powrócił na Wileńszczyznę, gdzie do wybuchu pierwszej wojny światowej pracował jako nauczyciel. W l. 1914-1917 był w armii carskiej, w 1917 przyjechł do Mińska, gdzie zajął się agitacją na rzecz bolszewików. Od 1918 mieszkał i pracował w Grodnie, następnie w l. 1920-1922 był nauczycielem białoruskiego seminarium nauczycielskiego w Borunach w powiecie oszmiańskim, równocześnie pracował w gimnazjum białoruskim w Wilnie. W 1922 został wybrany na posła do Sejmu RP, był aktywnym członkiem Towarzystwa Szkoły Białoruskiej, upowszechniał idee białoruskie na Wileńszczyźnie. W 1926 wstąpił do Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi, działał na szkodę państwa polskiego. W 1927 skazano go na 12 lat więzienia, w 1930 został zwolniony, w 1931 przeniósł się z rodziną do ZSRR, zamieszkał w Mińsku, gdzie objął stanowisko dyrektora Muzeum Państwowego. 9.01.1934 został aresztowany przez NKWD, osądzony na 10 lat łagrów; karę odbywał na Wyspach Sołowieckich. W 1938 skazany na karę śmierci. Wyrok wykonano prawdopodobnie w Mińsku. Jako publicysta debiutował w 1915. W latach dwudziestych wiele artykułów opublikował w prasie białoruskiej wydawanej w Wilnie. Znany przede wszystkim jako działacz społeczny i polityczny.

A. Piatkiewicz, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5. Minsk 1995, s. 139-140; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 324.

Rapagelan Stanisław, Rafajłowicz, Rapolionis, ur. ok. 1485 w Swiackiewiczach koło Ejszyszek, zm. 13.05.1545 w Królewcu; pisarz religijny, teolog luterański, tłumacz. Uczył się w szkole parafialnej w Ejszyszkach i szkole katedralnej w Wilnie; w l. 1528-1539 z przerwami studiował na uniwersytecie w Krakowie, gdzie uzyskał stopień bakałarza; następnie dzięki pomocy księcia Albrechta Hohenzollerna w l. 1541-1544 studia kontynuował na uniwersytecie w Wittemberdze pod kierunkiem Marcina Lutra i Filipa Melanchtona, gdzie otrzymał doktorat teologii. W 1544 został profesorem uniwersytetu w Królewcu, wykładał teologię, język hebrajski; współpracował z Marcinem Możwidem (Martynas Mažvydas) przy wydawaniu kancjonału litewskiego. Tłumaczył z łaciny na język polski Biblię oraz pieśni religijne, jedną z nich *O męce Jezusa* zamieszczono w 1570 w kancjonale Mažvydasa.

L. Gineitis, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 413; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 325.

Reut, Gozdawa-Reut, Wincenty, ur. 1812? na Witebszczyźnie, zm. przed 1883; pisarz. Mieszkał w majątku Morsa w powiecie połockim, w l. 1827-1834 pracował jako urzędnik w Witebsku, w l. 1839-1842 był marszałkiem powiatu połockiego. Publikował utwory w czasopismach i almanachach „Niezabudka", „Rocznik Literacki", „Rubon". Zbierał i publikował folklor białoruski, napisał opowieść wierszowaną *Żona* (1844). Popierał powstanie 1863, za co przez pewien czas był pod nadzorem policji.

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w latach 1832-1851*. Warszawa 1966, s. 59, 188-189; H. Kisialou, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 583.

Reutt Maria Jadwiga, pseud. J. Bogusz, Jan Wrzos, Jerzy Surwint ur. 1863 lub 1867, w majątku Dernowicze na Polesiu, zm. 1942; pisarka. Ukończyła seminarium nauczycielskie, w l. 1894-1905 pracowała w księgarni Sennewaldów w Warszawie, uczestniczyła w organizacji tajnej oświaty i kolportażu zakazanych książek, za co w 1905 była więziona przez 3 miesiące, po uwolnieniu wyjechała do Kowna, gdzie założyła Koło Samokształcenia dla Kobiet, następnie w 1906 wyjechała do Lwowa, gdzie pracowała w Towarzystwie Szkoły Ludowej; publikowała w pismach „Zorza Ojczysta" i „Mały Światek". W 1919 osiadła w Wilnie, pracowała w towarzystwie Polskiej Macierzy Szkolnej, sprawując nadzór nad bibliotekami i szkołami powszechnymi. Wydała m.in. *Z za kraty. Pamiętnik więzienny* (Lwów 1908), *Dziennik szwaczki* (Lwów 1909), *O kotkach, pieskach i innych zwierzętach* (Lwów 1910), *W niewoli u czarownicy* (Lwów 1912). W Wilnie wydała utwory: *Dla mojego tatusia: dzienniczek Danusi pisany w dniach najazdu bolszewickiego i okupacji litewskiej w Wilnie w r. 1920.* (1922) *Klub gałganiarek wileńskich: kartka z dziejów Wilna* (1922), *Klub gałganiarek* (1922).

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 46; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 328.

„Rimembranza" (Wspomnienie), noworocznik, wydany w 1843 przez Hipolita Krzeczkowskiego w Wilnie. W tym roczniku wydawca zamieścił wiersz *Rimembranza*, przełożony z języka włoskiego, ponadto anonimowe wiersze pisane w Wiatce *Hymn do Najświętszej Panny*, *W dzień Wszystkich Świętych*, *Wiacki Popielec* i inne utwory.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie.* „Kwartalnik Litewski" 1910.

„Rocznik Literacki". Pismo zbiorowe, almanach literacki, wydawany w 1843, 1844, 1846 w Petersburgu i 1849 w Wilnie przez Romualda Podbereskiego. Tomy petersburskie związane były ideowo i personalnie z kręgiem koterii petersburskiej; drukowali w nich Tadeusz Bułharyn, M. Grafowski, Hołowiński, P. Jankowski, J.I. Kraszewski, H. Rzewuski, J. Strutyński, L. Sztyrmer. Rocznik wileński z 1849 spotkał się z ostrą krytyką Kraszewskiego.

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w latach 1832-1851.* Warszawa 1966; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 289-290.

Rodziewicz Leopold, pseud. Anatol, Anton, Hrymot, Lawon Życień, ur. 12.06.1895 w folwarku Kurjanowszczyzna w powiecie wilejskim, zm. po 1938; białoruski poeta, prozaik, dramaturg, publicysta. Pochodził z rodziny szlacheckiej osiadłej na Wileńszczyźnie. W 1909 ukończył szkołę miejską w Wilejce. W 1912 pod wpływem białoruskiej gazety „Nasza Niwa" zaczął pisać po białorusku. W 1914 osiedlił się w Wilnie, mieszkał u siostry, pracował w fabryce i zajmował się samokształceniem. W Wilnie zaprzyjaźnił się z działaczami ruchu białoruskiego, uczestniczył w białoruskim amatorskim teatrze dramatycznym Ihnata Bujnickiego. W 1915 ewakuował się w głąb Rosji. W 1917 został zmobilizowany do wojska rosyjskiego, wkrótce zdezerterował i w 1918 powrócił do Wilna. Tu włączył się do białoruskiego ruchu rewolucyjnego. W 1921 redagował gazetę „Biełaruskija Wiedamaści", następnie współpracował z pismem „Biełaruski Zwon", publikował tam swoje utwory literackie.. W l. 1922-1923 był redaktorem gazet „Nasza Buduczynia" i „Biełaruski Zwon". W Wilnie wydał utwory pisarzy białoruskich, w 1923 wstąpił do KPZB (Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi). Pod

koniec lat dwudziestych został nielegalnie przerzucony do ZSRR, mieszkał w Mińsku, w 1937 aresztowany i po 1938 stracony. Miejsce jego pochówku nie jest znane. W Wilnie opublikował m.in. dramaty *Błudniki*, *Pakryudżanyja* (1921), *Marcowy snieh* (1914), *Daswitki* (1922), *Scenicznyja twory* (1925), zbiorki poezji *Biełaruś* (Wilno 1922), *Na padniawolnych honiach* (Kraków 1928).

M. Waraszewicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijablijahraficzny słounik*, t. 5. Minsk 1995, s. 154.

Rodziewiczówna Maria, ur. 2.02.1863 w maj. Pienucha na Żmudzi, zm. 6.11.1944 w Leonowie, powieściopisarka, nowelistaka. Od 1872 uczęszczała na pensję w Warszawie, od 1875 kształciła się u sióstr niepokalanek w Jazłowcu. Od 1881 gospodarowała w Hruszowej na Polesiu i zajmowała się pracą literacką. Była autorką powieści i nowel z życia dworów kresowych, na Litwie toczy się akcja powieści *Dewajtis* (1889) i *Szary proch* (1889), opowiadanie *Hryc* ukazało się w zbiorze *Znad Wilii i Niemna* (wil. 1906).

Nowy Korbut T.15, s.434. Cz. Miłosz: *Rodziewiczówna* w: *Szukanie ojczyzny*. Kraków. Oprac. H. Dubowik.

Rogalski Adam, ur. 1800 w Wilnie, zm. 1843; poeta, tłumacz, wydawca. Ukończył Uniwersytet Wileński, pisywał wiersze i artykuły do „Tygodnika Wileńskiego" i „Dziennika Wileńskiego"; w 1823 przeniósł się do Petersburga i został tam urzędnikiem; obracał się w kręgu Polonii (bywał u niego A. Mickiewicz), ogłosił przekład *Fontanny Bakczysaraju* Aleksandra Puszkina (Wilno1826); w 1830 założył tygodnik satyryczny „Bałamut Petersburski"; w 1831 został przeniesiony do Warszawy, gdzie po przejściu na emeryturę w 1840 wydawał książki treści religijnej, opracował *Słownik rosyjsko-polski* (1841).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 329-330.

Rogalski Leon, ur. 1806 w Wilnie, zm. 1878, literat, wydawca. W Wilnie ukończył gimnazjum oraz uniwersytet ze stopniem kandydata praw; w l. 1828-1832 pracował w kancelarii uniwersytetu i był sekretarzem Rady Uniwersytetu Wileńskiego, potem sekretarzem Komitetu Śledczego w Warszawie i zbierał informacje o uczestnikach powstania listopadowego; był też sekretarzem Rady Wychowania Publicznego i nauczycielem historii w Szkole Sztuk Pięknych, w l. 1842-1850 był rektorem warszawskich niedzielnych szkół rzemieślniczych. Wiersze publikował w „Tygodniku Wileńskim" i „Dzienniku Wileńskim"; był współredaktorem „Dziejów Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej" oraz współzałożycielem „Wizerunków i Roztrząsań Naukowych" w Wilnie, w l. 1835-1844 redaktorem „Magazynu Powszechnego" w Warszawie; ogłaszał liczne przekłady oraz kompilacje popularyzując historię i literaturę.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 330.

Rogowska Ludwika, wg. F. Ruszczyca („Dziennik"), Ludmiła z Nawroczyńskich, żona Ludomira Rogowskiego, kompozytora; potem Józefa Broel- Platera, ur. 1885, zm. 1972; poetka, aktorka. Studiowała polonistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim, do Wilna przybyła w 1909. Debiutowała jako poetka w maju 1908 w „Życiu Ilustrowanym", wiersze ogłosiła w 1910 w książce *Żórawce*; erotyki jej wykazywały czasem wpływ Kazimierza Tetmajera; występowała w kabaretach, w dworku Rogowskich nad Wilenką. Była członkiem grupy artystycznej „Banda".

F. Ruszczyc, *Dziennik*. Cz. pierwsza *Ku Wilnu*. Warszawa 1994, s. 224; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 103; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 330.

Rogowski Kazimierz, ur. 9.06. 1728 na Białorusi, zm. 15.06.1810 w Wilnie; poeta, jezuita. Do zakonu wstąpił w Słonimiu i uczył się w tamtejszym kolegium; w l. 1750-1756 uczył w kolegiach w Nowogródku, Wilnie i Krożach; od 1768 do 1783 był profesorem filozofii potem teologii moralnej i polemicznej w Akademii Wileńskiej. W 1761 wydał w Wilnie zbiór trenów *Żal powszechny abo threny żałosne po śmierci... Michała Sapiehy*, przekład dzieła Ł. Górnickiego *Sprawy przeciw Dymitrowi i za Dymitrem* (1788) oraz *Zbiór sentencji łacińskich łacińskich greckich* (1792).

Polski słownik biograficzny, t. 31. Wrocław 1989, s. 451-452; K. Mačiulytė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 427; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 330.

Rogowski Ludomir Michał, ur. 3.10. 1881 w Lublinie, zm.14.03. 1954 w Dubrowniku; poeta, kompozytor. W 1906 ukończył Instytut Muzyczny w Warszawie; potem studiował w Lipsku, Monachium i Rzymie; w l. 1909-1910 prowadził w Wilnie szkołę dla organistów, założył Wileńską Orkiestrę Symfoniczną, układał piosenki i występował w kabaretach. W l. 1912-1914 był dyrygentem orkiestry Teatru Nowoczesnego w Warszawie, w l. 1914-1919 przebywał we Francji, 1921-1926 działał w Warszawie jako dyrygent, recenzent muzyczny i kompozytor. W 1926 zamieszkał w Dubrowniku. Jako poeta debiutował w 1907 w „Życiu Ilustrowanym". W książce *Żórawce*, wydanej w Wilnie w 1910, zamieścił wiersze; w Wilnie powstał jego poemat dramatyczny *Pani ogrodu róż*, dedykowany Ferdynandowi Ruszczycowi.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 110; *Encyklopedia Ziem,i Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 330.

Rogowski Władysław, brat Ludomira Michała, ur. w 1886, zm. w 1945; poeta i prozaik, pszczelarz. W Wilnie zamieszkał w 1908, pracował jako instruktor pszczelarstwa, zielarstwa i sadownictwa, prowadził kółko samokształceniowe, współdziałał z narodowym ruchem białoruskim, m.in. współpracował z Antonem Łuckiewiczem. Publikował swoje utwory w „Kurierze Krajowym", tłumaczył z białoruskiego wiersze Janki Kupały. W 1912 w „Przeglądzie Wileńskim" zamieszczał wiersze i opowiadania. W „Żórawcach" ogłosił prozę poetycką – *Widzenie* i wiersze. Należał do grupy literackiej „Banda" i do Koła Artystycznego.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 110; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 331.

Roizjusz, Roysius, Piotr, wł. Pedro Ruiz de Moros, ur. ok. 1505 w Alcaniz w Aragonii, zm. 26.04. 1571 w Wilnie; poeta, ksiądz. Z pochodzenia był Hiszpanem, po studiach we Włoszech sprowadzony do Polski przez biskupa Piotra Gamrata; do 1550 wykładał prawo rzymskie w Akademii Krakowskiej; od 1549 dworzanin i doradca Zygmunta Augusta, od 1552 mieszkał w Wilnie. Zaprzyjaźniony z wieloma wybitnymi twórcami polskiego Renesansu (m.in. z Mikołajem Rejem i Janem Kochanowskim), należał do najpłodniejszych poetów polsko-łacińskich XVI w. Głos zabierał z okazji ślubów i pogrzebów ważniejszych dostojników, pisząc swe epitalamia i epicedia przeważnie w formie długich epickich opowiadań. Napisał m.in. pieśń o św. Stanisławie, poemat *Chiliastichon* (1557), poemat makaroniczny *In Lituanicam peregrinationem* (1560). Był jednym z najwybitniejszych epigramatyków epoki.

B. Kruczkiewicz, *Rozjusz, jego żywot i pisma*. Kraków 1897; T. Fijałkowski, *Piotr Rozjusz Rozjusz opiniach współczesnych i potomnych*. Łódź 1972; S. Zabłocki, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 292; D. Pociutė-Abukevičienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 427; *Encyklopedia Ziemi*

Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 331.

Romer Edward Jan, ur. 14. 05. 1806 w Wilnie, zm. 13.05. 1878 tamże; literat, malarz, działacz społeczny. Uczył się w gimnazjum wileńskim i pobierał lekcje rysunku u Jana Rustema i Michała Podolińskiego; w l. 1822-1825 studiował literaturę na Uniwersytecie Wileńskim. Po powstaniu listopadowym uniknął represji, ale za działalność antycarską w 1833 został uwięziony i skazany na dożywotnie wygnanie do Wołogdy, zwolniono go jednak po roku; w l. 1836-1838 współpracował z czasopismem „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe". W 1838 w związku ze sprawą Szymona Konarskiego skazano go na śmierć, potem – znów na wygnanie do Wołogdy. Wrócił do Wilna w 1852, został członkiem Muzeum Starożytności i Wileńskiej Komisji Archeologicznej, dyrektorem II Wydziału Towarzystwa Dobroczynności, brał udział w pracach komitetów ds. reformy włościańskiej. Malował portrety i pejzaże. Jako literat był aktywny w latach 1836-1838.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, s. 530; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 333.

Romer Michał Pius, syn Michała Kazimierza i Konstancji z Tukałłów, ur. 7.05.1880 w Bohdaniszkach (Bagdoniškės) w rejonie rakiskim (Rokiškis), zm. 22.02. 1945 w Wilnie; publicysta, pamiętnikarz, prawnik, profesor. Uczęszczał do gimnazjum w Wilnie, a po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w l. 1893-1901 studiował prawo w Wyższej Szkole Prawa w Petersburgu; w l. 1901-1902 studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim, następnie przeniósł się do Paryża do École des Sciences Politiques, którą ukończył w 1905. Należał w Paryżu do polskiej organizacji „Spójnia", kierował grupą „Lithuania". Latem 1905 wrócił na Litwę i włączył się do litewskiego ruchu narodowowyzwoleńczego. Postanowił przemówić do osiadłych na Litwie Polaków, przekonać ich do wspólnego obywatelstwa litewskiego. W środowisku tzw. krajowców zdobył fundusze na założenie „Gazety Wileńskiej", którą redagował do 1906 wraz z Zenonem Pietkiewiczem. Jednakże gazetę dotknęły represje i dziennik przestał ukazywać się w sierpniu 1906. Aby uniknąć aresztowania i wyroku, wyjechał do Krakowa. Tam opracował i wydał we Lwowie książkę *Litwa. Studium o odrodzeniu narodu litewskiego* (1908). Zawarł w niej zarys historii ruchu, charakter jego współczesnych odłamów i perspektywy na przyszłość. W 1908 powrócił na Litwę, tu- dzięki kaucji – pozostał na wolności. Osiadł w Wilnie, pracował jako pomocnik adwokata. Równocześnie uprawiał publicystykę w języku polskim. Został członkiem Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Towarzyszył Ludwikowi Krzywickiemu w jego pracach wykopaliskowych na Żmudzi. W 1911 współpracował z „Przeglądem Wileńskim", jak również z prasą litewską wychodzącą w Wilnie. W początkowych miesiącach pierwszej wojny światowej utrzymywał kontakt z kołami niepodległościowymi w Warszawie, kolportował na Litwie tajne druki legionowe. W maju 1915 przekradł się przez front do Krakowa i przedłożył Naczelnemu Komitetowi Narodowemu memoriał *Litwa wobec wojny*. W listopadzie 1915 wstąpił do Legionów jako szeregowy, ale w walkach udziału nie brał. Zachorował, a po wyzdrowieniu został przeniesiony do redakcji „Wiadomości Polskich" wydawanych w Piotrkowie. W 1917 wycofał się z Legionów i objął stanowisko sędziego okręgowego w Łomży. W połowie marca 1919 Józef Piłsudski ściągnął go do Warszawy w związku z swoimi planami litewskimi. W kwietniu 1919 wysłano go do Kowna, gdzie konferował z kilkoma litewskimi ministrami, którzy jednak do planów polskich odnieśli się niechętnie. Wrócił do Wilna, zdobytego właśnie przez Wojsko Polskie. Zrezygnował z swej misji i nie wziął

udziału w Zarządzie Cywilnym Ziem Wschodnich. W październiku 1920, po zajęciu Wilna przez wojska gen. Lucjana Żeligowskiego, w liście do J. Piłsudskiego zaprotestował przeciw pogwałceniu praw Litwy do jej stolicy. Wyjechał do Kowna, gdzie został członkiem Najwyższego Trybunału. W 1922 mianowano go profesorem prawa administracyjnego na Uniwersytecie Kowieńskim, w l. 1927-1928 i od 1933 był rektorem tego uniwersytetu. W lutym 1940 przeniósł się do Wilna, gdzie pełnił obowiązki rektora litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego. Pozostał na stanowisku rektora po włączeniu Litwy do ZSRR, a także podczas niemieckiej okupacji Wilna. Utrzymywał wówczas kontakty z polskim ruchem podziemnym, brał udział w tajnym nauczaniu w Wilnie. W jego mieszkaniu redagowana była jedna z gazetek AK. W 1944, po wkroczeniu Armii Sowieckiej do Wilna, powrócił na uniwersytet. Służąc państwowości, nauce i kulturze Litwy, nie zrywał więzów z Polską. Chętnie odwiedzał Polskę, gościnnie podejmował osobistości polskie, przybywające do Kowna. Pisał dzienniki w języku polskim, które przechowywane są w Bibliotece Centralnej Akademii Nauk RL (d. Biblioteka im. E. i E. Wróblewskich). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Polski słownik biograficzny, t. 31; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po* cmentarzu. Olsztyn 1993, s. 64-65; L. Tomaszewski, *Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939-1945*. Warszawa 1999, s. 60-63.

Romer-Ochenkowska Helena, córka Alfreda Romera i Wandy z Sulistrowskich, ur. 2.08. 1875 w Wilnie, zm. 26.03. 1947 w Toruniu, rozwiedziona z mężem Henrykiem Ochenkowskim. Wykształcenie początkowe otrzymała w domu rodzinnym, następnie szkołę średnią ukończyła w 1892 z wyróżnieniem w Krakowie. Po ukończeniu szkoły wróciła do Wilna. W 1904 wyszła za mąż za Henryka Ochenkowskiego i zamieszkała z nim w majątku pod Radzyminem, ale małżeństwo wkrótce się rozpadło i udała się na studia do Paryża, gdzie w École des Hautes Etudes Sociales uzyskała w 1908 dyplom na Wydziale Dziennikarskim i Społecznym. Na Wileńszczyźnie, w powiecie święciańskim (zawilejskim) zakładała biblioteki, czytelnie, organizowała teatry ludowe i przedstawienia. W 1905 zorganizowała trzy tajne szkoły w Karolinowie, Komajach i w Kobylniku. Zorganizowała też sześć bibliotek w Karolinowie, Komajach, Kobylniku, Świrze, Łyntupach i Wiszniewie (obecnie Białoruś). Debiutowała w 1904 sztuką historyczną wierszem pt. *Karylla, czyli miłość patriotyczna*, wydaną w Krakowie pod pseudonimem Scypio. W l. 1906-1907 wydała kilka podręczników dla szkół ludowych. W 1906 przebywała we Francji, a po powrocie ogłosiła w Wilnie powieści *Dwa światy* (1907), *Swoi ludzie, Majaki* (1908), *Tutejsi*. Od stycznia 1906 rozpoczęła działalność publicystyczną i współpracę z „Kurierem Litewskim". W 1912 poznała w Krakowie Józefa Piłsudskiego, zajmowała się działalnością kurierską, przewożąc na Litwę materiały propagandowe. W l. 1915-1916 wykładała w Wilnie na kursach popularnych dla dorosłych historię Polski, a na Uniwersytecie Ludowym im. Adama Mickiewicza język polski. W l. 1916-1917 przebywała w Warszawie, gdzie zajmowała się pracą literacką i publicystyczną. Prace swe publikowała w „Tygodniku Ilustrowanym" i w „Bluszczu". W Warszawie m.in. napisała i wydała pracę *Historia dwu obrazów. Częstochowa i Ostra Brama* (1919), a także książki: *Krótka historia oświaty na Litwie i Białej Rusi* (1919), *Przewodnik po Wilnie. Wilno* (1919). W maju 1919 powróciła do Wilna. Przez dwadzieścia lat była postacią czołową w prasie wileńskiej. Od 1919 pracowała w redakcji dziennika „Nasz Kraj", redagowanego przez Piotra Górnickiego. W 1920 w „Gazecie Krajowej", redagowanej przez Ludwika Abramowicza została sekretarzem redakcji oraz objęła dział krytyki teatralnej

i literackiej. Od sierpnia 1922 do 1925 pracowała w redakcji gazety „Słowo", następnie przeszła do redakcji „Kuriera Wileńskiego", gdzie publikowała głównie recenzje teatralne oraz artykuły o charakterze polemicznym i felietony. Od 1929 do 1935 pełniła obowiązki wiceprezesa Związku Zawodowego Literatów Polskich w Wilnie, aktywnie uczestniczyła w wileńskich „Środach Literackich". W 1929 została odznaczona Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta. Okres wojny spędziła na Wileńszczyźnie i w Wilnie. W czerwcu 1945 wyjechała transportem do Torunia

K.Glavdelienė (Taraszkiewicz), *Publicystyka Heleny Romer-Ochenkowskiej na łamach wileńskiego „Słowa"*. „Czas", 2001, 13-19.09; opr. I. Fedorowicz.

Rosołowski Stanisław, ur. w 1797, zm. w 1855 w Wilnie; poeta, tłumacz, lekarz. Ukończył gimnazjum w Wilnie oraz w 1818 medycynę ze stopniem doktora na Uniwersytecie Wileńskim; był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego; ogłaszał przekłady utworów poetyckich z literatury łacińskiej, francuskiej i angielskiej oraz własne wiersze okolicznościowe w czasopismach wileńskich; był zwolennikiem klasycyzmu; krytykował A. Mickiewicza.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 336.

Rostowski Stanisław, ur. 13.11.1711 w pobliżu Upity na Litwie, zm. 7.02.1784 w Połocku; pisarz historyczny, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1726; w l. 1728-1729 uczył się w seminarium nauczycielskim w Słucku, w l. 1729-1730 studiował filozofię w Nieświeżu, w 1730-1732 – w Akademii Wileńskiej; w l. 1736-1740 – studiował teologię w kolegium warszawskim, w l. 1740-1741- prawo zakonne w Wilnie. W 1746 uzyskał w Akademii Wileńskiej stopień magistra filozofii i wykładał tam do 1749; w l. 1750-1751 był kaznodzieją oraz kierował szkołą i biblioteką kolegium w Żodziszkach, w l. 1751-1758 wykładał w Akademii Wileńskiej teologię polemiczną, w 1763-1764 – prawo kanoniczne; w 1766-1770 – historię kościoła. W l. 1773-1776 był nadal wykładowcą w Akademii Wileńskiej, potem w kolegium jezuickim w Połocku. Opracował dzieje zakonu: *Lithuanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium pars prima* (Wilno 1768).

M. Vaicekauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 430; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Mlinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 337.

Rościszewski Wojciech, ur. 1560, zm. 1619; pisarz, kaznodzieja, jezuita. W l. 1579-1582 kształcił się w kolegium jezuickim w Poznaniu, na wydziale sztuk wyzwolonych Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz na kursie filozoficznym w Akademii Wileńskiej; po wstąpieniu do zakonu w 1586 uczył w Poznaniu, w 1591-1595 studiował teologię w Akademii Wileńskiej, w 1595 – prawo zakonne w Krakowie; następnie wykładał w Poznaniu i Kaliszu, gdzie uzyskał promocję na magistra filozofii, potem był kaznodzieją i pisarzem polemizującym z dziełami protestantów, w 1600 wydał w Wilnie pod pseudonimem Jana Boboli łacińską replikę na antypapieską mowę Andrzeja Wolana.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 338.

Rotkirch Wasilij, baron, pseud. Teobald, ur. w 1819 na Wileńszczyźnie, zm.w 1891. Młodość spędził w Wilnie. Ukończył gimnazjum w Mohylewie w 1837 i szkołę junkrów. Służył w wojsku w kilku miastach w guberniach zachodnich, najdłużej w Dyneburgu (Daugavpils). W 1861 był wicedyrektorem tajnej kancelarii przy namiestniku Królestwa Polskiego. Patrioci polscy dokonali nań nieudanego zamachu Był naczelnikiem żandarme-

rii w Odessie, Mińsku, Mohylewie i w Wilnie. W 1882 powrócił do Wilna. Tu w l. 1882-1890 był naczelnikiem żandarmerii. Zadebiutował w 1844, wydając w Warszawie anonimowo zbiorek *Strasznyj gost'. Litowskaja poema, wziataja iz narodnych powierij*. Było to tłumaczenie IV części Dziadów A.Mickiewicza Po powrocie do Wilna w 1885 wydał powieść w listach *Spartanka. Epizod iz sobytij 1863 goda*, a w roku następnym – nowelę historyczną *Oziero. Diewiczje oko*. Współpracował z pismem „Wilenskij Wiestnik", zamieszczając na jego łamach w latach 1885-1886 niepełny przekład *Witoldowych bojów* I. J. Kraszewskiego, w 1885 szkic *Scena iz druskienikskoj żyźni*. W kalendarzu „Wilenskij kalendar" zamieścił *Druskieniki i ich okrestnosti* oraz *Priepodobnaja Jewfrosinja, kniaginia Połockaja*. W latach osiemdziesiątych XIX w. Rotkirch pracował nad dziełem liczącym przeszło siedemset stron *Połnaja litowskaja mifołogija i swod mnienij razlicznych pisatielej o niej*. Odwoływał się w nim do prac i utworów Narbutta, Kraszewskiego, Kirkora. Praca w całości nie ukazała się, udało się wydać w Wilnie tylko jej fragmenty. W 1890 roku opublikował pięciotomowe *Wospominanija Teobalda*. Część II nosiła tytuł *Wilenskije wospominanija* i zawierała m.in. anegdoty, opowiadania o niezwykłych wydarzeniach w Wilnie z l. 1830-1840 i dziwnych postaciach, w tym: *Jacek Krysztalewicz, wilenskij jurodiwyj*, *Miertwiec w maskaradie*. W tym ostatnim pojawiają się drugoplanowe postacie Pelikana i prof. Śniadeckiego. W 1890 wyjechał, ze względów zdrowotnych, do Włoch. W roku tym zmarł i został pochowany na prawosławnym cmentarzu św. Eufrozyny w Wilnie.

D.Świerczyńska, *Zapomniane polonica rosyjskie. O życiu i pracach W.A.Rotkircha – tłumacza „Dziadów"*, „Pamiętnik Literacki",1981, z.2, s.183-195;.P.Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy XIX – pierwaja paławina XX wieka*, Vilnius 1999,s. 56-64; opr. T. Zienkiewicz.

Rotundus Mieleski Augustyn, ok. 1520 w Wieluniu, zm. 20.03 1582 w Wilnie; pisarz polityczny, publicysta. Uczył się w Wieluniu i w kolegium w Poznaniu, w l. 1539-1540 studiował w Wittenberdze, w l. 1544-1546 w Padwie, Bolonii i Ferrarze, gdzie uzyskał doktorat praw; po powrocie do Polski pracował w kancelarii królewskiej Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta. W 1551 przybył do Wilna, od 1552 był wójtem wileńskim, w 1568 uzyskał nobilitację; współpracował z wojewodą wileńskim Mikołajem Radziwiłłem „Czarnym" i biskupem wileńskim Walerianem Protasewiczem przy organizacji kolegium jezuickiego w Wilnie; był autorem pism polemicznych, m.in. *Rozmowa Polaka z Litwinem* (1565) – przeciwko Stanisławowi Orzechowskiemu, *De dignitate ordinis ecclesiastici Regni Poloniae* (1582).

M. Baryczowa, *Augustyn Rotundus Kielecki, wójt wileński, pierwszy historyk i apologeta Litwy*. „Ateneum Wileńskie" 1935, nr 10; S. Narbutas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 431; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 338-339.

Rouba Napoleon, pseud. Bajoras, Kruk, Nagroda, ur. w 1860 w Dziewieniszkach w powiecie oszmiańskim, dziś rej. solecznicki, Litwa, zm. 11.12.1929 r. w Wilnie; literat, dziennikarz. Studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim, w 1890 był współzałożycielem tajnego Towarzystwa Oświaty Narodowej w Wilnie; w 1895 osiadł w Wilnie na stałe. Pracował jako dziennikarz w „Kurierze Wileńskim"; pisał reportaże, felietony, sprawozdania a także recenzje teatralne. Drukował także w wielu gazetach poza Wilnem: w „Głosie", „Prawdzie", „Tygodniku Ilustrowanym", „Tygodniku Polskim", „Wiśle" a także w krakowskiej „Nowej Reformie". Jest autorem dwóch powieści: *Stryjowa spuścizna* (Wilno 1896) i *Żyrowisko litewskie* (Kraków 1901). W pierwszej przedstawił ziemiaństwo Wileńszczyzny swoich czasów, w drugiej – nadużycia ad-

ministracji rosyjskiej i represje zaborcy po upadku powstania styczniowego; opublikował też wiele opowiadań, m.in. *Chybione swaty* („Prawda" 1901). Wydał też *Przewodnik po Litwie i Białej Rusi* (Wilno 1909) oraz wspólnie z Lucjanem Uziębłą *„Wianki" w Wilnie 1897-1921* (Wilno 1921). Na łamach „Kuriera Wileńskiego" publikował swoje dziennikarskie wspomnienia. Pochowany na Cmentarzu Bernardyńskim.

Skręt, *Polski słownik biograficzny*, t. 32, z. 132; E. Mazurkiewicz, *N. Rouba, Przewodnik po Litwie i Białej* Rusi. Gdańsk 1995, s. I-IV; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 339.

„Rubon", pismo poświęcone pożytecznej rozrywce, nieperiodyczne (z uwagi na zakaz cenzury), wydawane w Wilnie w l. 1842-1843, 1845-1847 i 1849 (razem 10 t.) przez Kazimierza Bujnickiego w intencji rozbudzenia życia kulturalnego na ziemiach dawnych Inflant; regionalny charakter, zgodny z współczesnymi zainteresowaniami – podkreślony przez tytuł: starożytną nazwę Dźwiny – nadawały pismu m.in. białoruskie materiały folklorystyczne. Prócz redaktora i ziemian regionu łotewsko-białoruskiego (np. M. Borch) do współpracowników pisma należeli: M. Grabowski, Jan Chodźko, Aleksander Groza i członkowie kaukaskiej grupy poetów.

M. Inglot, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 316-317.

Rudnicki Bohdan, ur. 18.06 1918 w Wilnie, zm. 5.11. 1993 w Warszawie, pisarz, poeta. Był synem znanych restauratorów wileńskich. W 1936 ukończył Gimnazjum oo. Jezuitów w Wilnie i rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB, które ukończył w 1940. W okresie wojny działał w Armii Krajowej, m.in. w osłonie sztabu AK w Solecznikach i Wołkorabiszkach. W 1944 opuścił Wilno, pracował w Białymstoku, a następnie w Ministerstwie Administracji w Warszawie. W 1948 został aresztowany, przebywał dwa lata w więzieniu na ulicy Rakowieckiej w Warszawie, a następnie do 1956 we Wronkach. Po wyjściu z więzienia zajął się dziennikarstwem. Pracował w redacjach czasopism „Za i Przeciw", „Morze", „Czas". Wydał kilka książek reporterskich. Wiersze pisał przed wojną, drukował je w pismach wileńskich. Najbardziej znane jego wiersze to *Ojczyzna moja* i *Litania do Matki Boskiej Ostrobramskiej*.

A. Dawidowicz, *Bohdan Rudnicki (1918-1993)*. „Wileńskie Rozmaitości" 1994, nr 2, s. 6.

Rudnicki Dominik, ur. 28.07.1676, zm. 1.10.1739 w Warszawie; poeta, autor intermediów prozą, jezuita. Wychowanek kolegiów w Wilnie i Krożach, nauczyciel poetyki, rektor kolegiów w Pułtusku i Łomży; wiele lat spędził w Warszawie. Zbierał pieśni popularne i ludowe, ich motywy wyzyskiwał we własnej twórczości. Zbiór wierszy *Głos wolny w wiązanej mowie* (wyd. pośmiertne 1741) zawiera utwory religijne. W innych wierszach przeciwstawiał opisy współczesnych klęsk dawnej świetności Rzeczpospolitej.

M. Eustachiewicz, *Twórczość Dominika* Prudnickiego. Wrocław 1966; A. Maldzis, *Na skryżawanni sławianskich tradycyj.* Minsk 1980; M. Eustachiewicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1985, s. 319.

Rudomina Józef, ur. 9.01.1689, zm. 3.03.1729; autor dramatów szkolnych, jezuita. Studiował na Akademii Wileńskiej, w l. 1713-1714 wykładał tam poetykę, w l. 1717-1718 – retorykę. Przypuszcza się, że w 1714 w Wilnie wystawiono jego dramat *Gryphus coronarii auri custos*. W 1719 wystawił dramat *Corona dolores* i *Jus maioratus*. W 1713 w Warszawie wystawiono jego dramat *Pondus ignis in statera doloris*, w 1720 w Grodnie –*Calix memoriae e cranio Sventoslai*.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 215; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 432.

Rudomina-Dusiacki Jan, ur. 1581, zm. 1646; autor utworu wierszowanego. W l. 1595-1596 studiował w Akademii Wileńskiej, potem w Ingolstacie, Augsburgu oraz we Włoszech; wrócił na Litwę w 1608. W 1610 został deputatem do Trybunału Litewskiego, w 1616 – dworzaninem i sekretarzem królewskim, w l. 1619-1622 – podwojewodzim nowogródzkim, w 1621 uczestniczył w wojnie chocimskiej z Turkami, w 1627 – w wojnie ze Szwedami, został chorążym nowogródzkim, kilkakrotnie reprezentował województwo nowogródzkie na sejmach, w 1636 był kasztelanem nowogródzkim. Napisał wierszowany utwór *Diariusz prawdziwy ekspedycje... przeciw Osmanowi... w roku 1621 pod Chocimiem Chocimiem Włoszech fortunnie odprawionej* (1640).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 340-341.

„Rusałka", noworocznik, wydany w 1839 przez Aleksandra Grozę w Wilnie. Pismo to było przeznaczone dla Ukrainy, ale drukowano je w Wilnie. Część utworów nosi charakter lokalny kijowsko-ukraiński. Ponadto utwory Józefa Korzeniowskiego, J.I. Kraszewskiego, Michała Grafowskiego i Henryka Rzewuskiego. Groza wydawał „Rusałkę" przez pięć lat – od 1838 do 1842.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie*. „Kwartalnik Litewski" 1910.

Rymkiewicz Aleksander Jarosław, ur. 13.06.1913 w Wilnie, zm. 26.09.1983 w Iławie, poeta, eseista, dramaturg. Ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w l. 1932-1937 studiował na USB, uzyskując tytuł magistra praw, był związany z Sekcją Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów i grupą „Żagary", należał do AZS i AZM, ogłaszał wiersze w „Żagarach", „Pionach", „Środach Literackich", „Kurierze Wileńskim", współpracował z radiem. W l. 1938-1939 był aplikantem sądowym w Wilnie; wydał w Wilnie dwa zbiorki poezji *Tropiciel* (1936) i *Potoki* (1938); podczas drugiej wojny światowej pracował w Wilnie w fabryce obuwia; od 1945 w Polsce, mieszkał w Warszawie, w l. 1954-1960 był doradcą literackim Polskiego Wydawnictwa Muzycznego, w l. 1972-1981 – członkiem rady redakcyjnej pisma „Poezja", od 1971 należał do PEN-Clubu. Po wojnie wydał kilka zbiorków poezji, m.in. *Z narodem* (1947), *Warszawskie cegły* (1951), *Niezbrojni zwycięzcy* (1952), *Krajobrazy i ludzie* (1956). Ponadto: *Himalajskie namioty* (1958), *Promień dla artysty* (1965), *Dziki powój* (1968), *Olsztyński wrzos* (1973), *Kufel warszawski* (1976). W 1960 otrzymał nagrodę literacką im. W. Pietrzaka.

A. Zieniewicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 325; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 347.

Rymsza Andrzej, ur. ok. 1550, zm. po 1595; poeta i tłumacz. Szlachcic z Pieńczyny pod Nowogródkiem, od ok. 1572 związany z kalwińską linią Radziwiłłów, służył u Mikołaja Radziwiłła Rudego, wraz z Krzysztofem Radziwiłłem Piorunem odbył kampanię 1581 przeciw Moskwie. Obok drukowanej cyrylicą *Chronologii* (Ostróg 1581) i przekładu opisu Palestyny Anzelma Polaka (*Chorographia albo topographia... Ziemi Świętej*, Wilno 1585) w 1583 napisał epos liczący 2200 wierszy 13-zgłoskowych w 25 pieśniach pt. *Deketeros akroama, to jest Dziesięćroczna powieść wojennych spraw... Krzysztofa Radziwiłła* (Wilno 1585), poświęcony zwycięskiej wyprawie 1591 spod Witebska ku Wołdze i przez Torowiec, Kołomnę pod Psków. Akcja obejmuje wprawdzie szerszy okres (1572-1582) dziejów, jednak koncentruje się na roku 1581, zaś sam utwór posiada większą wartość informacyjną niż artystyczną.

A. Litwornia, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 326; I.Sałamiewicz, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 551.

Ryńca Władysław Jakub, pseud. Klemens, ur. 1910, zm. 1975; publicysta, wydawca, prawnik. W 1929 ukończył gimnazjum w Dąbrowie Górniczej, w 1930 – kurs dla kierowników świetlic w Warszawie; w l. 1930-1932 kierował świetlicą Związku Strzeleckiego w Wilnie; od 1930 studiował na USB i w 1937 otrzymał dyplom magistra praw, działał w Legionie Młodych i w nielegalnym Związku Lewicy Akademickiej „Front" w Wilnie. W l. 1932-1934 był sekretarzem redakcji czasopisma „Sprawy Nauczycielskie", w l. 1935-1939 – urzędnikiem Dyrekcji Kolei Państwowych w Wilnie, drukował artykuły i recenzje w „Kurierze Porannym". W l. 1940-1941 pracował w Litewskim Banku Państwowym, od 1941 kierował firmą transportową „Richard Mett i Ska", współpracującą z polskim podziemiem i ratującą Żydów, należał do PPS-WRN i AK, był dwukrotnie więziony na Łukiszkach; od 1943 mieszkał w Guberni Generalnej; w l. 1946-1950 był właścicielem Instytutu Wydawniczego „Panteon" w Warszawie, w l. 1950-1966 praktykował jako adwokat, od 1970 – radca prawny.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 348.

Rysiński Franciszek, ur.?, zm. 1830 (?); poeta. Pochodził z rodziny szlacheckiej z Witebszczyzny, na początku XIX w. był przewodniczącym Sądu Cywilnego w Witebsku. Pisał epigramaty, wiersze humorystyczne. Współpracował z „Tygodnikiem Wileńskim" oraz z „Dziennikiem Wileńskim". Opublikował m.in. utwory: *Pod dobry humor dla Kasi* („Tygodnik Wileński" 1818, nr 149), *Do Kasi* („Motyl" 1828, nr 15; Warszawa), *Do przyjaciół w smutku* („Noworocznik Litewski" 1830, Wilno), *Z poezji: Cierpliwość wszystko zwycięża* i inne („Rocznik Literacki", 1844; Petersburg).

U. Marchel, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 552; U. Marchel, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5, Minsk, 1995, s.194.

Rysiński Salomon, ur. ok. 1560 prawdopodobnie w województwie połockim, zm. 18.11. 1625 w Dolatyczach na Białorusi; pisarz, działacz kalwiński. W l. 1586-1589 studiował w akademii w Altdorfie, od 1596 był dworzaninem Krzysztofa Radziwiłła „Pioruna", był nauczycielem jego syna Krzysztofa. Po śmierci „Pioruna" zamieszkał na dworze Krzysztofa Radziwiłła w Wilnie, był jego doradcą, nadzorował edukację jego syna Jerzego, uczestniczył w życiu Jednoty Litewskiej, napisał wiele utworów okolicznościowych, poświęconych Radziwiłłom, m.in. *Epistolarum Solomonis Pantheri libri duo* (1587), *Exercitationum epistolicarum ad Ausonium virum consularem libri duo* (1588-1589), *Solomonis Rysinii Sarmatae ad epistolas L. Annami Senecae... notarum sive conjecturarum liber* (1620), *Rerum ab illustrissimo principe Christophoro Radiuilo...praeclare gestarum epitome* (1614); wydał też zbiór tysiąc osiemset polskich przysłów *Proverbiorum Polonicorum... centuriae decem et octo* (1618), a także historię rodu Radziwiłłów *De origine gentis Radiviliae syntagma* (1604-1625).

S. Narbutas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 425; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 349.

Rywocki Jan, ur. 1599 lub 1600 w Prusach w okolicach Nidzicy, zm. 6.04 1662 w Warszawie; pisarz nowołaciński, jezuita.Uczył się w szkole jezuickiej w Braniewie, do zakonu wstąpił w 1624 w Wilnie; w l. 1628-1632 studiował teologię na Uniwersytecie Wileńskim, potem uczył retoryki w Nieświeżu, w 1637 został profesorem teologii pozytywnej i polemicznej, Pisma św. i języka hebrajskiego w Akademii Wileńskiej, gdzie w 1639 uzyskał tytuł magistra filozofii i sztuk wyzwolonych, w 1641 został wicerektorem, a w 1642 – rektorem kolegium w Braniewie, w l. 1646-1648 był regentem Seminarium Papieskiego, w 1648 został profesorem

Pisma św., w 1649 – wicerektorem Akademii Wileńskiej. W 1650 otrzymał doktorat z teologii i został prowincjałem. Ogłosił w Wilnie 11 panegiryków poświęconych Władysławowi IV, 13 utworów poświęcił Leonowi Sapieże, kilka wierszy królowi Zygmuntowi III.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Od połowy XV w. *do 1945 roku*. Warszawa 1963; *Encyklopedia Ziemi Wileńkiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 349.

Rzewuski Henryk, syn Adama Wawrzyńca, pseud. Jarosz Bejła, ur. 3.05.1791 w Sławucie na Wołyniu, zm. 28.02.1866 w Cudownie na Wołyniu; pisarz, publicysta. Uczestniczył w kampanii 1809; w l. 1817-1823 podróżował po Europie; w czasie wycieczki na Krym w 1825 zetknął się z Adamem Mickiewiczem, z którym spotkał się ponownie w 1830 w Rzymie; od 1833 przebywał na Wołyniu; był twórcą gawędy szlacheckiej i legendy Radziwiłła „Panie Kochanku" jako autor *Pamiątek J. Pana Seweryna Soplicy, cześnika Parnawskiego* (Paryż 1839-1841), których przerobione dla cenzury wydanie ukazało się w Wilnie w 1844 pt. *Pamiątki starego szlachcica litewskiego*; napisał również powieść o konfederacji barskiej *Listopad* (1845-1846) oraz pamflet na szlachtę *Mieszaniny obyczajowe przez Jarosza Bejłę* (Wilno 1841), które wywołały oburzenie i publikacje polemiczne; w Wilnie wydano w 1842 *Pomieszanie Jarosza Bejły* Gustawa Olizara, w 1844 *Bigos hultajski T. Szczeniowskiego*; w 1851-1854 redagował „Dziennik Warszawski".

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 10. Warszawa 1967; Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 329-330; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 350.

S

Sakowicz Fabian, ur. 6.11.1742 na Białorusi, zm. 1787?; poeta i tłumacz. W l. 1759-1762 uczył się w kolegiach jezuickich w Witebsku i Nieświeżu; od 1766 – w Warszawie, w l. 1772-1777 współpracował z redakcją czasopisma „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne", gdzie opublikował większość swoich wierszy. Na język polski przełożył pieśni Horacego (t.1-2 1773-1775). W 1777 pomagał Adamowi Naruszewiczowi przepisywać teksty do jego *Historii narodu polskiego*, mieszkał w majątku Naruszewicza Powieć koło Pińska. Utrzymywał kontakty z środowiskiem wileńskim.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 4. Minsk 1987, s. 612.

Sałahub Aleś, pseud. Lawon Adradżeniec, Lawon Czaczotka, ur. 5 (18).10. 1906 we wsi Zarudzicze w powiecie wilejskim, guberni wileńskiej, zm. 17.05.1934 w Mińsku (?); poeta, publicysta, pamiętnikarz. Pochodził z chłopów białoruskich powiatu wilejskiego. W 1915 z rodzicami ewakuowany do wsi Roztoce za Mińskiem. W 1918 powrócił do wsi rodzinnej. W 1922 wstąpił do Gimnazjum Białoruskiego w Wilnie. Gimnazjum ukończył w 1927. Podczas nauki w gimnazjum wstąpił do Białoruskiej „Hramady", a później do Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi, organizował jaczejki komunistyczne w powiecie wilejskim, za co w latach 1924 i 1927 był aresztowany i osadzony w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie. W 1928 nielegalnie przekroczył polsko-sowiecką granicę, wyjechał do Mińska, gdzie wstąpił na uniwersytet, który ukończył w 1931. Następnie został aspirantem Instytutu Literatury Akademii Nauk ZSRR. W1934 aresztowany i jako „wróg narodu" skazany na karę śmierci. Wyrok przypuszczalnie wykonano w Mińsku. Żonę z synem zesłano na północ ZSRR. Jako poeta Sałahub debiutował w w 1920 w Wilnie. Publikował wiersze i artykuły publicystyczne w czasopismach białoruskich „Niezależnaja Dumka", „Studenckaja Dumka", „Rodnyja Honi", „Połymia" i w innych.

H. Reut, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5, Minsk, 1995, s.239-240.

Samojła Uładzimir, Samojło Włodzimierz, pseud. Sulima, U.Sulima, Władak z Kazimierouki, Minczuk, Stary Minczuk, Czemier Andrzej, ur. 17. 01. 1878 w folwarku Kazimierówka pod Mińskiem w rodzinie szlacheckiej, zm. 1941 w Mińsku (został rozstrzelany); białoruski publicysta, krytyk literacki. Ojciec był dyrektorem realnej szkoły w Mińsku. Herb Sulima przyjmie później jako pseudonim, którym najczęściej będzie się posługiwał. Studia odbył w Petersburgu. Znał język polski, rosyjski, niemiecki, grekę i łacinę. W Petersburgu współpracował z białoruskim wydawnictwem"Zaglanie sonca i u nasza akonca". W prasie mińskiej zamieszczał eseje o literaturze, w tym o J. Słowackim, Ibsenie, Błoku, Wiersajewie. Korespondował z Błokiem. Był patronem, opiekunem literackim Janki Kupały, starał się jego poezją zainteresować środowisko Petersburga, tłumaczył jego wiersze na język rosyjski. Od 1908 podjął współpracę z wileńską „Naszą Niwą". W grudniu 1918 roku zamieszkał w Wilnie. Uczył tu greki i łaciny. Współpracował z

kilkoma czasopismami białoruskimi, zamieszczając recenzję tomików literackich, artykuły krytyczne na łamach kilku pism: „Hołas Biełarusa", „Sielanskaja Prauda", „Syn Biełarusa", Biełaruskaja Dola", „Biełaruskij Zwon","Nowaje Życcio". W piśmie „Zmahańnie" polemizował z Marianem Zdziechowskim (*Prafiesar Zdziechouski ab biełaruskaj duszy*).Wypowiedź na ten temat powtórzył w 1924 na łamach „Przeglądu Wileńskiego"(*Prof. Zdziechowski o duszy białoruskiej*). Przez szereg lat współpracował z „Przeglądem Wileńskim", na jego łamach zamieszczał głównie artykuły dotyczące kwestii narodowej i sytuacji Białorusinów. Początkowo związany był z „Hramadą", zerwał z nią, gdyż organizacja ta w coraz większym stopniu ulegała wpływom komunistycznym. W latach 1927-1928 wystąpił ze wszystkich towarzystw białoruskich, ograniczając się do Białoruskiego Towarzystwa Naukowego, Rady Muzeum Białoruskiego im. I. Łuckiewicza i założonego przez A.Łuckiewicza „Centrosajuzu". Był bliotekarzem BTN. 8 października 1939 roku został aresztowany w Wilnie w mieszkaniu przy ul. Zarzecznej i osadzony na Łukiszkach. Następnie przeniesiono go do Wilejki i w roku 1941 został w Mińsku rozstrzelany.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 5, Minsk 1995, s. 249-251; A.Bergman„ *Włodzimierz Samojło-Sulima wobec kwestii białoruskiej w Polsce międzywojennej*, „Przegląd Historyczny, 1983,nr 4, s.653-667; opr. T.Zienkiewicz.

Sarbiewski, Sarbievius, Maciej Kazimierz, ur. 24.02.1595 w Sarbiewie pod Płońskiem, zm. 2.04. 1640 w Warszawie; poeta, jezuita. Uczył się w kolegium jezuickim w Pułtusku, do zakonu jezuitów wstąpił w 1612 w Wilnie; po odbyciu nowicjatu studiował filozofię w Braniewie, następnie w l. 1614-1617 uczył w kolegiach w Krożach i Połocku. W l. 1620-1622 studiował teologię w Akademii Wileńskiej, w l. 1622-1625 kontynuował studia w Collegium Romanum w Rzymie; w l. 1626-1627 był profesorem retoryki w Połocku, następnie w l. 1628-1631 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1631-1635 – profesorem teologii na tej uczelni. W 1630 został magistrem sztuk wyzwolonych, w 1631 – doktorem filozofii. Jako poeta był ceniony przez papieża Urbana VIII. Wydał *Lyricorum libri tres* (1625), *Lyricorum libri IV. Epodon liber uzus alterque epigrammatum* (1634). Dla teatru królewskiego zaadaptował utwór M. Bettiniego *Silviludia poetica*. Poezja jego stanowiła wzór dla twórców piszących zarówno po polsku, jak i po łacinie.

S. Zabłocki, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1985, s. 335-336; E. Ulèinaitë, *Lietuviø literatûros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 442-443; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 358.

Sawicka Józefa, pseud. Ostoja, ur. 1859 na Grodzieńszczyźnie, zm. 1920; pisarka. Pracowała jako nauczycielka prywatna w Wilnie, działalność literacką rozpoczęła w Szantyrowszczyźnie w powiecie dziśnieńskim. W 1884 przeniosła się na stałe do Warszawy.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 206.

Sawicz Franciszek, ur. ok. 1815 w Wielicicach koło Pińska, zm. ok. 1845 w miasteczku Januszpol w powiecie żytomirskim; poeta, publicysta. Był synem unickiego duchownego; wstępną edukację otrzymał w domu rodzinnym, następnie uczył się w szkole powiatowej w Pińsku. W 1833 ukończył szkołę, wyjechał do Wilna i jesienią tego roku wstąpił do Medyko-Chirurgicznej Akademii. Był jednym z założycieli Towarzystwa Demokratycznego. Latem 1837 na Wołyniu nawiązał kontakty z Szymonem Konarskim. Po powrocie do Wilna założył w Wilnie oddział Stowarzyszenia Ludu

Polskiego. W 1838 Konarski pod Wilnem w Rukojniach został aresztowany, wkrótce aresztowano także Sawicza. W lutym 1839 F. Sawicza, J. Zamorskiego i K. Rapczyńskiego zesłano do wojska na Kaukaz; Sawicz służył w Kizlarze, Derbencie i potem w Tyflisie (dziś Tbilisi, Gruzja). Próbował zbiec za granicę, złapany na granicy rumuńskiej, został wcielony do pułku czernihowskiego, skąd również uciekł do Kijowa, a stamtąd do miasteczka Januszpol koło Berdyczowa, gdzie pod nazwiskiem Gelgeg zajmował się praktyką lekarską, przygotowując się do wyjazdu za granicę. W 1844 otrzymał paszport zagraniczny, ale w okolicy wybuchła epidemia cholery; ratując innych zaraził się i zmarł w Januszpolu. Przed śmiercią napisał wspomnienia, które przekazał Aleksandrowi Grozie. Podczas studiów w Wilnie wiersze publikował w czasopismach wileńskich. W 1876 jego *Pamiętnik* wydano w Krakowie.

E. Pawłowicz, *Wspomnienia znad Wilii i Niemna*. Lwów 1882, s. 96; M. Janik, *Dzieje Polaków na Syberii*. Kraków 1928, s. 270-272; H. Kisialou, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t.5. Minsk 1995, s. 217-218.

Sawicz-Zabłocki Wojsław Kazimierz, syn Konstantego i Stanisławy z Światopełk-Mirskich, Sulima-Sawicz-Zabłocki, pseud. Zawisza, Comte Soulima, ur. 3 (15). 03.1850 (lub 1849) w majątku Panczeny w powiecie dziśnieńskim, guberni wileńskiej, zm. po 1893; poeta, prozaik, publicysta; pisał po polsku, białorusku i rosyjsku. Pochodził z rodziny szlacheckiej. Po śmierci ojca wychowywał się u dziadka Wincentego Zabłockiego w majątku Mikołajewo guberni witebskiej. W 1861 r. opiekunem chłopca został generał Iwan Łabyncew, dowódca 1. korpusu strzeleckiego w Wilnie, który zabrał Sawicza-Zabłockiego do Wilna i umieścił go w gimnazjum. Po ukończeniu gimnazjum Wojsław studiował na uniwersytetach w Pradze, Lipsku i Strasburgu. Mieszkał w Warszawie, gdzie debiutował jako satyryk (1871), tamże wydał prace o Koperniku (1873). Publikował artykuły w języku rosyjskim w czasopismach petersburskich – jako „Listy z Warszawy". Od 1875 do 1888 mieszkał za granicą: w Niemczech, Egipcie, we Francji. W l. 1875-76 mieszkał we Lwowie, gdzie poznał Bolesława Limanowskiego, współpracował z „Ruchem Literackim" i „Gwiazdą". W 1876 wysłany z Krakowa do Poznania, gdzie wydał opowieść *Połocka szlachta* (1885). W 1887 wrócił na Wileńszczyznę, w l. 1888-1889 pracował w redakcji gazety „Wilenskij Wiestnik", później mieszkał w Mińsku, Petersburgu. Ostatnia wiadomośc o nim pochodzi z 1893. Po polsku wydał książkę *Połocka szlachta.* Powieść (Poznań 1885), *Opowiadania Pawła Zawiszy* (Poznań 1886), ponadto opublikował wiele utworów literackich i artykułów w różnych czasopismach polskich i rosyjskich, także w rosyjskojęzycznym piśmie „Wilenskij Wiestnik".

H. Kisialou, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t.5, Minsk, 1995, s. 215-216.

Sekcja Twórczości Oryginalnej, zob. STO

Serafinowicz Ferdynand, ur. 1759, zm. 1812, tłumacz, pijar. Kształcił się w szkołach pijarskich w Łużkach, do zgromadzenia wstąpił w Lubieszowie w 1773; w Akademii Wileńskiej studiował filozofię, fizykę, historię powszechną, literaturę i języki; uzyskał stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych. 1780-1781 i 1785-1786 studiował teologię. Uczył w kolegiach pijarskich, m. in. w Collegium Nobilium w Wilnie, w 1797 został wiceprofesorem historii powszechnej w Szkole Głównej Litewskiej, po jej przekształceniu w Uniwersytet w l. 1803-1807 wykładał jako adiunkt język łaciński i literaturę rzymską; w l. 1800-1807 pracował w redakcji „Kuriera Litewskiego"; w 1808-1809 był rektorem w Dąbrowscy, od 1809 w Szkołach Walerianowskich w Łużkach; na język polski przełożył *Wiek Ludwika XVI* Woltera (Wilno 1793).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 362.

Sękowski Józef, pseud. Baron Brambeus, ur.19 03 1800 r. w Antagołonach na Wileńszczyźnie, zm. 16 03 1958 r. w Petersburgu; rosyjski pisarz, wydawca, orientalista. Pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej. Był siostrzeńcem prof. Gotfryda Ernesta Groddecka (1762-1825), ukończył Uniwersytet Wileński, był członkiem Towarzystwa Filomatów i Towarzystwa Szubrawców. W 1818 przełożył z języka arabskiego na język polski bajki Lokmana a także *Collectanea z dziejopisów tureckich...* (Wilno, t. 1-2 1824-1825). W l. 1819-1821 odbył podróż na Bliski Wschód, w l. 1822-1847 – profesor arabistyki na Uniwersytecie w Petersburgu. W l. 1834-1848 był redaktorem czasopisma „Biblioteka dla Cztienija". Wyrzekłszy się narodowości polskiej ogłaszał w języku rosyjskim satyry antypolskie.

Bolszaja enciklopiedija. T. 17. S-Pietierburg, 1904; P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy.XX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius, 1999, s. 15.

„Sialianskaja Niwa", gazeta białoruska, organ Białoruskiego Związku Włościańskiego, wydawana w Wilnie od 6.12.1925 do 7.07.1930 dwa razy w tygodniu. Publikowała wiersze białoruskich poetów: M. Wasilka, M. Kraucowa, H. Leuczyka, U. Pauliukouskiego, F. Hryszkiewicza; opowiadania A. Wasileuskiego, S. Hrynkiewicza; artykuły m.in. Mariana Pieciukiewicza, po drugiej wojnie światowej mieszkańca Torunia, i innych.

A. Lis, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 214.

Sieliwanow Wasilij, ur. w 1902 w mieście Jelec orłowskiej guberni w rodzinie szlacheckiej, zm. 11. 1925 w Wilnie; poeta rosyjski. Ojciec jego był wojskowym. W 1917 przebywał w Moskwie, gdzie uczył się w szkole kadetów, następnie w Riazaniu i Taszkiencie W 1921 przedostał się do Wilna. W czasie pobytu w tym mieście był bezrobotnym. Wraz z żoną uczestniczył w pracach sekcji literacko-artystycznej Wileńskiego Towarzystwa Rosyjskiego. W 1922 w konkursie poetyckim, ogłoszonym przez wymienioną sekcję, zdobył I nagrodę. W wileńskim piśmie „Dień"z 1924 opublikował wiersz poświęcony Puszkinowi pt. *Pierścień* i artykuł *Ot Puszkina k Puszkinu*. W listopadzie 1925 ciężko zachorował i zmarł. Uroczystości pogrzebowe, zorganizowane przez WRO, odbyły się w Równem na cmentarzu luterańskim W 1926 w piśmie „Wilenskoje Utro" ukazal się wiersz K.Olenina *Pamiati W.N.Sieliwanowa*. W styczniu tegoż roku Literacko-Artystyczna Sekcja WRO zorganizowała uroczyste zebranie poświęcone zmarłemu poecie. W 1928 staraniem przyjaciół wydano w Wilnie niewielki zbiorek jego utworów, wśród których centralne miejsce zajmuje poemat *Płaszczanica*. Inny utwór *W prostom i biełom pokrywale* zamieszczono w antologii wydanej w Warszawie w roku 1937 pt. *Antołogija russkoj poezii w Polsze*.

P.Ławriniec, *Russkaja litietartura Litwy XIX-pierwaja paławina XX wieka*, Vilnius 1999, s.151-154; opr. T. Zienkiewicz.

„Sielskoje Cztienije", rosyjskie czasopismo przeznaczone dla ludu Wileńszczyzny, wydawane w Wilnie od 24.03.1877 do 18.12. 1878; redaktorem był Siergiej Pol; pismo miało za zadanie rusyfikowanie ludności wiejskiej Wileńszczyzny. Z braku czytelników upadło.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 190.

Siemaszko Adam, ur. 1739, zm. w 1773 w Wilnie; pisarz, pedagog, pijar. W 1755 wstąpił do zgromadzenia pijarów w Łużkach, w l. 1758-1760 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię i później teologię, od 1763 był profesorem w pijarskim Collegium Nobilium w Wilnie, uczył poetyki, retoryki i geo-

grafii politycznej; ogłosił w Wilnie po łacinie kilka rozpraw z filozofii i teologii, kilka mów okolicznościowych, po polsku zaś – wiersze panegiryczne oraz podręcznik *Zdania o stanie politycznym państw europejskich...* (1769), tłumaczył mowy Cycerona (Wilno 1770 oraz 1777).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 365.

Sieradzki Józef, pierwotnie Hirschberg Adolf, ur. 2.04.1900 w Tarnopolu, zm. 25.03.1960 w Warszawie; historyk i publicysta. W 1918 uzyskał maturę w V Gimnazjum we Lwowie; w l. 1921-1925 studiował historię na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie otrzymał stopień doktora filozofii, w 1926 zdał państwowy egzamin nauczycielski i od 1927 uczył w Wilnie w Gimnazjum i Liceum „Oświata" i był jego dyrektorem, działał w Klubie Mysli Państwowej związanym z BBWR, redagował „Naszą Myśl", współpracował z „Kurierem Wileńskim" publikując na jego łamach artykuły; podczas wojny brał udział w tajnym nauczaniu w Warszawie; uczestniczył w powstaniu warszawskim, przebywał w 6 obozach jenieckich; po wojnie uczył w Gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie, w 1945 wstąpił do PPR i zajął się agitacją polityczną; w 1950 został usunięty z partii za przedwojenne poglądy; w l. 1948-1950 był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, od 1953 – profesorem Uniwersytetu Warszawskiego. W Wilnie ogłosił: *Polski Grakchus. Wspomnienie o Tadeuszu Hołówce* (1933), *Zarys historyczno-statystyczny na ziemiach północno-wschodnich 1913-1938* (w: „Wilno i Ziemia Wileńska" 1932), *Żydzi i Polska* (1934).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 366-367.

„Siewiero-Zapadnoje Słowo", rosyjski dziennik, wydawany w Wilnie w l. 1898-1905. Redaktorem-wydawcą był G.E. Kłoczkowski, później L.I. Czerkasow. „Redagowany przez środowisko rosyjskich Żydów-liberałów – pisze A. Romanowski,- był w Wilnie „pierwszą od trzydziestu pięciu lat gazetą niezależną", która „jako opozycyjna sprzyjała tendencjom polskim" (wypowiedź H. Korwina Milewskiego) i m.in. (...) publikowała przekłady z polskiej literatury. W rezultacie „Siewiero-Zapadnoje Słowo" – w przeciwieństwie do innych instytucji ówczesnego Wilna – nie zostało objęte polskim bojkotem, przeciwnie: podjęli z nim współpracę niektórzy wileńscy inteligenci".

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 191.

Sirijos-Gira Vytautas, syn Liudasa Giry, mąż poetki Janiny Kozakówny, ur. 12.04.1911 w Wilnie, zm. 14.02. 1997 tamże; litewski poeta, prozaik, publicysta, tłumacz, lekarz. Gimnazjum ukończył w Kownie, w l. 1931-1936 na Uniwersytecie Kowieńskim studiował medycynę, dyplom otrzymał w Wilnie w 1949; był dziennikarzem, nauczycielem, pracował jako lekarz. W Wilnie mieszkał do 1920 i następnie od 1940 do śmierci. Jako poeta debiutował w 1931 zbiorem poezji *Golas į ateitį*, następnie wydał tomy poezji *Širdis formaline* (Kaunas 1934), *Mergaitės ir asonasai* (Kaunas 1935), *Šešeliai nuo ekrano* (Kaunas 1937). W okresie okupacji w Wilnie pracował w szpitalu. Po wojnie wydał kilka powieści, na język polski przełożone: *Voratininklai drakės be vėjo* (1960) – *Babie lato* (Łódź 1973) i *Raudonmedžio rojus* (1972) – *Mahoniowy raj* (Olsztyn 1986). Pisał po polsku i w latach 60-tych XX w. publikował artykuły i opowiadania w „Życiu Warszawy", przełożył na język litewski Adama Mickiewicza *Grażynę*.

V. Kubilius, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 453.

Sitański, Sitanius, Franciszek, ur. ok. 1590, zm. 1643; poeta nowołaciński, kaznodzie-

ja, bernardyn. Od ok. 1605 studiował w Akademii Zamojskiej, w 1611 wstąpił do zakonu bernardynów we Lwowie, w 1624 został kapelanem królewicza Władysława podczas jego podróży do Niderlandów i Włoch; w 1625 zamieszkał w Wilnie, wykładał teologię w studium bernardyńskim; wydał *Poematum variorum libri quattur* (Wilno 1626); potem mieszkał w konwentach: lwowskim, krakowskim i lubelskim.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 369.

Skarga Piotr, wł. Powęski, ur. 02. 1536 w Grójcu, zm. 12.09.1612 w Krakowie; pisarz religijny, kaznodzieja, jezuita. Ukończył szkołę parafialną w Grójcu; w 1555 na Uniwersytecie Krakowskim uzyskał tytuł bakałarza, w 1557 został wychowawcą Jana Tęczyńskiego i w 1560-1562 przebywał z nim w Wiedniu; w 1564 otrzymał święcenia kapłańskie i został kanonikiem lwowskiej kapituły, w 1569 wstąpił w Rzymie do zakonu jezuitów, w 1573 został wicerektorem kolegium jezuitów w Wilnie, a po przekształceniu kolegium w akademię w 1579 - jej pierwszym rektorem. W 1584 wyjechał z Wilna do Krakowa, później mieszkał w Warszawie. W pismach polemicznych atakował różnowierców i tolerancję religijną w Polsce; polemiczne traktaty *Pro Sacratissima Eucharystia...* (1576) oraz *Siedm filarów na których stoi katolicka nauka* (1582) wydał w Wilnie; opracował *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu...* (Wilno 1579). Ponadto w Wilnie wydał traktat *Żołnierz chrześcijański* (1606).

S. Windakiewicz, *Piotr Skarga*. Kraków 1925; J. Tazbir, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Wilno 1985, s. 369; D. Pociutė-Abukevičienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 455; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 370.

Skidełł, Skidel, Jan, ur. w 1789 r., zm. 1837 w Wilnie; publicysta, ksiądz, profesor UW. Uczył się w Kalwarii Żmudzkiej i w Telszach, w l. 1817-1818 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w l. 1818-1823 - w Seminarium Głównym, gdzie uzyskał dwa doktoraty: z teologii i prawa kanonicznego. Kanonicznego 1823 rozpoczął wykłady, w 1826 został profesorem archeologii biblijnej i homiletyki, potem - teologii moralnej i pastoralnej na Uniwersytecie Wileńskim; od 1833 - w Akademii Duchownej w Wilnie; od 1829 był kanonikiem katedry wileńskiej, opublikował w Wilnie kilka kazań oraz *Celniejsze prawidła homiletyki...* (1835) i *Krótki rys historii nauki moralnej...* (1835). Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 371.

Sławutinski Stiepan, ur. ok. 1825, zm. w 1884; rosyjski pisarz. Działalność literacką rozpoczął w 1858 publikując wiersze w czasopiśmie „Russkij Wiestnik". W 1858 opublikował opowieść *Istorija mojego dieda*, później inne opowiadania i wiersze. Od połowy lat sześćdziesiątych XIX w. zamieszkał w Wilnie, gdzie pracował jako sędzia pokoju. W 1868 ogłosił *Litowskije priedanija i skazki* a w 1870 w gazecie „Wilenskij Wiestnik" wydrukował artykuł *Biegłyje zamietki o bytie litowcew Kowienskoj gubiernii*; w tejże gazecie w latach 1867-1868 drukował fragmenty opowieści *Iz zapisok pomieszczika Pieluchowa* i powieści *Czużoje dobro*. W Wilnie napisał powieść *Kapitan Pierieletow*, opublikowaną w 1875 w czasopiśmie „Otieczestwiennyje zapiski" oraz *Istorija mojego diadi*, opublikowaną w 1880 w czasopiśmie „Istoriczeskij Wiestnik". W Wilnie wydał opowiadanie *Slepaja* (1880).

Bolszaja encikłopiedija, t. 17. S.- Petersburg 1904, s. 512; P. Ławriniec, *Russkaja literatura Litwy XIX - pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius 1999, s. 18-19.

Słoński Edward, ur. 1872 w Zapasiszkach na Inflantach, zm. 24.07.1926 w Warszawie; poeta, prozaik, lekarz dentysta. Uczył się w Kazaniu oraz w gimnazjum klasycznym w Wilnie, z którego został wydalony. Ukończył szkołę dentystyczną w Warszawie i prowadził praktykę; parokrotnie aresztowany i wydalony z Królestwa, po raz pierwszy w 1894 za udział w manifestacji ku czci Jana Kilińskiego. Wczesne poezje wydał w zbiorkach: *Dla mojej pani* (1898), *Z wiosennych dum* (1898), *Poezje* (1899). W latach 1903-1905 mieszkał w Wilnie, potem znowu w Warszawie. W l. 1906-1911 publikował w „Gazecie Wileńskiej" i „Tygodniku Wileńskim". W Wilnie w 1904 wydał zbiorek poezji pt. *Okruchy*. W Warszawie ukazały się następne książki: powieści *Przebudzenie* (1907), *Partia* (1911), cykl opowiadań *Bezimieńce* (1907), *W więzieniu* (1911), zawierające apoteozę działalności rewolucyjnej, rozumianej jako kontynuacja tradycji romantycznej. Poezje liryczne tego okresu zostały zebrane w tomach *Jeszczem wciąż pełen wiosny* (1909), *Spod szronu* (1910), *Niezżęty kłos* (1913). Największe uznanie zdobył wierszami patriotycznymi z okresu pierwszej wojny światowej, zwłaszcza tomem *Ta, co nie zginęła* (1915), oraz zbiorami *Idzie żołnierz borem lasem...* (1916), *Już ją widzieli idącą* (1917). Po pierwszej wojnie światowej publikował wiersze liryczne i satyryczne: *Śmierć we mnie rośnie* (1919) i *Maj ostatni* (1922), powieści osnute na wspomnieniach wspomnieniach okresu walki i konspiracji oraz książki dla dzieci i młodzieży: *Jak to na wojence* (1916), *Bajka o Białym Orle* (1918).

E. Kozikowski, *Edward Słoński*, w: *Więcej prawdy niż plotki*. Warszawa 1964; J. Zacharska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 375; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 424.

Słowacki Euzebiusz Tomasz, syn Jakuba i Małgorzaty z Zeydlerów, ojciec Juliusza, ur. 15.11. 1773 w Podhorcach w Galicji Wschodniej, zm. 10.11.1814 w Wilnie; poeta, tłumacz, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1781 uczył się w szkole w Krzemieńcu. Po ukończeniu szkoły w 1792 został geometrą królewskim i trudnił się do 1800 w mierzeniu majątków ziemskich na Wołyniu. W 1800 otrzymał posadę nauczyciela dzieci ks. Józefa Poniatowskiego w Tuhańczy. Tam zaczął tłumaczyć *Henriadę* Woltera, która ukazała się drukiem w 1803 w Warszawie bez wiedzy i zgody tłumacza. W 1806 Tadeusz Czacki powołał go na profesora literatury i języka polskiego w powstającej w Krzemieńcu szkole o charakterze wyższym, nazwanej Liceum Krzemienieckie. W 1808 ożenił się z Salomeą Januszewską. W Krzemieńcu cieszył się sympatią uczniów i kolegów. 23.08.1809 w Krzemieńcu przyszedł na świat jedyny syn – Juliusz, późniejszy wielki poeta polski. W sierpniu 1811 E. Słowacki w drodze konkursu otrzymał katedrę literatury polskiej w Uniwersytecie Wileńskim; jego wykłady cieszyły się dużym powodzeniem. Napisał w Wilnie dwie tragedie *Wandę* i *Mendoga*. Tę tragedię po raz pierwszy wystawiono w Warszawie 1 stycznia 1813. W l. 1812-1814 redagował gazetę „Kurier Litewski". W okresie wileńskim dał się poznać jako uzdolniony poeta, ogłosił *Odę na obchód uroczysty dnia 15 sierpnia 1812 roku w Wilnie*, odę pochwalną na cześć Napoleona. Był też autorem *Wiersza z powodu wielkiego zwycięstwa pod Lipskiem dnia 6/8 października 1813 r. otrzymanego*. Chorował na gruźlicę. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński. 1579-1831*. Kraków 1899; L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 139; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 31-42.

Słowacki Juliusz, ur. 23.08 (4.09.) 1809 w Krzemieńcu, zm. 3.04.1849 w Paryżu; po-

eta, dramatopisarz. W l. 1817-1818 uczył się w Liceum Krzemienieckim, w l. 1819-1825 – w gimnazjum wileńskim, w l. 1825-1828 studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim i uzyskał stopień kandydata obojga praw; mieszkał z matką i ojczymem Augustem Bècu przy ulicy Zamkowej 24 w Wilnie, uczestniczył w zebraniach ludzi nauki i kultury w salonie matki, fascynował się teatrem; kiedy był studentem uniwersytetu, stykał się m.in. z Adamem Mickiewiczem, Joachimem Lelewelem, braćmi Śniadeckimi, przyjaźnił się z Ludwikiem Spitznaglem. W lutym 1829 wyjechał do Warszawy i tam w l. 1829-1831 pracował w Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu; w 1831 wyjechał za granicę z korespondencją Rządu Narodowego; przebywał we Francji i Szwajcarii, zwiedził Włochy, odbył podróż na Wschód; w 1839 został członkiem Towarzystwa Literackiego w Paryżu; w 1842 poznał Andrzeja Towiańskiego i w l. 1842-1844 należał do Koła Towiańczyków, podczas powstania 1848 był w Poznaniu. W Wilnie powstały jego juwenilia, m.in. poemat *Szanfary*; wspomnienia młodzieńcze zawarł a utworach *Godzina myśli* i *Beniowski*.

S. Makowski, *Juliusz Słowacki*. Warszawa 1980; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 376.

„Słowo", 1922-1939, ostatni numer ukazał się 18.09.1939 r. dziennik o kierunku konserwatywno-monarchistycznym, red. Stanisław Cat-Mackiewicz, od 1923 r. wydawca – Stanisław Cat-Mackiewicz. W skład redakcji wchodziło 8 osób, m.in. Czesław Jankowski, Helena Romer-Ochenkowska, Józef Mackiewicz. Z gazetą współpracowali: Stanisław Cywiński, Kazimierz Łęczycki, Eugenia Kobylińska-Masiejewska, Michał Józefowicz, recenzent spektakli operowych: Jerzy Wyszomirski (od 1923), Michał Kryspin Pawlikowski, literat. Administratorem był Stefan Grafowski. Do współwłaścicieli pisma należeli: Marian Zdziechowski, Marian Broel-Plater, Stanisław Wańkowicz, Jan Tyszkiewicz,, Albrecht Radziwiłł, Eustachy Sapieha i Aleksander Meysztowicz.

„Słowo i Czyn", dwutygodnik, pismo katolickie, wydawane w Wilnie w l. 1910-1911, redaktorem był ks. Stanisław Miłkowski, wikary kościoła Wszystkich Świętych. Pismo poświęcone było sprawom „odrodzenia duchowego", utrzymane „w duchu mesjanistyczno-klerykalno-słowianofilskim". Publikowano prace Wincentego Lutosławskiego, Lutosławskiego także Elizy Orzeszkowej. W grudniu 1911 pismo z braku funduszy zostało zamknięte.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 260-261.

„Smuga", miesięcznik literacki, dodatek do „Kuriera Wileńskiego", założony w 1932 w Wilnie przez członków Klubu Błękitnych; red. Anatol Mikułko. W „Smudze" drukowali swoje utwory: Wacław Dawidowicz, Jan Panasewicz, Jan Kochanowski, Mieczysław Kotliński, Antoni Snarski.

J. Bujnowski, *Wileńska awangarda poetycka*. „Wileńskie Rozmaitości" 1993, nr 4, s. 8-9.

Smetona Antanas, ur. 9.08.1874 w Użulanach koło Wiłkomierza, zm. 9.01.1944 w Cleveland (USA); litewski publicysta, redaktor; w l. 1919-1920 i 1926-1940 prezydent Litwy. Pochodził z rodziny chłopskiej. W 1902 ukończył prawo na uniwersytecie w Petersburgu; w l. 1903-1918 mieszkał w Wilnie, pracował w Banku Ziemskim; w l. 1905-1906 redagował czasopismo „Lietuvos Ukininkas", w 1907-1913 – „Viltis". W l. 1917-1919 był przewodniczącym Litewskiej Taryby. Po 1918 mieszkał w Kownie. Jako prezydent Litwy w l. 1939-1940 do Wilna nie przyjechał. W okresie wileńskim uprawiał publicystykę, był działaczem partii demokratycznej, później narodowej (tautininków).

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 47-48; V. Kubilius, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 461.

Smorgonia kabaret literacko-artystyczny (klub artystyczny) zorganizowany w 1933 r. przez Radę Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych działający do jesieni 1935 r. W programie comiesięcznych wieczorów kabaretowych przeważały kuplety, fraszki, bajki, satyry najczęściej mówiące o Cyganach i Niedźwiedziach (członkach klubu) oraz o ważnych wydarzeniach w życiu Wilna. Ich autorami byli m.on.: Teodor Bujnicki, Konstanty Ildefons Gałczyński, Witold Hulewicz, Tadeusz Łopalewski. Mimo krótkiego istnienia poziomem literackim Smorgonia nie ustępowała Zielonemu Balonikowi czy Qui Pro Quo.

Opr. L.J. Malinowski

Snarski Stanisław, ur. 1795, zm. 1880; pisarz religijny, dominikanin. Uczył się w szkole dominikanów w Zabiałach i w 1813 wstąpił tam do zakonu, uczył języków obcych, m.in. w Wilnie, gdzie w 1836 został magistrem kleryków Studium Generalnego i kierownikiem biblioteki klasztornej, potem był nauczycielem religii w Werkach k. Wilna, po 1864 osiadł przy klasztorze benedyktynek w Wilnie. Ostatnie lata spędził w Agonie na Łotwie.Ogłosił w Wilnie ok. 10 książek dotyczących historii Kościoła i obrzędów kościelnych, ponadto ok. 50 przekładów literatury religijnej z języka francuskiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 379.

Smigielski Benedykt, ur. ok. 1784 na Żmudzi, zm. 19.02.1879 w Antonopolu koło Poniewieża; publicysta, tłumacz. Uczył się w klasztorze franciszkanów, studiował na Uniwersytecie Wileńskim; w 1806 wyświęcony na księdza, od 1829 był prałatem, pełnił różne obowiązki w kurii żmudzkiej. Pisał prace historyczne o biskupach żmudzkich, opisywał parafie i działalność księży pracujących na Żmudzi. Tłumaczył poezje z języka francuskiego na polski, przełożył i w 1818 w „Tygodniku Wileńskim" ogłosił utwór *Temora* z *Pieśni Osjana* J. Macphersona.

V. Vanagas, *Lietuvių literatuos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 461.

Sosnowski Platon, ur. 1.01. 1800 na Podlasiu, zm. 16.10. 1827 w Wilnie; poeta. Był synem wysokiego duchownego unickiego kierującego szkołą przygotowującą kleryków. Uczył się w gimnazjum w Białymstoku. Jako gimnazjalista publikował wiersze w „Tygodniku Wileńskim". Studia odbył na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie w 1822 otrzymał stopień doktora teologii, a w 1823 objął po ks. J. Chodanim katedrę. Napisał kilka rozpraw drukowanych w „Dziejach Dobroczynności" i zostawił zbiór materiałów do bibliografii teologów polskich, dotyczących ascezy. Był znakomitym kaznodzieją w kościele św. Jerzego i Augustianów. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 311.

Sosnowski Stefan, ur. 19.04.1902 r. w Sejnach, zm. w 1927. W 1923 wstąpił na Wydział Humanistyczny USB, specjalizacja – filologia polska. Pierwszy prezes Sekcji Twórczości Oryginalnej założonej przy Kole Polonistów Studentów USB. Publikował na łamach „Alma Mater Vilnensis". Jego wiersze znalazły się w zbiorach *STO. Poezje Władysława Arcimowicza, Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Wacława Korabiewicza, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego* (1927) oraz *Z pod arkad. Poezje Władysława Arcimowicza, Zygmunta Falkowskiego, Marty Aluchny Kolatorowej, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego* (1929).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV Ca 843 *Sosnowski Stefan*; opr. T. Dalecka.

Spasowski-Grot, Grot-Spasowski, Aleksan-

der, ur. 1808?, zm. 1847?; poeta. W l. 1828-1829 mieszkał w Mohylewie; służył w armii carskiej. Niewiele jest informacji o jego życiu. Utwory publikował w „Dzienniku Wileńskim". W 1840 w Wilnie wydał 2 tomy *Poezji*. Wiersze pisał pod wpływem poezji Adama Mickiewicza i białoruskiej twórczości ludowej.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 99.

Spitznagel Ludwik Władysław, ur. 9.01.1806 w Wilnie (?), zm. 26.02.1827 w Snowiu w Nowogródzkiem; poeta, tłumacz, orientalista. Był synem profesora Uniwersytetu Wileńskiego, przyjaciel Juliusza Słowackiego, adresat jego młodzieńczego sonetu i prototyp starszego z chłopców w *Godzinie myśli*. Po studiach w l. 1821-1824 w Uniwersytecie Wileńskim, ukończył w 1827 r. Instytut Wschodni w Petersburgu. Zmarł śmiercią samobójczą. Tłumaczył Asz-Szanfarę z arabskiego na polski (ogł. 1832) i Nizamiego z perskiego na francuski (wyd. 1829). Podczas studiów w Wilnie był członkiem klubu Kastala, związanego z filomatami, opublikował kilka wierszy w pismach wileńskich: w „Tygodniku Wileńskim", „Dzienniku Wileńskim", „Dziejach Dobroczynności Krajowej".

J. Reychman, *Z dziejów literatury perskiej w Polsce. Ludwik Spitznagel jako tłumacz Nizamiego,* w: *Wschód w literaturze polskiej*, Wrocław, 1970; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 384.

Srebrny Stefan ur. 14.01.1890 w Warszawie, zm. 13.10.1962 w Toruniu; filolog klasyczny, tłumacz, prof. USB i UMK. W 1905 został wydalony z gimnazjum w Warszawie za udział w strajku szkolnym, w 1907 zdał maturę w Charkowie, w 1907-12 studiował filologię klasyczną na uniw. w Petersburgu i od 1916 wykładał tam jako docent, 1919-23 był prof. KUL, 1923-39 - prof. USB. Podczas okupacji wykładał na tajnym uniwersytecie i w tajnej szkole teatralnej w Wilnie, 1944-45 reżyserował w wil. teatrze polskim. Od 1945 był prof. UMK w Toruniu. Badał przede wszystkim klasyczny dramat grecki, ogłaszał przekłady Ajschylosa, Sofoklesa i Arystofanesa oraz liryki greckiej.

Słownik współczesnych pisarzy polskich. Warsz. 1964. T.3 s. 189-191. Oprac. H. Dubowik.

Sruoga Balys, ur. 2.02.1896 we wsi Baibokai koło Birż (Biržai), zm. 16.10. 1947 w Wilnie; litewski pisarz i krytyk teatralny, profesor literatury. Pochodził z rodziny zamożnych chłopów. W 1914 ukończył rosyjskie gimnazjum realne w Poniewieżu i w tymże roku wyjechał do Petersburga, gdzie wstąpił do Instytutu Leśnego. Jesienią 1915 przeniósł się na wydział historyczno-filologiczny Uniwersytetu Piotrogrodzkiego; w l. 1916-1918 kontynuował studia na wydziale historyczno-filologicznym Uniwersytetu Moskiewskiego. W 1918 przyjechał do Wilna, a pod koniec tego roku wyjechał do Kowna, gdzie kierował Biurem Prasy, następnie pracował w redakcji czasopisma „Lietuva". W tym czasie wydał poemat pt. *Deivė iš ežero* (*Bogini z jeziora* 1919). W 1921 wyjechał do Monachium, gdzie studiował filologię słowiańską. W 1924 po uzyskaniu stopnia doktora filozofii, wrócił do Kowna. Tu na uniwersytecie pracował jako wykładowca literatury rosyjskiej i niemieckiej. W 1932 otrzymał tytuł profesora. Na Uniwersytecie Kowieńskim pracował do 1940, następnie przeniósł się do Wilna, gdzie do 1943 pracował na litewskim Uniwersytecie Wileńskim. Za krytykowanie Niemców w 1943 został aresztowany przez Gestapo i osadzony w obozie koncentracyjnym w Stutthofie, z którego wyszedł w 1945, po zajęciu obozu przez Armię Sowiecką. Powrócił wtedy do Wilna. Nie należał do żadnej partii, był pisarzem niezależnym. Ok. 1930 odszedł od poezji i zaczął pisać dramaty i prozę, jak również prace naukowe na temat teatru litewskiego i literatury rosyjskiej. Napisał i wydał m.in. dramaty *Radvila Per-*

kunas (*Radziwiłł Piorun*, 1935), *Baisioji naktis* (*Straszna noc*, 1935), *Kazimieras Sapiega* (*Kazimierz Sapieha*, 1947). Napisał wspomnienia z obozu koncentracyjnego pt. *Dievų miškas* (*Las bogów*, 1960, przełożone na język polski w 1965). Wydał kilka zbiorków poezji oraz opowiadań. Na język litewski tłumaczył dramaty Antoniego Czechowa (*Trzy siostry*), Henryka Ibsena, poezje Henryka Heinego, Walerija Briusowa, Konstantina Balmonta. Był też krytykiem literackim i teatralnym. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 169; R. Pabarčienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 464-465.

Stackiewicz Feliks, wł. Steckiewicz Feliks, pseud. Ahaniok, ur. 2.12. 1879 w Szczuczynie w powiecie lidzkim, zm. 21.06.1967 w Wilnie; białoruski publicysta i pamiętnikarz. Pochodził z rodziny inteligenckiej, matka była nauczycielką, ojciec komornikiem. W l. 1891-1900 uczył się w gimnazjum w Petersburgu. Po otrzymaniu świadectwa dojrzałości wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Petersburskiego, w 1901 za udział w ruchu studenckim został usunięty z uniwersytetu, aresztowany i odesłany do miejsca zamieszkania pod nadzór policji. Pracował jako nauczyciel prywatny, pomocnik notariusza, był uczniem drukarskim w Krakowie. W latach 1905-1907 w Wilnie zajmował się propagandą rewolucyjną, pracował w drukarni przy ul. Bakszta, gdzie drukował ulotki. W tym czasie związał się z ruchem białoruskim, działał na terenie Mińska i innych miast Białorusi. Po 1919 pozostał w Wilnie, w l. 1920-1923 był współpracownikiem Wileńskiego Związku Spółdzielni Białoruskich, w 1923 został nauczycielem w gimnazjum białoruskim w Radoszkowiczach, działał w Towarzystwie Szkoły Białoruskiej, w l. 1936-1939 wydawał w Wilnie pismo „Biełaruski Lietapis", w którym zamieszczał artykuły publicystyczne i o literaturze rosyjskiej. W l. 1930 i 1933 aresztowany przez władze polskie. W l. 1939-1941 był nauczycielem w d. powiecie wilejskim. Po drugiej wojnie światowej mieszkał w Wilnie. Napisał wspomnienia: *Uspaminy i dumy* w: „Biełaruski zwon", 17.10.1921. Pośród Białorusinów upowszechniał język esperanto, ułożył słownik esperanto-białoruski, z języka polskiego przełożył na esperanto pracę Leona Petrażyckiego *Wstęp do nauki prawa i moralności*.

C. Lijakumowicz, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5, Minsk, 1995, s.420.

Stanevičius Simonas Tadas, Staniewicz Szymon Tadeusz, syn Stanisława i Barbary z Rymkiewiczów, ur. 26.10. 1799 w Konopianach na Żmudzi, zm. 10.03.1840 w majątku Stemple na Żmudzi; litewski poeta. Pochodził z rodziny szlacheckiej, w l. 1813-1821 uczył się w gimnazjum w Krożach, następnie w l. 1822-1826 studiował na Uniwersytecie Wileńskim literaturę, równocześnie opiekował się młodszym od siebie Jerzym Platerem, który uczył się w gimnazjum wileńskim. W 1823 pod wpływem Mickiewiczowskiej *Ody do młodości* napisał po litewsku odę *Šlovė žemaičių*. Uniwersytet ukończył ze stopniem kandydata filozofii. Do 1829 mieszkał w Wilnie opiekując się Jerzym Platerem, równocześnie dawał lekcje, pisał wiersze litewskie. W l. 1830-1831 mieszkał z Platerem w Królewcu, następnie w Rydze i Rosieniach, gdzie Jerzy Plater został marszałkiem szlachty powiatu rosieńskiego. Po śmierci J. Platera wyjechał do jego brata Kazimierza, właściciela majątku Stemple w pobliżu Szwekszni, gdzie pełnił obowiązki bibliotekarza. Po litewsku napisał sześć bajek i jedną odę, utwory te zostały wydane w zbiorku *Dainos žemaičių* w 1829 w Wilnie. W języku polskim pozostawił nie ukończony rękopis pracy historycznej *Wyjaśnienie Mythologii Litewskiej...* Zmarł na gruźlicę.

J. Lebedys, *Simonas Stanevičius*. Vilnius 1955; R. Bončkutė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 466; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t. 1. Warszawa 2003, s. 77-78.

Staniewicz Emeryk, ur. 29.11.1802 w majątku Birżele koło Radziwiliszek, zm. przed 1866 we Francji lub Szwajcarii; poeta, tłumacz. W l. 1820-1822 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, był członkiem Towarzystwa Filaretów, za co go więziono w Wilnie. W l.1819-1822 ogłosił w „Tygodniku Wileńskim" 12 pieśni ludowych litewskich w wolnym przekładzie na język polski, oraz 3 pieśni nieznanych autorów. Pisał idylle i baśnie, które publikował w czasopismach wileńskich, napisał kantatę pt. *Perseusz i Andromeda*. Uczestniczył w powstaniu 1831 na Żmudzi, po upadku powstania emigrował do Francji. Dalsze jego losy nie są znane.

V. Vanagas, *Lietuvių rašytojų sąvadas*. Vilnius 1987; R. Bončkutė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 466.

Stanisławska Wanda, z Kamockich, pseud. Aleksander Piława, Dziad Onufer Kciuk, Esmoll, Olgierd Piława, Piława, Płomieńczyk, W. Stan., Wanstanis; ur. w 1876 r. w woj. piotrkowskim w rodzinie urzędniczej, zm. po 1936 r.; poetka, publicystka, krytyk teatralny, autorka utworów scenicznych dla dzieci, działaczka społeczna. Uczyła się na tajnej pensji sióstr Gleinich w Warszawie. Odbyła kilka podróży zagranicznych. Kształciła się w dziedzinie muzyki i malarstwa. Przez jakiś czas mieszkała wraz z mężem i dziećmi w Łodzi. W 1907 w Krakowie ukazał się jej debiutancki zbiorek poezji pt. *Szare kartki*. Rok później jednoaktówka pt. *Kato* zdobyła wyróżnienie na konkursie „Lutni" łódzkiej. Od 1909 zamieszkała na stałe w Wilnie. Współpracowała z „Kurierem Litewskim" i „Gońcem Codziennym" (w l. 1909-1910), a także „Przyjacielem" (od 1910) „Przeglądem Wileńskim" (1914) i „Tygodnikiem Wileńskim" (1910). Należała do wileńskiej grupy literacko-artystycznej „Banda" (w l. 1909-1910). Spotkania grupy odbywały się m. in. w jej dworku na Antokolu. W wydanej z inicjatywy „bandziarzy" książce zbiorowej pt. *Żórawce* znalazło się kilka jej wierszy (*Pocałunek Meduzy*, *Wisielec*, *Z wrażeń*), fragment poematu *Grzech*, nowela *Pożegnanie* oraz rysunki (winiety). W 1912 jej opowiadanie pt. *Pierwsza miłość Anielki* zostało nagrodzone w konkursie „Kuriera Litewskiego". W 1913 wileńskie pismo „Przyjaciel" drukowało powieść Stanisławskiej pt. *Wychodźcy*. W tymże roku wydała zbiór poezji pt. *Szare kartki*. Od 1920 pisała głównie utwory dramatyczne dla dzieci (obrazki, baśnie, krotochwile, widowiska), wystawiane w Wilnie na scenach zawodowych i amatorskich. Szczególny rozgłos zyskały jej widowiska teatralne pt.: *Kulig przed stu laty* (1921) oraz *Igrzyska na Zamku Dolnym* (1922), w inscenizacji F. Ruszczyca. W 1919 r. nawiązała współpracę z „Dziennikiem Wileńskim", kontynuowała ją później w l. 1923-1930. Pod pseudonimem Piława publikowała tu recenzje teatralne. W 1935 jej przeróbka sceniczna noweli E. Orzeszkowej pt. *Hekuba*, zatytułowana *Matka*, została odznaczona w Grodnie I nagrodą na konkursie literackim im. autorki *Nad Niemnem* (wyst. w 1936). Udzielała lekcji rysunku w szkołach przygotowawczych i średnich, wykonywała, na zamówienie, różne prace malarskie (np. dekoracyjne).

Almanach literacki, Wilno, 1926 s. 48, *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 386; opr. Irena Fedorowicz.

Stankiewicz Adam, pseud. A. Sakalinski, Sokoliński, syn Wincentego, ur. 24.12. 1891 (6.01.1892) r. we wsi Arlaniaty, (Orlenięta, koło Krewa) w pow.oszmiańskim (ob. rej.smorgoński), w rodzinie chłopskiej, zm. 4.12.1949 w Ozierłagu w rejonie tajszeckim, obwodu irkuckiego (Syberia). W latach

1904-1908 uczył się w szkole miejskiej w Oszmianie, następnie w l. 1910-1914 – w Seminarium Duchownym w Wilnie i w l. 1914-1918 studiował w rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu. Od 1918 roku przebywał w Wilnie. Działał w Komitecie Pomocy Ofiarom Wojny, należał do białoruskiego Chrześcijańskiego Zjednoczenia Demokratycznego, wydawał w l. 1919-1920 katolickie pismo „Krynica"(od 1925 – „Biełaruskaja Krynica"). Z pismem tym współpracował, mimo zakazu władz kościelnych, przez 20 lat (do zawieszenia w r.1937). W 1922 został posłem na Sejm z okręgu święciańskiego z ramienia chrześcijańskiej demokracji. W l. 1919-1933 uczył religii w gimnazjum białoruskim, następnie w polskiej Szkole Handlowej im. Staszica. Działał w Towarzystwie Białoruskiej Szkoły do 1926, następnie w Białoruskim Instytucie Gospodarki i Kultury. Był współtwórcą drukarni im. F. Skaryny, założył Białoruskie Wydawnictwo Katolickie. Od 1926 przewodniczył Białoruskiej Chrześcijańskiej Demokracji. Od 1927 roku wydawał pismo „Chryścijanskaja Dumka", prowadzące walkę o język białoruski w Kościele. Wchodził w skład redakcji kwartalnika naukowo-literackiego „Kałośsie". W piśmie „Zapisy Biełaruskaha Nawukowaha Tawarystwa" zamieszczał prace z zakresu językoznawstwa, a w miesięczniku „Kołośsie" artykuły o podobnej tematyce, a także historyczoliterackie i krytyczne, opublikował tu m.in. szkice o twórczości Swajaka, Tanka, Kołasa, Maszary. Opublikował: *Francis Bahusewicz: Jaho žyććio i tworczaść. U tryccatyja uhodki śmierci (1900-1930)*; *Doktar Franciszak Skaryna – pierszy drukar biełaruski(1525-1925)*; w 1933 monografię- *Kastuś Kalinouski, „Mužyckaja Prauda"i ideja niezaležnaści Biełarusi*; w 1935- *Prafesar Branisłau Epimach-Szypiła*; *Z žyćcia i dziejnaści Kazimiera Swojaka (U dziesiatyja uhodki jaho śmierci (!926-1936).* W 1938 został skierowany przez władze kościelne do Słonimia. Po wybuchu wojny w 1939 schronił się na Litwie. Do Wilna (do parafii kościoła św. Michała), powrócił w roku 1940. Został dyrektorem gimnazjum białoruskiego. Po zajęciu Wilna przez Niemców, działał w oficjalnie istniejącym Białoruskim Komitecie Narodowym. W 1944 został przez władze radzieckie aresztowany i w 1949 skazany na 25 lat łagrów. Pochowany w zbiorowej mogile (nr 3-43) w pobliżu wsi Szawczeki.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.5, Minsk 1995, s.410-412;J.Szutowicz(red.), *Ksiondz Adam Stankiewicz u 25-ja uhodki swiaszczenstwa i biełaruskaj nacyjanalnaj dziejanaści* (10.I.1915 – 10.I.1940), Wilnia 1940; J. Gil, W. Stankiewicz, *Sylwetki działaczy białoruskiego odrodzenia religijnego i narodowego Wincentego Godlewskiego i Adama Stankiewicza*, „Czas", 7-13.03.2002, s. 17-19; opr. T. Zienkiewicz.

Stankiewicz Janka (Jan), pseud. Braczysłau Skarynin, J. Januczonak, ur. 26 02 1891 we wsi Arlaniaty (Orlenięta) w pow. oszmiańskim, zm.16.08.1976 w stanie New Jersey, USA; krytyk literacki, językoznawca, historyk białoruski. Uczył się w szkole miejskiej w Oszmianie, następnie w katolickim wileńskim seminarium, gimnazjum białoruskie ukończył eksternistycznie w 1921. Powołany do wojska, dostał się do niewoli austriackiej. W 1918 powrócił do Wilna. Po powstaniu Białoruskiej Republiki Ludowej w 1918 i ogłoszeniu języka białoruskiego językiem państwowym, z polecenia Sekretariatu Ludowego wziął udział w opracowaniu zasad ortograficznych i norm gramatycznych, rozbudowie terminologii specjalistycznej w języku białoruskim. Utworzył ponad 200 szkół białoruskich. W tym okresie napisał elementarz, podręczniki i materiały do nauki języka białoruskiego. Należał do kierownictwa Wileńskiej Rady Białoruskiej pertraktującej z Litwinami i dążącej do odrodzenia Wielkiego Księstwa Litewskiego. W 1926 ukończył Uniwersytet Karola w Pradze, uzyskując stopień doktora. W 1928 został wybrany posłem do Sejmu z okręgu

Lida. W Wilnie uczył w gimnazjum białoruskim i Prawosławnym Duchownym Seminarium. Od roku akad.1930/31 J. Stankiewicz prowadził lektorat języka białoruskiego (kurs wyższy i niższy) w USB, od roku 1938/39 także zajęcia z nowszej literatury białoruskiej. W latach 1930-31 redagował miesięcznik językoznawczy „Rodnaja Mowa". Działał w Białoruskim Towarzystwie Naukowym, współpracował z Instytutem Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej i na łamach biuletynu „Balticoslavica" ogłaszał prace z zakresu językoznawstwa, m.in. *Stan badań nad klasyfikacją dialektów białoruskich*. Wydał w 1935 pracę metodologiczną pt. *Apytalnik*, przeznaczoną dla zbieraczy osobliwości dialektycznych języka białoruskiego. Publikacje z tego zakresu zamieszczał też na łamach pisma „Kołośsie," a przede wszystkim w organie BTN – „Zapisy Biełaruskaha Nawukowaha Tawarystwa" i w roczniku „Hadawik Biełaruskaha Nawukowaha Tawarystwa u Wilni". W 1937 opublikował pracę *Powiesci i apawiadanni krywickich letapiscou*, w 1939 ukazała się jego *Historyja biełaruskaj mowy*. W 1936 uczestniczył w zjeździe filologicznym w Warszawie, wygłaszając referat *Rusyfikacja języka białoruskiego w BSRR*. W 1939 został aresztowany przez władze polskie i osadzony na Łukiszkach. Po wybuchu wojny opuścił Wilno, powrócił tu w 1941. Działał w nielegalnej Partii Białoruskich Nacjonalistów i szukał możliwości porozumienia się z podziemiem polskim i z Zachodem. Po wojnie przebywał na emigracji w Niemczech, był tu profesorem Ukraińskiego Wolnego Uniwersytetu w Monachium. W 1949 osiadł w Stanach Zjednoczonych. Opublikował w Monachium i Nowym Jorku kilka prac z zakresu historii, m.in. *Z historyi rusyfikacyj Vialikalitwy* (Nowy Jork. 1967). Pochowany w South River.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.6. Minsk 1995, s.674-676; opr. T. Sienkiewicz.

Stankiewicz Stanisłau (Stanisław), pseud. Kalina, Dziwasił, S. Kruszynicz, A. Skiba, Andreh Skiba, Raman Szarunicz, ur.23.02.1907 we wsi Arlaniaty (Orlenięta) w powiecie oszmiańskim, zm. 6.11.1980 w Nowym Jorku; poeta, tłumacz, historyk literatury. Młodszy brat J. Stankiewicza. Ukończył szkołę miejską w Oszmianie i gimnazjum w Wilnie. Księgowy z zawodu. Mieszkał w Wilnie przy ul. Zarzecznej. W roku 1920 redagował pismo chrześcijańskiej demokracji „Krynica". Ukończył USB w 1933, doktoryzował się na podstawie rozprawy nt. *Pierwiastki białoruskie w polskiej poezji romantycznej*, cz.I. do 1830. Praca ta, dedykowana prof. M. Kridlowi, została wydana przez Towarzystwo Pomocy Naukowych im. E.E.Wróblewskich w Wilnie w 1936. W innych publikacjach w j.polskim i białoruskim akcentował wpływ folkloru białoruskiego na literaturę polską. Współpracował z „Przeglądem Wileńskim", zamieścił tu w 1933 uzupełnienie wymienionej rozprawy pt. *Szkoła białoruska w polskiej literaturze romantycznej*. W 1932 opublikował tu fragmenty pracy *Żywioł białoruski w twórczości Elizy Orzeszkowej*. W piśmie tym drukował i artykuły o literaturze białoruskiej. Na łamach kwartalnika „Środy Literackie" zamieścił w 1936 dwa artykuły: *Współczesna poezja białoruska* i *Na białoruskim Parnasie*. Współpracował także z Instytutem Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej, z jego biuletynem „Balticoslavica". W 1932 był redaktorem miesięcznika literacko-artystycznego „Nioman", zamieszczał tu artykuły o współczesnej literaturze zachodniobiałoruskiej. O literaturze białoruskiej pisał też na łamach czasopism „Kołośsie" i „Maładaja Biełaruś". Uczestniczył w 275 Środzie Literackiej, wygłaszając referat o literaturze białoruskiej. Twórczość literacką rozpoczął od utworów poetyckich, które zaczął drukować w „Krynicy" w 1919, w kalendarzach „Krynicy", w pismach „Biełaruskaja Krynica", „Doświtki". Tom wierszy pt. *Z majaho wakonca* wydał w Wilnie

w 1926. Opublikował też zbiór humoresek *Smiech nie hrech* (1926) i poemat *Taras na Parnasie*. Krytycy podkreślali niewielką wartość jego poezji. W 1939 wykładał literaturę w średniej szkole pedagogicznej w Nowogródku. W czasie okupacji hitlerowskiej wchodził w skład kierownictwa stworzonej przez Niemców Białoruskiej Samopomocy Ludowej. Był w 1944 jednym z organizatorów 2-go Ogólnobiałoruskiego Kongresu. W 1941 wyznaczono go burmistrzem Borysowa, następnie Baranowicz. W 1944 zbiegł do Niemiec, pracował w radiu „Swoboda", był profesorem Instytutu Badań nad Historią i Kulturą ZSRR, współpracownikiem pism białoruskich w Niemczech. Od 1950 przebywał w Stanach Zjednoczonych. Na emigracji opublikował m.in.: *Janka Kupała. Na 100-ja uhodki ad naradżennja* (Nowy Jork 1982), *Biełaruskaja padsawieckaja litaratura pierszaj pałowy 60-ch hadou* (Monachium 1967).

Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.VI, M.1995, s. 669-673; opr. T. Zienkiewicz.

Stankiewicz Stanisłau, ur. 1866, zm. 1964 w Wilnie; białoruski poeta. Był działaczem oświatowym, w latach 1920-1926 prowadził w Wilnie księgarnię wydawnictw białoruskich. W 1926 zaczął wydawać białoruski kalendarz ścienny, pisał poezje drukując je w wileńskim czasopiśmie dziecięcym „Zaranka". Pochowany na cmentarzu Nowa Rossa.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 365.

Stapowicz Albin, Stepowicz Albin, pseud. Arhanisty Biełarus, ur. 18.03.1894 we wsi Baranie w powiecie święciańskim (dziś rej. ostrowiecki, Białoruś), zm. 18.12.1934 w Wilnie; białoruski publicysta, literaturoznawca i kompozytor; młodszy brat poety Kazimiera Swajaka. Po ukończeniu szkoły początkowej uczył się w Szkole Muzycznej Józefa Montwiłła w Wilnie. W 1913 po ukończeniu szkoły muzycznej wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Kazańskiego, równocześnie był organistą w kościele katolickim w Kazaniu. W 1921 powrócił do Wilna, gdzie wstąpił na USB, jednakże uniwersytetu nie ukończył. Pracował jako nauczyciel muzyki i śpiewu w Gimnazjum Białoruskim w Wilnie. W tym czasie rozpoczął współpracę z czasopismem białoruskim „Biełaruskaja Krynica", a w 1926 został wydawcą tego pisma. Działał w życiu społecznym Białorusinów wileńskich, był działaczem Białoruskiej Chrześcijańsko-Demokratycznej Partii; w l. 1926-1930 był posłem na sejm RP. W l. 1920-1934 ogłosił wiele artykułów publicystycznych a także na tematy muzyczne w czasopismach białoruskich, wychodzących w Wilnie. Publikował też artykuły w języku polskim w „Przeglądzie Wileńskim". Pochowany na cmentarzu na Rossie obok brata Kazimira Swajaka.

I. Bahdanowicz, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5, Minsk, 1995, s.414-415.

Stary Ułas, wł. Siwy-Siwicki Władysław, ur. 10(23). 03.1865 w Wołożynie w powiecie oszmiańskim, zm. 30.09.1939 r. w Szaszelgiszkach koło Sużan w powiecie wileńsko-trockim (dziś rej. wileński); białoruski poeta, prozaik. Wcześnie stracił rodziców, wychowywała go ciotka Józefa Omelańska. Jako podrostek rozpoczął służbę u hr Tyszkiewicza; był pomocnikiem kucharza, później został gajowym i leśniczym w majątkach Tyszkiewicza na Wileńszczyźnie. Samodzielnie nauczył się czytać i pisać, zainteresował się folklorem białoruskim, pisał wiersze po białorusku. W 1914 zamieszkał w Wornianach w powiecie wileńsko-trockim, podczas pierwszej wojny światowej mieszkał z rodziną w Wilnie, a w 1920 przeprowadził się do Sużan w gminie niemeńczyńskiej, gdzie pracował jako gajowy. W 1934 zamieszkał we wsi Szaszelgiszki koło Sużan. Zaczął pisać w wieku 42 lat. Pierwsze utwory białoruskie ukazały się drukiem w 1909 w gazecie „Nasza Niwa" w Wilnie. Poezje publikował w

białoruskich czasopismach wileńskich do 1928. Część rękopisów poety wywiozła do Polski żona Antonina Siwicka z Wojciechowskich po drugiej wojnie światowej. Pochowany na cmentarzu w Sużanach.

H. Kachanouski, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t.5. Minsk 1987, s. 119; Z. Mielnikawa, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 5, Minsk, 1995, s.416.

Stern Anatol, ur. w Warszawie, studia polonistyczne rozpoczął na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i tutaj, już jako autor *Futuryzji* wydanych w 1919 w Warszawie, miał swój głośny wieczór autorski w 1920, po którym został oskarżony o bluźnierstwo, aresztowany i skazany na rok twierdzy; zwolniony po pół roku na skutek protestu pisarzy. Pobyt jego w Wilnie był krótki.

J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej*. W: Pamiętnik Wileński, Londyn 1972, s.209.

STO, Sekcja Twórczości Oryginalnej, zawiązało się w lutym 1927 przy Kole Polonistów Studentów USB. Rozwinęło się w grupę poetycką „Żagary". Założycielami STO byli: Władysław Arcimowicz, Teodor Bujnicki, Kazimierz Hałaburda, Józef Landfisz, Wacław Korabiewicz oraz Stefan Sosnowski. Pierwszym prezesem został Stefan Sosnowski. Następnie funkcję tę pełnili Teodor Bujnicki oraz Jerzy Zagórski. Działalność sekcji opierała się bardziej na więzach przyjacielskich niż instytucjonalnych. Członkowie STO byli też członkami Klubu Włóczęgów oraz Klubu Intelektualistów. Gościem na zebraniach sekcji bywał Czesław Miłosz. Podczas zebrań omawiano najnowsze tendencje w poezji oraz prezentowano własne utwory. Organizowano też objazdy po różnych miejscowościach Wileńszczyzny oraz cykle odczytów. Schyłek działalności STO przypada na 1930. W latach następnych prezentację twórczości własnej ograniczono na rzecz referatów teoretycznych. W 1927 ukazał się pierwszy zbiór wierszy *STO. Poezje Władysława Arcimowicza, Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Wacława Korabiewicza, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego.* Kolejne tomiki to: *Patykiem po niebie. Poezja Teodora Bujnickiego, Kazimierza Hałaburdy, Anny Kompielskiej, Wacława Korabiewicza* (1929) oraz *Z pod arkad. Poezje Władysława Arcimowicza, Zygmunta Falkowskiego, Marty Aluchny Kolatorowej, Zygmunta Landfisza, Stefana Sosnowskiego* (1929).

T. Dalecka, *Dzieje polonistyki wileńskiej 1919-1939*, Kraków 2003, s. 175-179; opr. T. Dalecka.

Strazdas Antanas, Drozdowski Antoni, ur. 9.03.1760 we wsi Astrawa koło Rakiszek (Rokiškis), zm. 23.04.1833 w Komajach w pobliżu Rakiszek; litewski poeta. Pochodził z rodziny chłopskiej; od dzieciństwa przebywał w klasztorach jezuickich jako chłopiec do posług. Uczył się w szkołach klasztornych w Iłukszcie (Łotwa), Dyneburgu (Łotwa) i Połocku; W l. 1782-1785 studiował literaturę i filozofię w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie; od 1787 uczył się w seminarium duchownym w Worniach na Żmudzi, które ukończył w 1789. Od 1790 do 1800 był księdzem w parafiach północnej Litwy: w Kupiszkach, Suboczu, Korsakiszkach, Jurgiszkach, Kupreliszkach, w Dylach i Pandelach. Był księdzem niepokornym, pełnił zaledwie funkcje wikariusza, często przenoszono go z parafii do parafii. W l. 1801-1814 prowadził życie w połowie duchowne, w połowie świeckie, skłócony z władzami duchownymi i ziemiaństwem. Po 1814 odsunięto go od służby kościelnej. Próbował zająć się rolnictwem, kupił chatę w Komajach, gdzie mieszkał do 1828. W tym czasie procesował się z cenzurą i okoliczną szlachtą. W 1828 został suspendowany, nie pozwolono mu odprawiać nabożeństw, decyzją władz diecezjalnych został wysłany do klasztoru kamedułów w Pożajściu koło Kowna. W 1829 samowolnie opuścił klasz-

tor i wrócił do Komajów, gdzie jego chatę rozgrabiono. Przez pewien czas mieszkał w klasztorze dominikanów w Skopiszkach, stamtąd wrócił do Komajów, gdzie schorowany i opuszczony przez kler zmarł w osamotnieniu. Pisał wiersze w języku litewskim, wydał w 1814 w Wilnie zaledwie jeden tomik poezji pt. *Giesmės svietiškos ir šventos* (*Pieśni świeckie i święte*). Do zbiorku weszło dziewięć utworów świeckich i dwie pieśni religijne. W 1824 próbował opublikować drugi zbiorek wierszy świeckich – *Dainos arba dainuškos* (*Pieśni albo piosenki*), ale cenzura wileńska nie zezwoliła na druk i rękopisu nie zwróciła, który zaginął. W języku polskim w 1824 opublikował wiersz *Kant na pochwałę miasta Rygi.* Wiersze Strazdasa na język polski przełożyli Julia Wichert-Kajruksztisowa i Marian Jurkowski.

V. Vanagas, *Antanas Strazdas*. Vilnius 1968; Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej.* Warszawa 1986, s. 42-45; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917,* t. 1. Warszawa 2003, s. 70-72.

Strazdas Jonas, ur. 22.04. 1886 we wsi Strazdai w rejonie uciańskim (Utena), zm. 6.03.1972 w Antowiliu (Antaviliai) pod Wilnem; litewski dramaturg, tłumacz. Pracował w księgarni Feliksa Zawadzkiego w Wilnie, w l. 1905-1914 działał w litewskich towarzystwach kulturalnych „Kankliai" i „Ruta", reżyserował litewskie sztuki teatralne, był aktorem; tłumaczył komedie polskie dla amatorskich teatrów litewskich, publikował je pod pseudonimem Jaunutis; przełożył dramaty W. Gutowskiego, J. Żuławskiego, W. Feldmanna, S. Przybyszewskiego; inscenizował przedstawienia według utworów Marii Rodziewiczówny, Feliksa Bernatowicza i innych. W 1919 wyjechał z Wilna do Kowna. Pracował tam w wydawnictwie „Švyturys"; tam również tłumaczył powieści polskie, m.in. *Faraona* Bolesława Prusa.

V. Maknys, *Teatro dirvonuose*. Vilnius 1997, s. 143-150; R. Pabarčienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 472.

Stryjkowski Maciej, pseud. Osostevitius, ur. 21.03.1547 w Strykowie pod Brzezinami, zm. ok. 1590 prawdopodobnie w Jurborku na Litwie; poeta, historyk. W l. 1553-1561 uczył się w szkole w Brzezinach, następnie w l. 1567-1670 studiował w Akademii Krakowskiej, służył w wojsku, w l. 1574-1575 posłował do Turcji z A. Tarnowskim, zwiedził wówczas Grecję i Wyspy Archipelagu. Potem osiadł na Litwie, od 1582 był proboszczem w Jurborku. W 1574 wydał poemat *Goniec Cnothy*, w latach 1576-1578 ukazała się jego praca wierszem *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia*, w 1582 wydał odmienną i znacznie przepracowaną wersję prozaiczną pt. *Która przedtem światła nie widziała, Kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiej Rusi*, dedykując ją Stefanowi Batoremu i Olelkowiczowi. Była to pierwsza kronika obejmująca dzieje Rzeczpospolitej Obojga Narodów, druga, po Marcinie Bielskim, kronika napisana po polsku. Doprowadzona została do 1581, a rozpoczęta opisem stworzenia świata, protoplastów Polski i Litwy.

J. Radziszewska, *Maciej Stryjowski – historyk-poeta z epoki odrodzenia*. Katowice-Warszawa 1978; L. Ślęk, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 407; S. Narbutas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 473.

Styczyński Jan Gwalbert, ur. 1786 na Litwie, zm. 9.05.1845 w Kamieńcu Podol.; krytyk literacki, tłumacz, bibliograf. Ukończył Uniwersytet Wileński, był nauczycielem z zawodu, pracował m.in. w Winnicy, Żytomierzu, Kamieńcu. Współpracował z „Dziennikiem Wileńskim", w którym zamieszczał artykuły i rozprawy krytyczne, m.in. o *Jagiellonidzie* D.B. Tomaszewskiego (1817), publikował bajki, przekłady oraz

cenne uzupełnienia *Historii literatury* Feliksa Bentkowskiego (1818-22), był autorem powieści historycznej *Mendog, król litewski* (1825); przygotował 1817-20 *Wybór z różnych gatunków poezji polskiej* (t. 1-3), nie wydany z braku prenumeratorów.

H. Stankowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. II, Warszawa, 1985, s.408.

Sutzkewer Abraham, Suckewer Awrom, ur. w 1913 w Smorgoniach w powiecie oszmiańskim, zm.?; poeta piszący w języku jidysz. Mieszkał w Wilnie. Tu skończył polskie gimnazjum. Studiował na USB. Najwybitniejszy przedstawiciel grupy literackiej „Jung Wilne". Debiutował w 1933. Pierwszy tom poezji *Lider* (*Wiersze*) ukazał się w 1937 w Warszawie, następny *Waldiks* (*Leśne*) w 1940 w Wilnie. W czasie drugiej wojny światowej przebywał w getcie wileńskim. Zbiegł do partyzantki. Znalazł się w Związku Radzieckim, skąd w 1946 wrócił do Polski. Wkrótce wyjechał do Francji i Holandii. Od 1947 mieszkał w Izraelu. W 1945 w Nowym Jorku ukazał się tom wierszy pisany w czasie wojny *Di festung* (*Twierdza*). Opublikował też: *Jidisz gas* (*Ulica żydowska*, 1948), *In fajerwogn* (*W ognistym wozie*, 1952), *Sybir* (1953), *Fidelrojz* (1974).

A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura Żydów polskich*, Warszawa 2000, s. 325-326; opr. T. Dalecka.

Swajak Kazimir, wł. Stepowicz Konstanty, ur. 7(19).02. 1890 r. we wsi Baranie w powiecie święciańskim (obecnie rej. ostrowiecki, Białoruś)) w rodzinie chłopskiej, zm.6.05.1926 w Wilnie, poeta, dramaturg, publicysta, ksiądz katolicki. Ukończył szkołę powszechną w Święcianach, następnie katolickie seminarium duchowne w Wilnie. Był proboszczem wiejskim w parafiach d. pow. święciańskiego. Jako działacz społeczny zakładał i prowadził szkoły białoruskie, szczególnie wiele uwagi poświęcał walce z alkoholizmem. Należał do Białoruskiego Zjednoczenia Chrześcijańskiego. Debiutował w roku 1913. Wiersze drukował w pismach: „Krynica", „Biełaruskaja Krynica","Nasza Niwa","Zachodniaja Biełaruś","Nasza Dumka", „Nowaje Żyćcio". Wydał książkę publicystyczną pt. *Ałkahol* (1913). Opublikował kilka artykułów w „Krynicy," m.in. w 1920 *Fr. Bahuszewicz – piaśniar biełaruski*, a w 1919 zamieścił tu wiersz *Pamiaci Fr. Bahuszewicza*. Pisał też do „Przeglądu Wileńskiego". W Wilnie w 1920 napisał sztukę *Janka Kancawy* (1920), a w 1924 ukazał się tom jego wierszy *Maja lira*. Po śmierci poety opublikowano w Wilnie misterium dramatyczne *Kupalskaja nîńz*, wierszowaną opowieść *Czarku daj bracie*. Jego liryka miała często charakter religijny, była naśladownictwem psalmów. Utrzymywał swoje utwory w duchu chrześcijańskiej pokory i nadziei. Mocno akcentował potrzebę moralnego i narodowego odrodzenia Białorusinów. Pisał także książki religijne dla Białorusinów- katolików, m.in. modlitewnik *Hołas duszy*, Wilno 1926. W roku 1932 ukazał się drukiem jego moralitet *Dziela majoj myśli, serca i woli*. Ze względu na chorobę (gruźlicę) przebywał w Zakopanem. W rocznicę jego śmierci, dla uczczenia jego pamięci, odsłonięto w 1936 nagrobek na Rossie i zorganizowano uroczystą akademię.

Bielaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 5, Minsk 1995, s 270-273.; A. Stankiewicz, *Kazimir Svajak(Ksiondz Kanstanty Stepovic. Narysy ab jahonaj ideołohii.U 5 uhodki śmierci*, Vilnia 1931; Tegoż: *Z żyćcia i dziejanaści Kazimira Swajaka (U dziesiatyje uhodki jaho śmierci1926-1936)*, Vilnia 1936; opr. T.Zienkiewicz.

Syrokomla Władysław, wł. Kondratowicz Ludwik, syn Aleksandra i Wiktorii z Złotkowskich, ur. 17 (29).09. 1823 w Smolhowie w powiecie słuckim (dziś rejon lubański, Białoruś), zm. 15.09.1862 w Wilnie; poeta, prozaik, krytyk, publicysta, tłumacz. Ojciec jego, drobny szlachcic, był dzierżawcą majątków i folwarków. Naukę Syrokomla rozpoczął w 1833 w szkole oo. dominikanów w Nieświeżu, a zakończył w V klasie

szkoły powiatowej w Nowogródku. W l. 1841-1844 pracował jako kancelista w Zarządzie dóbr Radziwiłłowskich w Nieświeżu. W tym okresie ujawnił zdolności literackie, debiutował jako poeta w 1844 w „Athenaeum" gawędą *Pocztylion*. W 1844 ożenił się z siedemnastoletnią Pauliną Mitraszewską. Po ślubie wziął w dzierżawę wioskę Załucze nad górnym Niemnem. W Załuczu powstały *Przekłady poetów polsko-łacińskich* (t. 1-6, Wilno 1851-1852), tłumaczenia, drobne utwory poetyckie, publikowane w czasopismach wileńskich, zebrane w tomie *Gawędy i rymy ulotne* (Wilno 1853). W październiku 1852 Kondratowiczom zmarło w ciągu tygodnia troje dzieci. Pozostał tylko czteroletni syn Władysław. Pod wpływem rozpaczy Kondratowiczowie porzucili dzierżawione Załucze i przeprowadzili się do Wilna. Wiosną 1853 przenieśli się na wieś. Syrokomla wziął w dzierżawę folwark Borejkowszczyzna, położony 15 km na południe od Wilna. W Borejkowszczyźnie napisał m.in. gawędy *Kęs chleba* (1855), *Kapral Terefera i kapitan Serpentyna* (1855), *Janko Cmentarnik* (1856), a także poemat historyczny *Margier* (1855). W 1856 powrócił do Wilna, pracował m.in. w Komisji Archeologicznej. Zbliżywszy się do środowiska teatralnego, kontynuował twórczość dramatopisarską, ogłaszając dramaty *Chatka w lesie* (1856), *Kasper Karliński* (1858). Uznaniu, jakie zyskał poza rodzinną Białorusią i Wileńszczyzną, dało wyraz przyjęcie zgotowane Syrokomli w Warszawie w 1856 oraz w Poznaniu i Krakowie w 1858. W 1860 rozpoczął współpracę z „Kurierem Wileńskim", gdzie w l. 1861-1862 prowadził dział literacki. Uwięziony za udział w manifestacjach patriotycznych w drodze powrotnej z Warszawy w 1861, osadzony został w Pawilonie 14 w Wilnie, a potem zesłany do Borejkowszczyzny, gdzie stworzył swoje najdojrzalsze liryki, ogłoszone w zbiorze *Poezje ostatniej godziny* (Wilno 1862). Starania przyjaciół, m.in. Adama Honorego Kirkora, o zezwolenie na pobyt poety w Wilnie uwieńczone zostały pomyślnym rezultatem na kilka miesięcy przed jego śmiercią. Zmarł na gruźlicę, pochowany na cmentarzu na Rossie.

F. Fornalczyk, *Hardy lirnik wioskowy*. Poznań 1972; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 78-79.

Szadurska Stanisława, pseud. S. Stamar. Data urodzin nie jest znana, zm. w 02. 1919 w Rozentowie na Łotwie. Pisarka, poetka, publicystka. Pochodziła ze starego rodu szlachty inflanckiej. Mieszkała w rodzinnym majątku Pusza (pow. rzeżycki w Inflantach polskich). Zadebiutowała w 1905 r. na łamach „Kuriera Litewskiego" wierszem *Nad jeziorem*. Współpracę z tym dziennikiem wileńskim nawiązała na zaproszenie redaktora Czesława Jankowskiego. Swoje wiersze zamieszczała też sporadycznie w „Dzienniku Wileńskim". W 1906 w Wilnie, w oficynie Zawadzkich, ukazał się jej tomik poezji symbolicznej pt. *Fale*, rok później – poemat *Kain*. W 1907 Szadurska pełniła funkcję przewodniczącej Koła Kobiet w Wilnie. W 1909 wydała kolejny poemat pt. *W południe*, o którym pochlebną recenzję opublikował B. Leśmian w piśmie „Literatura i Sztuka" (1910, nr 8). W tym samym roku zadebiutowała w dzienniku „Kurier Litewski" jako powieściopisarka, drukowała tu swój utwór pt. *Nad morzem błękitnym*, dostrzeżony przez E. Orzeszkową. Drobne utwory prozatorskie publikowała też wcześniej w „Gońcu Wileńskim". W l. 1910-1911 mieszkała w Krakowie, skąd nadsyłała korespondencje dla „Kuriera Litewskiego" (np. o Bronowicach, obchodach rocznicy bitwy pod Grunwaldem). Współpracowała z „Tygodnikiem Wileńskim" F. Ruszczyca, „Wiadomościami Ilustrowanymi" J. Obsta oraz „Gońcem Wileńskim". Sporadycznie zamieszczała też swoje wiersze i przekłady (z M. Maeterlinka, A. Fogazzara) w „Krytyce", „Bluszczu", „Sfinksie". Z kolei w warszawskim „Echu Literacko-Artystycznym" zamieszczała nowele, szkice, kore-

spondencje z podróży, sprawozdania itd. Od 1912 pełniła funkcję kierownika działu poezji w tym piśmie. W 1914 wydała w Wilnie zbiór nowel pt. *Te, co kochały*, w którym przeplatają się motywy miłości i śmierci. W 1916 ukazała się jej ostatnia powieść pt. *Nie do życia* (pierwodruk w 1914 na łamach „Kuriera Litewskiego). W lirykach Szadurskiej dominuje tematyka miłosna, patriotyczna. Zaczynając od tomiku *Fale*, dochodzą do głosu nuty pesymizmu, rezygnacji, zwątpienia. Wzorem poetów młodopolskich, poetka sięga po symbole religijne, kreuje bohaterów biblijnych (Chrystus, Kain, Lucyfer). W jej poezji pojawiają się motywy typowe dla liryki młodopolskiej: fale, dzwony, ptaki, różne gatunki drzew itd. Sporo miejsca zajmuje też symbolika akwatyczna oraz symbolika powietrza.

Opr. I. Fedorowicz.

Szaken (Šakenis) Konstantinas, ur. 27.11. 1881 w Waleniszkach w rejonie birżańskim (Biržai), zm. 7.07.1959 w Traszkunach (Troškunai) w rejonie oniksztyńskim (Anykščiai); litewski tłumacz, pamiętnikarz, historyk kultury. W 1910 ukończył Instytut Technologiczny w Petersburgu, w l. 1905-1907 pracował w redakcji gazety „Vilniaus Žinios", następnie był nauczycielem w Wilnie i Kownie, a w l. 1915-1918 – w gimnazjum litewskim w Woroneżu; w 1918 powrócił do Wilna, działał w litewskich organizacjach, w 1922 wyjechał do Kowna, a stamtąd do Poniewieża, gdzie został dyrektorem gimnazjum. W l. 1927-1934 był ministrem oświaty R.L., od 1934 – kontroler państwa, w l. 1936-1940 – przewodniczący sejmu litewskiego. W 1941 r. aresztowany przez NKWD i zesłany na Sybir; z zesłania powrócił w 1956, zamieszkał w Traszkunach. Współpracował z prasą litewską. W 1924 przełożył i wydał w języku litewskim *Pana Tadeusza* A. Mickiewicza.

V. Rakauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 479.

Szałkowicz Siemion, ur. w 1840 na Białorusi, zm. 1886; rosyjski pisarz, archeograf. Ukończył seminarium duchowne w Mińsku, w 1863 – uniwersytet w Kijowie. Po ukończeniu uniwersytetu przyjechał do Wilna, gdzie pracował jako nauczyciel w gimnazjum. W 1870 został członkiem Wileńskiej Komisji Archeograficznej. Współpracował z Centralnym Archiwum w Wilnie. Współpracował z czasopismami rosyjskimi: „Moskowskije Wiedomosti" i „Dień". W Wilnie w 1885-1887 wydał pracę pt. *Sbornik statiej, kotoryje objasniajut polskije dieła otnositielno Zapadnoj Rossii*, a także *O granicach Polskogo Korolestwa i Wielikogo Litowskogo Kniażestwa* (Wilno 1885).

Myslicieli i aswietniki Biełarusi X-XIX stahoddzi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 599.

Szantyr Stanisław, ur. ok. 1763 w majątku Gorpsla w województwie witebskim, zm. po 1846; pamiętnikarz, ksiądz. Uczył się w kolegiach jezuickich w Połocku i Orszy. W 1805 uzyskał stopień doktora teologii i prawa na Uniwersytecie Wileńskim. Pracował w Mohylewie jako nauczyciel i kierownik kancelarii arcybiskupa mohylewskiego. Od 1815 mieszkał w Słucku. Wydał *Kazanie na pogrzebie Hanny z Łunników Chrapowieckiej...* i *Kazanie w dniu otwarcia guberni mohylewskiej...* (Płock 1802), pozostawił w rękopisie pamiętnik *Wspomnienia o moim życiu i o różnych zdarzeniach...*, przechowywany w Bibliotece im. Ossolińskich we Wrocławiu. W wileńskim czasopiśmie „Dzieje Dobroczynności" zamieszczał artykuły o historii Słucka i kościoła katolickiego na Białorusi.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 551.

Szatrijos (Šatrijos) Ragana, wł. Pieczkowska Maria, ur. 8.03.1877 w majątku Medyngiany w rejonie Płungiany (Plungė) na Żmudzi, zm. 24.07.1930 w Żydzikach (Židikai) w rejonie możejkowskim (Mažeikiai); litew-

ska pisarka. Pochodziła z zubożałej rodziny szlacheckiej, matka z zamożnej rodziny Szuksztów, siostra Konstantego Szukszty, ojciec – oficjalista. W domu rodzinnym rozmawiano wyłącznie po polsku. Dzieciństwo spędziła we dworze Łabunów koło Kielm, następnie od 1887 w Użwentach, gdzie ojciec był dzierżawcą. W 1892 wstąpiła do polskiego Gimnazjum św. Katarzyny w Petersburgu, jednakże szkoły nie ukończyła, powróciła do Użwentów. W 1896 ukończyła kursy pszczelarskie w Warszawie. Później mieszkała w Szawlach i w okolicznych dworach, gdzie pracowała jako nauczycielka domowa. W l. 1905-1906 jako wolna słuchaczka studiowała w Zurychu i Fryburgu. W 1909 w Wilnie była kierowniczką litewskiej księgarni A. Milukasa. Od 1909 do 1915 pracowała jako nauczycielka w litewskim progimnazjum żeńskim w Mariampolu. Przed zajęciem Mariampola przez Niemców wyjechała do Żydzików na Żmudź, gdzie mieszkała do śmierci. Do pisania po litewsku namówił ją Povilas Višinskis, działacz odrodzenia narodowego. Debiutowała w 1896 opowiadaniem *Margi paveikslėliai* (*Pstre obrazki*). Do jej ważniejszych utworów okresu wileńskiego należą opowieści *Vincas Stonis* (Wilno 1906), *Adomienė* (Wilno 1908). Po 1921 utwory wydawała w Kownie; w 1922 ukazała się jej powieść *Sename dvare* (*W starym dworze)*, w której opisała życie ziemian i szlachty polskiej na Litwie końca XIX, początku XX w.

J. Žekaitė, *Šatrijos Ragana*. Vilnius 1984; Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej*. Wrocław 1986, s. 115-116; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*. Warszawa 2003, s. 1973.

Szczeniowski Tytus, (1808-1880) powieściopisarz; wydał w Wilnie m.in. powieść *Bigos hultajski* (1844-49) oraz *Powieści domowe przez autora Bigosu hultajskiego* (1852). W *Powieściach domowych* opisał obyczajowość ziemian polskich na Wołyniu i Litwie.

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 212.

Szczupak Juzia, wł. Sajkouski Jazep, ur. 1890 w Radoszkowiczach k. Mołodeczna, zm. 1936; białoruski poeta. Ukończył szkołę miejską w Radoszkowiczach, pracował jako murarz. Pisał wiersze białoruskie, które od 1908 drukował w gazecie „Nasza Niwa" w Wilnie. W Radoszkowiczach utworzył białoruski teatr amatorski.

H. Kachanouski, *Adczynisia, tajemnica czasu*. Minsk 1984; H. Kachanouski, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi* 1987, s. 600.

Szemiot Mikołaj Kazimierz, ur. w pierwszej poł. XVII w. na Żmudzi, zm. po 1674 przypuszczalnie na Żmudzi; poeta. Studiował w Akademii Wileńskiej, uczestniczył w wojnie z Szwecją i Moskwą. Mieszkał na Wileńszczyźnie, skąd posłował na sejm; 1674 podsędek żmudzki. Jego twórczość wyraża poglądy wiernych katolicyzmowi rzesz szlacheckich. Pisał po polsku, ogłosił poemat pt. *O przeważnych wojennych dziełach wielkiego rycerza księcia Jeremiego Michała Korybuta Wiśniowieckiego* i *Potrzeba Ochmatowska* (Wilno 1644), w rękopisie – *Relatia żmudzkiego weyścia i wyiścia ze szwedzkiey opieki* (wydana w Wilnie w 1994).

A. Litwornia, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 427; D. Jackevičius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 484.

Szemiot-Połoczański Jan, ur. 20.06.1826 w Połoczanach koło Mołodeczna, zm. 9.08.1905 r.; białoruski poeta. Pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej powiatu święciańskiego. Mieszkał w folwarku w pobliżu Dołhinowa koło Wilejki, pisał wiersze w języku białoruskim, które upowszechniano w rękopisach, podobno był autorem znanego wiersza pt. *Panskaje ihryszcza*, ponadto- według gazety „Homan" (1916)- jest on autorem poematów *Dauhinauski parom*, *Wiasielle u Bielaka*, *Barysau kamień* oraz wierszy *Da bratou u pakojach*, *Za czarkaj*, *Na dziady*, *Dumy u poli*.

M. Harecki, *Historyja bielaruskaje literatury*, Wil-

nia, 1920; A. Maldzis, *Padarożża u XIX st.*, Minsk, 1968, s. 156; H.W. Kisialiou, *Biełaruskija piśmienniki.Bijabiblijahraficzny słounik*, Minsk, 1995, s.443.

Szłosberg Lew. W okresie 20-lecia międzywojennego mieszkał w Wilnie. Wydana we Lwowie w 1930 antologia *Sbornik russkich poetow w Polsze* zawiera utwory i biogramy kilku poetów wileńskich. Zamieszczono tu jeden utwór L. Szłosberga, ale z podaniem tylko Wilna jako miejsca zamieszkania. Nie należał on do aktywnych uczestników rosyjskiego życia literackiego w Wilnie. Jego nazwisko rzadko pojawia wśród uczestników „czwartków literackich" organizowanych przez sekcję literacko -artystyczną WRO. Był członkiem Sodrużestwa Poetow w Wilnie. W latach dwudziestych podjął współpracę z gazetą „Wilenskoje Utro", ukazującą się w l. 1921-1927. W piśmie tym pojawiło się kilkanaście nazwisk nowych poetów, w większości pochodzenia żydowskiego, spotkać tu też można informacje o wystawieniach przez teatr żydowski utworów w tłumaczeniu z j. rosyjskiego (m.in. w 1923 opery Czajkowskiego *Eugeniusz Oniegin*). W piśmie tym zamieszczono opowiadanie Lwa Szłosberga *Nowaja żenszczyna*. W 1927 opublikował tu artykuły o utworach D. Mereżkowskiego, I. Erenburga, I. Bunina. W końcu lat dwudziestych i trzydziestych podjął współpracę z pismem „Naszaja Żyźń". W 1928 opublikował tu wiersz *Rossii*. W gazecie tej zamieszczał także szkice krytyczne m.in. o Jesieninie W jedynym numerze miesięcznika „Utios" redagowanym przez D.Bochana w 1931, zamieszczono wiersze kilku poetów wileńskich, w tym dwa utwory L.Szłosberga.W 1927 w Rydze ukazał się debiutancki tomik wierszy L. Szłosberga liczący 92 strony pt.*W dymkie zakata. Stichotworenija1924-1926,* oceniony(krytycznie) przez Sirinina (W.Nabokowa) w piśmie berlińskim „Rul" i przez D. Bochana w gazecie „Wilenskoje Utro". D.Bochan, charakteryzując poetów wileńskich w referacie wygłoszonym w czasie 83 „czwartku literackiego" w 1934, określił L. Szłosberga mianem „poet iskanij". W 1941 w piśmie „Trużennik" zamieścił on korespondencje o komsomolcach z miasteczka Kruonis k/Kowna. Dalszy jego los nie jest znany.

P.Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy XIX – pierwaja połowina XX wieka*, Vilnius 1999, s.122, 123-125, 160; Nabokow, *Lew Szłosberg, W dymkie zakata*, Ryga 1927 (rec.), w: „Litieraturnoje Obozrenije" 1989, nr 3, s.100- 101; opr. T. Zienkiewicz.

Sznejur Zalman, ur. 1887, zm. 1940; żydowski poeta. Mieszkał w Wilnie, pisał w języku jidysz, wiele wierszy poświęcił Wilnu, m.in. wydał poemat *Wilna.*

L. Lempertienė, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 284.

Szpet Jazep, ur. 11(23).02.1891 w m. Zembin w powiecie borysowskim, zm. 21.01. 1955 w Zembinie; białoruski prozaik i publicysta. Urodził się w rodzinie organisty. Uczył się w szkole początkowej w Zembinie, a następnie w Wilnie, gdzie rozpoczął współpracę z czasopismem białoruskim „Nasza Niwa". Po ukończeniu nauki w Wilnie pracował jako ekonom w majątku J. Grakowicza Zamsze, następnie w majątku Kazimierzowo Święcickiego. W 1913 mieszkał w Wilnie, tutaj został powołany do armii carskiej. Po rewolucji bolszewickiej pozostał na Białorusi, pracował w kołchozie jako księgowy. Debiutował w 1913 na łamach „Naszej Niwy". Opublikował w tym piśmie ponad 20 opowiadań w języku białoruskim.

Z.P. Mielnikawa, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6, Minsk, 1995, s. 385.

Szpungiański Jerzy, ur. 20.04.1692 w Kurszach na Żmudzi, zm. 22.03. 1733 w Wilnie; autor dramatów szkolnych, jezuita. Studiował w Akademii Połockiej i Akademii Wileńskiej. Wykładał poetykę i retorykę w

kolegiach jezuickich w Krożach, Wilnie i Dyneburgu; był misjonarzem w Iłukszcie na Łotwie. W l. 1729-1732 był profesorem w Akademii Wileńskiej. W 1724 w Wilnie wystawiono jego dramat *Herkules... sub signo crucis triumphans*; wydał też kilka pism religijnych.

M. Vaicekauskas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 495.

Szreder Leon, ur. 12.12. 1911 w Widzach, w woj. wileńskim, zm. w 1942 w Iranie; poeta; w 1920 przyjęty do I klasy Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Białymstoku. Egzamin dojrzałości złożył przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Lidzie, w Gimnazjum Państwowym im. Stefana Karola Chodkiewicza. W 1929 wstąpił na wydział prawa i nauk społecznych USB, ale nie studiował. W 1930 wstąpił na filologię polską, na Wydział Humanistyczny. W czasie wojny znalazł się w Armii Andersa w Iranie i tam popełnił samobójstwo. Autor tekstów Szopek Akademickich. Publikował wiersze oraz artykuły na łamach „Alma Mater Vilnensis", „Żagarów", „Pionów", „Kolumny Literackiej", „Comoedii".

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 2: Byla (Teczka): IV Ca 1650 *Szreder Leon*; Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV Ca 380 *Szreder Leon*; opr. T. Dalecka.

Sztyrmer Ludwik, pseud. Eleonora Sztyrmer, Gerwazy Bomba, Taratatka Sebastian, Taratatka Weredyk, ur. 18.04.1809 w Płońsku, zm. 23.05.1886 w Wilnie; prozaik, generał armii rosyjskiej. Urodził się w rodzinie lekarza wojskowego, ukończył korpus kadetów w Kaliszu i w 1829 Szkołę Aplikacyjną (wyższą oficerską) w Warszawie. W 1830 opublikował artykuł *O magnetyzmie zwierzęcym* w „Pamiętniku Umiejętności Moralnych i Literatury". W powstaniu listopadowym wziął udział jako podporucznik artylerii i odznaczył się męstwem w bitwie pod Grochowem. Po przegranej bitwie dostał się do niewoli rosyjskiej i został zesłany najpierw do Wiatki, a potem do Kotielnik, miejsca odbywania kary. W 1832 wstąpił do wojska rosyjskiego, co zostało uznane za zdradę ojczyzny przez oficerskie koła zesłańcze. Ukończył Petersburską Szkołę Wojskową. W armii carskiej zajmował wysokie stanowiska: pułkownika, a później generała. Publikował swoje utwory literackie po polsku pod imieniem żony, Eleonory Sztyrmer. Po 1859 pisał i wydawał wyłącznie po rosyjsku prace z zakresu wojskowości. Jako powieściopisarz polski debiutował w 1841 w Petersburgu. Utwory ogłaszał w czasopismach i almanachach, m.in. w „Athenaeum" i „Niezabudce", a następnie zebrał je w dwóch tomach pt. *Powieści nieboszczyka Pantofla* (1844, wznowione 1860), obejmujących, obok najwybitniejszych jego utworów: *Pantofla* (1841) i *Frenofagiusza i Frenolestów* (1843), m.in. *Duszę w suchotach* (1843) i *Trupią główkę* (1843) oraz *Czarne oczy* i *Błogosławieństwo matki* (1844). Sztyrmer wprowadził na karty swoich utworów nowego, inteligenckiego bohatera, przy czym ambicją jego było zobrazowanie refleksji nad prawidłowościami rządzącymi świadomością. W 1846 wydał powieść *Kataleptyk*, a później *Światło i cienie* (1847-1848) oraz zbiór nowel pt. *Noc bezsenna* (1859). Potem zamilkł jako pisarz. W ostatnich latach życia zamieszkał w Wilnie. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

P.Chmielowski, *Ludwik Sztyrmer*, w: *Nasi powieściopisarze*. Warszawa 1895; M. Inglot, *Poglądy literackie koterii petersburskiej w latach 1841-1843*. Wrocław 1961; M. Inglot, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 435; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 178; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 397.

Szumski Stanisław, ur. 1789 w Szumsku w powiecie wileńskim, zm. 3.07.1871 w Wilnie; pamiętnikarz. Był synem koniuszego

wileńskiego, działacz polityczny, kapitan wojsk francuskich, kawaler Legii Honorowej, marszałek szlachty powiatu wileńskiego. Był kilkakrotnie aresztowany, więziony w 1831 i 1863, zsyłany do Smoleńska, Wiatki, Permu i Wołogdy. Pozostawił cenny pamiętnik, opisujący wojnę 1812, konspirację w Wilnie w 1831, uwięzienie Szymona Konarskiego i długie z nim rozmowy podczas wspólnego pobytu w więzieniu, a także pobyt na zesłaniu w Wołogdzie. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, Wrocław. 324; opr. M. Jackiewicz.

Szutowicz Janka, pseud. Iwan Dubniewicz, Jan Dubniewicz, J. Sciabinski, ur. 11(24).01.1904 we wsi Szutowicze w powiecie oszmiańskim, zm. 9.12.1973 w Wilnie; białoruski literaturoznawca, publicysta, tłumacz. Pochodził z rodziny chłopskiej; uczył się w Gimnazjum Białoruskim w Wilnie, w 1934 ukończył wydział prawa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; był członkiem Białoruskiej Partii Chrześcijańsko-Demokratycznej, pracował jako korektor w Białoruskiej Drukarni im. F. Skoryny; w latach 1935-1939 był wydawcą i redaktorem czasopisma „Kałossie", na łamach którego publikował utwory Maksima Tanka, Jazepa Drazdowicza, Michasia Maszary i innych. W 1939 został osadzony w obozie w Berezie Kartuskiej; po zajęciu terenów polskich przez Armię Czerwoną powrócił do Wilna i od 1941 do 1944 był kierownikiem Muzeum Białoruskiego w Wilnie. W 1940 ożenił się z poetką litewską Oną Miciutė. W 1944 aresztowany przez NKWD i osądzony na 10 lat łagrów. W 1954 zwolniony z więzienia, do 1956 przebywał na zesłaniu w Kazachstanie. W 1956 powrócił do Wilna, gdzie od 1957 pełnił obowiązki strażaka w Muzeum Sztuki. Z żoną tłumaczył poezje litewskie na język białoruski. Jako publicysta debiutował w Wilnie w 1927. Współpracował z czasopismami „Szlach Moładzi" i „Kałossie". Pochowany na cmentarzu w Kolonii Wileńskiej (Pavilnys).

J.M. Kisialowa, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6, Minsk, 1995, s. 392.

Szydłowski Ignacy, syn Józefa, pseud. Gulbi, ur. 1793 w Hajnie koło Łohojska (Białoruś), zm. 12.02.1846 w Wilnie; poeta, tłumacz, redaktor. Był synem unickiego księdza, uczył się w gimnazjum w Mińsku; ukończył Uniwersytet Wileński. Po studiach był nauczycielem w Swisłoczy, w l. 1922-1926 w Wilnie, następnie w l. 1826-1828 pełnił obowiązki cenzora, brał czynny udział w życiu społecznym Wilna, należał do Towarzystwa Szubrawców (pseud. Gulbi), współpracował z „Wiadomościami Brukowymi", od 1815 z „Dziennikiem Wileńskim", „Tygodnikiem Wileńskim", który redagował w latach 1819-1821; autor klasycystycznych ód okolicznościowych, także satyryk. Był zaciekłym wrogiem romantyzmu, zwłaszcza Mickiewicza, stał się narzędziem Mikołaja Nowosilcowa, który zużytkował ocenę Szydłowskiego w swoim raporcie wskazującym na polityczną wymowę *Konrada Wallenroda*. Redagował w l. 1834-1843 pismo „Wizerunki i Roztrząsania Nauk", ogłosił m.in. *Przykłady stylu polskiego w rozmaitych rodzajach wymowy i poezji* (Wilno 1837), *Parysyna, Kolmar i Orla, dwa poematy z dzieł Bajrona* (Wilno 1834).

M. Inglot, *Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w latach 1832-1851*, Warszawa, 1966; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński Słownik Biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz, 2002, s. 398.

Szyksznis (Šikšnys) Marcelinas, ur. 2.05.1874 we wsi Notiniškiai w rejonie Radziwiliszki (Radviliškis), zm. 15.08.1970 w Wilnie; litewski pisarz, tłumacz, pedagog. Pochodził z rodziny chłopskiej, po ukończeniu gimnazjum w Szawlach studiował na wydziale matematyczno-fizycznym Uniwersytetu Moskiewskiego, który ukończył w 1897. W l. 1915-1918 był dyrektorem gimnazjum litewskiego w Woroneżu. W 1918

przyjechał do Wilna, gdzie do 1922 był nauczycielem matematyki w gimnazjum litewskim im. Witolda Wielkiego. W l. 1922-1939 pełnił obowiązki dyrektora tegoż gimnazjum. Utwory literackie publikował od 1895 pod pseudonimem Šiauleniškis i Emsa. Opowiadania i wiersze ogłaszał w litewskich czasopismach „Varpas", „Ukininkas", „Vilniaus Žinios". Wydał dramaty *Pilėnų kunigaikštis* (1905), *Sparnai* (1907), *Likimo bausmė* (1911), przełożył utwory Elizy Orzeszkowej, Marii Konopnickiej, Stefana Żeromskiego. W okresie międzywojennym wydał podręcznik matematyki dla szkoły średniej, w litewskiej prasie w Wilnie ogłaszał artykuły.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t.4.Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 190; R. Pabarčienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 486.

Szyling Stanisław, **Šilingas** Stasys, ur. 11.11. 1985 w Wilnie, zm. 13.11. 1962 w Kielmach (Kelmë) na Żmudzi; litewski krytyk literacki, publicysta. Pochodził z polskiej rodziny barona Szylinga. W 1905 ukończył gimnazjum w Wilnie, w 1912 – prawo na Uniwersytecie Moskiewskim. Działał tam w organizacjach litewskich, publikował artykuły, wydawał pismo „Aušrinė". W 1918 powrócił do Wilna, został członkiem litewskiej „Taryby", był jej wiceprzewodniczącym. W Wilnie ogłaszał w prasie litewskiej artykuły publicystyczne, zajmował się krytyką literacką. W 1920 wyjechał do Kowna, pracował jako adwokat. W latach trzydziestych był ministrem sprawiedliwości. W 1941 aresztowany i zesłany do Mordowii (ZSRR), później mieszkał we Włodzimierzu i na Ukrainie. Na Litwę powrócił w 1961. Zamieszkał w Kielmach.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 194; *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 487.

Szłapelis Jerzy, **Šlapelis** Jurgis, ur.18.04. 1876 we wsi Galkiškis w rejonie kupiskim (Kupiškis), zm. 17.03. 1941 w Wilnie; litewski publicysta, językoznawca, leksykograf, lekarz. Pochodził z rodziny chłopskiej. Od 1892 uczył się w gimnazjum w Mitawie, był członkiem tajnej organizacji litewskiej, za co w 1896 został wydalony z gimnazjum, później otrzymał maturę jako eksternista i następnie wstąpił na wydział medycyny Uniwersytetu Moskiewskiego. W 1906 po uzyskaniu dyplomu lekarza przyjechał do Wilna. Tutaj otworzył wydawnictwo i księgarnię litewską, wydawał i upowszechniał w Wilnie książki litewskie. Podczas pierwszej wojny światowej był na froncie jako lekarz wojskowy. Po wojnie wrócił do Wilna, w l. 1921-1932 był nauczycielem gimnazjum litewskiego w Wilnie; jako publicysta współpracował z litewskimi pismami „Vilniaus Žinios", „Lietuvos Ukininkas", „Viltis"; zbierał folklor litewski. W l. 1907-1914 redagował słownik języka litewskiego Antanasa Juški (Antoniego Juszkiewicza). Przygotował i wydał litewski słownik języków obcych (Wilno 1907), napisał i wydał w Wilnie *Akcentowany słownik litewsko-polski* (Wilno 1938, 1940). Wspólnie z Jeronimasem Ralysem przełożył z języka polskiego na litewski Daniela Defoe *Robinsona Cruzoe* i Hariett Beecher-Stowe *Chatę wuja Toma*. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 166-167; R. Karmalavièius, A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 492.

Szymanouski Stanisłau, Szymanowski Stanisław, syn Wincentego, ur. w 1893 w Daniuszewie nad Wilią, w d. powiecie oszmiańskim (obecnie rejon smorgoński, Białoruś), zm w 1920 tamże; białoruski poeta. W 1914 został zmobilizowany do wojska carskiego i wysłany na front, przebywał w Petersburgu, gdzie zetknął się z białoruskim ruchem wyzwolenia narodowego. W 1918 powrócił do Daniuszewa, pracował na roli jako pa-

robek. W 1920 mieszkał w Trabach, następnie w Benicy, chorował na gruźlicę. Zmarł w Daniuszewie nad Wilią i tam został pochowany. Wiersze publikował w białoruskich czasopismach wileńskich „Krynica" (1919), „Biełaruskaje Życcio" (1919), „Nasza Dumka" (1920).

Z.U. Drazdowa, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t 6, Minsk, 1995, s.418-419.

Szymkiewicz Gabriel, ur. 13.05.1644 na Żmudzi, zm. 10.01.1709 w Wilnie; autor dramatów szkolnych, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej. Od 1666 był nauczycielem w szkołach jezuickich w Krożach i Poszawszu na Żmudzi, był kaznodzieją w Kownie i Wilnie, wykładał w Akademii Wileńskiej. W 1677 w Krożach wystawiono jego dramaty *Leontius orti victima* oraz *Chleb zwycięski*; w 1690 w Kownie wystawiono dramat szkolny *Scipio Africanus*. Dramaty Szymkiewicza cechują makaronizmy, wiele w nich polonizmów, lituanizmów i nawet białorutenizmów. Napisał też śpiewnik religijny.

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 1. Chicago 1960, s. 377-379; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 488.

Szyrwid, Sirvydas, Konstanty, ur. między 1578 a 1581 w Szyrwidach koło Onikszt (Anykščiai), zm. 23.08. 1631 w Wilnie; pisarz religijny, kaznodzieja, leksykograf. Uczył się w kolegium jezuickim w Wilnie, w 1598 wstąpił do zakonu jezuitów; naukę pogłębiał w szkołach jezuickich w Rydze, Dorpacie (Tartu), Nieświeżu, Pułtusku. W 1613 otrzymał od władz Akademii Wileńskiej stopień magistra filozofii i sztuk wyzwolonych, przez pewien czas wykładał w Akademii Wileńskiej, był doradcą rektora. W ciągu dziesięciu lat był kaznodzieją w kościele św. Jana, kazania głosił w języku polskim i litewskim. Wydał *Punkty kazań od Adwentu aż do postu litewskim językiem z wytłumaczeniem na polskie* (t. 1. Wilno 1629, t. 2. Wilno 1644), *Clavis linguae lithunicae* (Wilno 1629), *Dictionarium trium linguarum in usum studiosae iuventutis* (Wilno 1629).

A. Jovaišas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 453-454; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 399.

Szyszko-Bohusz Michał, ur. w 1811, zm. w 1877; tłumacz. Ukończył gimnazjum w Wilnie oraz w 1831 Uniwersytet Wileński; publikował artykuły w czasopismach wileńskich oraz w *Encyklopedii powszechnej* S. Orgelbranda; przełożył i wydał w Wilnie *Wyznania św. Augustyna* (1844), *Wybór pism św. Bernarda* (1850), *Żywoty biskupów gnieźnieńskich* St. Bużeńskiego (5 tomów 1852-1860), *Podróże* Humboldta (4 tomy 1861).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 400.

Ś

Śledziewski Piotr, ur. w 1884, zm. w 1950; publicysta, historyk sztuki, ksiądz. W l. 1918-1920 był konserwatorem sztuki w Łomży i Białymstoku; 1922-1930 kapelanem wojskowym w Wilnie. Autor wielu artykułów i rozpraw, dotyczących sztuki wileńskiej. Był członkiem Związku Literatów Wileńskich.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 401.

Ślizień Władysław, żył na przełomie XIX i XX w.; pisarz, publicysta, tłumacz. Mieszkał w Mińsku, w l. 1906-1907 współpracował z „Dziennikiem Wileńskim". Kierował oddziałem redakcji i administracji „Gońca Codziennego" i „Tygodnika Wileńskiego". Pisał nowele, tłumaczył utwory Michała Lermontowa, Alfreda de Musseta, a przekład utworu Dymitra Miereżkowskiego pt. *W walce z przeznaczeniem straciłem już trwogę* zamieścił w 1907 „Dzienniku Wileńskim".

T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*. Olsztyn 1997, s. 144.

Śniadecki Jan Chrzciciel Władysław, brat Jędrzeja, pseud. Zachariasz Krytykiełło, Żygmunt Szczeropolski, ur. 29.08.1756 w Żninie, zm. 21.11.1830 w Jaszunach pod Wilnem; matematyk, astronom, krytyk literacki, autor biografii. Uczył się w Żninie i w kolegium Lubrańskiego w Poznaniu w l. 1764-1772, następnie studiował w l. 1772-1775 w Akademii Krakowskiej; w 1772 uzyskał bakalaureat, w 1775 – magisterium nauk wyzwolonych i doktorat filozofii; uczył w Akademii Krakowskiej, w l. 1778-1781 studiował za granicą, w l. 1781-1803 był profesorem matematyki i astronomii w Szkole Głównej Koronnej, w l. 1807-1815 – rektorem Uniwersytetu Wileńskiego, w l. 1807-1825 kierownikiem Obserwatorium Astronomicznego, w 1812 był członkiem Tymczasowej Komisji Rządowej, od 1826 emerytowany, przebywał w Jaszunach. W Wilnie ukazywały się jego dzieła zbiorowe w l. 1814-1822, ponadto O *pismach klasycznych i romantycznych* (1819), artykuły drukował w „Dzienniku Wileńskim"; napisał kilka biografii, wśród których wyróżnia się *Żywot literacki Hugona Kołłątaja* (1814). Polemizował z nim A. Mickiewicz w *Romantyczności*.

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 452-453; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 402.

Śniadecki Jędrzej, pseud. Filozoficzny Próżniak Wileński, Sotwaros, Szlachcic na Łopacie, Uważnicki Bogumił, Włóczęga Guliwer, brat Jana, ur. 30.11. 1768 w Żninie, zm. 11.05. 1838 w Wilnie; chemik, biolog, lekarz, publicysta- satyryk. Uczył się w Trzemesznie i w Szkołach Nowodworskich w Krakowie, w l. 1787-1781 studiował medycynę w Szkole Głównej Koronnej, w l. 1791-1792 – w Padwie, gdzie uzyskał doktorat z filozofii i medycyny, oraz w Edynburgu; w l. 1797-1822 był profesorem chemii i farmacji na wydziale lekarskim Szkoły Głównej Litewskiej przekształconej na Uniwersytet Wileński; w 1806 został pierwszym prezesem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, w l. 1817-1822 należał do Towarzystwa

Szubrawców i współpracował z „Wiadomościami Brukowymi", w l. 1822-1826 był na emeryturze, w 1827 objął kierownictwo Kliniki Lekarskiej Wileńskiej, od 1832 -kliniki Akademii Medyko-Chirurgicznej. W Wilnie ukazały się liczne jego prace naukowe oraz literackie, m.in. *Próżniacko-filozoficzna podróż po bruku* („Wiadomości Brukowe" 1818-1821), *Wyprawa na wieś* (1821). Pisał też felietony oraz sarkastyczne satyry, drukowane głównie w „Wiadomościach Brukowych".

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 453; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 402.

Śnieżko Aleksander, ur. 1896, zm. 1975 we Wrocławiu; publicysta. Dzieciństwo i młodość spędził w Wilnie, gdzie ukończył szkołę miejską. Praktykę odbywał w drukarniach w Wilnie i Kronsztadzie, podczas pierwszej wojny światowej służył w wojsku rosyjskim. Po wojnie wrócił do Wilna, zdał maturę i rozpoczął studia na USB, których nie ukończył. W l. 1928-1930 wydawał w Wilnie miesięczniki satyryczne „Usterka" i „Komar", gromadził materiały biograficzne. Pracował w urzędach pocztowych: w Wilnie, Dawidgródku, Pińsku, Mirze, Nowogródku i w 1935-1939 w Lidzie, współpracował z miesięcznikiem „Ziemia Lidzka", opublikował m.in. *Kościół farny w Mirze* (Lida 1937) i *Dworek Mickiewiczowski w Nowogródku* (Lida 1939); podczas okupacji mieszkał w Wilnie. Od 1946 pracował w Wrocławiu, początkowo w Dyrekcji Okręgowej Poczt i Telekomunikacji, potem – jako kustosz Muzeum Pocztowego. Ogłosił liczne biogramy w *Polskim słowniku biograficznym.*

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 402.

„Środy Literackie". Kwartalnik. Redakcja i administracja: Wilno, Ostrobramska 9, w pomieszczeniach Związku Zawodowego Literatów Polskich. Zasilane z funduszów Rady Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych oraz Związku Zawodowego Literatów Polskich, od numeru 5 także przez Fundusz Kultury Narodowej. Pismo ukazywało się w Wilnie w latach 1935-1937. Redaktorem numerów od 1 do 4 był Tadeusz Łopalewski, a numery 5-7 redagował Teodor Bujnicki. Pismo miało charakter kilkudziesięciostronicowych zeszytów starannie opracowanych graficznie. Układ materiałów był przejrzysty: pismo otwierały większe teksty publicystyczne z zasady na tematy kulturalne i literackie, po których następowały sprawozdania, recenzje i kroniki (m.in. litewska i białoruska). Numery 1-2 zamykała wartościowa *Bibliografia ruchu wydawniczego w Wilnie* (za lata 1919-1934). Pismo publikowało materiały dotyczące problematyki regionalnej (artykuły W. Dobaczewskiej, W. Arcimowicza), sztuki i architektury wileńskiej (J. Orda, ks. P. Śledziewski), teatru (T. Byrski o teatrze Meyerholda, W. Czengery o teatrze polskim na Łotwie); ukazywały się publikacje poświęcone muzyce (T. Szeligowski) i problemom języka (spór o zmiany w ortografii – J. Otrębski). Numer 2 poświęcono pamięci Józefa Piłsudskiego, nr 5 – Ferdynanda Ruszczyca, a nr 7 Szymona Czarnockiego. Istotne miejsce w kwartalniku redakcja przeznaczyła poezji. „Środy" publikowały utwory poetyckie Żagarystów: Cz. Miłosza, J. Zagórskiego, T. Bujnickiego, J. Putramenta, A. Rymkiewicza i J. Maślińskiego oraz K.I. Gałczyńskiego, T. Łopalewskiego, W. Hulewicza; prozę J. Putramenta, E. Kobylińskiej, T. Łopalewskiego W. Dobaczewskiej; szkice krytyczne J. Maślińskiego i J. Putramenta. Szczególnie ważnym składnikiem zawartości kwartalnika były materiały poświęcone literaturze mniejszości narodowych i krajów graniczących z Wileńszczyzną. W „Środach" ukazywały się tłumaczenia (m.in. O. Miłosz), obszerniejsze artykuły o literaturze litewskiej (I. Cicenas, W. Sakowicz) i białoruskiej (S.

Stankiewicz). „Środy Literackie" miały zatem charakter otwarty i nie angażując się w spory polityczne, próbowały zarysować szeroki obraz życia kulturalnego Wilna i Wileńszczyzny. Starały się także uwydatnić wieloetniczność i wielokulturowość tego obszaru.

Opr. T. Bujnicki.

„Świat Umarłych. Pismo poświęcone życiu pozagrobowemu" wydawane w l. 1937-39 początkowo przez „Caritas" przy ul. Zamkowej 4 pod red. ks. Józefa Grasewicza, a od 1939 ks. Bolesława Gramza. Od nr 6(8) w 1938 pismo zmieniło tytuł na „Anioł Pański" i wydawane było przez Instytut Maryjny. Ostatni numer 7/8 (21/22) wyszedł w lipcu / sierpniu 1939. Pismo kultywowało pamięć o zmarłych, przypominało o potrzebie i obowiązku utrzymywania z nimi kontaktu duchowego.

Opr. L.J. Malinowski

„Światło", tygodnik społeczny, polityczny, naukowy i literacki, wydawany w Wilnie od 1 grudnia 1911 do 15 czerwca 1912; redagowany formalnie przez Leonie Dunin-Borkowską, wydawany przez Tadeusza Rechniewskiego. Publikowali m.in. Ludwik Krzywicki, Stefan Rudniański, Aureoli Drogoszewski. Pismo zostało zamknięte przez sąd carski.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 299.

Świerczewski Eugeniusz, ur. 1894, zm.? Dziennikarz, działacz teatralny, teatrolog. Studiował na uniwersytecie w Krakowie i Charkowie; w l. 1919-1920 był redaktorem pisma „Nasz Kraj" w Wilnie; współpracował z pismami warszawskimi „Polska Zbrojna" (od 1921) i „Gazeta Polska"; w l. 1919-1920 – członek komitetu teatralnego w Wilnie; sekretarz Reduty w Warszawie (1922-1923). W czasie drugiej wojny światowej konfident niemiecki.

F. Ruszczyc, *Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 64.

T

Tank Maksim, wł. Skurko Jauhien, pseud. Bura Auhień, Cebula Achrem, Rybak Symon, Sztyk, Żeńka, A. Siwier; ur.4 (17).09. 1912 we wsi Pilkowszczyzna w pobliżu jeziora Miadzioł w powiecie wilejskim, zm. w 1995 r. w Mińsku. Ukończył polską szkołę powszechną, uczył się w gimnazjach białoruskich w Radoszkowiczach i w Wilejce. W roku 1933 za działalność komunistyczną został skazany na karę sześciu lat więzienia, zmniejszoną do lat dwóch. Był współorganizatorem nielegalnego pisma więziennego „Kraty". Brał bezpośredni udział w utworzeniu i pracy organu Komunistycznego Związku Młodzieży Zachodniej Białorusi konspiracyjnego miesięcznika „Prałom".Wydrukował tu pod pseudonimem Hranit pierwsze swoje utwory literackie. Wchodził w skład kolegium redakcyjnego miesięcznika „Biełaruski Letapis"- organu Towarzystwa Szkoły Białoruskiej, jednego z czołowych pism literackich Białorusi. Pismo to prezentowało twórczość wielu poetów, m.in. N. Arsienniewej, M.Tanka, relacjonowało też jego spotkanie autorskie w Warszawie w 1937. Współpracował z pismem Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi -„Nasza Wola" (1935-1936). Przesyłane z więzienia na Łukiszkach wiersze Tanka publikowała „Litaraturnaja Staronka". Utwory jego zamieszczały i inne pisma, m.in. czołowe czasopismo literacko-naukowe „Kołośsie". Współpracował z lewicowym pismem wileńskim „Po prostu". Pierwszy tomik wierszy pt. *Na etapach* wydał w Wilnie w 1936, następne: *Żurawinowy cwiet* (poemat) w r. 1937, *Pad macztaj* w 1938 r. W 1937 ogłosił drukiem słynny poemat *Naracz* i poematy *Skaz pra Wiala* i *Kalinouski*. Dalsze zbiorki ukazały się w latach 1940-1967 w Mińsku. Twórczość Tanka z wileńskiego okresu charakteryzowało ciągłe eksperymentowanie i poszukiwania poetyckie. Styl jego oscylował między futuryzmem a realizmem socjalistycznym. Nieobce były mu upodobnienia romantyczne, ale i sięgał do poezji przełomu wieków. Wpływ na jego twórczość wywarła literatura polska, co szczególnie widoczne jest w poemacie *Narocz*, w którym dostrzec można oddziaływanie *Dziadów* cz.III. A. Mickiewicza i *Kordiana* Słowackiego. Jego poezja zyskała uznanie wśród białoruskich i polskich krytyków. Poeta i tłumacz Kazimierz Jaworski, wydawca miesięcznika lubelskiego „Kamena", zapowiadał wydanie wyboru poezji Tanka w roku 1939. Po wojnie mieszkał w Mińsku. W roku 1967, w *Utworach wybranych*, Tank zamieścił *Listki kalendara*, zawierające wspomnienia z okresu wileńskiego.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 6, Minsk 1995, s. 8-55; W. Rahojsza, *Paetyka Maksima Tanka*. Minsk 1969; opr. T. Zienkiewicz.

Taraszkiewicz Branisłau, syn Adama, pseud. Adam Nawuka, J. Taras, Taras Jazycznik, Białorusin, ur. 8(20).01.1892 r. we wsi Maciuliszki koło Ławaryszek w powiecie wileńskim (dziś Litwa), zm. 29.11. 1938 r. (rozstrzelany) w Mińsku lub Moskwie; białoruski publicysta, tłumacz, działacz społeczny i polityczny. Urodził się w chłopskiej katolickiej rodzinie w pobliżu Ławaryszek. Rodzice chcieli, żeby został księdzem, wy-

słali go do Wilna do gimnazjum. W 1911 ukończył 2. Gimnazjum Wileńskie, następnie wyjechał do Petersburga, gdzie w 1916 ukończył wydział filologiczno-historyczny tamtejszego uniwersytetu. Od 1912 został jednym z przywódców ruchu naukowego Białorusinów w Petersburgu. Po ukończeniu studiów pozostał na uniwersytecie jako tzw. prywat-docent języka greckiego i łacińskiego. W 1918 był jednym z założycieli Białoruskiej Socjal-Demokratycznej Partii. W 1919 był wykładowcą języka greckiego w Instytucie Pedagogicznym w Mińsku. W 1920 mieszkał w Wilnie i pełnił obowiązki kierownika wydziału białoruskiego w Departamencie Oświaty Litwy Środkowej, następnie został dyrektorem Gimnazjum Białoruskiego w Wilnie. W 1922 wybrany na posła do sejmu RP, był prezesem Klubu Białoruskiego. W l. 1925-1927 jeden z organizatorów organizacji białoruskiej „Hramada", działającej na terenach Polski. W 1925 wstąpił do nielegalnej Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi. W 1927 aresztowany przez władze polskie, osądzony na 12 lat więzienia. Karę odbywał w więzieniach na Łukiszkach w Wilnie, we Wronkach, w Grudziądzu i Białymstoku.. W 1930 został przedterminowo zwolniony z więzienia; na wolności dalej prowadził działalność komunistyczną, w 1931 znowu został aresztowany i w 1932 osądzony na 8 lat ciężkiego więzienia. Karę odbywał w Grodnie, gdzie przełożył na język białoruski A. Mickiewicza *Pana Tadeusza*. We wrześniu 1933 na mocy umowy między RP i ZSRR został wymieniony na Franciszka Olechnowicza (Franciszak Alachnowicz), dramaturga białoruskiego, który był więziony w łagrze na Wyspach Sołowieckich. Mieszkał i pracował w Instytucie Rolnym w Moskwie, w 1937 aresztowany przez NKWD i przekazany do Mińska. W 1938 w Mińsku osławiona „trójka" skazała go na karę śmierci „jako agenta polskiego sztabu generalnego". Prawdopodobnie został rozstrzelany z innymi więźniami politycznymi. Jako publicysta debiutował w 1912 w czasopiśmie „Nasza Niwa" w Wilnie. Drukował artykuły publicystyczne i utwory literackie w innych pismach białoruskich w Wilnie. Pisał także w języku polskim i rosyjskim. Przekłady: A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Minsk, 1981; A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz*, Olsztyn, 1984.

A. Bergman, *Rzecz o Bronisławie Taraszkiewiczu*, Warszawa, 1977; M. Jackiewicz, *Białoruski tłumacz „Pana Tadeusza"*. „Znad Wilii"1995, nr 13, 4.

Taułaj Walancin, syn Pawła i Marii, pseud. Buntarny, Janka Dwanadcaty, Pauliuk Sirata, W. Tarski, ur. 26.01 (8.02). 1914 w Baranowiczach, zm. 27.04. 1947 w Mińsku; białoruski poeta. Pochodził z rodziny kolejarskiej, ojciec był zawiadowcą stacji. Od 1921 uczył się w polskiej szkole w Lidzie. Pierwsze wiersze pisał po polsku. W 1925 wstąpił do seminarium nauczycielskiego w Słonimie, następnie przeniósł się do Gimnazjum Białoruskiego w Wilnie, gdzie związał się z ruchem komunistycznym na Wileńszczyźnie. W połowie lat dwudziestych pisał wiersze w języku białoruskim. W 1928 za udział w demonstracjach antyrządowych został z gimnazjum relegowany, aresztowany i wysłany pod nadzór policji do rodziców zamieszkałych w powiecie słonimskim. W 1929 został po raz drugi aresztowany przez władze polskie za działalność komunistyczną i osądzony na dwa lata w zawieszeniu. Wówczas komuniści przerzucili go nielegalnie przez granicę do Białoruskiej SRR, gdzie w Mińsku pracował w redakcji gazety „Zwiazda". W 1932 przerzucono go do Polski, tutaj działał w strukturach podziemia komunistycznego (KPZB); drukował pod pseudonimem artykuły i utwory literackie w gazetach i czasopismach białoruskich, wydawanych w Polsce. W 1934 podczas nielegalnego przekraczania granicy polsko-sowieckiej złapany przez polskich żołnierzy KOP, aresztowany i przewieziony do Wilna, gdzie w więzieniu na Łukiszkach przebywał do procesu komunistów w 1936. Otrzymał wyrok 8 lat więzienia. Karę od-

bywał w więzieniu w Grodnie. W 1939, po wkroczeniu do Grodna Armii Sowieckiej, wypuszczono go z więzienia. Wyjechał wówczas do Lidy, gdzie mieszkała jego rodzina. Tutaj w l. 1939-1941 pracował w redakcji gazety białoruskiej. W okresie okupacji niemieckiej współpracował z sowiecką partyzantką, utrzymywał kontakty z Białorusinami w Wilnie. Od lipca 1944 pracował w redakcji gazety „Zwiazda" w Nowogródku, od 1945 – zastępca dyrektora Muzeum Literackiego im. Janki Kupały w Mińsku. Zmarł na zawał serca. Jako poeta debiutował w 1928 w Wilnie, ale pierwszy zbiór poezji pt. *Wybranaje* ukazał się dopiero w 1947 w Mińsku.

M. Aroczka, *Walancin Taułaj*. Minsk 1969; U. Kalesnik, *Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 6. Minsk 1995, s. 80.

„Teka Wileńska", almanach, czasopismo polskie, wydawane w Wilnie w l. 1857-1858; ukazało się sześć książek. W 1859 zamknięte przez cenzurę rosyjską. W 1862 zmieniono tytuł na „Pismo Zbiorowe Wileńskie"; redagował i wydawał Adam Honory Kirkor; starannie redagowane, w trudnych latach wzmożonego ucisku narodowego i zaostrzonych rygorów cenzury było najpoważniejszym przedsięwzięciem tego typu na ziemiach północno-wschodnich dawnej Rzeczpospolitej i odegrało dużą rolę w ożywieniu ruchu umysłowego; współpracowali Józef Ignacy Kraszewski, Władysław Syrokomla, Wincenty Korotyński, Michał Baliński, Konstanty Tyszkiewicz, Antoni Edward Odyniec i inni. Opublikowano też poezje litewskich poetów Antanasa Baranauskasa i Karoliny Proniewskiej.

M. Stolzman, *Czasopisma wileńskie Adama Honorego Kirkora*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczno-literackie, t. 26. Kraków 1973; V. Vanagas, *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 504.

Tomaszewski Michał Antoni, ur.?, zm. 1813; poeta, tłumacz, wydawca. Autor utworów dramatycznych *Syn- sędzią* (Wilno 1798), *Ofiara Minerwy* (Grodno ok. 1800), *Uszczęśliwienie* ludu (Wilno 1802) i inne. Z języka rosyjskiego przełożył sztukę W. Fiodorowa *Samobójstwo* (Grodno 1807), komedię wierszowaną W. Kapnista *Pieniactwo* (Mińsk 1808). W 1802 założył w Wilnie trupę baletową, z którą objeżdżał miasta Litwy i Białorusi.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987, s. 234.

„Topór", tygodnik społeczno-polityczno-naukowo-literacki, wydawany w Wilnie od 1.12.1906 do 05. 1907 pod redakcją Adama Giedwiłły i Konstantego Walukiewicza. Był kontynuacją pisma „Echo".

J. Kazlauskaitė, *Vilniaus periodiniai leidiniai. Bibliografinė rodyklė*. Vilnius 1988; opr. I. Fedorowicz.

„Towarzysz Pracy", tygodnik „demokratyczno-chrześcijański" założony z inicjatywy bpa Edwarda Roppa, wydawany od 02.1906 do 04. 1906 w Wilnie. Redaktorem był Leon Bogdanowicz. Pismo miało charakter tradycjonalistyczny i popularny, nastawiony na czytelnika miejskiego – głównie rzemieślników i robotników. Ukazało się tylko siedem numerów.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków, 1999, s. 41.

Tomaszewicz Walerian, pseud. Walerian Kępis, ur. 1819, zm. 1861; literat. Studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim, potem prawo i filozofię w Moskwie; osiadł w Wilnie i zajął się działalnością literacką, był członkiem redakcji wileńskiego *Słownika języka polskiego* (Wilno 1961), opublikował m.in. *Wspomnienia z życia akademickiego* w: „Lud i Czas" 1845.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 408.

Toporska Barbara, wł. Mackiewiczowa,

pseud. Lustrzanka, żona Józefa Mackiewicza; ur.w 1913 r. w Warszawie, zm. 20. 06. 1985 r. w Bad Trissl k. Monachium, według innych danych w Oberaudorf w Bawarii; powieściopisarka, poetka, publicystka. Uczęszczała do szkół w Poznaniu. Pod koniec lat trzydziestych mieszkała w Wilnie, współpracowała z wileńskim „Słowem", gdzie redagowała m.in. „Dodatek Literacki". Tam debiutowała jako publicystka, poetka i prozaiczka. W latach 1939-1940 współpracowała z wileńską „Gazetą Codzienną". W latach 1939-1944 mieszkała z mężem w Czarnym Borze pod Wilnem. W 1944 wyjechała do Warszawy, gdzie z mężem Józefem Mickiewiczem wydawała konspiracyjne pismo „Alarm". W styczniu 1945 przedostała się z Krakowa przez Wiedeń do Włoch, gdzie podjęła pracę publicystyczną i redaktorską w „Orle Białym", z którym współpracowała po przeniesieniu się do Londynu. Od 1954 mieszkała w Monachium. Centralnym tematem jej twórczości literackiej była niepowrotnie utracona „mała ojczyzna" – Wileńszczyzna. Publicystyka Toporskiej w oryginalny sposób poruszająca kwestie narodowościowe, budziła na emigracji żywy rezonans. Twórczość: Poezje: *Athene noctua* (Londyn, 1973); Powieści: *Siostry* (Paryż, 1966), *Na wschód od dzisiaj* (Londyn, 1970); *Spójrz wstecz, Ajonie* (Londyn, 1981), *Na Mlecznej Drodze* (Londyn, 1982). Publicystyka: *Droga Pani* (Londyn, 1984 z J. Mackiewiczem).

J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*, Lublin, 1989, s. 127-128; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, Warszawa 1992, s. 324-325; S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna z latach II wojny światowej*, Warszawa, 1997, s. 280.

„Trąba", tygodnik satyryczno-humorystyczny, wydawany w Wilnie w 1911; redaktorem i wydawcą był Dionizy Niewierkiewicz. Ukazało się 5 numerów.

Druki polskie wydawane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914", t. 5., s. 409.

Tripplin Teodor, ur. 1813 w Kaliszu, zm. 25.01. 1881 w Warszawie; podróżnik, pamiętnikarz. Uczestniczył w powstaniu listopadowym, studiował medycynę w Królewcu i Montpellier, doktorat uzyskał w 1840, po czym praktykował we Francji; odwiedził kilka krajów europejskich, w l. 1843 i 1846 – Wielkopolskę, w 1848 – Galicję, w 1849 osiadł w Warszawie. Wydawał powieści sensacyjno-przygodowe, m.in. *Pan Zygmunt w Hiszpanii*, t. 1-4 1852, *Lekarz w Szwajcarii* t. 1-4 1856, oraz relacje z podróży. W połowie lat 50-tych XIX przeniósł się na Litwę, w Wilnie wydał siedem tytułów, m.in. *Dziennik podróży po Litwie i Żmudzi* (t. 1-2 1858). W 1859 wyjechał z kraju, przebywał w Egipcie, następnie we Włoszech. Po powrocie w 1877 ogłosił *Wspomnienia z ostatnich podróży* (t. 1-4 1878).

J. Kolbuszewski, *Kilka uwag o życiu i twórczości Teodora Tripplina*. „Wierchy" 1972; J. Kolbuszewski, *O „Dzienniku podróży po Litwie i Żmudzi" Teodora Tripplina*. „Acta Baltica-Slavica", Baltica. 9. 1976.

Trościanko Wiktor, ur. 24.10.1911 w Wilnie, zm. 26.11. 1983 w miejscowości Denia w Hiszpanii; poeta, powieściopisarz, publicysta. Ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, następnie studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego. Aktywnie uczestniczył w wileńskim życiu literackim- należał do „Klubu Włóczęgów", od 1937 przez półtora roku redagował dwutygodnik „Sprawy Otwarte" poświęcony zagadnieniom literackim, społecznym i politycznym. Zawodowo związany był z radiem, debiutował audycjami satyrycznymi w „Kukułce Wileńskiej", następnie pracował w rozgłośni baranowickiej, od 1938 – w warszawskiej, gdzie redagował założony przez siebie „Tygodnik Dźwiękowy". Pierwsze lata wojny spędził w Wilnie, w 1941 przedostał się do Warszawy, gdzie wstąpił do Narodowej Organizacji Wojskowej. Był ostatnim redaktorem organu Stronnictwa Narodowego „Walka". Jako oficer AK wal-

czył w powstaniu warszawskim. Więziony w obozach jenieckich w Niemczech, po wyzwoleniu pracował w Radio Luxemburg, potem przez Francję dotarł do 2. Korpusu we Włoszech. Od 1946 do 1952 mieszkał w Anglii. W Londynie był sekretarzem miesięcznika „Myśl Polska" i członkiem władz emigracyjnego Stronnictwa Narodowego. W latach 1952-1976 pracował w Rozgłośni Polskiej RWE w Monachium. Po przejściu na emeryturę osiedlił się w 1976 w Hiszpanii.Twórczość. Poezje: *Przeciw wiatrom,* (Londyn, 1956). Powieści: *Wiek męski* (Londyn, 1970); *Wiek klęski* (Londyn, 1971), *Nareszcie lata pokoju* (Londyn, 1976). Szkice: *Nike i skarabeusz* (Londyn, 1965). Ponadto wiele utworów w antologiach i zbiorach, a także w czasopismach. W okresie wileńskim uprawiał publicystykę, wiersze publikował w czasopismach.

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, Warszawa 1992, s. 325.

Trzeszczkowska Zofia, z Mańkowskich, pseud. Adam M-ski, ur. 1847 w Dorohowicy w powiecie słuckim na Białorusi, zm. 7.10. 1911 tamże; poetka, tłumaczka. Uczyła się na pensji Kleczkowskiej w Wilnie, gdzie poznała Władysława Syrokomlę; w 1862 Syrokomla zadedykował jej wiersz *Do panny Zofii Makowskiej*; w wieku lat 15 zaczęła pisać wiersze. Wyszła za mąż za oficera armii carskiej Trzeszczkowskiego, mieszkała z nim w Rosji – Zarajsku i Nowgorodzie, w męskim przebraniu uczestniczyła w wojnie rosyjsko-tureckiej 1877-1878. Pisała wyłącznie pod męskim pseudonimem; ukrywała swoją płeć, kontakty z środowiskiem literackim i z redakcjami pism utrzymywała wyłącznie na drodze korespondencji. Utwory drukowała od 1887 pod pseudonimem Adam M-ski. Wiersze i prozę publikowała w „Ateneum", „Głosie", „Prawdzie", „Tygodniku Ilustrowanym". Wiele jej utworów pozostało w rękopisie. Wydała poemat *Jeden z wielu* (1890). Wiersze jej kultywowały niepodległościowe tradycje narodu, utrzymane były w stylu XIX-wiecznej poezji patriotycznej. Tłumaczyła utwory Lamartine'a, Camoesa, Baudelaire'a (gł. *Kwiaty zła* z Antonim Langem), *Melodie hebrajskie* Byrona. W l. 1905-1906 zamieszczała swoje wiersze na łamach „Kuriera Litewskiego" oraz od 1906 – w „Dzienniku Wileńskim". Jej liryka nosi cechy poezji epigońskiej, wzorowanej na twórczości W. Syrokomli, Adama Asnyka, Marii Konopnickiej i innych.

F. Ziejka, *Studia polsko-prowansalskie*, Wrocław 1977, Wrocław. 84-99; I. Teresińska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 503; *Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik*. Minsk 1995, s. 574; opr. I. Fedorowicz, M. Jackiewicz.

„Tygodnik Nowości", pismo tygodniowe, ilustrowane, społeczno -literackie, wydawane w Wilnie w l. 1910-1912; kierownikiem był C.K. Jankowski, redaktorem i wydawcą Stanisław Jazdowski; ukazało się 20 numerów.

Druki polskie wydawane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914", t. 5, s. 409.

„Tygodnik Wileński", czasopismo literackie, wydawane w Wilnie w 1804 przez kilkuosobową grupę studentów (m.in. Leon Borowski, S. Starzyński) przy współpracy Kazimierza Kontryma i jednego z lektorów uniwersytetu; „zarówno charakter grupy, jak osoba redaktora (najpewniej Starzyński), fakt istnienia dwu nakładów: nr 1-12 (od 23.03) i nr 1-23 (23.04-1.10), stanowią do dziś- pisze redakcja *Literatury polskiej*- nie w pełni wyjaśnione zagadki, podobnie jak autorstwo nie podpisywanych (z wyjątkiem opowiadania F.N. Goplańskiego) tekstów, często tłumaczonych lub adoptowanych z klasyków rzymskich, autorów francuskich (J.B. Rousseau, C.J.Dorata i in.), P. Metastasia i in". W czasopiśmie tym zamieszczali teksty m.in. J.O. Gorczykowski, Antoni Gorecki, Euzebiusz Słowacki.

Z. Skwarczyński, *W szkole sentymentalizmu*. Łódź 1958; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 513.

„Tygodnik Wileński", tygodnik literacko-historyczny, wydawany w Wilnie w l. 1815-1817 raz na tydzień i 1818-1822- raz na dwa tygodnie, założył Joachim Lelewel, był też redaktorem pisma, w zastępstwie redagował Michał Baliński. Z chwilą objęcia stanowiska redaktora naczelnego przez M. Balińskiego „Tygodnik Wileński" stał się organem Szubrawców. Po Balińskim redaktorem został Ignacy Szydłowski. Swoje badania ogłaszał w nim Teodor Narbutt, debiutował Adam Mickiewicz zamieszczając *Zimę miejską*, *Żywillę* i *Karyllę*. Ponadto publikowali tu Tadeusz Bułharyn, Józef Sękowski, Józef Przecławski, Antoni Edward Odyniec, Aleksander Chodźko i inni. Cechowała „T.W." postawa otwarta, pozwalająca na drukowanie wypowiedzi krytycznych i dyskusyjnych; upadł w wyniku zatargów z cenzurą. W kwestiach estetycznych i literackich reprezentował orientację klasycystyczną.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie*. „Kwartalnik Litewski" 1910; Z. Lewinówna.

„Tygodnik Wileński", pismo polskie poświęcone kulturze, literaturze i sztukom pięknym, wydawane w Wilnie od grudnia 1910 do lutego 1913. Wydawcą i redaktorem odpowiedzialnym był Antoni Żukowski, właściciel drukarni „Znicz". Rzeczywistym redaktorem był Wacław Gizbert Studnicki, brat znanego polityka Władysława. Oprócz Studnickiego kierował pismem Ferdynand Ruszczyc, nadawał on pismu kierunek artystyczny, decydował o ogólnym kształcie przedsięwzięcia. Redakcja najczęściej zajmowała się współczesną kulturą Litwy i Wilna. Z pismem współpracowali m.in. Benedykt Hertz, Ludwika Życka, Stanisława Szadurska, Władysław Renard-Czarnocki, Wanda Stanisławska, Mara Morozowiczówna, Zdzisław Leszczyński, Bogusław Adamowicz, Wiktor Gomulicki, Michał Biržyszka i inni.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 300-304.

„Tygodnik Wileński", czasopismo literacko-artystyczne pod redakcją Witolda Hulewicza. Od 1 kwietnia do 27 września 1925 roku ukazało się 18 numerów. Jako miejsce wydawania wskazywano Wilno i Warszawę. Przedstawicielem redakcji w Warszawie był Jan Nepomucen Miller. Do współpracy z pismem zaproszono najwybitniejszych pisarzy polskich. Na łamach „Tygodnika Wileńskiego" zamieszczano artykuły publicystyczne, wywiady z wybitnymi postaciami, recenzje książek, prezentowano życie muzyczne, teatralne w Wilnie i całej Polsce, drukowano przekłady, polemiki, reprodukcje wybitnych plastyków. Zespół redakcyjny organizował ponadto wieczory artystyczne, na których prezentowano poezję oraz współczesne utwory muzyczne. Ze środowiska związanego z „Tygodnikiem Wileńskim" wyłonił się zespół, który w 1927 roku zaczął organizować „Środy Literackie". Z inicjatywy redakcji 11 czerwca 1925 roku został założony Oddział Wileński Związku Zawodowego Literatów Polskich. Po objęciu przez Witolda Hulewicza funkcji kierownika literackiego teatru Reduty, „Tygodnik Wileński" został przekształcony w pismo „Reduta", mające być kontynuatorem linii poprzednika.

Opr. T. Dalecka.

Tynfowicz Michał, ur. 1912, zm. 1974; poeta karaimski, adwokat. Napisał poemat *Trojczoch*, w którym opisał obrzędy weselne Karaimów. Pisał też wiersze karaimskie.

H. Kobeckaitė, *Karaimska poezja na Litwie. Duch legendarnych przodków*. „Znad Wilii" 1995, nr 3, s. 8.

Tyrmand Leopold, pseud. Jan Andrzej, Stanisław Kowalski, Leopold, Tyr., ur. 16.05. 1920 w Warszawie, zm. 19.03.1985 w Miami

na Florydzie (USA). W 1937 ukończył szkołę średnią w Warszawie, W latach 1938-1939 studiował architekturę w Akademii Sztuk Pięknych w Paryżu. W jesieni 1939 jako uchodźca przyjechał do Wilna, gdzie w latach 1940-1941 pracował w redakcji „Prawdy Wileńskiej", a na łamach „Prawdy Komsomolskiej" prowadził własną rubrykę. Na wiosnę 1941 został aresztowany przez NKWD, skazany na 15 lat łagrów, w czerwcu 1941 wydostał się z ostatniego pociągu więziennego, który nie zdążył już odjechać na wschód. Po zajęciu Wilna przez Niemców, gdy rozpoczęło się wyłapywanie Żydów, znając język francuski podał się za Francuza i zgłosił się ochotniczo na roboty do Niemiec, gdzie był robotnikiem, kelnerem, kreślarzem, palaczem i marynarzem. W 1944 po ucieczce ze statku, schwytany w Norwegii i osadzony w obozie koncentracyjnym. Po wyzwoleniu Norwegii w 1946 wrócił przez Danię do Warszawy, gdzie pracował jako dziennikarz „Expresu Wieczornego" i „Słowa Powszechnego". W l. 1947-1949 był członkiem redakcji „Przekroju" i w l. 1950-1953 – recenzentem teatralnym „Tygodnika Powszechnego". W 1964 objęty zakazem druku. W 1966 wyjechał do Francji, następnie do USA. W l. 1967-1971 współpracował z pismem „New Yorker", był przedstawicielem „Kultury" w USA. Od 1971 był wykładowcą na State University of New York w Albany, a następnie starszym wykładowcą literatur słowiańskich na Columbia University. Od 1976 został wicedyrektorem The Rockford College Institute. Od 1981 wiceprezes The Rockford Institute. Wydawał dwa pisma: „Chronicles of Culture" i „The Rockford Papers". Był laureatem nagród „Wiadomości (1967) i Feedom Foundation (1980). Twórczość. *Hotel Ansgar*. Opowiadania (Poznań 1947), *Zły*. Powieść (Warszawa 1955), *Gorzki smak czekolady Lucullus*. Opowiadania (Warszawa 1957), *Filip*. Powieść (Kraków 1961), *Życie towarzyskie i uczuciowe* (Paryz 1967), *Siedem dalekich rejsów* (Londyn 1975). W okresie wileńskim publikował jedynie artykuły.

J. Zieliński, *Leksykon polskiej literatury emigracyjnej*, Lublin, 1989, s. 128-129; B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, Warszawa, 1992, s. 326-328; S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*, Warszawa 1997, Warszawa, s. 289.

Tyszkiewiczówna Maria, ur. 1871, zm.?; pisarka. Otrzymała wykształcenie domowe, podróżowała po Europie, założyła w Wilnie ambulatorium udzielające bezpłatnej pomocy lekarskiej, była wiceprezesem tajnego towarzystwa „Oświata"; w 1902 opublikowała powieść *Spójnik*.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 413.

Tyszyński Aleksander, ur. 21.05.1811 w Petersburgu, zm. 5.11.1880 w Miasocie koło Mołodeczna; krytyk literacki, prozaik, filozof. W l. 1825-1829 studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim; w l. 1839-1855 pracował jako urzędnik w Warszawie, biorąc udział w życiu literackim; należał do założycieli „Biblioteki Warszawskiej", w której prowadził dział krytyki. W l. 1866-1869 był profesorem literatury polskiej Szkoły Głównej w Warszawie, w 1873 został członkiem Akademii Umiejętności; w l. 1855-1866 i od 1869 gospodarował w swoim majątku Miasota. Wydał w 1837 powieść epistolarną *Amerykanka w Polsce*, w 1842 trzy romantyczne „obrazki moralne" *Morena, albo Powieści blade*; ogłaszał w czasopismach rozprawy i artykuły z różnych dziedzin humanistyki, jednakże główną dziedziną jego twórczości była krytyka literacka, ogłaszana w 1837-1842 w „Tygodniku Petersburskim", później głównie w „Bibliotece Warszawskiej". Poglądy filozoficzne wyłożył w *Pierwszych zasadach krytyki powszechnej* (t.1-2 1870), które uważał za dzieło życia; ogłosił ponadto tom zebranych szkiców literackich *Wizerunki polskie*

(1875).

T. Grabowski, *Stanowisko Aleksandra Toszeckiego dziejach krytyki literackiej w Polsce*. „Pamiętnik Literacki" 1925/1926; M. Straszewska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 514; A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987.

U

Ułasau Aleksandr, Własow Aleksander, ur. 16(28). 08.1874 w Wilejce, zm. 11.03. 1941 w Maryińsku, w obwodzie kiemierowskim na Syberii; białoruski publicysta, pamiętnikarz, wydawca. Urodził się w rodzinie Rosjanina, urzędnika pocztowego w Wilejce, następnie ojciec pracował jako pocztmajster (dyrektor urzędu pocztowego) w Wilnie. Dzieciństwo Własowa przebiegało w Wilnie, naukę rozpoczął w Pińsku, dokąd przeniesiono ojca. Po śmierci ojca rodzina przeprowadziła się do Mińska, gdzie Własow ukończył szkołę realną. Tutaj zainteresował się kulturą białoruską. Świadectwo dojrzałości otrzymał w Libawie (dziś Liepaja, Łotwa), w l. 1899-1905 studiował na Politechnice Ryskiej. Podczas studiów włączył się do białoruskiego narodowo-wyzwoleńczego ruchu, był jednym z organizatorów Białoruskiej Socjal-Demokratycznej Partii. Od 1906 mieszkał w Mińsku, następnie w Wilnie, gdzie w ciągu siedmiu lat był redaktorem-wydawcą czasopisma „Nasza Niwa", pozyskał do współpracy m.in. takich białoruskich pisarzy, jak Jakub Kołas, Janka Kupała, Jadwihin Sz, Zmitrok Biadula i innych. W okresie pierwszej wojny światowej mieszkał w Mińsku, a od 1918 w Radoszkowiczach koło Mołodeczna; tutaj zorganizował Gimnazjum Białoruskie (otwarte w 1922). W l. 1928-1929 redagował w Wilnie czasopismo „Sacha". W 1922 został senatorem RP, był członkiem Klubu Białoruskiego. W latach trzydziestych mieszkał w własnym folwarku Migowce koło Radoszkowicz. W październiku 1939 został aresztowany w Mołodecznie, 13 mięsiecy był więziony w Wilejce, w listopadzie 1940 został osądzony na pięć lat łagrów, zmarł na stacji Maryinsk, według innych informacji – na etapie w Orle lub w Maryjskiej ASRR. Miejsce pochówku nie jest znane. Ogłaszał głównie artykuły publicystyczne w czasopiśmie „Nasza Niwa". W Wilnie w l. 1909-1914 wydał kilka broszur. W 1990 ukazały się drukiem jego pamiętniki: *Dni życcia. Szlacham hadou*. Minsk, 1990.

H.B. Kisialou, *Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t.6, Minsk, 1995, s. 121-122.

Umiastowski Franciszek, pseud. Dziadźka Pranuk, Pranuk, ur. 29 01 (10.02) 1882 w Wilnie(?), zm. w 04. 1940 w Katyniu (Rosja); białoruski poeta, prozaik, publicysta. Pochodził ze szlachty i był spokrewniony z Franciszkiem Olechnowiczem (Alachnowiczem, brat cioteczny). Ukończył Instytut Technologiczny w Petersburgu. Był jednym z założycieli w Petersburgu koła Białoruskiej Oświaty i Kultury Ludowej (Kruh biełaruskaj narodnaj praswiety i kultury). Koło to w grudniu 1903 wydało powielony almanach pt.*Kaladnaja pisanka* na 1904 rok, z tekstami Karusia Kahańca, Ciotki i utworem Umiastowskiego *Wiecier*. Był jednym z inicjatorów wydawania i redaktorem literackim ukazującej się w Wilnie „Naszej Doli" (1906). Publikował na łamach „Naszej Niwy". Uczestniczył w I wojnie światowej. W okresie dwudziestolecia Umiastowski kierował polonofilskim ugrupowaniem Biełaruskaja Narodnaja Radykalnaja Partyja. Działał w Towarzystwie „Pahonia" i wydawał pismo, organ tego towarzystwa – „Biełaruski Dzień"(1917- 1928). Współpracował z czasopismem „Rodnaja Strecha" i

z miesięcznikiem poświęconym literaturze i sztuce „Doświtki", zamieszczając na jego łamach utwory literackie. Opublikował kilka opowiadań o tematyce ludowej: *Na mużycki rozum*, *Strach*, *Doktar ad kautuna*, *Stasia*, *U lesie*. W wydawanym w 1927 miesięczniku „Biełaruskaja Kultura" postulował rozwój ojczystej literatury, nauki i sztuki. W piśmie tym zamieszczał utwory poetów białoruskich, przekłady poezji A. Mickiewicza i J. Słowackiego, prozy R. Rollanda, M. Gorkiego. Był oficerem rezerwy Wojska Polskiego. Brał udział w wojnie 1939. Zginął z rąk NKWD w Katyniu.

Biełaruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t.6, Minsk 1995, s.126-127; opr. T. Zienkiewicz.

„Unia", „czasopismo dla wszystkich", pismo nielegalne, organ Związku Patriotek Polek, wydawane w Wilnie nieregularnie od listopada 1916 do października 1917. Redaktorem była Emma Jeleńska-Dmochowska, później Maria Studnicka. Gazeta ta, rozpowszechniana wśród ludu na terenie Wileńszczyzny, zawierała komentarze na tematy aktualne, pisane w prostej, dowcipnej formie.

W. Dobaczewska, *Dzieje prasy polskiej politycznej na ziemiach ziemiach. Wielkiego Księstwa Litewskiego Litewskiego Litewskiego. 1905-1937,* w: *Wileńszczyzna i Nowogródczyzna w l. 1920-1937.* Wilno 1938; opr. I. Fedorowicz.

Ursyn (Zamarajew) Jan, ur. 1867, zm. 1924; literat i dziennikarz. Od 1855 publikował w „Kurierze Warszawskim", był korespondentem petersburskiego „Kraju", w l. 1905-1906 sekretarzem redakcji „Kuriera Litewskiego", w 1906 – „Dziennika Wileńskiego".

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 415.

Uziębło Gerard, brat Lucjana, ur. w 1858 w Wilnie, zm. w 1913 tamże; publicysta, nauczyciel. W 1883 ukończył sekcję klasyczną na wydziale historyczno-filologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, współpracował z „Kurierem Codziennym", „Tygodnikiem Ilustrowanym", „Prawdą" i petersburskim „Krajem", w „Ateneum" ogłosił w 1889 artykuł *O orientalizmie Adama Mickiewicza*; był nauczycielem gimnazjum w kilku miastach, na koniec w Wilnie; pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 415.

Uziębło Lucjan, syn Stanisława i Ludwiki z Herbut-Hejbowiczów, pseud. Sulimczyk, ur. 11.02.1864 w Wilnie, zm. 12.12.1942 w Kolonii Wileńskiej (Pavilnys), dziś Wilno; literat, publicysta, dziennikarz, historyk kultury, kolekcjoner. Kształcił się w Wilnie w szkole realnej, uzupełniał wiedzę jako samouk. W 1899 zorganizował w Wilnie tajne Towarzystwo Miłośników Starożytnictwa i Ludoznawstwa, którego był sekretarzem, skarbnikiem i bibliotekarzem, na czele towarzystwa stali Wandalin Szukiewicz i K. Podernia; w 1907 członkowie tego towarzystwa wstąpili do Towarzystwa Przyjaciół Nauk; w 1906 był współzałożycielem Towarzystwa Muzeum Nauki i Sztuki, w l. 1908-1914 był w nim kustoszem; zgromadził bogaty i cenny księgozbiór prywatny; od 1919 przez 3 lata był młodszym asystentem przy katedrze Historii Kultury USB; pracował w redakcji „Kuriera Litewskiego". Opublikował wiele artykułów w takich czasopismach jak „Gazeta Warszawska", „Kraj", „Tygodnik Ilustrowany", „Świat", „Ateneum", „Kurier Warszawski", „Kurier Litewski", „Dziennik Wileński". W l. 1883-1940 opublikował kilkaset artykułów o kulturze wileńskiej a także biografii wielu zasłużonych dla Wilna osób.

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 51; H. Kisialou, *Encyklapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 5. Minsk 1987; s. 349-350; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 415.

V

Vaičiunas Petras, ur. 19.06. 1890 we wsi Piliakalnis w d. powiecie wiłkomierskim, zm. 7.06. 1959 w Wilnie; litewski poeta, dramaturg, tłumacz. Pochodził z rodziny zamożnych chłopów. Szkołę początkową ukończył w miejscowości Vepriai (Wieprze), następnie uczył się w gimnazjum w Wiłkomierzu (Ukmergë). W l. 1904-1905 uczestniczył w strajku szkolnym, za co usunięto go z gimnazjum bez prawa kontynuowania nauki. Jednakże świadectwo dojrzałości otrzymał w Petersburgu. W l. 1914-1918 studiował w Instytucie Psychoneurologicznym w Piotrogrodzie, a później na tamtejszym Uniwersytecie. W 1916 w Piotrogrodzie ukazała się na scenie pierwsza jego sztuka. W 1918 współpracował z trupą teatralną Juozasa Vaičkusa, z którą przybył do Wilna. Po zajęciu Wilna w 1919 przez Wojsko Polskie wyjechał do Piotrogrodu. W 1920 przyjechał na Litwę, do Kowna. W l. 1920-1923 był aktorem i dyrektorem Teatru Dramatycznego w Kownie, w l. 1931-1932 i 1935-1939 – członkiem Komisji Repertuarowej w Kownie, równocześnie w l. 1930-1935 pracował w Komisji Folklorystycznej przy Uniwersytecie Kowieńskim. W 1940 przyjechał do Wilna, gdzie pracował w Związku Pisarzy Litewskich. Od 1941 do 1945 był dyrektorem Biblioteki Centralnej Akademii Nauk Republiki Litewskiej (d. Biblioteki im. E. i E. Wróblewskich). Po drugiej wojnie światowej był częściowo represjonowany, utrzymywał się z pracy literackiej. Napisał i wydał kilkanaście utworów dramatycznych oraz kilka zbiorków poezji. Jest autorem znanego w dwudziestoleciu międzywojennym wiersza *Mes be Vilniaus nenurimsim* (*Bez Wilna nie uspokoimy się*), który stał nieoficjalnym hymnem nacjonalistów litewskich, Związku Wyzwolenia Wilna. Na język litewski przełożył *Balladynę* i *Lillę Wenedę* Juliusza Słowackiego. Twórczość. *Dramos ir komedijos*, t. 1-2, 1971; *Erdvių ugnys*, 1980; *Laisvės keliais*, 1991.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 85; R. Pabarčienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 522-523.

Vaičiunienė Teofilija, ur. 10.01. 1898 w Aukštakalnys w rejonie orańskim (Varena), zm. 9.09. 1995 w Wilnie; litewska pamiętnikarka, aktorka. Żona Petrasa Vaičiunasa. W l. 1919-1920 uczyła się w studium teatralnym w Piotrogrodzie, w l. 1920-1940 była aktorką w Teatrze Dramatycznym w Kownie, w l. 1940-1957 – w teatrach wileńskich. Wydała wspomnienia *Scena ir gyvenimas* (1975), *Literatûros ir meno pasaulyje* (1986), w których wiele miejsca poświęciła Wilnu z lat 1940-1945.

D. Linčiuvienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 523.

„Vairas", litewski tygodnik literacki, wydawany w Wilnie w od stycznia 1914- do sierpnia 1915. Redaktorem był Antanas Smetona. Współpracowali I. Tamošaitis, B. Dirmeikis, K. Nausëda i inni.

L. Gudaitis, *Permainų vėjai*. Vilnius 1986, s. 226-228; opr. M. Jackiewicz.

Vaižgantas, wł. Tumas Juozas, ur. 20.09.1869 w Malejszach koło Onikszt (Anykščiai), zm. 29.04.1933 w Kownie; litewski prozaik, pu-

blicysta, historyk literatury, ksiądz. Uczył się w szkole realnej w Dyneburgu, w 1893 ukończył seminarium duchowne w Kownie. W l. 1893-1895 był księdzem w Mitawie, w l. 1895-1905 w Mosiadach i kilku innych miejscowościach na Żmudzi. W l. 1897-1902 redagował czasopismo litewskie „Tėvynės Sargas". Ogłaszał artykuły publicystyczne, w 1902 debiutował jako prozaik utworem *Vaizdeliai*. Od 1905 mieszkał w Wilnie, był jednym z organizatorów Sejmu Wileńskiego, jednym z założycieli chrześcijańsko-demokratycznej partii. W latach 1907-1911 pracował w Wilnie w redakcjach gazet „Vilniaus Žinios" i „Viltis". W Wilnie wydał w 1906 utwory *Šis tas* i *Sceniškieji vaizdeliai*. W 1911 został proboszczem w Łaiżuwie na Żmudzi pod granicą łotewską i opuścił Wilno. W l. 1914-1915 mieszkał w Rydze, następnie do 1918 mieszkał w Petersburgu. W 1918 powrócił do Wilna, w 1919 redagował tu czasopismo litewskie „Nepriklausomoji Lietuva". W 1920 wyjechał z Wilna na zawsze, zamieszkał w Kownie, gdzie zajmował się pracą literacką, wykładał literaturę na uniwersytecie.

A. Vaitiekunienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 527-528.

Valaitis Antanas, ur. 13.07. 1890 w Powojtupiach koło Szaków, zm. 1946 w Karagandzie – Kazachstan; litewski literat, tłumacz. W 1910 ukończył seminarium nauczycielskie w Wejwerach pod Kownem, pracował jako nauczyciel, następnie w l. 1923-1926 studiował literaturę i psychologię w Montpellier we Francji. W 1926 zamieszkał w Wilnie, pracował jako nauczyciel języka litewskiego w Gimnazjum Witolda Wielkiego w Wilnie, od 1930 pracował w Instytucie Badań Europy Wschodniej w Wilnie jako tłumacz, od 1940 był bibliotekarzem w Instytucie Literatury AN Litwy. W 1941 aresztowany przez NKWD, wywieziony do obozu w Karagandzie, gdzie zmarł. Pisał w języku litewskim, w 1921 wydał zbiorek *Eilėraščiai*, w Wilnie m.in.wydał : *Vaikų scena* (1929), *Iš Lietuvių Mokslo Draugijos istorijos* (1932). Przełożył na język litewski poemat A. Mickiewicza *Pan Tadeusz* (1-2 1924), tłumaczył też poezje W. Syrokomli.

A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 528.

Venclova Antanas, ojciec Tomasa, znanego poety litewskiego, ur. 7.01.1906 we wsi Trempiniai koło Mariampola, zm. 28.06.1971 w Wilnie; litewski poeta, prozaik i krytyk. W 1932 ukończył Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie, w l. 1933-1934 i 1939-1940 pracował jako nauczyciel w Kownie, w l. 1934-1939 był nauczycielem w Kłajpedzie. W 1940 przyjechał do Wilna, został członkiem Sejmu Ludowego, był komisarzem oświaty ludowej. W l. 1941-1944 mieszkał w Moskwie, od 1944 – w Wilnie. Należał do władz komunistycznych Litwy Radzieckiej. Wydał kilkanaście zbiorków poezji i prozy. Wiele jego utworów przełożono na język polski.

V. Galinis, *Antanas Venclova*. Vilnius 1958; D. Mitaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 536.

Vileišis Jonas, ur. 3.01.1872 we wsi Mediniai koło Poswola (Pasvalys), zm. 1.06.1942 w Kownie; litewski publicysta, działacz kulturalny, prawnik. Brat Petrasa. Urodził się w rodzinie zamożnych chłopów. Ukończył gimnazjum w Szawlach, następnie w 1898 prawo na uniwersytecie w Petersburgu. W 1900 został adwokatem i zamieszkał w Wilnie. Działał w litewskim ruchu narodowowyzwoleńczym. Współpracował z czasopismem „Varpas". W 1902 był jednym z organizatorów litewskiej Partii Demokratycznej. W 1905 założył czasopismo „Lietuvos Ukininkas" i w l. 1907-1909 wspólnie ze Stasysem Matulaitisem wydawał w Wilnie gazetę „Vilniaus Žinios", a w 1909 – „Lietuvos Žinios". Ogłaszał w nich artykuły publicystyczne. W 1918 wyjechał do Kowna. W l. 1918-1919 był ministrem finansów Republiki Litewskiej, a w l. 1921-1933 – bur-

mistrzem Kowna. Od 1933 wykładał prawo na Uniwersytecie Kowieńskim. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 90; *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 542.

Vileišis Petras, Wilejszyn Piotr ur. 25.01. 1851 we wsi Mediniai koło Poswola (Pasvalys), zm. 12.08.1926 w Połądze (Palanga); litewski poeta, prozaik, tłumacz, działacz społeczny, inżynier. Urodził się w rodzinie zamożnych chłopów, brat Jonasa. Ukończył gimnazjum w Szawlach, następnie w 1874 wydział fizyko-matematyczny Uniwersytetu Petersburskiego, a w 1880 – Instytut Inżynierów Drogowych w Petersburgu. W l. 1875-1876 wydawał nielegalne pismo litewskie „Kalvis Melagis", w którym drukowali artykuły i utwory literackie studenci-Litwini studiujący w Petersburgu. W l. 1876-1878 wydał opowieść *Jons ir Aniutia*, utwory popularne *Jurgis Stefensonas* i *Apie Joną Gutenbergą*; w 1893 ułożył i wydał zbiór poezji *Graži dainų knygelė*. Tłumaczył prozę J.I. Kraszewskiego, Henryka Sienkiewicza M. Twaina, H.Ch.Andersena i in. Współpracował z litewskimi czasopismami „Auszra", „Varpas", „Lietuvos Ukininkas". W 1890 zamieszkał w Wilnie, gdzie zasłynął jako zamożny przemysłowiec. Na Antokolu, naprzeciwko kościoła św. św. Piotra i Pawła, wybudował pałacyk, w którym obecnie mieści się Instytut Literatury Akademii Nauk RL. Miał żonę Polkę, która dzieci wychowała w duchu polskim. Jedna z córek, Maria, została polską poetką. Vileišis wiele zdziałał dla odrodzenia narodowego Litwinów. W l. 1904-1907 był wydawcą i oficjalnym redaktorem gazety „Vilniaus Žinios". W l. 1911-1920 kierował budową mostów na Kaukazie i w innych regionach d. Rosji. Do Kowna powrócił w 1921. W l. 1922-1923 był ministrem komunikacji LR. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 90-91; *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 543.

„Vilniaus Aušra", litewskie miesięcznik klerykalny, wydawany w Wilnie w l. 1932-1939, w 1937 – dwutygodnik, w l. 1938-1939 – tygodnik. Redaktorem i wydawcą był Vincentas Taškunas.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 528.

„Vilniaus Balsas", litewski dziennik, wydawany w Wilnie od 28.10.1939 do 22.06.1941; do lipca 1940 redgował Bronius Mackonis (wł. Mackevičius, Rafał Mackiewicz), od lipca 1940 – o orientacji komunistycznej, redagował Albinas Žukauskas i pod koniec Jonas Karosas.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 528.

„Vilniaus Rytojus", dziennik litewski wydawany się w Wilnie w latach 1928-1937. Od 1929 wychodził dwa razy w tygodniu. Redaktorem był Vincas Budrevičius. W 1937 zamknięty przez polskie władze w Wilnie. Ukazały się drukiem 874 numery.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 546.

„Vilniaus Žinios, pierwszy dziennik litewski wydawany w Wilnie w latach 1904-1909; wydawcą był inż. Petras Vileišis, właściciel drukarni. Redaktorami oficjalnymi byli: Petras Vileišis (1904-1907) i Jonas Vileišis (1907-1909), natomiast dziennik redagowali kolejno: Jonas Jablonskis, Povilas Višinskis, Kazys Puida, Juozas Tumas-Vaižgantas; publikowano utwory ówczesnych pisarzy litewskich: Jonasa Biliunasa, Žemaitė, Vaižgantasa, Đatrijos Ragany, Kazysa Puidy i innych.

A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 545.

Višinskis Povilas, ur. 28.06.1875 w Usznia-

nach koło Kielm na Żmudzi, zm. 23.04.1906 w Berlinie; litewski publicysta i krytyk literacki. Pochodził z rodziny chłopskiej. W l. 1886-1894 uczył się w gimnazjum w Szawlach, a po jego ukończeniu w l. 1894-1898 studiował nauki przyrodnicze w Uniwersytecie Petersburskim. Działał tam w środowisku studentów-Litwinów. Od 1899 mieszkał w Kurtuwianach, Szawlach i od 1904 w Wilnie. Pracował w redakcji gazety litewskiej „Vilniaus Žinios", później „Lietuvos Ukininkas". W 1905 w Wilnie zorganizował wydawnictwo książkowe „Šviesa". Opublikował wiele artykułów o literaturze litewskiej, napisał studium etnograficzne pt. *Antropologiczna charakterystyka Żmudzinów* (1897). Chorował na gruźlicę, leczył się w Berlinie i tam zmarł. Pochowany w Wilnie na cmentarzu na Rossie.

A. Sprindis, *Povilas Višinskis*. Vilnius 1978; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 63-64; D. Striogaitė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 546.

W

Walewska Aniela, z Kuszlów, autorka popularnych w XIX w. powieści romansowych. W 1853 wydała w Wilnie powieść pt. *Stefania. Powieść dzisiejsza przez Bożennę.*

M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn 1987, s. 206-207.

Walicka Nora, wł. Eleonora z Ładzic Walickich Bucewiczowa, ur. w końcu XIX w. na Litwie, zm. w połowie XX w. w Polsce; poetka, dramatopisarka. Po 1905 publikowała wiersze w pismach wileńskich, m.in. w „Naszym Ognisku". Po 1920 mieszkała z mężem adwokatem w Kownie, ogłaszała utwory w gazetach polskich, wydawanych w Kownie w l. 1919-1940; dramat *Dziś pani mi się śniła...* wydała w Kownie w 1939; po drugiej wojnie światowej mieszkała w Polsce.

M. Jackiewicz, *Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej 1919-1940.* Olsztyn 1997; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny.* Warszawa 2003, s.41.

Wallenowicz Sylwester Teofil, Valiunas Silvestras Teofilis, ur. 11.07 1789 we wsi Pawniki (Paunikai) w powiecie rosieńskim na Żmudzi, zm. po 4.06.1831 na Żmudzi; polsko-litewski poeta. W 1807 ukończył szkołę powiatową w Rosieniach, w tymże roku wstąpił do seminarium duchownego w Worniach, po roku przeniósł się do Wyższego Seminarium Duchownego przy Uniwersytecie Wileńskim, które ukończył w 1812 ze stopniem magistra, ale święceń kapłańskich nie przyjął. W lipcu 1812 wstąpił do pułku lekkiej kawalerii gen. Jana Konopki, lecz po przegranej bitwie 21 października 1812 pod Słonimem powrócił na Żmudź i zamieszkał w miejscowości Aużbikowo. Tu zajął się pracą literacką. Pisał wiersze po polsku i po litewsku. Około 1823 napisał po litewsku poemat romantyczny *Birutės daina* (*Pieśń o Birucie*), który sam przełożył na język polski. Tekst polski wydrukowano w 1828 w warszawskim czasopiśmie „Kolumb". W języku polskim napisał poemat *Sobieskiada* (zagubiony) i kilka wierszy satyrycznych, m.in. *Wodkołyk Porterowicz czynny członek Kontubernii*, oraz *Wszystkowidz Postrzegacki*, ogłoszonych w prasie wileńskiej. Przełożone na język litewski ukazały się drukiem w 1955 w Wilnie. W utworach satyrycznych poeta wyśmiewał szlachtę żmudzką, urzędników oraz kler. Wziął udział jako oficer w powstaniu listopadowym. W czerwcu 1831 w bitwie pod Cytowianami został ciężko ranny i po 4.06.1831 zmarł w nieustalonej miejscowości.

R. Mikšytė, *Silvestras Valiūnas.* Vilnius 1978; Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej.* Wrocław 1986, s. 39; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t. 1. Warszawa 2003, s. 73-74.

Warakomski Adam, żył w pierwszej połowie XVIII w., mieszkał w okolicach Dzisny. Jest autorem poematu *Historia o błogosławionych męczennikach* (1738, rękopis przechowywany jest w archiwum Instytutu Historii AN Rosji w Petersburgu). W utworze opisany jest pobyt cara Piotra I w Połocku i jego rozprawa z duchowieństwem unickim.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 573.

Weljamin-Rucki Józef, ur. w 1573 lub 1574 w Rucie koło Nowogródka, zm. 5.02. 1637

w Wilnie; pisarz polemiczny, unicki metropolita. Urodził się w szlacheckiej rodzinie protestanckiej, na chrzcie otrzymał imię Jan; uczył się w Nowogródku, następnie ukończył w Wilnie szkołę kalwińską, tutaj zbliżył się do jezuitów, uczestniczył w dysputach jezuickich, skłaniał się do przyjęcia katolicyzmu. Edukację kontynuował w Pradze, gdzie przeszedł na wiarę katolicką, następnie studiował w Wirtenberdze, gdzie otrzymał stopień doktora filozofii. Wyjechał do Rzymu, tam za namową jezuitów przeszedł na prawosławie i wstąpił do kolegium greckiego, po ukończeniu nauki w kolegium, w 1603 powrócił do Wilna, został współpracownikiem metropolity Ipacego Pocieja. W Wilnie wstąpił do zakonu bazylianów przy cerkwi Świętej Trójcy. Wkrótce stał się bliskim współpracownikiem metropolity Pocieja, po jego śmierci w 1613, od 1614 został metropolitą unickim w WKL. Na to stanowisko zatwierdził go papież Paweł V. Utwory publicystyczne pisał w języku polskim i po łacinie, m.in. *Sowita wina, to iest Odpis na skrypt... nazwany Verificatia niewinności...* (Wilno 1621), *Examen obrony, to iest Odpis na skrypt Obrona Verificati nazwany...* (Wilno 1622), *Dodatek do Examenu obrony...* (Wilno 1622), *Testamentum sive protestatio... in ultima infirmitale facte...* (Kraków 1637).

K. Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska* (1370-1632). Warszawa 1934; A. Korszunau, W. Czamiarycki, *Bielaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik*, t. 3. Minsk 1994, s. 16-17.

„Wesołek", tygodnik humorystyczny, wydawany w Wilnie w 1921, redaktor naczelny Elnieski, wydawca: A. Kleczkowski, kierownik literacki Benedykt Hertz, kierownik artystyczny: Kazimiera Adamska.

M. Kozłowska, *O Wilnie i śmiechu wileńskim*, w: *Poezja i poeci w Wilnie lat 1920-1940*. Kraków 2003, s. 44.

Węsławska Emilia, z Saryusz-Bielskich, żona Witolda Węsławskiego, ur. 20.08 1863 w majątku Krzywe na Lubelszczyźnie, zm. 25.06. 1921 w Wilnie; pisarka i tłumaczka. W 1884 poślubiła W. Węsławskiego; po studiach w Wiedniu osiadła w 1887 w Wilnie; była działaczką społeczną, założycielką Koła Równouprawnienia Kobiet; znakomitą tłumaczką literatury angielskiej i francuskiej, autorką utworów dla dzieci; pisywała korespondencje do pism warszawskich i lwowskich Była w l. 1906-1908 recenzentką teatralną „Dziennika Wileńskiego" i w l. 1908-1910 „Gońca Wileńskiego". W 1919 została przewodniczącą Koła Polek w Wilnie. Pochowana na cmentarzu na Rossie.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 84; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 422.

„Wiadomości Brukowe", tygodnik satyryczny, wydawany w Wilnie od 16.12.1816 do 5.06.1822 przez Towarzystwo Szubrawców, redaktorem był J. B. Rychter. Zapoczątkował pismo Kazimierz Kontrym; inicjując Towarzystwo Szubrawców zapewnił stały dopływ materiałów, do których dostarczania zobowiązywał członków *Kodeks szubrawski*. W tygodniku publikowali: Jędrzej Śniadecki, A. Dunin-Borkowski, Józef Sękowski, Tadeusz Bułharyn. Było to pierwsze w Polsce czasopismo satyryczne.

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 579.

„Wiadomości Ilustrowane", tygodnik z obrazkami, wydawany i redagowany od 14 września 1913 do 2 sierpnia 1914 przez Jana Obsta, miał być dodatkiem tygodniowym do „Gazety Codziennej". Redaktorem odpowiedzialnym został Kazimierz Próchnik, zastąpił go potem St. Brzostowski. „Wiadomości Ilustrowane" po zamknięciu „Tygodnika Wileńskiego" były jedynym w Wilnie pismem poświęconym w całości kulturze. Ogłaszano wiele utworów literackich, m.in. wiersze Stanisławy Szadurskiej, Józefa Sta-

nisława Wierzbickiego, Edwarda Słońskiego, opowiadania Emmy Jeleńskiej-Dmochowskiej. Charakter pisma tradycyjnie katolicki, nie wolny od antysemityzmu.

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 266.

„Wiadomości Literackie", wydawane w Wilnie od 19 kwietnia 1760 do 10 września 1763 – pismo na wzór naukowego. Redaktor jezuita ks. Franciszek Paprocki. Ukazywało się w tym samym kształcie, co i „Kurier Litewski" na dwóch kartach najpierw raz w tygodniu, następnie raz w miesiącu. Zdaniem K. Estreichera ukazało się 80 numerów pisma. Pismo to wychodziło przy „Kurierze" raz na kilka tygodni. Nr I wyszedł 19 kwietnia 1760 W ciągu roku 1760 ukazało się razem 37 numerów. W roku 1761 wyszły 22 numery; W 1762 wyszło 12 numerów (ostatni z 25 grudnia). W 1763 wyszło 9 numerów (ostatni z 10 IX 1763). W końcu sierpnia zmienił się wygląd pisma, bo na tytule dodano ozdobną winietę, przedstawiającą wodotrysk z godłem nad nim „Quo plus sunt potae, plus sitiuntur". „Wiadomości Literackie" zawierają treści o charakterze edukacyjnym. Pismo odgrywało rolę popularyzatora nauki. W gazecie ukazywały się artykuły z różnych dziedzin nauki oraz życia literackiego. Sporo miejsca poświęcano wychowaniu i nauczaniu młodzieży akademickiej, na przykład drukowano podstawowe wiadomości z zakresu fizyki, meteorologii, botaniki, medycyny, higieny, weterynarii, nieco danych z historii teatru, etnografii, rolnictwa itp. Redaktor pisma przede wszystkim próbował przybliżyć czytelnikom najnowsze osiągnięcia i odkrycia naukowe oraz w ten sposób walczyć z powszechnie panującymi przesądami. Autorami artykułów w „Wiadomościach literackich" byli profesorowie Akademii Wileńskiej. Świadczą o tym materiały drukowane w gazecie, chociaż nie znajdujemy pod nimi żadnego podpisu.

Opr. R. Jakubenas.

Wichert Jan, ur. 2.07.1737, zm. 1791; dramaturg. W l. 1756-1758 uczył się w kolegium w Słucku; w l. 1758-1760 wykładał retorykę w kolegium w Bobrujsku, w 1763-1765 – w kolegium w Połocku. Autor tragedii *Teodor*, wystawionej w 1764 w Pińsku; *Miłość ojczyzny albo Temistokles*, wystawionej w 1768 Bobrujsku oraz *Belizariusz* (Warszawa 1787). Związany z Wilnem, prawdopodobnie był członkiem zakonu jezuitów.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 634.

Wichert-Kajruksztisowa Julia, matka artysty malarza Witolda Kajruksztisa, ur. 16.02.1864 w Radziuszkach w powiecie sejneńskim, zm. 1.05.1949 w Krośnie; poetka, tłumaczka literatury litewskiej. Uczyła się w gimnazjum w Suwałkach, mieszkała w Sejnach, gdzie wyszła za mąż za litewskiego pedagoga Juozasa Kairiûkðtisa; później mieszkała w Kownie i Wilnie. Poezję litewską tłumaczyła przed pierwszą wojną światową, drukowała m.in. w czasopiśmie „Litwa" (1911); publikowała własne wiersze oraz przekłady poezji litewskiej; wydała zbiorki poezji *Błędne ognie* (Wilno 1924), *Kwiaty i chwasty miłości. Erotyki* (Wilno 1925). Mieszkając w Kownie w l. 1926-1937, w życiu społecznym i kulturalnym Polaków nie uczestniczyła. Opracowała i wydała we własnym tłumaczeniu obszerną *Antologię poezji litewskiej* (Warszawa 1939). Podczas drugiej wojny światowej i okupacji mieszkała w Wilnie, w 1945 wyjechała do córki Aldony Dymnickiej mieszkającej w Krośnie nad Wisłokiem. Pochowana w Krośnie.

Lietuvių enciklopedija, t. 10. Boston 1957; M. Jackiewicz, *Literatura litewska w Polsce XIX i XX wieku*. Olsztyn 1999; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*. Warszawa 2003, s. 320.

„Wiedza", tygodnik polityczno-społeczny, popularnonaukowy i literacki, wydawany w Wilnie w l. 1906-1910 pod red. Tadeusza Wincentego Rechniewskiego. Pismo prze-

znaczone było dla robotników, powstało z inicjatywy PPS i przy jej pomocy finansowej. Wydawane w Wilnie z uwagi na ewentualne represje cenzury, najwięcej uwagi poświęcało sprawom Królestwa Polskiego. Jako redaktor odpowiedzialny i wydawca podpisywał je działacz socjalistyczny Dominik Rymkiewicz. Współpracownikami byli m.in. Ludwik Krzywiki, Andrzej Strug; celem pisma było ułatwianie czytelnikom orientacji w stosunkach społecznych i politycznych oraz propagowanie wiedzy.

J. Kądziela, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 582.

Wieras Zośka, wł. Siwicka Ludwika, po mężu Wojcik, ur. 30.09.1892 w Międzyborzu na Ukrainie, zm. w 1998? w Wilnie; białoruska poetka, tłumaczka. W 1912 ukończyła gimnazjum prywatne w Grodnie, następnie w 1914 kursy pszczelarsko-ogrodnicze w Warszawie. W l. 1916-1917 pracowała w Mińsku. Od 1923 do śmierci mieszkała w Wilnie. Debiutowała w 1907 wierszami rosyjskimi w czasopiśmie „Podsnieżnik" w Kijowie. Po białorusku zaczęła pisać około 1910, w 1911 debiutowała w wileńskiej „Naszej Niwie". W latach międzywojennych aktywnie uczestniczyła w białoruskim życiu literackim, utwory literackie publikowała w czasopismach białoruskich, wydawanych w Wilnie, m.in. „Nasz Szlach", „Studenckaja Dumka", „Szlach Moładzi". Tłumaczyła na język białoruski utwory pisarzy ukraińskich i rosyjskich.

I. Sałamiewicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 397-398.

Wierzbicki Józef Stanisław, ur. 12.02.1853 w Henrykówce na Podolu, zm. w 1936 w Nowogródku; pisarz. Gimnazjum ukończył w Kamieńcu Podolskim, studia prawnicze w Kijowie. W 1885 osiadł w Mińsku, prowadził tu kancelarię adwokacką, brał czynny udział w życiu społeczności polskiej, utrzymywał kontakty z Wilnem. Debiutował jako uczeń gimnazjum na łamach „Kłosów", wydał *Poezje* (t.1-2 Warszawa 1882-1884). Po 1885 ukazały się drukiem *Hanka. Powieść podolska* (Kraków 1886), *Zosia. Księga pamiątek* (Warszawa 1890), *Rajgrodzki. Poemat* (Warszawa 1890), *Poezje* (t. 1 Kraków 1894), *O brzasku* (Mińsk 1898), *Rapsody* (Lwów 1901), *Ku słońcu. Poezje* (Lwów 1905), *Atlantyda* (Lwów 1910), *Księga ciszy. Poezje* (Wilno-Mińsk 1914). Po pierwszej wojnie światowej zamieszkał w Nowogródku.

T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*. Olsztyn 1997, s. 135-138.

Wierzyński Józef, ur. 1871 w powiecie oszmiańskim, zm. 1941 w Wilnie; literat, pedagog, tłumacz. Towarzysz lat dziecinnych i szkolnych Ferdynanda Ruszczyca w Mińsku. W 1909 zamieszkał na stałe w Wilnie, prace publicystyczne i literackie drukował w „Tygodniku Wileńskim", „Kurierze Litewskim", w czasopiśmie „Litwa i Ruś". Pisał *Przeglądy roku ubiegłego* do „Kalendarzy wileńskich informacyjnych", był członkiem „Bandy" i Koła Artystycznego. Napisał *Wspomnienia wielkich dni 1410-1910*, *Dzieciństwo i młodość Ferdynanda Ruszczyca* w: *Ferdynand Ruszczyc. Życie i dzieło*. (Wilno 1939).

Almanach Literacki. Wilno 1926, s.53; F. Ruszczyc, *Dziennik. Część druga: W Wilnie*. Warszawa 1996, s.31; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 423.

Wilejszys-Raciborska Maria, I voto Bażeńska, córka Petrasa Vileišisa i Heleny Moszczyńskiej, ur. w 1890, zm. po 1965 w Łapach; poetka. Otrzymała wykształcenie domowe. W 1910 wyszła za mąż za ziemianina Michała Bażeńskiego, właściciela majątku Burbiszki koło Poniewieża. Wkrótce małżeństwo się rozpadło, w 1912 wyjechała do Wilna. Pisała wiersze po polsku. Drukowała je w „Kurierze Wileńskim". W 1915 wyszła za mąż za Raciborskiego, w l. 1915-1918

przebywała w Moskwie i Piotrogrodzie. W 1918 przeprowadziła się z mężem do Warszawy, gdzie z przerwami mieszkała do drugiej wojny światowej. W latach dwudziestych czasowo przebywała w Wilnie i Kownie. Przed wojną rozstała się z Raciborskim i zamieszkała w Łapach koło Białegostoku. Wydała dwa zbiorki poezji *Z mojej palety* (Wilno 1921) i *Polne dzwonki* (Kowno 1924).

M. Jackiewicz, *Marija Vileišytė- zapomniana poetka wileńska,* w: *Vilniaus kulturinis gyvenimas ir Petras Vileišis*. Vilnius 176-181.

„Wileński Goniec Poranny", dziennik, ukazywał się codziennie; wydawany w Wilnie w 1911; redaktorem i wydawcą był Hipolit Świetliński. Ukazało się 35 numerów.

Druki wydawane w Wilnie. „Rocznik Towarzystwa przyjaciół Nauk w Wilnie 1911-1914", t. 5., s. 410.

„Wilenskij Wiestnik", oficjalny organ tzw. Kraju Północno-Zachodniego, wydawały gazetę władze zaborcze w Wilnie od 1841 do 1915, następnie w 1916 w Homlu. Do 1865 gazeta wychodziła w dwóch językach: po rosyjsku i po polsku. Od 1865 wyłącznie w języku rosyjskim. W l. 1859-1865 redaktorem był Adam Honory Kirkor. Od 1865 była to antypolska, reakcyjna gazeta. W l. 60 i 70 wychodziła co drugi dzień, na początku lat 80 ukazywała się codziennie. Redaktorami byli: w l. 1887-1891 miejscowy nauczyciel Aleksandr Wrucewicz (1851-?), w l. 1891-1903 – P.G. Bywalkiewicz, w l. 1903-1906 pisarz Władimir Czumikow.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 622; A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 191.

„Wilenskije Gubiernskije Wiedomosti", rosyjska oficjalna gazeta, wydawana przez zarząd gubernialny w Wilnie w l. 1838 – 11.10.1916; następnie wydawano ją w Dziśnie i Tule. Publikowano artykuły prorządowe, często antypolskie.

N. Laszkowicz, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 622.

Wilkońska Paulina, z Gauczów, ur. ok. 1815 w Swarzędzu pod Poznaniem, zm. 9.06.1875 w Poznaniu; pisarka, pamiętnikarka. Od 1836 przebywała w Królestwie, w l. 1840-1851 mieszkała w Warszawie, debiutowała w 1841 w piśmie „Pierwiosnek". W Wilnie w 1848 wydała jedną z swych licznych powieści – *Tak się dzieje*. Przyjaźniła się i korespondowała z Władysławem Syrokomlą, podpowiedziała mu temat do napisania poematu *Margier*. Po wydaleniu z zaboru rosyjskiego osiadła w Poznańskiem, gdzie owdowiawszy utrzymywała się z pracy literackiej.

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s.596-597.

„Wilno", kwartalnik wydawany w Wilnie w 1939; ukazały się tylko dwa numery; wydawcą był Zarząd Miejski, a redaktorem Antoni Wasilewski. W kwartalniku publikowali m.in. Piotr Bohdziewicz, Euzebiusz Łopaciński, Włodzimierz Hołubowicz, Lucjan Uziębło, Wacław Gizbert-Studnicki, Michał Ambros, Walerian Charkiewicz i inni.

J. Malinowski, *Polska prasa w Wilnie*. „Wileńskie Rozmaitości" 1992, nr 2, s.5-6.

Witan-Dubiejkauski Leu, Witan-Dubiejkowski Lew, ur. 7.07.1869 (lub 1867) we wsi Dubiejkowo (Dubiejkawa) w powiecie mścisławskim na Białorusi, zm. 6.11.1940 w Wilnie; białoruski poeta, architekt. W 1909 ukończył Akademię Architektury w Paryżu. Po ukończeniu studiów pracował jako architekt, mieszkał w Wilnie, uczestniczył w białoruskim ruchu społeczno-kulturalnym. Jako poeta debiutował w 1892, opublikował wówczas bajkę pt. *Ciahnie woukpaciahnuć wouka*, później szereg wierszy, m.in. *Bura* (1893). W latach międzywojennych wiersze drukował w czasopismach białoruskich, wydawanych w Wilnie. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Encykłapiedyja literatury i mastactwa, t. 1, Minsk 1984, s. 629; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 74.

Witort Jan, ur. w 1853 w powiecie poniewieskim na Litwie, zm. po 1903; folklorysta, publicysta. W latach 1873-1875 utrzymywał kontakty z wileńskimi narodnikami, w l. 1875-1878 był przewodniczącym organizacji narodnickiej w Wilnie; później studiował w uniwersytecie w Dorpacie i w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, tu należał do rosyjskiej partii narodników; w l. 1881-1886 – na zesłaniu w guberni archangielskiej i na Sybirze. W 1886 zamieszkał w Poniewieżu. W l. 1896, 1902 i 1903 w czasopiśmie „Lud" ogłosił *Bajki litewskie* oraz książkę *Szkice o litewskich obyczajach ludowych*.

J. Komodaitė, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 4. Vilnius 1989, s. 589.

„Wizerunki i Roztrząsania Naukowe", pismo wydawane w latach 1834-1843 w Wilnie przez Adama Zawadzkiego. Redaktorami byli: początkowo Leon Rogalski, później Ignacy Szydłowski Ukazało się 60 tomików. Miało konserwatywny i przestarzały charakter, nawiązywało do oświeceniowej dydaktyki. Największą zasługą pisma była aktywizacja inteligencji wileńskiej po zamknięciu uniwersytetu.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie*. „Kwartalnik Litewski" 1910; M. Stolzman, *Nigdy od ciebie miasto...* Olsztyn, 1987, s. 57, 67.

Wizgird Kazimierz, ur. 10.02. 1706 na Litwie, zm. po 1773; autor dramatów szkolnych, jezuita. W l. 1723-1735 studiował w Akademii Wileńskiej, następnie w akademii wykładał, w l. 1763-1766 był rektorem. Jako wykładowca pracował w kolegiach jezuickich w Połocku, Krożach, Warszawie i Grodnie. W 1731 w Wilnie wystawiono jego dramat *Signaculum supra cor Lithuaniae*. Prawdopodobnie był też autorem dramatu *Scena post triste spectaclum in melis mutata* (1737).

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 217; M. Vaicekauskas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 534.

Wojsznarowicz, Woynarowicz, Kazimierz Jan, ur.?, zm. 1680 w Wilnie; pisarz religijny, kaznodzieja. W 1642 w Akademii Wileńskiej uzyskał doktorat filozofii, doktoraty z prawa i teologii otrzymał w Rzymie; był kanonikiem wileńskim i regentem kancelarii większej litewskiej; w 1662 ufundował katedrę prawa politycznego Akademii Wileńskiej; wydał m.in. *Orator polityczny różnym aktom pogrzebowym służący* (Wilno 1644) oraz zbiór kazań *Dom mądrości siedmiu kolumnami wsparty* (Antwerpia 1667).

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 428.

Wokulska-Piotrowiczowa Jadwiga, ur. w 1902 r. w Warszawie, zm. w 1988? Żona Wiktora Piotrowicza. Absolwentka wileńskiego gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej. Ukończyła polonistykę na USB. Uczennica prof. Stanisława Pigonia. W 1923 przygotowała wraz z Walerianem Charkiewiczem część literacką widowiska *Ucieczka w przestworza. Kaziukowa dziwna przygoda*, inscenizowaną przez prof. Ferdynanda Ruszczyca. Podczas studiów pracowała w Szkole Tkackiej A. Mohlówny w Wilnie. Publikowała na łamach „Słowa" artykuły publicystyczne, nowele, wiersze, recenzje. Na antenie radiowej prezentowała swoje utwory oraz wygłaszała pogadanki, poświęcone dydaktyce szkolnej.Autorka tomików wierszy *Płonący Dom* (1930), *Powrót z księżyca. Poezje* (1937). W 1930 nakładem Wydziału I Towarzystwa Przyjaciół Nauk ukazała się jej praca magisterska *Michał Czajkowski jako powieściopisarz* (1932). Wydała ponadto powieść *Skarb w Ibrahimcach* (1935).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: IV B 126 *Jadwiga Piotrowiczowa z Wokulskich*; opr. T. Dalecka.

Wolan Andrzej, ur. ok. 1530 w Wielkopolsce, zm. 6.01.1610 w Bijuciszkach w powie-

cie oszmiańskim; pisarz reformacyjny, zwany „papieżem kalwinów litewskich". Studiował we Frankfurcie nad Odrą i w Królewcu; był sekretarzem Mikołaja Radziwiłła Rudego, następnie królów: Zygmunta Augusta, Stefana Batorego, Zygmunta III; wybitny polemista, zwalczał Kościół rzymski i arian, a propagował zasady wyznania reformowanego. Pisał w języku łacińskim, główne jego dzieła: *De libertata politica sive civili* (Kraków 1572), *Defensio...* (1579), *Idololatrie... oppugnatio* (1583), *Epistole...* (1592). Jest autorem dialogów parenetycznych *De vita Beata* (Wilno 1596), *De principe* (Gdańsk 1608).

R. Leszczyński, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 622.

Wolski Lucjan, pseud. Mateusz Gawęda, ur. w 1850, zm. 1908; pisarz ludowy, ziemianin, dziennikarz. Pracował w redakcji „Zorzy Wileńskiej", publikował swoje utwory w tym czasopiśmie w latach 1906-1908; mieszkał w Wilnie. Utwory Wolskiego zostały zebrane w dwóch książeczkach *Spod chłopskiej strzechy. Czytanka dla braci wieśniaków* (Wilno 1907) oraz *Czym chata bogata tym rada. Druga czytanka dla braci wieśniaków* (Wilno 1908).

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 36; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 428.

Wolski Mikołaj, ur. w 1762 na Litwie, zm. 1803 w Białymstoku; pisarz, historyk. Studiował w Szkole Głównej Litewskiej, współpracował z Marcinem Poczobuttem-Odlanickim; pisał wiersze i panegiryki poświęcone T. Massalskiemu, A. Sapieże. Jako student opublikował pracę *Mowa zawierająca uwagi nad pierwiastkowymi dziejami świata* (Wilno 1784); tłumaczył poezje Wergiliusza; pracował jako bibliotekarz u Chreptowicza w Szczorsach; w latach 90-tych XVIII w. był dworzaninem króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, po 1795 mieszkał z królem w Petersburgu do jego śmierci. W rękopisie pozostawił wspomnienia o ostatnich dniach króla. Z Petersburga wyjechał do Białegostoku, gdzie zmarł.

S. Kuźmin, *Myslicieli aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik*. Minsk 1995, s. 198-199.

Wolski Włodzimierz, ur. 9.10.1824 w Serocku, zm. 6.08.1882 w Brukseli, poeta. Uczył się na pensji francuskiej i niemieckiej w Warszawie, w 1840 należał do kółka spiskowego i był więziony na Cytadeli. Należał do cyganerii warszawskiej i od 1842 współpracował z „Biblioteką Warszawską", po 1863 wyemigrował do Paryża, potem do Brukseli. W Wilnie ukazał się pierwodruk jego libretta do opery Moniuszki *Halka* (1847) oraz *Opowiadania i powieści* (1858), *Poezje* (1859).

Nowy Korbut T.9, s.320. Oprac. H. Dubowik

Worcell Stanisław Gabriel, ur. 1799, zm. 1857; publicysta. W l. 1820-1822 był związany z wileńskim Towarzystwem Szubrawców, publikował artykuły w prasie wileńskiej; podczas powstania listopadowego był posłem na sejm, członkiem Towarzystwa Patriotycznego. Na emigracji we Francji i Belgii był członkiem Towarzystwa Demokratycznego Polskiego, w 1835 – współzałożycielem i głównym ideologiem Ludu Polskiego.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 430.

Woyniłłowicz Edward, syn Adama i Anny z Wańkowiczów, ur. 1847, zm. 1928; pamiętnikarz, ziemianin. Po śmierci ojca w 1874 objął zarząd majątków rodzinnych Sawicze w powiecie słuckim i Puzów; napisał *Wspomnienia 1847-1928* wydane w Wilnie w 1931.

F. Ruszczyc, *Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 643.

Woysznarowicz Kazimierz Jan, ur.?, zm. 1680 w Wilnie; pamiętnikarz, pisarz religij-

ny, kaznodzieja, ksiądz. Pochodził ze szlachty osiadłej w powiecie oszmiańskim. Większą część życia spędził w Wilnie, począwszy od studiów w Akademii Wileńskiej przed 1644; w ostatnich latach kanonik wileński. Wyjeżdżał kilkakrotnie za granicę, m.in. do Rzymu, następnie w l. 1667-1669 towarzyszył ks. A. Zasławskiemu w jego podróży przez Niemcy, Holandię, Francję, Włochy. Płonem tej wyprawy są listy do ks. Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła oraz regularny diariusz, rękopis w Bibliotece Narodowej. Dziennik zawiera wiele ciekawych obserwacji z podróży, a równocześnie ukazuje proces kształtowania się zbiorów zleconych kazań, wydanych w oficynach zagranicznych: *Dom mądrości...* (Antwerpia 1667), *Arsenał miłosierdzia...* (Paryż 1668).

A. Sajkowski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 627.

Wrotnowski Feliks, ur. w 1803 w Karasiszkach pod Trokami, zm. 2. 07. 1871 w Paryżu; tłumacz, redaktor i edytor, publicysta. Od 1822 studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim, w l. 1826-1830 współpracował z „Dziennikiem Wileńskim", ogłosił m.in. przekład dwóch powieści J.F. Coopera (1829-1830). Po upadku powstania 1830-1831, w którym brał udział, przebywał na emigracji we Francji, gdzie redagował w l. 1841-1843 „Dziennik Narodowy", w l. 1857-1860 współredagował „Wiadomości Polskie". W 1861 wydał *Żywot Adolfa Januszkiewicza i jego listy ze stepów kirgiskich* (t.1-2), autor *Ogólnego rysu powstania na Litwie 1831 r.* Pozostawał w bliskich stosunkach z A. Mickiewiczem; należał do Koła towiańczyków. W l. 1854-1860 kierował Biblioteką Polską w Paryżu.

M. Straszewska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 631.

Wróblewska Tekla, z Borzymowskich, ur. w końcu XVIII w., zm. 1835; poetka, tłumaczka. Mieszkała w Dziśnie. W 1806 wydała w Wilnie zbiór poezji *Wiejskie zabawy*, następnie wydała tragedie *Pantea* (Wilno 1817), *Mustafa i Zeangir* (Wilno 1818), opublikowała fragment z tragedii *Narymunt, wielki książę litewski* (Wilno1820); na język polski tłumaczyła utwory literatury angielskiej i francuskiej. Część jej prac literackich pozostała w rękopisach, przechowywane są w Instytucie Badań Literackich w Warszawie.

A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi,* t. 5. Minsk 1987, s. 366.

Wróblewski Adam, pseud. Jan Bruwicz, ur. ok. 1847, zm. 1817? w Szawlach; poeta ludowy, nauczyciel wiejski. Ogłaszał w tygodnikach ludowych i kalendarzach, wydawanych w Wilnie, poetyckie opowieści. Naśladował Władysława Syrokomlę i Wincentego Korotyńskiego. Publikował obyczajowe obrazki, zawierające dużo wiadomości folklorystycznych, w osobnych książeczkach szerzył oświatę polską w powiecie szawelskim na Żmudzi przez wiele lat chodząc po wioskach i nauczając. Był typem literata ludowego.

L. Uzięblo, „Gazeta Krajowa" 1920, nr 56, s. 3.

Wykowski Felicjan, ur. 1728, zm. 1784, poeta, pijar. Kształcił się w kolegium pijarskim w Lubieszowie; studiował matematykę w Rzymie i jako poeta został tam członkiem Akademii Arkadyjskiej; wykładał w szkołach pijarskich w Wiedniu, Dąbrowicy oraz od 1756 w Wilnie, w l. 1766-1772 był prowincjałem litewskim, w l. 1781-1782 przebywał na Śnipiszkach w Wilnie w dawnym kolegium jezuickim, przejętym przez pijarów; w l. 1774-1777 publikował wiersze w „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych", zainicjował wydawnictwo: *Zebranie rymów z różnych okoliczności pisanych mianowicie imieniem Konwiktu Szlacheckiego Wileńskiego ks. ks. Scholarum Piarum* (Wilno 1779), ogłosił w nim 47 utworów.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 432.

Wyszomirski Jerzy, pseud. Wysz., ur. 23.10. 1900 w Zambrowie, zm. 2. 06.1955 w Łodzi; poeta, publicysta, tłumacz. Uczył się w gimnazjum w Warszawie i Mohylewie, studia uniwersyteckie na wydziale filozoficznym odbywał w Warszawie i Wilnie. W l. 1917-1920 służył w armii rosyjskiej, następnie w korpusie gen. Józefa Dowbór Muśnickiego i w wojsku polskim w stopniu podporucznika. Po ukończeniu USB, w l. 1925-1930 był nauczycielem w wileńskich szkołach średnich i stale współpracował ze „Słowem" (1923-1939), jak również z „Wiadomościami Literackimi", „Sygnałami", „Kurierem Powszechnym". W „Słowie" przez pewien czas redagował dodatek literacki „W niszy". Podczas okupacji był w Warszawie lektorem języka rosyjskiego na tajnym uniwersytecie i współpracował z konspiracyjnym czasopismem „Demokrata" (1943-1944). Po wojnie zamieszkał w Łodzi. Tłumaczył utwory Mikołaja Gogola, Antoniego Czechowa i Lwa Tołstoja. Zmarł śmiercią samobójczą. W 1919 r. otrzymał nagrodę za wiersze na konkursie Ministerstwa Kultury i Sztuki. Współpracował z „Gospodą Poetów (1921) i „Ponową" (1922). Wydał poezje *Całopalenie* (Wilno 1923), *Chwile niepokoju* (Wilno 1924), *Niewczesne* (Wilno 1930), ponadto opublikował powieść *Trud prawdy* („Słowo" 1936), sztukę sceniczną *Eureka* (Wilno 1939). W Wilnie znany był głównie jako felietonista i krytyk literacki.

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 53; J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej*., w: *Pamiętnik wileński*. Londyn 1972, s.219; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t.* 2. Warszawa 1985, s. 651.

Z

Zagórski Jerzy, ur. 3.12. 1907 w Kijowie, zm. 1984; poeta, eseista, tłumacz. Ukończył Gimnazjum im. Zamojskiego w Warszawie; od 1927 studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim, przeniósł się do Wilna i tu w l. 1930-1936 studiował na USB, uzyskując magisterium; należał do redakcji czasopism „Żagary" i „Piony", był przewodniczącym Sekcji Twórczości Oryginalnej Koła Polonistów (STO), współpracował z Polskim Radiem w Wilnie. W 1933 w Wilnie ukazał się zbiór jego poezji *Ostrze mostu*, poemat *Przyjście wroga* (1934), i poezje *Wyprawy* (1937). W utworach tego okresu reprezentował nurt poetycznej fantastyki i niepokoju społecznego, wyrażającego się w wizjach kataklizmu grożącego współczesnej cywilizacji. W okresie okupacji brał udział w konspiracyjnym życiu kulturalnym. Po wojnie w l. 1947-1948 był attaché kulturalnym ambasady polskiej w Paryżu, potem kierownikiem literackim teatrów; po wojnie opublikował wiele tomów poezji i szkiców literackich.

J. Wojnowski, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* encyklopedyczny. 2. Warszawa 1985, s. 660; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 435.

Zagórski Walerian zob. Ažukalnis

Zahorska Anna, pseud. Savitri, ur. 1882 (wg. in źródeł 1878) w Witebsku, zm. w końcu 1942 w obozie hitlerowskim w Oświęcimiu; poetka, autorka powieści i dramatów. Studiowała literaturę polską na Uniwersytecie Jagiellońskim i literaturę rosyjską na Uniwersytecie Warszawskim. Była członkiem PPS, brała udział w akcji propagandowej w 1905 i podczas pierwszej wojny światowej, potem zbliżyła się do środowisk katolickich. Ogłosiła zbiory poezji: *Pieśni walki* (1908), *Poezje* (1908), *Dniom zmartwychwstania* (1914), zawierające wiersze o tematyce społeczno-rewolucyjnej, więziennej, oraz nastrojową lirykę młodopolską. Ponadto poemat *Brunhilda* (1910), dramaty *Pani słoneczna* (1912), *Bezrobocie* (1927), liczne powieści, m.in. *Utopia* (1924), *Trucizny* (1928) i zbiory opowiadań, m.in. *Księga milczenia* (1914), *Wazon iryzowany* (1927). Współpracowała z „Przeglądem Wileńskim", m.in. opublikowała w numerach 1-2 z 1912 *Prolog dramatu*.

A. Grzymała- Siedlecki, *Anna Zahorska*, w: *Nie pożegnani*. Kraków 1972; J. Zacharska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1984, s. 661; A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 275.

Zahorski Władysław, wł. Fosłowicz-Zahorski, syn Bronisława i Marii z Zasławskich, ur. 19.09. 1858 w Święcianach, zm. 1927 w Wilnie; publicysta, autor artykułów i książek o Wilnie, tłumacz, lekarz. W 1883 ukończył studia medyczne na Uniwersytecie Moskiewskim. Pracował jako lekarz powiatowy w Jekatierynburgu na Uralu, następnie był lekarzem powiatowym w Czelabińsku. W 1892 zamieszkał w Wilnie, gdzie do końca życia zajmował się pracą zawodową, społeczną i naukową. Kilka razy przebywał za granicą, głównie we Francji, gdzie uczęszczał nas wykłady znanych profesorów. Przewodniczył komitetowi redakcyjnemu książki

zbiorowej wydanej w Wilnie pt. *Znad Niemna i Wilii*; W 1905 redagował zastępczo gazety „Zorza" i „Jutrzenka", w 1906 był członkiem redakcji „Dziennika Wileńskiego". Ogłosił wiele wartościowych prac z historii Wilna i okolic, m.in. *Troki i zamek trocki* (Wilno 1902), *Katedra wileńska* (Wilno 1904), *Pamiątki narodowe w Wilnie* (Kraków), *Kościół św. Anny w Wilnie* (Wilno 1905), *Loża masońska „Gorliwy Litwin" w Wilnie* (1911) i inne. Artykuły zamieszczał w „Tygodniku Ilustrowanym", „Ziemi", „Litwie i Rusi", „Kurierze Litewskim" i w wielu innych gazetach i czasopismach.

Almanach literacki. Wilno 1926, s. 54-55; A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*. Wilno 1997, s. 28-29; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 435.

Zan Tomasz, ur. 21.12.1796 w Miasocie koło Mińska, zm. 19.07.1855 w Kochaczynie pod Orszą; poeta, filomata. Był synem zubożałego szlachcica, w l. 1815-1820 studiował na wydziale matematyczno-fizycznym Uniwersytetu Wileńskiego; w l. 1817-1821 współzałożyciel i jeden z przywódców Towarzystwa Filomatów, w 1820 – Towarzystwa Promienistych oraz w l. 1821-1823 prezydent zgromadzenia Filaretów. W 1823 został aresztowany i w 1824 skazany w procesie wileńskiej młodzieży na rok więzienia i stały pobyt w głębi Rosji, przebywał do 1837 w Orenburgu, następnie w Petersburgu. W 1841 powrócił do kraju, w 1846 osiadł w mająteczku Kochaczyn. Pisał jamby imieninowe, triolety, sielanki, elegie, m.in. *Pożegnanie*, które według tradycji miało wpłynąć na odejście Mickiewicza od klasycystycznej retoryki; był autorem poematu heroikomicznego *Zgon tabakiery* (1817-1818) oraz pisanych w l. 1820-1823 sternowskich „rozdziałków" prozą, z których parę ogłosiły w 1822 „Wiadomości Brukowe"; w „Dzienniku Wileńskim" z 1822 ogłosił balladę *Cyganka*; z innych ballad – *Twardowski* („Dzieje Dobroczynności Krajowej" 1824), wydał też w Wilnie *Triolety i wiersze miłosne* (1822).

Z. Lewinówna, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 671; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 437.

„Za naszą i waszą wolność", miesięcznik dla młodzieży, wydawany w Wilnie od marca 1940. Wydawała organizacja Związek Młodych Polaków, której patronował ZWZ. Redaktorem był Jan Kazimierz Mackiewicz ps. „Konrad", szef ZWZ, w skład redakcji m.in. wchodzili: Maria Mackiewiczówna, ps. „Kordian", Stanisław Kulesza ps. „Walter" oraz Tadeusz Dworakowski. Pismo powielano w prywatnych mieszkaniach, m.in. u Perkowiczów przy zaułku Bernardyńskim, u Aliny Aramowicz przy ul. Lwowskiej, u Tadeusza Dworakowskiego przy ul. Zygmuntowskiej 15.

S. Lewandowska, *Życie codzienne Wilna w latach II wojny światowej*. Warszawa 1997, s. 292.

„Zapadnyj Wiestnik", rosyjski dziennik, wydawany w Wilnie od 1.11.1903 do 31.10.1905. Redaktorem był P.G. Bywalkiewicz. Pismo upadło nie wytrzymując konkurencji „Wileńskiego Wiestnika".

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*. Kraków 2003, s. 191.

Zatorski Franciszek, ur. 23.11. 1802 w Kielmach na Żmudzi, zm. 4.11. 1849 w Warszawie; poeta. Uczył się w gimnazjum w Krożach i Kownie. W 1826 ukończył Uniwersytet Warszawski. Do 1832 był nauczycielem w Wilnie, następnie wyjechał do Warszawy, gdzie pracował jako nauczyciel. Wiersze publikował w Wilnie. Wydał m.in. zbiór poematów i wierszy lirycznych pt. *Polowanie* (Wilno 1829), *Tryolety* (Wilno 1830), *Pisma liryczne i religijne* (1833), *Znicz nad Niewiażą* (1845) oraz poemat *Witold nad Worsklą. Pieśni ludu znad dolnego Niemna* (1844).

V. Vanagas, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 552.

Zawadzka Halina, z Niedziałkowskich, żona profesora USB i ministra skarbu Władysława Zawadzkiego; siostra Wandy Dobaczewskiej, ur. 1897 w Pskowie, zm. 1987 we Francji; poetka, tłumaczka. Od 1900 mieszkała w Wilnie; wydała w Wilnie zbiorek poezji *Śniegi wiosenne* (1921). Wiersze publikowała w „Bluszczu", „Wiankach" oraz w „Słowie".

Almanach Literacki, Wilno 1926, s. 58; F. Ruszczyc, *Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 388.

Zawisza Krzysztof Stanisław, ur. 20.04.1666 w Horce w powiecie słonimskim, zm. 15.08.1721 w Berdyczowie; pisarz, pamiętnikarz. Studiował w Akademii Wileńskiej, potem w Krakowie; od 1685 starosta miński, następnie od 1720 – wojewoda miński. W 1686 podróżował do Moskwy w poselstwie I. Grzymułtowskiego i w l. 1700-1701 do Włoch. Był stronnikiem Sasów, Szwedów, Stanisława Leszczyńskiego i znowu Sasów. Marszałek wielu sejmów, pozostawił mowy, wydane pt. *Odgłos słodkobrzmiącej melodii* (1728), przełożył włoski romans barokowy pt. *Miłość bez odmiany... albo historia o Agnulfie* (Słuck 1688). W *Pamiętnikach*, prowadzonych do końca życia (wyd. 1862), spisywał wydarzenia polityczne i rodzinne, wiele miejsca poświęcając przygodom myśliwskim, ucztom i hulankom.

Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, t. 2. Warszawa 1985, s. 676.

Zdanowicz Aleksander, ur. w 1808 w powiecie ihumeńskim na Białorusi, zm. w 1868 w Wilnie; pisarz, pedagog. W 1825 ukończył powiatową szkołę bazyliańską w Ihumeniu, po jej ukończeniu pracował jako nauczyciel, w 1827-1831 studiował na Uniwersytecie Wileńskim; w l. 1834-1864 był nauczycielem języka polskiego, łaciny i historii w Instytucie Szlacheckim w Wilnie, w l. 1840-1860 – współredaktorem „Kuriera Wileńskiego" i *Słownika języka polskiego* (1861). W domu przy ul. Zarzecze 21 zgromadził znaczny księgozbiór, rozproszony po jego śmierci; publikował artykuły, wydał *Rys chronologiczno-historyczny państw nowożytnych* (Wilno 1844), *Szkic historii polskiej* (Wilno 1857). Od 1863 zajmował się działalnością literacką, którą przerwała śmierć jedynego syna, którego za udział w powstaniu styczniowym wyrokiem sądu wojennego powieszono na Łukiszkach.

Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s.436; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 440.

Zdanowicz Ludwik, ur. 18.05.1814 w okolicy Datnowa w powiecie kiejdańskim, zm. 26.12. 1898 w Wilnie; pisarz religijny, kaznodzieja, biskup. W 1831 ukończył szkołę średnią w Traszkunach, następnie wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie, w 1837 otrzymał stopień kandydata i został wyświęcony na księdza; w 1841 otrzymał stopień magistra św. teologii; był profesorem seminarium duchownego w Wilnie, następnie rektorem tego seminarium oraz kapelanem w Instytucie Szlacheckim w Wilnie. W 1850 został proboszczem w Holszanach w powiecie oszmiańskim, ale mieszkał w Wilnie; był kaznodzieją w Katedrze, w 1859- kanonikiem kapituły wileńskiej, do 1875 był prokuratorem kapituły, w 1878 wybrany asesorem do kolegium rzymskokatolickiego w Petersburgu; w l. 1885-1890 administrator apostolski diecezji wileńskiej; 16.06.1890 został biskupem sufraganem wileńskim. Wydał kilka kazań: *Kazanie na uroczystość św. Trójcy*, *Kazanie pierwszej mszy św. odprawionej w pontyfikacie przez ks Wacława Zylińskiego, biskupa wileńskiego* (1849), *Kazanie na pogrzeb ś. p. Racheli Romerowej* (1856).

J. Kruszewski, *Biskupstwo wileńskie...* Wilno 1912.

Zdziechowski Kazimierz, brat Mariana, pseud. Włodzimierz Zdora, ur. 14.03.1878 w Rakowie koło Mołodeczna na Wileńszczyźnie (dziś Białoruś), zm. 4.08.1942 w Oświęcimiu (obóz Auschwitz); prozaik. Ukończył gimnazjum w Mińsku i Uniwersytet Moskiewski. Mieszkał w własnym majątku w Rakowie, gdzie zajmował się też pracą literacką. Był autorem szeregu powieści, m. in. *Przemiany* (1906), *Łuna* (1908), *Opoka* (1912), *Kresy* (1920), w których opisuje życie drobnej szlachty polskiej na Wileńszczyźnie i Mińszczyźnie. Przyjaźnił się i korespondował z Elizą Orzeszkową. Po pierwszej wojnie światowej osiadł w majątku Słaboszewka koło Inowrocławia. Gościł tu Witolda Gombrowicza, poetę Bolesława Micińskiego, pianistę Witolda Małcużyńskiego. W okresie dwudziestolecia opublikował kilka powieści. W 1939 schronił się u krewnych w Jedliczu k. Krosna. Za kontakt z podziemiem polskim został przez Niemców aresztowany i osadzony w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu, gdzie zginął.

W. Rahojsza, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 520; T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921).* Olsztyn 1997, s.205.

Zdziechowski Marian, brat Kazimierza, ur. 30.04.1861 w Nowosiółkach pod Rakowem koło Mołodeczna na Wileńszczyźnie, zm. 5.10.1938 w Wilnie; historyk kultury i literatury, filozof, krytyk literacki, publicysta. W 1879 ukończył gimnazjum w Mińsku, następnie studiował w uniwersytetach w Petersburgu i Dorpacie, gdzie w 1883 uzyskał stopień kandydata filologii słowiańskiej, doktorat uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1889, habilitował się w 1894 i od 1899 był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. W l. 1919-1932- profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; od 1933 był prezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie; badał literatury słowiańskie i zachodnio-europejskie doby romantyzmu, nawiązywał do mesjanizmu i głosił poglądy katastroficzne, opublikował m.in.: *Mesjanizm i słowianofile. Szkice z psychologii narodów słowiańskich* (1888), *Byron i jego wiek* (1894-1897), *Pesymizm, romantyzm i podstawy chrześcijaństwa* (1914-1915), *Widmo przyszłości* (1936), *W obliczu końca* (1938). Z przekonań politycznych był liberalnym konserwatystą, występował zarówno przeciw socjalizmowi, radykalnej lewicy i rewolucji rosyjskiej, jak przeciw nacjonalizmowi i faszyzmowi, w których widział symptomy rozkładu i bliskiego końca europejskiej cywilizacji. Pochowany na Cmentarzu Antokolskim w Wilnie.

T. Weiss, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 679; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 440.

Zgorzelski Czesław, ur. 17.03. 1908 w Boryczowie, w województwie nowogródzkim, zm. w 1996; historyk literatury, publicysta, edytor, profesor KUL, pamiętnikarz. Ukończył Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w l. 1927-1932 studiował filologię polską na USB w Wilnie, w l. 1930-1938 był asystentem i w l. 1938-1939 – st. asystentem, dodatkowo pracował w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza oraz publikował szkice o literaturze rosyjskiej w „Słowie", „Kurierze Wileńskim", „Przeglądzie Powszechnym". Podczas okupacji działał w BIPie Armii Krajowej, redagował konspiracyjne pisma „Jutro Polski" i „Świt Polski"; był więziony w 1940 przez Litwinów w l. 1940/1941 i 1944 przez NKWD. W 1945 wyjechał do Polski, w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w l. 1945-1949 był asystentem, doktoryzował się w 1947; w l. 1949-1950 pracował w Ossolineum, od 1950 w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, od 1957 – profesor; od 1956 był współredaktorem „Tygodnika Powszechnego". Opublikował m.in. *Duma poprzedniczka ballady* (1949), *Sztuka poetycka Mickiewicza* (1976),

wspomnienia wileńskie zawarł w tomie pt. *Przywołane z pamięci* (1996).

J. Odrowąż-Pieniążek, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 682; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 441-442.

„Ziemia Wileńska", ilustrowany tygodnik dla ludu, wydawany od 1919 przez Straż Kresową pod red. Juliana Narkowicza. Kierownikiem literackim pisma był Franciszek Hryniewicz.

Opr. I. Fedorowicz.

Zienkiewicz Romuald, Zienkowicz, ur. 1811 w powiecie święciańskim, zm. 1868 w Wilnie; poeta, etnograf. Ukończył gimnazjum w Wilnie, następnie w 1830 wydział literacki Uniwersytetu Wileńskiego. Po ukończeniu uniwersytetu był nauczycielem w domach prywatnych, m.in. u Druckiego-Lubeckiego. Przebywając w jego domu zainteresował się pieśniami ludu pińskiego, które zaczął badać i gromadzić. Mieszkając w Wilnie obok pracy pedagogicznej prowadził studia nad literaturą polską. Opublikował dwa zbiorki poetyckie *Próbki rymów* (Wilno 1856) i *Wesele* (Wilno 1857), ponadto wydał *Piosenki gminne ludu pińskiego* w oryginale białoruskim z własnym przekładem rymowanym (Kowno 1851) oraz *O uroczystościach i zwyczajach ludu pińskiego oraz o charakterze jego pieśni* (druk: 1852 i 1853 „Biblioteka Warszawska", także w osobnym tomie.)

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 442.

„Znicz", noworocznik, wydany przez Hipolita Krzeczkowskiego w 1834 i 1836 w Wilnie. Poświęcony głównie poezji. W roczniku z 1834 zamieszczono *Wyjątek z Don Carlosa* Adama Mickiewicza, J.I. Kraszewskiego *Kościołek św. Anny w Wilnie*, *Podróż po mojej szkatułce*, *Majster i czeladnik*. Poza tym utwory zamieścili: Jan Czeczot, Aleksander Groza, Tomasz Zan i inni.

W. Ciechowski, *Czasopisma polskie na Litwie*. „Kwartalnik Litewski" 1910; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 690.

„Zorza Wileńska", gazeta z rysunkami dla wszystkich, wydawana w Wilnie w latach 1906-1909. Pismo nawiązywało do warszawskiej „Zorzy" – ilustrowanego tygodnika dla ludu. Wydawcą „Zorzy" został arch. Seweryn Houwalt, redaktorem był Adam Karpowicz (1842-1914), prawnik i nauczyciel, pochodzący z Mińska, od 1883 osiadły w Wilnie. Kierownikiem literackim pisma był Jan Ursyn. Od 1908 wydawcą został Feliks Zawadzki, a Emma Jeleńska-Dmochowska – redaktorem. Czołowym publicystą „Zorzy" był Lucjan Wolski (pseud. Mateusz Gawęda, 1850-1908)

A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*. Kraków 1999, s. 36-37.

„Zwierciadło-Kukułka Wileńska", pismo satyryczne, wydawane w Wilnie w l. 1928-1930; komitet redakcyjny tworzyli: Teodor Bujnicki, Antoni Bohdziewicz, Czesław Szemberg, a redaktorem i wydawcą był Tomasz Rutkowski.

M. Kozłowska, *O Wilnie i śmiechu wileńskim*, w: *Poezja i poeci w Wilnie 1920-1940*. Kraków 2003, s. 44.

Zygrowski Jan, ur. 1574, zm. 1624 w Wilnie; pisarz-polemista, tłumacz. Uczył się w Krakowie, od 1611 mieszkał w Nowogródku. W 1616 pod pseudonimem Łukasz Wędrowski wydał w Wilnie polemiczny utwór *Nowogródzki dysput*. Z łaciny przełożył na język polski broszurę *Deklaracja dwóch panów...* (Wilno1617), w l. 1616-1620 wydał *Kazania...* Pisał też wiersze.

J. Parecki, *Encykłapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 541.

„Źródła Mocy", Czasopismo Krajowe Po-

święcone Kulturze Regionalnej Ziem b. Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wydawane w Wilnie w latach 1927-1931 ukazało się 7 numerów. Redaktorem odpowiedzialnym był Piotr Hniedziewicz. W skład komitetu redakcyjnego wchodzili: Walerian Charkiewicz, Mieczysław Limanowski, Tadeusz Łopalewski, Stanisław Matusiak, Wiktor Piotrowicz, w latach 1930-31 też Stanisław Pigoń. Celem zespołu redakcyjnego była dążność do odzwierciedlania całokształtu zjawisk kulturalno-artystycznych ziem wschodnich Rzeczypospolitej. Na treść poszczególnych numerów składały się artykuły naukowe, recenzje, poezje, fragmenty dramatów, kronika życia literackiego, teatralnego, muzycznego, wydarzeń społecznych oraz gospodarczych.

Opr. T. Dalecka

Ż

Żaba Adam, ur. w drugiej połowie XIX w. na Białorusi, zm. 1919; pisarz, publicysta. Mieszkał i działał w Mińsku, od 1906 współpracował z wileńskim „Kurierem Litewskim". W 1919 aresztowany przez bolszewików i przewożony do Smoleńska wraz z grupą zakładników, został po drodze rozstrzelany.

J. Januszkiewiczowa, *W potopie krwi i łez. Wspomnienia zakładniczki*. Warszawa 1921, s. 140-142; T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do roku 1921)*. Olsztyn 1997, s. 206.

„Żagary". Miesięcznik idącego Wilna poświęcony sztuce, czasopismo literacko-społeczne, wydawane w Wilnie od kwietnia 1931 do marca 1934; założone przez grupę poetycką „Żagary", skupioną wokół Koła Polonistów USB; początkowo wydawany jako bezpłatny, czterokolumnowy dodatek do dziennika „Słowo", potem jako dodatek do „Kuriera Wileńskiego", pod nazwą „Piony", (maj-grudzień 1932). W listopadzie 1933, po połączeniu z miesięcznikiem młodzieży literackiej „Smuga" (red. Anatol Mikułko), pismo usamodzielniło się i wróciło do pierwotnej nazwy. Komitet redakcyjny o zmiennym składzie; pierwszy numer podpisali Teodor Bujnicki i Antoni Gołubiew, większość dalszych Jerzy Zagórski; do grupy „Żagarów" należeli ponadto Henryk Dembiński, Józef Maśliński, Czesław Miłosz, Jerzy Putrament, M. Kotlicki, Aleksander Rymkiewicz, Anatol Mikułko, Tadeusz Byrski. Wielu z nich uczestniczyło później (1934-1936) w lewicowym ruchu młodzieży wileńskiej skupionej wokół pisma „Po prostu" i „Karta". „Żagary" były pismem zorientowanym lewicowo, łączącym zainteresowania literackie i społeczne. Prowadziły dyskusję o społecznej roli sztuki jako instrumentu kształtowania osobowości, formułowały program literatury podejmującej zadania polityczne i moralne.

W.P. Szymański, *„Żagary" i żagaryści,* w: *Z dziejów czasopism literackich literackich dwudziestoleciu międzywojennym*. Kraków 1970; A. Wierciński, *„Żagary"*. „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu. Filologia Polska, t. 14. Opole 1976; A. Zieniewicz, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 694-695.

Żeligowski Edward, pseud. Antoni Sowa, ur. 20.07.1816 w Mariampolu koło Wilna, zm. 28.12. 1864 w Genewie; poeta. W l. 1833-1836 studiował na uniwersytecie w Dorpacie, należał tam do kółka studenckiego, za co w 1838 został tamże internowany do 1842; dokształcił się wówczas w zakresie współczesnej filozofii i literatury niemieckiej; jako poeta debiutował w 1841 w „Nadwiślaninie". W 1842 osiadł w Wilnie, gdzie wszedł do grona demokratycznej młodzieży, która entuzjastycznie przyjęła jego „fantazję dramatyczną" *Jordan* (Wilno 1846), uznała za swój manifest ideowy. Publikację powstałych po 1846 utworów prozą (*Szkielety, Wspomnienia z życia i grobu* – nie zachowane) i drukującej się już części 2 *Jordana*, pt. *Morski* (znana ze streszczenia), o charakterze rewolucyjnym, uniemożliwiła interwencja władz carskich. Aresztowany i w 1851 został wywieziony kibitką do Pietrozawodska nad jezioro Onega, w 1853 przeniesiony do Orenburga, gdzie zaprzy-

jaźnił się z poetą ukraińskim Tarasem Szewczenką, w 1854 przeniesiono go do Ufy. W 1858 po zwolnieniu z zesłania, wyjechał do Petersburga, gdzie wydał *Poezje Antoniego Sowy* i powieść *Dziś i wczoraj* (t. 1-2), w oryginalnej, luźnej formie podejmującą problem uwłaszczenia, oraz należał do zespołu redakcyjnego pisma „Słowo", wydawanego przez J. Ohryzkę, zawieszonego po 15 numerach. Wróciwszy do Wilna, udał się Żeligowski w 1860 do Francji i Szwajcarii, osiadł w Genewie, brał udział w życiu społecznym emigracji, m.in.. był współorganizatorem w 1864 Stowarzyszenia Bratniej Pomocy.

M. Janik, *Na drogach myśli ludowej*. Lwów 1936; M. Grabowska, *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 697; *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny* pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 447; opr. M. Jackiewicz.

Žemaitė, wł. Julia Żymontowa z Beniuszewiczów, ur. 4.06.1845 w Bukantach (Bukantë) koło Płungian (Plungë) na Żmudzi, zm. 7.12. 1921 w Mariampolu; litewska pisarka, dramaturg. Pochodziła z rodziny szlacheckiej, ojciec był dzierżawcą folwarków. Uczyła się w domu w języku polskim. Od 1864 pracowała jako pokojówka u Gorskich. Tutaj w 1865 wyszła za mąż za Wawrzyńca Żymonta (Laurynas Žymantas), leśnika Gorskich. Przez dłuższy czas pracowała na roli dzierżawiąc folwarki. W 1886 poznała w Usznianach Povilasa Višinskisa, który nakłonił ją do pisania opowiadań w języku litewskim. Pod wpływem Višinskisa napisała pierwsze opowiadanie *Piršlybos (Swaty)*, które pod pseudonimem Žemaitė opublikowała w litewskim Kalendarzu Rolniczym za 1895. Po śmierci męża od 1900 zajęła się literaturą, mieszkała w dworach tzw. litwomanów. W 1912 zamieszkała w Wilnie, gdzie współpracowała z litewskim ruchem odrodzenia narodowego. Swoje utwory publikowała w gazetach litewskich. W 1915 ewakuowała się do Piotrogrodu, a w 1916 wyjechała do USA, gdzie zamieszkała u syna Antanasa w Chicago. W 1921 powróciła na Litwę, zamieszkała w Mariampolu, gdzie wkrótce zmarła. Wydała kilkadziesiąt opowiadań i kilka opowieści. Jej twórczość należy do klasyki litewskiej.

J. Žekaitė, *Žemaitės kuryba*. Vilnius 1991; *Lietuvos literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 558-559.

Żera Karol Antoni, ur. 1.09.1743 w Tworogach Wypychach koło Bielska Podl., zm. po 1798; poeta, ksiądz. Uczył się w Drohiczynie, następnie w Pińsku, gdzie w 1765 przyjął święcenia kapłańskie. Pisał facecje po łacinie i po polsku. Wydał zbiór facecji i anegdot *Torba śmiechu* (1773-1798). W odpisach krążyły w środowisku wileńskim. Utwory Żery w 1893 wydał Zygmunt Gloger w Warszawie.

A. Maldzis, *„Torba smiechu" Karola Żery*. „Litaratura i Mastactwa", 1984, 5.10.; A. Maldzis, *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 467.

Žmuidzinavičius Antanas, Żmujdzinowicz Antoni, ur. 31.10. 1876 w Serejach, zm. 9. 08. 1966 w Kownie; litewski poeta i malarz. Pochodził z rodziny chłopskiej, uczył się w seminarium nauczycielskim w Wejwerach koło Kowna, które ukończył w 1894. Był nauczycielem w Polsce, od 1899 studiował malarstwo w Warszawie u Wojciecha Gersona, w l. 1905-1906 kontynuował studia malarskie w Paryżu. W 1908 był jednym z założycieli Wileńskiego Towarzystwa Artystycznego, brał udział w jego wystawach. Do 1915 mieszkał w Wilnie, podróżował po Europie: w Monachium i Hamburgu kontynuował studia malarskie. Od 1920 mieszkał w Kownie, działał w organizacjach paramilitarnych, w l. 1929-1934 był przewodniczącym Związku Szaulisów. W Wilnie pisał wiersze litewskie oraz opowiadania; wydał je w zbiorku *Lietuvos keliais* (1921), poezje pt. *Gyvenimo laikais* – w 1931. Jest

bardziej znany jako malarz. Utwory literackie wydawał pod pseudonimem Antanas Žemaitis.

A. Indriulaitis, *Tarybų Lietuvos enciklopedija,* t. 4. Vilnius 1988, s. 684; R. Karmalavičius, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 562.

„Żórawce", książka zbiorowa poezji i prozy autorów wileńskich; ukazała się drukiem wiosną 1910. Zamieszczone w niej były utwory Wandy Stanisławskiej, Mary Morozowiczówny, Stefanii Górskiej, Benedykta Hertza, Ludomira Michała Rogowskiego, Władysława Rogowskiego, Ludwiki Idy Rogowskiej, Jerzego Jankowskiego i innych.

A. Romanowski, Młoda Polska wileńska. Kraków 1999, s. 110-111.

Žukauskas Albinas, Żukowski Albin, ur. 25.01.1912 w Bubelach koło Sejn, zm. 10.08.1987 w Wilnie; litewski poeta, prozaik, tłumacz. W 1935 ukończył gimnazjum litewskie w Wilnie, następnie studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego; w l. 1936-1939 studiował w Wyższej Szkole Dziennikarskiej w Warszawie. W 1939 powrócił do Wilna, w 1940-1941 redagował gazetę litewką „Vilniaus Balsas"; po drugiej wojnie światowej pracował w Wydawnictwie Literatury Pięknej w Wilnie, następnie zajmował się pracą literacką. Debiutował w Wilnie w 1938 zbiorkiem wierszy litewskich pt. *Laikai ir žmonės* (*Czasy i ludzie*), w 1939 wydał w Wilnie tom prozy pt. *Žemė plaukia á pietus* (*Ziemia płynie na południe*). Po drugiej wojnie światowej wydał kilka zbiorków poezji oraz prozy. Przełożył na język litewski utwory Juliusza Słowackiego, z języka łacińskiego przetłumaczył M.K. Sarbiewskiego *Zabawy leśne*, przełożył także Tadeusza Konwickiego powieść *Dziura w niebie* (1962).

A. Lapinskienė, *Lietuvių literaturos enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 563-564.

Żukowski Antoni, ur. 1877, zm. 1957; wydawca. Był właścicielem drukarni „Znicz" w Wilnie i współwłaścicielem firmy materiałów piśmiennych publikującej m.in. pocztówki-widokówki Wilna, w l. 1910-1911 był redaktorem odpowiedzialnym i wydawcą „Tygodnika Wileńskiego", skazanym na 2 miesiące twierdzy za numer *Wilno-Warszawie* „Tygodnika". Kary jednak nie odbył.

Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny pod redakcją H. Dubowika, L.J. Malinowskiego. Bydgoszcz 2002, s. 448.

„Życcio Biełarusa", gazeta białoruska o kierunku rewolucyjno-demokratycznym, organ Białoruskiej Partii Chłopskiej, wydawana w Wilnie od 19.08 do 12.11.1925 trzy razy w tygodniu. Redaktorem wydawcą był J. Turkiewicz, później U. Warawa. Drukowano wiersze i poematy Janki Kupały, Jakuba Kołasa i innych białoruskich autorów. Ukazało się 20 numerów. Później przemianowano na „Biełaruskaja Niwa".

A.S. Lis, *Encyklapiedyja literatury i mastactwa Biełarusi*, t. 2. Minsk 1985, s. 467.

Życka Ludwika, ur. w 1859, zm. po 1939; pisarka, publicystka, działaczka oświatowa. Urodziła się na Żmudzi w rodzinie ziemiańskiej. Dzieciństwo i wczesną młodość spędziła w majątku rodzinnym w powiecie rosieńskim. Prowadziła tu tajną szkółkę dla dzieci. Uczyła się w Warszawie i Krakowie. W 1903 zamieszkała na stałe w Wilnie. Z ogromnym zaangażowaniem włączyła się w działalność oświatową. Z ramienia Towarzystwa „Oświata" (zalegalizowane w 1906) pełniła funkcję wizytatorki tajnych szkółek polskich na Wileńszczyźnie, działała też w sekcji odczytowej. Współpracowała z prasą: „Przyjacielem Ludu", „Zorzą Wileńską", „Kurierem Litewskim", „Gońcem Wileńskim", „Wieczorami Rodzinnymi", „Przeglądem Pedagogicznym". Publikowała reportaże, recenzje, felietony oraz drobne utwory prozatorskie i poetyckie. Najdłużej była związana z „Przyjacielem" i „Dziennikiem Wileńskim". W 1912 w Wilnie wydała *Rzeczy bajeczne*; nakładem „Przyjaciela" w

1912 r. ukazała się jej broszura pt. *Ksiądz Piotr Skarga*. Wydawała i redagowała w Wilnie dwutygodnik dla kobiet „Nasze Ognisko" (1913-1914), a od 1924 – dwutygodnik „Promyk". Na łamach „Naszego Ogniska" została opublikowana jej powieść pt. *Z prądem*. W dwudziestoleciu międzywojennych kontynuowała współpracę z „Dziennikiem Wileńskim", pisywała też sporadycznie dla „Słowa" i „Kuriera Wileńskiego" (opublikowała tu kilka nowel). Na łamach „Dziennika Wileńskiego" w 1930 opublikowała obszerny szkic *Zarys dziejów polskiej tajnej oświaty na ziemiach wschodnich*. W 1939 w Warszawie została wydana jej praca (napisana wspólnie z M. Łęską) pt. *Działalność popowstaniowa Polaków na Ziemi Mińskiej (Materiały i wspomnienia)*. W 1925 została odznaczona krzyżem kawalerskim orderu Polonia Restituta. Należała do Związku Zawodowego Literatów Polskich w Wilnie. W dorobku literackim Życkiej na uwagę zasługują utwory dla dzieci, bajki, satyry (np. *Rzeczy bajeczne*, Wilno 1912), powieść *Te dwie* (Wilno 1924). Jest ona również autorką *Ćwiczeń dla nauki poprawnego pisania* oraz czytanek dla dzieci.

Opr. Irena Fedorowicz

Życka Władysława, siostra Ludwiki Życkiej, ur.?, w Życkiszkach (Žičkiškė) w pobliżu Rosień na Żmudzi zm. 1928 prawdopodobnie w Wilnie; publicystka, dziennikarka, ziemianka. W 1905 zamieszkała w Wilnie; była członkiem Stronnictwa Narodowego; członkiem redakcji „Dziennika Wileńskiego", była też członkiem Syndykatu Dziennikarzy Wileńskich.

F. Ruszczyc, *Dziennik. Część druga. W Wilnie*. Warszawa 1996, s. 363.

Żyłka Uładzimir, syn Adama, pseud. Makaszewicz Ł., ur. 27. 05. 1900 w Makaszach, k/Nieświeża w rodzinie chłopskiej, zm. 1 03. 1933 na zesłaniu w Urżumie, w obwodzie niżnienowgorodzkim. Do szkoły podstawowej uczęszczał w Mirze i w Słonimie. W latach 1916-1917 mieszkał w guberni tulskiej, tam ukończył szkołę agronomiczną. Od 1917 roku przebywał w Mińsku. W Wilnie zamieszkał w 1920. Tu pracował w księgarni prowadzonej wspólnie z Leopoldem Rodziewiczem. Uczestniczył w redagowaniu pisma „Nasza Buduczynia." W 1922 przebywał na Litwie i Łotwie. W 1923 otrzymał stypendium rządu czeskiego i wyjechał do Pragi. Po ukończeniu studiów filozoficznych w 1926 udał się do ZSRR. Debiutował w Wilnie w roku 1920 wierszem *Matyli*. Jego utwory zamieszczało kilkanaście pism wileńskich, m.in.: „Nasza Niwa", „Maładoje Żyćcio", „Studenckaja Dumka", „Biełaruskija Wiedamaści", „Nowaje Żyćcio", „Nasza Buduczynia", „Nasza Dumka", „Biełaruskaja Niwa", „Zachodniaja Biełaruś", „Biełaruskaje Słowa" i inne. W Wilnie wydał poemat *Ujauleńnie (Wyobraźnia)* 1923 oraz tomik wierszy *Na rostani (Na rozstaju)* 1924. Tłumaczył utwory A.Mickiewicza, Bruno Jasieńskiego. Jako poeta wyraźnie nawiązywał do tradycji romantycznej w literaturze białoruskiej. W Pradze w 1926 napisał *Wierszy ab Wilni* (dwa utwory). Wiersz *Wilnia* opublikował w kalendarzu „Biełaruski narodny kalandar na 1927h.". Cytując napisany wcześniej utwór Zmitroka Biaduli, sławiący Wilno jako centrum ruchu białoruskiego, Żyłka nazwał je kolebką białoruskiej kultury, Mekką krywicką, Mińsk określił zaś jako Medynę, do tego ostatniego, jak pisał, przenosi się centrum ruchu „krywickiego".Wiersze te zawierają malownicze obrazy Wilna. Od 1926 przebywał w Mińsku. Tu został w 1930 aresztowany i zesłany do m. Urżum, obwodu Niżny Nowgorod. Zmarł tam na gruźlicę płuc..

Biełruskija pismienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 2, Minsk 1994, s. 464-467; *Historyja biełaruskaj litaratury XX stahoddzia*, t.2, Minsk 1999,s.673-689; *Antologia poezji białoruskiej*, wstęp i oprac. Jan Huszcza, wstęp Aleksander Barszczewski, BN nr 196, Kraków i in.1978, s.XLV, 255.

Żyrkiewicz Aleksandr, ur. w 1857 w Lucynie, guberni witebskiej, w rodzinie wojskowego, zm. w 1927; rosyjski poeta, prozaik. W Wilnie ukończył szkołę średnią i szkołę kadetów, służył w wojsku w powiecie oszmiańskim. Następnie studiował prawo w Akademii Prawniczo-Wojskowej w Petersburgu. W l. 1888-1903 był adwokatem wojskowym w Wilnie. Zamieszkał tu w 1908; w 1915 ewakuował się do Symbirska. W 1926 powrócił do Wilna. Był kolekcjonerem, w swoich zbiorach posiadał fotografie rosyjskich pisarzy, m.in. Iwana Turgieniewa, autografy A. Mickiewicza, A. Szyszkowa, A. Hercena, J.I.Kraszewskiego,W. Syrokomli, Glinki, Stefana Batorego, króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, Tadeusza Kościuszki, carycy Katarzyny II., grafikę, obrazy rosyjskich i zagranicznych artystów. Swoje zbiory przekazał muzeum w kilku miastach. Prowadził korespondencje z Fetem, Czechowem, Sołowjowem. Wchodził w skład komitetu utworzenia Muzeum Murawjowa w Wilnie w 1901. Działał w wielu organizacjach, m.in. w Rosyjskim Towarzystwie Muzycznym. Głosił on wyższość kultury rosyjskiej nad polską, potrzebę rozwijania przez Rosjan działalności badawczej, kulturalno- oświatowej na Litwie. Był autorem opowiadań, szkiców, artykułów, które zamieszczał w pismach rosyjskich („Wiestnik Ewropy", „Russkaja Starina", „Siewiernyj Wiestnik").Obraz Wilna zawarł w autobiograficznym poemacie *Kartinki dietstwa* wydanym w Petersburgu (wersja rozszerzona, Wilno 1890). Napisał szereg wierszy poświęconych tak znanym osobom jak Orzeszkowa, Antoni Czechow, Konstantin Fofanow. Tłumaczył utwory A.Mickiewicza. W 1912 opublikował w Wilnie broszurę poświęconą pamięci Orzeszkowej pt. *Pamiati E.B.Orzeszko-Nahorskoj*. W 1891 urządził w Wilnie wystawę obrazów Wasilija Wiereszczagina, a w 1893 gościł u siebie Ilję Riepina. Z jego inicjatywy założono w Wilnie Bibliotekę i Muzeum Klubu Oficerskiego. Żyrkiewicz prowadził dziennik obejmujący lata 1880-1925 (fragmenty zostały opublikowane w prasie).

P.Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy XIX – pierwaja pawina XX wieka*, Vilnius 1999, s.77-85; opr. T. Zienkiewicz.